

ÖMER NASUHİ BİLMEN

BÜYÜK

İSLAM İLMİHALİ

ISBN: 978-605-4709-03-8

T.C. Kültür Bakanlığı
Sertifika No: 23557

1. Baskı: İstanbul, Nisan 2013
4. Baskı: İstanbul, Ekim 2018

Sadeleştiren
ALİ FİKİRİ YAVUZ

Yayın Koordinatörü
Süleyman Güneş

Yayın Yönetmeni
İsmail Çelik

Sayfa Düzeni
DBY Ajans

Kapak Tasarımı
Onur Yılmaz

Baskı/Cilt:
Sistem Matbaacılık
Yılanlı Ayazma Yolu No: 8
Davutpaşa / İstanbul
Tel: +90 212 482 11 01

Atikali Mah. Manyasizâde Cad. No: 27/A
Çarşamba - Fatih / İstanbul
Tel: +90 212 531 19 91 • www.muallimnesriyat.com

ÖMER NASUHİ BİLMEN

Eski Diyanet İşleri Başkanı

BÜYÜK İSLAM İLMİ HALİ

Sadeleştiren

ALİ FİKİRİ YAVUZ

Eski İstanbul Müftüsü

İstanbul, 2018

Ömer Nasuhi Bilmen

Son devir İslâm âlimlerinden olup, eserleri ve hizmetleri ile bugünkü nesil üzerinde hakkı olan mümtaz bir şahsiyettir.

1884 yılında Erzurum'un Salasar Köyü'nde dünyaya geldi. Babası Hacı Ahmed Efendi, tanınmış âlim-lerden idi. İlk dersleri çok küçük yaşlarda babasından gördü. Daha sonra müderris Abdurrezzak İlmi Efendi ve Erzurum Müftüsü Hüseyin Naki'den dersler aldı. Bu iki zatın vefatından sonra İstanbul'a gelen Ömer Nasuhi burada Medresetü'l-Kuzat'ı bitirip, Ruus imtihanından sonra Darü'l-Hilâfe Medresesi'nde ve Medresetü'l-Vaizin'de dersler verdi.

Hocalığının yanında devlet hizmetinde bulundu, Müslümanların meselelerinde yanibaşlarında hizmetler ifa etti.

1934'te İstanbul Müftü Yardımcısı, 1943'te de İstanbul Müftüsü oldu. 1960'ta Diyanet İşleri Başkanı'na getirildi ve bu makamda iken 1961 yılında emekli oldu.

Arkasında elinizdeki bu ilmihâl de dahil olmak üzere pek çok eser ve öğrenci bırakarak aramızdan ay-rıldı. Allah'ın rahmeti üzerine olsun.

Eserleri:

Hukuk-ı İslâmiye ve İstlâhât-ı Fîkhiye Kamusu, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, Mu-vazzaf-ı Îlm-i Kelam, Kur'an-ı Kerim'den Dersler, Tefsir Tarihi, Ashab-ı Kiram, Büyük İslâm İlmihâli.

İçindekiler

Takdim	17
Önsöz	19

İTİKAT KİTABI

• Gerçek Dinin Esasları ve Başlıca Dinler.....	21
• Gerçek Bir Dinin Vasıfları ve Yararları.....	22
• İslâm Dininin Geneliği ve Mutlu Sonuçları.....	23
• İman ve İslâm'ın Niteliği	24
• İman ile İslâm'ın Şartları.....	24
• Yüce Allah'a ve O'nun Sıfatlarına İman	25
• Peygamberlere İman	33
• Peygamberlere Olan İhtiyaç.....	35
• Semavî Kitablara İman	37
• Semavî Kitablara Olan İhtiyaç	39
• Kur'an'ın Nasıl Bir İlâhî Kitâb Olduğu.....	39
• Kur'an-ı Kerim'in Taşıldığı Gerçekler.....	40
• Melek'lere İman	42
• Meleklerin Varlığındaki Hikmet.....	42
• Âhirete İman	43
• Kiyâmetin Oluşu ve Başlangıç Alâmetleri	44
• Âhirete Ait Olaylar.....	45
• Âhiretin Varlığındaki Hikmet.....	47
• Kazâ ve Kadere İman	48
• Kazâ ve Kadere İman, Sorumluluğa Engel Değildir	49
• İman'da Ehl-i Sünnet İmamları	51
• Müctehidlerimiz.....	52

TAHÂRET (TEMİZLİK) KİTABI

• Müslümanlıkta İbâdetler, Tahâretler	59
• Bir Kısm Dinî Deyimler	60
• Suların Kısımları.....	66
• Mutlak Suların Nevileri ve Hükümleri.....	67
• Mukayyed Suların Hükümleri	69
• Su Artıkları Hakkında Hükümler	69
• Kuyular Üzerindeki Hükümler	70
• Din Yönünden Temiz Sayılan Şeyler	73
• Din Yönünden Temiz Sayılmayan Şeyler.....	75
Ağır Pislikler	75
Hafif Olan Pislikler	76
• Temiz Olmayan Şeylerin Hükümleri	77
• Temizleme Yolları	77
1) Su İle Yıkayarak Temizleme.....	77
2) Suda Kaynatma ile Temizleme.....	79
3) Ateşe Sokmak Yolu ile Temizleme	80
4) Silmek Yolu ile Temizleme.....	80
5) Kazımak ve Ovalamak Yolu ile Temizleme.....	80
6) Kurumak ve Toprak Sermekle Temizleme.....	81
7) Suyun Akması veya Kaybolması Yolu ile Temizleme	81
8) Hal Değişme (İstihale) Yolu ile Temizleme	81
9) Bazı Davranışlar Yolu ile Temizleme	82
10) Boğazlama ve Tabaklama Yolu ile Temizleme.....	82
11) İstincâ (büyük abdest temizliği) ve İstibra (küçük abdest temizliği) Yolu ile Temizleme	83
• Özürlü Kimselere Ait Bazı Meseleler	84
Özrüñ Hükümü	84
Kadınlara Ait Haller	85
Hayızla İlgili Meseleler.....	86
Nifas Haline Ait Meseleler	89
Hayız ve Nifas Hallerine Ait Hükümler	90
İstihâze Haline Ait Meseleler	92
Abdestin Mahiyeti.....	92
Abdestin Farzları.....	93
Abdestin Sünnetleri	94

Abdestin Edebleri.....	96
Abdestin Duaları.....	98
Vasif Bakımından Abdestin Nevileri.....	99
Abdestin Sıhhatine Engel Olmayan Şeyler	100
Mestler Üzerine Mesh Verilmesi.....	100
Meshin Cevazındaki Şartlar	101
Mesh Müddeti.....	102
Sargı Üzerine Mesh.....	103
Meshi Bozan Şeyler	103
Abdesti Bozan Şeyler	104
Abdesti Bozmayan Şeyler.....	105
Gusül ve Guslü Gerektiren Haller.....	107
Guslün Farzları.....	109
Guslün Sünnetleri.....	110
Guslün Vasifları	112
Gusül Etmesi Farz Olanlara Haram veya Mekruh Olan Şeyler	113
Teyemmümün Niteliği ve Farzları.....	114
Teyemmümün Sünnet Üzere Yapılması.....	114
Teyemmümün Şartları.....	115
Teyemmümü Mübah Kılan ve Kılmayan Bazı Haller.....	117
Teyemmümü Bozan Haller.....	119

NAMAZ KİTABI

• Namazın Önemi ve Fazileti.....	121
• Namazla İlgili Bazı Deyimler.....	123
• Namazların Nevileri ve Rekâtları.....	124
• Namazların Farzları, Şartları, Rükünleri.....	125
• Hadesten ve Necasetten Taharet.....	126
• Setr-i Avret (Ayıp Yerleri Örtmek)	126
• Kibleye Yönlmek	127
• Namaz Vakitleri.....	130
• Namazlara Ait Niyetler.....	135
• İftitah Tekbiri.....	137
• Namazlarda Kiyam (Ayakta Durmak)	138
• Namazlarda Kiraat.....	141
• Namazlarda Ruku	142

• Namazlarda Secde	142
• Namazlarda Son Oturuş	144
• Tadil-i Erkâna Riayet (Rükünlerin Hakkını Vermek)	146
• Namazdan Kendi İhtiyarı ile Çıkmak	146
• Namazın Vacibleri	147
• Namazların Sünnetleri	148
• Namazların Edebleri	152
• Ezan ve İkamet (Kamet)	153
• İmamlık ve Cemaat	159
• Kadınlarla Aynı Hizada Durmak	166
• Namazlar Nasıl Kılınır?	168
1) Sabah Namazları	169
2) Öğle Namazları	170
3) İkindi Namazları	171
4) Akşam Namazları	171
5) Yatsı Namazları	172
6) Vitir Namazı	172
Vitir Namazına Dair Bazı Meseleler	173
• Namazların Cemaatle Kılınma Şekli	174
Cuma Namazı	176
Cumanın Vücubunun Şartları	176
Cumanın Edasının Şartları	177
Cuma Namazı İle İlgili Bazı Meseleler	181
Bayram ve Bayram Namazları	182
Teravih Namazı	186
• Hastaların Namazları	188
• Seferin Anlamı ve Müddeti	188
Seferin Hükümleri	190
Yolculuğun Sona Erip Ermemesi	193
• Eda ile Kazanın Farkları ve Kaza Namazları	194
• Müdrik Hakkında Meseleler	199
• Lahik Hakkında Meseleler	200
• Mesbuk Hakkındaki Meseleler	201
• Sehiv (Yanılma) Secdeleri İle İlgili Meseleler	204
• Tilâvet Secdesi İle İlgili Meseleler	211

• Şükür Secdesi	217
• Korku Namazına Ait Bilgi.....	217
• Nafile Namazlar	218
1) Tahiyetü'l-Mescid	218
2) Abdest ve gusülden sonra namaz	219
3) Duha (Kuşluk) Namazı	219
4) Teheccüd Namazı.....	219
5) Regaib Gecesi Namazı.....	219
6) Mi'raç Gecesi Namazı	220
7) Berat Gecesi Namazı	220
8) Kadir Gecesi Namazı.....	220
9) Yolculuk Namazı.....	221
10) Tesbih Namazı.....	221
11) Tevbe Namazı.....	222
12) Hacet Namazı.....	222
13) İstihare Namazı.....	223
14) Katil Namazı	225
15) İstiska (Yağmur Duası) Namazı	225
16) Küsûf (Güneş Tutulması) Namazı	227
17) Husûf (Ay tutulması) Namazı	227
• Mekrûh Vakitler	229
• Namazlarda Mekruh Olan ve Olmayan Okuyuşlar	231
• Zelletü'l-Kari'ye (Okuyucunun Yanılmasına) Ait Esaslar	234
• Kur'an-ı Kerimi Öğrenip Okumak ve Dinlemek Görevleri.....	241
• Namazların Mekruhları	242
• Namazı Bozan ve Bozmayan Şeyler	248
• İskat-ı Salât (Namaz Borcunu Düşürme) Meselesi	254
• Mescidlere Ait Hükümler.....	257
• Ek: Mescidleri İmar Etmek	261
• Cenaze ile İlgili Vacibler ve Görevler	262
Cenazelerin Yıklanması.....	264
Cenazelerin Kefenlenmesi	266
Cenaze Namazları.....	268
Cenazelerin Kabirlerine Konulması	276
• Kabir ve Makbereler	281
• Şehidler ve Onlara Ait Hükümler	284

ORUÇ KİTABI

• Orucun M ahiyeti	289
• Orucun N evileri	289
• Oruçların F arz ve Vacip Olmasındaki Sebebeler	292
• Orucun M eşru Olmasındaki Hikmet	293
• Oruçlu İ çin Müstahab Olan Şeyler	294
• Orucun S artları	295
• Orucun V ahti	296
• Ramazan H ilâli ile Diğer Hilâllerin Sübutu	297
• Oruçlara A it Niyetler	304
• Oruçlu İ çin Mekrûh Olan ve Olmayan Şeyler	306
• Orucu B ozan ve Bozmayan Şeyler	307
• Kaza E dilmesi Gereken ve Gerekmeyen Oruçlar	312
• Keffareti G erekitmeyen Oruçlar	314
• Oruç T utulamayı Mubah Kılan Özürler	319
• Keffaretin Mahiyeti ve Nevileri	322
Oruç K effareti	322
Zihar K effa reti	324
Tıras O lma Keffareti	324
Adam Ö ldürme (Katil) Keffareti	324
Yemin K effareti	324
Yeminin Mahiyeti ve Yemin Sayılıp Sayılmayan Şeyler	325
Kasem S uretiyle Olan Yeminin Nevileri ve Hükümleri	327
Yemin e Dair Çeşitli Meseleler	328
• Nezrin Mahiyeti ve Nevileri	335
Nezrin S artları	335
Belirli ve B elirsiz, Mutlak ve Muallak Adaklar	336
• İtikâfin Mahiyeti, Nevileri ve Teşriî Hikmeti	340
İtikâfin S artları	341
İtikâfin E debleri	342
İtikâfa D air Bazı Meseleler	342
İtikâfi B ozan ve Bozmayan Şeyler	343

ZEKÂT KİTABI

• Zekâtın Mahiyeti	345
• Zekâtın Teşriî Hikmeti	345
• Zekâtın Farz Olmasının Şartları	347
• Zekâtın Sıhhatının Şartı	349
• Zekâta Bağlı Olan Mallar	351
• Zekâta Bağlı Olmayan Mallar	351
• Ehli Hayvanlara Ait Zekâtlar	355
1) Koyun ve Keçilerin Zekâtı	355
2) Sığır ve Mandaların Zekâtı	356
3) Develerin Zekâtı	356
• Ticaret Mallarının Zekâtı	358
• Altın ile Gümüşün Zekâtı	360
• Kâğıt Paralarla Banknotların Zekâtı	364
• İstenen Borç Paraların Zekâtı	365
1) Kuvvetli Alacak	365
2) Orta Alacak	366
3) Zayıf Alacak	366
• Arazi Ürünlerinin Zekâtı	367
1) Öşür Arazisi	367
2) Haraç Arazisi	367
3) Sırf Mülk Arazisi	367
4) Memleket Arazisi	367
• Madenlerin ve Definelerin Zekâtı	369
• Zekâtı Ödeme Yolları	370
• Zekâtın Verileceği Yerler	373
• Kimlere Zekât Verilir, Kimlere Verilmez?	375
• Fitre Sadakası	377

HAC KİTABI

• Hac ile Umrenin Mahiyetleri	381
• Haccın Nevileri	381
• Haccın Rükünleri	382
• Tavafın Mahiyeti ve Nevileri	384
• Haccın Farz Olmasının Şartları	385

• Haccin Yadı lmasını Gerektiren Şartlar	387
• Haccin Sıh hatının Şartları	388
• Mikat ile İlgili Bilgiler	390
• Haccin Farz iyetinin Sebebi ve Edasının Fevri Olup Olmadığı	390
• Haccin Farz iyetindeki Şer'i Hikmetler	391
• Haccin Vacib leri	392
• Haccin Sünnet leri	395
• Haccin Edeb leri	398
• Farz Hac Üzerinde Uygulama	399
• Umrenin Yapılış Şekli	402
• Temettü Haccının Yapılış Şekli	402
• Kiran Hac ı Nasıl Yapılır?	403
• Hedy'in Mahiyeti ve Hükümleri	404
• Hac ve Umre ile İlgili Yasaklar	406
• Hac ile Umrenin Yasaklarına Dair Çeşitli Meseleler	408
• Bedel (Vekâlet) Yolu ile Hac	411
• Hac Konusunda Niyabet, Vasiyet ve Adakla İlgili Bazı Meseleler	414
• İhsarla İlgili Meseleler	417
• Resûlullah Efendimizin Kabrini Ziyaret Etmek	419

KURBAN VE AV KİTABI

• Kurbanın Mahiyeti , Vücubu ve Şer'i Hikmeti	425
• Kurbanın Cinsi ve Kusurlu Olup Olmaması	426
• Kurbanın Kesilme Vakti	428
• Kurbanın Eti ve Derisi Üzerinde Yapılacak Şeyler	429
• Akîka Kurbani	431
• Zebh, Zebîha ve Tezkiyenin Mahiyetleri	431
Zebh (Boğazlama) İşlemi	432
• Etleri Yen en ve Yenmeyen Hayvanlar	433
• Kimlerin Boğazlayacağı Hayvanların Eti Yenir veya Yenmez	436
• Meytenin Mahiyeti ve Hükmü	436
• Avın Mahîyeti ve Caiz Oluşu	437
Nelerle Av Yapılır?	437
Av Hayvanında Aranan Şartlar	438
Avla İlgili Çeşitli Meseleler	439

KERAHET VE İSTİHSAN KİTABI

• Bazı Dinî Deyimler	443
• Her Müslüman İçin Öğretme ve Öğrenmenin Gerekliliği	444
• İslâm'da Va'zin ve Öğüt Vermenin Önemi	446
• Mukaddesata Hürmet ve Saygı.....	447
• Din ve Muamelâtta Sözleri Kabul Edilecek ve Edilmeyecekler.....	451
• İslâm'da Aile ve Akrabalık İlişkileri	452
• İslâm'da Kazancın (Kesbin) Önemi.....	455
• Çeşitli Kazanç Yollarının Üstünlük Dereceleri.....	456
• Alış-Verişi Çeşitleri ve Kâr (Kazanç) Miktarı.....	457
• İhtikârin Mahiyeti ve Hükümleri.....	458
• Ribanın (Faizin) Mahiyeti ve Nevileri	459
• İstikraz (Ödünç Alma) Meseleleri.....	461
• İslâm'da Yapılması Yasak Şeyler	462
• Yenip İçilmesi Helâl Olan ve Olmayan Şeyler.....	463
• Yiyip İçme Mikdarı ve Bunların Edebleri	465
• Giyilmesi ve Kullanılması Gerekli ve Caiz Olup Olmayan Şeyler.....	467
• Lukataların (Buluntu Malların) Mahiyeti ve Hükümleri	470
• İslâm'da Eğlence ve Yarışmaların Hükümü.....	472
• İslâm'da İnsanların Hayat ve Organ Dokunulmazlığı	473
• Hayvanlara Yumuşak Davranmanın Gerekliliği.....	474
• İslâm'da Maddî ve Manevî Temizlik.....	475

İSLÂM AHLÂKİ KİTABI

• Ahlâkin Mahiyeti, Nevileri ve Ahlâk İlminin Kısımları	479
Ahlâkin Önemi ve Arındırmaya Elverişli Olması.....	480
• Görevlerin Mahiyetleri (Esasları) ve Nevileri	481
İlahî Görevler.....	481
Şahsa Ait Görevler.....	482
Ailevi Görevler.....	483
İçtimai (Toplumsal) Görevler.....	485
• İslâm'da Muaşeret (Güzel Geçinme) Âdâbi	486
• Güzel ve Çirkin Huylar	491

PEYGAMBERLER TARİHİ

• Peygamberlere Ait Siyerin Anlamı, Yararları ve Kaynakları	513
• Mübarek İsimleri Kur'an-ı Kerim'de Anılan Peygamberler.....	514
Âdem 'aleyhi's-selâm	514
İdris 'aleyhi's-selâm.....	516
Nuh 'aleyhi's-selâm.....	517
Hud 'aleyhi's-selâm.....	518
Sâlih 'aleyhi's-selâm	519
İbrahim 'aleyhi's-selâm	521
Lut 'aleyhi's-selâm.....	522
İsmail 'aleyhi's-selâm.....	523
İshak 'aleyhi's-selâm	524
Yakub 'aleyhi's-selâm.....	525
Yusuf 'aleyhi's-selâm.....	526
Eyyub 'aleyhi's-selâm	527
Şuayb 'aleyhi's-selâm.....	529
Musa 'aleyhi's-selâm	530
Harun 'aleyhi's-selâm	533
Davud 'aleyhi's-selâm.....	534
Süleyman 'aleyhi's-selâm	536
İlyas 'aleyhi's-selâm.....	537
Elyesa' 'aleyhi's-selâm	538
Zülkifl 'aleyhi's-selâm	539
Yunus 'aleyhi's-selâm.....	540
Zekeriya 'aleyhi's-selâm	541
Yahya 'aleyhi's-selâm	543
İsa 'aleyhi's-selâm.....	543

HAZRETİ MUHAMMED MUSTAFA

(sallallâhü aleyhi ve sellem)

• Peygamberimiz'in Mübarek Nesepleri.....	547
• Hazreti Peygamber'in Çocukluğu ve İlk Evlenmeleri	548
• Peygamber Efendimiz'in Allah'ın Vahyine ve Elçiliğine Kavuşması.....	550
• İslam'ın Çıkışında Arabistan'ın Dini ve İctimai Durumu	551
• İslamiyet'i İlk Kabul Edenler	552

• İlk Müslümanların Çektileri Eziyetler, Habesistan'a Hicretleri ve Çember İçinde Kalmaları.....	553
• Ebu Talib ile Hz. Hatice'nin Vefatları.....	554
• Peygamberimiz'in Kabileleri Dine Daveti ve Akabe Beyati	555
• Ay'ın Bölünmesi ve Mirac Mucizeleri.....	557
• İslamiyet'in Medine'de Yayılması ve Müslümanların Oraya Hicreti	558
• Peygamberimiz'in Medine'ye Hicretleri ve Oradaki Bazı Çalışmaları.....	559
• Peygamberimiz'in Cihada Mezuniyeti ve Başlıca Düşmanları.....	561
• Müslümanların İlk Sancaktarı ve İlk Seriyyesi.....	563
• Birinci ve İkinci Bedir Savaşları.....	564
• Ben-i Kaynuka ve Uhud Savaşları.....	565
• Ben-i Nadir, Hendek ve Ben-i Kurayza Savaşları	568
• Hudeybiye Antlaşması ve Hayber Savaşı.....	569
• Hazreti Peygamber'in Hükümdarları İslam Dinine Davet Etmesi	572
• Umretü'l-Kaza ve Mute Savaşı.....	573
• Mekke'nin Fethi.....	574
• Huneyn Savaşı ile Evtas Olayı.....	575
• Tebük Savaşı.....	576
• Veda Hacı.....	577
• Peygamber Efendimiz'in Ahirete Göç Etmeleri	578
• Peygamber Efendimiz'in Göçmelerinden Doğan Üzüntüler	580
• Peygamberimiz'de Görülen Olgunluk ve Güzellikler	581
Hazreti Peygamber'in Asaleti.....	581
Hazreti Peygamber'in Şekil Güzelliği.....	581
Hazreti Peygamber'in Pek Yüksek Akıl ve Zekası	582
Hazreti Peygamber'in Fesahat ve Belagatı	583
Hazreti Peygamber'in Mübarek Ahlakı	583
Hazreti Peygamber'in Pek Yüksek İlim ve İrfanı	584
Hazreti Peygamber'in Üstün Nezafeti	584
Hazreti Peygamber'in Çok Büyük Cömertliği	584
Hazreti Peygamber'in Eşsiz Cesareti	585
Hazreti Peygamber'in Yumuşak Huyu, Bağışlaması ve Keremi	585
Hazreti Peygamber'in Yüksek Hayâ Duygusu.....	585
Hazreti Peygamber'in Emsalsiz Vefası.....	586
Hazreti Peygamber'in Şefkat ve Merhameti	586

Hazreti Peygamber'in Güzel Geçinmesi.....	587
Hazreti Peygamber'in Yüksek Tevazusu.....	587
Hazreti Peygamber'in Pek Nezih Zühd ve Takvası	588
Hazreti Peygamber'in Emsalsiz Başarıları	589
Bu Eserin Başlıca Kaynakları.....	591

Takdim

M erhum Hocamız Ömer Nasuhi Bilmen Hazretlerinin, Diyanet İşleri Başkanlığı görevinden emekli olmadan önce, İstanbul Müftülüğü zamanında altı yıl kadar majyetlerinde çalıştım. İlim ve faziletini, ahlak üstünlüğünü yakından tanımak şerefine kavuşduğumdan dolayı Yüce Allah'a hamd ederim.

Yazmış olduğu eserler, yillardır okuyucuların ellerinden düşmediği gibi, ilim ve faziletinin yüksekligidinden dolayı müslümanlar arasında onu tanımayan yok gibidir. Bıraktığı her eser, sünnet ehli inancına dayalı, güvenilir, çok değerli bir kitaptır. Yillardır basılmakta ve basılmaları devam etmektedir. Bir Hadis-i şerifte buyurduğuna göre "*Öldükten sonra carî (sevabı sürekli akıp gelen) sadakanın biri de, kendisinden faydalananın bir ilimidir*". Bu bakımdan merhum hocamız geride bıraktığı birçok eseriyle bu büyük manevi mükâfata kavuşmuş bulunmaktadır. Yüce Allah bizlere de, rızasına uygun bu gibi hizmetler nasib buyursun.

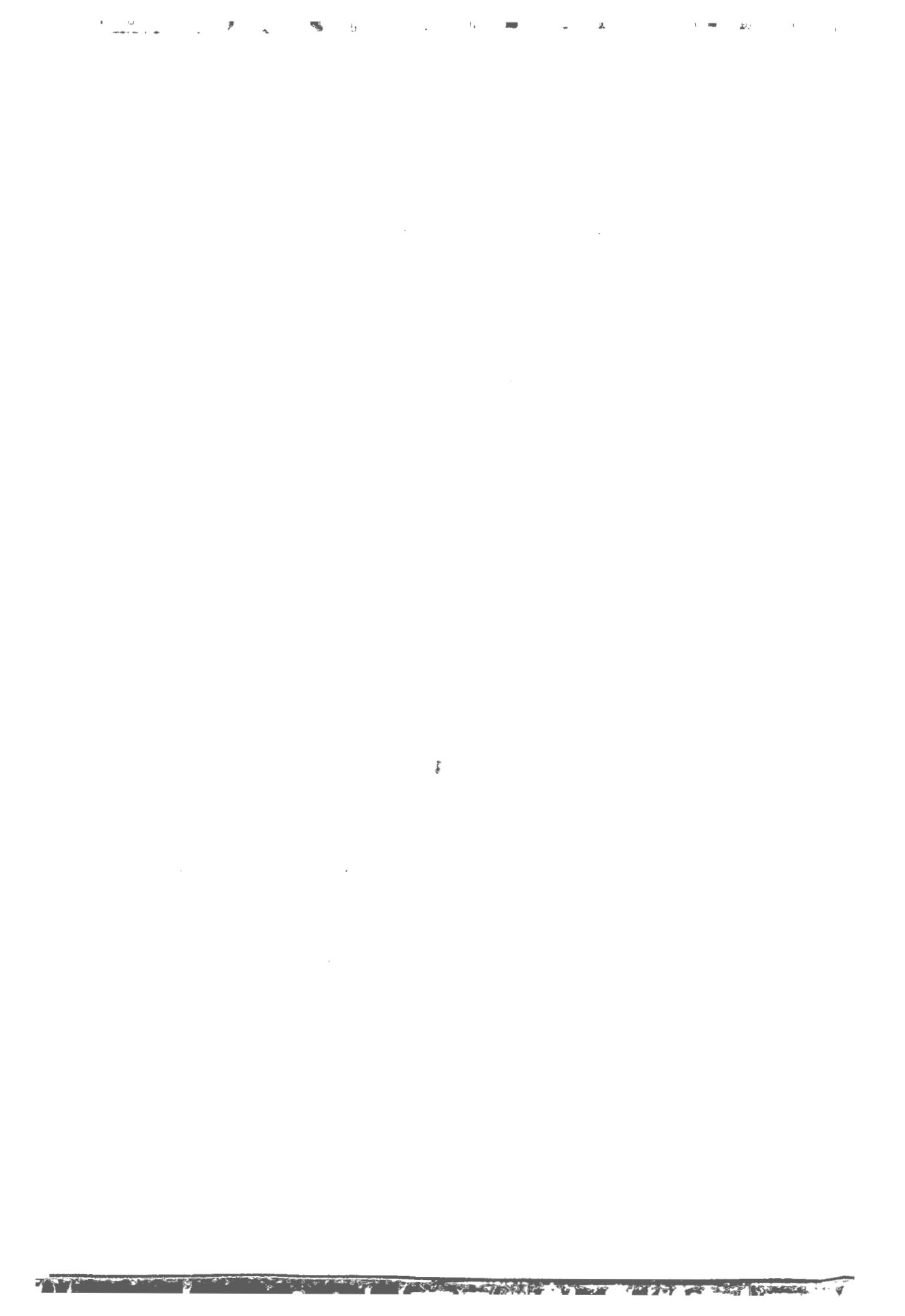
Muhterem Hocamızın yettiği devirdeki dil, daha çok Osmanlıca deyimlerin çokluğu bakımından değer kazanıyordu. Bunun tesiri altında kalınarak eserlerindeki ifade bugünkü neslin anlayabileceği şekilde kolaylık arzetmediğinden, "Büyük İslam İlmihali" adlı eserinin elden geldiği kadar, aslında hiçbir değişiklik yapılmaksızın sadeleştirilmesi, Bilmen Basım ve Yayınevi yetkilileri tarafından benden istendi.

Böyle bir çalışmayı kabul etmek, benim için bir şeref olduğu kadar, okuyuculara da bir kolaylık sağlamaşı bakımından yerine getirilmesi gereken bir görevdi.

Elimden geldiği kadar metne ve manaya sadık kalarak sadeleştirip, bugünkü nesiller tarafından kolayca anlaşabilecek bir dile çevirmeye çalıştım.

Vacib Tealâ Hazretlerinden devamlı olarak Müslümanlara manevi yarar ve okuyanlara kolaylıklar sağlamasını diler, kusurlarımın bağışlanması niyaz ederim.

Ali Fikri Yavuz

Önsöz

Müslümanların her konuda bilgi sahibi olmaları bir görevdir. Din konusunda bilgi ise, ilmihal (herkesin durumuna göre gerekli olan bilgiler) adını alarak en önemli yeri tutar. Her müslümanın, bağlı bulunduğu İslam dini konusunda yeterli bilgi sahibi olması bir borçtur. Edindiği bilgilerle de üzerine düşen dini görevleri yerine getirmiş olacaktır.

Aslında bütün insanlığın manevi ruhu yerinde olan dinden, din bilgisinden hiç kimse uzak kalamaz. Öteden beri ister ilkel olsun, ister medeni olsun toplumlar, hiçbirini dine bağlı kalmaktan dışarı çıkmamıştır.

İnsanların gerçek mutlulukları ve saadetleri ilâhi bir din yolu ile ortaya çıkar.

Sağduyulu kimselerin ruhlari ve vicdanları, böyle bir din ile huzursuzluktan kurtulur, yatışır. İnsanlığın yaratılışındaki yüksek amaç, ancak böyle ilâhi bir dine sarılmakla gerçekleşir.

Öyle ise, uyanık bir ruha, temiz bir vicdانا sahip olan insan, böyle gerçek bir dinden nasıl uzak kalabilir? Kendi benliğini, geleceğini ve mutluluğunu korumak isteyen bir insan, böyle yüce bir dinin inançlara, temizliğe, ibâdete, helal ve harama, ahlâka dair kutsal hükümlerinden muhtaç bulunduklarını öğrenip uygulamak duygusundan nasıl habersiz kalabilir?

O mübârek dinin yaşamasına, yükselmesine, yayılmasına, medeniyet saçan şanlı tarihine ait bazı bilgileri öğrenmek isteğinden, insan nasıl gafil bulunabilir?

Hiç şüphe yok ki, benliklerini kaybetmeyen uyanık kişi ve cemiyetler, bu ihtiyacı ruhlarda duymuşlardır. Dini eserleri aramayı, onları bulup okumayı gerekli görmüşlerdir.

İnsanların, yaratılışlarındaki meyilleri ve rûhî ihtiyaçları sebebiyle her asırda din bilginleri tarafından sayısız dini eserler yazılmıştır. Ancak her devrin ve muhitin durumuna ve kabiliyetine göre bu gibi eserlerde bir yenilik göstermek, manâ ve ruhları değiştirmeyecek şekilde dini meseleleri imkan dahilinde herkesin anlayabileceği bir ifadeyle yazmak, bunların birtakım hikmet ve faydalarnı sade bir dille ortaya koymak da çok gereklidir.

İslâm dininin kapsadığı hükümler, esas bakımından dört kısma ayrıılır:

1. İtikada ait hükümler,
2. İbâdetlere ve amellere ait hükümler,
3. Helal-haram olan şeylere, mübah ve mekruhlara ait hükümler,
4. Ahlâka ait hükümler.

Bu dört kısım hüküm üzerinde çok geniş ve değerli kitaplar yazıldığı gibi, özet halinde kolay anlaşılır kitablar da fazlaıyla yazılmıştır.

Gerçek şu ki, bu dört kısının her biri üzerinde ayrı ayrı birer kitab yazılmış; fakat dört kısmın bir araya toplayan kitaplar azınlıkta kalmıştır.

Biz aslında ayrıntılı eserlerden uzak kalamayız. Ancak böyle geniş kapsamlı eserleri okuyup onlardan gerekli meseleleri seçip ayırmaya herkesin gücü yetmez. Görevleri ve zamanları buna elverişli olmaz. Çok kısa eserler de ihtiyacı karşılamaya yeterli olmaz, maksadı karşılayamaz. Üstelik bu eserlerin ifadesi ağır olursa, istenilen bilgileri elde etmek çok güçleşir.

Çeşitli görev ve hizmetlere ayrılmış olan din kardeşlerimizin dini ihtiyaçlarını yeterince karşılayabilecek bir "İlmihal" kitabı yazılmasını çok kimseler benden isteyerek, bana başvurmuşlardır.

Bunun üzerine kutsal dinimizin itikada, temizliğe, ibâdete, kerahiyet (hoş olmayan) ve istihsana (güzel olan şeylere), ahlâka dair hükümleri üzerinde ve bir kısım büyük peygamberlerin hayatları ile İslam dininin tarihçesine ait on kitabdan ibaret, oldukça büyük bir "İlmihal" kitabı yazmayı bir görev bildim.

Yüce Allah'dan yardımlar dileyerek bu görevi yerine getirmeye başladım. En güvenilir, en kıymetli din kitaplarımıza başvurdum. İbâdetler kısmını daha uzunca hazırlamaya çalıştım.

İkram ve feyzi bol olan yüce Allah'ın yardım ve ihsanı ile meydana gelen bu esere "Büyük İslam İlmihali" adını verdim.

Eğer bu eserim, din kardeşlerimin faydalananlarına hizmet ederek hayır dualarını kazanmaya vesile olursa, kendimi bahtiyar sayarım.

Bütün yazı ve çalışmaları ile yalnız Hak Teala Hazretlerinin rızasını kazanmak isteyen aciz bir yazar için bundan büyük mükâfat olmaz. Başarı yüce Allah'tandır.

Fatih Dersiâmlarından
Erzurumlu Ömer Nasuhi Bilmen

İtikat Kitabı

GERÇEK DİNİN ESASLARI VE BAŞLICA DİNLER

Gerçek din, Yüce Allah'ın bir kanunudur ve birtakım sağlam hükümlerin kutsal bir mecmuasıdır. Allah bunu, peygamberleri aracılığı ile insanlara ikram ve ihsan buyurmuştur. Bu kanun, insanları hayırlı olan şeye götürür. İnsanlar, bu Allah kanununun buyruklarına kendi güzel irade ve arzuları ile uyduğunca doğru yol üzerinde bulunur ve hidayete ermiş olurlar. Hem dünyada, hem de âhirette mutluluğa ve selamete kavuşurlar.

Dinler başlıca üç kısma ayrılır:

Birincisi: Hak dinlerdir. Bunlar yukarıdaki tarife uygun olanlardır. Yüce Allah tarafından konulup, peygamberler aracılığı ile insanlara bildirilen dinlerdir. Bunlara **“İlahî ve Semavi”** dinler de denir.

Semavi dinlerin hepsi esas bakımından birdirler. Yalnız bazı ibâdetler ve hukuk kuralları bakımından aralarında ayrılık olmuştur.

Hazret-i Âdem'den Hazret-i İsa'ya kadar gelen bütün mübârek peygamberlerin insanlara bildirmiş oldukları dinler, iman esaslarında bir olup, yalnız bir Allah'a iman etmeye dayalı iken, bunlar sonradan bozulmuş ve asılları kaybolmuştur. Yüce Allah en son ve en büyük peygamberi olan Hazret-i Muhammed Sallallâhü aleyhi ve Sellem'i bütün insanlara Peygamber olarak göndermiştir. Onun aracılığı ile de hak dinlerin en sonu ve en mükemmel olan İslâm dinini kullarına ihsan etmiştir. İşte bugün yeryüzünde hak din olarak kiyamete kadar yaşayacak olan yalnız bu İslâm dinidir.

Ikincisi: Asılları değişmiş ve bozulmuş olan dinlerdir. Bunlar, yukarıda söylendiği gibi asılları bakımından birer gerçek din iken, sonradan bozulmuş, ilâhî niteliklerini kaybetmiş olan dinlerdir.

Üçüncüsü: Bâtil dinlerdir. Bunlar asılları bakımından da gerçek din ile ilgisi bulunmayan dinlerdir. Bunlar birtakım milletler tarafından ortaya konmuş olan uydurma inançlardır. Bunlarda akla ve mantığa uygun olan bazı hükümler bulunsa bile, konuluşları itibariyle ilâhî olma şerefinden yoksun olup, hiçbir bakımından din kutsallığı taşımazlar. Ateşe, yıldızlara ve putlara tapan milletlerin dini bu türdendir.

GERÇEK BİR DİNİN VASIFLARI VE YARARLARI

Gerçek bir dinin belirgin vasıfları, kendini diğer dinlerden seçkin kılan özel nitelikleri pek çoktur. Özette diyebiliriz ki, gerçek din insanlara yalnız bir Allah'ın varlığını bildirir, yalnız bir Allah'a ibâdet edilmesini emreder, bütün kainatın Allah'tan başka yaratıcısı bulunmadığını haber verir. Bütün peygamberlere ve bütün semavi kitablara, ayırm yapmaksızın inanılmasını ister. Sonsuz olan bir âhiret hayatının varlığını anlatır. İnsanları bir düzen içinde birleştirir ve aralarında bir kardeşlik meydana getirir. İnsanların yaratılışında eşitlik bulduğunu gösterir. Allah katında üstünlüğün takva ve güzel ahlâkla olduğunu öğütler. Her yönü ile akla ve hikmete uygun bulunur, insanların kurtuluşuna ve mutluluğuna vesile olur.

İşte bütün bu niteliklere sahib olan din, bugün yeryüzünde var olan ve kıymete kadar devam edecek olan yalnız İslâm dinidir.

Hak dinin yararlarına gelince: Bu yararlar çoktur ve pek önemlidir. Böyle bir din sayesinde insanların kazanacakları yararları ve mutlu halleri anlatmaya hiçbir kalem yeterli değildir. Şu kadarını bildirelim ki, insan hak bir din sayesinde ne için yaratıldığını öğrenir, kendisini yaratıp büyütlen, sayısız nimetlere eriştiğinden mukaddes kutsal mâbusunu tanır. Allah'ın seçkin kulları olan Peygamberlerin varlığına inanır ve onların güzel huyları ile hayatını aydınlatmaya çalışır. Böylece insanlığa yaraşır bir yaşamıyla yaşar ve ölünce de sonsuz bir mutluluğa kavuşur.

Şunu da arz edelim ki, gerçek bir din, insana güç verir, onu hayata hazırlar, onu en düşünceli ve en üzüntülü günlerinde teselli eder. Böylece insanın gelecek-teki hayatları korunmuş olur.

Düşünunce şu gerçeği anlarız: İnsan bu dünya hayatında yaratıklardan bir yaratıktır. İnsan bu alemdeki yaratıkların yanında bir zerre miktarıdır. Birçok ihtiyaçlar içinde çırpmaktadır. Mevcut âlemin birtakım kuvvetleri karşısında pek âciz durumdadır. Sonra da daha açılmadan solan çiçekler gibi bütün varlığını kaybederek ölüp gitmektedir. O halde insanlık bu ölümlü hayattan ibaret olsa, insanlar kadar durumlarına acıdacak bir yaratık olmazdı.

O halde bu maddi ve ölümlü hayat bakımından insanın yaşıntısı tam bir huzur ve bahtiyarlık içinde olamaz. Fakat diğer bir yonden, insan çok bahtiyar ve mutludur. Çünkü gerçek dine sarıldıkça, insan kalben huzur içinde olur. Sonsuz bir mutluluğa erişme hazırlığındadır. Bu geçici hayatın sona ermesi, kendisini hiçbir tasaya düşürmez. Böyle bir insan, ebedi bir varlığın kendisini rahmeti ile koruyacağından emindir. Hiçbir zaman kaybolmayacak olan bir hayatı kavşmakla mutlu olacağına inanmıştır.

İşte bütün bunlar, gerçek bir dinin insanlık alemine kazandıracağı yararların bir kısmıdır.

İnsan, ancak böyle bir din sayesinde hayatını kanaat üzere düzenler, büyük yaratıcısına seve seve ibâdette bulunur, haklarını gözetir, ebedi olan cennet mükâfatına kavuşma isteği ile dindaşlarına ve bütün insanların hidayete ermelerine hizmet etmek ister. Böylece cemiyetin çok kıymetli bir organı olur.

Sonuç: İnsanlığa bu yüksek ruhu veren, bu güzel yaşayış şeklini öğreten, gerçek dinden başkası olamaz.

İSLÂM DİNİNİN GENELLİĞİ VE MUTLU SONUÇLARI

İslâm dini, hak dinlerin en sonu ve en olgunudur. Bu kutsal din, yalnız bir millete ve bir zamana özgü değildir.

Bütün insanlara kiyamete kadar gerekli olan Allah'ın tabii dinidir. İnsanların yaratılışlarına ve yaşayışlarına tamamıyla uygundur.

Bu yüce din, bir kurtuluş ve selamete eriş yoludur, bir mutluluk kaynağıdır. Allah Teala'nın razı olduğu dindir. Cenab-ı Hakk buyurmuştur:

"Allah katında din İslâm'dır." (Âl-i İmran: 19)

İslâmiyetin ortaya çıkışından önce, bütün yeryüzü din bakımından cehalet karanlığı içinde kalmıştı. Hak dinler, sönmüş, İlâhî ilim ve irfan güneşini batmış, ufukları karanlıklar kaplamıştı. İnsanlar yalnız kendi hırsları uğrunda çalışıyor, çırpinıyor ve çarpışıyordu. Birbirlerini esir ediyorlardı. Arab yarımadasının halkı ise, büsbütün cehalet içinde kalmıştı. İnsanlar kendi elleriyle yaptıkları putlara tayıyorlardı. Bu davranışları onları utandırmıyordu. Kız çocuklarını canlı olarak toprağa gömüyorlardı. Bundan da hiçbir üzüntü duymuyorlardı. Bayağılık içinde başka milletlerin hakimiyeti altında yaşıyorlardı ve bundan da bir tasaları yoktu. Netice olarak, güzel inançtan, iyi ahlâktan, yararlı işlerden ve yüce duygulardan hiçbir eser kalmamıştı.

Fakat İslâm güneşin doğmaya başlayınca, yeryüzünün birçok yerleri hemen aydınlanmaya başladı. İnsanlık âlemi hakdan, adaletten, eşitlikten ve kardeşlikten haberdar oldu. Putlara tapan, insanların ayaklarına kapanan başlar, yalnız noksanlıklardan berî olan bir Allah'a secde etmeye başladı. Ruhlar yükseldi, diller yüce Allah'ı anmakla bezendi. Gözler, büyük Yaratıcımızın güzel eserlerini seyretmekten meydana gelen uyanıklık nurları içinde kaldı.

Sonuç olarak, İslâm dini sayesinde gerçek bir medeniyet, sağduyulu insaniyet, yararlı bir ilerleme ve çok mutlu bir devrim oldu. İnsanlık âlemi bu mukaddes dine sarıldıkça şüphesiz daima yükselecektir.

İMAN VE İSLÂM'IN NİTELİĞİ

İman, lûgat manası bakımından, bir şeye inanmak ve bir şeyi doğrulamak demektir. "Bu iş böyledir, söyledir" diye hüküm vermektedir.

Din teriminde ise, yüce Allah'ın dinini kalb ile kabul edip, Rasûlullah sallallâhu 'aleyi ve sellem' in bildirdiği şeyleri kesin olarak kalb ile doğrulamaktır.

İmanın aslı bu olmakla beraber, bir engel hal bulunmadığı taktirde kalb ile kabul edilip inanılan bu hükümleri dil ile söylemek ve şehâdette bulunmak lâzımdır. Çünkü inanılması gereken şeyleri kalb ile benimseyip kabul eden kimse, bunları dili ile söylemezse, onun iman durumu insanlar tarafından bilinmez, onun müslüman olduğuna hükmedilmez.

Kalb ile doğrulamak, dil ile söyleyip ikrar etmekle meydana gelen imanla beraber, namaz kilmak ve oruç tutmak gibi ameller de gereklidir. Çünkü biz, bu görevleri yapmakla sorumluyuz. Bu görevleri yapmak imana kuvvet verir, imanın kalbdeki nurunu çoğaltır. İnsanı azabdan kurtarır, Yüce Allah'ın ihsan ve ikramlarına kavuşturur.

"İslâm" sözüne gelince: Lûgat manası bakımından İslâm, teslim olmak, boyun eğmek ve itaat etmektir. Din teriminde ise, yüce Allah'a ne O'nun Peygamberine itaat etmek, Peygamber Efendimiz'in din adına bildirmiş olduğu şeyleri kalb ile kabul edip dil ile söylemek ve onları güzel görmektir. İslâm, aynı zamanda din manasına gelir.

Gerçek din ile İslâm arasında esasta bir fark yoktur. Her gerçek din İslâm'dır. Her İslâm da gerçek bir dindir; buna müslümanlık da denir.

Allah Teala'nın dinine sadece "din" denildiği gibi, millet, şeriat, İslâm ve İslâm dini de denir. Bununla beraber "İslâm" sözü, bazen güzel ameller manasında, bazan da İman manasında kullanılır. Şeriat sözü de, ibâdetler ve insanlar arasındaki ilişkilerle ilgili olan hükümlerin tümünde kullanılır.

İMAN İLE İSLÂM'IN ŞARTLARI

İslâm dininde yüce Allah'a, meleklerle, Allah'ığın kitablarına, peygamberlerine, âhiret gününe, kaza ve kadere iman etmek esastır. Bunları bilip kabullenmek imanın temel şartıdır.

Onun için, imanın şartları altıdır, denilir. Bu şartlar, müslümanlıkta kesinlikle mevcut esaslardır. Bunlara, inanılması zorunlu din ilkeleri denir. Bunlara inanmak mecburiyeti vardır. Bunları doğrulamadıkça iman gerçekleşmez. Bunlardan herhangi birini inkar etmek, -Allah korusun- insanı hemen dinden çıkarır.

Biz bu imanımızı; "Âmentü billahi..." sözlerini okumakla daima açıklıyor ve isbat ediyoruz. Bu sözleri okuyan şöyle demiş oluyor:

"Ben yüce Allah'a, O'nun meleklerine, O'nun kitablarına, O'nun peygamberlerine, âhiret gününe, kaderin (iyi ve kötü herşeyin yaratılışı) Allah'dan olduğuna inandım. Öldükten sonra dirilip, mahşerde (hesab yerinde) toplanmak hakdır ve gerçektir. Şahidlik ederim ki, Allah'dan başka ilâh yoktur ve yine şahidlik ederim ki, Hazret-i Muhammed sallallâhu 'aleyhi ve sellem O'nun kulu ve peygamberidir."

İslâmin şartları işe beşir. Peygamber Efendimiz'in bir hadislerinin manası şudur:

"İslâm dini beş şey üzerine kurulmuştur: Şehadet sözünü getirmek, (Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdûhû ve resûlûh, demek), namaz kılmak, zekat vermek, Ramazan ayında oruç tutmak ve hac etmek"

İşte bu beş şey İslâm'ın şartıdır. Bu şartları gözetip onları yerine getiren insan, İslâm şerefine ermiş, Müslüman rütbesi kazanmış olur.

"Eşhedü en lâ İlâhe İllâlîh ve Eşhedü enne Muhammeden Abdûhû ve rasûlûh = Allah'dan başka ilâh olmadığına şahitlik ederim. Yine, Muhammed'in sallallâhu 'aleyhi ve sellem Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ederim." sözlerine "Kelime-i Şehadet" denir. "La ilahe illallah Muhammed'ün Rasûlullah" sözüne de "Kelime-i Tevhid" denir. Biz bu mübârek kelimeleri daima okuruz.

YÜCE ALLAH'A VE O'NUN SIFATLARINA İMAN

Yukarda yazılı olduğu üzere imanın temelini teşkil eden altı şart vardır. Bundan birincisi, Yüce Allah'a iman etmektir. Şöyle ki; "Allah Teala (Yüce Allah)" diye ismini andığımız şanı büyük olan yaratıcı vardır.

Eşi ve benzeri olmayan o varlık, bütün kemal sıfatları ile vasıflanmıştır. Bütün noksantalıklardan berî (münezzeh)dir. Bütün âlemleri yotan var eden O'dur. O'nun kudret ve büyülüğüne denk hiçbir şey yoktur. Bizleri ve bizim gördüklerimizle görmemişiz sayısız âlemleri yaratan, yetiştirip besleyen ancak O'dur.

Yüce Allah'ın "Rahman, Rahim, Hâlik, Rezzak, Hakîm, Rabb, Mübdî, Azîz, Gaffar, Tevvâb, Hak" gibi daha birçok mübârek isimleri ve büyük sıfatları vardır. Özellikle Vücut (Varlık) sıfatı vardır. Bundan başka mübârek sıfatları iki kısma ayrıılır. Bir kısmı Selbî Sıfatlar'dır ki, Kîdem, Beka Havâdise Muhalefet (hiçbir yaratığa benzer olmamak), Kiyam Bizatihî (varlığı kendiliğinden oluş), Vahdâniyet (ortağı olmamak) sıfatlarından ibaret olmak üzere beşir.

Diğer **—** kısmı da Sübüt Sıfatlarıdır ki, bunlar, Hayat, İlim, İrade, Kudret, Semi, Basar, **Kemal —**, Tekvin sıfatları olmak üzere sekizdir. Bu sıfatların hepsine birden "Kemal **Sıfatları**" denir.

İşte **—** iz, böyle kemal sıfatları ile vasıflı bulunan şanı yüce bir Allah'a ve O'nun bu büyük **—** sıfatlarına iman ederiz. Bu büyük sıfatlarla ilgili biraz bilgi vereceğiz.

Vücut —: Allah Teala'nın varlığı demektir. Allah Teala'nın varlığı hakdır ve en büyük **varlık** O'na muhsustur. O'nun varlığı, yarattığı şeyler bakımından yaratıkların hep **—**inden daha açık ve zâhirdir. Çünkü yüce Allah olmasaydı, hiçbir şey olmazdı. **Gerek** bizim varlığımız ve gerekse herhangi bir şeyin varlığı Yüce Allah'ın varlığına **Birer** şahiddir.

Biliyoruz ki, bu âleme hiçbir şey kendiliğinden var olacak bir durumda değildir. Bunlarda **—** hiçbir ne kendi kendine var olabilir, ne de kendi kendine yok olabilir.

Başka — bir deyişle, hiçbir şey kendi kendine yokluktan varlığa gelemez. Varlıktan da **yo — luğa** gidemez.

Hiçbir **—** yaratık da ne bir zerreyi var edebilir, ne de onu yok edebilir.

İçinde — yaşadığımız bu dünya ile beraber sonsuz âlemler meydana gelmiş, birbiri ardınca **v — cuda** gelip devam etmektedirler. Nice şeyler de varken yok olmuştur.

İşte **bütün** bunları yokluktan var eden ve sonra yok eden, kuvvet ve hikmet sahibi Yüce **Bir** yaraticının varlığından asla şüphe edilemez.

Yüce **Allah**'ın varlığını isbat için Kelâm (Akaid) ilminde ve felsefe kitaplarında pek çok **d — elil** yazılıdır. Bunlardan bir kısmını "Muvazzah İlm-i Kelâm Dersleri" adındaki **—** serimizde açıklamış bulunuyoruz. Şimdi burada:

"Şub — e yok ki, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün değişmesinde aki — sahipleri için (Allah'ın varlığını, kudret ve azametini gösteren) büyük işaret — ler vardır." (Âl-i İmrân: 190) âyetini okuyup, yüksek anlamını düşünmek yeterlidir.

Bu ây — et-i kerime güzelce düşünülürse, Yüce Allah'ın varlığına kuvvet ve kudretinin **büt — yükü**ğine dair sayısız deliller önmüze çıkar. Bizim bu eserimiz onları açıklamaya — yeterli değildir. Ancak astronomi, kozmografiya, biyoloji, kimya, ruhiyat (psikoloji) — ve anatomi gibi ilimlerin verdiği bilgileri göz önüne getirenler, bu âyet-i kerimenin — işaret ettiği delillere pek güzel akıl erdirebilirler. Her sağduyu sahibi insan düşün — dükçe, Yüce Allah'ın varlığını kabule mecbur olur.

İşte **yukarı** karda Türkçe anlamını **verdiğimiz** âyet-i kerime, bu gerçekleri haber veriyor ve **bizi** uyarıyor. Bundan sonra gelen:

"Akıl v — anlayış sahipleri o kimselerdir ki, ayakta iken, otururken, yanları üzere ya — tarken (he — hallerinde) Allah'ı anarlar; göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler

(ve derler): *Ey Rabbimiz; Sen bunları boşuna yaratmadın. (Boşuna bir şey yaratmaktan) sen münezehsin. Bizi ateş azabından koru.*" anlamındaki âyet-i kerime, gerçek anlaşış ve akıl sahiblerinin kimler olduğunu bize bildiriyor.

Bütün bu âyetler, İslâm dininde aklın ve düşüncenin ne kadar büyük önem taşıdığını da bize göstermiş oluyor. Bir hadis-i şerifte de:

"Düşünce gibi bir ibâdet yoktur." buyrulmuştur.

Gerçekten İslâm dininde aklın ve düşüncenin büyük bir yeri vardır. İslâm dini tamamen akla ve hikmete uygundur. Muhakeme ve eleştirmeye, onun hak ölçülerini değiştiremez. İslâmiyet, düşünen insanların dinidir.

İşte akıllı insanlar o kimselerdir ki, gökleri, arzı, gece ve gündüzleri, göklerde parıldayan ve her biri güneşten binlerce defa daha büyük yıldızların ihtişamını düşünürler, yeryüzündeki sayısız canlı ve cansız yaratıkları göz önüne alırlar. Hoş gündüzlerin, sakin gecelerin ne kadar sağlam bir düzen ve ölçü içinde yaratılış kanununa uyarak birbirini kovalayıp durduklarını düşünürler. İbret bakışları ile yapılan böyle düşünceler sonunda, bu âleme bu düzen ve ölçüyü vermiş olan Yüce Allah'ın kudret ve azametini insanlar isteyerek ve teslimiyetle kabule mecbur olurlar.

Hatta böyle büyük varlıkları değil, bir zerreden küçük olduğu halde büyük bir duyu ile hayat ve görevini sürdürmeye çalışan bir mikrobu, yine bir zerreden küçük olduğu halde başlıbasına bir kuvvet hazinesi olan bir atomcuğu düşünmek bile, gerçek akıl sahibi bir insan için Allah'ın yüce kudret ve hikmetini tasdik etmeye yeterlidir.

Büyük bir nizam ve intizam içinde yaratılan bütün bu güzel ve acaib varlıklar rastgele mi olmuştur? Bunlar bilgi ve hikmetten yoksun olan, yahut hayal edilen bir tabiatın eseri midir? Asla böyle yanlış bir hükmeye hiçbir akıl sahibi varamaz.

Yine tekrar ederek diyoruz ki, Yüce Allah'ın varlığını ve büyülüüğünü anlamak ve kabul etmek için, bundan önceki maddede anlamını yazdığını âyet-i kerimeyi güzelce düşünmek yeterlidir. Bunun içindir ki, Peygamber efendimiz sallallâhu 'aleyyi ve sellem buyurmuştur: *"Yazıklar olsun o kimseye ki, bu âyeti okumuş da üzerinde düşünmemiştir."*

Kadim: Ezeliyyet, evveli olmamaktır. Evveli olmayana Kadim denir. Sonradan meydana gelene de Hâdis denir. Allah Teala, Kîdem sıfatı ile vasıflanmıştır. Çünkü Allah ezelîdir, kadîmdir, varlığının başlangıcı yoktur. O'ndan önce yokluk geçmemiştir. O'nun varlığı yanında, milyonlarca seneler bir saniye bile sayılmaz. Yine gördüğümüz âlemler, milyarlarca seneden beri mevcut bulunsa, yine Yüce Allah'ın ezelîliği yanında bir saniyelik hayatı sahib sayılmaz.

Allah Kadîm'dir, sonradan var olan şeyler Allah olamaz. Yüce Allah'dan başka ne varsa, bunların hepsi hâdistir (sonradan olmuşlardır). Bunlar Allah'ın kudreti ile yaratılmışlardır. Artık şüphe yoktur ki, yaratılanlar yaratana mahsus Kadîm sıfatını taşıyamazlar. Onun ezelî varlığı ile beraber hiçbir şey yoktur, âlemler sonradan yaratılmıştır.

Bekâ = Ebediyet, sonu bulunmamak sıfatıdır. Sonu olana "Fâni", sonu olmayana da "Bâki" denir.

Yüce Allah Bekâ sıfatı ile vasıflanmıştır; çünkü ebedîdir, bâkîdir, varlığının sonu yoktur. O'nun yok olacağı bir zaman düşünülemez. Sonradan meydana gelen bütün varlıklar, Allah'ın kudreti ile meydana gelmişlerdir. Yine Allah'ın kudreti ile yok olurlar, yine var olurlar ve binlerce değişikliklere uğrayabilirler. Fakat Yüce Allah, Bâkîdir, değişiklikten ve yok olmaktan berîdir. Çünkü O, başkasının kudret eseri değildir ki, onun kudreti ile yokluğa gitsin veya değişikliğe uğrasın. Aksine, bütün varlıklar O'nun kudretinin birer eseridir. Onun için Yüce Allah'ın yanında yokluk ve değişiklik nasıl düşünülebilir? Her şey yok olmaya mahkûmdur, ancak azamet ve ikram sahibi Allah'ın varlığı kalıcı ve süreklidir.

Havâdise Muhalefet: Sonradan var olmuş şeylerden ayrı olmak sıfatıdır. Yüce Allah **hava** dise (sonradan var olan şeylere) aykırı ve muhalif bulunmak sıfatı ile vasıflanmıştır. Çünkü Allah Teala, yaratılmış şeylerin hiçbirine hiçbir yönden benzemez, **hepsine** muhaliftir. Hatırlara gelen her şeyden Allah Teala mutlak sûrette başkadır.

Mükevvenat ve mümkünat (yaratılan ve yaratılabilen) dediğimiz şeyler değişirler, **başka** kalaşırular, birbirine benzeyebilirler ve sonunda yok olurlar. Bütün bu ölümlü varlıklar, her hal ve şekilleri ile asla Allah'a benzemezler. Hiçbirinde İlâh ve Mâbûd olma sıfatlarından en küçük biri bile bulunmaz. Hiç yaratılan, yokluğa mahkûm olan aciz şeyler, yok olmaktan berî bulunan yaratıcı Yüce Allah'a benzeyebilir mi? Hiç, sonradan meydana gelmiş bir nesne, Kadîm olan hikmet sahibi Allah'a **ortak** olabilir mi? Böyle sapık bir düşünceye kapılanlar, kendi ölümlü varlıklarını **İlah** olmaya yükselterek Allah'ın yüce varlığını da, kendi degersiz varlıkları derece sine düşürmeye varacak kadar küstahlıkta bulunuyorlar.

İnsanların ve diğer yaratıkların birçok ihtiyaçları vardır. Bunlar mekana, zamana, yeyip içmeye, gezip dolaşmaya, doğmaya, doğurmaya ve benzeri hallere muhtaçırlar. **Allah** ise, bütün bunlardan berîdir. O'nun Arş ve Kürsi'si, yedi kat sema denen **daha** nice âlemeleri vardır. Fakat o, bunlardan hiçbirine muhtaç değildir. Bunlar yok **ike**n, O yine vardi.

Başkasına muhtaç olan ve yaratıkların ölümlü vasıfları ile vasıflanan bir insan ilâh **olamaz**. Yüce dinimiz, bu gibi yanlış düşüncelerden ve inançlardan kesin

surette bizleri yasaklamıştır. (Allah'ın benzeri hiçbir şey yoktur; O, her söyleneni iştendir, her yapılanı görendir.)

Kiyam Bizatihî: Varlığı ve durması kendi zatiyla olmak manasında bir sıfatdır. Bu sıfat da Yüce Allah'a mahsustur. Öyle ki, Hak Teala'nın ezelî ve ebedî olan varlığı kendi zatiyla kaimdir. Kendi varlığı mukaddes zatının gereğidir, asla başkasından değildir. Bunun için Allah Teala'ya Vâcib'ul Vücud (varlığı kendinden dolayı gerekli) denilir. O'nun varlığı, başka bir var edene muhtaç olmaktan beridir. Allah'ı var eden bir varlık olsaydı, o zaman var eden o varlık Allah olurdu. Onun için "Allah'ı kim yarattı?" diye sorulmaz; çünkü O, kendiliğinden vardır, kadîmdir. Başkasının var etmesine muhtaç değildir. Eğer böyle olmasayı, ne kâinat bulunurdu, ne de başka bir şey.. Bu gerçek kabul edilmeyince, içinde yaşadığımız âlemin varlığını izah etmeye imkân kalmaz. Allah'dan başka var olan (mümkünat dediğimiz) şeyler ise, hem var olmaya, hem de yok olmaya bağlı oldukları için, bir var ediciye muhtaçtırılar.

Sonuç olarak denilir ki, Yüce Allah'ı var eden bir varlık düşünülemez ve O'ndan başka bir yaratıcı varlık da olamaz. "Allah'dan başka bir yaratıcı olur mu?"

Vahdâniyet: Birlik, yalnız başına olmak, benzeri olmamak; çoğalmaktan, parçalara ayrılmaktan ve eksilmekten berî bulunmak gibi manaları ifade eden bir sıfatdır. Bu sıfatları taşıyana "Vâhid" denir ki, gerçekte var olan, parçalara bölünmekten ve cüzlerin bir araya gelerek toplanmasından beri bulunan zat demektir. Bu sıfat da Yüce Allah'a mahsustur. Onun için denir ki, Yüce Allah, zâtında, ulûhiyetinde, mâbûhiyetinde ve diğer bütün sıfatlarında birdir. Ortaktan, eşi ve benzeri bulunmaktan beridir. Kendisinde artmak, eksilmek, cüzlere ayrılmak, başka şeylerle birleşmek gibi haller asla bulunmaz.

Allah Teala her yönü ile birdir. Nasıl düşünülürse düşünülsün, sağuyulu bir insan, anlayış ve hikmet sahibi bir kimse, Allah'tan başka bir ilâh bulunduğuna inanamaz. Başkasının İlâh ve mabud olma imkanına yer veremez. İki ve daha çok ilâhin bulunamayacağı kesin delillerle sabit bulunmaktadır. Şu gördüğümüz kainatın varlığı, onun devamı ve intizamı hep Allah Teala'nın birligine şahiddir.

Yüce Allah, ulûhiyetinde, zâtında ve mâbûhiyetinde bir olduğu gibi, yaratıcı olmasında da birdir. Yaratılmaya ve yok edilmeye mahkûm olan ve böylece mümkün adını alan her şeyi yaratan ve yok eden ancak Allah'dır. O'ndan başka yaratıcı yoktur. İşte mümkünü yaratıp yaşıtmaya ve yok etmeye gücü yetmeyen bir zat ise, Allah olamaz. Bunun için ikinci bir ilâhin varlığına asla imkân yoktur. Çünkü iki ilâh düşünüldüğü taktirde, bunlardan biri kendi başına mümkünü yaratmaya kådır ise, diğeri fazladan olmuş olmaz mı? Fazladan olan, yahut âciz bulunan bir zat ise nasıl Allah olabilir? Bu bakımdan, akıl sahibi hiç kimse, Allah Teala'nın zat

ve sıfatlarında eşi ve benzeri bulunmadığında, bir olduğunda şüphe etmez. Birden çok yaratıcıların ve mabudların varlığına inanan milletler ise, akla ve hikmete aykırı bir inancın esiri olmuştur. Böylece gerçeği anlama bakımından büyük bir cehalet içinde kalmışlardır.

Hayat: Dırılık demektir. Allah kendi şanına mahsus bir hayat sıfatı ile vasıflanmıştır. Allah'ın ilim, irade ve kudret sıfatları ile vasıflanmasının bir gereği olarak hayatı sıfatı da vardır. Hayati olmayan bir şey, bilmekten, dilemekten ve yapabilmek gücünden yoksun olur. Bu ise, yaratıcı için büyük bir noksandır.

Bu sıftlardan mahrum olan bir varlık, kendi kendine hiçbir şey yaratamaz. Hele bilgi, düşünce, dileme ve güç sahibi olan varlıklarını yaratmaya asla kabiliyetli bulunamaz. Çünkü hiçbir eser, yaratıcısında bulunmayan bu gibi vasıfları taşıyamaz. Onun için doğa adı verilip gerçekte ilim, irade ve kudretle nitelenmeyen ve varlığı nesnelere bağlı olarak düşünülüp, onun dışında varlığı bulunmayan şuursuz bir varlık asla bir yaratıcı sıfatını taşıyamaz. Özellikle böyle bir varlık, akl, irade ve kudret sahibi milyarlarca yaratığın mucidi hiçbir şekilde olamaz.

Sonuç şudur ki, kainatın yaratıcısı olan Allah, Hayat sıfatı ile vasıflanmıştır. Hayyül Kayyum'dur. (Hem kendisi diri, hem de her şeyi dirilten ve ayakta tutandır.)

İlim: Bilmek, idrak etmek sıfatıdır. Allah Teala ilim sıfatı ile vasıflanmıştır. O'nun ilmi, yaratıkların ilmi gibi basit ve sınırlı değildir, bütün kainatı çevreler. Allah her şeyi bilir. Onun bilgisinden hiçbir zerre hariçte kalmaz. Hiçbir varlık da düşünce ve hareketini Yüce Allah'dan saklayamaz. Zira her şeyi bilmeyen, her hareket ve düşünceden haberi olmayan bir varlık, Allah olamaz, bu kadar güzel ve acaib nesneleri meydana getiremez, bu kadar yaratığı idare edemez.

Allah'ın böyle her şeyi bildiğini güzelce düşünüp doğrulayan bir insan, elbette daima uyanık bulunur, her söz ve hareketini bir edeb üzere düzenler. Fena sözler söylemez, fena işler düşünmez, başkasına sarkıntılk etmez, hiçbir kimseyin görüp bilmeyeceği bir yerde bile Allah'ın buyruklarına aykırı bir iş yapmaz. Çünkü her yaptığıni bilen yüce Allah'ın varlığına imanı vardır.

İrade: Dileyebilmek, ihtiyan edebilmek sıfatıdır. Yüce Allah irade sıfatı ile vasıflanmıştır. O'nun iradesi ezelidir. Allah, yaratacağı şeylerin bu irade sıfatı ile hikmetine göre meydana getirmeyi diler ve dileiği şey mutlaka olur. O dilemedikçe hiçbir şey vücuda gelmez. Hiçbir şey kendiliğinden var olmaz ve kendiliğinden yok olmaz. Ancak Allah'ın dilemesiyle var olur ve yine O'nun dilemesiyle yok olur.

Allah bütün kainatı ezelî olan iradesi üzere yaratmıştır. Yaratılmış şeylerin milyonlarca cins ve nevilere, ayrı ayrı vasıflara sahib olması, çeşitli özellikleri taşımış

olması, hele bir topraktan, bir sudan, bir havadan yararlanan sayısız ağaçların, ekinlerin, meyvelerin, çiçeklerin ve canlıların başka başka renklerde ve tarzlarda meydana gelmesi ezeli bir iradenin neticesinden başka değildir.

İşte bütün bunlar, Allah'ın irade sıfatı ile vasıflı bulunduğuna birer şahiddir. Yüce Allah hakkında mecburiyet düşünülemez. O, her şeyi kendi dilemesiyle yaratır. Hiçbir şeyi yaratmaya veya yok etmeye mecbur değildir. Mecburiyet bir acizlik halidir ki, Allah'ın şanına uygun olmaz.

"Allah, dilediğini hemen yapar." (Hud: 107)

Kudret: Güç ve kuvvet manasında bir sıfattır. Ezelî ve ebedî kemal üzere bir kudret, Allah Teala'ya mahsustur. Allah Teala her mümkün varlık üzerinde dilediğini yapmaya kâdirdir. Onları yaratmaya ve yok etmeye güçlündür. O'nun kudretine niyet yoktur. Bu büyük kainat, O'nun kudretine çok açık ve kuvvetli bir şahiddir.

Yüce Allah dilerse bir anda binlerce alemi yoktan var eder ve dilerse onları bir anda yok eder. Çünkü dilediğini bir anda yerine getiremeyen, istediğini yapamayan bir varlık, kainatın İlâh'ı olamaz.

Yüce Allah'ın bu büyük kudretini iyi düşünen bir mü'min, O'nun büyülüüğünü önünde eğilir. O'nun kudretinden titrer, O'nun kutsal emirlerini yerine getirir ve yasaklarından sakınır.

"Allah her şeye kâdirdir."

Semî': İşitme kuvvetidir. Allah, Semî' (işitme) sıfatı ile vasıflanmıştır. O'nun işitmesi, yaratıkların işitmesi gibi noksancı ve hudutlu değildir. Yüce Allah her şeyi vasıtısız olarak işittir, ancak vasıtalar vasıtasiyle işitilen de ondan başkası değildir. O, gizli ve aşıkâr söylenenlerin hepsini işittir, hiçbir şey, O'nun iştittiren sıfatının dışında kalamaz. Kullarının dualarını ve zikirlerini, gizli ve aşıkâr dilek ve yalvarışlarını iştip kabul eder ve onları mükâfatlandırır. Yüce Allah'ın böyle her şeyi işittiğine iman eden uyanık bir insan, daima güzel konuşur, her zaman Allah'ı anar, O'nu yükseltir. Her sözünü ve işini Allah'ın rızasına uygun yapar.

Basar: Görme kuvveti demektir. Yüce Allah kendi şanına uygun bir halde Basar (görme) sıfatı ile vasıflanmıştır. Allah âlet ve vasıta olmaksızın her şeyi görür. Fakat âlet ve vasıta ile görenlerin gördüklerini de görür. Her gözden daha iyi gören O'dur. Bazı şeyleri görmesi, diğer şeyleri görmesine engel olmaz ve onun görmesinden hiçbir şey gizli kalmaz. En karanlık gecelerde, karıncaların ve daha küçük yaratıkların kimildamalarını, hareketlerini görür ve bilir. Şübhe yok ki, görememek ve bilememek büyük bir noksancılıktır. Böyle noksancılara sahib olan kör kuvvetler, İlâh ve yaratıcı olamazlar. Yüce Allah ise böyle bütün noksancılıklardan beridir ve bütün kemal sıfatları ile vasıflanmıştır.

Kalbi iman dolu olan bir insan, Yüce Allah'ın kendisini görüp gözetmekte olduğunu bilir ve üzerinde düşünür. Böylece durumunu düzeltir, edebe aykırı hiçbir harekette bulunmaz, melekler gibi temiz bir hayat içinde yaşamaya çalışır durur.

"Biliniz ki, Allah bütün yaptıklarınızı görür." (Bakara: 233)

Kelâm: Bir manayı belirten, bir maksadı anlatan söz demektir. Yüce Allah, Kelam sıfatı ile de vasıflanmıştır. O'nun kelamı (sözü) harf ve sesden beri ve kadîmdir. (Başlangıcı yoktur.)

Yüce Allah, kendi kadîm kelâmini, dilediği zaman şanına uygun bir şekilde meleklerine ișittirir, bildirir ve anlatır.

Allah Teâlâ'nın peygamberlerine dilediği şeyleri vahy ve ilham etmiş olması da bu kelam sıfatının bir tecellisidir. Semavî kitablar hep bu Kelam sıfatı ile meydana gelmiştir. **"Kelâm-ı Kadîm"** dediğimiz Kur'an-ı Kerim de bu sıfatla Peygamberimize inmiş ve asırlardan beri hidayet rehberliği yapmıştır.

Tekvin: Var etmek, yaratmak manasındadır. Bu da Allah'ın bir sıfatıdır. Yüce Allah bu tekvin sıfatı ile dilediği herhangi bir şeyi yoktan var eder veya var iken yok eder.

Yüce Allah'ın bu âlemleri yaratıp yok etmesi, kullarını yaratıp yaşatması, onları beslemesi sonra da öldürüp başka bir âleme onları götürmesi, hep bu tekvîn sıfatının tecellisi ile olur.

"Allah bir şeyin olmasını dilediği zaman, ona "ol" der, o da oluverir." (Yâsîn: 82)

Yüce Allah'ımızın kutsal sıfatlarına ait verdigimiz bilgiye bir özet yaparak deriz ki: Yüce Allah'ın varlığı ve birliği, büyülüğu ve kudreti, ezelî ve ebedî oluşu ve diğer yüce sıfatları apaçıktır. Bunları inkar etmeye, düşünüp de doğrulamamaya imkân yoktur.

Bir düşünelim: Bu kainatta hiçbir şeyin kendiliğinden var ve yok olamaya cağırı, kendiliğinden kimldanamayacağını ilim ve fen haber vermiyor mu? Biz ise, milyorlarca âlemin, milyonlarca parlak yıldızların varlığını, bunların hareket ve sükûn hallerini görüp biliyoruz. Artık bunları var eden ezelî ve ebedî eşsiz bir Allah'ın varlığından nasıl şüphe edilebilir?

Yine biliyoruz ki, bilgisi olmayan, kudret ve iradesi bulunmayan bir şeyin, bir gaye ve hikmete yönelik birtakım güzel ve üstün eserleri var etmesi mümkün değildir. Oysaki biz bu âlemdede her neye bakacak olsak, onun bir gayeye, bir hikmet ve düzene bağlı bulunduğu görürüz. En büyük varlıktan en küçük varlığa varınca kadar bakılırsa, bunların öyle gelişigüzel bir raslantı eseri olmadığı görülüyor, bunların boşuna yaratılmadığı anlaşılıyor. Bu varlıkların her birinde üstün bir sanat ve letâfet eseri, bir irade ve ihtiyar alâmeti görülmüş oluyor.

Artık bu kadar yararlı olan bu güzel eserlerin, ilim, kudret ve hikmet sahibi olan ezeli bir yaratıcıya muhtaç olmadığını kim söyleyebilir?

Şimdi biz, bütün bu dış âlemdeki varlıklardan bakışlarımıza çevirip kendi nefsimize ve duygularımıza bakalım. Vücutumuzun her parçası ve hücresi, vicdanımızın bütün duygusu ve kavramları, şanı çok yüce olan büyük bir Allah'ın, yaşatıp rızık veren bir yaratıcının varlığına daima şahidlik edip durmuyor mu?..

O halde şübhə yok ki, kendi varlığını ve sorumluluğunu yitirmedikçe, hiç kimse, Allah'a iman inancından, bir yaratıcının var olduğu düşüncesinden asla yoksun olamaz.

"Gökten ve yerden size rızık veren Allah'dan başka bir yaratıcı var mı?"

PEYGAMBERLERE İMAN

Bütün peygamberlere iman etmek müslümanlıkta esastır. Lûgat manası bakımından peygamber, haber veren kimse demektir. Din teriminde ise, Allah Teâlâ'nın kullarına dinlerini bildirmek için görevlendirdiği seçkin insanların her birine "Peygamber" denir. Bu zatlar, Yüce Allah'ın birer elçisi demektir. Bunların Allah'ın peygamberleri oldukları, kişiliklerindeki yüksek vasıflardan ve Allah tarafından kendilerine verilen mucizelerden sabit olmuştur.

Mücize: Başkalarının meydana getiremeyeceği olağanüstü şeylerdir. Bir peygamberin gerçek peygamber olduğunu doğrulamak için Yüce Allah o işi peygamberinin eliyle ortaya çıkarır.

Kerâmet: Bir kısım olağanüstü işlerdir. Yüce Allah'ın kudretiyle velî kulları tarafından meydana getirilir. Bu kerâmetler de, o velîlerin bağlı bulunduğu peygamber için bir mücize sayılır. Çünkü o peygamber gerçek peygamber olmasaydı, kendisine bağlı olanlardan böyle kerâmetler ortaya çıkamazdı.

Meûnet - İstidraç: Peygamberlik davasına kalkışmayan ve peygamberin sünneti üzerine yürümeyen bazı bayağı kimselerden meydana çıkan ve olağanüstü bir halde görülen birtakım olaylardır ki, o şahsın büyülüğünü göstermez ve hiçbir zaman kerâmet ve mücize derecesine varamaz.

Fakat yalan yere peygamberlik davasına kalkışan kimselerin elinden ne mücize, ne kerâmet ve ne de başka olağanüstü işler çıkar, Böyle yalancı kimselerin mücize veya harika diye ortaya koyacakları şeyler, bir gözbağcılıktır veya bazı ilmî kural-lara dayanan bir sanat eseridir. Bunların asıl maksadları hemen meydana çıkar. Onların yaptıklarından daha güzeli başkaları da yapabilir.

Yalan yere peygamberlik davasında bulunanların nasıl bir sonuçla karşılaşıkları, **yalan**larının nasıl meydana çıktıği tarihlerde bellidir.

Peygambere Nebî de denir, Resûl de denir. Bununla beraber yeni bir kitab ve şeriatla **bir** ümmete gönderilmiş olan zata Resul, başka bir peygamberin şeriatına bağlı **olarak** gelen peygambere de Nebî denmiştir. Buna Resûl veya Mürsel denmez. **Nebî** isminin çوغulu Enbiyâ'dır. Resûl'ün çوغulu Rusûl'dür. Mürsel'in çوغulu da **Mürselîn**'dir.

Yüce Allah'ın ilk peygamberi Hazreti Adem 'aleyhi's-selâm'dır. Son ve en büyük peygamberi de, bizim sevgili peygamberimiz Hazret-i Muhammed 'aleyhi's-selâm'dır. Son peygamber olduğu için peygamber efendimize Hâtemü'l Enbiyâ (Peygamberlerin sonuncusu) denmiştir. Bu iki peygamber arasında, sayılarını ancak Allah'ın bildiği **çok** peygamber bulunmuştur. Kur'an'da bu peygamberlerden sadece şu yirmibeş **peygamberin** adı geçer:

Adem, İdris, Nuh, Hud, Salih, İbrahim, Lut, İsmail, İshak, Yakub, Yusuf, Eyyüb, Şuayb, **Musa**, Harun, Davud, Süleyman, İlyas, Elyesâ Zülkifl, Yunus, Zekeriya, Yahya, İsa, **Muhammed** sallallâhu 'aleyi ve sellem.

Bunlardan başka Kur'an-ı Kerim'de adları geçen Üzeyir, Lokman ve Zülkarneyn **isimli** üç zat daha vardır ki, bunların peygamber veya velî oldukları ihtilaflıdır. **Bunlar**ın da pek büyük kimseler olduklarına şüphe yoktur. Bu saygideğer peygamberlere ait bilgi, kitabımızın onuncu bölümünde verilecektir.

Peygamberler her türlü güzel sıfatlara sahiptirler. Onlardan her birinin varlığı bir olgunluk ve üstünlük örneğidir. Özellikle onlarda doğruluk, emanet, sezîs ve anlayış, **günahlardan** korunmuş olma ve şeriatı tebliğ etme vasıfları vardır. Şöyleden ki:

1) **Peygamberler** sadıkırlar, her hususta doğru sözlüdürler. Kendilerinden asla **yalan** çıkmaz.

2) **Peygamberler** emindirler. Gerek peygamberlik konusunda, gerek diğer konularda **her** türlü güvene sahiptirler. Kendilerinde asla hainlik bulunmaz.

3) **Peygamberler** son derece yüksek bir anlayışa, tam akla ve kuvvetli bir görüşe, **üstün** bir zekaya sahip bulunmuşlardır. Onlarda gaflet, yüksek duyu ve kavrıldan yoksunluk düşünülemez.

4) **Peygamberler** masumdurlar. Onlar gizli ve aşikar her türlü günahlardan, küçük **düşürücü** bayağı işlerden tamamen berîdirler. İffet ve ismet sahibidirler.

5) **Peygamberler** tebliğ sıfatına sahibdirler. Emrolundukları şeriat hükümlerini, olduğu gibi ümmetlerine bildirirler. Şeriat hükümlerinden herhangi birini saklamış veya unutmuş olmaları da asla düşünülemez. Böyle bir şey, peygamberlik şanına

yakışmaz. Böyle bir tutum, peygamber olarak gönderildikleri hikmete ve Allah'ın iradesine uygun düşmez.

Sonuç: Bütün peygamberler şu yazdığımız beş sıfatı tamamen kendilerinde bulundurmuşlardır. Çünkü bu büyük huylara sahip olmayan kimseler, insanları aydınlatıp onlara öncü olamazlar. İşte bütün peygamberleri böyle tanıyıp doğrulamak, imanımızın sıhhatı için şarttır.

Peygamberlerin insanları yola getirmek ve onların kötü hallerini düzeltmek için yüce Allah tarafından görevlendirilmiş oldukları güzelce düşünülünce, onlara iman etmenin gereği ve önemi kendiliğinden anlaşılmış olur.

Gerçek şu ki, peygamberlere iman etmek, onların yüksek huy ve vasıflarını bilip doğrulamak, onlara son derece saygılı olmak bizim için kesin bir görevdir.

Peygamberlere iman etmeyen bir kimse, Yüce Allah'a iman etmemiş sayılır. Çünkü Yüce Allah'a, O'nun razi olacağı bir şekilde iman etmenin yolunu insanlara bildiren ancak peygamberlerdir. Kendi degersiz akıllarını öncü edinmek isteyenler, gerçeğe ve Allah'ın rızasına ulaşamazlar, sapıklık içinde kalırlar. Yüce Allah'ın peygamberlere iman edilmesi yolundaki emirlerine de aykırı hareket etmiş olurlar. Bu bakımından hidayetten yoksun kalırlar. Öyle ki, peygamberlerden yalnız birine iman etmemek, tümünü inkar etmek gibidir. Böyle bir inanç, insanı imansız yapar. Hele Allah Teala'nın en büyük peygamberi ve peygamberlerin sonucusu olan Hazreti Muhammed'in *sallallâhu 'aleyihi ve sellem* yaşadığı tarih gün gibi meydandadır, insanlık âlemi tarafından bilinmektedir. Artık bugün hiçbir millet, din konusundaki bilgisizliğinden ötürü özürlü sayılamaz. Bugün her millete düşen en önemli görev, bu büyük Peygamberin dinini kabul etmektir. Onun gösterdiği doğru yola koyulmak ve kurtuluşa ermektir. Bu görev tam manası ile yerine getirilirse, insanlık âlemi o zaman dünya felâketlerinden ve âhiret azabından kurtulur. Gerçek medeniyete ve âhiretin sonu olmayan mutluluğuna ermiş olur.

PEYGAMBERLERE OLAN İHTİYAÇ

Bilindiği gibi, Yüce Allah, kendisinin kutsal varlığını ve birliğini bilmeleri, kendisine ibâdet ve itaatta bulunmaları için insanları yaratmıştır. İnsanları diğer birçok yaratıklar arasında akıl ve düşünce ile seçkin kılmıştır. Onun için bir insan aklını güzel kullandığı taktirde, kendisini yaratıp da ona düşünüp anlama gücünü veren bir yaratıcının varlığını sezer. Kendisinin ve çevresindeki varlıkların öyle rastgele kendiliklerinden var olmadıklarını anlar. Böylece kendisinde ilâhî bir düşünce doğar ve büyük bir kudret sahibi yaratıcının var olduğu inancına ulaşır.

Fakat o yüce Yaraticıyı hiç kimse şanına uygun bir şekilde bilemez. O'nun peygamberine uymayan kimse, Allah'ın razi olmadığı ibâdetlerin hangileri olduğunu kestiremez, yaratılış hikmetinin ne olduğunu anlayamaz. İnsanlar arasındaki ilişki ve karşılıklı hakların nelerden ibaret bulunduğu ve görevlerin ne olduğunugregatedi üzere belirleyemez. Nihayet yaratılış gayesinin dışında yürüür de bundan haberini olmaz. Cehalet içinde bulunduğuun farkına varamaz. Böylece ebedi mutlulukta n yoksun kaldığını anlayamaz.

Peygamberlerin varlığından haberi bulunmayan veya peygamberlerin yoluna inanmayıp gerçekleri bozarak değiştiren nice milletler sapmışlardır, insanlığa yakışmayan hallere düşmüşlerdir. Aralarında her türlü vahşet hareketleri türemiş, insanları, ağaçlara ve taşlara tapınıp durmuşlardır.

Işte insanları bu gibi çırkin hallerden kurtarmak, onlara din ile dünya görevlerini öğretmek ve böylece hem dünya, hem de âhiret mutluluğuna ermelerini sağlama konum için, Allah'ın elçileri olan peygamberlere ihtiyaç vardır.

Onun için Yüce Allah, kendi ihsan ve ikramı ile insanlara peygamberler göndermiştir. Böylece insanlara karşı "İlhâhî hüccet" tamam olmuştur. Artık hiç kimse, "Ben görevimi bilmiyordum; onun için sana ibâdet edemedim" diye özür beyan etmeyecektir. Çünkü Yüce Allah, insanlara görev bildiren peygamberleri göndermiştir. Bunlar Allah'ın hüccet ve delilleridir.

Daha önce söylediğimiz gibi, peygamberlerin en büyüğü ve sonuncusu bizim peygamberimiz Hazret-i Muhammed'dır *sallallâhu 'alehi ve sellem*.

Hazret-i Muhammed yeryüzündeki bütün milletlere gönderilmiş bir peygamberdir. Peygamberliği kıyamete kadar devam edecktir; en son peygamberdir. Onun yaymış olduğu din, bütün insanlara aittir. Onun getirdiği İslam dini, bütün insanlığın dînidir, yaratılış gayesine en uygun olan bir dindir. Her zaman için ihtiyaçlara cevab verecek olan hikmet dolu ebedî bir dindir. O mübârek peygamberin getirdiği Kütub (Kur'an) tümü ile hiçbir değişikliğe uğramaksızın kıyamete kadar Allah tarafından korunmuş olacaktır.

Sonuç: Beşeriyet öteden beri peygamberlere muhtaç bulunmuştur. Peygamberlerde uymaksızın hak yolu bulacağını ve Hakka ereceğini savunan bir gafile sorarım: Eğer peygamberlerin varlığından habersiz bir bölgede yetişmiş bulunsayıdı, kendisi içinde Allah'ın varlığı, ve O'na karşı görevleriyle ilgili fikirler gerçek şekli ile bulunabilecek miydi? Din ve dünya işlerine ait görevleri belirleyebilecek miydi? Kendisi vicdanında yüksek duygulara karşı bir çekicilik bulabilecek miydi?

Zavallı insan! Kendi ruhunda sönükkir şekilde parıldamaya başlayan bazı yüksek filmlerin kendisine nereden geldiğini hiç düşünmemektedir. En kolay işlerde ve

fenlerde bile bir hocaya, ustaya ve yol göstericiye insan muhtaç olur da, en önemli olan din konusunda gerçekleri öğrenmek için bir öğreticiye, bir yol göstericiye nasıl muhtaç olmaz? Doğrusu, sağıduyulu hiçbir düşünür, peygamberlere olan ihtiyacı inkar edemez.

“Hiçbir ümmet yoktur ki, onlar içinden bir uyarıcı (peygamber) gelip geçmiş olmasın.” (Fâtır: 24)

SEMAVÎ KİTABLARA İMAN

Yüce Allah, insanlara yine insanlardan peygamberler göndermiştir. Bu peygamberlerden bir kısmına da kendi emirlerini ve yasaklarını, kendisine ibâdet şekillerini öğreten kitablar indirmiştir.

Bu kitablardan bir kısmına “Suhuf” denir. Bunlar birkaç sayfalık kitablardır. Kitablardan dördü de büyük kitablardır. İnişleri şöyledir:

On sahife Hazret-i Âdem'e, ellî sahife Hazret-i Şît'e, otuz sahife Hazret-i İdris'e, on sahife Hazret-i İbrahim'e verilmiştir diye rivayet edilir.

Büyük kitablara gelince: Tarih sırasına göre bunlardan birincisi Hazret-i Musa'ya verilen Tevrat'tır. İkincisi Hazret-i Davud'a verilen Zebur'dur. Üçüncüsü Hazret-i İsa'ya verilen İncil'dir. Dördüncüsü de, bizim Peygamberimize verilen Kur'an'dır.

Yüce Allah bu kitabları vahy yolu ile gönderilmiştir. Ya Cibril-i Emin adındaki bir melek aracılığı ile bildirmiştir, yahut başka bir şekilde ilham etmiştir. Bu kitablara “İllâhî Kitablar” denildiği gibi, taşıdıkları yüksek vasıftan dolayı “Semavî Kitablar” ve Cibril-i Emin aracılığı ile indirilmiş olduklarıdan da “Münzel Kitablar” denir.

Yüce Allah'ın bütün kitablarına iman etmek her mü'min için farzdır. Biz bugün diğer milletlerin ellerinde bulunup da semavi oldukları söylenen kitablara değil de, Allah'ın aslen peygamberlerine göndermiş olduğu kitabların tümüne iman ederiz. Çünkü Kur'an'dan başka olan kitablar değişikliğe uğramışlardır. Kur'an-ı Kerim'in hiçbir sözü zamanımıza kadar değişmediği gibi, kiyamete kadar da değişimeyecektir; çünkü Allah onu değişiklikten koruyacağını yine Kur'an'da bildirmiştir.

Bütün semavi kitablar insanlar için birer rahmet olmuşlar ve hak yolu gösterişlerdir. Onun için hepsine iman etmek zorundayız. Bu kitaplardan herhangi birini inkar etmek hepsini inkar demektir. Gerçek mü'min o kimsedir ki, Yüce Allah'ın bütün kitablarına inanır. Yüce Allah'ın en son kitabı olan Kur'an-ı Kerim'e sarılır ve onun hükümlerini gözetmeye çalışır.

Bugün Kur'an-ı Kerim'den başka diğer semavî kitablar tüm olarak yeryüzünde mevcut değildir. Aradan asırlar geçmiş ve birçok milletler tarihe karışmış

olduğundan, kitapların bir çoğu tamamen kaybolmuş, bir kısmı da büyük değişikliklere uğrayarak ilâhî vasıflarını kaybetmişlerdir.

Bugün elde bulunan Tevrat, Zebur ve İncil nüshalarından hiçbiri, Yüce Allah'ın Musa'ya, Davud'a ve İsa'ya indirmiş olduğu kitapların aynı değildir. Ancak Kur'an-ı Kerim asliyyetini olduğu gibi korumaktadır, bir kelimesi bile değişikliğe uğramamıştır.

Kur'an-ı Kerim'in bütün âyetleri, daha başlangıcında bizzat Hazret-i Peygamber Efendimiz tarafından ezberlenmiş olduğu gibi, ashabın birçokları tarafından da ezberlenmiş ve yazılmıştı.

Hazret-i Peygamberin âhirete göçmesinden sonra Hazret-i Ebu Bekir, bütün ashab-ı kiram huzurunda Kur'an'ın birer nüshasını yazdırarak onu değişiklikten korumuştu. Hazret-i Osman'ın halifeliği zamanında da bu asıl kitabdan yeterince yazdırılarak büyük İslam merkezlerine birer nüsha gönderilmiştir. Bunların her birine "Mushaf-ı Şerif" adı verilmiştir. Daha sonra bütün mushaflar bu asillara göre aynen yazılagelmiştir.

Her asırda yüzbinlerce Mushaf-ı Şerif yazılmış, ayrıca Kur'an-ı Kerim'i baştan sona ezberleyen binlerce hafız yetişmiştir. Bu özellik diğer semavi kitablar arasında yalnız Kur'an-ı Kerim'e nasib olmuştur. Bu da bir hikmet gereğidir. Çünkü diğer semavi kitablar belli bir kavme ve belirli bir zamana ait olarak peygamberlere indirilmişlerdi. Kur'an-ı Kerim ise, bütün insanlık âlemine ve bütün asırlara mahsus olarak peygamberimize indirilmiştir. Onun için bu kitabı Allah tarafından korunması bir hikmet gereği olmuştur.

Kur'an-ı Kerim'in bir âyeti bile değişikliğe uğramayarak aslı üzere kalması, öyle bir gerçekktir ki, bunu bir kısım müsteşrikler (şarkiyat ilimleri ile uğraşanlar) bile insaf göstererek doğrulamaktadır. Bunun aksını iddia edenler, müslümanlık aleyhine propaganda yapan siyasi maksadlı ve körük körüğe bâtila saplanmış kimseleldir. Bugün Kur'an-ı Kerim her yabancı dile tercüme edilmiş durumdadır. Bu diller arasında Türkçe, Farsça, Hindce, Almanca, Fransızca, İngilizce, Rusça, Felemenkçe ve Çince'ye tercüme edildiği gibi, Cava, Bengal ve Malaya dillerinde de tercümeleri vardır.

Sonuç olarak, bugün Kur'an-ı Kerim'in ilâhî ifadeleri bütün beşeriyetin kulaklarına çarpıp durmaktadır. İnsanlığı bir kardeşlik, bir selâmet ve mutluluk üzere toplanmaya çağırmaktadır.

"Kur'an bütün âlemler için bir uyarıcı, bir zikirdir." (Kalem: 52)

SEMAVİ KİTABLARA OLAN İHTİYAÇ

Varlıklar ile insanlık âlemine şeref vermiş olan peygamberler, çok önemli olan elçilik ve peygamberlik görevini yerine getirebilmek için, kendilerine yüce Allah tarafından talimat verilmiş olması gereklidir. İşte bu talimat, peygamberlere Semavi kitablarla verilmiştir.

Semavi kitablar, Yüce Allah'ın insanlar üzerinde uygulanacak birer kutsal kanunudur. Allah, insanlara haklarını ve görevlerini bu kanunlar yolu ile bildirmiştir. Peygamberlerin dünyadaki hayatları geçicidir. Peygamberlerin ümmetlerine bildirdikleri ilâhî hükümlerin devamı, ancak bu kitablar sayesinde mümkün olmuştur. Eğer bu kitablar olmasaydı, insanlar yaratılışlarındaki hikmetten, üzerlerine düşen görevlerden, kavuşacakları âhiret nimetlerinden ve felâketlerinden habersiz kalırlardi. Yaşayışlarını düzene sokacak ilâhî prensiplerden mahrum kalırlardi. Özellikle kutsal âyetleri okumak, onlarla ibâdet etmek, onlardan öğüt almak ve onlarla geleceği anlayıp tehlikeli görüşlerden kurtulmak şerefinden ve mutluluğundan uzak kalmış olurlardı. İşte semavi kitablara, taşındıkları bu yüksek gaye ve hikmetlerden dolayı insanlık âleminin pek ziyade ihtiyacı olmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak için de, bu kutsal kitablar insanlara ihsan buyrulmuştur.

KUR'AN'IN NASIL BİR İLÂHÎ KİTAB OLDUĞU

Kur'an-ı Kerim, yukarıda da söylediğimiz gibi, yüce Allah'ın yeryüzüne şeref veren en kutsal kitabıdır. Bu öyle bir kitabıdır ki, insanlar ancak onun gösterdiği yolda yürüdükleri taktirde mutluluğa kavuşurlar ve Allah'ın rızasına ererler. İnsanlar arasında her türlü iyi duygular ilerleyip yükselmeye başlar, kardeşlik ve beraberlik meydana gelir.

Kur'an-ı Kerim'in hem manası ve hem de lafızları Allah'dandır. Yüce Allah'ın vahyi iledir. Vahy, Cibril-i Emin'aracılığı ile peygamberimize olmuştur. Onun için Yüce Kur'an'ın manası ile amel edilir. Kur'an müslümanların değişmez kanunudur. Lafızları da bir ibâdet olmak üzere okunur, onunla sevab kazanılır. Bu lafızlar sayesinde Kur'an'ın manası anlaşılmır, ruhlara tesir eder ve onunla Allah'ın rızası kazanılır.

Kur'an-ı Kerim, hiçbir kitaba benzemez. Onun manasını hiç kimse değiştiremez, lafızının yerine başka bir söz konamaz ve hiçbir tercüme de Kur'an hükmünü alamaz.

Kur'an-ı Kerim, ebedi kalacak bir mûcizedir. Bunun ebedî inceliklerine, güzelliklerine ve taşıdığı manalara bir nihâyet yoktur. Bütün insanlar ve cinler bir araya toplansa, en kısa bir süresinin bile benzerini yapamazlar. Bu bakımdan da Kur'an-ı

Kerim asırlardan beri bütün âleme meydan okumaktadır. Edebî sanat ve kabiliyetlerine güvenen nice kimseler, onun kısa bir süresinin benzerini yapmaktan âciz kalmışlardır. Buna güçlerinin yetmediğini de kabullenmişlerdir. Bu durum da, Kur'an'ın Allah'ın bir mûcizesi olduğuna en sağlam ve değişmez bir delildir.

Kur'an-ı Kerim'in ruhlar üzerindeki tesirine gelince, buna da bir nihayet yoktur. Kur'an-ı Kerim'in âyetlerini güzelce anlayarak okuyan ve dinleyen temiz kalbli insan, kendinden geçer, dimağında pek çok yüksek duygular ulyanır ve ruhu maneviyat âlemine yükselir. O manevi duygunun tesirinden de gözlerinden yaş dökülmeye başlar.

Bir bahar mevsiminde yağan yağmurların ve parlayan güneş işinlarının kurumuş olan bitkileri canlandırması gibi, Kur'an-ı Kerim'in ifadeleri de anlayışlı kalbler üzerinde çok daha büyük tesirler yapar. Gönüllere yeni bir hayat ve ferahlık verir. Böylece insanı hem dünyasından, hem de âhiretinden haberdar eder, sonsuz bir varlığa ve mutluluğa kavuşturur.

"Biz Kur'an'dan müminlere şifa ve rahlet indiriyoruz." (Isra: 82)

KUR'AN-ı KERİM'İN TAŞIDIĞI GERÇEKLER

Kur'an'ın insanlara bildirdiği emirler ve yasaklar, açıkladığı hikmet ve gerçekler pek çoktur. Bunlar temel olarak inançlara, ibâdetlere, muamelata, ahlâka, Allah'ın yüce kudretini gösteren üstün san'at eserlerine, ibret alınacak olaylara ve diğer şeylere aittir. Bunları şu şekilde özetleyebiliriz:

1) Kur'an-ı Kerim, insanlara yüce Allah'ın varlığını, birliğini, büyülüüğünü, hikmetlerini ve kudsiyetini bildirir. Öyle ki, felsefi görüşlere sahib olanların parlak sözleri onun yanında pek sönükkalır.

2) Kur'an-ı Kerim, insanları ilim ve irfana, ibretle bakıp düşünmeye çağırır. Gaflet içinde yaşamaktan insanları engeller. İnsanlara, Yüce Allah'ın hikmet ve kudretini gösteren büyük eserlerine bakmalarını öğretler.

3) Kur'an-ı Kerim, önceki devirlerde insanlara gönderilmiş olan peygamberlerin bir kısmı ile ilgili bilgi verir. Yüksek görevlerini nasıl başardıklarını ve bu görevler uğrunda ne kadar zorluklara katlandıklarını bildirir. Bütün insanların son peygambere uymalarını emreder.

4) Kur'an-ı Kerim, geçmiş ümmetlere ait ders alınacak en büyük ibret sahnerini ve tarihî olayları bildirir. İnsanları bunlardan ibret almaya çağırır. Peygamberlere karşı çıkış ipşyan eden günahkar kavimlerin çok korkunç âkibetlerini haber verir.

5) Kur'an-ı Kerim, insanlara daima uyanık bir ruha sahib olmalarını ve Hak'dan gafil bulunmamalarını emreder. Nefislerin arzularına uyarak din ve faziletten yoksun kalmamalarını öğütler. Dünyanın maddi yarar ve zevklerine dالip da, manevi hazlardan ve âhiret nimetlerinden mahrum kalmanın büyük bir felaket olacağını bildirir.

6) Kur'an-ı Kerim, müslümanlara, dinlerine sımsıkı sarılmalarını ve daima hakkı savunmalarını öğütler. Düşmanlarına karşı da, daima kuvvetli bulunmalarını, her türlü korunma vasıtalarını hazırlamak için çalışmalarını hatırlatır. Gerekliği zaman savaş meydanlarına atılmalarını, din ve namuslarını, yurdalarını, maddi ve manevi varlıklarını hem canları hem de malları ile korumalarını emreder.

7) Kur'an-ı Kerim, medeni ve sosyal hayatın bir düzen ve huzur içinde yürümesi için gereken esasları ve kuralları bildirir. İnsanların birtakım hak ve görevleri korumalarını ve gözetmelerini ister.

8) Kur'an-ı Kerim, hem şahıslara hem de cemiyetlere, selâmet içinde kalmaları için adaleti, doğruluğu, alçak gönüllü olmayı, sevgiyi, merhameti, iyilik etmemeyi, bağışlamayı, edeb gözetmemeyi, eşitliği ve bu gibi yüksek huyları tavsiye eder. İnsanları zulümden, hainlik etmekten, büyüklenmekte, cimrilikten, intikam duygularından, kati yürekli olmaktan, çirkin söz ve işlerden, zararlı olan içki ve yiyeceklerden alıkor. Yapılması, yenilip içilmesi helal veya haram olan şeyler bildirir.

9) Kur'an-ı Kerim, Yüce Allah'ın bu âlem için koymuş olduğu tabii kanunları hiç kimsenin değiştiremeyeceğini anlatır. Herkesin bu kanunlara göre davranışlarını ayarlamaları gereğine işaret eder. İnsanlara, çalışmalarının meyvesinden başka bir şey elde edemeyeceklerini hatırlatır. İnsanları çalışıp çabalamaya teşvik eder.

10) Kur'an-ı Kerim, Yüce Allah'ın: "Yapınız -Yapmayınız" diye emirlerini ve yasaklarını benimseyip gereğince hareket eden müminler için verilecek dünya ve âhiret nimetlerini ve elde edecekleri başarıları müjdeler. İman etmeyenlere de hazırlanmış bulunan kötü akibetleri, Cehennemin azab şekillerini hatırlatır. Kur'an-ı Kerim, bütün bu açıklamaları ile insanları, yaratılışlarındaki yüksek galeden haberdar ederek ona iletmek ister.

Sonuç: Kur'an'ın ifadesi bir mûcizedir. Bu gibi daha nice hikmet ve gerçekleri içinde toplamıştır. İnsanlık âlemi ne kadar yükselirse yükselsin, hiçbir zaman Kur'an'ın yüksek talimatı dışında kalamaz. Kur'an'ın talimatına (gösterdiği prensiplere) aykırı davranışlar ise, aslında yükselme değil bir alçalmadır.

MELEKLERE İMAN

Melekler ruh gibi lâtif ve nuranı varlıklar olup, asıl vasıfları Allah tarafından bilinen ve büyülüksü sahibi olan Allah'ın kollarıdır. Meleklerin bir kısmı daima ibâdet ve zikirli uğraşır. Bir kısmı da yer ve göklerde pek çok görevlerle meşgul olurlar.

Melekler, yemekten, içmekten, evlenmekten, doğup doğurmaktan berîdirler. Değişik şekillere girmeye kabiliyetleri vardır. Yüce Allah'ın emirlerine asla isyan etmezler. Görevlerini emredildikleri şekilde aynen yaparlar. Kiyamete kadar kudsiyet içinde yaşayıp, manevi bir zevk ile vakit geçirirler.

Müminler, meleklerin varlığına iman etmekle yükümlüdürler. Onların varlığı aslında mümkün olan şeydir. Gerçekte varlıkları ise, bütün peygamberler ve onlara verilen kitaplar tarafından bildirilmiştir. Artık melekleri inkar, bütün peygamberleri ve kitapları inkar etmek sayılacağından, onları inkar asla caiz olmaz. Bundan dolayıdır ki, öteden beri meleklerin varlığına bütün milletler iman edegelmiştir. Onun için meleklerle iman etmek, bizim dinimizde de şarttır.

Meleklerin varlığını bütün peygamberler ve bütün semavi kitaplar haber vermişlerdir. Bu âlemde bizim bildiğimiz ve bilmediğimiz nice gizli-aşıkâr yaratıklar vardır. Bugün varlıkları keşfedilmiş veya hünez keşfedilmemiş kuvvetler mevcuttur Hatta akıl ve şuura sahip olup gözle görülmeyen "cîn" adlı yaratıklar vardır. Onların varlığını peygamberler ve kitaplar bildirmiştir. Onların da insanlar gibi bir kısmı mümin, bir kısmı kâfîrdir.

Akla ve şuura, kuvvet ve kudrete sahib varlıkların yalnız insanlardan olduğunu söylemek, koca kainatın yaratıcısı olan Yüce Allah'ın kudret ve büyülüüğünü düşünmemekten ileri gelir. Bir şey gözle görülmediğinden ve duygularımızla anlaşılımadığından dolayı o inkar edilemez. Nitekim kendi ruhumuzu ve vicdanımızı görmediğimiz halde, bunları inkar edemiyoruz.

Bu kainatın büyülüğu karşısında küçük bir parça yerinde sayılan yeryüzünde, cins ve şekilleri anlatılamayacak kadar canlı varlıklar yaşamakta iken, bildiğimiz ve bilmediğimiz başka âlemlerde bizim yaratılışımıza aykırı biçimde akıllı ve şurulu yaratıkların bulunmadığı nasıl söylenebilir?

MELEKLERİN VARLIĞINDAKİ HİKMET

Meleklerin yaratılışındaki hikmeti tamamıyla ancak Yüce Allah bilir. Biz şunu söyleyebiliriz: Yüce Allah, kudret ve hikmetine son olmayan bir yaratıcıdır. Nice sayısız âlemler yaratmıştır. Yüce Allah, kendi varlığını bilsinler ve kendine ibâdet etsinler diye, insanları ve cinleri yarattığı gibi, melekleri de yaratmıştır. Bunları da âlemde birtakım görevlerle görevlendirmiştir. Böylece kainatın düzenini sağlamıştır.

Bu sayede Yüce Allah'ın her varlık üzerinde büyük kudreti görülmeye, her şey O'nun varlığına şahid bulunuyor, insan kendi varlığının daima üstün ve gizli kuvvetler tarafından göz altında bulunduğu düşünerek uyanık bir halde yaşıyor.

Cebrail, Mikail, Azrail ve İsrafil adında dört melek vardır. Bunlar meleklerin en büyükleridir. Bunların yanında birçok melek daha bulunur. Cebrail (Cibril) 'aleyhi's-selâm, Yüce Allah'ın kitablarını peygamberlere getirip tebliğ etmekle görevlidir. Mikail 'aleyhi's-selâm, yeryüzündeki rüzgar, yağmur, ekin ve benzeri olayların meydana gelmesi için görevlendirilmiştir. Azrail 'aleyhi's-selâm, insanların ölme (ecel) vakitleri gelince ruhlarını almak için görevlidir. İsrafil 'aleyhi's-selâm da, kiyamet gününün kopmasına ve öldükten sonra bütün insanların tekrar dirilmesine memur edilmiştir. Kimbilir bunların daha nice görevleri vardır!..

Ayrıca Hafaza ve Kirâmen Katibîn denilen melekler vardır. Bunlardan, her insanın yanında iki melek bulunur. Biri insanın güzel işlerini, diğerinin yaptığı kötü işleri yazar. Bu şekilde insanın amel defterini meydana getirirler.

İşte her şeyi muhakkak bir hikmete bağlı olarak yaratmış olan Yüce Allah, melekleri de, bu gibi görevleri yapmak ve kendi adaletini tanıtmak, kudret ve hakimiyetini göstermek için hikmet gereği yaratmıştır.

"Senin Rabbin her şeyi bilen yaratıcıdır." (Hicr: 86)

ÂHİRETE İMAN

Âhiret, bu dünyadan sonraki nihayetsiz (sonsuz) âlemdir. Yüce Allah, içinde yaşadığımız bu dünyayı ve üzerinde olan bütün varlıklarını geçici bir zaman için yaratmıştır. Bir gün gelecek, bu dünyadan ve üzerinde bulunanlardan hiçbir eser kalma-yacaktır. Allah'ın takdir ettiği gün gelince, insanlarla beraber bütün canlı ve cansız varlıklar yok olacaktır. Bütün dağlar-taşlar, yerler-gökler parçalanacaktır. Böylece bu âlem bambaşka bir âlem olacaktır. Bu, kiyamettir. Bundan sonra yine Yüce Allah'ın takdir ettiği zaman gelince, bütün insanlar yeniden dirilecektir. İnsanların hepsi "Mahşer" denilen çok geniş ve düz bir sahada toplanmış olacaklar ve yeni bir hayat başlayacaktır. Buna "Umumi Haşr" denir. Bu yeni hayatın başlayacağı günden itibaren, bitmez ve tükenmez, sonu gelmez bir halde devam edecek olan âleme, Âhiret Âlemi denir. Buna inanmak da, Müslümanlıkta bir esastır.

Kiyametin kopması ve âhiretin meydana gelmesi, Kur'an'ın âyetleriyle, Hz. Peygamber'in hadisleriyle ve ümmetin görüş birliği ile sabittir. Diğer bütün peygamberler de kendi ümmetlerine bu gerçeği bildirmiştir. Onun için âhirete iman etmek büyük bir görevdir ve her din için önemli bir inançtır.

Kudrette nihayet bulunmayan Yüce Allah için, gelecekte âhiret hayatını meydana getirmek pek kolay şeydir. Âlemleri yoktan var eden, hele insanları birçok güç ve meziyetlerle yaratıp kendilerine hayat veren büyük Yaraticımız için, bütün bu âlemleri yok ettikten sonra tekrar yaratmak zor bir şey midir? Bir şeyi önce var eden, sonra tekrar onu var edemez mi? Bunları tekrar var edemeyen Yaratıcı olur mu? Hayır, Yüce Allah öyle büyük bir yaratıcıdır ki, nice âlemleri de yaratmaya kâdirdir. Bir kere astronomi ilmine bakalım: Ucu bucağı olmayan bir boşlukta dolaşır duran ve zaman zaman parlayıp sönen yüz binlerce nur ve ışık âlemi bu ihtisamları ile yaratmış olan Allah, âhiret âlemini de yaratmaya kâdirdir.

Allah'a hamd olsun ki, biz müslümanlar, âhiret gününe, âhiretin sonsuz hayatına, Cennet ve Cehennem'in daha önceden yaratılmış olduğuna inanıyoruz. İşte bu iman bizi kurtuluşa götürür, ruhumuzu yükseltir ve bizi mutluluğa kavuşturur. Bu imandan yoksun olmak, insanı şaşırtıp sapıklığa düşürür, her türlü fenalığa sürüklər ve hem dünyada hem de âhirette yüzü kara eder.

KIYÂMETİN OLUŞU VE BAŞLANGIÇ ALÂMETLERİ

Âhiret âlemi başlamadan önce, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, bütün insanların ve bütün âlemlerin başına kiyâmet kopacaktır. Bu kiyametin kopmasını “**Sur'a birinci üfürüş**” olayı meydana getirecektir.

Söyle ki: Melek İsrafil 'aleyhi's-selâm “**Sûr**” denilen ve niteliği Yüce Allah tarafından bilinen bir ses verme cihazına üfürecektil. Bundan çıkan korkunç bir ses ile bütün canlılar ölecek, her şey altüst olacaktır.

Bildiğimiz yer sarsıntıları, su baskaları, yanardağların patlamaları, yıldırımların düşmesi ve yerlerin çökmesi gibi birtakım olaylar yüzünden yeryüzünde ne korkunç ve ne büyük felaketler meydana gelmektedir. Bunlardan her biri, Yüce Allah'ın büyük kudretini gösteren nişanlardır. İşte yeryüzünde ve göklerde büyük kiyametin kopması da, bizce bilinmeyen çok korkunç bir ses ve gürültü ile (Sur'a üfürülmenin dehsetiyle) olacaktır. Kimbilir, hatırlar ve hayalimize gelmeyen daha nice büyük olaylar ve görüntüler buna eşlik edecektir. Bütün âlemlerdeki düzen ve ölçü, ancak Yüce Allah'ın eseridir, O'nun kudretinin delilidir. Yüce Allah, bu düzen ve ölçüyü herhangi bir sebeple bir an içinde kaldırınca, bütün varlıklar hemen altüst olur, maddeler arasındaki bağlantılarından hiçbir eser kalmaz, hiçbir canının yaşamasına imkân kalmaz.

İşte bu umumi (genel) kiyamettir. Bunun kopacağı zamanı ancak Yüce Allah bilir.

Kiyâmetin alâmetlerine gelince: Bunlar, Eşrât-ı Saat (Kiyâmet Alâmetleri) denen bazı tuhaf ve çirkin olağanüstü olaylardır. Bunların meydana geleceğini Peygamber Efendimiz bildirmiştir. Başlıcaları şunlardır:

- 1) Din konusunda bilgisizliğin her tarafa yayılması, sarhoşluk veren şeylerin içilmesi, zina ve benzeri kötülüklerin çoğalması, öldürme olaylarının artması. Bunlara "Küçük Alâmetler" denir.
- 2) Müminleri nezleye tutulmuş ve kafirleri sarhoş olmuş gibi yapacak bir dumanın çıkması...
- 3) Deccal adında bir şahsın üreyip, tanrılık davasında bulunması ve sonra kaybolup gitmesi...
- 4) Ye'cûc ve Me'cûc adındaki iki milletin yeryüzüne yayılarak bir müddet bozgunculuğa çalışması...
- 5) Hazret-i İsa'nın gökten inerek bir müddet Peygamberimizin şeriatı ile amel etmesi...
- 6) Dâbbetü'l-Arz adındaki canlı bir yaratığın yerden çıkararak insanlara karşı sözler söylemesi...
- 7) Yemen tarafından korkunç bir ateş çıkararak etrafa dağılması...
- 8) Doğu ve batıda ve Arab Yarımadasında birer büyük yer çöküntüsü olması...
- 9) Güneş'in az bir zaman için battığı yerden doğması...

Bu alâmetlere de "Büyük Alâmetler" denir,

Bütün bu olaylar Yüce Allah'ın kudretine göre, hiçbir zaman imkânsız sayılamaz. İçinde yaşadığımız bu âlemdeki olayların her biri, acâyib bir yaratılışın ve büyük bir kudretin nişanıdır, bir üstünlük örneğidir. Artık Kiyâmet Alâmetleri denilen bu olayları düşünen hangi insan imkânsız görebilir?

Bundan önce varlıklarına imkân verilmeyen nice büyük icatlar zaman zaman ortaya çıkmıyor mu? İnsanların zekâ ve çalışmaları sayesinde, böyle birtakım büyük ve güzel şeyler meydana geldiği hâlde, Yaratıcımızın büyük kudreti ile artık nelerin meydana gelebileceğini düşünelim.

"Bütün bunları yaratmak Allah'a güç değildir." (İbrahim: 20)

ÂHİRETE AİT OLAYLAR

Kiyâmet koptuktan bir süre sonra Yüce Allah'ın emriyle Sur'a ikinci üfürüş olacaktır. Bunun üzerine bütün insanlar dirilerek yerlerinden kalkacaklar ve mahşer (toplantı) meydanında bir araya gelmiş olacaklardır.

Bir insanın bedeni yüzbinlerce parçaya ayrılsa, her tarafa savrulup saçılısa ve çürüyüp kaybolsa, yine bunlar Yüce Allah'ın ilminden ve kudretinden dışta kalmazlar. Yüce Allah dilediği zaman bunları kudreti ile bir araya toplayıp diriltir, dilediği sonuca kavuşturur. İnsanların böyle yeniden hayat bulmalarına Haşr-i Ecsad (Bedenlerin Toplanması) denilir. Bu olay, ruhların bedenlerine yeniden girmesiyle meydana gelecektir.

Bilindiği gibi, ruhlar Allah'ın birer emridir. Onların gerçek halleri insanlar tarafından bilinmez. İnsanlar ölünce, ruhları geçici bir zaman için başka bir âleme gider. Orada dünyada yapmış olduğu işlere göre ya rahat yaşar, yahut azab görür. O âleme Berzah Âlemi denir. Bu, dünya ile âhiretten başka olan bir âlemdir. Hayatla ölüm arasında uyku hali ne ise, ölümle âhiret hayatı arasında olan Berzah Âlemi de onun benzeridir. Bunun gerçek halini ancak Yüce Allah bilsin.

İşte ruhlar, ebedi bir şekilde ölümden ve yok olmaktan kurtulmuş oldukları için, âhiret hayatı başlayınca her ruh Allah'ın kudreti ile meydana gelecek olan kendi bedenine döner. Onunla birleşerek beraberce Mahşer'e gider. Bu, esas bakımından cismle ruhun bir araya gelmesinden başka bir şey değildir.

Mahşerde her mükellef (yükümlü) insan sorguya çekilecektir. Dünyada yaptığı işleri gösteren amel defteri kendisine verilecek, dünyadaki amelleri tartıya konulacaktır. Müminlerin bir kısmı peygamberlerin ve diğer büyük kimselerin şefaatına kavuşacaktır. Her insan "Sırat" denilen köprüden geçmek zorunda kalacaktır. İnsanların bir kısmı Sırat'ı gereklilik Cennet'e girecek, bir kısmı da bundan geçemeyecek Cehennem'e düşecektir. Şöyle ki:

1) Ahiret gününde sorguya çekilme, yükümlü olan bütün yaratıkların Allah tarafından hesaba çekilmesidir. Mahşer'de büyük bir adalet mahkemesi kurulacak ve herkesden dünyada yaptıkları sorulacak, ona göre hakkında karar verilecektir.

Daha önce de insan öldüğü zaman kabrinde "Münker ve Nekir" denilen iki melek tarafından sorguya çekilecektir. Ölüğe soracaklardır: Rabbin kimdir? Peygamberin kimdir? Dinin nedir? Kiblen neresidir? Buna Kabir Sorgusu denir.

2) Amellerin yazılı olduğu defter, her insanın dünyada iyi ve kötü her istediği şeyin yazılı olduğu defterdir. Melekler tarafından yazılmış olan bu defter, âhirette sahibine verilecek ve ona: "Al, kitabını oku!" denenecek ve böylece hiçbir şey gizli kalmayacaktır.

3) Mizan, Mahşer'de herkesin dünyada yapmış olduğu işleri tartmaya mahsus bir adalet ölçüsüdür ki, bununla amellerin iyi ve kötü miktarı anlaşılmış olur.

4) Sırat, Cehennem'in üzerine kurulmuş, üzerinden geçilmesi pek zor olan bir köprüdür. Bunun üzerinden Allah'ın iyi kulları çok kolaylıkla geçer. Öyle ki, bir kısmı

şimşek çakar gibi aniden geçer ve Cennet'e girer. Kâfirler ile müminlerden bağışlanmamış kimseler geçemeyip Cehennem'e düşeceklerdir. Kâfirler ebedi olarak orada kalacaklar, müminler ise cezalarını doldurduktan sonra Cennet'e gireceklerdir.

5) Cennet, hatırl ve hayale gelmeyen maddi ve manevi nimetleri içinde toplayan, hiçbir zaman yok olmayan ve bugün mevcut olan sekiz bölümlü bir mükâfat âlemidir. Bulunduğu yeri ancak Allah bilir.

6) Cehennem, bütün kâfirlerle bazı günahkar müminler için yaratılmış olan yedi aşağı tabakaya bölünmüş bir azab kaynağıdır. Burada kâfirler ebedi olarak kalacaklar ve azab çekeceklerdir. Günahkar müminler ise, bir müddet azab çektiğten sonra bağışlanarak Cennet'e konulacaklardır. Cehennem'in bulunduğu yeri de ancak Yüce Allah bilir.

7) Kevser Havuzu, Mahşer günü Yüce Allah tarafından Peygamberimize ikram buyurulacak olan gayet büyük bir havuzdur. Bunun çok tatlı ve berrak suyundan müminler içecekler, Mahşerin dehşetinden ileri gelen hararetlerini gidereceklerdir.

8) Şefaat, âhiret günü bir kısım müminlerin bağışlanması ve bazı itaatli müminlerin de yüksek derecelere ermeleri için Peygamberimizin ve diğer bazı büyük zatların Yüce Allah'tan dilek ve yalvarışta bulunmalarıdır.

Âhirette bütün insanlara ait hesaba çekilme işinin bir an önce yapılması için en büyük şefaatta bulunacak kimse, Hazreti Peygamber Efendimizdir. Onun bu şefaatine Şefaat-i Uzma (En Büyük Şefaat) denir. Peygamberimizin sahip olduğu Cennet'teki yüksek makama da Makâm-i Mahmud (Övülen Makam) denir.

Bütün bu saydığımız şeylerin aslini ve özünü ayrıntıları ile bilmek ancak Yüce Allah'a mahsustur. Âhiretle ilgili bütün bu olayların var olduğunu kabullenmek, Yüce Allah'ın kudret ve azametini düşünüp sezebilenler için asla uzak ve imkânsız görülemez. Yüce Allah'a hamd olsun ki, biz bunların hepsine inanmış ve iman etmiş bulunuyoruz.

"Allah her şeye gücü yetendir." (Kehf: 45)

ÂHİRETİN VARLIĞINDAKİ HİKMET

Bilindiği gibi Yüce Allah'ın varlığı ezelidir, ebedidir. O'nun kudreti de sonsuzdur. Her içinde de nice hikmetler vardır. O'nun yaratıcılık sıfatı her zaman varlığını gösterecektir. O'nun yarattığı ve yaratacağı varlıkların bir kısmı devam edecektir. Kimbilir içinde yaşadığımız bu âlemi ne kadar asırlar önce yaratmıştır. Sonra da bu âlemde birtakım ibâdet ve görevlerle yükümlü olmak üzere insanları seçkin bir sınıf olarak meydana getirmiştir.

Bütün bu insanlar ve diğer nice yaratılmış varlıklar boşuna mı yaratılmıştır? Geçici bir zaman için yaşayıp da sonra tamamen yok olsunlar diye mi bu kadar mükemmel surette meydana getirilmişlerdir?

Hayır, böyle bir iddiaya insanın vicdanı isyan eder. Her zerrede görülen hikmet buna karşı çıkar.

Şüphe yok ki, insanlar bu dünyaya bir imtihan için getirilmiştir. Bu âlemden yapmış oldukları iyi ve kötü amellerinin sonuçlarına ve karşılıklarına başka bir âlemden ebedi olarak kavuşmak için yaratılmışlardır. Bu dünyada herkes yaptığından karşılığını yeter derecede görmemektedir. Nice saygideğer iyi insanlar sefil bir halde yaşarlar. Nice sapık ve azgın kimseler de rahatlık içinde yaşayarak, kötü yürüyüşlerinin cezasını dünyada görmezler.

Bu bakımdan Yüce Allah'ın adaletinin tam manasıyla gerçekleşeceği bir âlem lâzımdır ki, herkes yaptığı işlerin karşılığını orada bulsun. Böylece Yüce Allah'ın yaratıcılık sıfatı kendisini daima göstersin.

Şunu da düşünmelidir: Bu dünyada insanlar ve diğer sorumlu yaratıklar iki kısma ayrılmıştır: Bir kısmı üzerine düşen görevleri yerine getirmekte ve Allah'ın varlığına değişmez bir inançla sarılmış bulunmaktadır. Bu değişmez ve devamlı inanç sahiblerinin mükâfatları da âhiret hayatında ebedi olacaktır.

Diğer bir kısmı ise, görevlerini kötüye kullandıklarından, Yaraticısını unutmuşlar ve nefislerine uyarak gittikleri sapık yolun doğruluğuna devamlı bir inançla bağlanmışlardır. Milyarlarca sene yaşayacak olsalar dahi, kendi inançlarını ve inkarlarını terk etmemek kararında bulunurlar. Onun için bunların cezası da kendi inançları gibi ebedi olacaktır. Âhirette sonu gelmeyen bir azaba düşeceklerdir.

Şunu da ilave edelim ki, Yüce Allah katında güzel iman o kadar makbul ve büyük bir şeydir ki, onun karşılığı, Allah'ın bir ihsanı olarak sonsuz bir mükâfattır. Allah'ı inkar edip bâtila tapınmak da o kadar büyük bir cinayettir ki, bunun karşılığı da sonsuz bir azabdan başka bir şey değildir.

"İyi insanlar Nâim'de (Nimet Veren Cennet'te) günahkar kimseler de Cehennem'dedirler." (İnfirat: 13-14)

KAZÂ VE KADERE İMAN

Bilindiği gibi, Yüce Allah'dan başka yaratıcı yoktur. Bu kainatta meydana gelen her şey, muhakkak Yüce Allah'ın bilmesi, dilemesi ve yaratmasıyla olur. Onun için herhangi bir şeyin belirli bir şekilde meydana gelmesini, Cenab-ı Hakk'ın ezelde dilemiş olmasına "Kader" denir. Yüce Allah'ın böyle dilemiş olduğu her hangi bir şeyi, zamanı gelince meydana getirmesine de "Kazâ" denir.

Örnek: Herhangi bir insanın falan günde meydana gelmesini Yüce Allah'ın ezelde dilemiş olması bir kaderdir. O insanın takdir edilmiş günde yaratılması da bir kazâdır. Bununla beraber kazâ sözü, takdir ve hüküm manasına da gelir.

Kazâ ve kadere iman da, müslümanlarca esastır. Bunlara inanmak, Yüce Allah'a iman esaslarından sayılır. Allah'ın varlığını ve birligini bilen, O'nun kainata tek hakim olduğuna inanan insan için, kazâya ve kadere iman etmemek mümkün olmaz. Hangi şey vardır ki, Yüce Allah takdir ettiği taktirde meydana gelmesin? Hangi şey de vardır ki, Yüce Allah dilemediği halde o meydana gelebilsin?

Onun için biz Allah'ın kazâ ve kaderine inanız, kaza ve kadere razı oluruz. Bu bizim bir iman borcumuzdur. Fakat kendi irademizin ve kendi kazancımızın neticesi olmak üzere, Yüce Allah'ın yarattığı bazı işler vardır ki, bunlar Allah'ın rızasına aykırı olması bakımından, bizim bunlara razı olmamamız gereklidir. Bunlara rıza göstermek câiz olmaz ve bunlara Makzî (Kulun dilemesi üzerine Allah tarafından gerçekleşmesine hüküm verilmiş işler) dénir.

Örnek: Bir insan bir günah işlemek ister, irade ve gücünü o günah tarafına yöneltir. Yüce Allah da dilerse, bu günahı o insanın arzusuna göre yaratır. İşte bu günah, Yüce Allah'ın rızasına aykırı olduğu için, ona razı olamayız. Bunun içindir ki, kazâya rıza göstermek, Makzî'ye rızayı gerektirmez.

Kazâ ve kadere imanın faydasına gelince: Şübhe yok ki, insan bu iman sayesinde Allah'ın yaratıcılığını, kudret ve hakimiyetini tanımiş olur. Böylece ruhu güç kazanmış olur, ahlâk duyguları yükselir, hayatı büyük bir güçle atılır ve başarıdan başarıya ulaşır. Çünkü Yüce Allah'ın kazâ ve kaderine razı olan bir kimse, hiçbir şeyden yılmaz, sebeblere sarılmayı da, kazâ ve kaderin gereği bilir. Bir işte başarısızlığa uğrayacak olsa, "bunda kim bilir Allah'ın ne gibi gizli hikmetleri vardır" diye düşünür. Allah'ın kazâsına razı olur ve ümitsizliğe düşmez, azminde gevşeklik olmaz, heyecana kapılmaz, huzur içinde üzüntü çekmeyen bir kalb ile hayat alanındaki çalışmalarını sürdürür.

"Kim Allah'a güvenirse Allah ona yeter." (Talak: 3)

KAZÂ VE KADERE İMAN, SORUMLULUĞA ENGEL DEĞİLDİR

Kazâ ve kader, insanların iradelerine, kudretlerine ve çalışıp kazandıkları şeylelerden sorumlu olmalarına engel ve aykırı değildir.

Şöyle ki: Yüce Allah insanlara bir güç ve irade (ihtiyar) vermiştir. Bir insan kendi gücünü ve iradesini bir işe harcansa, buna Kesb (Kazanç) denir. Yüce Allah da dilerse, o işi insanın isteğine göre yaratır. Bu da bir kazâ, bir yaratıştır. Onun için

insanın bu kazancı, kendi cüzî irade ve isteği ile olduğundan, o işin değerine göre sorumlu olması gereklidir. Yoksa: “**Ne yapayım, kader böyle imiş!**” diyerek kendisini sorumluluktan kurtaramaz.

Bununla beraber bir insan bir işi yapacağı zaman, kaderin ne olduğunu bilmemek, kendi düşünce ve arzusuna göre hareket eder. İşin nasıl sonuçlanacağını önceden bilmediği bir kadere işini dayayarak kendisini işin sorumluluğundan berî görmeye hakkı yoktur.

Bir insanın kendisini her türlü kudretten ve iradeden yoksun görmesi bir Cebr (Zorakılık) inancıdır ki, bu doğru değildir. Bizim işlerimizden bir kısmı, arzu ve irademize bağlıdır. Mesela: Ellerimiz bazen bir hastalık sebebiyle titrer, bazen de bunları kendimiz titretiriz. Şimdi bu iki titreme arasında fark yok mudur? Elbette vardır; birinci titreyiş cebrîdir (ihtiyarımızla değildir). İkinci titreyiş ise ihtiyarımızla, kendi istek ve irademizledir.

Cebri savunanlar, çok kere bu iddialarını kendileri bozarlar. Mesela: Onlardan birine bir kimse tokat vursa, hemen kızarlar ve karşılık vermeye kalkışırlar. Oysa kendi iddialarına göre, o kimseyi suçu görmemek gereklidir. Çünkü onun bir tokat vurması, onların inançlarına göre bir kader gereğidir. Tokat vuran bu işi yapmaya mecburdur. Onun için sorumlu olmaktan berîdir.

Bir de cebir iddiasına kalkışanların kendi inanışlarına göre, yaptıkları iyi işlerden dolayı Yüce Allah'dan bir mükâfat beklemeleri gereklidir. Çünkü o işler de bir kader neticesidir, onlara göre kulun bu işlerde bir tesiri yoktur, yaratılan Allah'dır. Kötü işlerinin sorumluluğunu kabul etmedikleri halde, iyi işlerinden nasıl mükâfat bekleyebilirler?

Aksine olarak insanın her işi yapmakta tamamen kudret ve iradeye sahip olduğuna, her şeyi başardığına inanmak da “**Kaderiye**” mezhebine sapmaktadır. Bu da doğru değildir. Bu durumda insan kendisini bir nevi yaratıcı sanmış ve Allah'a has olan bir sıfatı takınma cesaretini göstermiş olur.

Sonuç: İnsan kâsibdir (iradesi ile işi kazanır), Yüce Allah da işi yaratır. Bu dünya bir imtihan âlemidir. Yüce Allah hikmeti gereği olarak insanlara güç ve kudret vermiştir. Bu sebeple de kulu sorumlu ve yükümlü tutmuştur. İnsan yaratıcısının bu ihsanını hayırlı işlere harcansa hayır (mükâfat) görür. Kötülüğe harcansa azaba düşer.

Bunun için insanların görevleri kendi hayatlarını kurtarıp parlak bir hayatı kavuşturmak için hem dünyaya, hem de âhirete ait işlerini güzelce yapmaya çalışmaktadır. Yoksa: “**Kazâ ve kader ne ise, o meydana gelir**” deyip bu çalışmayı terk etmek asla câiz olamaz. İslâm dini tembelliğe ve gevşekliğe cevaz vermez.

“Insana ancak çalıştığı vardır.” (Necm: 39)

İMAN'DA EHL-İ SÜNNET İMAMLARI

Kendilerine Ehl-i Sünnet ve Cemaat (Peygamberin ve onun eshabının yolunda bulunanlar) ve Fırka-i Nâciye (Selamete kavuşanlar) adı verilen müslümanların inançları, şu yukarıdan beri yazdığımız gibidir.

Bilindiği üzere, Peygamber Efendimiz ile görüşüp ona iman edenlere "Ashab-ı Kiram ve Ashab-ı Güzin" denir. Ashabı görüp de onlardan feyz alan müslümanlara "Tabiîn" adı verilmiştir.

Ashab-ı güzin ile Tabiîne "Selef-i Sâlihîn" denir. Bunlar ehl-i sünnetin öncüleridir. Bunlar peygamberimizin yolunu gereği üzere izlemişler ve İslâmîyeti her tarafa yaymışlardır. İslâm birliğini ve topluluğunu kuvvetlendirmiştir. Din adına uydurmalarдан uzak kalmışlardır.

Ehl-i Sünnet'in itikat (inanç ve iman) ile ilgili konularda yetkili büyük âlimleri ve imamları vardır. Bunlardan her biri, Selef-i Sâlihîn dediğimiz Ashab ve Tabiîn'in yolunda yürümüşlerdir. İslâm âleminde yüz gösteren değişik görüşlere, felsefi nazariyelere karşı gerçeği savunmaya çalışmışlardır. İslâm inancının ne kadar saf ve ne kadar doğru olduğunu genişlemesine incelemiştir ve çeşitli delillerle isbatlamışlardır.

İşte büyük mücahid âlimlerden biri İmam Maturidî, diğeri de İmam Eş'arî'dir.

İmam Ebû Mansur Muhammed Matüridî, hicretin (280) yılında doğmuş ve (333) yılında Semerkand'da vefat etmiştir. Memleketi olan Matürid, Buhara ilçelerinden biridir. Kendisi Hanefî mezhebinde idi. Çok kıymetli tefsiri ve başka eserleri vardır. Bizim itikatta (inançta) imamımızdır. Hanefî mezhebinde bulunan müslümanların büyük çoğunluğu inanç ve itikadda Ebû Mansur Matüridî'ye bağlıdır.

İmam Ebû'l Hasan Aliyyü'l Eş'arî, hicretin (260) yılında Basra'da doğmuş, (324) yılında Bağdad'da vefat etmiştir. Büyük dedesi Ashab-ı Güzin'den Ebu Musa El Eş'arî'dir.

Ebû'l Hasan El Eş'arî, Şafîî mezhebine bağlı idi. Ehl-i Sünnet itikadına pek çok hizmet etmiştir. Çok değerli eserleri vardır. Malikîlerle Şafîîlerin hemen hepsi; Hanefîlerin bir kısmı ile Hanbelî mezhebinde olan müslümanların bazı ileri gelenleri itikat konularında Ebû'l Hasan El Eş'arî'ye uyarlar.

İmam Matüridî ile İmam Eş'arî arasında esas bakımından ayrılık yoktur. Her ikisi de Ashab ve Tabiîn'in yolunda gitmişlerdir. İkisi de hak üzeredir. Ancak ikinci derecede bulunan bazı konularda ayrı görüşleri vardır. Fakat bunların başlıcaları da, görünüşteki ifade değişikliğinden başka bir şey değildir.

Bugün müslümanların büyük çoğunluğu itikat bakımından ya İmam Matüridi'ye veya İmam Eş'arî'ye bağlı bulunmaktadır.

Yüce Allah hepsinden razı olsun, amîn...

"Âkzbet takva sahibleri içindir." (Kasas: 83)

MÜCTEHİDLERİMİZ

Dünyanın her tarafına yayılmış olan milyonlarca müslüman, İslâm tarihinin ilk asırlarının dan zamanımıza kadar ibâdet ve hukuk meseleleri hususunda dört büyük müctehidden birine bağlanagelmişlerdir. Bu dört müctehid şu zatlardır:

İمام-ı Azam Ebû Hanife: Adı Numan'dır. Babasının adı da Sabit'tir. Hicretin 80. yılında Kûfe'de doğmuş ve 150 tarihinde Bağdad'da vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun.

Sabit, İmam Hazret-i Ali'nin hizmetinde bulunmuş ve kendi nesli için onun duasını almıştır.

İمام-ı Azam'ın annesi, babası Sabit öldükten sonra, İmam Cafer-i Sadık ile evlenmiştir. İmam-ı Azam bu muhterem zatın yanında yetişmiştir. Ashab-ı kiram'dan birkaç zati görmüş olmak şerefini kazanmıştır.

İمام-ı Azam'a uyanlardan her birine Hanefî veya Hanefîyyü'l Mezheb denir. Biz Türkler ve diğer ırklara bağlı olan birçok müslümanlar, bu büyük müctehidin mezhebinde uymuş bulunmaktayız. Onun için amel bakımından imamımız, İmam-ı Azam'dır.

İمام Ebû Hanife Hazretleri bütün Ehl-i Sünnet tarafından saygı duyulan dört büyük müctehidin birincisidir. İmam-ı Azam denilince yalnız bu hatıra gelir. İlmi, zekâsi, zâhid ve takvâsi çok yüksekti. Mezhebindeki kolaylık ve mükemmellik bütün müslümanlar tarafından benimsenmiştir.

İmam-ı Azam'ın yetiştirdiği âlimler arasında güçlü müctehidler vardır; fakat hepsi de esas bakımından hocalarına uymuş, hepsi de Hanefî mezhebinin fikih âlimlerinden sayılmışlardır. Bunların en ünlüleri İmam Ebû Yusuf, İmam Muhammed ve İmam Züfer'dir.

İmam Ebû Yusuf'un adı, Yakub İbni İbrahim El-Ensârî'dir. Dedesi Sa'd, ashab-ı kiramdanıdır. Hicretin 113. yılında Kûfe'de doğmuştur. 182 veya 192 tarihinde Bağdad'da vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun... Harunürreşîd'in Kadilar Kadısı (Kadî'l Kudat) olarak görev yapmıştır.

İmam Muhammed, Hasan Şeybanî'nın oğludur. Babası Şâmlîdir. Hicretin 135. yılında Vâsi'tâ doğmuş olup Kûfe'de yetişmiştir. 189 tarihinde Rey şehrinde vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun. Din ilimleri üzerinde doksan dokuz kitab yazdığı rîvayet ediliyor. El-Mebsut, El-Ziyadât, El-Câmiû's Sağır, El-Siyer'ül Kebir,

El-Siyerü's Sağır adlı kitablar bunlardan bazlarıdır. Bu kitablardaki meselelere "Zâhirü'r Rivâye" denir. Kitablara da "Zâhirü'r Rivâye Kitabları" denir.

Hanefi mezhebinde en geçerli rivayetler de bunlardır. İmam Muhammed, İmam Malik'den ders okumuştur. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e İmameyn (İki imam) denir.

İmam Züfer, İsfahan'da ve Basra'da valilik etmiş olan Hüzeyl adında bir zatin oğludur. İmam-ı Âzam'ın Züfer'e verdiği değer büyüktü. Hicretin 110 yılında doğmuş ve 158 tarihinde Basra'da vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun...

İlmihalimizin ibâdete dair kapsadığı meseleler, bütünüyle İmam-ı Âzam'ın mezhebine göre yazılmıştır. Bununla beraber bazı önemli meselelerde diğer müctehidlerin mezheplerine de işaret edilmiştir.

Hanefi mezhebinin ihtilaflı meselelerinde önce İmam-ı Âzam'ın, sonra İmam Ebû Yusuf'un, sonra İmam Muhammed'in, sonra İmam Züfer'in görüşü ile işlem yapılır. Bu bir esastır. Bunlardan yalnız bazı meseleler ayrı tutulur ki, sırası gelince açıklanacaktır.

İmam Malik İbni Enes: Hicretin 93. yılında Medine-i Münevvere'de doğmuş ve 179 tarihinde Medine'de vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun. İmam Malik, müslümanların haklı olarak kendileriyle övündükleri dört büyük müctehidin ikincisidir. Çok yüksek bir ilme, üstün bir zekâya, büyük bir zühd ve takvaya sahib idi. Mezhebi önceleri Endülüs'e, bütün Mağrib'e (Fas'a) yayılmıştı. Bugün de Fas, Sudan, Trablusgarb, Cezayir ve Yemen taraflarında benimsenmiş bulunmaktadır.

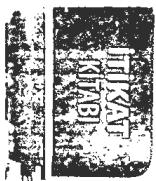
İmam Muhammed İbni İdris Eş-Şâfi: Hicretin 150. yılında Askalan'da veya Şam beldelerinden Gazze'de doğmuş; 240 tarihinde Mısır'da vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun...

İmam Şafî soyca Kureyş kabileindenidir. Büyük dedesi Şafî gençliğinde Rasûl-i Ekrem sallallâhu 'aleyhi ve sellem Efendimize kavuşma şerefine ermişti. Onun babası Sabit de, Bedir Savaşı'nda İslâmîyeti kabul etmiştir. Saygideğer bir sahabî idi.

İmam Şafî, dört büyük müctehidin üçüncüsüdür. Büyük bir âlimdir. Çok büyük bir tefsir ve hadis âlimidir. Tıb ilminde şiir ve edebiyatta da ehliyeti vardı. Mezhebi doğu ve batı yönlerine yayılmıştır.

İmam Ahmed İbni Muhammed İbni Hanbelî: Şeyban kabileindenidir. Aslen Mervezlidir. Hicretin 164. yılında Bağdad'da doğmuş ve 241 tarihinde yine Bağdad'da vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun.

İmam Ahmed de pek büyük bir alimdir ve dört büyük müctehidin dördüncüsüdür. Hadis ilminde üstün bir yetkiye sahibdi. Ezberinde bir milyon hadis-i şerif bulunduğu rivayet edilir. "Müsned" adındaki kitabında otuz bin hadis vardır. Büyükl

alim **Kuhistanı**nın sözüne göre, hadislerin sayısı ellibin yediyüz'dür. Zühd ve takvası, **yüksek** ahlaki her türlü övgünün üstünde idi. Mezhebi, Necd ülkesine ve İslâm âlemi **ni'n** diğer bazı yerlerine yayılmıştır.

Bu yetkili dört büyük imamın mezhepleri, kitab, sünnet, ümmetin icmaı ve fukahanı **n** kiyası üzerine kurulmuştur.

Kitab'dan maksad Kur'an-ı Kerim'dir. Sünnet'ten maksad, Peygamberimizin mübarek sözleri, yaptığı veya yapıldığını görüp de yasaklamadığı işlerdir. Peygamber Efendimizin evvelce yasaklamadığı bir şeyi görüp de ona karşı susmaları, o şeyin **meşru** olduğunu gösterir.

Ümmetin icmaından maksad, bir asırda bulunan bütün müctehidlerin, bir olayın **şer'i** hükmü hakkında birleşmeleridir. Peygamber efendimiz: "Ümmetim (**sapkılık**) **üzerinde toplanmaz**" buyurmuştur. Bir hadis-i şerifte de: "Müslümanların **güzel** gördüğü bir şey, Allah yanında da **güzeldir**." buyrulmuştur. Onun için müslümanların din varlıklarını temsil eden bütün müctehidlerin bir mesele üzerinde **e** aynı görüş ve fikirde bulunmaları, o meselede şer'an geçerli bir delil, bir hüccettir.

Kiyas-ı fukahaya gelince: Bundan maksad da, bir olayın kitab, sünnet veya icma-i **ümmet** ile sabit olan hükmünü, aynı illet ve sebebe, aynı hikmete bağlayarak, o **olayın** tam benzerinde de göstermekten ibarettir. Bu ikinci olay üzerinde vanılan **hüküm** de güzel düşünülünce anlaşılır ki, yine hükmü, kitab, sünnet ve icma-i **ümmet** **ile** sabit olmuştur. Müctehid, yaptığı kiyas ile hükmü yeniden meydana çikarımış **oluyor**.

Kiyas-ı Fukaha, bir ictihad meselesidir. Bunun meşru ve makbul olması seri-atça **sabittir**.

"Ey akıl ve düşünce sahipleri! İbret alınız." (Haşr: 2) mealindeki Kur'an emri buna **delildir**. Resul-i Ekrem Efendimiz, ümmetinin fikih alimleri için böyle bir ictihadi **caiz** görmüş ve övmüşlerdir.

Bir **örnek** gösterebiliriz: Peygamberimiz Ashab-ı kiram'dan Muaz İbni Cebel'i (radiyallâh hu anh) kadı tayin etmişti. Peygamberimiz ona: "**Ey Muaz, ne ile hükmedeceksin?**" diye sorunca:

- **Kitab** ile hükmedeceğim, onda bulamazsam sünnet ile hükmedeceğim, onda bulamazsam ictihadımla hükmedeceğim, cevabını vermişti.

Peygamber Efendimiz de bu cevap üzerine: "Yüce Allah'a hamd olsun ki, peygamberimizin görevlendirdiği elçisini, peygamberinin razı olduğu şeye kavuşturmuştur." buyurarak memnuniyetini açıklamıştı.

Bu bakımından yetkili alimlerin kıyas yolu ile ictihad yapmaları da şeriatça pek güzel bulunmaktadır.

Kitab, Sünnet, İcma-i Ümmet ve Kiyas-ı Fukaha'ya Edille-i Erbaa, Usûl-i Erbaa (Dört delil, dört esas) denir.

Bütün müctehidler tüm olarak bu dört delili kabul etmişler ve bütün şer'i hükümleri bu dört delilden birine veya birkaçına dayamışlardır. Artık bu delillerin hepsini kabul etmek de bir vecibedir. Bu deliller, insanların hak ve vazifelerini bildiren İslâm hukukunun gelişmesini sağlayan birer yüksek feyiz ve hikmet kaynağıdır. Müslümanların dinî hayatı, bu feyizli hikmet ve ihtiyaç kaynağından asla uzak kalamaz.

Yukarda adlarını yazdığını dört büyük imam, müslümanlar için Allah'ın bir rahmetidir. Bunlar dört deliden dini hükümleri çıkarmışlar ve müslümanlara izleyecekleri yolu göstermişlerdir. Artık bunlardan herhangi birinin mezhebine uyan kimse, hak bir mezhebe bağlanmış, peygamberimizin yolunda bulunmuş demektir.

Bu saygıdeğer büyük müctehidlerin hepsi dini meselelerin esasında birleşmişlerdir. Bu bakımından aralarında ayrılık yoktur. Ancak ikinci derecede bulunan bir kısım meseleler üzerinde ayrılık göstermişlerdir. Fakat güzelce incelenirse görülür ki, bunların çoğu görünüşte olan bir ayrılıktan başka bir şey değildir. Çünkü bu meselelerin bir çoğunda büyük zatlardan biri "Azimet-Takva" yolunu, diğeri de "RuhSAT-Müsaade" yolunu seçmiştir. Böylece müminlerin önüne geniş bir rahmet sahası açılmıştır. İşte: "*Ümmetim arasında bulunan görüş ayrılıkları bir rahmettir.*" hadis-i şerifi ile buna işaret buyrulmuştur.

Düşünelim: Müslümanlıkta ibâdetlere, muamelelere ve diğer konulara ait ne kadar çok mesele vardır. Bunların hükümlerini Kur'an'dan, Sünnetten ve Ümmetin icmaından bulup meydana çıkarmak öyle her müslüman için kolay bir şey değildir. Bu çok büyük bir ilim ve dirayet işidir. İşte bu büyük müctehidler, yalnız Allah rızası için, müslümanlara gerekli olan bütün meseleleri açıkça bildirmişlerdir. Her asırda milyorlarca müslümana ışık tutmuşlardır. Artık bu büyük zatların müslümanlık âlemine ne büyük hizmetlerde bulunduklarından, ne kadar teşekküré hak kazandıklarından kim şüphe edebilir?

Bu kıymetli alimler, büyük bir ihsan ve ciddiyetle ve çok güzel bir niyetle ictihad alanında çalışıkları içindir ki, doğrulu buldukları meselelerden dolayı ikişer kat, hata ettikleri meselelerden dolayı da birer sevab kazanmışlardır.

Şunu da ekleyelim ki, bu dört müctehide ait dört mezhebden her birinin bağları, kendi mezheplerinin daha doğru, daha isabetli, sünnet ve maslahata daha uygun ve daha elverişli olduğuna inanır. Aksi halde o mezhebi seçmelerinin bir

manası kalmaz. Bununla beraber diğer mezheplerin kıymetini azaltmak da akıl-larından geçmez. Bu dört mezhebin dördüne de saygı duyarlar. Bu saygı Ehl-i Sünnet'in bir alâmetidir.

Biliindiği gibi İslâm hukukuna ait ilme "**Fıkıh**" denir. Fıkıh, lûgat anlamında bir şeyi **olduğu** şekilde tam olarak bilmek ve anlamak demektir. İbâdetlere, muamelelere **ve** cezalara dair dini hükümleri bildiren ilme de "**Fıkıh İlmi**" adı verilmiştir. Yazdığımız "**İlmihal**", bu fıkıh ilminin bir bölümüdür.

Dini hükümleri ayrıntılı delillerden, yukarıda yazdığımız dört delilden anlayıp **çıkarmaya** yetkisi olan İslâm âlimlerinden her birine "**Fâkih**", çoğuluna da "**Fukahâ**" denir. **Müctehidler** ise, fukahânın en yüksek tabakasını teşkil ederler.

Dini hükümleri göstermek ve açıklamak yetkisi, bu ehliyetli Fukahâ'ya aittir. Ezberlerinde binlerce Hadis-i Şerif, binlerce ilmî mesele bulunan nice insaflı âlimler, dini **hüküm**leri belirlemek hususunda sözü fukahaya bırakmış, bu çok ince ve zor görevi **yerine** getirmek için kendilerinde yetki görmemişlerdir.

Gerçek şu: Mübârek isimleri ile sayfalarımızı süslediğimiz dört büyük imamdan **ve** muhterem müctehidden her birine uyan zatlar arasında öyle derin ve geniş **muhtelif** ilimlere sahib kudretli âlimler vardır ki, her biri üstün ilim ve irfana sahib **iken**, ictihad yapmaya cesaret göstermemiş, bu imamdan birine uymayı şeref **kabul** etmiştir.

Artık dar bilgili kimse kimselerin kendilerinde böyle bir yetki görmeye nasıl hakları olabilir?

Kabul etmeliyiz ki, dini meselelerle ilgili olayların hükümlerini öteden beri herkes **tarafindan** kabul edilen bu büyük müctehidlerden öğrenmek zorundayız. İctihad **gündünde** olmayan kimselerin dini konular üzerinde, müctehidlerin mezhebine **aykırı** olarak, kendi anlayışlarına göre hüküm vermeleri, kendi düşüncelerine göre **cevab** vermeleri, Allah katında çok büyük sorumluluğa sebeb olur. Bu şekilde bir **kimse** vereceği cevabda doğru olsa bile, bilmeksizin cevab vermiş olacağından yine **sorumluluktan** kurtulamaz. Bu konuda bir hadis-i şerifin meali şöyle: "*Sizin ateşe atılmaya en cesaretliniz, fetvaya (dini meselelere) cevab vermeye en çok cesaret göstereninizdir.*"

Bir düşünelim: Bir kimse tabâbet, matematik veya astronomi ilmine dair bilgiyi **olmadığı** halde, bunlar üzerinde söz söylemeye ve yazı yazmaya cesaret edemez. **Cesaret** edecek olursa, büyük hatalara düşmüş ve kendini çok küçük düşürmiş **olur**. Artık bu ilimlerden çok daha önemli ve geniş olan, üstelik sorumluluğu büyük **olan** dini ilimler üzerinde yeterince bilgisi olmayanların söz söylemeye ve cevab **vermeye** cesaret göstermeleri nasıl doğru olabilir? Böyle bir cesaret, büyük

sorumlulukları gerektirmez mi? Bunun benzeri, insanların yapmış oldukları kanun maddelerini bilmeyen kimsele rin bu maddeler konusunda geliş gizel söz söylemeleri, bunların nelerden ibaret olduğunu ve nasıl uygulanacağını açıklamaya kalkışmaları asla doğru görülemez. O halde Allah kanunu olan yüce dinin yüksek hükümleri hakkında yeterli bilgi sahibi olmayanların söz söyleyip cevab vermeye kalkışmaları nasıl doğru olabilir? İnsan bunun manevi sorumluluğunu düşünüp titremelidir. Maddi çıkarlar, hiçbir zaman manevi sorumlulukları karşılayamaz.

Eğer din konusunda herkes, müslümanlar tarafından kabul edilen muhterem bir müctehide uymaz da kendi düşüncesine göre söz söyleyecek olursa, hak dinin yüce aslini kaybetmiş ve büyük bir sapıklık içine düşmüş olur. Nitekim böyle karanlık bir durum, geçmiş ümmetlerden birçoğunun başına gelmiştir. Bu sebebeden dolayı, müslümanlar böyle bir sapıklığa düşmemek için, öteden beri bu dört büyük müctehidden birine uymuşlar ve onu yol gösterici kabul etmişlerdir. Bu sayede de manevi sorumluluktan kurtulmak çaresini elde etmişlerdir.

Sonuç: Bu dört müctehiden büyülüğu üzerine ve onların mezheplerinin hak olduğunda müslümanların çoğuluğunu birliği vardır. Bu dört mezhebden başkasına uyulmaması konusunda da yine bütün müslümanların sanki bir birlik anlaşmaları olmuştur. Çünkü bu dört mezhebi kuran dört müctehidden her biri, Hazreti Peygamberimizin devrine çok yakın bir zamanda yetişmiş, büyük bir ilim ve güzel amellerle vasıflanmışlardır. Üstün bir zekâya sahib olan, eserleri zamanımıza kadar ulaşan ve bütün müslümanların takdirini kazanan kimseler olmuşlardır. Böylece müslümanlar arasında fazla ayrılık kapısı kapanmış, tam yetki sahibi olmayanların ictihada kalkışmalarına meydan kalmamıştır.

Ara sıra meydana çıkacak bazı mesele ve olayların hükümlerini belirlemek için, bu dört müctehidden birinin uygulamış olduğu esasa ve benimsemiş olduğu usulé başvurmak yeterlidir. Bunlara uyarak din ilimlerinde yetki ve faziletleri kabullenmiş olan kimseler tarafından, bu gibi mesele ve olayların hükümleri çözümleme nip belirlenebilir.

Bu saygıdeğer dört müctehide, Eimme-i Erbaa (Dört İmam) denir. İmam-ı Azam'dan başka üçüne de Eimme-i Selâse (Üç İmam) denir. Yüce Allah hepsinden razi olsun. ÂMÎN.

Tahâret (Temizlik) Kitabı

MÜSLÜMANLIKTA İBÂDETLER, TAHÂRETLER

İslâm dini, Yüce Allah'a ibâdetten, itaat ve teslimiyetten ibaret en kutsal bir dindir. Bu kutsal din, Yüce Allah'ı bilmek, ona ibâdet ve itaatta bulunmak için insanların yaratılmış olduklarını bildirmektedir.

Büyük İslâm dini, insanları yükseltir, insanları melekler gibi temiz bir hayatı kavuşturur, insanların ruhlarını manevî duygularla aydınlatır. Bütün kâinatın yüce yaraticısına kulluk ve ibâdet görevinde bulunmalarını emreder.

İkramı bol olan ezelî Yaraticımızın manevî huzurunda kabul edilmek, insan için ne büyük bir nimet, ne büyük bir şerefdir. İşte ibâdet ve itaat, insana bu nimet ve şerefi kazandırır.

Uyanık bir ruhun ferahlığı, sağlam düşünceli bir insanın kalben huzuru, gerçek bir neş'eye ve bir mutluluğa kavuşması, ancak Yüce Allah'a ibâdet sayesinde elde edilir.

İbâdet ve itaat zevkinden yoksun olanlar, kendi yaratılışlarındaki hikmetten habersiz olan zavallılardır.

Yüce Allah'a kulluk ve ibâdette bulunmayanlar, borçlu oldukları şükür görevini terk etmiş, sonsuz âhiret hayatlarını tehlikeye düşürmüştür mutsuz kimselerdir.

Hiç şüphe yok ki, insanların mutluluk ve selâmeti, gerçek varlığı, Yüce Allah'a güzel niyet ve samimi bir kalb ile ibâdet ve itaat etmekle kazanılmış olur. Ibâdetlerin bir kısmı da temizliğe ve pâklığa bağlıdır.

Müslümanlık, temizliğe büyük bir önem vermiştir. Tahâret, maddî ve manevî kırlerden arınmak demektir.

Bir kısım ibâdetlerin şartı, başlangıcı, anahtarıdır. Temizlik bulunmadıkça bu ibâdetler yerine getirilemez.

Temizlik bulunmadıkça insan Yüce Allah'ın manevî huzuruna giremez. Nitekim bir hadisi şerifte:

النَّطَافَةُ مِنَ الْإِيمَانِ

"Temizlik imandandır." buyrulmuştur.

Diğer bir hadisi şerifde de:

مفتاح الصلاة الظهور

"Namazın anahtarı temizliktir." buyrulmuştur.

Aynı zamanda temizlik sağlık için yararlıdır. Rızkin çoğalmasına sebep olur. Nitelikim bir hadisi şerifde:

دُم عَلَى الطَّهَارَةِ يُوَسِّعْ عَلَيْكَ الرِّزْقُ

"Temizliğine devam et ki, rızkına genişlik verilsin." buyrulmuştur.

Sonuç: Ehliyet ve yetki sahibi olan her insan birtakım ibâdetlerle, temizliklerle din bakımından görevlidir.

Bazı şeyleri yapmakla ve bazı şeyleri yapmamakla sorumlu tutulmuştur. Buna dair ilmihalimizde yeterince bilgi verilecektir.

Ancak din kitablarında, yazışmalarda ve konuşmalarda çokça tekrarlanan bazı deyimler vardır ki, önce bunların anamlarını bilmek gereklidir.

Bunun için önce bunların lûgat ve terim manalarını yazacağımız.

BİR KISIM DİNÎ DEYİMLER

İbâdet: Lûgatta kullukta bulunmak demektir. Şeriat teriminde “İyi niyete bağlı olarak yapılmasında sevab bulunan her iştir.” Yüce Allah'a saygı ve itaat için yapılır. Namaz kılmak, oruç tutmak gibi...

Tâat: Emri benimseyip yerine getirmek demektir. Buna itaat denir. Şeriatta itaat ise, yapılmasından dolayı sevab kazanılan herhangi bir iştir; gerek niyet bulunsun, gerek bulunmasın. Kur'an-ı Kerim'i okumak gibi...

Kurbet: Yakınlık demektir. Şeriatta ise, Yüce Allah'a manevî olarak yakınılığa sebeb olan herhangi güzel bir iştir. Sadakalar ve nafile kılınan namazlar gibi...

Niyet: Kasid manasındadır ki, kalbin bir şeyi yapmaya yönelmesi demektir. Şeriatta ise, yapılan bir görevle Yüce Allah'a ibâdette bulunmayı ve O'na manevî bakımından yaklaşmayı kasdetmektedir.

Bir işin ibâdet olabilmesi için böyle bir niyete ihtiyaç vardır. Örnek: Biz namazlarımızı, yalnız Yüce Allah'ın emrine uymak için, O'nun rızasını kazanmak için kılızır. İşte bu, namaz hakkında bir niyettir. Yoksa başkalarına göstermek veya vücut sağlığı için namaz şeklinde yapılacak olan hareketler, Allah rızasını taşımadığı

için ibâdet sayılmaz. Allah rızası niyetine bağlı bulunan temizlik gibi bir abdest de, bir ibâdetdir.

Teklif: Bir kimseye zorluk veren bir şeyi emretmek ve ona yüklemek demektir. Şeriatta ise: İslâm dininin ehliyet ve yetkiye sahib olan insanlara birtakım şeyle yapmalarını ve bir takım şeyleri yapmamalarını emredip yüklemesidir. Bunlarla din yönünden görevlenmiş olan bir insana da Mükellef (Yükümlü) denir. Çoğu "Mükellefin"dir.

İnsanlar yetki ve kudretleri nisbetinde mükellef (yükümlü) olurlar. Akı bulunan ve bülüş çağına ermiş olan kimsenin ehliyeti tam olacağından yükümlülüğü de öylece tam olur.

Akıl: Ruhun bir kuvvetidir ki, insan onunla bilgi sahibi olur. İyi ile kötüyü ayırir ve eşyanın gerçek hallerini onunla anlar.

Diger bir tarife göre akıl ruhsal bir nurdur ki, insana gideceği yolu aydınlatır, insana hak ve gerçeği bildirir. Bu ruhsal kuvvete sahib olana akıllı kimse denir. Bundan yoksun olana da Mecnun (deli) denir.

Bülüg: Belli bir çağ'a yetişmek ve belli birtakım vasıflara sahib olmak demektir. Belli bir yaşta bulunan ve belli vasıflara sahib olan kimseye "bâliğ ve bâliğa" denir. Şöyle ki: Uykuda gördüğü bir rüyadan dolayı üzerine gusletmek gereken (ihtilâm olan) bir erkek bâliğdir. Evlendiği takdirde çocuk yapabilecek genç bir erkek de bâliğdir.

Bâliğ veya bâliğa olma yaşıının başlangıcı, erkek çocukların için tam on iki, kız çocukların için de tam dokuz yaştır. Bu yaşların sonu da her ikisinde tam on beş yaştır.

Böyle on beş yaşıını bitirmiş olduğu halde, kendisinde ihtilâm ve gebelik gibi bülüğ eseri belirmeyen kimse, hükmene bâliğ sayılır.

Hüküm: Karar, bir şeyin sonucu olma, bir sonucu gerektirme, etki, emretme manalarında kullanılır. Din deyiminde ise, bir şeyin üzerine düşen eser demektir. Yükümlülerin (mükelleflerin) işleri ile ilgili olan dine ait hükümlerden her birine "Şerî hüküm, çoğuluna da Ahkâm-i Şerîye (Şerî hükümler) denilir.

Örnek: Zekât farzdır, hırsızlık haramdır, denilmesi birer Şerî hükümdür.

Efâl-i Mükellefin (Yükümlülerin İşleri): Mükellef insanların yaptıkları işlerdir ki, farz, vacib, sünnet, müstehab, helâl, mübah, mekruh, haram, sahih, fâsid, bâtil gibi kısımlara ayrılır.

Farz: Yapılması din yönünden kesin şekilde gerekli olan herhangi bir görevdir. Farz, katî ve zannî diye ikiye ayrıldığı gibi, farz-ı ayın ve farzı kifaye olarak da kısımlara ayrılır.

Farz-ı Katî (Kesin farz): Kesin olarak şerî bir delil ya Kur'an'ın açık bir âyeti yahut peygamberimizin sağlam bir hadisi ile yapılması emredilen ve istenen gÖrevdir. Namaz ve zekât gibi...

Farz-ı Zannî: Mütchidlerce kesin sayılan delile yakın bir derecede kuvvetli görülen ve böylece zannî bir delil ile sabit olan görevdir. Amel bakımından kesin farz kuvvetinde bulunur. Buna Farz-ı Ameli (amel bakımından farz) da denir. Aynı zamanda böyle bir farza, delilinin zannî olmasından dolayı "Vacib" adı da verilir. Buna göre farz-ı ameli, farz kısımlarının zayıfi, vacib kısımlarının da kuvvetlisi bulunmuş olur. Nitekim abdest almakta başa mutlak olarak meshetmek kesin bir farzdır. Fakat basın dörtte biri kadarını meshetmek ise, ameli bir farzdır.

Farz-ı Ayn: Yükümlü (mükellef) olan herkesin yapmak zorunda olduğu farzdır. Beş vakitte kılınan namazlar gibi...

Farz-ı Kifaye: Yükümlülerden bazlarının yapmaları ile diğerlerinden düşen ibâdetlerdir. Cenaze namazı gibi...

Farzların yapılmasında büyük sevablar vardır. Özürsüz olarak yapılmamaları da, Allah'ın azabını gerektirir. Kifaye olan farzı, müslümanların bir kısmı yapmadığı takdirde, bundan haberi olan ve bunu yapmaya gücü yeten bütün müslümanlar, Allah katında sorumlu olup günah işlemiş bulunurlar.

Kesin olan farzı inkar etmek küfür olur. Ameli olan bir farzı inkar bid'attır, günahı gerektirir. Bütün bunlar farzların hükmüdür. Farzin çوغulu "ferâiz"dir.

Vacib: Dinimizde yapılması kesinlik derecesinde bir delil ile sabit olmayan ve yine kuvvetli bir delil ile sabit görülen şeydir. Vitir ve bayram namazları gibi...

Vaciblerin yapılmasında sevab vardır. Terk edilmeleri de azabı gerektirir. Vacibin inkar edilmesi bid'attır ve günahtr. Bunlar, vaciblerin hükmüdür. "Vecibe" sözü, bazan farz yerinde ve bazan da vacib yerinde kullanılır. Çوغulu Vecâib'dir.

Sünnet: Resûlü Ekrem sallallâhu 'aleyhi ve sellem Efendimizin farz olmayarak yaptığı işlerdir. Müekked sünnet ve gayr-i müekked sünnet kısımlarına ayrıılır. Sünnet-i şerîn bir manası da kitabın başlangıç bölümünde geçmiştir. Sünnetin çوغulu "Sünen"dir.

Sünnet-i Müekkede (Müekked, kuvvetli sünnet): Peygamber Efendimizin devam edip de pek az yapmadıkları ibâdetlerdir. Sabah, ögle ve akşam namazlarının sünnetleri gibi...

İslâm dininde önemle benimsenen ezan, ikamet ve cemaate devam gibi sünnetlere "Sünen-i Hüda" denir. Bunlar da birer müekked sünnettir.

Gayr-i Müekked Sünnet: Peygamber Efendimizin ibâdet maksadı ile bazan yapmış oldukları şeylerdir. Yatsı ve İkindi namazlarının ilk sünnetleri gibi...

Peygamber Efendimizin yiyp içmeleri, giyinip kuşanmaları, oturup kalkmaları gibi, kendi öz hallerine ait işlere de, "Sünen-i Zevaid" adı verilmiştir. Bunlar da birer gayr-i müekked sunnet demektir.

Müekked sunnetlerle "Sünnet-i Hüda" adı verilen sunnetlerin yapılmasında sevab vardır. Kasden terk edilmelerinde azab yoksa da, ayıplama vardır. Gayr-i müekked ile "Zevaid" sunnetlerin yapılması çok güzeldir. Sevgili peygamberimize uymanın bir nişanı olduğundan, bunları yapmak sevaba ve Peygamberimizin şefaatına kavuşmaya bir yoldur. Bunların yapılmaması azarlanmayı gerektirmez. İşte bunlar sunnetlerin hükümleridir.

Ashab-ı Kiram'ın hal ve tutumlarına, onların izledikleri zühd ve takva yollarına da, biz Hanefilerce sunnet denir.

Müstehab: Lûgat manası, sevilmiş şey demektir. Din deyiminde, Peygamber Efendimizin bazan yaptıkları ve bazan da terk ettikleri ibâdettir. Kuşluk namazı gibi. Bu bir nevi müekked olmayan sunnettir.

Peygamber Efendimiz, müstehab denilen bazı şeyleri sevmış ve benimsemiştir. İlk devrin değerli müminleri de bunları seve seve yapmışlar ve bunların yapılmasını din kardeşlerine öğütlemişlerdir.

Müstehab olan şeylere, "**mendub, fazilet, nâfile, tatavvu', edeb**" adı da verilir. Şöyle ki: Müstehab olan şeye, sevabı çok olup yapılması istendiğinden ötürü mendub ve fazilet denilir. Farz ve vacib üzerine ilâve olarak yapıldığı için de ona "Nâfile" denilir. Kesin bir emre dayanmaksızın sadece bir sevab isteği ile yapıldığı için ona "Tatavvu'" adı verilir. Güzel ve övgüye değer bir iş olduğu için de ona "Edeb" denmiştir. Bunun çوغulu Âdâb'dır. Edeb üzerinde bilgi için bu eserin ahlâk bölümne müracaat edilsin.

Müstehab olan şeyin yapılmasında sevab vardır. Terk edilmesinde azarlama ve ayıplama olmadığı gibi, tenzih yolu ile de kerahet yoktur. Bunlar da, müstehabların hükümleridir.

Şafîî ve **Hanbelî** Mezheplerinin fıkıh alimlerine göre sunnetler, müstehablar ve mendublar birdir. Herhangi bir sunnete müstehab yahut mendub da denir.

Helâl: Dinde caiz görülen herhangi bir şeydir. Yapılması ve kullanılmasından dolayı ayıplama gerekmez. Helâlin her çeşit lekeden arınmış olan saf ve tertezmiz kısmına "**Tîb ve Tayyib**" denir.

Mübâh: Yapılması ve yapılmaması dinde caiz görülen şeydir. Ne yapılmasında, ne de yapılmamasında günah vardır. Helâl olan bir yemeği yahut meyveyi yeyip yememek gibi...

Mekruh: Lûgatta sevilmeyen ve hoş görülmeyen şey demektir. Din deyiminde, yasaklı sabit olmakla beraber, ona aykırı olarak da bir delil veya işaret görülen şeydir. Yapılması doğru olmayıp yapılmaması iyi olan bir iştir.

Kerahet: Bir şeyi fena görmek, ona razı olmamak demektir. Kerahet iki kısma ayrılır: Kerahet-i Tahrîmiyye ki, harama yakın olan mekruhtur. Kerahet-i Tenzîhiyye ki, helâla yakın olan kerahettir. Bu tarif İmam-ı Âzam ve İmam Ebû Yusuf'a göredir. İmam Muhammed'e göre, tahrîmen mekruh olan bir şey, haramdan sayılır. Haram gibi âhiret azabını gerektirir. Tenzihen mekruh olan bir şey ise, ittifakla helâla yakındır. Böyle bir kerahetin yapılması azabı gerektirmez. Ancak yapılmaması sevab kazandırır.

Fıkıh kitablarında bir kayda bağlanmaksızın mutlak olarak "Kerahet" sözü anılınca, bundan genellikle tahrîmen kerahet kasdedilir. İlleride görülecektir.

Haram: Bir şeyin yapılması, kullanılması, yiyecek içilmesinin İslâm dininde kesin bir delille yasaklanmış olmasıdır. Bu da "Haram liaynihî ve Haram ligayrihî" kısımlarına ayrılr.

Liaynihî Haram: Aslı itibariyle herkes için haram olan şeydir. Şarab, akan kan ve lâşe gibi...

Ligayrihî Haram: Aslında helâl olup başkasının hakkından dolayı haram olan şeydir. Şeriat çerçevesinde sahibinin izni olmadıkça o şeyden başkaları faydalana-maz. Başkasına ait kıymetli bir mal veya yemeği izinsiz almak gibi...

Haram olan şeylere "Muharremat" denir. Haramın yapılmamasından sevab kazanılır. Yapılması ise azabı gerektirir. Haram olduğu ittifakla kesin şekilde sabit olan bir şeyi helâl saymak, insanı imandan çıkarır.

Sahîh: Rükün ve şartlarını toplayan herhangi bir ibâdet veya işlemidir. Farz ve vaciblerini gözeterek kılınan bir namazın sahîh olması gibi...

Caiz: Dince yapılması yasak sayılmayan şey demektir. Bazan sahîh yerinde, bazan da mübah yerinde kullanılır. Bazı işlemler dünya ahkâmi bakımından sahîh olduğu halde, âhiret ahkâmi bakımından caiz olmaz. Cuma namazını kılmakla yükümlü olan bir kimsenin cuma ezanı okunurken yaptığı alışveriş muamelesi gibi. Böyle bir mua-mele sahihtir ve geçerlidir. Fakat manevi sorumluluğu gerektirdiği için caiz değildir.

Fasid: Kendi başına sahîh ve meşru iken, gayri meşru bir şeye yakınlığı sebebiyle meşru olmaktan çıkan şeydir. İbâdet konusunda fasid ile batıl aynı hâküm-dedir.

Meşru olan biri işi bozan, hükümsüz kılan şeye de "Müfsid" denir. Kasden yapılması azaba sebeb ise der yanilarak yapılması azabı gerektirmez. Namaz içinde gülmek gibi. Gürmek, aslında sahîh olan namazı bozar.

Batıl: Rükünlerini veya şartlarını büsbütün veya kısmen kendisinde toplamayan herhangi bir ibâdet ve muameledir. Bir özür bulunmaksızın abdestsiz kılanan namaz gibi.

Tahâret: Lûgat manası temizlik ve nezafet demektir. Din deyiminde tahâret, pislik ve necasetten arınmış olmak veya hades (abdestsizlik) denilen şer'i bir en-gelin kalkması halidir. Temiz olan şeye tahir, temizleyici şeye de "Tahûr veya Muttâhir" denir. Temizleme işine de, "Tathîr" denir.

Tahâretler, Kübra (büyük) ve Suğra (küçük) diye ikiye ayrılır.

Tahâret-i Suğra (Küçük Temizlik): Abdestsizlik denilen hali gidermek için yapılan temizliktir. Abdest almak gibi.

Tahâret-i Kübra (Büyük Temizlik): Cünubluk ile hayiz ve nifas denilen hallerden çıkmak için yapılan yıkanmadır ki, ağıza ve burna su vermek şartı ile bütün vücut yıkanır. Buna "gusûl, iğtisal, boy abdesti" de denilir.

Hades: Bazı ibâdetlerin yapılmasına şer'an engel olan ve hükmen necaset saylan bir haldir. Hades-i asgar (küçük hades) ve hades-i ekber (büyük hades) kısımlarına ayrılır.

Hades-i asgar (küçük hades): Yalnız abdest (tahâret-i suğra) ile giderilen haldir. İdrar yapmak, vücudun herhangi bir yerinden kan çıkmak sebebiyle gelen abdestsizlik hali gibi...

Hades-i ekber (büyük hades): Ağız ve burun dahil bütün vücudun yıkanması (Büyük Temizlik) ile giderilen tahâretsizlik halidir. Bu hal da cünublukten, hayiz ve nifas denilen hallerden meydana gelir. Bunların ayrıntılı olarak açıklamaları ilerde gelecektir.

Habes: Maddeten temiz ve pak olmayan herhangi bir şeydir. Buna "necis, gerçek necaset, pislik"de denir. Şöyle ki: Aslen veya geçici olarak temiz bulunmayan bir şeye necis ve necaset denir. Bunun çوغulu "Encas"dır. Örnek: Sidik aslen necis olduğu gibi, bulaştığı bir elbise de necis, pis ve murdardır.

Aslen murdar olan şeye "Neces" de denir.

Hakîkî necasetler, namazda bağışlanan mikdarlarına göre, "Necaset-i hafife" ve "Necaset-i galiza, mugallaze" kısımlarına ayrıldığı gibi, akıcı olup olmamaları bakımından da, "mâyî" ve "câmid" kısımlarına ve görülüp görülmemeleri bakımından da "necaset-i mer'iyye" ve "necaset-i gayr-i mer'iyye" kısımlarına ayrılır.

Necaset-i Hafife: Pis olduğu konusunda şer'i delil olmakla beraber, aksine bir görüş de bulunan şeydir. Bu tür necasetler bir delile göre murdar görülmekte ise de, diğer bir delile göre murdar sayılmazlar. Eti yenen hayvanların sidikleri gibi...

Necaset-i Galiza: Pisliği hakkında şer'i bir delil olup aksine başka bir delil bulunmayan şeydir. İnsan ve hayvan tersleri gibi...

Necaset-i Mer'iyye: Yoğunluğu olan veya kuruduktan sonra görülebilen herhangi pis bir maddedir. Akan kanlar gibi...

Necaset-i Gayr-i Mer'iyye: Donup kalmayan veya bulaştığı yerde kuruduktan sonra görülmeyen herhangi pis bir maddedir. Sidik gibi.

Sonuç: Gerek hakikaten, gerekse hükmən temiz sayılmayan şeyler, **bazı** ibâdetlerin yapılmasına engeldir. Bunları belli bir usul ile temizlemek gereklidir. Temizlik için en çok kullanılan şey sudur. Bunun için hangi şeylerin temiz olup olmadığını ve temiz olmayanların nasıl temizleneceğini bilmek her müslüman için şarttır. Bu konular üzerinde din ölçülerini bakımından bilgi verilecektir.

SULARIN KISIMLARI

Sular şer'an iki kısımdır. Biri, mutlak sulardır ki, su denilince bu tür su anlaşılır. Bunlar yaratılışlarındaki vasif üzerinde duran sulardır. Yağmur suyu, kar suyu, deniz suyu, kuyu suyu, göze ve pınar suları gibi... Bunların her birine "**Mutlak Su**" denir.

Diğer kısım sulara "**Mukayyed Sular**" denir. Yabancı bir maddenin mutlak sulara karışması ile asıl vasıflarından çıkan ve özel bir isim alan sulardır. Gül suları, çiçek suları, üzüm, asma ve et suları gibi... Bunların her birine "**mukayyed Su**" denir.

Mukayyed Sular, aslı ve gayr-i aslı diye iki kısma ayrılırlar. Aslen mukayyed olanlar: Kavun, karpuz, asma, gül suları ve benzerleridir. Gayr-i aslı olan mukayyed sular, aslında mutlak su iken yabancı bir maddenin karışması ile meydana gelen sulardır. Bir su içine yaprakların düşmesi, o yaprakların çürüyüerek suyun incelek ve akıcılığını, renk ve kokusunu değiştirmesiyle bozulan sulardır.

İçinde nohut ve mercimek gibi temiz bir şeyin pişmesiyle incelik ve akıcılığını kaybeden bir su da mukayyed su sayılır. Yine üç vasıfdan (renk, tad ve kokudan) birini veya ikisini değiştirecek şekilde mutlak suya mukayyeden karışması ile su mukayyed olur. Şöyle ki: Bir mutlak suya, süt gibi renk ve taddan ibaret iki vasfi olan bir içecek madde yahut karpuz suyu gibi yalnız bir tad vasfi bulunan bir sıvı karışıp kendisinde bu vasıflardan yalnız biri meydana çıksa veya sirke gibi üç vasılı (tad, renk, koku) bir sıvı karışıp da bu vasıflardan ikisi mutlak suda belirse, artık o su, mukayyed olur.

Mutlak olan su yosun tutarak veya bekleyerek renk ve kokusu değişirse yahut içine tadını değiştirmeyecek miktarda sabun, zaferan, toprak ve yaprak gibi temiz ve katı şeyler düşerse yahut içinde misir ve nohut gibi şeyler ıslatılmış olursa

mutlak su olmaktan çıkmaz. Bu durumda incelik ve akıcılığını değiştirmemek şartı ile üç vasfi bozulmuş olsa bile, mutlak su hükmünden çıkmaz. Ancak suyun tabiatı olan incelik ve akıcılık halinin değişmesiyle mukayyed olur.

MUTLAK SULARIN NEVİLERİ VE HÜKÜMLERİ

Mutlak sular, tâhir ve mutahhir (temiz ve temizleyici) olup olmamaları bakımından beş kısımdır:

1) Temiz ve temizleyici olan ve kerahetten beri bulunan sulardır. Üç vasfi (rengi, tadı, kokusu) bozulmamış ve kendisinde keraheti gerektiren bir şey bulunmamış olan herhangi mutlak bir su bu kısma girer. Bu su, hem içilir, hem yemeklerde kullanılır, hem de onunla her türlü temizlik yapılabilir.

2) Temiz ve temizleyici olmakla beraber mekruh olan sulardır. Ev kedisi gibi evcil bir hayvanın yahut çaylak ve doğan gibi yırtıcı bir kuşun yahut evlerden eksik olmayan fare gibi hayvanların içmiş oldukları sular bu kısımdandır. Başka bir su varken böyle suları içmek, yemekte ve temizlikte kullanmak tenzihen mekruhtur.

3) Temiz olduğu halde temizleyici olmayan sular: Bunlar bir hadesi (hükਮî necaset olan abdestsizliği) gidermek için insanın bedeninde ibâdet maksadı ile kullanılan sulardır. Böyle abdest ve gusûl için kullanılmış olan sulara Mâ-i Müstamel (kullanılmış su) denir.

Örnek: Abdesti olmayan bir müslümanın bütün abdest azalarında veya bir kısmında kullanıp biriktirdiği, yahut cünüb bir müslümanın bütün bedeninde kullanmış olduğu su, bu kısımdandır.

Abdesti olan bir müslümanın abdest almış olduğu yerden başka bir yerde sevab niyeti ile abdest alması yahut bir ibâdet yaptıktan sonra aynı yerde tekrar abdest alması suretiyle toplanan sular da böyledir.

Yine yemeklerden önce ve sonra, Peygamberimizin sünnetine uymak maksadı ile el yıkamakta kullanılmış olan sular da böyledir.

İşte bu şekilde kullanılmış sular her ne kadar temiz iseler ve maddi pislikleri giderirlerse de, (abdestsizlik gibi) hükmen necasetleri gideremezler. Bu sularla abdest alınmaz ve gusledilmez.

Kullanılmış böyle suların temiz olup temizleyici olmamaları İmam Muhammed'e göredir. Fetva da buna göredir. Fakat İmamı Âzam ve İmam Ebû Yusuf'a göre, bu sular temiz değildir, pis sayılırlar.

(İmam Malik ve İmam Şafîîden nakledilen bir görüşe göre, bu kullanılmış sular hem temiz, hem de temizleyicidir. Ancak ikinci defa kullanılması mekruhtur.)

4) Bunlar temiz olmayan sulardır. İçine pislik düştüğü kesin olarak bilinen **yahu**t fazla bir zanla bilinen az mikardaki sulardır. Böyle sular pis hükmündedir. **An-**cak büyük su hükmünde olan kuyu ve havuz gibi sulara pislik düşünce, o suyun üç vasfindan birini (tad, renk veya kokusunu) değiştirirse o zaman bu büyük su **da** pis olur. Aksi halde büyük sulara necaset düşmekle, vasıflarından birini kaybetmeye- dikçe pis olmazlar. Akar halde olan sular da böyledir. Böylece büyük sularla **akar** halde olan sular aynı hükmü taşımış oluyorlar.

Durgun olup akar halde bulunmayan suların kare şeklinde bulunmaları **ha-**linde yüz ölçümünün yüz arşını bulması ile ve daire halinde olanların çevresi otuz altı arşını bulması ile bunlar büyük su sayılırlar. Bu ölçüden az olanlar da **küçük** su hükmündedir.

Akar halde olan sulara gelince, bunlar az olsun, çok olsun büyük sular (büyük havuzlar) hükmündedir. Böyle bir akar su içine düşen bir pislikle suyun üç vasfin- dan biri değişip bozulmadıkça, bu su temizdir ve temizleyicidir. Bunların derinli- ğine bakılmaz. Avuç ile alınan sudan dolayı, suyun dibinin açılması, büyük **su** olmak bakımından yeterlidir. Bir suyun da akıcı sayılabilmesi için, en az bir saman çöpünü götürmesi lâzımdır.

5) Şüpheli (Meşkûk) Sular: Bunlar, merkeblerin ve katırların artığı olan sular- dır. Böyle bir su temiz ise de, abdestsizliği (hades denilen hükmî necaseti) gider- meye yeterli olup olmadığı şüphelidir. İlerde bu konuda bilgi verilecektir.

Bir kimse abdesti varken, sadece serinlemek için yahut başkasına abdest alınışını öğretmek için abdest aldığı su, hem temizdir, hem de temizleyicidir.

Yine bir kimse abdest aldıktan sonra aynı mecliste daha abdesti bozulmadan ve o abdestle bir ibâdet yapmadan tekrar abdest alırsa, biriken su temizdir, temiz- leyicidir. İçinde temiz bir kabin veya temiz bir çamaşırın yıkandığı su da böyledir. Çünkü bu sularla ne maddî ne de hükmî bir temizlik yapılmıştır. Ancak böyle kul- lanılmış sularдан insan tıksınır; sağlık bakımından da zararlı olmaları düşünülür. Zaruret olmadıkça bu gibi sular içilmez, yemeklerde kullanılmaz. Bunlarla abdest ve boy abdesti alınmaz.

Bir mutlak (tabîî) suya kullanılmış (müstamel) su karıştığı zaman bakılır: Eğer asıl temiz su, karışan (müstamel) sudan iki kat fazla ise, onunla hükmî necaset (abdestsizlik) giderilebilir. Durum aksine olursa, karıştırılan müstamel (kullanılmış) su asıl temiz sudan iki kat fazla olursa, onunla abdestsizlik (hades) giderilemez, gusûl yapılamaz. Her iki suyun miktarı eşit olduğu zaman, ihtiyat olarak hü- küm aynıdır.

MUKAYYED SULARIN HÜKÜMLERİ

Yukarıda işaret edildiği üzere, mutlak sularda dıştan bir tesir bulunmayınca bunlar içilir, yemeklerde ve bütün temizlik çeşitlerinde kullanılır, abdest veya gusl alınır. Gerek hakîkî, gerek hükmî kirler giderilir. Mukayyed sular ise böyle değildir. Bunlarla abdest ve boy abdesti alınmaz. Bunlarla hades denilen hükmî necaset (abdestsizlik) giderilemez. Çünkü bu gibi temizlikler için dinimiz mutlak (tabii) suları kullanmayı emretmiştir. Bununla beraber mukayyed suların bazıları içilebilir, yemeklerde kullanılabilir. Yine mukayyed sulardan yağlı ve kaygan olmayan ve sıkılmakla akıp gidenlerle hakîkî necasetler (pislikler) giderilebilir.

Mutlak sular, içlerine düşecek bazı şeylerden dolayı temizliklerini yitireceği gibi, mukayyed sular da yitirir. Bu halde her iki su da, ne hakîkî ve ne de hükmî pislikleri gidermekte kullanılabilir. Bunlarla ilgili olarak bilgi verilecektir.

SU ARTIKLARI HAKKINDA HÜKÜMLER

Az ve durgun olan su artıkları şu kısımlara ayrılır:

1) Hem temiz, hem de temizleyici olan ve kerahet taşımayan artıklar: Bunlar, ağızları temiz olan bütün insanların, deve sığır ve koyun gibi, eti yenen evcil hayvanların, atların ve attan veya inekten doğmuş katırların, eti yenen vahşi hayvanların, eti yenen kuşların artıklarıdır. Bu cins hayvanların su artıkları içilir ve bu artıklarla temizlik yapılabilir. Ağızları temiz olmayanların artıkları da temiz değildir. Şarap içen veya ağız dolusu kusan kimselerin şarap içmelerinin veya kusmalarının hemen arkasından içikleri suyun artığı gibi.

2) Kullanılmaları mekruh olan artıklar: Bunlar, kedilerin, tavukların ve atmaca, şahin, doğan, çaylak, kartal gibi yırtıcı kuşların ve pislik yemekten çekinmeyen koyun, sığır, keçi gibi hayvanların artıklarıdır.

Başka temiz su varken bunların içilmesi ve temizlikte kullanılması tenzihen mekruhtur. Fakat başka su bulunmayınca, bunlar içilebilir ve bunlarla temizlik yapılabilir. Bu gibi sular varken teyemmüm yapılması caiz değildir.

3) Kullanılmaları şüpheli olan artıklardır. Bunlar, yabanî olmayan merkeblerin ve bunlardan doğmuş katırların artıklarıdır. Başka temiz su bulunmayınca hem abdest alınır, hem de ihtiyat olarak teyemmüm yapılır.

Şüpheli (meşkûk) bir su ile, şüpheli olmayan bir su birbirine karışacak olsa, tartıca ağır gelene itibar edilir. Bu iki su eşit olunca, yine ihtiyat olarak teyemmüm de edilir.

4) Necis (pis) sayılan artıklardır. Bunlar, köpek, kurt, aslan, kaplan, domuz **ve** benzeri hayvanların ve vahşi kedilerin artıklarıdır. Bunlar temizlikte kullanılamaz ve zaruret olmadıkça da bunlar içilemez.

Terler ve salyalar, ağızdan akan sular hükmünden artıklar gibidir. **Bu** bakımdan artığı temiz olanın, ter ve salyası da temizdir. Artığı mekruh veya şüpheli (meşkûk) olanın, ter ve salyası da mekruh veya meşkûk (şüpheli) olur.

Artıkları temiz olmayan hayvanların terleri ve salyası da temiz değildir.

Bir arada bulunan kaplardan çoğunda temiz su ve az bir kısmında pis su **bullanılsa**, araştırma yapmak gereklidir. Kapların hangilerinin temiz olduğu zan üstünlüğü ile tayin edilir. Ondan sonra da, tayin edilen sulardan içilir, abdest ve gusül temizliği yapılır. Çünkü hükmü kuvvetli olan hale göredir. Fakat temiz olmayan kaplar temizlerden daha çok veya temizlere eşit olsa, yemekte ve içmekte kullanılmak için araştırma yapılabılır; ancak abdest ve gusül için araştırma yapmak **gerekmez**. Bu sular döküldükten veya hayvanların ihtiyacı için birbirlerine karıştırıldiktan sonra teyemmüm yapılır.

KUYULAR ÜZERİNDEKİ HÜKÜMLER

Kuyular, suları ne kadar çok olursa olsun, yüzeyleri yüz arşın (takriben **al他妈** beş) metre kareye ulaşmadıkça yahut daima akıp giden bir su yolu üzerinde **bullanmadıkça** küçük sular (küçük havuzlar) hükmündedirler. Bu esasa göre, içlerine düşecek şeylerden dolayı haklarında aşağıdaki hükümler uygulanır.

Üzerlerinde pislik bulunmadığı bilinen insan veya eti yenen koyun ve **deve** benzeri hayvanların içlerine düşüp de diri olarak çıkışmış oldukları kuyuların suyu pis olmaz.

Yine katırın ve merkebin, atmaca, şahin, çaylak gibi yırtıcı kuşların, köpek, **kurt**, kaplan benzeri canavarların içine düşüp de diri olarak çıktıktıları kuyuların da suyu pis olmaz; ancak ağızlarının salyasının düştükleri suya bulaşmaması lâzım. Bulaşlığı takdirde su, salyanın hükmüne bağlıdır. Hayvanın salyası temiz ise, artığı gibi su da temizdir. (*Bütün bu bahisde sözü geçen temizlikten din bakımdan ibâdetlerin yapılmasına engel olan hades ve habesin giderilmesinin kasdedildiğini, yoksa tibbi ve fennî temizlik kasdedilmemiğini önemle kaydetmek gereklidir.*) Salyası pis ise, su da **pis** olur. Bu durum daha önce bildirilmiştir.

Bir kuyunun içine fare, serçe veya bunlardan birinin büyülüüğünde başka **bir** hayvan düşüp ölse, o hayvan henüz şişmemişse, bu hayvan kuyudan çıkarıldıktan sonra yirmi kova su kuyudan çekilipl dökülür. Bu miktar suyun çıkarılması **vacib-**

dir. Bu mikdar su çıkarılmadıkça kuyunun suyu temiz olmaz. Böyle bir kuyudan otuz kova çıkarılması müstehab olur.

Bir kuyunun içine kedi, tavuk, güvercin veya bunlardan biri büyülüğünde başka bir hayvan düşüp ölse de, henüz şişmeden çıkarılsa, o kuyudan kırk kova su çekilir ki, bu mikdar su çıkarmak vacibdir. Elli veya altmış kova su çıkarılması müstehab olur.

Bir kuyunun suyuna, bir damla dahi olsa, kan, şarab, sidik gibi akıcı bir pislik karışsa, o su pis olur. Yine bir kuyunun içine domuz düşse yahut koyun, keçi ve bunlar büyülüğünde bir hayvan düşüp öldükten sonra şışmış olsa, yahut serçe ve fare büyülüğünde küçük bir hayvan düşüp ölerek dağlsa veya tüyleri dökülse, o kuyunun dibinde bir kova su kalmayacak şekilde suyunun tümünü çikarmak icab eder. Ancak kuyunun suyu çok olup devamlı olarak kaynamakta ise, iki yüz kova su çekmek yeterlidir; bu vacibdir. Üç yüz kova çıkarılması müstehabdır. Daha sağlamı, kuyunun içindeki su miktarının kaç kova olduğu hesaplanarak o mikdar suyun çıkarılmasıdır. Bazı alımlere göre fetva, bu şekilde işlem yapmaktadır.

Bir kedi köpekten korkarak yahut bir fare kediden veya bir koyun kurttan korkarak kaçip da ölmeyecek şekilde kuyuya düşse, kuyunun bütün suyu pis sayılır. Çünkü bu hallerde hayvanların işemiş olmaları ihtimali kuvvetlidir. Fakat geçerli sayılan diğer bir görüşe göre, bu halde kuyu pis olmuş sayılmaz. Zaruret bakımından bu hal bağışlanmıştır.

Tavuktan çıkan taze bir yumurtanın ve yeni doğmuş bir kuzunun içine düşüğü su pis olmaz; ancak bunların üzerinde pislik bulunduğu bilinirse, su pis olur.

Tercih edilen görüşe göre, bir kuyuya devenin, koyunun, keçinin, atın, katırın, merkebin, sığırın ve mandanın tersleri düşmekle o kuyunun suyu pis olmaz. Bu terslerin yaş yahut kuru, sağlam veya kırık olması arasında fark yoktur. Çünkü bunlardan korunmak çok zordur. Hele kırlardaki kuyularda bunlardan korunmak daha güçtür. Ancak kuyuya düşen bu pislik parçaları adet itibariyle çoğumsanıyorsa yahut her su çekilen kovada en az bir ve iki parça görülürse, o zaman su temizliğini kaybetmiş olur. Bununla beraber daha güvenilir bir görüşe göre zaruret esas alınır. Şöyle ki: Evlerdeki kuyuları bu pisliklerden korumak güç olmadığı için, kuyuya düşmeleri halinde böyle kuyular pisleşir. Fakat kırlardaki kuyuları korumak güç olduğundan bu pislikler o kuyuları temizlikten çıkarmaz.

Kaz, tavuk, ördek gibi hayvanların tersleri suyu bozar. Onun için, içine düşükleri kuyunun bütün suyunu boşaltmak gereklidir. Çünkü bunların pislikleri galiz (ağır) necasettir.

Güvercin ve serçe gibi eti yenen kuşların tersleri, kuyularda ve kaplarda olan suları bozmadır. Eti yenmeyen kuşların tersleri de suyu bozmadır. (İmam Şafî'ye göre bunların tersleri suyu bozar).

İmamı Âzam ile İmam Ebû Yusufdan bir rivayete göre, yırtıcı kuşların tersleri kuyuların suyunu bozmadır; çünkü bunlardan kuyuları korumak güçtür. Mikdarları çok olmadıkça elbiseyi pis yapmazlar. Suyun vasıflarını bozmadıkça; çok olan suları da temizlikten çıkarmazlar. Fakat kaplardaki sular bozulmuş olur; çünkü **bu** kabları korumak mümkündür.

Bir kuyuda lâşeden (ölü hayvan kalıntısından) başka bir pislik görülse, pislik görüldüğü andan itibaren o kuyunun suyu pis sayılır. Artık o sudan abdest de alınmaz, başka temizlik içinde de kullanılmaz. Su kuyusunda fare veya kedi ölüsü gibi bir lâşe görüldüğü zaman, eğer düşüş zamanı biliniyorsa, o vakitten itibaren kuyunun suyu pis sayılır. Fakat lâşenin kuyuya düştüğü zaman bilinmez de, kuyudaki ölü hayvan şişmiş, dağılmış veya tüyleri dökülmüşse, o kuyu üç gün ve üç geceden itibaren pislenmiş sayılır. Eğer kuyuda bulunan ölü hayvan şişmemiş, dağılmamış ve tüyleri dökülmemiş ise, birgün ve bir geceden itibaren ihtiyaten o kuyu pis kabul edilir. Bu esasa göre o müddetler içinde alınan abdestler ve gusüller sahih olmamış demektir. Bunlarla kılınmış olan namazların kazası lâzım gelir. Aynı zamanda bu sularla yıkanmış olan pis elbiselerin tekrar yıkanması gereklidir. Fakat o sularla pis olmayan çamaşırlar yıkanmışsa, onları tekrar yıkamak gerekmek. Bütün bunlar, "kesinlikle bilinen şey, şüphe ile gerçekliğini kaybetmez" kuralına dayanmaktadır.

Bu mesele İmamı Âzama göredir. İmameyn'e (Ebû Yusuf ve Muhammed'e) göre eğer inceleme sonunda kuyuda bulunan ölü hayvanın ne zaman kuyuya düştüğü anlaşılamazsa, görüldüğü andan itibaren kuyunun pis olduğu kabul edilir. Ondan önce kılınan namazlar kaza edilmez ve yıkanan çamaşırlar tekrar yıkanmaz. O ölü hayvan dışardan bir rüzgârla yahut başka bir sebeple kuyuya henüz düşmüş olabilir. Meydana gelen bir olayın en yakınına zamana nisbet edilmesi esastır.

Pislenmiş bir kuyunun içinde bulunan sular kuruyup çekildikten sonra, tekrar suyu gelmeye başlasa, kuyu temizlenmiş sayılır; çünkü bu şekilde çekilipli kaybolan pislik geri gelmez.

Kuyuların suyunu boşaltmada kullanılacak kovalar, orta büyülükteki kovalarıdır. Bazı alımlere göre, yaklaşık olarak 5 kg (1400 dirhem) su alacak büyülükte olmalıdır. Bu kovaların tam ağızlarına kadar dolması gerekmek. Suyu pislenen kuyudan tayin edilen miktar su çekilince, kuyunun geri kalan suyu da, çamurları ve taşları da, kova ile kovanın ipi de, kovayı çekenin elleri de temizlenmiş olur. Çünkü bunların temizliği, kuyunun temizliğine bağlıdır. Bir kuyudan çekilmesi icab eden

suyu bir günde çekmek şart değildir, ayrı günlerde çekilerek gereken miktar tamamlanabilir.

Akıcı kani bulunmayan balık, çekirge, kurbağa, sinek, küçük yılan, akrebit, su köpeği ve su hinziri gibi hayvanların suda yahut başka bir sıvı içinde ölmesi ile o su pis olmaz. Böyle bir su ile abdest alınabilir.

Az su hükmünde olan bir su içine, az dahi olsa pislik düşmekle o su pis olur. Fakat bir oluktan akmakta olan su, bir ölü hayvan lesine (karada yaşayan ve kani olan bir hayvan ölüsüne) veya başka bir pisliğe dokunup geçerse hemen pis olur mu? Bu konuda duruma bakılır. Şöyle ki: Suyun tamamı veya çoğu o pisliğin üzerine uğrarsa, su pislenmiş olur. Ancak üzerine suyun uğradığı pislik tamamen dağılarak eseri görülmez bir hale gelmiş olursa, o zaman su pislenmiş olmaz, temiz sayılır.

Yine suyun az bir kısmı böyle bir pisliğe uğrasa, yine su temizliğini kaybetmiş olmaz. Ancak suyun dokunduğu pislikten suda bir iz kalmış olursa, temizlikten çıkar.

Pisliğin üç vasfindan biri (renk, koku ve tad) kuyunun suyuna geçmeyecek şekilde, kuyu ile tuvalet arasında mesafe bulunsa, o kuyunun suyu pis sayılmaz. Fakat pisliğin üç vasfindan biri suya geçmiş olursa, kuyu pis olur. Tuvaletle kuyu arasında bulunan mesafe uzak bile olsa, yine bu durumda kuyunun suyu pis sayılır.

DİN YÖNÜNDEN TEMİZ SAYILAN ŞEYLER

Aslen bütün yeryüzü, bütün madenler, bütün sular, bütün otlar, ağaçlar, çiçekler ve meyvalar, domuzdan başka hayvanların, üzerinde pislik olmamak şartı ile bedenlerinin dışı temizdir. Bunların dokunması ile elbiseler pis olmaz.

Domuzun sadece kilları, zaruret dolayısıyle badana yapmak ve ayakkabı dikmek için kullanılabilir. Bunlarla yapılan badana ve dikilen ayakkabı pis sayılmaz.

Yine bir su kovası, domuz kilları ile yapılmış olan bir firça ile boyanmış olur da, boyaya kuruyarak suda boyadan bir iz kalmazsa, yine kova temiz sayılır; onunla kuyudan su çıkarılabilir. O killardan az bir miktar suya düşse de, su bozulmuş olmaz. Bu hüküm İmam Muhammed'e göredir. Tercih edilen de bu görüştür. İmam Ebü Yusuf'a göre, bu killar içine düştüğü suyu bozar. Çünkü bu kilların kullanılışı bir zaruret sebebiyle caiz görülmüştür. Bunların su içine düşmeleri zaruret dışında kalır. Bu kilların firça olarak kullanılması da hoş görülmemektedir. Bunların yerine kullanılacak başka bir şey bulunduğu zaman, kullanılılmamaları şübhесiz ki daha iyidir.

Şunu da belirtelim ki, bir şeyin temiz sayılması, onun yenip içilmesinin helâl olmasını gerektirmez. Nice zehirli sular ve nice sarhoşluk veren otlar vardır ki, bunlar temiz oldukları halde yenilip içilmeleri haram bulunmaktadır.

(Malikî'lere göre, köpek ile domuz dahil, her canlı hayvanın bedeni temizdir.)

Domuzdan başka olarak, boğazlanıp kanları akıtları bütün hayvanların deri, ciğer, yürek, dalak ve damarları ile etleri arasında kalıp akmayan kanları temizdir. Bu boğazlamanın din usulüne göre yapılmış olması görüşü daha kuvvetlidir. Bit, pire ve tahta kurusu kanları da böylece pis değildir.

Su içinde yaşayan hayvanlardan, suda ölen balıklar ve diğer hayvanlar temizdir. Bununla beraber bu deniz hayvanlarından bir kısmının yenilmesi haramdır. Sekizinci kitaba bakılsın.

Domuzdan başka olan hayvanların, boynuz, tıraş, kemik, kıl ve tüyleri gibi, içlerine kan girmeyen organları ve tabaklanan derileri hayvanların ölümleriyle pis olmaz. Sahih olan görüşe göre, sınırları temiz değildir. Çünkü bunlarda acı duyacak kadar bir canlılık bulunmuştur.

Misk kedisı temizdir, yenmesi de helâldir. Miskin göbeği de temizdir. Zibad denen yağı da temizdir.

Henüz ot yememiş süt kuzularının kursakları temizdir. Bunlar ister boğazlan-
sin, ister boğazlanmasınlar, bunlardan peynir mayası yapılabilir.

Tavşun ölümünden sonra çıkan yumurta temizdir, yenebilir. Ölmüş bir koynun memesinden çıkan süt de temizdir. Bu süt İmamı Âzam'a göre içilebilir. İki imama (Ebû Yusuf ve Muhammed'e) göre süt temiz ise de memenin pis olmasından dolayı içilmez.

Kokmuş et, ekşimiş yemek, açılmış yağı, kokup kurtlanmış et veya peynir bu durumda temizliğini kaybetmiş olmaz. Fakat bunların zararlı olmaları itibarıyle yenmeleri uygun olmaz.

Ev kedilerinin sidiği, dokunduğu kapları ve içine düştüğü suyu pisletirir. Bir zaruret olduğu için elbiselere dokunması ile elbise pis sayılmaz.

Yine farelerin de sidiği, suları temizlikten çıkarır. Ancak yenecek ve içilecek seylere az mikarda dokunan fare sidikleri ve tersleri, yiyecek ve içeceklerde tadları belirmeyince bağışlanmıştır. Çünkü bunlardan korunmak zordur. Diğer bir görüşe göre, hem kedinin hem de farenin sidikleri suları da bozar, elbiseleri de bozar. Bunun için ihtiyat yolunu seçmelidir.

İğne ucu yahut iğne deliği kadar küçük olan sidik serpintileri bir bedene yahut bir yere veya elbiseye sıçrarsa, o yerler pis sayılmaz. Fakat böylece suya sıçrayan olursa, bu bağışlanmaz; durgun ve az olan suyu pisletir. Çünkü bu gibi sıçrankıtlardan suyu korumak kolaydır.

Akar veya durgun bir halde olan suya pisliğin düşmesinden dolayı sıçrayan damlalar temizdir. Ancak damlalarda pislik izi olursa, o zaman pis savırlırlar.

Helâdan, ahirdan ve hamamdan çıkan buharların oluşturduğu su damlaları temiz sayılır. Fakat pis sayılañ bir şeyden sıkılarak çıkarılan sıvılar temiz değildir.

Caddelerin gerek sert ve gerek yumuşak olan çamurları, pislikten arı olmasa da temiz sayılır. Elbiseye sıçrayan böyle çamurun tümünün pis olduğu belli değilse, bu elbise ile namaz kılmak sahihdir.

Bir cenazenin üzerinde pislik yoksa, onun yıkanması halinde meydana gelen yıkantı temizdir, namaza engel olmaz. Fakat ölü üzerinde pislik varsa, o halde yıkantısı da pistir; ancak yıkama işi ile uğraşılırken sıçrantılardan korunmak güç olduğu için bunlar bağışlanmıştır.

Necaset yıkantısı da pistir. Temizlenmesi üç kez yıkamakla olan şeylerin dördüncü kez yıkantısı temiz olur. Pis yerler üzerinden esip gelen bir rüzgârin dokunduğu elbise ve kumaşlar pis olmaz. Ancak elbise veya kumaşlarda pislik eseri görülsürse o zaman pislenmiş sayılırular.

Ancak sıkılmak suretiyle damlayabilecek kadar ıslak olan bir bohçaya temiz elbiseler sarılır da, bu elbiselerde pislik eseri görülmezse, elbiseler temiz sayılır.

Yine kurumuş halde bulunan pis bir yer üzerine serilen çamaşırda pislik eseri bulunmazsa, o çamaşının ıslaklığı pis yer üzerinde görülse bile pislenmiş olmaz.

Bir kimse pis bir yatak veya pis bir yer üzerine yatıp uyumuş olsa, adam pislenmiş sayılmaz. Ancak terinden veya ayağındaki bir yaşıktan dolayı pisliğinin eseri elbiselerinde veya bedeninde görülsürse, bu pisliklerin yıkanması gereklidir.

Keçi ve koyun benzeri hayvanların memesine yapmışmış olan pisliklerin sağlan süt içine düşmesiyle süt pis olur. Fakat süt sağılırken sütün içine kuru olarak düşen bir iki parça pislik henüz dağılmadan hemen çıkarılıp atılırsa ve sütte de bir iz bırakmazsa, o süt temizdir. Bu miktar bağışlanmıştır; çünkü bundan korunmak güçtür.

DİN YÖNÜNDEN TEMİZ SAYILMAYAN ŞEYLER

Maddeleri bakımından dinde temiz sayılmayan şeyle, namaza engel olan mikhaiları bakımından iki kısma ayrılır:

Ağır Pislik ve Hafif Pislik.

Ağır Pislikler:

1) İnsanların sidikleri, tersleri, menileri, idrardan sonra gelen vedileri (kalın akıntı) ve şehevî bir istekten sonra gelen mezileri, ağız dolusu kusuntuları, organlardan çıkışip akan kanları ve bedenlerinden kesilip düşen et ve deri parçaları...

Kadınlara ait âdet ve lohusalık kanları ile, devamlı bir şekilde gelen istihaze kanları da bu ağır necasetler kısmına girer.

(Şafîî ve Hanbelîlere göre menî temizdir.)

2) Eti yenmeyen hayvanların sidikleri, ağızlarından gelen salyaları, akan kanları ve Kuşlardan başka bütün hayvanların tersleri...

Yarasa'nın sidiğinden ve tersinden sakınmak mümkün görülmediği için temiz sayılır.

3) Eti yenen hayvanlardan tavuk, kaz ve ördeklerin tersleri...

4) Lâşeler (ölü hayvanlar): Karada yaşayan ve boğazlanmaksızın ölen yahut din kurallarına uyulmaksızın kesilen kanlı hayvanlar ve bunların tabaklanmamış derileri... İşte bu gibi hayvanlara Meyte (lâşe) denilir. Kaz ve ördek ölüleri de böyledir.

(Maliklere, göre, ölü hayvanın eti pis olduğu gibi, derisi, kemiği, sinirleri de temiz degildir. Kilları ve yünleri ise temizdir. Şafîîlere göre ise ölü hayvanın tüylerine ve killarına, tırnaklarına varıncaya kadar bütün cüzleri pistir. Çünkü bu cüzlerin hepsine canlılığın geçiği vardır.)

5) Sarab ittifakla ve diğer sarhoşluk veren içkiler çoğunluk görüşü ile pistir. Çünkü bunların hepsi akla ve sağlığa zararlıdır. Hepsini dince yasak şeylerdir. Bunlardan kaçınmak dince istenmektedir. Bunlara yasağın konması ve bunlardan nefret edilmesi de bu hikmete bağlıdır. Hele ibâdetlerde temizliğe ve pâklığa riayet edilip ihtiyyatlı davranışın en önemli işlerdendir. İbâdetlerin tam bir temizlik içinde Allah'ın emrine uyularak yapılması farzdır.

(Şafîî Mezhebine göre de sarhoşluk veren bütün içkiler, az olsun veya çok olsun temiz değillerdir.)

Haflif Olan Pislikler:

1) Atların ve eti yenen koyun, geyik gibi ehlî hayvanların ve yabanî hayvanların sidikleri hafif pisliktir. Bu hayvanların tersleri İmam A'zam'a göre ağır pisliktir. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre ise hafif pisliktir. Fetva, bu iki imama göredir. Katırlarla merkeblerin tersleri hakkında da ihtilâf vardır.

2) Etleri yenmeyen hayvanlardan atmaca, çaylak ve kartal gibi havada pisleyen kuşların tersleri...

3) Her hayvanın karaciğerine bağlı olan öd kesesi ve işkembesi, tersinin hükmüne bağlıdır. Koyunun tersi hafif olduğu gibi, onun öd kesesi ve işkembesi de hafif pisliktir.

TEMİZ OLМАYAN ŞEYLERİN HÜKÜMLERİ

Temiz olmayan şeyler: Gerek ağır olsun, gerek hafif olsun, maddî şeyleri kırletmek hususunda eşittirler. Bu yönden pislikler ağır ve hafif kısımlarına ayrılmaz. Ancak namazın sahih olmasına engel olmak veya olmamak bakımından bu iki kism esas alınarak aşağıdaki hükümler uygulanır.

Ağır necaset sayılan bir şeyin: Katı ise üç gramdan, sıvı ise el ayasından daha geniş olan miktarı, giderilmesi mümkün olunca, namazın sıhhatine engel olur. Bu anılan ve ondan daha az olan miktarlar ise az necasettir, namazın sıhhatine engel olmaz; bağışlanmış sayılır.

Buna göre namaz kılanın elbiselerinde veya ayaklarını basıp namaz kıldığı yerde, yaklaşık olarak üç gramdan çok katı olan ağır pislik bulunursa, onun namazı sahih olmaz. Secde ettiği yere gelince, bu hususda İmamı Âzam'dan iki rivayet vardır. İmam Muhammed'e göre, burada aynı mikdar necaset sebebiyle namaz sahih olmaz. Fakat İmam Ebû Yusuf'a göre sahih olur.

Hafif pisliğe gelince: Bunların bulaştığı beden organlarının ve elbiselerin dörtte birinden azı namaza engel olmaz. Bu az miktar sayıldığı için bağışlanmıştır. Bu mikdardan fazla olan pislikleri gidermek mümkün olduğu zaman, namazın sıhhatine engel olurlar.

Yine: Bir meste bulaşan böyle hafif bir pislik, mestin topuklardan aşağı olan kisminin dörtte birinden az ise, bağışlanır; fazla ise bağışlanmayıp namaza engel olur.

İmam Ebû Yusuf'a göre, enine ve boyuna yalnız bir karış mikdarı bulaşması bağışlanmıştır. Bedenin ve elbiselerin bundan fazlasına bulaşması namaza engel olur. Bununla beraber imkân olunca, bedenin, elbiselerin ve namaz kılınacak yerin, pislik çok az bile olsa, temizlenmesi bir fazilettir. Bir pisliğin az bir mikdarı ile namaz kılınması sahih ise de kerahati vardır. Bunu gidermeden namaz kılmamalıdır.

TEMİZLEME YOLLARI

Pis olan eşayı temizlemek için, cinslerine göre değişik yollar vardır. Temizleme yolunun başlığı su ile yıkamak ve kaynatmak usulüdür.

Digerleri, silmek, kazımak, ovalamak ve yakmak suretiyle temizlemedir.

Bunları sırasıyla anlatıyoruz:

1) Su İle Yıkayarak Temizleme

Hades (hükmen necaset) denilen abdestsizlik, cünübük ile hayız ve nifas halleri, her çeşit temiz mutlak sularla giderilir. Bu sulardan bulunmayınca abdestsizlik gibi, hades halleri teyemmümle giderilir. İleride açıklanacaktır.

Hubus (hakikî necaset) denilen pislikler de temiz olan mutlak ve mukayyed sularla temizlenir.

Örnek: Maddî bir pislik, yağmur, dere ve deniz sularıyla giderilebildiği gibi, çiçek suları ile, meyve ve sebzelerden çıkan sularla ve içinde nohut veya mercimek gibi şeyler ıslatılmış sularla da giderilebilir. Fakat temiz olmayan sularla, yağlı ve yapışkan sıvılarla, akıcılık ve incelik vasfini kaybeden sularla pislikler giderilemez.

Görünür halde olan pislikler, izleri (renk, koku ve maddeleri) giderilinceye kadar su ile yıkamakla temiz olurlar. Bir defa yıkamakla tamamen pislik giderilmiş olursa, sahib olan görüşe göre, bir daha yıkanması gerekmek. Eğer pisliğin rengi, bulaştığı yerden kaybolmayacak halde ise, o eşya, kendisinden bembeяз su akınaçaya kadar yıkanır. Pis boyalı boyanmış elbise ve kaplar gibi...

Görülemeyen bir pisliğin bulaşmış olduğu eşya, bir kap içine konarak üç kez yıkanır ve her defasında sıkılmakla temiz olur. Sıkmak, yıkayıçının kuvvetine göre olur. Son sıkmada, hiç su damlamayacak şekilde sıkmak gereklidir. Böylece hem yıkanan şey, hem yıkayıçının eli, hem de kullanılan kap temizlenmiş olur. Başka başka kaplarda pis eşya yıkanmış olursa, birinci kap üç kez, ikinci kap iki kez ve üçüncü kap da bir kez yıkamakla temizlenmiş olur.

Köpeğin yaladığı bir kap da, üç kez yıkanmakla temizlenir. Bununla beraber pis şeyin koku ve tadi kalmamalıdır. Ancak kokusunun giderilmesi mümkün olmazsa, o zaman koku eserinin bulunması bağışlanır.

Pis olan bir şeyi su ile yıkamak hususunda akar su, durgun su ile kap içinde yıkamak veya kap içinde yıkamamak bakımından bir fark yoktur. Yeter ki su berak bir duruma gelsin. Bu yıkamada sıcak su veya sabun gibi temizleyici maddelerin kullanılması şart değildir, güçlük olmadığı zaman bunların kullanılması tercih edilir.

Keçe ve benzeri, sıkılmaları mümkün olmayan pis eşyalar kap içinde üç defa yıkanır ve her yıkayısta pis eşyanın suyu süzülür ve damlaları kesilinceye kadar bırakılmış olursa, temizlenmiş sayılır. Fazla kurutulması gerekmek. Böyle bir eşya akarsu içine bırakılırsa veya üzerine sular dökülperek yıkanırsa, onda pislik izi kalınca temiz olur. Ayrıca sıkılıp kurutulmasına ve tekrar tekrar suya sokulmasına gerek yoktur.

Pis olan bir kına ile boyanan bir organ üç kez yıkanmakla temiz olur. Kınanın organ üzerinde kalan rengi bir zarar vermez. Bir organa degen kan ve benzeri bir maddeyi üç kez yalanıp tükmekle izi giderilmiş olursa, hem organ ve hem de yalanın ağızı temiz olur.

Topraktan yapılarak ateşte pişirilen kaplar pisleşince, her defasında damlaları kesilinceye kadar suyu sırrıltılmak şartı ile üç kez yıkanır. Bir görüşe göre, bu gibi kapların yenisi ateş alevine tutulmakla temizlenir.

Tahtadan yahut topraktan yapılmış yeni kaplar pisleşince, üç kez yıkanır ve her defasında kurutulur. Pisliğin rengi ve kokusu tamamen gidince bu eşya temiz olur. Çünkü bu eşyaların o pisliği emmiş olmaları düşünülebilir.

İçine murdar bir şey düşmüş olan zeytinyağı ve benzeri bir yiyecek, bir kap içinde üzerine üç defa su döküldükten sonra çalkalanır ve her defasında suyu süzülerek yiyecek madde alınırsa, temizlenmiş olur.

Temiz olmayan bir su içinde kalarak şişen buğday ve arpa gibi şeyler üç defa temiz suda ıslatılır ve her defasında kurutulup suyu çekildikten sonra temizlenmiş olur.

Görülmeyen bir pislik, bedenin veya çamaşırın hangi tarafına dokunmuş olduğu bilinmez yahut unutulmuş olursa, o bedenin veya çamaşırın bir tarafı yıkınca, sahih olan görüşe göre, her tarafı temizlenmiş sayılır. Fakat bedenin veya çamaşırın tümünü yıkamak daha uygun düşer.

Üzerinde necaset veya meni bulan kimse, bunun ne zaman bulaştığını bilemezse, necaset için son abdest bozduğu, meni için de, son uykuya uyuduğu zaman dan itibaren kılmış olduğu namazları tekrar kilar.

Bir çesmenin su boruları pislenmiş olsa, içinde akacak temiz su ile borularda necasetin izi kalmadığı anlaşıldığı anda temizlenmiş olur.

2) Suda Kaynatma ile Temizleme

İçine pis bir şey karışan ve yüzeyi 65 m²'den küçük olan süt, pekmez ve bal gibi sıvı şeyler, asıl mikdarlarına düşünceye kadar temiz su ile kaynatılır. Üçüncü ameliye yapılımcla bunlar temizlenmiş olur. Çünkü böyle yapmakla temiz olmayan şeyin aslında bir değişiklik meydana gelir.

Usulüne göre boğazlandıktan sonra, henüz bağırsakları çıkarılmadan, tüylerini yolkmak için kaynar suya atılmış olan tavuk ve benzeri hayvan pislenmiş olur; artık temizlenmez. Çünkü pis suyu içine çekmiş olur. Onun için böyle bir hayvan kesildikten sonra, üzerinde akar kanını, hem de içini çıkardıktan ve yıkadıktan sonra kaynar suya atmalıdır. İşkembe de yıkanıp temizlenmeden önce kaynar suya atılırsa bir daha temiz olmaz. Fakat henüz kaynar hale gelmemiş suya atılıp çıkarılırsa, temiz su ile yıkanarak temizlenmiş olur. Kaynar suyu içine daha çekmeden hemen sudan çıkarılırsa yine yalnız yıkamakla temiz olur.

3) Ateşe Sokmak Yolu ile Temizleme

Pis su verilen bir bıçağın hem içi, hem de dışı pis olur. Bu durumda onun dışı yıkamakla veya temiz bir bezle silinmekle temizlenir. Artık o bıçakla karpuz ve et gibi yiyecekler kesilip yenilebilir. Fakat bu halde bıçağın sadece dışı temiz olduğundan üzerinde onu taşıyanın namazı sahib olmaz; çünkü iç kısmı pistir. İç kısmının temizlenmesi için ateşin içine konur ve üç kez veya bir kez ona temiz su verilir.

Pis çamurdan yapılan testi ve çanak gibi şeyler, ateşe pişip onlarda pislik eseri kalmayınca temizlenmiş olur.

Boğazlanmış bir hayvanın kellesi üzerinde veya herhangi bir maden parçası üzerinde bulunan kanlar, ateşe sokulup kaybolmakla o şeyler temizlenmiş olur.

İçlerine yaşı pislik dokunmuş olan fırınlar ve tandırlar, içlerinde yanmış ateşle temizlenmiş olurlar. Artık onlarda ekmek pişirilebilir.

4) Silmek Yolu ile Temizleme

Bıçak, cam, abanos, cilâlı tahta, düz mermer ve tepsi gibi şeyler, kuru veya yaş pislikle kirlenirse, yaşı bir bezle veya süngerle veya toprakla veya yaprak benzeri birşeyle silinirler de, pisliğin izi kalmadığına kanaat getirilirse, bunlar temizlenmiş olur. Buna göre kana bulaşmış sonra da temiz bir bezle veya toprakla tamamen silinmiş olan bıçağın veya kılıçın taşınması ile namaz bozulmaz.

5) Kazımak ve Ovalamak Yolu ile Temizleme

Pisliği emmeyecek bir halde olan mest ve ayakkabı benzeri şeylere, hayvan tersi gibi görünür bir necaset dokununca, su ile temizlenebilir. Ayrıca bıçak ve benzeri şeylerle kazımakla ve yere sürüp ovalamakla da temizlenir. Fakat sidik gibi görünmeyen necaseti ancak yıkamakla temizlemek mümkündür. Elbiseyi ve bedene dokunan pisliği de kazımak veya toprağa sürmek yeterli değildir, bunu yıkamak gereklidir.

İnsanların kurumuş olan menileri ovalamakla temizlenebilir.

Dokunmuş olduğu elbise astarlı olsa da, yine ovalamak yeterlidir. Fakat yaş halde olan meniyi mutlaka su ile yıkamak gereklidir. Bununla beraber elbiseye dokunup kurumuş olan bir meni, ovalanmakla temizlendikten sonra, o elbise ile namaz kılınabilirse de, o yer sonra ıslanmış olsa, sahib kabul edilen görüşe göre pislik hali geri döner; onu tekrar kurutup ovalamak veya yıkamak gereklidir.

Pislenen bir çukur veya kuyu, artık pisliğin bulaşmadığı inancına varılıncaya kadar çevresinden kazınmakla temiz olur.

6) Kurumak ve Toprak Sermekle Temizleme

Yeryüzü ve yeryüzünde temelli olan herhangi birşey pisleşince kuruyarak temizlenir. Şöyled ki: Pis olan bir yer parçası, güneş, rüzgâr ve ateşle kuruyup üzerindeki pisliğin izi kalmazsa, temizlenmiş olur. Böyle bir yer üzerinde namaz kılınabilir, fakat bu toprakla teyemmüm yapılamaz. Çünkü böyle bir toprak temiz ise de temizleyici değildir.

Yerde sabit bulunan ot, ağaç, döşenmiş taş, tuğla ve kiremit benzeri şeyler de, bunlara dokunan pisliğin izi kalmamak üzere kurumakla temizlenmiş olur.

Fakat yerde sabit olmayıp koparılmış veya çıkarılmış bulunan otlar, ağaçlar, taşlar, tuğlalar, kerpiçler ve benzeri şeyler, kendilerinde pislik eseri kalmadığı inancına varıncaya kadar su ile yıkanmakla temizlenirler; kurumakla temiz sayılmazlar. Ancak cilali olmayan sert ve katı olan taşlar, yerden ayrılmış olsalar bile, kurumakla temizlenirler; dejirmen taşları gibi. Çünkü bunlar pisliği içlerine çektiğinden yeryüzü hükmündedirler.

Pis olan bir yer parçası, pisliğin izi kalmayınca kadar üzerine su akıtmakla veya pisliğin kokusu kalmayacak derecede üzerine temiz toprak sermekle temizlenir.

7) Suyun Akması veya Kaybolması Yolu ile Temizleme

İçine pislik düşmüş olan küçük bir su, bir havuz ve su dolu bir hamam kurnası, bir taraftan veya üstündeki musluktan temiz su gelip akıp gitmekle, pisliğin eseri kalmamışsa temiz olur. Bu bir akar su hükmünde olur. Fakat gelen suyun havuz altında akıp gitmesi yeterli değildir.

Pis olan bir kuyunun suyu çekilip kaybolunca o kuyu temizlenmiş olur. Bundan sonra gelen suyu pis olmaz. Çünkü giden pislik artık geri dönmez.

8) Hal Değişme (İstihale) Yolu ile Temizleme

Pis olan bir madde, temiz olan bir madde haline dönüşürse temiz olur. Örnek: Bir merkeb veya bir domuz, diri veya ölü olarak tuzlaya düşüp de tuz haline gelse temiz sayılır.

Yine bir yiğin gübre toprak kesilse, tezek yanıp kül olsa, şarab sirkeye dönse, misk ahusunun kanı miske dönse, bunlar temizlenmiş olurlar. Pis bir toprak altüst edilmekle, pis bir zeytinyağı sabun haline getirilmekle temizlenmiş olur.

Bir şıra veya şarab, içine herhangi bir pislik düşüp dağıldıktan sonra sirke yapılımaka temizlenmiş olmaz. Bunların içine fare düşmesi de aynıdır.

Yine pis olan bir süt, peynir yapılmakla veya pis bir buğday öğütülmekle veya unundan ekmek yapmakla, pis bir susamdan yağ çıkarılmakla temiz olmaz. Çünkü bunlarda hal değişikliği yoktur.

9) Bazı Davranışlar Yolu ile Temizleme

Harmandan doğülen buğday ve arpa gibi yiyeceklerin bilinmeyen bir miktarı hayvanın kaçınması ile pislendikten sonra, o pis miktarına eşit veya daha fazla ondan çıkarılsa, geri kalan temiz sayılır. Çünkü bunun bütününde temizlik asıldır ve muhakkakdır. Temiz olmayan miktarın hangi kısımda kaldığı da şübhelidir, bilinmemektedir. Asıl olan temizlik, şüphe ile kaybolmaz. Böyle bir buğday ve benzeri şeyler bölüşülmekle veya kısmen yıkanmakla da temizlenmiş olur.

Yarısından azi veya bilinmeyen bir miktarı pis olan bir pamuk yiğini hallaç tarafından tamamen atılıncı temizlenmiş olur; fakat çoğunuğu pis ise temizlenmez.

10) Boğazlama ve Tabaklama Yolu ile Temizleme

Domuzdan başka herhangi bir hayvanın derisi, meşru şekilde boğazlanmakla temiz olur. Böyle bir hayvan derisi üzerinde namaz kılınabilir. Etine gelince: Eğer eti yenen hayvanlardan ise, eti de temiz olur. Fakat eti yenmeyen hayvanlardan ise, sahib olunan görüşe göre, eti temiz olmaz. Böyle bir etten 3 gram kadar bir kimsenin üzerinde bulunsa, onun namazı sahib olmaz. Boğazlanmasıyla eti temiz sayılsa bile, yenmesi caiz olmaz. Çünkü her temiz olan şeyin yenmesi gerekmektedir.

Domuzdan başka her hayvanın derisi tabaklanmakla da temiz olur. İki çeşit tabak yapılır: Biri hakikî tabaktır ki, şap, mazı, tuz ve benzeri kimyasal maddelerle yapılır. Bu uygulama ile deriler ve postekiler koku ve rutubetten kurtulur. Diğer çeşit tabak da, hükmen tabakdır ki, deri ve postekilere toprak serpmekle, güneşe, havaya ve rüzgâra karşı bırakımla yapılır. İşte bu iki çeşit tabaklama usulünden biri ile işlem gören bir deri temizlenmiş olur. Böyle bir deri üzerinde namaz kılınır, böyle bir deriden yapılmış olan bir elbiseyi giyenin namazı da sahib olur.

Tabak yapılmakla postekilerde olan pis yaşılk kaybolur. Domuz derisi ise, bütün eczaları ile pis olduğu için tabaklanmakla temizlenmez.

İnsan derisi, hürmet ve kerametinden dolayı tabaklanmaz. Tabaklanmakla temizlense de, asla kullanılamaz.

Yabancı ülkelerde pis maddelerle tabaklandıkları bilinen derilerle ancak, üç defa yıkandıktan sonra namaz kılınabilir. Şübheyi gidermek için, durumları kesinlikle bilinmeyen böyle derileri yıkamak bir ihtiyattır.

11) İstincâ (büyük abdest temizliği) ve İstibra (küçük abdest temizliği) Yolu ile Temizleme

Kan, meni, sidik ve gâita gibi pisliklerin çıkmış oldukları yerleri temizlemek gereklidir, buna "İstincâ" denir. Bu temizleme, avret yerlerini yabancılarla göstermekszin su ile, yoksa küçük taşlarla yapılır. Önce taşlarla, sonra su ile yapılması daha uygundur. Fakat kemik, kireç, kömür, tezek, bez, pamuk ve kağıt gibi şeyle istinca mekruhtur.

Su ile istincanın sağlık yönünden yararları çoktur. Bu konuda tıb kitablarında önemli bilgiler vardır.

İstinca yerini taşarak namazın sıhhatini engelleyeceğ kadar fazla olan pislikleri yıkamak farzdır.

Erkekler idrar yaptıktan sonra, sidik sizintisinin kesilmesini beklemeleri gereklidir, buna "İstibra" denir. İstibra usulü her insanın bünyesine göre değişiktir. Bekleyerek, biraz yürüyerek, ayakları hareket ettirerek ve öksürerek yapılır. İdrarın kesildiğine kanaat hasıl olunca, istinca (su ile yıkama) yapılır. Çünkü idrar yaşlığın bulunması, idrarın damlaması gibi abdestin sıhhatine engeldir.

İstinca'da temizliğe fazla dikkat edip, idrar ve benzeri pislik eseri bırakmamaya "İstinka" denir. İstinca'dan sonra ayağa kalkmadan temiz bir bez parçası ile veya sol el ile kurulanmalıdır. Böylece temizlik için kullanılan suyun kalıntılarını gidermeye çalışmalıdır. Bir hadisi şerifte şöyle buyrulmuştur: "*İdrardan çok korununuz; çünkü kabrin bütün azabı ondadır.*"

Bunun için idrardan son derece sakinmeli ve temizliğe dikkat etmelidir. Kadınlara "İstibra" gerekmeyez. Onların bir müddet beklemeleri yeterlidir. Ondan sonra istinca edip abdest alabilirler.

İstinca ile istibranın bazı edebleri vardır. Onlar da şunlardır: Helâya giderken "Allah'ım! Pislikten ve pis olmaktan sana sigınırım" diye dua edilir. Helâya sol ayakla girilir ve heladan sağ ayakla çıkarılır. Helâda kibleye yönelik oturmamalı, arkayı da kibleye çevirmemelidir. Bunları yapmak mekruhtur. Rüzgâra karşı, bir özür yokken ayakta, karnıca ve benzeri böceklerin yuvalarına, abdest ve gusûl alınacak sulara işemek mekruhtur.

Yol üzerine, mescit civarına, mezarlığa, durgun ve akar sulara, ırmak kenarlarına, ağaç altlarına abdest bozmak da mekruhtur. İnsanların görebileceği bir yerde istibra yapılması da edebe aykırıdır.

Helâda iken konuşmamalı, din ve dünya işleri düşünülmemelidir. Avret yine ve çikan pisliklere bakmamalıdır. İdrarın içine tükürülmemelidir. Oruçlu olmayan kimse istinca ederken ayaklarını birbirinden uzak tutmaya çalışmalıdır ve

gevşek oturmalıdır. Temizlenme bakımından daha iyi olduğu için böyle yapmak mendubdur.

ÖZÜRLÜ KİMSELERE AİT BAZI MESELELER

Abdesti bozup da devam eden illete “Özür” denir. Çoğunluna “A’zar” denir.

Erkek olan özür sahibine “Ma’zur”, kadına da “Ma’zûre” denir.

Örnek: Zaman zaman kısa fasılalarla burun kanaması, herhangi bir organdan kan çıçıp devamlı akması, bir ağrından dolayı gözün irinle sulanması, meme ve kulak gibi organlardan irin ve benzeri bir suyun akıp durması, mesaneden gayri ihtiyarî idrar çıçıp zaman zaman devam etmesi, kendini tutamayacak şekilde ishalin bulunması veya yel çikması birer özürdür. Bu haller kimde bulunursa o ma’zur veya ma’zûre sayılır.

Bir illetin özür söylemesi için bir müddet kısalığı bulunması şarttır. Şöyledi ki: Bir özür, önce abdest alınıp namaz kılınacak kadar bir zaman kesilmemek üzere tam bir namaz vakti devam etmelidir. Sonra da her namaz vaktinde hiç olmazsa bir kez daha o illet meydana çıçıp durmalıdır ki, bu illet sahibi özürlü sayılsın.

Meselâ: Bir kimsenin burnu, bir gün öğle vaktinin başından sonuna kadar, bir abdest ile bir namaza müsait olmamak üzere kanayıp da bu durum, sonra gelen her namaz vaktinde bir kez olsun meydana gelecek olursa, o kimse özürlü (ma’zur) olmuş olur. Fakat böyle bir özür, tam bir namaz vakti içinde bir kez olsun meydana çıkmazsa, artık özür kesilmişir, sahibi de özürlü olmaktan çıkmıştır.

Özrün Hükümü

Özürlü olan kimse, her namaz vakti abdest alır. O vakit içinde aldığı abdestle -abdesti bozacak bir başka şey olmadıkça- dilediği kadar farz ve nafile namaz kılabilir. Kazaya kalmış namazları kılabilir. Vitir namazı ile bayram ve cenaze namazlarını da kılabilir. Ancak illet devam etmelidir.

Misal: Özürlü bir kimse, sabah namazı için tam vaktinde abdest alsa, bu abdest, sabah namazı vaktinin çıkışmasına kadar devam eder. Bu vaktin çıkışması (güneşin doğması) ile son bulur. Artık vakti çıktıktan sonra o abdest ile başka namaz kılınamaz. Ancak muvakkat bir zaman için özrü kesildikten sonra abdest almışsa ve henüz özrü de belirmemişse, başka bozacak bir hal de olmamışsa, vaktin çıkışması ile abdesti bozulmuş olmaz.

Fakat özürlü kimse, güneşin doğmasından sonra abdest almış olursa, onun abdesti öğle vakti çıkışına kadar devam eder, dilediği namazları kılar. Yeter ki, kendisinden abdesti bozan başka bir hal çıkışın.

Sonuç: Özürlü olanların abdestleri, namaz vaktinin girmesi ile bozulmaz; vaktin çıkması ile bozulur. Bu hüküm İmamı Âzam'a göredir. Sahih olan da budur.

İmam Ebû Yusuf'a göre: Özürlünün abdesti, hem namaz vaktinin girmesiyle, hem de çıkışıyla bozulur. Bu bakımından güneş doğuduktan sonra özürlünün aldığı abdest, öğle vaktinin girmesi ile bozulur. İmam Züfer'e göre ise, özürlünün abdesti, yalnız namaz vaktinin girmesi ile bozulur; çıkıştı ile bozulmaz. Bu bakımından, özürlünün sabah namazı için aldığı abdest, güneşin doğup vaktin çıkıştı ile bozulmaz. Ancak öğle vaktinin girmesi ile bozulur.

(İmam Şafî'ye göre, özürlünün her namaz için ayrı ayrı abdest alması gereklidir. Bunun abdesti, kıldığı namazın sona ermesi ile bozulur).

Bir özürlünün özrü kesilmişken, abdesti bozan başka bir halden dolayı abdest aldıktan sonra özrü yine meydana çıkarsa, abdesti bozulmuş olur, yeniden abdest alması gereklidir. Çünkü önceki abdesti, bu özür sebebi ile değişildir.

Fakat özrü kesilmediği halde, vakit içinde özüründen veya başka bir abdestsizlik halinden dolayı abdest alır da, o vakit içinde özrü meydana çıkarsa, onun abdesti bozulmaz. Çünkü onun aldığı bu abdest, hem özrü için, hem de diğer abdestsizlik hali için alınmış sayılır.

Özürlü bir adam, oturmak, secde yapmak yerine işaretle namaz kılmak, özürün çıkış yolunu rahatça tıkayabilmek gibi yollarla özür ortaya çıkmasına engel olabilirse, artık özürlü sayılmasın. Bunun için, abdest aldıktan sonra özrü meydana çıksa, o abdest ile namaz kılmasın.

Özürlü kimsenin özüründen dolayı çamaşırlarına bulaşan pislikler, özrü devam ettikçe namazının sıhhetine engel olmasın. Namaza engel olan ölçü miktarını taşımiş olsalar bile, namaza engel sayılmasın. Fakat bu pislikler tekrar çamaşırına dokunmayacaklarsa onları yıkamak gereklidir.

Görülüyör ki, mübarek İslâm dini, bir kolaylık dinidir. Özürlüler için her yönden kolaylık gösterilmiştir. Artık dinin yüklediği görevleri yerine getirme bakımından hiç kimse bir özür ileri süremez.

Kadınlara Ait Haller

Kadınlara ait hayız, nifas ve istihaze halleri vardır. Şöyledir ki: Hayız, bir kadının döl yatağı denilen rahminden bir hastalık veya çocuk doğurma sebebi olmaksızın belirli günler içinde gelen kandır. Buna Âdet hali de denir. Bu şekilde gelen bir kana Hayız kanı denir. Bu kan sebebiyle belli bir zaman meydana gelen şer'i engele de "Hayız" denir. Böyle âdet gören bir kadına da "Hâiz" denir.

Nifas: Çocuğun doğumu arkasından kadınlardan gelen yahut çocuğun çoğu meydana çıktıktan sonra gelen kandır. Bu haldeki kadına Nüfesa denir ki lohusa demektir.

İstihâza: Rahimden değil de, bir damardan gelip tenasül organı yolu ile akan kokusuz bir kandır. Bu durumda olan kadına da Müstehâza denir.

Hayızla İlgili Meseleler

Kadınlar âdet hallerine çok dikkat etmelidirler. Çünkü bu haller, onların birçok görevleri ile ilgilidir. Bu konu ile ilgili başlıca meseleler şunlardır:

Kadınlar en az dokuz yaşlarında bülüğ çağına erer ve âdet görmeye başlarlar. Elli veya eşi beş yaşlarında da "Sinn-i İyas" denilen âdet görmeme devresine girerler. Bu yaştan daha önce âdetten kesilen kadınlar da vardır.

(Malikîlere göre, henüz dokuz yaşına girmemiş bir kızdan gelen, bir illet kanıdır, hayız değildir. Dokuz ile on iki yaş arasında bulunan bir kızdan gelen kan, uzman kimselere gösterilir. Kesinlikle hayız kanı olduğunu söyley veya şüphe içinde kalırlarsa, hayız görmüş sayılır. Hayız kanı olmadığını kesinlikle kararlaştırırlarsa, bir illet kanı sayılır, hayız hükmüne girmez. On üç yaşını geçmiş bir kadından eşi yaşına kadar gelen kan, mutlaka hayızdır. Eşi yaşını geçmiş bir kadından yetmiş yaşına kadar gelen kan da uzmanlara gösterilir ve ona göre hüküm verilir. Yetmiş yaşından itibaren gelen kan ise, kesinlikle istihâza (bir illet kanı) dir.

Şafîlere göre, âdetlerin kesilmesi için belli bir zaman yoktur. Hayat boyu hayız kanı devam edebilir. Bu hususta bölgelerin iklimi etkili olur. Çünkü âdet müddeti, bölgelerin sıcak ve soğuk olmasına göre değişir. Ancak çoğunluk olarak altmış iki yaşında kan kesilir.

(Hanbelîlere göre, iyas (âdetten kesilme) zamanı eşi yıldır. Bundan sonra gelen kan kuvvetli de olsa, istihâza (illet) kanıdır, hayız kanı değildir.)

Âdet müddetinin en azı üç gündür (yetmiş iki saat). En çoğu da on gün, (iki yüz kırk saat)... Bu iki zaman arasında görülecek kanlar, âdet kanı sayılır. Bu zaman içinde devamlı olarak kanın gelmesi gerekmek, ara sıra kesilebilir. Örnek: Bir kadın üç gün kan gördükten sonra iki gün kanı kesilse ve arkasından üç gün daha devam etse, bu sekiz günün hepsi âdet gününü teşkil etmiş olur.

(Malikî mezhebine göre, ibâdetler için âdetin en azı diye bir müddet yoktur. Çok az bir zaman içinde görülen kanla âdet hali gerçekleşir. Fakat ölüm ve boşanma iddetleri ile istibralar bakımından âdetin en az müddeti bir gün veya bir günün bir miktarıdır. Âdetin en çok müddeti ise, gebe olmayan yeni âdet görmeye başlamış kadın (Mübtedie) hakkında on beş gün takdir edilir.)

İki âdet arasındaki temizlik haline Tuhr (Temizlik) hali denir. Bunun müddeti on beş günden az olamaz. Fakat bundan çok olabilir. Tuhr hali aylarca ve senelerce devam edebilir. Böyle temizlik hali devam eden kadına Mümteddetü't-Tuhr (Temizliği devamlı) denir.

(Malikîlerle Hanbelîlere göre, bir hayiz arasında kanın kesildiği günlere Temizlik günleri (Yevmü'n-Neka) denir. Hayiz olan kadın, bu günlerde temiz sayılır. Diğer âdet halinde olmayan kadınların temiz halinde sayılır, onlar gibi ibâdet eder. Tuhr'un en az müddeti sekiz veya on veya on yedi gündür. Hanbelîlere göre ise, on üç gündür.)

Bazı kadınların âdet günleri, sayıları belli günlerdir. Örnek: Her ay beş veya yedi veya dokuz gün âdet görürler. Böyle bir kadına "Mu'tâde" denir. Bir âdet, bir kez meydana geldiği üzere kararlaşmış olabilir. Şöyled ki: Henüz âdet görmeye başlayan bir kız, ilk kez sekiz gün kan görse, sonra yirmi iki gün temiz olsa, bu şekilde âdeti kararlaşmış olur. Ondan sonra devamlı olarak kendisinden bir hastalık sebebiyle kan gelecek olsa, onun hem âdet günleri, hem de temizlik günleri her ay o şekilde hesab edilir.

Bazı kadınlarda âdet günleri değişik olur. Bir ay beş gün, diğer ay altı gün âdet görebilirler. Bu durumda ihtiyatlı hareket etmek gereklidir. Böyle bir kadın, altıncı gün oldu mu yıkanır, namazlarını kılarsa ve eğer Ramazansa orucunu tutarsa; çünkü bu altıncı gündeki kanın illet (istihâza) kanı olması muhtemeldir. Fakat bu altıncı gün çıkmadıkça, cinsî münasebette bulunamaz, boşanmışsa iddetti dolmuş sayılmaz. Çünkü bugünün kanı, hayiz kanı olmak ihtimali vardır.

Bir âdetin değişmiş olması için; ona aykırı iki âdet hali görülmelidir. Örnek: Her ay beş gün âdet gören bir kadın, sonra iki kez dört gün veya iki kez altı gün kan görse, onun âdeti beş günden dört güne veya altı güne geçmiş olur.

Sonuç: Âdet, bir defa ile yerleşir, iki defa ile değişimdir. Bununla beraber İmam Ebû Yusuf'a göre, âdet ile değişmiş sayılabilir. Buna yeni âdetin eskisini bozup onun yerini alması anlamında "**Fesh-i âdet**" de denilmektedir.

Belli günler devam eden bir âdete aykırı olup da on günden fazla devam etmeyen kanlar, âdet kanı sayılır. Bu halde âdet değişmiş olur. Örnek: Her ay yedi gün kan gören bir kadın, sonra on gün kan görse, hepsi hayiz kanı sayılır. Bu halde âdeti yedi günden on güne geçmiş olur. Fakat belli günlerden sonra gelen kan, belli günlerle toplandığı zaman on günden fazla olursa, yedi günden ziyade olan kanlar hayiz kanı sayılmaz. İstihâza (illet) kanı olur. Şöyled ki: Böyle yedi gün kan gören bir kadın sonradan on bir veya on iki gün kan görmeye başlarsa, bunun âdet edinilmiş yedi günlüğü hayiz kanı olur. Sonraki dört veya beş günü istihâza (illet) kanı olur.

Yine: Her ay başından itibaren beş gün âdet görmekte olduğu farz edilen bir kadın, bu âdeti üzere kan gördüğü gibi, bundan iki gün veya üç gün veya beş gün önce de kan görmüş olsa, bunların hepsi âdet sayılır; çünkü âdet sayısı on günü geçmemiştir. Fakat kan görme günlerinin tümü bu şekilde on günden fazla olursa, yalnız âdeti olan o beş günde gördüğü kan hayatı kanı sayılır, âdet edindiği günlerden fazla olan bütün kanlar istihâza (illet) kanı sayılır.

Âdet görmekte olan bir kadından bir hastalık sebebi ile devamlı olarak kan gelecek olsa, onun hayatı ve temizlik hallerindeki belli günlerine göre hüküm verilir. Örnek: Her ay başından itibaren on gün kan gören bir kadın, ondan sonra yirmi gün veya altı aydan noksan olmak üzere şu kadar ay ve gün temizlik üzere olsa, onun âdeti böyle kararlaşmış olur. Sonra böyle bir kadından devamlı olarak kan gelse, yine eski şekli üzere her ayın ilk on günü hayatı, diğer yirmi günü veya şu kadar ay ile günü de temizlik hali sayılır. Fakat temizlik müddeti tam altı ay veya daha zi-yade bulunmuş olursa, temizlik müddeti altı aydan bir saat noksan kabul edilir ki, bu müddet, gebelik halinin en az zamanıdır.

Yine: Yeni hayatı görmeye başlayan bir kızın âdeti kararlaşmaksızın kanı akıp devam etse, her aydan on günü âdetine sayılmış olur. Diğer yirmi günü de temizlik müddeti kabul edilir.

Bir hastalık veya önemsememe neticesi âdet günlerini unutmuş olan bir kadına "Müteharryire" denir. Böyle bir kadının gördüğü akıntı kesilmeyecek olsa, onun âdeti hakkında kuvvetli olan görüşü ile işlem yapar. Kuvveti fazla olan bir görüşe sahib değilse, ihtiyat olan yolu benimsenir. Boşanmış ise, iddeti için on gün, temizlik müddeti de altı aydan bir saat noksan olmak üzere takdir edilir. Diğer bir görüşe göre: Temizlik müddeti iki ay kabul edilir. Bunun namaz ve oruçları üzerinde ayrıntılı bilgi vardır. Bu konu ile ilgili geniş bilgi, İmam Sârahî'nin "Mebsûd" isimli kitabında vardır.

Âdet görme çağına gelen bir kız, ilk kez görmeye başladığı kandan dolayı hemen namazını bırakır ve oruçlu ise, orucunu kaza etmek üzere sonraya bırakır. Evli ise, cinsî ilişkide bulunmaz. Böyle bir kızı "Mübtedie" denir. Bu kan üç günden az bir zaman içinde kesilirse, hayatı kanı olmadığı anlaşılır. O zaman bırakıp kılmadığı namazları kaza etmesi gereklidir. İmamî Azam'dan nakledilen bir görüşe göre, ilk başlayan bu kan üç gün devam edip de hayatı kanı olduğu bilinmedikçe, namazı terk etmez ve orucuna da devam eder.

Hayrı müddeti içinde gelen kan tamamiyle kesilmektedir, âdet son bulmuş olmaz. Bu kan, siyah, kırmızı, yeşilimtrak veya sarı olabileceği gibi bulanık ve toprak rengi de olabilir. Âdetini tamamlamış olan bir kadından gelecek akıntı bembeyaz bir renkte bulunur.

Bir kadının görmekte olduğu âdetini, kocasına karşı inkar etmesi veya gerçeğe aykırı olarak âdet gördüğünü söylemesi helâl değildir.

Âdet görmekte olduğunu söyleyen bir kadın, iffetli ve sâliha bir kadın ise, sözü kabul olunur; değilse kabul olunmaz. Ancak doğru söylediğine inandırıcı bir hal olursa, kabul edilir. Meselâ, söylediğî söz, âdetinin başlangıç zamanına rastgelmişse, o halde dediği kabul olunur.

Nifas Haline Ait Meseleler

Nifas: Lohusalık halidir ki, en az müddeti yoktur. Çocuk doğuran kadın hiç kan görmeyebilir veya bir gün de görebilir. Nifas halinde en çok kan görme müddeti ise, kırk gündür. Bundan sonra gelen kan, nifas kanı değildir. Bununla beraber bazı kadınlar çocuk doğurduktan sonra, on beş yirmi veya yirmi beş gün kan görürler. Ondan sonra temizlenmiş olurlar. Bu bakımından onların nifas müddeti, kanların kesildiği günler kadar olur. Kan kesilince yıkanır ve namaz kilar, oruçlarını tutarlar.

(İmam Malik'e göre, nifasın en çok müddeti yetmiş gün ve İmam Şafî'ye göre, altmış gündür. Çok kere kırk gün olur.)

El ve ayak gibi organları belirmiş olan bir çocuğun düşmesi ile nifas hali meydana gelir ve çoğunlukla kan on veya onbeş gün devam eder. Fakat organları belirmeyen bir düşükten dolayı nifas hali olmaz. Bunun düşmesi ile görülen kan üç gün devam eder. Önce de, en az on beş gün temizlik hali devam etmiş ise, bu kan hayz kanı sayılır. Değilse istihâza (illet) kanı olur.

Hayz, nifas ve istihâza halleri, kanın dışarıya çıkması ile bilinir. Onun için çocuk doğuran bir kadından kan çıkmamış olsa, iki imama göre (İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed) nüfesa sayılmaz. Bu itibarla gusl etmesi gerekmek ve oruçlu ise orucu bozulmaz; yalnız abdest alması gereklidir. Fakat İmamı Âzam'a göre, ihtiyat olarak gusletmesi lâzımdır.

Nifas müddeti (olan kırk gün) içinde görülen temizlik de, nifastan sayılır. Örnek: On gün kan gelip beş gün kesildikten sonra tekrar on gün kan gelecek olsa, bu yirmi beş günün hepsi nifas müddeti sayılır.

(Malikîlere göre, iki kan arasındaki temizlik müddeti yarım ay devam ederse, temizlik hali sayılır. Sonra gelen kan da hayz kanı olur. Temiz günler yarım aydan az devam ederse, bütün günler nifas sayılır.

Şafî'lere göre de bu temizlik günleri en az onbeş gün devam ederse temizlik hali sayılır. Bu temizlik günlerinden önceki hal nifas hali ve sonraki görülen kan da hayz olur. Fakat bu temizlik onbeş günden az devam ederse hepsi nifas hali sayılır.

Hanbelilere göre bu temizlik günleri mutlak surette temizlik hali sayılır. Diğer temiz halde bulunan kadınlara gerekli olan ibâdetler, nifas görmekte olan kadına da bu temizlik günlerinde vacib olur.)

Bir kadın ikiz çocuk doğursa, nifas müddeti birinci çocuğun doğumundan itibaren başlar, o günden sayılır.

(İmam Malik'e göre, ikiz doğan çocuklar arasında altmış günden az bir müddet geçmiş ise, nifas müddeti birinci çocuğun doğum gününden başlar. Aralarında bundan daha çok bir müddet geçmiş ise, her çocuktan dolayı bir nifas müddeti başlar.

Şafîlere göre nifas müddeti ikinci çocuğun doğmasından başlar. Birinci çocuğun doğmasından sonra gelen kan, eğer âdet zamanına rastlamışsa, hayz kanı sayılır. Rasgelmemiş ise, istihâza kanı olmuş olur.)

Hayz ve Nifas Hallerine Ait Hükümler

Âdet gören veya lohusa olan müslüman kadınlara ait bazı özel hükümler vardır. Şöyled ki: Bu haller içinde bulunan bir kadın namaz kılamaz, şükür secdesi bile yapamaz. Oruç tutamaz. Kur'an-ı Kerim'den bir âyet dahi okuyamaz; ancak dua âyetlerini dua niyeti ile okuyabilir. Kur'an-ı Kerime veya Kur'an âyetlerinin yazılı bulunduğu levhalara ve paralara, tam ayet olmasa bile, dokunamaz, tutamaz. Sahih kabul edilen görüşe göre, Kur'an tercümesi hakkında da hüküm böyledir, onu da ele alamaz. Mescidlere (camilere) giremez, Kâbe'yi tavaf edemez, kocası ile cinsî ilişki kuramaz. Kocası böyle bir hanımın göbeği altından diz kapakları altına kadar olan yerlerinden aralarında bir engel olmaksızın faydalananamaz. Şehvetin olup olmaması fark etmez. Bunu yapmak haramdır. Aralarında bir engel (bir elbise) varsa, cinsî ilişkiden başka faydalana bilir.

Âdet gören veya lohusa (nifas) olan bir kadın, bu hallere ait günler içinde terk edeceğî farz namazları kaza etmez. Namazlar her gün tekrarlandığı için dinde bir kolaylık olmuştur. Fakat o hallerde terk edeceğî Ramazan oruçlarını sonradan kaza eder.

Farz veya nafile oruç tutmakta olan bir kadın, bu hal üzere iken hayz görse veya lohusa olsa, bozmak zorunda kaldığı o orucunu sonra kaza eder.

Yine: Nafile bir namaza başlamışken kendisinden böyle bir hal meydana çıksa, o başlamış olduğu namazı sonradan kaza eder. Fakat farz namaza başlamış ise onu kaza etmez. Çünkü o namazın kendisine farz olmadığı meydana çıkmıştır.

Bir kadın temiz olarak yatıp da uyandığı zaman, hayz görmeye başladığını anlarsa, uyandığı andan itibaren âdet görmeye başlamış sayılır. Aksine olarak hayzlı bir kadın, yatıp da uyandığı zaman temizlenmiş olduğunu anlarsa, ihtiyyat olarak,

yattığı zamandan itibaren temizlenmiş sayılır. Onun için bu iki esasa göre de, eğer yatsı namazını kılmadan önce yatmış ve uykuda iken bu namaz vakti geçmiş bulunursa, bu namazı kaza etmesi gereklidir.

Âdet gören veya lohusa olan bir kadın, dua âyetlerini dua niyeti ile okuyabilir, Yüce Allah'ı zikir ve tesbih edebilir. Bu hallerde bulunan kadının pişireceği yemekler ve içeceğinin sularının artıkları mekruh değildir. Böyle bir kadını, cinsi ilişki olmaksızın kocasının yatağına alması caizdir.

Bir kadının âdeti henüz bitmeden kanın kesilmesine ve yıkanmasına itibar olunmaz. Bu bakımından âdeti tamamen bitmedikçe, kendisi ile cinsel ilişki kurulmaz. Çünkü âdet müddeti içinde kanın gelmeye başlaması mümkün değildir. Fakat böyle kanın kesilmesi üzerine kadın yıkanmış olunca, ihtiyat olarak namazlarını kilar ve oruçlarını tutar.

Hayz ve nifas için belli olan en çok müddetler geçince, cinsel ilişki hemen helâl olur. Fakat bu müddetten önce kandan kesilmeleri ile cinsel ilişki hemen helâl olmaz. Bu durumda kadın ya yıkanmış olmalıdır, ya da üzerinden bir namaz vakti geçmelidir. Yahut da, bir özür sebebiyle teyemmüm edip onunla, nafile dahi olsa, bir namaz kılmış olmalıdır ki, cinsel ilişki helâl olsun.

Hayz ve nifas konusunda, bir müslümanın gayrimüslim olan zevcesi ile cinsel ilişkisi, sahib olan görüşe göre, aynen müslüman olan zevcesi hükmündedir. Diğer bir görüşe göre, müslüman olmayan bir zevcenin âdeti her ne zaman tamam olursa, kocasının ona yaklaşması helâl olur. Yıkanmasını veya üzerinden bir namaz vakti geçmesini beklemeye gerek yoktur.

Bir kimse, henüz âdetini tamamlamamış olan zevcesine yaklaşırsa günahkar olur. Onun için tevbe ve istigfarda bulunması gereklidir. Bununla beraber fakir müslümanlara bir veya yarı altın sadaka vermelidir. Bu bir altın beş gram ağırlığında olan bir altın paradır.

Âdet ve nifas halleri kadınlar için bazı konularda özür sayılmaktadır. Onun için namazın farziyeti onlardan düşüyor, oruçları da sonraya kalıyor. Bununla beraber bu durumda olan bir kadın, kan olarak çıkardığı sıvıdan dolayı tam bir temizlik halinde değildir. Yüce Allah'ın huzurunda durup namaz kılmak ve Kur'an âyetlerini okumak veya Kur'an'ı tutmak için tam bir temizlik hali içinde bulunmak lâzımdır. Onun için böyle bir kadının namaz kılması, oruç tutması, Kur'an okuması veya Kur'an'a yapışması caiz olmaz.

Düzen bir yönden de, böyle bir kadın hastadır, dinlenmeye muhtaçtır. İfraz ettiği (çıkardığı) madde de kerih kokuludur; bundan yaratılış gereği hoşlanılmaz. Onun için bu durumda cinsel ilişkinin caiz olması hikmete uygun düşmez.

Bir de, bu geçici müddet içinde ortaya çıkan yasaklı sebebiyle insan nefsiné hakim duruma gelir, nefsinde sükünet meydana gelir, kuvvet israfından kurtulur, böylece daha fazla kuvvet ve sıhhat kazanır.

Netice olarak deriz ki: Dinin tayin ettiği hükümlerde bizim bilmediğimiz daha nice hikmetler ve yararlar var!... Bize düşen görev bu hükümlere uymaktır.

İstihâze Haline Ait Meseleler

Bir kadından üç günden az ve on günden fazla gelen kan, hayız kanı değildir. Buna istihâza kanı denir. Gebelik halinde olan bir kadından gelen kan da hayız kanı değildir; o da istihâzadir.

(İmam Malik ile İmam Şafî'ye göre, gebe olan kadınlar da âdet görebilirler. Doğumdan önce gelen kan hayız sayılır. Bununla beraber Şafî'lere göre, çocuk tamamen doğuktan sonra gelen kan nifastır. Bundan önce gelen kan ve çocukla beraber gelen kan nifas değildir. Bu kan, kadın hayızlı bulunmuş ise, âdet kanıdır. Hayızlı bulunmamış ise, illet kanıdır.

(Hanbelîlere göre, doğumla beraber çıkan kan ve doğumdan iki veya üç gün önce doğum sancısının belirtisi olarak gelen kan nifas sayılır.)

İstihâza adı verilen kan, diğer organlardan gelen kan gibidir. Böyle bir kanın gelmesi ile yalnız abdest bozulur. Devamlı gelirse, özürlü hükmüne geçer ve özür sahiblerine ait olan hükümler bu gibilerde uygulanır. Böyle müstehâza sayılan bir kadından namaz sorumluluğu düşmez. Orucunu kazaya bırakamaz. Onunla cinsel ilişki kurmak haram olmaz.

Henüz dokuz yaşına girmemiş kızlardan gelen kan, istihâzadir. Bu yaştaki çocukların kan gelmesi nadirdir. Nadir için ise hüküm yoktur.

İyas (Âdetten kesilme) yaşı denen çığa girip âdetten kesilmiş ve iyasına hükmedilmiş bir kadından daha sonra gelen kan istihâza kanıdır. Meselâ yetmiş yaşına girmiş bir kadından daha sonra kan gelecek olsa bu istihâza kanı sayılır. Diğer bir görüşe göre, bu kadın eskiden olduğu gibi akar kan görürse, âdeti geri dönmüş olur. Fakat az bir yaşlık görmesi âdet sayılmaz.

Abdestin Mahiyeti

Abdest belli organları usulüne göre yıkamaktan ve meshetmekten ibaret bir temizliktir, bir ibâdet ve itaattır. Abdeste, güzel oluşundan ve temizlige yardımcı olmasından dolayı "Vuzu" adı verilmiştir.

Abdestin manevî birçok faydaları ve sevabları olduğu gibi, maddî olarak da pek çok yararları vardır. Vakit vakit abdest alan bir müslüman temizlige riayet

etmiş, temizliği alışkanlık haline getirerek kendisini, birçok hastalıklara sebebiyet verecek kirli hallерden korumuş olur.

"Abdest üzerine abdest, nur üzerine nurdur." buyrulmuştur. Bir hadisi şerif de şu anlamdadır: *"Her kim emrolunduğu gibi abdest alır ve emrolunduğu şekilde namaz kılarsa, geçmiş günahları bağışlanır."*

Namaz gibi bir kısım din görevlerini yerine getirmek için abdest almaya gereklidir. Bu görevlerden her birinin yapılması, abdestin bir sebebidir. Abdestsiz bir kimse namaz kılamaz, tavaf edemez, bir mahfaza içinde olmaksızın Kur'an'ı tutamaz, Kur'anın tam bir âyetinin veya bir kısminın yazılı bulunduğu bir levhaya el süremez. Bunları yapmak haramdır. Fakat Kur'an-ı Kerimi ezber olarak veya karşısından mushafa bakarak abdestsiz okuyabilir. Aklı olan ve bülüg çağına eren ve suyu kullanmaya gücü yeten her müslüman, gerektiği zaman abdest almakla yükümlüdür.

Abdestin Farzları

Abdestin farzları dörttür: Yüzü bir kez su ile yıkamak, iki eli dirseklerle beraber bir kez yıkamak, her iki ayağı topuklarla beraber bir kez yıkamak ve başın dörtte birini ıslak bir elle ve kullanılmadık temiz bir su yaşılığı ile bir kez silmek (meshetmek) tir. Şöyle ki:

Yüz denilen organ, iki kulak memesi, arasındaki yer ile alının saç biten yeverinden çene altına kadar olan kısımdır. Kulaklarla sakal arasında bulunan kilsiz kısımlar da yüzden sayılır. İşte yüz denilen bütün bu kısmı su ile bir kez yıkamak farzdır.

Sakal sık olunca, onun üstünü yıkamak yeterlidir, altındaki deriyi yıkamak gerekmez. Fakat sakal seyrek olunca, altındaki deri kısımları da yıkamak gerekir.

Dirsekler gelince, bunlara "Mirfak" denir. Elleri dirseklerle beraber yıkamak farz ise de, dirseklerden daha yukarısını yıkamak zorunluluğu yoktur. Ayakların iki taraflarında bulunan ve "Topuk" denilen şişkin kısımları da yıkamak gerekir. Fakat bunların yukarısını yıkamak gerekmez.

Başa meshe gelince: Alından arkaya doğru basın ön kısmına meshedilmesi daha faziletlidir. Meshedilen yer iki kulağın üstüdür. Bu kısımdaki saçların üzerine meshedilmesi yeterlidir. Fakat bu kısımdan aşağıya sarkan saçların üzerine meshedilmesi, basın üzerinde topak olsalar dahi, yeterli olmaz.

(Malikî ve Hanbelîlere göre, basın tamamını meshetmek vacibdir. Şafîlere göre en az bir parmak mesih yeterlidir.)

Abdestin Sünnetleri

Abdestin başlıca sünnetleri şunlardır:

1) Abdeste başlarken önce temiz olan elleri bileklere kadar yıkamak. Temiz olmayan elleri önce yıkamak ise farzdır. Böylece diğer organlar kirlenmiş olmaz.

2) Abdeste "Eüzü Besmele" ile başlamak. Abdest arasında okunacak Besmele ile bu sünnet yerine getirilmiş olmaz.

(Hanbelilere göre, abdestin başlangıcında Besmele okumak vacibdir; kasden terk edilirse, abdest batıl olur. Yanılarak veya bilmeyerek terk edilmesi abdesti geçersiz kılmaz.)

3) Niyet etmek: Abdesti, namaz kılmaya veya abdestsizliği gidermeye veya Yüce Allah'ın emrini yerine getirmeye niyet ederek almak.

Niyet kalb ile olur, Dil ile "**Niyet ettim Allah rızası için abdest almaya**" denilmesi güzel görülmüştür. Niyetin vakti, elleri veya yüzü yıkamaya başlama zamanıdır.

(Malikilerle Şafîlere göre, abdestin başında niyet etmek farzdır. Hanbelilere göre de, niyet abdestin sıhhatının şartıdır.)

4) Mazmaza (ağrıza su vermek) ve istinşak (buruna su çekmek). Şöyled ki: Elleri yıkadıktan sonra önce üç kez ağız dolusunca su alınır ki, buna "Mazmaza" denir. Sonra üç kez de burnun yumuşağına kadar gidecek şekilde buruna su verilir ve sümkürülür. Buna da "İstinşak" denir. Her su verişte su yenilenir. Bunları yapmakla hem ağızın, hem de burnun içi yıkanmış ve kullanılacak suyun tadı ve kokusu anlaşılmış olur.

5) Mazmaza ve istinşaki aşırı derecede yapmak. Şöyled ki: Mazmazada su, boğaza kadar iner. İstinşakta su, burnun katı yerine kadar çıkarılır. Fakat oruçlu olanlar mazmaza ve istinşaki böyle aşırı yapmazlar.

6) Misvâk kullanmak. Şöyled ki: Misvâk, arak denilen ağacın dalından yapılan ve dişleri temizlemek için kullanılan bir fırçadır. Böyle lifleri olan diğer ağaç dallarından da kullanılabilir. Misvâk, parmak kalınlığında ve bir karış boyunda olmalıdır. Sağ ele alınır ve serçe parmağının üstünden geçirilir, baş parmak ve işaret parmağı ile tutularak ıslak olan ağızın sağ tarafından enine olarak dişler fırçalanır. Bunun kullanılması oruca zarar vermez.

Misvâkin pek çok yararları ve sevabı vardır. Dişleri temizler, ağız kokusunu giderir, sağlığa yararlı olur. Bir hadis-i şerifte: "*Misvâk, ağızı temizleyici ve Rabbin rızasını kazandırıcıdır.*" buyrulmuştur. Diğer bir hadis-i şerifde de: "*Eğer ümmetime güçlük vermeyecek olsaydım, her abdest için misvâk kullanımalarını onlara emrederdim.*" buyrulmuştur.

Misvâk bulunmaz veya kullanıldığından dişleri kanatırsa, onun yerine parmak kullanılabilir. Şöyle ki: Baş parmak ağızın sağ tarafına, şehadet parmağı da sol tarafına salınarak üst ve alt dişler ovalanır. Misvâk kullanmak yalnız namazlara özgü değildir, kullanılması her zaman iyidir; çünkü temizliğe yardımcıdır. Kil firçalarla yapılan diş temizlemelerine de üstünlüğü vardır.

Kadınlar oruçlu olmadıkları zaman çiğnedikleri sakız misvâk yerine geçer.

7) Sıra gözetmek: Abdest alırken önce yüz, sonra kollar yıkanır. Bundan sonra başa meshedilir ve arkasından da ayaklar yıkanır. Ayaklarda mest varsa, mestlerin üzeri meshedilir. Bu şekilde sıra gözetilmemezse, yine abdest sahîh olur, ancak sünnete uyulmuş olmaz.

(Şafîî ve Hanbelîlere göre, abdest alırken bu sıraya uymak farzdır.)

8) Abdeste sağ tarafından başlamak: Sağ kol, sol koldan önce ve sağ ayak, sol ayakdan önce yıkanır. Sağ taraf daha şerefli olduğu için böyle yapılır.

9) Abdest organlarını üçer kez yıkamak: Bunlardan biri farz, diğer ikisi sünnettir. Üçten fazla veya üçten az yıkamak sünnete aykırıdır. Şüphe sebebiyle veya su azlığı dolayısıyla bu sayılar azaltılıp çoğaltılabılır.

10) Elleri ve ayakları yıkamaya başlarken parmak uçlarından başlanır.

11) Eller ve ayaklar yıkanırken parmakların arasını yoklayıp yıkamak (hilallamak): El parmakları birbirine sokularak, ayak parmakları da el parmaklarından biri ile yapılır. Sol elin serçe parmağı ile sağ ayağın altından ve serçe parmağın arasından hilallamaya başlayarak sıra ile sol ayağın serçe parmağında sona erdirilmesi iyidir. Parmakları akar suya koymak da hilallama yerine geçer.

12) Abdest suyunu, büyüklerin ve kaşların altlarına ve yüzün çevresinden sarkmış bulunan fazla killara eristirmek

13) Sakalın çeneden aşağıya uzamiş kısmını meshetmek ve sık olan sakalı bir avuç su ile alt tarafından el parmakları ile hilallamak. Bu, iki imama göredir; İmamî Azam'a göre müstehabdır.

14) Başın tamamını bir su ile meshetmek. Buna "Kaplama Mesih" denir. Sünnet üzere kaplama mesih şöyle yapılır: Her iki el tamamen ıslatılır. Sonra bu iki elin baş parmakları ile işaret parmaklarından sonra gelen üç parmak birbirine bitiştilir. Bu ellerin ayaları yukarı kaldırılıp o bitişik parmaklar uç uca gelmek üzere birbirine yaklaştırılır.

Böylece bitişik halde olan iki elin parmakları basın ön tarafından enseye kadar çekilir. Sonra ellerin ayaları basın iki tarafına yapıştırılarak ense tarafından basın önüne kadar çekilir. Böylece bütün basın meshi bitmiş olur. Sonra başa dege dirilmeyen baş parmaklarının içi ile kulakların dışları ve şehadet parmakları ile de

kulakların içleri meshedilir. Parmakların arkaları ile de boyun meshedilir. Bununla beraber basın her tarafı istenildiği bir şekilde meshedilebilir.

(Şafîlere göre, meshi üç kez tekrarlamak sünnettir.)

15) Kulakları meshetmek. Bu mesih bir su ile yapılabileceği gibi yukarıda bildirdiği şekilde de yapılabilir. Serçe parmaklarını kulak deliklerine sokarak kımıldatmalıdır.

(Hanbelîlere göre, kulakları ve içlerini meshetmek farzdır; çünkü bunlar da baş kısmına dahildir.)

16) Boynu meshetmek: Başı ve kulakları meshetmekten sonra, iki elin arkaları ile ve üçer parmakla, yeni bir suya gerek kalmaksızın boyun meshedilir. Boğazı meshetmek bid'attır.

17) Abdest organlarını, üzerlerine dökülen su ile iyice ovmak.

18) Abdest organlarını, arada kesinti yapmadan yıkamak. Bir organ henüz krumadan diğerini yıkamaya geçmek. Buna "Vilâ" denir. Havanın sıcaklığı sebebiyle yıkanan organın hemen kuruması vilâya engel değildir.

Bazı alımlere göre vilâ: Abdest alırken araya başka bir iş sokmamaktır.

(Malikîlerle Hanbelîlere göre, abdest organları yıkanırken hemen birbiri ardından yıkanmaları ve araya başka bir iş sokulmaması farzdır.)

Abdestin Edebleri

Abdestin birçok edebleri vardır. Başlıcaları şunlardır:

1) Henüz vakit girmemişken abdest alıp namaza hazır bulunmak. Ancak özür sahibleri abdestlerini vakit girdikten sonra alırlar.

2) Kibleye yönelik abdest almak.

3) Abdest sularının elbiseye sıçramaması için, yüksek bir yerde durmak.

4) Abdest için başkasından yardım istememek. Ancak bir özür sebebi ile başkasından yardım istemelidir. Başkasının kendi arzusu ile abdest suyunu hazırlaması veya abdest alana su dökmesi edebe aykırı olmaz.

5) Abdest alma sırasında zaruret olmadıkça dünya lâkirdisi yapmamak.

6) Abdestin başından sonuna kadar niyeti unutmayıp kalbde tutmak ve her organı abdest niyeti ile yıkarken Besmele çekmek ve dua etmek, salât ve selâm getirmek.

7) Elleri yıkarken dar olmayan yüzükleri oynatmak. Eğer yüzük dar ise, muhakkak surette yüzükleri oynatıp altına su geçmesini sağlamak gereklidir.

- 8) Abdest alırken ağıza ve buruna sağ el ile su vermek ve sol el ile sümkürmek.
- 9) Yüzü yıkarken göz pinarlarını yoklamak, abdest suyunu dirseklerin ve topukların yukarılarına eristirmek.

10) Abdest için yeterinden fazla su harcamamak. Organlardan su damlamayacak kadar da kısıntı yapmamak. Deniz kenarında bulunulsa bile, gereksiz su harcamak kerahet olur.

11) Abdest suyu güneşte ısırılmış olmamalıdır.

12) Abdest için toprak ibrik kullanmak ve bunu sol tarafta bulundurmak. Kullanırken de, ağızdan değil, kulpundun tutmak ve ibriği kendine özel yapmamak. Destiyi boş bırakmayı diğer bir abdest için dolu bulundurmak.

13) Abdest tamamlanınca kibleye karşı şahadet kelimelerini okumak. Bir hadis-i şerifin anlamı şöyle: "Sizden biriniz abdest alır da, abdestini noksansız tamamlar ve sonra:

"Şahidlik ederim ki, Yüce Allah'dan başka ibâdet edilecek varlık yoktur; Hazret-i Muhammed de O'nun kulu ve Resûlüdür; derse ona cennetin sekiz kapısı açılır. Artık dilediği kapıdan cennete girer."

14) Artan abdest suyundan ayakta kibleye karşı biraz içip:

اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَابِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ

"Ya Rabbî! Beni, her günah işledikçe tevbe eden ve günahdan kaçınıp tertemiz bulunan iyi kollarından et." diye dua etmek.

Şöyledir dua edilebilir:

اللَّهُمَّ أَشْفِنِي بِشَفَائِكَ وَدَوَائِكَ وَاعْصِمْنِي مِنَ الْوَهْلِ وَالْأَمْراضِ
وَالْأَوْجَاعِ

"Allah'im! Senin şifanla beni şifalandır, senin ilâcınla beni tedavi et. Beni korkudan, hastalıklardan ve ağrılardan koru."

- 15) Abdestin sonunda bir veya birkaç defa "Kadir" sûresini okumak,
- 16) Abdest aldıktan sonra, eğer kerahet vakti değilse, iki rekât namaz kılmak. Bu saylıklarımız, din ve sağlık yönünden çok yararlı oldukları için abdestin edebleri olmuşlardır. Abdestin sünnet ve edeblerine aykırı olan şeyler ya tahrime, ya da tenzihen mekruhtur.

Abdestin Duaları

Abdeste ait önceki alimlerden zamanımıza kadar gelmiş dualar vardır. Her abdest uzvu yılanırken onunla ilgili uygun bir dua okunur. Bunlar okunmasa da, yine abdest tamam olur; fakat okunmaları iyidir. Şöyle ki:

1) Abdest alacak kimse, abdeste başlarken “Eûzü ve Besmele” çektiğinden sonra:

الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِي جَعَلَ الْمَاءَ طَهُورًا وَجَعَلَ الْإِسْلَامَ نُورًا

“Yüce Allah'a hamd olsun ki, suyu temizleyici ve İslâmi nur yapmıştır.” der.

2) Ağzına su alırken:

اللّهُمَّ اسْقِنِي مِنْ حَوْضِنِ نَبِيِّكَ كَاسًا

“Allah'im! Peygamberinin Kevser Havuzundan bana öyle bir kâse içir ki, ondan sonra asla susamayayım.” der.

3) Burnuna su verirken:

اللّهُمَّ لَا تَحْرِمْنِي رَائِحةَ نَعِيمِكَ وَ جَنَانِكَ

“Allah'im! Beni nimetlerinin ve cennetlerinin güzel kokularından mahrum etme.” der.

4) Yüzünü yıkarken:

اللّهُمَّ بَيْضُ وَجْهِي بِنُورِكَ يَوْمَ تَبَيِّضُ وُجُوهَ
وَ تَشَوُّدُ وُجُوهَ

“Allah'im! Bazı yüzlerin aklanacağı ve bazı yüzlerin kararacağı günde benim yüzüm ak yap.” der.

5) Sağ kolunu yıkarken:

اللّهُمَّ أَعْطِنِي كِتَابِي بِيَمِينِي وَ حَاسِبِنِي حِسَابًا يَسِيرًا

“Allah'im! Kitabımı sağ elime ver ve benim hesabımı kolay yap.” der.

6) Sol kolunu yıkarken:

اللّهُمَّ لَا تُعْطِنِي كِتَابِي بِشَمَالِي وَ لَا مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي
وَ لَا تُحَاسِبِنِي حِسَابًا شَدِيدًا

"*Allah'im! Kitabımı soldan ve arka tarafımdan verme ve beni zor bir hesaba çekme.*" der.

7) Başını meshederken:

اللَّهُمَّ غَشْنِي بِرَحْمَتِكَ وَأَنْزِلْ عَلَيَّ مِنْ بَرَكَاتِكَ

"*Allah'im! Beni rahmetinin içine koy, üzerime de bereketlerinden indir.*" der.

8) Kulaklarını meshederken:

اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَبَعُونَ أَخْسَنَهُ

"*Allah'im! Beni, hak sözü iştip de onun en güzeline uyanlardan yap.*" der.

9) Boynunu meshederken:

اللَّهُمَّ أَعْتِقْ رَقْبَتِي مِنَ النَّارِ

"*Allah'im! Bedenimi cehennem ateşinden azad et.*" der.

10) Ayaklarını yıkarken:

اللَّهُمَّ شِئْ قَدْمَيِ عَلَى الصِّرَاطِ يَوْمَ تَزَلُّ فِيهِ الْأَقْدَامُ

"*Allah'im! Birtakım ayakların kayacağı günde, ayaklarımı Sirat Köprüsü üzerinde sabit kil.*" der.

Vasif Bakımından Abdestin Nevileri

Abdestler, vasıfları ve gerekli olmaları bakımından üç kısma ayrılır:

- 1) Farz olan abdestler:** Bunlar, müslümanların namaz kılmak, tilâvet secdesi yapmak veya Kur'an-ı Kerimi elleriyle tutmak için alacakları abdestlerdir.
- 2) Vacip olan abdestler:** Kâbe'yi sadece tâvaf etmek için alınan abdestlerdir.
- 3) Mendub olan abdestler:** Bunlar sîrf temiz bir hal üzere bulunmak, ezbere Kur'an okumak, ezan okumak, kamet getirmek, din ilimlerini okuyup okutmak, din kitaplarını tutmak, cenazeyi yıkamak ve ardından yürümek veya öfkeyi sindirip yok etmek için alınan abdestlerdir. Herhangi bir hata arkasından alınan abdestler de bu kısımdandır. Bu gibi maksadlarla alınan abdest ile namaz kılınabilir, Kur'an ele alınabilir.

Abdestin Sıhhatine Engel Olmayan Şeyler

Dudaklar âdet üzere yumulduğu zaman, görülmeyen kısımlarını yıkamak abdest için gerekli değildir. Bunların kuru kalması abdeste zarar vermez; çünkü bunlar ağız kısmındandır.

İyileşip de henüz kabuğundan ayrılmamış olan bir çibanın içini yıkamak gerekmekz.

Şehir ve köy halkının tırnaklarında olan kirler ve vücutlarındaki kirler, pire ve sinek tersleri, abdestin sıhhatine engel olmaz.

Boyacıların tırnaklarında kalan boyalar, zaruret gereği tırnakların üzerinde ince bir tabaka teşkil eden ve altlarına su işlemesine engel olan boyalar, abdeste manidir. Abdest organlarına yapışan hamur, mum, çapak, balık pulu gibi şeyler de böyledir.

Abdest organlarından birinin bir zarurete dayanarak yıkanamaması veya meshedilememesi, abdestin sıhhatine engel olmaz. Örnek: Bir yarayı veya ayakta bulunan bir yanık yerini yıkamak eğer sahibine zarar verirse bunlar meshedilebilir, mesh de zarar verirse terk edilir.

Yine, bir yaranın üzerinde bulunan ilaç, yara yerini taşmış olursa, bu taşan kısım yıkanır; fakat yıkanması zarar verirse, mesh ile yetinilir.

Abdest alırken veya abdestten sonra, bir abdest organının yıkanıp yıkanılmış olmasında şübheye düşürse bakılır: Eğer şübheye düşen kimse, her zaman şübhelenmiyorsa, o organını (uzvunu) yıkar. Fakat vesveseli bir kimse ise yıkamaz, onun şübhесine bakılmaz.

Bir kimse abdest aldığına sağlam olarak bildiği halde, abdestini bozup bozmadığı üzerinde şübheye düşse, o kimse abdestli sayılır. Kesin olarak bilinen bir şey şübhe ile ortadan kalkmaz. Aksine abdestini bozmuş bulunduğu kesinlikle bildiği halde, sonradan abdest alıp almadiğinden şübhе eden kimse de abdestsiz sayılır.

Abdest organlarından birini veya birkaçını yitirmiş olan kimse, mevcut bulunan organlarını yıkar. Ayakları kesilmiş olan kimseden bunları yıkamak farziyeti düşer ve bu durum abdestin sıhhatine engel olmaz.

Mestler Üzerine Mesh Verilmesi

Ayağa giyilen ve "Mest" adı verilen mest hükmündeki şeyler üzerine, abdest alınırken meshedilmesi caizdir.

Bu, İslâm dininin gösterdiği bir kolaylıktır. Bu meshden maksad, mestlerin üzerinde ayakların uclarından başlayıp aşık kemiklerini aşmak üzere inciklere doğru ıslak olan el parmaklarını sürmektir.

Ayaklara meshetmenin farz mikdari, giyilen her iki mestin ön ve üst tarafindan el parmaklarının en küçükü itibari ile üç parmaklık yerin meshedilmesidir. Bu kadarlık bir yerin meshedilmesi ile farz yerine getirilmiş olur.

(Malik'lere göre, mestlerin bütünü üzerine mesh yapılması gereklidir. Bu mikdarın azına mesh yeterli değildir. Hanbel'lere göre, mestlerin üstünün çoğuna meshedilmesi kâfidir. Şafî'lerde ise, mestlerin üstüne bir parmak kadar mesh yapılması yeterlidir.)

Mestlerin altına mesh yapılmaz. Mestler üzerine mesh yapılırken ıslak olan el parmaklarının açık olması, meshin el parmakları ile yapılması, ayak parmaklarının ucundan başlayarak yukarıya doğru yapılması, sünnete uygun olan meshdir. Yoksa, mestin üzerine su dökmek, mesti sünger gibi bir şeyle ıslatmak, enine olağan mestin üzerine meshetmek veya meshe mestin goncundan başlamak yeter. Ancak böyle yapmak sünnete aykırıdır.

Ayakları topukları ile beraber örten çizmeler, potinler kendileri ile üç mil kadar yürünebilecek kuvvetli ve kalın çoraplar, konçlu aba terlikler de mest hükmündedir. Bunların üzerine de mesh yapılabilir.

Meshin Cevazındaki Şartlar

Bir meshin caiz olabilmesi için yedi şart gereklidir:

1) Mestler, abdest için ayaklar yıkandıktan sonra giyilmelidir. Bir özürden dolayı ayağa veya ayağın sargasına meshedilmesi de yıkama hükmündedir. Onun için böyle bir meshden sonra giyilen mestler üzerine mesh yapılabilir.

2) Mestler, topuklar dahil, ayakların her tarafını örtmiş olmalıdır. Topuklar dan kısa olan mestler ve benzeri ayakkabilar üzerine mesh yapılmaz.

3) Ayağa giyilen mestler üzerine en az üç mil yol yürüyebilmelidir. Bir mil dinimizde dört bin arşındır. Bir arşın da yirmi dört parmatır.

4) Giyilen mestlerin topuklarından aşağı kısımlarında, ayağın küçük parmağı ölçüsü ile, üç parmak delik, sökük ve yırtık bulunmamalıdır. Şu kadar var ki, böyle bir noksan, ayak parmaklarının uclarına rastlarsa, mikdara değil, sayıya bakılır: Üç parmak görünmedikçe, yırtık zarar vermez. Yine mestlerde üç parmak kadar sökük bulunduğu halde, mestlerin sağlamlığından dolayı yürürken bu sökük açılıp parmaklar gözükmeyece, yine meshe engel olmaz. Bir mestte bulunan ayrı ayrı yırtıklar toplanır; fakat iki mestteki yırtıklar toplanmaz. Bunun için bir mestte iki ve diğer mestte bir veya iki parmak mikdari yırtık bulunursa mesh yapmaya engel olmaz.

(Malik'lere göre, bir ayağın en az üçte biri görülecek kadar bir mestte yırtık yoksa meshi bozmanız. Şafî' ve Hanbelî mezheplerine göre, ayakta ykanması farz

olan mikdar, mestlerdeki bir yırtıktan görülecek olsa, mesh bozulmuş olur. O yıkanması farz olan mikdar, çorap veya başka bir şeyle örtülmüş olsa bile hüküm değişmez.)

5) Mestler, bağısız olarak ayakta durabilecek kadar kalın olmalıdır.

6) Mestler, dışarıdan aldıkları suyu hemen içine çekerek ayağa ulaştıracak bir halde olmamalıdır.

7) Her ayağın ön tarafından en az küçük el parmağı kadar bir yer mevcut bulunmalıdır.

Bu itibarla, bir veya iki ayağının ön tarafı bulunmayan kimse mestlerine mesh yapamaz. Ökçe taraflarının bulunması yeterli değildir. Çünkü bir ayağı yıkamakla diğerine mesh bir arada toplanamaz. Fakat bir ayağı tamamen mevcut bulunmayan kimse, diğer ayağına giydiği mest üzerine mesh yapabilir. Çünkü mesh ile yıkama bir arada toplanmamıştır.

Mesh Müddeti

Meshin müddeti, ikamet halinde olan (yolcu hükmünde bulunmayan) kimse için bir gün bir gece, yâni yirmi dört saatdir. En az on sekiz saat (üç günlük) bir mesafeye gitmek üzere yola çıkan bir misafir (yolcu) için ise, üç gün (yetmiş iki saat) geçerlidir. Bu müddetin başlangıcı, mestler giyildikten sonra ilk abdestin bozulma zamanından itibarendir. Örnek verilirse, bir kimse abdestini tamamladıktan sonra o taharet üzerine mestlerini giyse de, beş saat sonra ondan abdesti bozucu bir hal meydana gelse, bu beşinci saatten itibaren meshin müddeti mukim için yirmi dört saat ve misafir için yetmiş iki saat devam eder. Mestleri giyis zamanına bakılmaz.

İkamet halinde iken yolculuğa çıkan kimse, misafirin müddeti üzere hareket eder, o zamanı doldurur. Aksine olarak misafir olan kimse, bir gün ve bir gece (yirmi dört saat) meshettikten sonra mukim olsa, mesh müddeti bitmiş olur. Artık ayaklarını yıkaması gereklidir.

Mestlerine mesh yaparak abdestli bulunan kimse, mestlerini ayaklarından çkarınca, yalnız ayaklarını yıkaması gereklidir, abdestini tamamen tazelemesi gerekmez. Ayaklarını yıkamak süreyle abdest alıp mestlerini giymiş olan bir kimse, daha bu abdesti bozulmadan herhangi bir sebeble mestlerini ayaklarından çıkarsa, abdesti bozulmuş olmayacağı için ayaklarını tekrar yıkaması gerekmeyebilir.

(Malikîlere göre, mesh için bir zaman yoktur. Guslü gerektiren bir durum olmadıkça, mestler üzerine daima mesh yapılabilir. Ancak cuma namazını kılacak kimseler için, her cuma günü mestlerini çıkarıp ayaklarını yıkamaları mendubdur. Şafîî ve Hanbelîlere göre, mubah (haram işleme niyeti bulunmayan) bir seferdeki

yolcu için mesh müddeti üç gün, üç gece (yetmiş iki saat) dır. Günah işlemek için yola çıktıığı takdirde bu müddet yirmi dört saatir.

Sargı Üzerine Mesh

Kırılan veya yarası bulunan bir uzvu (organı) yıkamak zarar verince, kırık üzerindeki tahtaya veya yara üzerindeki sargiya, hem abdest ve hem de gusul için bir kez meshedilir. Bu mesh de zarar verirse, terk edilir.

Elde, tırnakta ve diğer üzuvlarda bulunan herhangi bir yara üzerine konulmuş sakız, pamuk gibi şeylerin veya ilaçların üzerine de zaruret halinde bir kez mesh yapılır. Bunlara sıcak su zarar vermiyorsa, mesh yeterli olmaz, yıkamak gereklidir. Yapılacak meshin bütün sargıyı kaplaması gerekmek; çoğunluğunu meshetmek kâfi gelir.

Sargıyı çözmek zarar veriyorsa, özürlü yerin etrafını sargı altından yıkamak gerekmek. Bunlardan açık bulunan yerleri meshetmek yeterlidir.

Böyle bir sargı üzerine yapılan mesh için belli bir müddet yoktur. Özür devam ettiği müddetçe sargı üzerine mesh yapılır. Bu sarginın taharet hali üzere (abdestli olarak) sarılmış olması da şart değildir.

Bir sargı üzerine mesh yapıldıktan sonra sargı değiştirilirse, tekrar mesh gerekmek.

Yine bir sargiya mesh yapıldıktan sonra, onun üzerine başka bir sargı daha sarılmış olsa, yeniden bir mesh daha yapılmaz.

Henüz özür kalkmadan sargı açılsa, mesh bozulmuş olmaz.

Bir özürden dolayı iki ayaktan biri üzerine mesh yapılınca, diğerini yıkamak gereklidir. Çünkü bu mesh de yıkamak hükmündedir.

Özür tamamen kalkınca, mesh bozulmuş olur, artık sargı üzerine mesh yapılmaz. Yerinin yıkanması gereklidir.

Meshi Bozan Şeyler

Abdesti bozan her şey meshi de bozar. Onun için müddet henüz bitmemiş ise, yeniden alınacak abdestte mestlere veya sargılara da yeniden mesh verilir. Aşağıda yazılı hallerden dolayı da mesh bozulur:

1) Üzerine meshedilmiş olan mestin ayaktan çıkması veya çıkarılması. Bu durumda eğer abdest mevcut ise, yalnız ayakları yıkamak kafidir. Yeniden tam bir abdest almak gerekmek. Bir mestin goncuna kadar, ayağın çok kısmının çıkışmış olması da, tamamen çıkışması hükmündedir.

2) Mesh müddetinin sona ermesi. Bu halde henüz abdest devam ediyorsa, yalnız ayakları yıkamak yeterlidir. Yeniden tam bir abdest almaya gerek yoktur. Bununla beraber mesh müddeti son bulsa bile ayakları çıkarıp yıkamanın soğuktan donmaya sebebiyet vereceğinden korkulursa, yine meshe devam edilir.

Abdesti Bozan Şeyler

Aşağıdaki hallerin her biri abdesti bozar:

1) Önden ve arkadan kan, irin, meni, sidik gaita (necaset) gibi bir pisliğin veya herhangi bir sıvinin çıkması, abdest ve gusülde yıkanması farz olan yere kadar taşımasa bile, abdesti bozar.

2) Arka taraftan yel çökmesi.

3) Ağızdan ve burundan, ön ile arkadan başka herhangi bir organdan sıvı halinde kan çıkması. Şöyled ki: Akıcı bir halde ağızdan çıkan kan, tükürükten fazla veya ona eşit ise, abdesti bozar, değilse, bozmaz. Bu renginden anlaşılır. Diğer yerlerden çıkan kan ise, çıkış yerinden yanlarına taşınca abdesti bozar. İgne ucu gibi çıkip da yerinde kalan kan daması abdeste engel olmaz. El veya parmak ile silinmesi de zarar vermez. Yaradan çıkan irin ve sarı sular da hüküm bakımından aynıdır.

Vücuttaki kabarcıklardan çıkan saf su da, sahih görüşe göre, kan hükmündedir. Diğer bir görüşe göre böyle bir suyun çıkması abdesti bozmaz. Bu görüşe uyulduğu takdirde, çiçek ve uyuz hastalıklarına tutulmuş olanlar için bir kolaylık vardır. Zaruret halinde bu görüşle amel etmekte bir sakınca olmadığı, İmam Huluvanî'den nakledilmiştir.

(Şafılere göre, önden ve arkadan başka diğer herhangi bir yerden gelen kan, irin ve sarı su sebebiyle abdest bozulmaz.)

4) Ağız dolusu kusmak. Şöyled ki: Kolaylıkla yutulmayacak kadar ağızdan yemek, su ve safra gibi şeylerin gelmesi abdesti bozar. Bu maddeler bir mecliste azar azar gelip de bir ağız dolusu mikdarına ulaşmış olsalar yine hüküm aynıdır. Abdest bozulur. Bu, İmam Ebû Yusuf'a göredir. İmam Muhammed'e göre, kusuntu başka başka meclislerde gelse bile, sebeb aynı olduğu takdirde yine abdest bozulmuş olur.

5) Az veya çok bir zaman bayılmak, çıldırmak, yürürken irade dışında sallanacak şekilde sarhoş olmak. Bu sarhoşluk bir zorlama sonucu olsa, yine hüküm değişmez.

6) Rükûlu ve secdeli bir namazda iken mükellef bir insanın kasden veya sehvden (yanılarak) uyku halinde olmaksızın, yanındakiler işitecek kadar kahkaha ile gülmesi, hem abdestini, hem de namazını bozar. Çocuğun veya uyuyanın kahkaha ile gülmeleri, sadece namazı bozar; abdesti bozmaz.

7) Çocuk doğurmak. Çocuğun doğması ile kan görülmese bile abdest yine bozulur.

8) Erkeğin hanımı ile aşırı derecede oynasması da abdesti bozar. Kendilerinden bir sıvı çıksın veya çıkışın hüküm aynıdır. Fakat İmam Muhammed'e göre, bu durumda mezî gibi bir yaşlık çıkmadıkça abdest bozulmuş olmaz.

9) Erkeğin tenasül organına kaybolacak şekilde tikanmış olan bir pamuğun, üzerinde ıslaklık olmasa bile, sonradan dışarıya çıkmış olması veya çıkarılması abdesti bozar. Yine bu organa tikanmış olan ve bir kısmı dışarda kalan pamuğa sidliğin sirayet etmiş olması da abdesti bozar. İç kısmındaki yaşlık abdeste zarar vermez. Ancak pamuk dışarıya çırıp düşerse, o zaman abdest bozulur. Çünkü az bir ıslaklık pamukta bulunmuş demektir.

10) Kadının tenasül organı içine veya dışına tikanan bez veya pamuğun yaş olarak dışarıya çıkması veya çıkarılması abdesti bozar. Şöyled ki: Bu organın dış kısmına tikanan pamuğun iç tarafı ıslanmış olunca, abdest bozulmuş olur. Pamuğun dışına ıslaklığın geçmesi şart değildir. Fakat bu organın iç kısmına tikanan pamuğun dışarısına kadar yaşlık gelmediğçe, abdest bozulmaz.

11) Yan üstü yatarak, bağıdaş kurarak, dirseklerle dayanarak, ayakları yan taraftan çıkarıp oturarak, namaz dışında secde haline geçerek uyumak abdesti bozar. Yine oturur vaziyette uyurken yere düşmese bile, kiçi yerden kesilip yükselmiş olsa abdesti bozulur.

12) Çıplak hayvan üzerinde yokuş çıkarken uyumak. Ancak düz yolda veya yokuştan aşağıya doğru inerken hayvan üzerinde uyumak abdesti bozmaz. Palanlı ve egerli hayvan üzerinde, hangi şekilde olursa olsun uyumak zarar vermez.

13) Teyemmüm etmiş olan bir kimsenin abdest alabileceği bir suyu görmesi ile abdesti bozulmuş olur.

14) Özür sahibi olanlar için namaz vaktinin çıkmış olması.

Abdesti Bozmanın Şeyler

Aşağıdaki haller abdesti bozmaz:

1) Bir hastalık olmaksızın gözden gelen yaşı ve su veya ağlamak.

2) Yara ve benzeri yarıklar içinde görülen ve dışarıya çıkmayan kan, irin ve sarı sular.

3) Bir yaradan kopan deri parçası.

4) Mayasıl ıslaklıği ve parmaklar arasındaki pişinti.

5) Yarıdan az olmak şartı ile donmuş kanın tükrük veya sümüğe bulaşmış olması.

6) Kulaktan, burundan veya yaradan kurt çıkması. Bu kurt temizdir; üzerindeki yaşlı ise azdır; onda akıçılık kuvveti yoktur.

7) Ağız dolusu olmayan kusuntu.

8) Baştan inen veya içерiden yükselp çıkan balgam, ağız dolusu olsa bile, abdesti bozma. Çünkü balgam yapışkan ve kaypak olduğundan pisliği içine çekmez. Üstündeki yaşılığı ise azdır.

Bu huküm İmamı Âzam ile İmam Muhammed'e göredir. İmam Ebû Yusuf'a göre, iç boşluğundan gelen ağız dolusu balgam abdesti bozar.

9) Kokusu olsun veya olmasın, erkek ve kadın tenasül organından çıkan yel.

10) Rutubetsiz ve kokusuz olarak arka taraftan çıkarılan şırınga. Bununla beraber uygun düşen, ihtiyat olarak abdesti yenilemektir.

11) Erkeğin tenasül organına damlatıldıktan sonra geri gelen yağ. Bu da İmamı Âzam'a göredir.

12) Pihtlaşmış bir halde kusulan kan parçası.

13) Baştan buruna veya kulağa kadar akıp gelen, fakat gusülde yıkanması farz olan yere taşmayan kan.

14) Kullanılan misvak (ve firça) üzerinde veya ısrıran sert meyvalar üzerinde görülen ve akıçılığı bilinmeyen kan izleri.

15) Pire, kene, sivri sinek, kara sinek gibi haşeratin karınları doluncaya kadar emdikleri kan.

Sülügün karnı doluncaya kadar kan emdikten sonra düşmesi halinde kendisinden kan çıkarsa abdesti bozar.

16) Saçların tıraş edilmesi, bıyıkların kirpilmesi, tırnakların kesilmesi.

17) Kişi tamamen yere yerleştirmek suretiyle oturarak uyumak.

18) Namazda iken ayakta, oturarak, rükûda ve secdede uyumak.

19) Namaz dışında, cenaze namazında ve tilâvet secdesinde kahkaha ile gülmek.

(Şafîlere göre, namaz içinde de kahkaha ile gülmek abdesti bozma.)

20) Ne kendisinin, ne de başkasının duyamayacağı bir sesle gülümseme (tebesüm). Bununla abdest bozulmayacağı gibi, namaz da bozulmaz. Fakat yalnız kendisinin işitebileceği bir sesle gülmek, abdesti bozmasa da namazı bozar.

21) Herhangi bir kimsenin bedenine veya tenasül organına el ile dokunmak.

(Malikîlere göre, mükellef olan bir kimse, bülüg çağına yakın bir kadının açık bulunan bir uzunguna veya ince hafif bir şeyle örtülü bir yerine lezzet maksadı ile

dokunsa abdesti bozulur. Bir maksad olmaksızın duyulan bir lezzet de böyledir. Öyle ki, kadın mahrüm olsa bile, lezzetlenme duygusu olan bir dokunma ve yapışma ile abdest bozulur.)

(Şafî'lere göre, herhangi bir yabancı kadının hiçbir engel bulunmaksızın bir uzvuna dokunmak abdesti bozar. Lezzet bulunmasa bile, hüküm yine böyledir. Bundan kadının saçları, dişleri ve tırnakları müstesnadır. Bunlara dokunmak, bir lezzet olsa bile, abdesti bozmaz. Yine Şafî'lere göre, bir erkek veya bir kadın, kendisinin veya başkasının oturağını veya ön tenasül organını bir engel olmaksızın elinin içi ile tutsa, abdesti bozulur. Malikî ve Hanbelî'lere göre de böyledir. Ancak bunlara göre, bir kadının kendi tenasül organını tutması abdestini bozmaz.)

Not: Bu gibi ihtilaflı meselelerde ihtiyata riayet edilmesi daha iyidir. Hanefî mezhebinde olan bir kimse, kendi mezhebine göre abdesti bozmayıp başka mezhebe göre abdesti bozan bir hal ile karşılaştığı zaman, ihtilâftan kurtulmak için abdest almalıdır. Böyle hareket etmek, bilhassa imamlar için mendubdur.

Gusül ve Guslü Gerektiren Haller

Gasl, yıkamak demektir. Gusül ve iğtisal da, yıkanma anlamını taşır. Din deyiminde gusül: Bütün bedenin yıkanmasıdır, boy abdesti alınmasıdır. Buna tahâret-i kübra (büyük temizlik) denir. Böyle bir temizliği gerektiren hal cünlüktür. Ayrıca kadınların hayz ve nifas kanlarının sona ermESİdir. Cünlük hali ise, aşağıda açıklanacağı üzere, şehvetle meninin atılmasından ve cinsel ilişkiden meydana gelir.

Şehvetle yerinden ayrılan ve şehvetle dışarıya atılan bir meniden dolayı gusletmek gereklidir. Şehvetle yerinden ayrılip, şehvet kesildikten sonra dışarıya atılan meniden dolayı da, İmamı Âzam ile İmam Muhammed'e göre, gusletmek gereklidir. Fakat İmam Ebû Yusuf'a göre gusül gerekmeyez.

Rüyada şehvetle ayrılan bir meninin, şehvet kesildikten sonra dışarıya akıtmamasını sağlamak için tenasül organını tutmak ve sonra dışarıya akıtmakta, misafir ve soğukta bulunanlar için İmam Ebû Yusuf görüşünü seçmekte kolaylık vardır. Bu yönden bu görüşün tercih edilmesini uygun görenler vardır.

Bakmak ve dokunmak suretiyle şehvetle gelen meniden dolayı da gusletmek gereklidir.

Cinsel ilişki halinde sünnet yerinin veya o kadar bir kısmın duhulu ile, bülüg çağına ermiş erkek ve kadının gusletmeleri gereklidir. Meninin gelip gelmemesine bakılmaz. Bunlardan yalnız biri bülüg çağına ermiş ise sadece ona gusül gereklidir, digerine gerekmeyez. Ancak bülüg çağına yaklaşmış bir devrede ise, yıkanmadan namaz kılmasına izin verilmeyez. Namaza devam için taharette tedbirli olmak lâzımdır. Bu

ve buna benzer hangi haller olursa olsun ihtiyat olan yol, gusletmek suretiyle şüpheli hallerden sakınmaktadır.

Uykudan uyanan kimse, yatağında, çamaşırında veya bedeninde bir yaşlık görürse bakılır: Eğer rüyada cinsel ilişkide bulunduğu hatırlıyorsa, gusletmesi gereklidir. Yaşlığın meni olup olmamasında şüpheye düşmesi bir önem taşımaz. Ancak ihtilâm olduğunu hatırlamadığı takdirde, yaşlığın mahiyetinin ne olduğu üzerinde durulmaz ve gusul gerekmeyez. Çünkü akıntıının şehvetle geldiği bilinmemektedir. Bu mesele İmam Ebû Yusuf'a göredir. İmamı Âzam ile İmam Muhammed'e göre, gelen akıntıının mezi olduğunu anlıyorsa, gusl etmesi gerekmeyez. Fakat meni olduğunu biliyor veya şübheye kapılıyorsa, gusletmesi gereklidir. İhtiyata uygun olan da budur. Onun için fetva buna göredir.

Yatağından uyanıp kalkan kimse, ihtilâm olduğunu hatırladığı halde, tenasül organında bir yaşlık görse gusletmesi gereklidir. Ayakta veya oturduğu yerde uyuyan kimse, uyanıp da bu organında bir yaşlık görse, bakılır: Eğer bu yaşlığın meni olduğunu kanaati varsa veya uyumadan önce bu organı hareketsiz bir halde idi ise, gusletmesi gereklidir. Fakat böyle bir kanaati yoksa ve tenasül organı da önceden uyanık durumda idi ise, gusletmesi gerekmeyez. Bulunan yaşlığın mezi olduğuna hükmedilir. Çünkü organın uyanık olması, mezinin çıkışmasına sebep olur.

Sarhoş veya bayılmış olan bir kimse uykusundan uyanıp da, kendisinde meni bulacak olsa, gusletmesi gereklidir. Mezi bulacak olsa yıkanması gerekmeyez.

İdrarını yaparken, tenasül organı uyanık olduğu halde meni gelse, yıkanması gereklidir. Organ uyanık olmayınca, gusletmek gerekmeyez, çünkü uyanıklık şehvetin bulunmasına delildir.

Bir erkek veya bir kadın rüyada ihtilâm olsa da, meni dışarıya çıkmiş olmasa, yıkanmak gerekmeyez. İmam Muhammed'e göre, böyle bir kadının ihtiyat olarak yıkanması gereklidir. Çünkü kadından çıkacak bir sıvının yine ona dönmesi ihtimali vardır.

İhtilam olan veya cinsel ilişkide bulunan bir kimse, idrarını yapmadan veya çokça yürümeden veya yatıp uyumadan yıkansa da, sonra kendisinden meninin arta kalan kısmı çıkacak olsa, ikinci kez yıkanması gereklidir. Fakat idrarını yaptıktan veya epeyce yürüdükten veya uyuduktan sonra şehvetsiz olarak gelecek meni guslü gerektirmez. Çünkü bu durumda o meni, yerinden, şehvet olmaksızın ayrılmış bulunur. Yine bir kadından, yıkandıktan sonra kocasının menisi çıkacak olsa, tekrar gusletmesi gerekmeyez.

Bir yatakta yatıp uyuyan iki kimse, uyandıkları zaman ihtilâm olduklarını hatırlayarak yatakta meni gibi bir yaşlık görseler veya kurumuş meni görüp de o

yataktak kendilerinden önce başka bir kimse yatmış olsa, bu durumda meninin kime ait olduğu bilinmese, her ikisinin de ihtiyaten yıkaması gereklidir.

Şehvet olmayıp da dövülmenden, ağır bir yük kaldırmadan ve yüksek bir yerden düşmeden dolayı meni gelmesiyle gusül gerekmez.

(İmam Şafî'ye göre bu hallerde de gusül gerekir.)

Yerinden şehvetle ayrılan bir meni, bedenin dışına veya dış hükmünde olan yere çıkmadıkça gusül gerekmez. Bâkire bir kızın bekâretini yok etmemek sureti ile yapılan bir ilişkide meni gelmeyince gusül gerekmez; çünkü bekâret, sünnet yerine kadar duhule engel olmuş demektir.

Cünüblük, havuz veya nefselik -nüfesa kadın- (loğusalık) halinde iken, gayri-muslim bir kadın veya gayrimuslim bir erkek ihtida etse, gusletmesi farz olur. Havuz veya nefseliği son bulmuş olsa da, yıkanmamış bulunsa, yine gusül gerekir. Fakat yıkanmış bulunan veya henüz cünüplük, havuz ve nefselik haline düşmemiş olan erkek veya kadın gayrimuslim ihtida etse, yıkanması mendub olur.

Guslün Farzları

Guslün farzları, ağızı, burnu ve bütün vücudu birer kez yıkamak üzere üçtür. Bu farzlar, aşağıda bildirileceği şekilde yapılır.

Ağıza ve buruna bolca su alınmalı. Bu işe abdestte yapılan ağız ve buruna su vermelerden daha çok özen gösterilmelidir.

Vücut yıkanırken iğne ucu kadar bir yerin kuru kalmamasına dikkat edilecek, kulaklar ve göbek oyugu yıkanacak. Şu saçların, sakalların, kaşların ve büyüklerin aralarına ve altlarındaki deriye kadar gelecektir. Bunlar sık olsa bile, suyun ulaşması sağlanacaktır. Bunların araları ve dipleri kuru kalırsa, gusül tamamlanmış olmaz. Ancak kadınların başlarından aşağıya sarkmış olan saçlarının yıkanması şart değildir. Önemli olan bunların diplerine suyun geçmesidir. Erkeklerde bir zorunluk bulunmadığı için, böyle sarkmış olan saçlarının her tarafını yıkamak gereklidir.

Kapanmış olan küpe deliklerinin içini de yıkamalıdır. Öyle ki, bu deliklerin ıslanmış olduğuna kanaat getirmelidir. Böyle bir kanaat yoksa, onları el ile ovarak ıslatmalıdır. İçlerine zorla su geçebilecek bir halde olan küpe deliklerini de, içlerine su geçecek bir şekilde el ile ıslatıp yıkamalıdır.

Tırnaklar arasında kalan kurumuş çamurların ve göz çapakları gibi şeylerin altlarını da yıkamalıdır; bunu yapmak gereklidir. Fakat tırnaklar üzerindeki kirler, topraklar, kınalar gusüle engel olmazlar. Çünkü bunlar suyun geçmesine engel değildirler. Bu konuda köylü ile şehirli eşittir. Sahih olan görüş budur.

Bir özür sebebiyle sünnet olamamış kimsenin, organında toplanmış olan derinin içini de yıkaması lâzımdır. Ancak açılmasında bir zorluk olursa, o zaman içi yıkanmaz. Çünkü bu deri bedenin dışından sayılır. Buraya kadar gelen bir sidik ile abdest bozulur.

Suyun geçmesini engelleyecek şekilde dişlerin arasında nohut büyülüğünde sert yemek parçası bulunmamalıdır. Vücutun hiçbir yerinde suyun geçmesini engelleyecek balık pulu veya çiğnenip kurumuş ekmek parçası gibi bir şey de bulunmamalıdır. Çünkü bunların altlarına su geçmeyince, gusül sahîh olmaz.

Birbirine bitişik olup da aralarında su geçirmeyecek bir halde bulunan parmakları yıkarken, su ile aralarını ovmalıdır. İçi boş olan göbeğin içini de yıkamalıdır. Üzerlerinde pislik bulunmasa da, avret yerlerini su ile yıkayıp temizlemelidir. Bunların da kuru kalması gusülün sıhhâtine engel olur.

Ayaklarda bulunan çatlaklar üzerine merhem koyulunca, eğer altlarını yıkamak zarar vermeyecekse, altlarını yıkamak gerekdir. Zarar verecekse üstleri yıkanır. Bu da zarar veriyorsa, üzerlerini meshetmekle yetinilir. Mesih de zararlı ise, meshedilmez.

Bir kimse guslettikten sonra ağını veya burnunu yıkamadığını veya bedeninden bir yerin kuru kaldığını anlarsa, yeniden gusletmesi gerekmez; yalnız o yerleri yıkaması yeter. Bu arada farz bir namaz kılmışsa onu tekrar kılması gereklidir.

Gözlerin içini soğuk veya sıcak su ile yıkamak güç ve zararlı olduğu için, ne abdest alırken, ne de gusledekken gözlerin içini yıkamak gerekmeyez. Körler için de böyledir. Temiz olmayan bir sürme ile gözler sùrmelenmiş olsa bile, bunu yıkamak gerekmeyez. Gözlerin hafifçe kapatılması hem abdest için hem de gusül için bir engel teşkil etmez. Yeter ki su, kirpiklere ve pınarlara ulaştırmış olsun.

(Malikîlere göre, gözlerin ve ağız ile burnun içleri, bir de meydanda olmayan kulak deliği bedenin dışından sayılmaz. Bu bakımından bunları abdestte ve gusülde yıkamak farz değildir; sünnettir.

Hanbelîlere göre, ağız ile burnun içleri yüzden sayılır. Onun için hem abdestte, hem de gusülde yıkanmaları farzdır.)

Takma olan gözleri çıkarıp abdest ve gusülde altlarını yıkamaya gerek yoktur. Bu yıkama zararlı olunca, zaten çıkarılmaları caiz olmaz.

Guslün Sünnetleri

Guslün başlıca sünnetleri şunlardır:

1) Gusle niyet ederek, besmele çekerek ve misvak kullanarak başlamak. Bu niyet guslün sıhhati için şart değildir. Sevabı vardır. Temizliğin bir ibâdet sayılması için bir sebebdir.

(Malikî ve Şafîilere göre, gusülde niyet farzdır. Hanbelîlere göre de, bu niyet guslün sıhhatının şartıdır. Durum böyle olunca, ihtilâfdan kurtulmak için gusle derken abdestsizliği gidermeyi ve namaz gibi bir ibâdetin yerine getirilmesini hatırlamalıdır.)

2) Gusülde önce elleri, sonra oyluk yerlerini yıkamak. Eğer bedende meni gibi bir pislik varsa onu gidermek.

3) Gusülden önce, sünnet üzere abdest almak. Bir kap içinde veya toprak üzerinde yıkanıldığı zaman ayakları yıkamayı sona bırakmalıdır.

4) Abdest aldıktan sonra önce üç kez başa, sonra üç kez sağ omuza, sonra üç kez sol omuza su dökmek. Her su döktükçe, beden iyice İslansın diye, bedeni iyice ovuşturmak. Bir kap içinde veya toprak üzerinde yıkanılıyorsa, çıkışken önce sağ ayağını, sonra sol ayağını yıkamak.

(İmam Malik ve İmam Ebû Yusufdan bir rivayete göre, gusül yaparken bedeni ovalamak farzdır.)

5) Gusül yaparken fazla su harcamamak ve çok kısıntı da yapmamak.

6) Kimsenin görmeyeceği bir yerde yıkanmak. Eğer erkekler erkekler arasında, kadınlar da kadınlar arasında bulunurlar da yıkanmak için tenha bir yer bulamazlarsa, bir köşeye çekilip avret mahallerini bir peştemal ile örterek yıkanırlar. Avret yerlerini açmaları caiz olmaz. Erkeklerin veya kadınlarla erkeklerin arasında bulunan kadınların da bunlar arasında yıkanmaları caiz değildir. Bu durumda teyemmüm ederek namazlarını kılmaları uygundur. Çünkü hükmən su bulunmamış demektir.

Yine, gerek erkekler ve gerekse kadınlar kendi cinsleri arasında yıkanmak için bir peştemal veya benzeri bir örtü bulamazlarsa ve böylece avret yerlerini açmak mecburiyetinde kalırlarsa, gusletmeyi sonraya bırakırlar ve namazlarını teyemmüm ile kılırlar. Sonra tenha bir yer veya bir peştemal bulunca gusledip teyemmüm ile kılmış oldukları namazları iade ederler. Hamamlarda bu örtünme işine çok dikkat etmelidir.

7) Tenha bir yerde yıkanıldığı zaman, yine avret yerini açık bulundurmamak. Açık bulundurulursa kible yönüne dönmemek.

8) Guslederken konuşmamak.

9) Gusülden sonra elbiseyi giyerken çabukça örtünüvermek.

10) Gusülden sonra bedeni bir havlu veya bir mendil ile silmek.

11) Bir kimse bir akar suya veya bir havuza dalsa veya yağmur altında durup bütün vücudu ıslansa, ağızına ve burnuna su vermek halinde, gusül farziyetini yerine getirmiş olur. Bu durumda organlarını kimildatır veya su içinde biraz beklerse, sünneti yerine getirmış sayılır.

12) Yukarda sıralanan sünnetlere uygun bulunmayan bir gusül, guslün edeblerine uygun düşmemiş ve kerahetten de kurtulmamış olur.

Abdestte sayılan edebler, gusülde de aynen uyulması gereken edeblerdir. Ancak gusledeken kıbleye doğru durulmaz. Avret yerleri peştemal ile örtülü ise kıbleye dönülebilir.

Abdestte mekruh olan şeyler, gusülde de mekruhtur. Bir de gusülde dua okumak mekruhtur. Yine gusülde bir organdan su damlarken onu alıp diğer organı yere düşmeyen bu su ile yıkamak caizdir; çünkü gusülde bütün beden bir organ sayılır. Abdestte bunu yapmak caiz değildir.

Guslün Vasıfları

Yukarda açıklandığı gibi, cünüblükten, hayatı ve nifas kanlarından kesilişinden dolayı gusletmek farzdır. Bu farzin dışında bazı hallerde gusletmek sünnet veya müstehabdır. Bunların başlıcaları şunlardır:

- 1)** Cuma ve iki bayram namazları için gusletmek.
- 2)** Hac ve umrede ihmara girerken ve Arefe günü vakfe yapmak için yıkanmak (gusletmek).
- 3)** Medine-i Münevvere ile Mekke-i Mükerreme'ye girmek için yıkanmak.
- 4)** Müzdelife ve Mina'da bulunmak için yıkanmak.
- 5)** Günahdan tevbe için yıkanmak.
- 6)** Güneş ve Ay tutulması halleri ile yağmur duasında bulunmak için yıkanmak.
- 7)** Kan aldırmak ve ölü yıkamak için gusletmek müstehab olduğu gibi, baygınlıktan sonra ayılan kimsenin yıkanması da müstehabdır.
- 8)** Yolculuktan dönenin ve yeni elbise giyecek kimsenin yıkanması.
- 9)** Berat ve Kadir gecelerine kavuşmaktan dolayı yıkanmak.
- 10)** İnsanların toplanacağı bir yerde bulunmak için yıkanmak.
- 11)** İstihaze (illet kanından) kurtulan kadının yıkanması.
- 12)** Cünüblüğünün hemen arkasından hayatı (âdet) görmeye başlayan bir kadın, isterse, cünübüğu için yıkanır, isterse yıkanmasını âdetin sona ermesine bırakır.

13) Her cinsel ilişki için yıkanmak. Zevcesi ile cinsel ilişkide bulunan kimse, henüz yıkanmadan tekrar ilişkide bulunabilir. Fakat bu arada yıkanması veya abstest alması mendubdur.

14) Henüz namaz yaktı gelmeden yıkanmak. Çünkü namaz vaktine kadar cünüb bir kimsenin yıkanmayı geciktirmesi günah sayılmaz; fakat daha önce yıkanmanın fazileti vardır.

Sünnet ve müstehab olan gusüller, sadece hürmet ve temizlik için yapılır. Bu kısım müstehab ve sünnet olan yıkanmalarda ağıza ve buruna su çekmek mecburiyeti yoktur.

Gusül Etmesi Farz Olanlara Haram veya Mekruh Olan Şeyler

Üzerlerine gusül farz olanlara, gusletmeden önce haram olan şeyler şunlardır:

1) Namaz kılmak. Bir âyet olsa bile, Kur'an niyeti ile Kur'an okumak. Hamd ve dua ile ilgili âyetleri, dua ve zikir niyeti ile okumak caizdir. Cünüb veya âdet halinde olan bir kadının dua niyeti ile Fatiha Sûresini okuması caizdir.

Yine bu durumda olan kimseyin çocuklara Kur'an âyetlerini kelime kelime öğretemesi de caizdir. Şehadet kelimesini söylemek, tesbih ve tekbir getirmek yine caizdir.

2) Kur'an-ı Kerime, bir veya yarım âyet olsa bile, el sürmek ve Mushaf-ı Şerifi tutmak haramdır. Ancak Kur'an'a yapıştırılmış olmayan bir kılıf, bir mahfaza ve sandık içinde onu taşımak ve onu dış taraftan tutmak caizdir.

3) Kâbe'yi tavaf etmek ve bir zorunluk olmadığı halde bir mescide girmek veya içinden geçmek. Fakat zaruret hali olursa, geçilebilir. Bir kimseyin evinin kapısı, mescidin içine doğru açılsa ve evine girip yıkanmak için mescit içinden geçmek zorunda kalsa, o kimse mescit içinden geçerek evine girer ve yıkanır. Bu bir mecburiyet halidir. Mescit içinde uyurken ihtilâm olan kimse, dışarıya çıkmak için teyemmüm eder; fakat bu teyemmüm ile Kur'an okuyamaz, namaz da kılamaz.

4) Üzerinde âyeti kerime yazılı bulunan bir levhayı veya bir parayı el ile tutmak.

Üzerlerine gusül gereklî olanların yıkanmadan önce yapmaları mekruh olan şeyler şunlardır:

1) Din kitaplarından herhangi birini el ile tutup okumak.

2) El ve ağızı yıkamadan yiyp içmek.

El ile tutmayıp yer üzerinde bulunan bir sayfaya veya bir levhaya Kur'an'dan yazı yazmak. Bu da İmam Muhammed'e göre mekruhtur.

Cünüb ile hayz ve nifas halinde bulunanların Kur'an-ı Kerime bakmaları mekrûh değildir. Bu, el ile tutmak hükmünde değildir.

(İmam Malik'e göre, cünüb olan kimse, Kur'an okuyamazsa da hayz halinde olan kadın okuyabilir; çünkü cünüb olan kimse hemen yıkanabilir. Fakat âdetli ise, âdet müddeti dolmadan yıkanamadığı için özürlü sayılır.)

Teyemmümün Niteliği ve Farzları

Lûgatta teyemmümün anlamı, bir şeyi kasdetmek'tir. Din deyiminde ise: Su bulunmadığı veya suyu kullanmaya güç yetmediği zaman, toprak cinsinden temiz bir şeyle abdestsizliği gidermek için yapılan bir işlemidir.

Şöyle yapılır: Abdestsiz olan yahut gusletmesi gereken bir kimse, iki elini toprak cinsinden temiz bir şeye bir kez vurup bununla yüzünü mesheder. Sonra yine iki elini ikinci kez vurup bununla da dirseklerine kadar iki kolunu mesheder. Bu işlem, abdestsizliği gidermek yahut namaz kılmak veya taharetsiz sahîh olmayan bir ibâdeti yerine getirmek niyeti ile yapılır. İşte teyemmümün esası bundan ibarettir. O halde teyemmümün farzları bir niyet ve iki mesihden ibarettir.

İmam Züfer'e göre, teyemmümde niyet farz değildir.

Teyemmüm, bu ümmetin özelliklerindendir, âhir zaman ümmeti için bir kılaklıktır. Yüce mabuduna ibâdet edecek olan bir müslümanın alışmış olduğu temizlik halinden yoksun olarak ibâdet etmemesini sağlar. Bu konuda müslümanın duyduğu ruhsal bir ihtiyacı giderir. İnsanı yaratılışının aslı olan toprağa döndürerek onda tevazu ve yaratıcıya saygı duygularını canlandırır.

Teyemmüm Hicretin beşinci yılında meşru olmuştur. Peygamber efendimizin Medine'ye hicretlerinin beşinci senesi Şaban ayının ilk günlerinde Peygamberimiz Huzaa kabilesinin bir oymağı olan "Beni Mustalık" savaşında bin kişilik bir ordu ile susuz bir yerde gecelemişlerdi. Sabah namazını kılmak için abdest alacak su bulamadılar. Sabahın erken bir vaktinde şu anlamdaki âyet-i kerime nazil oldu:

"Yolculuk halinde olur da su bulamazsanız, temiz toprak ile teyemmüm ediniz." (Nisa: 43, Maide: 6)

Böylece teyemmümle namaz kılmalarına Yüce Allah'ın emri çıktı. Ashab-ı Kîram sevindiler ve teyemmüm ederek sabah namazını kıldılar.

Teyemmümün Sünnet Üzere Yapılması

Sünnete uygun bir teyemmüm, aşağıdaki şekilde yapılır:

1) Teyemmüme başlarken Besmele getirip namaz için taharete niyet etmelidir.

(Hanbelîlere göre, Besmele'yi okumak vacibdir, bunu yapmayınca teyemmüm olmaz.)

2) Parmaklar açık olduğu halde iki eli toprağa vurduktan sonra ileri sürüp geri çekmelidir.

3) Elleri kaldırınca, eğer fazla tozlanmışlarsa onları yan yana getirip birbirine hafifçe vurmalı. Bu şekilde ellerdeki tozlar silkildikten sonra, bu ellerle bütün yüzü meshetmelidir.

4) İlk vuruşta yapıldığı gibi elleri yine temiz toprağa tekrar vurduktan sonra silkmeli ve sol elin baş parmağını ayırarak diğer parmakların iç tarafları ile sağ elin parmak uçlarından başlayarak koluń dış tarafını dirseklerle kadar çekip meshetmeli. Sonra yine sağ elin içi tarafına dönerek sol elin baş parmağı ile serçe parmağını halka ederek baş parmakla beraber elin ayası ile dirsekten bileğe kadar elin iç tarafını meshetmeli. Baş parmağı daha ileriye yürüterek sağ elin baş parmağının üstünü de meshetmelidir.

5) Sol elle sağ elin meshedilişi gibi, aynen sağ elle de sol eli meshetmelidir.

6) Açıklandığı şekilde teyemmümde sıra gözetilerek önce yüzü, sonra kolları meshetmeli ve bu işlemde kesinti yapmamalıdır.

Teyemmümün Şartları

Teyemmümü mübah kılacak bir özür bulunmalıdır. Bu özür, gerçek olarak veya hükmen suyu kullanmaya güç bulunmamaktır. Şöyled ki: Abdest alacak veya gusledecek kimseňin bulunduğu yerden en az bir mil (dört bin adım) uzakta suyun bulunmasıdır. Bu durumda su, gerçekten bulunmamış sayılır. Yahut su bulunur da, onunla yıkandığı takdirde hastalanmaktan, hastalığının artmasından veya uzamasından tecrübe neticesi olarak korkarsa veya yetkili müslüman bir doktor su kullanmasını zararlı sayarsa, yine teyemmüm edilir; çünkü hükmen su bulunmamış demektir.

(Malik'lere göre, yetkili müslüman bir doktor bulunmazsa, bu teyemmüm konusunda müslüman olmayan yetkili bir doktorun sözü yeterlidir.)

Şu durumlarda da hükmen su bulunmamış sayılır: Cana, mala, şeref ve emanete ait bir tehlikenin, yakında bulunan bir suyu kullanma halinde bulunması. Bulunan suyun abdest veya gusle yetişmemesi. Bulunan su, abdest veya gusle harcanlığı takdirde, kendisinin veya arkadaşıńın veya beraberindeki hayvanın susuzluktan helâk olacağını kuvvetli bir ihtimal ile bilmesi. Kuyudan su çekerilmek için ip ve kova gibi aletlerin bulunmaması. Bulunan su ancak pisliği gidermeye kâfi gelip de bundan fazla su bulunmaması. Mevcut olan su ile abdest alındığı veya gusledildiği takdirde, bayram ve cenaze namazlarının tamamen kaçırılacağından korkulması.

Ancak bu namazların bir kısmına yetişileceği anlaşılma veya cenazenin velisi olur da, kendisini bekleyeceklerini bilince, teyemmüm etmek caiz olmaz.

Yine, sadece namazı kaçırma korkusu ile, kazası mümkün olan (bedeli bulunan) namazlar için teyemmüm etmek caiz olmaz. Cuma ve diğer vakit namazları gibi... Çünkü bunlara yetişilemezse, cuma yerine öğle namazı kılınır. Vakit namazlarına yetişilemezse, bunlar kaza edilir.

Teyemmüm ederken niyet bulunmalıdır. Şöyle ki: Teyemmüm edecek kimse, elini teyemmüm edecek toprağa korken veya eline dokunan toprak ile yüzünü meshe başlarken, bu işi abdestsizlikten temizlenmek, namaz kılmak veya abdestsiz yapılması caiz olmayan bir ibâdette bulunmak maksadı ile yapmalıdır. Böyle bir niyet olmaksızın alınan bir teyemmüm ile namaz kılınmaz. Sadece teyemmüme niyet etmek yeterli değildir. Bu duruma göre, su bulamayan abdestsiz bir kimse, Kur'an'ı eline almak veya bir mescide girmek niyeti ile teyemmüm etse, bu teyemmüle onun namaz kılması sahih olmaz. Çünkü Kur'an'ı tutmak abdestsiz caiz değilse de, bunu yapmak bir ibâdet değildir; maksad ise Kur'an okumaktır. Abdestsiz olarak ezbere Kur'an okumak caizdir. Boy abdesti almak durumunda olan bir kimse için mescide girmekte taharet şarttır. Fakat bu da kasdolunan bir ibâdet sayılır; onun için bu maksadla alınan teyemmüm ile namaz kılınmaz. Abdestsiz bir kimse için ezber olarak Kur'an okumak bir ibâdet ise de, bunun yapılması taharete bağlı değildir. Taharetsiz (abdestsiz) yapılabilir.

Ezan okumak, ikamet yapmak, kabirleri ziyaret etmek, ölüyü gömmek, selâma karşılık vermek veya hayırlı bir iş yapmak niyeti ile yapılan teyemmümlerle de namaz kılınamaz.

Teyemmüm, her yönden temiz olan toprak cinsinden bir şeyle yapılır. Şöyle ki: Üzerlerine pislik dokunmamış olan toprak, kum, çakıl, horasan, alçı gibi toprak cinsinden olan şeylerle teyemmüm yapılır. Yine taş cinsinden olan mermer, kiremit, tuğla, yakut, zümrüt, zebercet, tutya ve mercanla veya nemli olsun, yanık olsun toprakla veya çoğu toprak karışımı olan maddelerle, kaya tuzu ile, çamurla sıvanmış duvarla da teyemmüm edilebilir. Bunların üzerinde toz bulunması şart değildir. Fakat kurumadıkça çamurla teyemmüm edilmez; bu İmam Ebû Yusuf'a göredir. İmamı Âzam'a göre, vaktin çıkışından korkulur ve çamurun toprağı sudan ziyade olursa, çamur ile teyemmüm edilir.

Odunların ve otların yanması ile meydana gelen küllerle, demir, altın, gümüş gibi eriyip şekil değiştiren ve yumuşayan madenlerle, inci, cam, kumaş ve elbiselerle, hayvan postekileri ile teyemmüm yapılmaz. Çünkü bunlar toprak cinsinden sayılmazlar. Ancak bunların üzerinde belli bir şekilde toz bulunursa, o zaman üzerinde teyemmüm edilebilir.

Bir de üzerlerindeki topraklardan dolayı, cevher halinde bulunan altın, gümüş, bakır benzeri madenlerle teyemmüm edilebilir.

(İmam Ebû Yusuf ile İmam Şafîî'ye göre, teyemmüm yalnız toprakla yapılır. İmam Malik'e göre, toprak ve kumla teyemmüm caiz olduğu gibi otlarla, ağaçlarla ve karla da caiz olur. İmam Ahmed İbni Hanbel'e göre, teyemmüm yalnız yanmış olan ve başkasından gasbedilmemiş olan tozlu bir haldeki temiz bir toprakla yapılır. Kum ve diğer şeylerle yapılmaz.)

Tahareti engelleyen durum son bulmuş olmalıdır: Vücutun herhangi bir yerinden çıkan kan daha kesilmeden abdest alınamayacağı gibi teyemmüm de yapılamaz.

Meshe engel olan deri üzerindeki kurumuş hamur ve bahik pulu gibi şeyler gi- derilmiş olmalıdır. Aksi halde, mesih yüz ve kollar üzerinde bulunan engeller üze- rine yapılmış olur.

Teyemmüm, iki elin iç taraflarını iki kez toprak cinsinden temiz bir şey üze- rine koymakla yapılmalıdır. Bununla beraber niyet eden kimseye başkası teyem- müm ettirebilir.

Teyemmüm iki elin veya bunların yerini tutacak olan bir şeyin tümü veya co- şunluk kısmı ile yapılır. Bunun için iki parmakla teyemmüm caiz olmaz. Fakat bir el ile yüz ve diğer bir elle de kol meshedilebilir. Bu halde, bir elle tekrar toprağa vurulup diğer kol da meshedilir.

Eli çolak olup su kullanamayan kimse, yardımcısı yoksa, yüzünü ve kollarını yere sürmek sureti ile teyemmüm eder. Elleri ve kolları kesilmiş olan kimse de, yalnız yüzünü yere sürerek teyemmüm eder. Bu kimsenin yüzünde yara bulunsa, teyemmüm etmeksizin namazı kilar.

Yüz ile kollar tamamen meshedilmelidir. Yüz kısmı sayılan yerin her tarafı meshedilir.

Yüzük ve bilezik gibi şeyler ya çıkartılır veya yerlerinden oynatılır. Diğer bir görüşe göre, organların çoğunluğunu meshetmek yeterlidir.

Dörtte bir kısmın meshedilmemesi teyemmümün sıhhatine engel olmaz.

Teyemmümü Mübah Kılan ve Kilmayan Bazı Haller

Henüz namaz vakti girmeden de teyemmüm edilebilir. Fakat namaz için müs- tehab olan vakit geçmeden su bulabileceğini tahmin eden kimse için teyemmümü geciktirmek mendubdur.

(Üç imama göre, bir namaz için vakti girmedikçe teyemmüm yapılmaz; çünkü teyemmüm bir zaruret için taharet sayılmıştır. Özürlünün tahareti gibi, vakitten evvel abdesti sahih olmaz.)

Bir mil mesafeden daha yakında su bulunduğu sanan kimse, suyun bulunduğu sandığı yöne doğru üç-dört yüz adım gider veya birini göndererek suyu aratır. Ancak yolda düşman tehlikesi gibi bir korku olursa, bu aratma yapılmaz.

Suyun varlığından bilgi verecek uygun bir kimse bulunduğu halde ondan soraksızın teyemmüm etmek caiz değildir. Bu durumda eğer teyemmüm ederek namaz kılar da, sonra bir milden daha yakın bir yerde su bulunduğu kendisine haber verilirse, kıldığı namazı iade eder.

Su bulunacağı kendisine söz verilen kimse, kazaya kalmak korkusu olsa bile, namazını geciktirir. Ancak suyu va'd edenin yanında veya bir mil mesafeden daha yakınında su bulunmuş olmalıdır.

Boy abdesti alması gereken bir kimse, yalnız organlarının bir kısmına veya sadece abdestine yetecek kadar su bulsa, yine teyemmüm eder, o suyu harcaması gerekmekz.

Yalnız içilmek için kirlarda sarnıçlar içinde hazırlanmış olup herkesin yararlanmasına terk edilmiş bulunan sular teyemmüm etmeye engel olmaz. Ancak bu sular çok olur da abdest ve gusul almaya izin verilmiş olduğu bilinirse, bu sular kullanılır, teyemmüm edilmez.

Hacıların hediye için taşındıkları zemzem suyu, teyemmüm yapmaya engeldir. Ancak zemzemin içine, en az bir misli kadar gül suyu karıştırılmış olursa, bu takdirde zemzem mukayyed su hükmüne girer ve onunla abdest almak caiz olmadığı için teyemmüm yapılır.

Cünübükten dolayı teyemmüm etmiş olan bir kimsenin abdesti bozulsa, cünüb sayılmaz, abdestsiz olur. Bu kimse yalnız abdeste yetecek kadar su bulsa, bununla abdest alır. Bu kadar su bulamazsa, tekrar namaz için teyemmüm eder.

Abdest almak veya gusletmek için başkasının yanında bulunan suyu istemek gereklidir. Ancak suyun çok kıt olduğu bir yerde istenmeyebilir.

Abdest alacak veya gusledecek bir kimsenin, ihtiyacından çok parası olduğu zaman, değer kıymeti ile veya biraz fazlasıyla satılmakta olan suyu ihtiyacı için satınalması gereklidir. Fakat normal fiyatın iki misli ile satın almak gerekmekz; çünkü bu aşırı bir fiyattır.

Suyu kullanmaktan aciz olup da parası bulunan kimse, normal bir ücretle abdest verdirecek kimse bulursa, teyemmüm edemez.

Başkasının yardımı ile abdest alabilecek olan bir kimsenin yardımcısı kendi kölesi, kendi çocuğu veya kendi ücretli hizmetçisi ise, teyemmüm etmesi ittifakla caiz olmaz. Böyle kendi başına abdest alamayacak derecede özürlü olan kimse, abdest için kendisine yardım edebilecek başka bir adamı varsa, yine teyemmüm edemez. Zevcesinin bulunması da, teyemmüm etmesine engeldir. Kabul edilen görüş budur. Fakat İmami Âzam'dan bir rivayete göre, bu durumda olan kimse teyemmüm edebilir.

Deniliyor ki, zevc ile zevc abdest verme konusunda birbirine yardım etmek sorunda değildir. Bunun için, bunlardan biri diğerine yardımcı sayılmaz. Ancak birbirlerine yardım görevinde bulunmaları bir iyilik olduğundan, yardımın yapılması güzel kabul edilmiştir. Öyle ki, bunlardan biri diğerine yardım etmeyi üzerine alınca, makbul olan görüşe göre, artık teyemmüm yolunu seçemez.

Bir zindanda habs edilmiş olan kimse, temiz su veya toprak bulamayınca, İmami Âzam ile İmam Muhammed'e göre, namazını sonraya bırakır. İmam Ebû Yusuf'a göre, bir şey okumaksızın namaz kılarsa gibi ayakta durur, rükû ve secde vaziyetlerini alır, kendisini namaz kılarsa gibi gösterir. Sonra kurtulunca, kılamadığı namazları kaza eder. Abdest uzuvlarının (organlarının) yarısında veya çoğunda yara bulunan bir kimse teyemmüm eder; fakat yarısından azı yaralı ise, sağlam yerlerini yikar ve yaraların üzerlerine mesheder, teyemmüm yapamaz. Gusul için de, eğer vücutun yarısı veya daha çoğu yaralı ise teyemmüm edilir. Vücutun yarısından azı yaralı ise sağlam yerler yıkanır ve yaraların üzerleri meshedilir.

Bir abdest ile birçok farz ve nafile namaz kılınabildiği gibi, bir teyemmüm ile de kılınabilir.

(İmam Şafî'ye göre, bir teyemmüm ile yalnız bir farz namaz ve birçok nafile namaz kılınır. Sahih olan bir görüşe göre de, bir teyemmüm ile bir farz namaz ve bununla beraber ayrıca cenaze namazları da kılınabilir. Ancak bir teyemmüm ile bir farz namazdan başka bir farz namaz kılınamaz.)

Bu ihtilâftan kurtulmak için, her farz namazda yeniden teyemmüm etmek daha iyidir.

Temiz bir toprak cinsinden çok kimseler teyemmüm edebilirler. Çünkü yüzü el değiştirilmesi ile kullanılmış sayılmaz.

Teyemmümü Bozan Haller

Abdesti bozan ve guslü gerektiren haller teyemmümü de bozar, hükümsüz kılars.

Teyemmümü mubah yapan özürün kalkması da, bu özürden dolayı yapılmış olan teyemmümü bozar. Bu bakımdan su bulunmadığı için veya bir hastalık için yapılmış

olan bir teyemmüm, su bulununca veya hastalık kalkınca hemen bozulur. Su ile abdest alınmadıkça veya cünüblük hali varsa, yıkanmadıkça namaz kılınamaz.

Cünüblük sebebiyle yapılan teyemmüm, abdest yerine de geçer. Araya yeni bir cünüblük veya abdestsizlik hali girmedikçe, suyu kullanmaya güç yetinceye kadar bu teyemmüm ile birçok namaz kılabilir.

Aynı şekilde, su ile gusleden kimse, bu temizliği devam ettikçe abdest almaya gerek olmaksızın dilediği namazları kılabilir.

Bir özürden dolayı teyemmüm eden kimse, diğer bir özre tutulsa, birinci özrün son bulması üzerine teyemmüm de son bulur, diğer özür için tekrar teyemmüm etmesi gereklidir. Örnek: Su bulunmadığı için teyemmüm eden kimse, henüz su bulamadan abdest almaya engel teşkil edecek bir hastalığa yakalansa ve bu arada su bulacak olsa, önceki teyemmümü bitmiş olur. Bu hastalıktan dolayı tekrar teyemmüm etmesi gereklidir; çünkü teyemmümün sebebi değişmiştir.

Teyemmüm ile namaz kılmakta olan bir adam su görse, namazı bozulmuş olur. Abdest alıp yeniden namaz kılması gereklidir. Fakat namaz tamamlandıktan sonra suyun bulunması, kılınan o namazın iade edilmesini gerektirmez.

Namaz Kitabı

NAMAZIN ÖNEMİ VE FAZILETİ

Bilindiği gibi, Yüce Allah’ı tevhid (bir kabul etmek), O’nun eşsiz varlığını bilip tasdik etmek, farz olan en büyük bir görevdir. Bundan sonra farzların en büyüğü ve en önemlisi namazdır. Namaz, imanın alâmetidir, kalbin nurudur, ruhun kuvvetidir, müminin miracıdır. Mümin bu namaz sayesinde Yüce Allah’ın manevi huzuruna yükselir, yüce Allah’a yalvararak manevi yakınlığa erer. Mümin için ne yüksek bir şeref!..

Bütün hak dinler, insanlara namaz kılmalarını emretmişlerdir. Bizim Sevgili Peygamberimiz sallallâhu ‘aleyhi ve sellem de, peygamber olarak gönderilişinden itibaren namaz kılmakla yükümlü olmuştur. Ancak o zaman, güneşin doğuşundan ve batışından sonra olmak üzere günde iki defa namaz kılınıyordu. Sonra Miraç gecesinde beş vakit namaz farz olmuştu. Hazreti peygamberin miracı ise, sahîh kabul edilen rivayete göre, Medine’ye hicretlerinden on sekiz ay önce Recep ayının yirmi yedinci gecesinde olmuştu.

Kur'an-ı Kerim'de ve Hadis-i Şeriflerde namaza dair birçok emirler ve öğütler vardır. Bütün bunlar, İslâm dininde namaza ne kadar büyük önem verildiğini gösterir. Bir âyet-i kerimenin anlamı şöyledir:

أُتْلِ مَا أُوْرِحَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ
إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ
وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

"Ey Resulüm! Sana vahy olunan Kur'an âyetlerini güzelce oku ve namazı gereği üzere kıl. Gerçekten namaz, edeb ve namusa uygun olmayan şeylerden, çirkin görünen işlerden alıkor. Herhalde yüce Allah'ı zikretmek, her ibâdetten daha büyuktur. Yüce Allah bütün yaptıklarınızı bilir."

Namaz ibâdeti ise en büyük zikirdir.

Düger bir âyet-i kerimenin meali şöyledir:

وَأَقِيمُ الصَّلَاةَ وَأَتُوا الزَّكُوَةَ وَمَا تَقْدَمُوا لَا نُفْسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ
تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

"Namazı gereği üzere yerine getiriniz, zekâtı veriniz. Nefisleriniz için hayır olarak önceden ne gönderirseniz, onu Yüce Allah yanında (sevab olarak) bulursunuz; asla kaybolmaz. Muhakkak ki, Allah yaptıklarınızı görür." (bakara:110)

Bir hadis-i şerifde:

"Namaz dinin direğidir." buyrulmuştur.

Düger bir hadis-i şerifin anlamı şöyle: *"Namaz, kişinin kalbinde bir nurdur; artık sizden içini aydınlatmak dileyen, kalbindeki nurunu artırmaya çalışın."*

İşte bütün bu mübarek âyetlerle hadis-i şerifler, namazın Yüce Allah yanında ne kadar büyük ve makbul bir ibâdet olduğunu göstermeye yeterlidir.

Gerçek şu ki, namaz çok mukaddes bir ibâdettir. Namazın faziletlerine nihayet yoktur. Namaz, aklı yerinde olan ve büluğ çağına ermiş bulunan her müslüman için belli vaktlerde yapılması gereken şerefi yüksek farz bir görevdir. Bu önemli farzı yerine getirenler, Yüce Allah'ın pek büyük ikram ve ihsanlarına kavuşacaklardır. Bunu kasten terkedenler de, azabı çok şiddetli olan Allah'ın, acıklı cezasını çekeceklerdir.

Müslümanlar henüz yedi yaşına girmiş çocukların namaza alıştırmakla görevlidirler. Bu çocukların ana-babaları ve yetiştiricileri, namaz kılmalarını öğretirler ve yaptırırlar. On yaşına bastığı halde namaz kılmayan çocuğa, velisi üç tokattan ziyade olmamak üzere, hafifçe el ile vurur.

İnsan bir düşünmeli, her an Yüce Allah'ın sayısız nimet ve ihsanlarına kavuşmaktadır. Öyle ikramı bol, merhameti geniş olan Yaratıcımızın tükenmeyen lütuflarına karşı teşekkürde bulunmak gerekmek mi?

İşte insan, namaz yolu ile şükür borcunu ödemeye, yaratıcısının lütuf ve nimetlerini tatlı bir dil ile anarak kulluk görevini yerine getirmeye çalışmış olur. Bu bakımından: *"Namaz, şükryn bütün çeşitlerini bir araya toplar."* denilmiştir.

Bununla beraber namaz, ruhu temizleyen, kalbi aydınlatan, insanı yüksek duygulardan haberdar eden, insanı kötülüklerden alıkoyan, insanı hayırlara, düşünmeye, tevazu ve intizama götüren en güzel bir ibâdettir.

İnsan namaz sayesinde nice günahlardan kurtulur ve Yüce Allah'ın nice ihsan ve ikramına kavuşur.

Namaz, manevi hayattan başka maddi hayatı da canlılık verir. İnsanın temizliğine, sağlığına ve intizamla hareket etmesine sebep olur.

Soruç: Namazın meşru kılınmasındaki hikmetler ve yararlar her türlü düşünmenin üstündedir. Fakat bir müslüman namazını yalnız Yüce Allah'ın rızası için kılar, yalnız yaratıcısına şükür ve saygı için kılar. Namazın insana yararı olmadığı düşünülse dahi, yine bunu bir kul görevi olarak bilerek sadece Allah'ın emrine uymak için yerine getirmeye çalışır. Bu kutsal görevin yerini hiçbir şeyin tutamayaçağının kesinlikle bilir. Namaza harcayacağı dakikaları, hayatının en mutlu ve neş'eli zamanı olarak kabul eder.

Doğrusu, geçici hayatın son bulmayacak birçok kazançları ancak namaz sayesinde elde edilir. Namaza ayrılan saatler, sonsuzluk âleminin tükenmez mutluluk günlerini hazırlamış olur.

Bu çok mübarek ve pek feyizli ibâdete gereği üzere devam edenlere müjdelemeler olsun!..

NAMAZLA İLGİLİ BAZI DEYİMLER

Salât: Namaz demektir. Çoğu "Salevât"dır. Salât, sözlükte dua manasındadır. Din deyiminde, bildiğimiz ibâdetten, erkân ve zikirlerden ibarettir. Namaz kılana "Musallî" denir.

Bir de "Salat", Peygamber efendimize şu şekilde yapılan dua manasına da gelir: Allâhümme salli ve sellim alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âli seyyidinâ Muhammed = Allah'ım! Efendimiz Muhammed'e ve onun ailesine selamet ve rahmet ihsan buyur." Bu salat ve selamdan maksad, Peygamber efendimizin hem dünyada, hem de ahirette her türlü ikramâ kavuşmasını istemekten ve bu vesile ile kendisine olan bağlılığını ve saygımızı göstermekten ibarettir.

Tekbir: "Allâhü Ekber" demektir.

Kiyam: Ayakta durmaktır.

Kiraat: Kur'an-ı Kerim'den bir mikdar okumak demektir.

Rükû: Sözlükte eğilmek demektir. Din deyiminde, namazdaki okuyuştan sonra eğilerek, baş ve sırtı düz bir şekle getirmektir.

Kavme: Rükû halinden doğrulup da bir defa "Sübâhâne rabbiye'l azîm" diyecek kadar ayakta durmaktadır.

Secde: Namazı kılarken yere eğilerek yüzün bir kısmını, Yüce Allah'a saygı için yere koymaktır. Arka arkaya yapılan iki secdeye "Secdeteyn" denir. "Sücûd" sözü de, secde etmek ve secdeler manasına gelir.

Celse: İki secde arasında bir defa “Sübhâne Rabbiye'l Azîm” diyecek kadar oturmaktadır.

Ka'de: Namazda teşehhûd için, “Ettehiyyâtü lillâhi” yi okumak için oturmaktır. Bir namazda iki defa oturulursa, birinci oturuşa “Kade-i Ülâ=İlk oturuş”, ikinci-sine de “Kade-i Ahîre=Son oturuş” denir.

Rek'at: Namazın bölüklerinden her biri demektir. Şöyled ki: Bir namazda kiyam, ruku ve iki secdenin toplamı bir rekâttır. Bir namazda iki kiyam, iki rükû ve dört secde bulunursa, o namaz iki rekâtlı olur. Üç veya dört kiyam bulunursa, o namaz üç veya dört rekâtlı olur.

Şef: Çift manasında olup namazların her iki rekâtna denir. Dört rekâtlı bir namazın önceki iki rekâtna “Birinci Şef”, son iki rekâtna da “İkinci Şef” denir. Üç rekâtlı bir namazın üçüncü rekâti da, “İkinci Şef” demektir.

NAMAZLARIN NEVİLERİ VE REKÂTLARI

Namazlar farz, vacib, sünnet ve müstehab nevilerine ayrılır. Şöyled ki: Aklı yerinde olan ve büluğ çağına eren her müslümanın günde beş defa belli vaktlerde belli rekâtlarla kılacağı namazlar, birer farzı ayndır. Cuma namazı da bu kısımdandır. Vitir ve bayram namazları birer vacibdir. Farz namazlardan önce veya sonra yahut hem önce, hem de sonra kılınan bir kısım namazlar birer sünnettir. Tervih namazı da böyledir. Diğer vaktlerde sadece Allah'ın rızası için kılınan ve nafile (Tatavvu) denilen bir kısım namazlar da, ya birer sünnet veya müstehabdır. Kuşluk namazı gibi.

Bütün bu namazların sahî olması için birtakım şartları ve rükünleri vardır. Bunların yerine getirilmesi de birer farzdır. Bunlar namazların farzlarını teşkil eder. Bunnardan başka, namazların birtakım vacibleri, sünnetleri ve edebleri de vardır.

Namazların birtakım mekruhları ve müfsidleri de vardır. Her namazın bunlardan berî olması lazımdır. Bunun için her müslümanın bunları bilip ona göre din görevini yerine getirmesi gereklidir.

Namazların rekâtlarına gelince: Sabah namazının iki rekât sünneti ve iki rekât farzı vardır.

Öğle namazının dört rekât ilk sünneti, dört rekât farzı ve iki rekât son sünneti vardır.

İkindi namazının dört rekât önce kılınan sünneti, ve dört rekât farzı vardır.

Akşam namazının üç rekât farzı ve sonra kılınan iki rekât sünneti vardır.

Yatsı namazının dört rekât ilk sünneti, dört rekât farzı ve iki rekât son sünneti vardır.

Cuma namazının dört rekât ilk sünneti, iki rekât farzı, dört rekât son sünneti, iki rekât da vaktin sünneti, adıyla diğer bir sünneti vardır.

Vitir namazı ise, üç rekâttan ibarettir. Bayram namazları ikişer rekâttır.

Teravih namazı yirmi rekâttır. Diğer nafile namazlar da en az ikişer rekâttır. Bütün bunlar sırası ile açıklanacaktır.

NAMAZLARIN FARZLARI, ŞARTLARI, RÜKÜNLERİ

Namazların farzları on ikidir. Bunların altısı, daha namaza başlamadan önce yapılması gereken farzlardır ki, şunlardır:

- 1) Hadesten taharet,
- 2) Necasetten taharet,
- 3) Setr-i avret,
- 4) Kibleye yönelmek,
- 5) Vakit,
- 6) Niyet.

Diğer altısı da, namazın başlangıcından itibaren bulunması gereken farzlardır ve şunlardır:

- 1) İftitah (namaza girme) tekbüri,
- 2) Kiyam,
- 3) Kiraat,
- 4) Rükû,
- 5) Sücud,
- 6) Kade-i ahîre (son oturuş).

Bunlara da "Namazın rükünleri" denir. Bunlar namazın aslini ve temelini teşkil ederler.

Yukarıda sayılan on iki farzdan başka, namazda "Tadil-i Erkân" a riayet edilmesi, İmam Ebû Yusuf ile üç imama göre farz olduğu gibi, namazlardan kendi iradesi ile çıkmak da, İmam-ı Âzam'a göre bir farzdır. Buna "Huruç bi sun'ihî=Kendi isteği ile çıkmak" denir. Bunlarla namazların rükünleri sekiz olmuş olur. Bunlar da sırası ile açıklanacaktır.

HADESTEN VE NECASETTEN TAHARET

Namazdan önce hadesten ve necasetten taharet birer şarttır. Bunlar bulunmadıkça namaz sahîh olmaz. Hüküm necaset denilen hadesten, abdesti veya guslü gerektiren hallerden temiz bulunmak gereği gibi, hakiki necaset denilip maddeten pis bulunan şeylerden temiz bulunmak da gereklidir. Öyle ki, namaz kılacak kimse- nin bedeni ile elbiseleri ve namaz kılacağı yer temiz olacaktır.

SETR-İ AVRET (AYIP YERLERİ ÖRTMEK)

Namazda avret yerini örtmek bir şarttır. Şöyledir ki: Namazda örtülmesi farz olan ve başkalarının balmaları caiz bulunmayan organlara “Avret yeri” denir. Erkeklerin avret sayılan yerleri, göbekleri altından dizleri altına kadar olan yerdır. Diz kapakları da bu avret sayılan yere girer.

Kadınlara gelince: Hür olan kadınların yüzleri ile ellerinden başka, bütün bedenleri avrettir. Yüzleri ve elleri namazda ve namaz dışında, fitne korkusu olmadıkça avret değildir. Ayaklarının avret olup olmaması ihtilaflıdır. Sahih kabul edilen görüşe göre, kadınların ayakları da avret değildir. Çünkü bunlarla yolda yürümek ihtiyacı vardır. Bu bakımından bunları örtmek, hele fakirler için zordur.

Diğer bir görüşe göre, hür olan bir kadının namazı, ayağının dörtte biri açık bulunması ile bozulur. Diğer bir görüşe göre de, namazda kadınların ayakları avret sayılmazsa da, namaz dışında avret yeri sayılır. Bu ihtilaftan kurtulmak için ayaklarını örtmeleri iyi olur. Sahih olan görüşe göre, hür kadınların kolları, kulakları ve saliverilmiş saçları da avrettir.

Cariyeler (köle olan kadınlar) için avret yeri, erkekler gibi, göbekleri ile dizleri altına kadar olan kısımla, karın ve sırtlarındır. Hür kadınların şeref ve durumları bakımından örtmek zorunda bulundukları organları daha çoktur. Köleler ise, hürriyet şerefinden yoksun ve efendilerinin hizmeti ile meşgul oldukları için, bunlara daha fazla genişlik gösterilmiştir.

Avret sayılan yerlerden birinin tamamı veya dörtte biri kadarı açık bulunsa, namazı bozar, fakat dörtte birinden noksası açık bulunsa, bozmaz. İmam Ebû Yusuf'a göre, avret sayılan bir uzungun en az yarısı açık bulunmadıkça namazı bozmaz.

Örnek: Namazda baldırın dörtte birinden noksası açık bulunsa namaz bozulmaz. Yine bazı âlimlere göre, but ile diz kapağı bir uzungun sayılır. Yalnız diz kapağının açık bulunması ile namaz bozulmaz; çünkü diz kapağı, bir organın dörte birinden azdır.

Bir uzvun namazı bozma bakımından avret olması, başkalarına göredir, sahibine göre değildir. Başkaları tarafından görülmeyecek bir halde bulunması yeterlidir. Bunun için bir kimse namaz kılarken geniş bulunan elbiselerin yakasından avret yerini görecek olsa, başkaları görmeyeceği için, namazı bozulmaz. Fakat başkaları görebilecek bir durum olsa namaz bozulur.

Bir kimse namaz kılarken, elinde olmayarak açılan bir avret yerini hemen kapayacak olsa, namazı bozulmuş olmaz. Fakat kıyam ve rükû gibi bir rüknü yerine getirecek kadar bir zaman örtmezse, sahib olan görüşe göre namaz bozulur. Namaz içinde elbiseye sıçrayan bir pisliği hemen atmak veya bekletmekte de aynen bu huküm uygulanır. Fakat bu gibi namaza engel işler, insanın kendi iradesi ile yapılrsa, namaz hemen bozulur.

Muhtelif avret yerlerinin birer parçası açılıp da bunların toplamı, en küçük avret organının en az dörtte birine eşit olursa ve açıklık müddeti de bir rüknü yerine getirecek bir zaman devam ederse, namaz bozulur, değilse bozulmaz.

Bir kimsenin temiz elbisesi olup da, onu giymeye gücü bulunduğu halde onu giymeyerek gece karanlığında çiplak olarak namaz kılmış olsa, ittifakla namazı caiz olmaz.

Derinin rengini gösterecek şekilde ince olan bir elbise ile avret yeri örtülmüş sayılmaz. Bunun için böyle bir elbise ile namaz sahibi olmaz. Elbiselerin darlığından dolayı avret yerinin belli olması, kötü bir hal ise de namazın sihhatine engel olmaz.

Elbise bulacağına ümid eden çiplak bir kimse, vaktin çıkışından korkmadıkça, bekler. Temiz yer bulacağını ümit eden kimse de, böyle yapar.

Avret yerini örtecek bir şey bulamayan kimse, oturarak ve ayaklarını kibleye doğru uzatarak îmâ (işaret) ile namaz kılır. Onun için en iyi kılış şekli budur; çünkü bu vaziyette örtünme haline daha çok bürünmüş olur. Avret yerinin bir kısmını örtecek bir şey bulununca, onu kullanma vacib olur. Bu durumda önce avret-i galîza denilen ön ve arka taraflar örtülür. Sonra erkeklerde butlar, daha sonra dizler örtülür. Kadınlarda butlardan sonra karınlar, sonra sırtlar ve dizler, daha sonra da geri kalan kısımlar örtülür.

Bütün bunlar, namazın her halde yerine getirilmesini ve dinde çok önemli bir farz olduğunu göstermektedir.

KIBLEYE YÖNELMEK

Namazda Kâbe'ye doğru yönelmek de bir şarttır. Bilindiği gibi Kâbe, Mekke şehrindeki bir binadan ibaret değil, asıl olan bu binanın yeridir. Bu mübârek yerin göklere doğru üst tarafı ve derinliklere doğru alt tarafı hep kible yönündür. Bunun

için Kâbe'nin yanında veya içinde bulunanlar, Kâbe'nin herhangi bir tarafına yönelik namaz kılabilirler. Cemaatle namaz kıldıkları zaman da, imam ile cemaatin bir tarafta bulunması gerekmez. İmam Kâbe'nin bir yönüne, cemaat da diğer yönlerine yönelik namaz kılabilirler. Yeter ki imamın bulunduğu tarafta duran cemaat, imamdan daha ileride bulunmuş olmasın. Diğer yönlerdeki cemaatin, İmamdan Kâbe'ye daha yakın bulunmaları, imama uymalarına engel olmaz. İmam ile yüz yüze gelmemeleri kâfidir.

Kâbe dışında uzakta bulunanların tam kibleye yönelik olarak namaz kılmaları farz değildir. Kâbe tarafına yönelmeleri yeterlidir. Bu kadarı farzdır.

Kâbe yönü, pusula aleti ile tayin edilir. Mescidlerin ve camilerin mihrabları Kâbe yönünü gösterir. Öncekilerden kalma eski bir mihrab varsa, Kâbe yönünü araştırmaya gerek kalmaz; çünkü bu mihrablar usulüne uygun olarak yapılmıştır.

Doğu ülkelerinde bulunanların kiblesi, batı yönü olur.

Namaz için kibleye yönelikince, "Döndüm kibleye" denilmesi gerekmez. Yeter ki kiblenin Kâbe olduğu bilinsin. Zayıf bir görüşe göre de, döndüm kibleye denmesi gereklidir.

Bir kimse namazda iken bir özür bulunmaksızın göğsünü kibleden çevirse, namazı ittifakla bozulur. Sadece yüzünü çevirse, hemen kibleye dönmesi gereklidir, bununla namazı bozulmaz. Fakat harama yakın bir kerahet işlemiş olur.

Bir kimse hasta olup da kible tarafına dönemediği ve kendisini kible tarafına çevirecek kimse bulunmadığı zaman gücü yettiği tarafa doğru namazını kilar. Yine hasta olmadığı halde, bir düşman veya bir yırtıcı hayvan korkusundan dolayı kibleye yönelmemeyen kimse, gücü yettiği tarafa doğru namazını kilar; çünkü yükümlülük güçे göre olur.

Yerin çamurundan dolayı hayvan üzerinde namaz kılan kimse, arkadaşlarından ayrılmak korkusu bulunmayınca, hayvanını durdurup kibleye dönerek namazını kilar. Fakat yer çamurlu olmayıp da yalnız ıslanmış bulunsa, hayvan üzerinde farz namaz kılınamaz, yere inilmesi gereklidir. Ancak arkadaşlarından uzak kalmak gibi bir tehlike bulunursa, hayvan üzerinde farz namazı kılınabilir.

Bir kimse, bir özür sebebiyle farz olan bir namazı yere inmeden hayvan üzerinde kıldığı zaman, gücü yettiği tarafa yönelik namaz kılabilir. Fakat kibleye doğru yürümekte olan bir hayvan üzerindeki insanın namazı, o hayvanın kible yönünden bir rükün yerine getirilecek kadar dönmesi ile bozulur.

Kible yönünü bilmeyen ve yanında soracak bir adam bulunmayan kimse, araştırma yapar. Bazı işaretlere, güneşe ve yıldızlara bakarak kible yönünü araştırır da kanaat getirdiği tarafa doğu namazını kilar. Namazını tamamladıktan sonra kible

yönüne belirlemede hata ettiğini anlarsa, artık o namazı iade etmez. Fakat namaz içinde iken kible yönünü bilecek olsa, o tarafa dönerek namazını tamamlar; yeniden kılması gerekmez. Kible yönü üzerindeki şüphe, ister şehir içinde, ister kırda, ister karanlık gecede ve gündüz vaktinde olsun, durum aynıdır. Böyle bir kimseının kapıları çalıp kibleyi sorması gerekmez.

Bir kimse kible yönünden şüphelense ve yanında kibleyi bilen bir adam olduğu halde ondan sormayarak kendi araştırmasına göre bir tarafa yönelik namaz kilsa, eğer gerçekten isabet etmişse namazı sahih olur; fakat isabet etmemişse namazı sahih olmaz. Gözleri görmeyenin durumu da böyledir. Kible konusunda güvenilir bir kimsenin sözü, insanın kendi kanaatine uymasa bile, onu tutmak gereklidir. Çünkü haber verme, araştırmadan daha kuvvetlidir.

Kible yönünden şüphe eden kimse, araştırma yapmaksızın bir tarafa doğru namaz kılmaya başladıkten sonra, namaz içinde kibleye isabet ettiğini anlarsa namazını iade eder. Tam bir inançla kılacağı geri kalmış rekâtları, şüpheye kılmaya başladığı rekâtlar üzerine bina edemez; çünkü kuvvetli; zayıf üzerine bina edilmez. Fakat namazını bitirdikten sonra isabetini anlarsa, namazı iade gerekmez; çünkü rekâtların hepsi aynı halde kılınmış olur.

İmam Ebû Yusuf'a göre, her iki halde de iade gerekmez.

Kible yönünden şüpheye düşen kimse, araştırma yaptığı halde "kanaatına aykırı" bir tarafa yönelik namazını kilsa sahih olmaz. Bu durumda kibleye isabet etmiş bile olsa, namazını iade etmesi gereklidir.

İmam Ebû Yusuf'a göre, kibleye isabet etmişse, namazı iade etmek gerekmektedir.

Kible yönü üzerinde ihtilafa düşen kimseler, yalnız başına olarak namazlarını kılınalar. İmama uydukları taktirde, İmamın kanaatına aykırı bulunanların namazı sahih olmaz.

Bir gemi içinde namaz kılan kimse, gücü yetiyorsa kibleye doğru kılarsa; istediği tarafa doğru kılamaz. Gemi her döndükçe, onun da kibleye doğru dönmesi gereklidir.

Bir kimse abdestsiz olduğunu sanarak kılmakta olduğu namazdan ayrıldıktan sonra, mescidden çıkmamış olsa bile, abdestli olduğunu hatırlamış olsa, namazı bozulmuş olur. Fakat bir kimse mescitte namaz kılarken kendisinde abdestsizlik hali olduğunu sanarak kibleden ayrılsa da, mescidden çıkmadan önce kendisinde abdestsizlik hali olmadığını anlasa, İmam-ı Âzam'a göre namazı bozulmuş olmaz; mescitten çıktıktan sonra anlarsa, ittifakla namazı bozulur. Çünkü bir özür bulunmaksızın yerin değişmesi namazı hükümsüz kılar.

Nafile namazlara gelince: Bir kimse nafile namazı şehir dışında, bir özür olmaksızın hayvan üzerinde istediği yöne doğru kılabilir. İmam Ebû Yusuf'a göre, şehir

içinde de bu şekilde nafile namaz kerahetsiz kılınabilir. İmam Muhammed'e göre ise, şehir dahilinde böyle nafile namaz kılmak kerahetle caizdir.

Şehir dışından maksad, sefer hükmünün başlamasıyla namazın iki rekât olarak kılınabileceği yer demektir. (Misafir bölümüne bakılsın.)

Bir kimse, kibleden başka bir tarafa yönelik olarak, bir rekât namaz kılmış olan bir körü, kible yönüne çevirip de ona uyacak olsa, bakılır: Eğer kör kibleyi soracak bir kimse bulunduğu halde sormadan namaza başlamış ise, ikisinin de namazı sahî olmaz. Eğer soracak adam yok idiyse, körün namazı sahî olur, uyan adamının sahî olmaz.

Müslümanların, namazlarını kıllarken en eski ve en mukaddes mabed olan Kâbe'ye yönelmeleri, aralarındaki birliği canlandırmak, düzeni sağlamak ve gönüllerini müsterek bir ibâdet duygusu ile ferahlandırmak, ibâdet nuru ile aydınlatmak gibi hikmetlere dayanmaktadır.

NAMAZ VAKİTLERİ

Farz namazlarla bunların sünnetleri için, vitir namazı, teravih namazı, cuma ve bayram namazları için vakit de bir şarttır. Şöyle ki: Farz namazlar, sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarından ibarettir. Cuma namazı da öğle vakti içinde yerine getirilir. Bu namazların vakitlerini bilmek, farz olan bir görevdir. Vakit henüz girmeden kılınan bir namaz geçerli değildir, vakti içinde yeniden kılınması gereklidir. Vakti çıktıktan sonra kılınacak bir farz namaz ise, eda değil kaza edilmiş olur. Kaza ise, her yönü ile edanın yerini tutamaz. Bir namazın özür olmaksızın kazaya bırakılması, Yüce Allah yanında büyük sorumluluk gerektirir. Sünnet namazlarla, cuma ve bayram namazları, vakitleri çıkışınca kaza edilmezler.

Sabah namazının vakti, ikinci fecrin doğuşundan güneşin doğuşuna kadar olan zamandır. İkinci fecir, sabaha karşı doğu tarafın ufkundan yayılmaya başlayan bir aydınlıktan ibarettir. Bununla sabah vakti gerçek olarak girmiş olur. Bunun için buna "Fecr-i Sadık" denir. Bunun karşılığı, birinci fecirdir ki, gökte iki tarafı karanlık dörtgen bir çizgi şeklinde beliren bir beyazlıktır. Bu az sonra kaybolur. Arkasından bir karanlık gelir. Bundan sonra ikinci fecir meydana gelir. Bu birinci fecre, sabahın gerçekten girdiğini göstermediğinden ve yalancı bir aydınlık olduğundan Fecr-i Kâzib (yalancı fecir) adı verilmiştir. Bu fecir gece hükmündedir. Onun için bu vakitte ne yatsının vakti çıkmış, ne de sabah vakti girmiş olur. Öyle ki, bu vakit içinde yiyp içmek de, oruç tutan kimseye haram olmaz.

Sabah namazını ortalık açılıp ağardığı zaman kılmak müstehabdır ve daha faziletlidir. Buna "İsfar" denilir. Şöyle ki: İkinci fecrin aydınlığı tam meydana çıkıp da

gecenin karanlığının açılaçağı zamandır ki, atılan bir okun nereye düştüğünü atıcının görebileceği bir vakte kadar sabah namazı geciktirilmelidir. Aynı zamanda, kılınan bir sabah namazının fesadı halinde, o namazı güneş doğmadan önce sünneti ile kılabilcek bir zaman da kalmalıdır. Yalnız kurban bayramının ilk gününde Müzdelife'de bulunacak haçlar için, o günün sabah namazını hemen fecrin arkasından daha ortalık karanlık iken kılmak daha faziletlidir.

Buna "Tağlis" denilmektedir. Üç imama her zaman tağlis daha faziletlidir.

Ögle namazının vakti, güneşin tam tepe noktasına geldikten sonra batıya doğru meyletmesi ile başlar. Güneşin tam tepeden batıya meyletmesi anına "Fey-i Zeval" denir. Bu halde bulunan gölgeden başka, her şeyin gölgesinin iki misline çıktıgı zamana kadar öğle vakti devam eder. Öğlenin bu son vaktine "asr-ı sâni" derler. Bu, İmam-ı Azam'a göredir. İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed ile diğer üç imama göre, Fey-i zevalden başka her şeyin gölgesi, kendisinin bir misline ulaşınca, öğle namazının vakti olmuş ve ikinci namazının vakti girmiş olur. Bu zamana da "Asr-ı evvel" denir. Bu ihtilaftan kurtulmak için, daha önce tarif edilen asr-ı saniye kadar geciktirmemelidir. İkinci namazını da asr-ı sanide kılmalıdır.

Cuma namazının vakti, aynen öğle namazının vaktidir.

(Bu vakitlerin güzelce anlaşılabilmesi için bazı deyimleri bilmek gereklidir. Şöyle ki: Gündüz vaktine Arabça "Nehar" denir. Nehar iki kısımdır. Biri Nehar-ı Şerî (şerî Gündüz) dir ki, fecr-i sadıktan güneşin batışına kadar devam eder. Diğerini de, Nehar-ı Örfî (Örfî gündüz) dir. Bu da güneşin doğuşundan batışına kadar olan zamandır ve nehar-ı şerîden kısadır.

Ögle vakti, güneşin zevalinin hemen arkasından başlar. Zeval ise, örfî gündüzün tam ortasına raslar. Bu örfî gündüz on saat kabul edilse, tam beşte zeval vakti olmuş olur ve görünüşe göre güneş yolun yarısını almış sayılır. Artık her şeyin gölgesi doğudan batıya doğru düşmeye iken, bundan sonra batıdan doğuya doğru düşmeye başlar. İşte güneşin tam bu yarı yola geldiği anda, her şeyin yere düşen gölgesine de, "Fey-i Zeval" denir. Fey, aslında dönme manasındadır. Gölge, batıdan doğuya dönmeye başladığı için bu adı almıştır. Şimdi tam bu zeval anında güneşe karşı dikilmiş olan bir metre uzunluğundaki bir şeyin gölgesini yarımetre kabul ediniz. Bu bir fey-i zevaldır. Bundan sonra o şeyin gölgesi iki metre daha uzayıp artarsa, yani gölgesi iki buçuk metre olursa, asr-ı sani olmuştur. İmam-ı Azam'a göre, öğle vakti olmuş ve ikinci vakti girmiştir. Fey-i zeval, bulunulan zaman ve yere göre uzayabilir ve kısalabilir, belirsiz de olabilir.

Şunu da ilave edelim ki, tam bu zeval anına rastlayan bir namaz caiz değildir. Bu bir kerahet vaktidir. Fakat namazın caiz olmadığı bu kerahet zamanı, pek az bir vakte mi mahsustur; yoksa bundan biraz öncesinden mi başlar? Burada iki

görüş vardır. Bir görüşe göre burada örfi gündüz esastır. Bu bakımdan tam zeval vaktine “**istiva vakti**” denir ki, güneş-gündüz yarısı dairesi üstünde, herkesin tam başı üzerinde bulunur veya o hizaya gelmiş gibi görülür. İşte kerahet vakti de bu andan ibaret olmuş olur.

Fakat diğer bir görüşe göre, bu kerahet vaktinin belirlenmesinde esas olan şer'i gündüzüdür. Şer'i gündüzde istiva vakti, zeval vaktinden biraz önce meydana gelir. Buna göre kerahet zamanı da, bu istiva vaktinden zeval vaktine kadar uzayan müddet olur. Örnek: Ocak ayının birinci günü, fecr-i sadıkın doğuşu ezânı saatle 12.50'de olsa, güneşin batışı da 12'de olacağına göre, şer'i gündüz süresi 11 saat 10 dakika olur. Bu günde güneşin doğuşu 2.35'de olacağından örfi gündüzün süresi 9 saat 25 dakika olur. Bu durumda şer'i gündüzün yarısı, yani istiva zamanı fecirden 5 saat 35 dakika sonra olup, güneşin doğuşundan 3 saat 50 dakika sonra rastlar. Bu bakımdan şer'i gündüzün yarısı, zeval vaktinden 52 dakika önce olmuş olur. İşte bu 52 dakikalık süre, bir kerahet zamanıdır. Harzem fikih alimlerinin görüşü budur. Mekruh vakitler bölümüne bakılsın.)

İkindi namazının vakti, yukarıda açıklanan iki görüşe göre, öğle namazının vaktinin çıkışından güneşin batışına kadar olan zamandır. Yazın öğle namazını biraz serinlik çıkıncaya kadar geciktirmek, kışın da ilk vaktinde kılmak müstehabdır. İkindi namazını da güneşin renginin henüz değişmeyeceği bir vakte kadar geciktirmek daima müstehabdır. Güneşin bu değişmesinden maksad, güneşin gözleri kamaştırmayacak bir duruma gelmesidir.

Akşam namazının vakti, güneşin batmasından başlayıp şafağın kaybolmasına kadar devam eden zamandır.

Şafak, İmam-ı Azam'a göre, akşamleyin ufuktaki kızartıdan sonra meydana gelen beyazlıktır. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed ve diğer üç imama göre ve İmam-ı Azam'dan diğer bir rivayete göre, şafak ufukta meydana gelen kızartıdır. Bu kızartı gidince akşam namazının vakti çıkmış olur.

Akşam namazını ilk vaktinde kılmak müstehabdır. Akşam namazının vakti dar olduğundan onu geciktirmek uygun olmaz. Bu namazı kızartının kaybolmasına kadar geciktirmemelidir.

Yatsı namazının vakti, yukarıda açıklanan iki görüşe göre, şafağın kaybolmasından başlayıp ikinci fecrin doğuşuna kadar devam eder. Fecir doğunca yatsı vakti bitmiş olur.

Yatsı namazını gecenin üçe birine kadar geciktirmek müstehabdır. Gecenin yarısına kadar geciktirilmesi ise mübahidir. İkinci fecrin biraz öncesine kadar geciktirmek, bir özür olmadıkça mekruhtur. Çünkü bu durumda yatsı namazının

kaçırılmasından korkulur. İhtilâftan kurtulmak için de, ufuktaki beyazlık kaybolmadıkça yatsı namazı kılınmamalıdır. Bulutlu günlerde, sabah, öğle, akşam namazlarını biraz geciktirmeli, ikindi ve yatsı namazlarını da biraz erken kılmalıdır ki, bu müstehabdır.

Vitir namazının vakti, yatsı namazının vaktidir. Ancak vitir konusu ile ilgili bir emirden dolayı vitir namazı yatsı namazından sonra kılınır. Vitir vaktinin bu şekilde oluşu, İmam-ı Âzam'a göredir. İki imama göre, vitrin vakti, yatsı namazı kılındıktan sonra başlar. Bu ayrılık üzerine şöyle bir mesele ortaya çıkar. Bir kimse yatsı namazını kıldıktan sonra elbiselerini değiştirip başka bir elbise ile vitir namazını kilsa ve önceki elbiselerinin temiz olmadığı anlaşılsa, İmam-ı Âzam'a göre yalnız yatsı namazını yeniden kılmak gereklidir. İki imama göre ise, her iki namazı tekrar kılması gereklidir; çünkü vitir namazı vaktinden evvel kılınmış olur.

Bir insan uykudan uyanacağına güveni yoksa, uyumadan önce vitir namazını kılmalıdır. Eğer uyanacağından emin ise, vitir namazını gecenin sonuna kadar geciktirmesi daha faziletlidir.

Teravih namazının vakti, sahî kabul edilen görüşe göre, yatsı namazından sonradır, sabah namazının vaktine kadar devam eder. Hem vitirden önce, hem de vitirden sonra kılınabilir. Fakat yatsı namazı kılınmadan teravih namazı kılınmaz; kılınacak olsa tekrarlanması gereklidir.

Bayram namazlarının vakti, sabahleyin güneş yükselp de kerahet vakti çıktıktan itibaren başlar ve güneşin istiva (tam ortada bulunma) zamanına kadar sürer.

Ramazan bayramı namazı, bir özür sebebiyle birinci günün istivâ zamanına kadar kılınamazsa, ikinci günün istivâ zamanına kadar kılınır. Özür devam etse bile, artık üçüncü gün kılınmaz.

Kurban Bayramı namazı ise, bir özürden dolayı birinci gün kılınamazsa, ikinci gün kılınır. İkinci gün de bir özür sebebiyle kılınamazsa, üçüncü gün istiva zamanına kadar kılınır. Bir özür olmaksızın bu bayram namazlarını ikinci ve üçüncü güne bırakmak kötü bir iş olur. Bu bayram namazlarını istiva anında ve istivadan sonra kılmak hiçbir surette caiz değildir, kaza da edilmezler.

Vaktin müsait olduğunu sanarak bir sünnet namaza başlamış olan kimse, iki rekât kıldıktan sonra farzin kaçırılacağından korkarsa, başlamış olduğu namazı bırakmaz, iki rekâttan sonra teşehhüde oturup sonra selâm verir. Üçüncü rekâttı ise, dördüncü rekâti da kilar, sonra selâm verir. Çünkü böyle başlanmış olan bir namazın yerine getirilmesi gereklidir.

Vakit, namazın şartı olduğu gibi, vücubunun da sebebidir. Bu bakımdan, bir yerde namaz vakitlerinden biri veya ikisi bulunmasa, o vakitlere ait olan namazlar,

o yer halkına farz olmaz. Bazı bölgelerde yılın bir mevsiminde daha şafak kaybolmadan fecir doğarak sabah vakti girmektedir. Bu gibi yerlerde yatsı namazı düşmüştür, çünkü yatsının vakti bulunmamıştır. Abdest organlarından birini veya ikisini kaybeden kimse için bu organlarını yıkamak zorunluluğunun kalkması da bunun gibidir. Bu şekilde fetva verilmiştir. Bununla beraber bazı fıkıh alimlerine göre, bu gibi yerlerde bulunan müslümanlar da, beş vakit namaz kılmakla yükümlüdürler. Bulundukları yerde bu namazlardan herhangi birinin vakti meydana gelmemiş olsa, o namazı kaza şeklinde kılınır veya beş vaktin bulunduğu kendilerine en yakın bir bölgenin vakitlerine göre, o namaz için vakit belirleyerek namazı yerine getirmeye çalışırlar. Gerçek şu ki, vakit namazın şartıdır, bir sebebi ve bir alametidir. Fakat namazın asıl sebebi, Allah'ın bir emri oluşudur ve ilahi nizamın arka arkaya devam edip gitmesidir. Bu bakımından bütün müslümanlar, bu beş vakti kılmakla yükümlüdürler. Onun için bunları kılmaları gereklidir.

İmam Şafî'nin ictihadı da bu şekildedir. İhtiyata uygun olanı da budur.

Uzun zaman güneşin batmadığı veya doğmadığı bölgelerde namaz vakitlerinin böyle takdir edilip edilmeyeceği fikrinde fıkıh alimlerinin ihtilafi vardır. Bu gibi bölgelerde bulundukları kabul edilen müslümanların oruçları ve zekatları hususunda yine böyle bir ölçü koymak uygun görülmektedir.

Her gün beş vakit namaz kılmadan pek çok hikmetleri vardır. Biz burada yalnız şu kadarını arzedelim: İnsan sabahleyin sanki yeni bir hayatı kavuşmuş, karanlıktan aydınlığa çıkışmış olur. Yeni bir çalışma gayreti içine girmiştir. İnsana bu hayatı ve çalışma gücünü veren ve insana başarı sağlayacak olan ancak Yüce Allah'dır. Bundan dolayı insan, bu hayat nimetine şükretmek ve bunu bir hayırla sona erdirmek için mübarek sabah namazını kılmakla yükümlü tutulmuştur.

İnsan, sabahdan akşamaya kadar hayatını nimetlerinden yaralıyor. Bu zaman içinde devamlı olarak maddi bir çalışma gayreti gösteriyor. Bu bir başarı eseridir. İşte bu başarıya şükretmek ve bu başarının ruhları duyguşuzluk ve katılık içinde bırakmasına engel olmak için de öğle ile ikindi namazları farz kılmışlardır. Akşamin yaklaşması ile, sona ermeye yüz tutan bir günlük yaşamışın ve çalışmanın, ruha zevk veren bir ibâdetle sona ermesi, bir mutluluk ve şükür nişanı ve bir kuluk görevi olacağından, akşam namazı kılmaktadır.

İnsan daha sonra uykuya âlemine can atacaktır. Ölümün bir çeşidi olan, bir bakımından da huzur ve istirahat devresi sayılan bu âleme varmadan önce bir günlük hayatı kutsal bir ibâdetle son vermek, bir de, o ölüme benzer âleme ilâhî bir zevk ve uyanıklıkla geçmek, Yaratıcımızın mağfiretine sığınmak iyi bir sonuç olacağından da yatsı namazı kılmaktadır.

Sonuç: Gerek insanın ve gerek çevresindeki bütün varlıkların hayatlarında, doğmak, büyümek, duraklamak, yaşılanmak ve sonra da ölüp gitmek gibi değişik beş safha meydana gelmektedir. Artık büyük bir nimet olan bu safhalara bir karşılık olmak ve insanın maddi çalışmaları ile manevi çalışmaları arasında bir denge kurabilmek için, beş vakitte kılınan namazlardan daha yüksek ve faziletli bir çare bulunamaz. Bizleri bu kutsal ibâdetle yükümlü olmak şerefine ulaşırız ikramı çok bol mâbudumuza ne kadar şükretsek yine azdır.

NAMAZLARA AİT NİYETLER

Namazlarda niyet de şarttır. Şöyle ki: Niyet aslen bir azimden ve kesin bir iradeden ibaretir. Kalbin bir şeye karar vermesi ve bir işin ne için yapıldığını düşünmeksizin bilmesi demektir.

Namazla ilgili niyet, Yüce Allah'ın rızası için ihlâsla namaz kılmayı istemek ve hangi namazın kılınacağını bilmektir. Yapılan işlerin önemleri ve sevablari niyetlere göredir. İnsanın niyeti halis (sîrf Allah rızası için) olmalıdır. İnsan yapacağı bir ibâdeti şuurlu bir halde yapmalıdır. Yapacağı işe, Allah rızası gibi, yüksek bir gaye gözetmeli ve gaflet içinde bulunmamalıdır.

Niyet kalbe aittir. Bununla beraber kalb ile niyet yapıldıktan sonra dil ile de söylemenmesi daha iyidir. Bir insan, başlayacağı bir namaza, kalb ile niyet edip de, dili ile bir şey söylemese, o namazı caiz olur. Fakat kalb ile niyet etmekle beraber "**Şu vaktin farzını veya sünnetini kılmaya niyet ettim**" demesi, daha iyidir. Bu şekilde, hem kalb, hem de dil ile niyet edilmesi, sahîh olan görüşe göre müstehabdır. Kalbden niyet olmaksızın dil ile yapılan niyet sahîh değildir.

Farz namazlarla, bayram ve vitir namazlarında bunları yerine getirirken hangi vaktler olduğunu belirlemek gereklidir. "Bugünkü sabah namazına" veya "bugünkü Cuma namazına, bugünkü vitir namazına, bugünkü bayram namazına" diye niyet edilir. Yalnız farz namaza niyet etmek yeterli değildir. Böyle bir niyetle farz namazları tayin edilmiş olmaz. Fakat hangi namaz olduğu belirlenmemesizin vakit içindedir: "**Bu vaktin farzını kılmaya**" diye niyet edilmesi kâfi gelir. Rekâtların sayısını anmaya gerek yoktur. Yalnız Cuma namazı böyle değildir; onu vaktin farzı niyeti ile kılmak olmaz; çünkü asıl vakit öğlenindir, cumanın değildir.

Nafile namazlara gelince: Bunlarda sadece namaza niyet etmek kâfidir. Fakat "**Şu vaktin ilk sünnetine veya son sünnetine niyet ettim**", diye de kılınır. Bu namazların müekked veya gayri müekked olduğunu belirlemeye de gerek yoktur. Ancak teravih namazı için: "**Teravih namazını veya vaktin sünnetini kılmaya niyet ettim.**" demelidir. İhtiyat olan budur.

Cemaate yetişip de, imamın farzı mı, yoksa teravihi mi kıldığını bilmeyen kimse, farza niyet ederek imama uyar. Eğer imam farzı kılıyordu ise, uyanın da farzı sahih olur. Eğer imam teravih namazını kılıyordu ise, ona uyan o kimsenin namazı nafile yerine geçer. Yatsı namazından önce teravih kılınamayacağı için, teravih yerine geçmez.

Niyetin tekbir alma zamanına yakın olması daha faziletlidir. Daha önce de niyet edilebilir, yeter ki, niyeti ile tekbir arasında namaz aykırı bir hal bulunmuş olmasın.

Örnek: Bir kimse abdest alırken herhangi bir namazı kılmaya niyet etse, sonra namazı aykırı düşen yiyp içmek ve konuşmak gibi bir işte bulunmadan namaz yerine varıp namaza başlasa sahih olur. Bu arada hatırlırna o niyet gelmese dahi, yine namazı sahih olur. Fakat tekbirden sonra yapılacak bir niyet ile namaz sahih olmaz. Tercih edilen görüş budur. Diğer bir görüşe göre, tekbir aldıktan sonra, Sübhanke ve Euzu'den önce yapılacak niyetle de namaz caiz olur.

(İmam Şafii'ye göre, niyetin tekbiye yakın yapılması şarttır.)

Farz namaz yerine getirilirken kazaya niyet etmek, kaza namazı kılınırken farza niyet etmek suretiyle namaz caiz olur. Örnek: Bir kimse öğlen namazının vakti çıkmamıştır inancı ile öğlenin farzını yerine getirmeye niyet etse ve namazı tamamladıktan sonra öğle vaktinin olmuş bulunduğu anlasa, farza niyet ederek kılmış olduğu namaz kaza yerine geçer.

Bir kimse öğle gibi vakit içinde, hem öyle, hem de ikindi namazına niyet etse, bu niyet vakti girmiş olan namaz için geçerli olur. Vakti girmemiş olan namaz buna engel olmaz.

Bir kimse, bir vaktin farzına niyet ederek namaza başlayıp da, sonra nafile kılıyormuş gibi bir zanla namazı tamamlasa, bu namazı o farzdan sayılır. Çünkü namazın sonuna kadar niyetin hatırlanması şart değildir.

Bir kimse nafileye niyet ederek tekbir aldıktan sonra farza niyet ederek tekrar tekbir alsa, farz namaza başlamış olur. Aksi de böyledir.

Yine bir kimse öğle namazının farzına niyet ederek bir rekât kıldıktan sonra, ikindi namazının farzına veya bir nafile namaza niyet ederek tekrar tekbir alsa, öğle namazını bozmuş olur ve ikinci niyete göre namaza başlamış sayılır.

Cemaat halinde imama uyulduğu zaman da niyet edilmesi lâzımdır. "Bugünkü öğle namazının farzını kılmaya niyet ettim; uydum bu imama" denir. Bu şekilde bir niyet yapılmazsa, imama uymak sahîh olmaz.

Bir kimse namaza tek başına başlamışken imama uymaya niyet ederek diliyle tekrar tekbir alsa, önceki namazı bozmuş ve imama uymuş olur.

İmama uyan kimseyin kılacağı namazı belirtmeksiz yalnız: "İmama uyдум" veya "İktida ettim" diye niyet etmesi, üstün tutulan görüşe göre yeterli değildir. "İmamla beraber namaz kılmaya niyet ettim" denilmesi de böyledir.

Bir kimse imama uymaya niyet edip namaza başladığı halde imam henüz namaza başlamamış bulunsa, bu uyuş, sahib olmamış olur. Hatta "Allah" veya "Ekber" kelimesini imam daha bitirmeden kendisi bitirse, yine imama uymuş olmaz. Fakat ikinci kere olarak tekbir alsa bununla imama uymuş olur.

Cemaatin imama uymaya niyeti, imam "Allahü Ekber" deyip namaza başlamasından sonra olmalıdır ki, bir namaz kılana uyulmuş olsun ve imandan önce tekbir alınmış olmak ihtimali kalmasın. Bu, İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'in görüşüdür. İmam-ı Âzam'a göre, cemaatin tekbirleri imamın tekbirine yakın olmalıdır, çünkü bunda ibâdette acele etme fazileti vardır. O halde niyetin önce olması gereklidir. Bununla beraber imam daha Fatiha suresini bitirmeden tekbir alıp imama uyan kimse, iftitah(başlangıç) tekbirinin sevabına kavuşmuş olur.

Kendisine uyulan imamın kim olduğunu bilmek gerekmek. Hasan olduğu sanılan imamın, Bekir olduğu anlaşılsa, yapılan imama uyma niyetine bir engel teşkil etmez. Ancak Hasan'a uyдум diye tayinde bulunarak niyet edildiği halde, imamın başkası olduğu anlaşılsa, iktida (imama uyan) sahib olmamış olur; çünkü bu kayda bağlanmış bir niyettir.

İmam olan şahsin, imamete niyet etmesi gerekmek. Ancak kadınların da kendisine uymalarının sahib olabilmesi için imamete niyet etmesi gerekdir. Bunun için bir imam "Ene imâmün limen tebianî=Ben bana uyanlara imamım" diye niyet etse, kendisine kadınlar da uyabilirler. İmamet bahsine bakılsın.

İFTİTAH TEKBİRİ

Namaza: "Allahu Ekber" diyerek başlanır. Bu bir iftitah (başlangıç) tekbindir. Buna "tahrime" de denir. İftitah tekbindir, ancak Yüce Allah'ın şanını yükseltecek olan O'na mahsus bir ifade ile yapılır. Bununla namaza girilmiş ve dünya işleri ile ilgi kesilmiş olur.

Tahrime, Hanefilere göre namazın aslen bir rüknü değil, bir şartıdır, namazdan öncedir. Böyle olmakla beraber namazın rükünlere çok bitişik olduğu için bu da bir rükün sayılmıştır.

Üç İmama göre, tahrime de aslen namazın bir rüknüdür. Bu ayrı görüşlerden birtakım meseleler doğar.

Namaza başlarken, "Allahu Ekber" yerine, "Allahü'l-Kebîr" veya "Allahü Kebîr" yahut yalnız "Allah" denilmesi de farz için yeterlidir. Bunlarda Yüce Allah'ın

şanını yükselen mana vardır. Fakat şu ifadelerle namaza başlanmaz: “**Allahüm-mağfir lî, Estağfirullah, Eüzü Billâh, Bismillâh.**” Çünkü bunlar birer dua sözleridir, yalnız tazimi ifade etmezler.

Bir elif ziyade ederek = **Allahü Ekbâr**” denilmekle namaza başlanmış olmaz. Namaz içinde böyle denmesi, sahih olan görüşe göre namazı bozar; çünkü mana değişmiş olur.

“Allah” ism-i celilinin elifine med (uzatma) ilavesiyle **“اَللّٰهُ = Allah”** denilmesi de, şübhəyi ifade edeceği için namazı bozar. Alimlerden Muhammed İbni Mukatıl'e göre, eğer namaz kılan kimse med ile medsizliği (bir harfi çekip çekmemə halini) ayıramayacak durumda ise, namazı bozulmaz. Fakat önceki söz esastır. Çünkü bu cehalet özür kabul edilmez.

“Allahü Ekber” yerine Farsça'da kullanılan kâf harfiyle **“Allahü Egber”** denilse, bununla namaza başlanmış olur.

İmama uymak üzere ayakta alınan iftitah tekbirinin tamamının kiyam halinde alınması şarttır. Bunun için rüku halinde bulunan bir imama uyan kimse, kiyam halinde **“Allahü Ekber”** derken, **“Ekber”** sözünü rükuya vardiktan sonra diyecek olsa, imama uyması sahih olmaz.

NAMAZLarda KIYAM (AYAKTA DURMAK)

Kiyam, farz ve vacib namazlarda bir rükündür ve bir esastır. Bundan dolayı kiyama gücü yeten bir kimsenin oturarak kılacağı farz veya vacib namaz caiz olmaz. Rükunler farz olduğundan, onlara riayet etmek gerekir.

Bir hasta gerçek olarak veya hükmən ayakta durmaktan aciz kalsa, namazını oturarak kılarsın. Bu şöyleden olabilir: Ya hastalık gibi bir özürden dolayı gerçekten ayakta duramıyor veya sıhhətli olduğu halde şiddetli ağrılar duyacağından veya bulunduğu halden daha kötü bir hale düşeceğinden korktuğu için ayakta durmuyor. Her iki halde de oturarak kılabilir. Gücü yetiyorsa rüku ve secdeleri yapar, çünkü zorluklar kolaylığı kazandırır. Zaruretler de, kendi mikdarlarında bir ölçüye bağlanır.

Bir hasta, bir yere dayanmak suretiyle ayakta namaz kılmaya gücü yettiği sürece oturarak farz namazları kılamaz. Yine bir süre ayakta durmaya gücü yetiyorsa, o sürece ayakta durur ve sonra oturarak namazı bitirir. Öyle ki, yalnız iftitah tekbirini ayakta almayla gücü yeten kimse, bu tekbirin ayakta alır, sonra oturup namazını kılarsın, başka türlü yapamaz.

Bir hasta ayakta durmaya gücü yettiği halde, rüku ve secdeye veya yalnız secde etmeye gücü yetmezse, namazını ayakta kılmasını gerekmeyez. Oturup İmâ (işaret) ile namaz kılarsın, faziletli olan budur. Fakat İmam Züfer ile üç imama göre, namazını

ayakta îmâ ile kılması gereklidir. Îmâ'dan maksad, namazda başı aşağıya doğru eğerek rüku ve secde için yapılan işaretidir. Ancak secde için yapılan eğilme hareketi, rüku için yapıldan daha aşağı olması gereklidir.

Ayakta namaz kıldığı taktirde Kur'an okumaktan aciz kalacak olan bir kimse, namazını oturup kiraatle kılabilir. Ayakta bir miktar okumaya gücü yeten kimse, gücünü yettiği kadar ayakta okur, geri kalan kısmını oturarak okur.

Rüku ve secde ile namaz kıldığı taktirde yarasından kan akacak kimse, namazını ayakta veya oturarak îmâ ile kılabilir. Ayakta namaz kıldığı taktirde idrarını tutamayacak olan kimse de, namazını oturarak rüku ve secde ile kılabilir.

Tek başına namaz kılınca kıyma gücü yettiği halde, cemaatte kıldığı zaman buna gücü yetmeyen kimse, ayakta namaza başlar, sora oturur. Gücü varsa rüku için yine ayağa kalkar ve rüku eder; fakat namazı tekrar kılmasının gerekliliği yoktur.

Oturduğu halde de, rüku ve secde etmeye gücü yetmeyen kimse, başı ile îmâ ederek rüku ve secdesini yapar. Secde için, rükudan ziyade başını eğir. Üzerine secde etmek için yastık gibi bir şey temin etmesi uygun değildir. Bununla beraber böyle bir şey üzerine başını koyarak secde etmesi de caizdir. Bu durumda secde yerinin sertliğini duyarsa, namazını rüku ve secde ile kılmış sayılır, duymazsa îmâ ile kılmış olur.

Oturarak da namazını kılamayan kimse, arkası üzerine yatar ve ayaklarını kible yönüne doğru uzatır. Sonra rüku ve secde için ima ederek namazını kılabilir. Başı ile ima edebilmesi için, omuzlarının altına uygun bir şey konur. Böyle bir hasta, yüzü kibleye yönelik olarak sağ yanına üzerine yatıp îmâ ile rüku ve secde yapsa, namazı yine caiz olur. Fakat gücü varsa, arkası üzerine yatması daha faziletedir.

Oturarak namaz kılabilen bir hasta, gücü varsa teşehhütde oturulduğu gibi oturur ve böylece namazını tamamlar. Buna gücü yoksa, kolayına geldiği şekilde oturur.

Bir hasta, başı ile ima etmeye gücü yetmese, namazını sonraya bırakır; kalbi ile, kaş ve gözleri ile ima etmez. Bu hükmü İmam-ı Âzam'a göredir. İmam Ebû Yusuf'a göre, bu durumda kalbi ile imada bulunmazsa da, göz ve kaşları ile ima eder. İmam Züfer ile İmam Şafî'iye göre, kalbi ile de imada bulunur. Diğer bir rivayete göre, böyle bir hastanın aciziyetli hali bir gün ve bir geceden fazla devam ederse, bu zamanla ilgili namazları büsbütün kendisinden düşer. Akılda başında olsa da hükmü budur.

Bir kimsenin baygınlığı bir gün ile bir geceden az devam ederse, bu arada geçen kaza namazlarını eda eder. Fakat bundan çok devam ederse, namazları üzerrinden düşer. Bu azlık ve çokluk İmam-ı Âzam'a göre saat itibarıyledir. İmam-ı Muhammed'e göre ise, geçen namazların vakitleri itibarıyledir. Bunun için İmam-ı

Muhammed'e göre geçmiş olan namazlar beşten fazla ise, düşerler, değilse düşmezler. Bu görüş daha sahih görülmektedir.

Sonuç: Namaz, tam bir özür bulunmadıkça asla terk edilemez ve geciktirilemez. Aksi halde Yüce Allah'ın azabı çok şiddetlidir, pek korkunçtur. O'nun büyük varlığına sığınırız.

Bir özre dayanmaksızın farz namazlar hayvan üzerinde kılınamaz. Bu hükümden vitir namazı ile cenaze namazı ve yerde okunmuş olan secde ayetinden dolayı yapılacak tilavet secdesi ve kazası gereken herhangi bir namaz da aynıdır.

İمام-ı Azam'dan bir rivayete göre, sabah namazının sünneti de bir özür bulunmadıkça hayvan üzerinde kılınamaz.

Yürümekte olan bir araba, yürüür halde olan hayvan hükmündedir. Onun için bir zaruret bulunmadıkça, yürüür halde olan araba üzerinde farz ve vacib namazlar kılınamaz. Yerde duran araba ise, yer üzerindeki bir sedir ve bir taht gibidir, üzerinde herhangi bir namaz kılınabilir.

Yüzüp gitmekte olan bir gemi içinde, bir özür olmaksızın bütün namazlar oturularak kılınabilir. Fakat ayakta kılmak daha faziletlidir. Bu, İmam-ı Azam'a göre dir. İki imama göre, baş dönmesi gibi bir özür bulunmadıkça, yürüyen gemi içinde farz namazlar oturularak kılınamaz. Çünkü kıyam (ayakta durmak), bir rükündür, bir özür bulunmadıkça terk edilemez. İmam-ı Azam'a göre ise, gemide baş dönmesi galiptir, galip ise muhakkak hükmündedir.

Deniz kenarında veya ortasında bağlı bulunan bir gemi, eğer çalkalanmamakta ise yer hükmündedir; içinde ayakta olarak namaz kılınabilir. Fakat çalkalanıp durmakta ise, hayvan hükmünde olur; mümkünse içinden çıkış dışarda namaz kılmak gerekir.

Hareket halinde bulunan bir uçak da, yürümekte olan bir gemi gibidir; bunun da yürümesi ve durması yolcunun elinde değildir.

Yürümekte olan deve gibi bir hayvanın üzerindeki Mahmil'in iki gözü, hayvanın sırtı hükmündedir. Fakat durmakta olan bir hayvanın üzerindeki Mahmil'in (içinde insan oturan egerin) iki gözü altına yere dayanmak için bir ağaç dikildiği taktirde, yer üzerindeki sedir, tahta ve minderlik hükmünde olur.

Hayvan üzerinde namaz kılan kimse, ruku ve secdeyi ima ile yapar; secde için rükudan biraz daha fazla eğilir. Hayvan üzerindeki eger gibi herhangi bir eşya üzerine başına koyarak secde edilmesi mukruhtur.

Sünnet ve müstahab namazlar, bir özür bulunmaksızın oturularak da kılınabilir. Fakat fazilet, ayakta kılınmalarındadır. Bunda âlimlerin ittifakı vardır. İmam-ı Azam'a göre yalnız sabah namazının sünneti bundan müstesnadır; özürsüz oturularak

kılınmaz. Yukarda buna işaret edilmişti. Teravih namazını da özürsüz oturarak kılmak caiz ise de, keraheti vardır.

Bir kimsenin ayakta olarak başladığı nafile bir namazı, yorulacak olsa, bir yere dayanarak veya oturarak kılması caizdir. Böyle bir özür bulunmadıkça, bir yere dayanılmasında veya oturulmasında kerahet vardır.

NAMAZLARDA KIRAAT

Namazda kiraet: Namaz kılanın kendisi iştebilecek derecede dili ile harfleri belirterek Kur'an-ı Kerim ayetlerinden bir miktar okuması, namazın bir rüknü olarak farzdır. Kendisi duymayacak kadar bir sesle okuyuş kiraet degildir. Ancak imama uyan kimse bu kiraetten müstesnadır, bu kimse Kur'an okumaz. İllerde açıklanacaktır.

Vitrin ve nafile namazların bütün rekâtlarında, iki rekâtlı farzların her iki rekâtında kiraet farzdır. Fakat dört rekâtlı farz namazlarla üç rekâtlı farz namazda, tayin yapılmaksızın yalnız iki rekâtlarında kiraet farzdır. Ancak kiraetin ilk iki rekâttâ yapılması vacib görülmüştür. Bunun için ilk iki rekâtta kiraatin kasten terk edilmesi mekruhtur. Yanlış olarak terk edilmesi de sehiv (yanılma) secdesini gerektirir. Farzların diğer rekâtlarında fatiha okunması sahih kabul edilen görüşe göre vacibdir. Yanlış olarak fatihanın terk edilmesi de sehiv secdesini gerektirir.

Fakat diğer rivayetlere göre, farzların son üçüncü ve dördüncü rekâtlarında kiraet caiz olduğu gibi tesbihde bulunmak veya üç tesbih mikdarı susmak da caizdir. Ancak Kur'an okumak daha faziletlidir. Fatiha okumak da sünnettir.

Namazda kiraetin farz olan mikdarına gelince: İmam-ı Azam'a göre bu farz olan mikdar, kiraat farz olan her rekâtta, ayet kısa dahi olsa, en az bir ayettir. Bu mikdar Kur'an okundu mu, bu farz yerine getirilmiş olur. Fakat iki İmama ve İmam-ı Azam'dan diğer bir rivayete göre, bu mikdar üç kısa ayet veya en az üç kısa ayet mikdarı olacak kadar uzun bir ayettir. İhtiyata uygun olan da budur.

Bir harften veya bir kelimededen ibaret olan "Nun" ve "Müdhâmetân" ayetlerinin okunması, sahih olan görüşe göre yeterli olmaz. Çünkü bu mikdar kiraet sayılmaz.

Bir ayeti kerimeden başkasını okumaya gücü yetmeyen kimse, o ayet-i kerimeyi İmam-ı Azam'a göre bir rekâtta bir defa okur, üç kez okumaz. İki imama göre, üç kere tekrarlar. Fakat üç ayet okumaya gücü yeten kimsenin bir ayeti üç kez tekrarlaması iki İmama göre caiz degildir. "Âyetü'l Kürsi" gibi uzun bir ayetin bir kısmını bir rekâtta, diğer kısmını da diğer rekâtta okumak, sahih olan görüşe göre, yeterli olur; çünkü bunlar üç ayete denk olmuş bulunur.

Yanlış okuyuşlarının hükümleri için "Zelletü'l-Kârî" bahsine bakılsın.

NAMAZLARDA RÜKÜ

Namazlarda rüku da bir rükün olduğundan farzdır. Kiraatten sonra eğilerek rükua varılır. Baş ile sırt düz bir doğrultuda bulunur. Eller dizlere kadar uzatılıp dizler kavranır. Ayakta namaz kılan kimseňin rüku için yalnız başını eğmesi kâfi gelmez. Arkasını da eğerek doğru bir çizgi gibi düz bir durum almış bulunur. Bu, tam bir rükudur. Rükua giden kimse böyle bir vaziyet almaz da kıyma daha yakın bir çizgide eğilirse, onun rüküu sahîh olmaz. Fakat rüku vaziyetine daha yakın eğilmiş ise, rüküu sahîh olur.

Otururken namaz kılan kimse, rükua vardığı zaman alnı dizlerine paralel olacak derecede arkasını eğmelidir.

Rükuda bulunuyor gibi kanbur olan kimseňin rüküu, başını biraz eğmekle olur. Kanburluğu rüku sayılmaz.

İmama rüku halinde yetişen kimse, ayakta tekbir alıp ondan sonra rükua gider. Bu tekbüri rükua yakın bir vaziyette alırsa namazı bozulur, imama uymuş olmaz.

İمام henüz rükuda iken yetişip de ona uyarak rükua varan kimse, o rekâti imamlı kılmış sayılır. Fakat bir insan, imam rükuda iken tekbir alıp da, imam rüküdan kalktıktan sonra rükua gitse, o rekâta yetişmiş sayılmaz, bir rekâti kaçırılmış olur. Kaçırdığı rekâti namaz sonunda imam selam verdikten sonra tek başına kılır.

İmama uyan kimse, imamdan önce rükua varıp daha imam rükua gitmeden başını kaldırırsa, bu rüku yeterli olmaz. Bunu imamın rüküu ile iade etmezse namazı bozulmuş olur.

İmadan önce rüku veya secdeden başını kaldırın kimse, imama aykırı davranışını gidermek için hemen rüku veya secdeye döner.

İmama rükuda yetişen kimse iki tekbiye muhtaç değildir. Ayakta "Allâhü Ekber" deyip hemen rükua gider. Bu bir tekbir ile hem iftitah, hem de rüku tekbüritini almış olur. (İmamet bahsine bakılsın.)

NAMAZLARDA SECDE

Secde de namazın bir rüknü olduğundan farzdır. Namaz kılan kimse, rükudan sonra secdeye varır. Rükudan doğruluktan sonra yere kapanarak iki dizi üzerinde ellerine dayanarak alnını ve burnunu (yüzünü) iki eli arasında yere veya yere bitişik bir şey üzerine koyar. Yüce Allah'a tazimde bulunur. Bu şekilde secde, her rekâttta ikişer defa arka arkaya yapılır.

Namazda secde için alın yere koyulduğu halde burun yere konmasa, secde yine caiz olur; fakat böyle bir secde, özür bulunmayınca mekruhtur. Aksine olarak

burun yere konur da alın konmazsa, özür olmadığı taktirde İmam-ı Azam'a göre kerahetle caiz olur. İki imama göre özürsüz öyle bir secde caiz olmaz. Bir özre dayanarak da olsa, yanak ve çene ile secde yapılmaz. Alın ve burunda secde etmeye engel bir özür bulunursa, imâ ile secde yapılır.

Secdede elleri ve dizleri yere koymak her halde farz değildir, sünnettir. Fakat İmam Züfer, İmam Şafîî ve İmam Ahmed'e göre farzdır.

İki ayağın veya bir ayağın parmakları yere konmadıkça secde caiz değildir. Terchîh edilen görüş budur. Bir ayağın yalnız bir parmağını veya ayağın yalnız üstünü yere koymak kâfi gelmez.

Secde edilecek yer, ayakların konduğu yerden eğer yarım arşın (on iki parmak) mikdârı yükseklikte olursa, secde caiz olur, daha fazla yüksek olursa caiz olmaz.

Kalabalıktan veya başka bir özürden dolayı dizler üzerine secde caizdir. Yine kalabalıktan dolayı aynı namazı kılanların birbiri arkasına secde etmeleri de caizdir.

Bir kimse, başındaki şarığın bükümü üzerine veya elbiselerinin fazla kısmı üzerinde secde ettiği taktirde, eğer bunlar temiz bir şey üzerine konulmuş olur ve şarığın bükümü de alna bitişik bulunursa secde caiz olur, değilse olmaz. Her halde yerin sertliğini duymak da gereklidir. Bu sertliğin duyulmasına engel olacak pamuk ve benzeri bir şey üzerine secde edilemez.

Atılmış yün ve pamuk, saman ve kar gibi şeyin üzerine secde edildiği taktirde, eğer bunların boşlukları kaybolur da sertleşirse, üzerlerine secde caiz olur. Fakat bunların içinde yüz kaybolup sertlikleri duyulmazsa ve yüz yere inip kararlaşmazsa secde caiz olmaz.

Çuval içinde bulunan buğday, arpa, pirinç ve dari gibi ürünler üzerine secde yapılabilir. Fakat çuval içinde bulunmayan buğday ve arpa üzerine secde yapılabılırse de, dari gibi kaypak şeyler üzerinde secde yapılamaz.

Ufak bir taş üzerinde secde edilemez. Fakat alının çoğu bu taş ile beraber yere degecek olursa secde caiz olur.

Bir özür olmasa dahi, yere serilmiş olan herhangi temiz bir şey üzerine secde edilebilir. Yerin pis olması zarar vermez, o yerin pis kokusu veya pisliğin rengi gibi bir eseri bulunmamak şartı ile... O kadar var ki, böyle bir şeyin yere serilmesi, ya sıcaktan, ya soğuktan korunmak veya elbiseyi toz-topraktan korumak için olmalıdır. Yoksa yalnız alını topraktan korumak için olursa, kerahet işlenmiş olur.

(İmam Malik'e göre kilim, keçe, posteki gibi, yer cinsinden olmayan bir şey üzerinde secde edilmesi mekruhtur.)

Sıcaktan veya soğuktan korunmak gibi bir özürden dolayı, temiz yer üzerine konulacak iki el üzerine secde edilebilir.

Üzerinde namaz kılınacak bir sergi, eğer temiz bir elbise ise, yukarı tarafını aşağıya getirip etekleri üzerine secde edilmelidir. Çünkü böyle yapmak tevazua daha yakındır.

Farz olan rüku ve secde rükünlerinin yerine getirilmiş olması için, rüku ve secde denilebilecek kadar o vaziyetlerde durmak yeterlidir; muhakkak üçer kez tesbih okunacak mikdar beklemek farz değildir. Fakat rüku ve secdede sünnet miktarı en az üçer kere tesbih okumaktır. Orta derecesi beş tesbih, yüksek derecesi de yedişer tesbih okumaktır. Yalnız başına namaz kılan daha çok tesbih yapabilir. Fakat imam olan kimse, cemaatin rızası bulunmadıkça üçten fazla tesbihte bulunmamalıdır; çünkü cemaati usandırmak ve kaçırmak uygun değildir.

Rüku'da tesbih: "Sübâhâne Rabbîye'l-Azîm"dir. ("Pek büyük olan Rabbim, her türlü noksantalıklardan beridir, münezzehdir.")

Secdedeki tesbih de: "Sübâhâne Rabbîye'l-A'lâ"dir. ("Yüce, kudret ve azamet sahibi olan Rabbimi bütün noksantalıklardan tenzih ederim.")

Her rekâttâ iki secde yapılır. Bunlardan biri kasden terk edilse namaz bozulur. Yanılarak terk edilse, namazdan sonra hatırlaya gelse bile namaza aykırı bir iş yapılmamışsa hatırlandığı anda secdeye varılır ve ondan sonra son oturuş iade edilip "Sehiv Secdesi" yapılır. (Sehiv Secdesi'ne bakılsın.)

Secde, namazın en büyük rüknüdür. Secde, Yüce Allah'a gösterilen tevazu ve tazimatın en mükemmel alâmetidir. Bir hadis-i şerifde: "*Kulun, rabbine en yakın olduğu hal, secdeye varmış olduğu halidir. Artık secdede duayı çokça yapınız.*" buyrulmuştur. Çünkü secde hali, en ziyade küçülme ve teslimiyet hali olduğundan orada duanın kabulü umulur.

Secdesiz bir namaz, namaz değildir. Mabudumuzun manevi huzurunda yere lere kapanarak sayısını arzetsmek istemeyen bir insan, kulluk görevini terk etmiş, Yüce Allah'ın rahmetine kavuşma şerefinden yoksun kalmış olur.

NAMAZLARDA SON OTURUŞ

Namazların sonunda teşehhûd miktarı oturmak da, namazın bir farzı ve rüknüdür. Buna ka'de-i ahîre (son oturuş) denir.

İki rekâtlı namazlarda olan tek oturuşa da ka'de-i ahîre denir. Sabah namazında olduğu gibi. Teşehhûd mikdarından maksad, "Tahiyyat"ı okuyacak kadar zamanıdır.

الْتَّحِيَاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّبَيَّاتُ، الْسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ
 وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، الْسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ
 أَشْهُدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهُدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

Anlamı: "Bütün dualar ve övgüler (veya bütün mülkler) bedenî ve malî ibâdetler Yüce Allah'a mahsustur, bunlara başkaları hak kazanamaz. Selam da, Yüce Allah'ın rahmet ve bereketleri de, ey şanlı peygamber, sana aittir. Selam hem bizlere, hem de Yüce Allah'ın salih kullarına olsun. Şahadet ederim ki, (kesinlikle bilirim ki) Yüce Allah'dan başka gerçek mabud yoktur. Yine şahadet ederim ki, Hazret-i Muhammed, Yüce Allah'ın kulu ve peygamberidir."

Bir kimse sabah namazının iki rekâtını kıldıktan sonra ikinci rekât sonunda oturmaksızın ayağa kalkıp üçüncü rekâtın secdesini yapmış olsa, bu namaz farz-yetini yitirir ve nafileye döner. Bu durumda bir rekât daha kılarsa ve sonunda oturarak selam verir.

Yine, dört rekâtlı bir farz namazın dördüncü rekâtında ve akşam namazının üçüncü rekâtında oturmayıp da bir rekât daha kılınarak secdeye varılısa, bu namaz da nafileye dönmüş olur. Bu halde, kılınan namaz sabah namazı ise, dört rekâttan sonra hemen selam verilir. İkinci gibi dört rekâtlı namaz ise, beşinci rekâta bir rekât daha ilave edilip ondan sonra selam verilir. Sahih olan görüşe göre, bu durumda sehiv secdesi gerekmekz.

Bu mesele, İmamı Âzam ile İmam Ebû Yusuf'a göredir. İmam Muhammed'e göre ise, bu namaz esasen namaz olmaktan çıktıığı için nafile de olmaz.

Bir kimse namazın sonunda teşehhûd mikdari oturuktan sonra namazdaki tilavet secdesini hatırlayarak secdeye varsa, namazı bozulur. Çünkü bu halde son oturuş bulunmamış sayılır. Fakat tilavet secdesinden sonra tekrar teşehhûd miktarı oturulursa, o zaman son oturuş yapılmış demektir.

Son oturuşun tamamını uyku içinde geçiren kimse, uyandıktan sonra tekrar bir teşehhûd miktarı oturmazsa namazı bozulur. Çünkü uyku içinde yapılan bir iş, iradeye bağlı olmadığı için geçerli değildir. Bu işin bulunması ile bulunmaması eşittir. Namazda uyku içinde yapılan bir kiyam, kiraat ve rüku gibi işler de böyledir, geçerli değildir.

TADİL-İ ERKÂNA RİAYET (RÜKÜNLERİN HAKKINI VERMEK)

Namazlarda tadil-i erkâna riayet, İmam Ebû Yusuf'a göre, bir rükün olduğundan farzdır.

Bundan maksad, namazın kiyam, rüku ve secde gibi her rüknünü sükunetle yerine getirmek ve bu rükünleri yaparken her uzuv yatışıp hareket halinden beri bulunmaktır. Örnek: Rükudan kiyama kalkarken vücud dimdik bir hale gelmeli ve sükunet bulmalı, en az bir kere “*Sübħānallāhi'l Azim*” diyecek kadar ayakta durup ondan sonra secdeye varmalıdır. Her iki secde arasında da böylece bir tesbih mikdari durmalıdır.

Tadil-i Erkân, İmami Âzam ile İmam Muhammed'e göre, vacibdir. Bu iki ayrı görüşten birincisine göre, tadil-i erkân yapılmaksızın kılınan bir namazı yeniden kılmak gereklidir. İkinci görüşe göre ise, tadil-i erkânı terkeden dolayı yalnızca sehiv secdesi gereklidir. Fakat böyle bir namazı yeniden kılmak daha iyidir. Böylece insan ihtilaftan kurtulmuş olur. Ayrıca kerahetle kılınan namazları da yeniden kılmak vacib görülmüştür.

Namazdan manevi haz duyanlar, namazda tadil-i erkâna riayet ederler, acele etmekten sakınırlar. Acele etmeyi saygıya ve edebe aykırı görürler.

Hayatın en yararlı ve en kıymetli saatleri ibâdetle geçen zamanlardır. Boş yere veya kısa bir yarar uğrunda zamanlarını harcayan insanların, namaz gibi yüksek bir ibâdetten, devamlı mutluluk yolundan ve ilâhî huzurun zevkinden mahrum olmamak için çalışmamaları pek garip ve acinacak bir hal değil midir?

NAMAZDAN KENDİ İHTİYARI İLE ÇIKMAK

Namaz kılanın, ihtiyarına bağlı olan bir işe namazdan çıkışması da, İmami Âzam'a göre bir rükün olduğundan farzdır. Buna Huruç bi sun'ihi (kendi ihtiyarı ile çıkmak) denir. Fakat iki imama (İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e) göre bu farz değildir. Bu ayrılıktan, aşağıdaki iki mesele doğmaktadır:

Bir kimse namazın sonunda teşehhûd mikdari oturuktan sonra kasden namaza aykırı bir iş yapsa, gülse, konuşsa, yiyp içse, ittifakla namazı tamam olur. Fakat namaz kılanın ihtiyarına bağlı olmayarak bir abdestsizlik işi meydana gelse, bu durumda iki imama göre yine namaz tamam olmuş olur. İmam-ı Âzam'a göre ise, namaz tamam olmuş sayılmaz; hemen abdest alıp kendi ihtiyarı ile namazdan çıkışması gereklidir; değilse namazı bâtil olur.

Bir kimse son oturuşta teşehhüd mikdarı oturuduktan sonra, henüz ihtiyacı ile namazdan çıkmadan önce namaz vakti çıksa veya başka bir namaz vakti girse, iki imama göre onun namazı tamamdır. İmamı Âzam'a göre bozulmuş olur; çünkü bu namaza kendi iradesi ile son vermiş değildir.

NAMAZIN VACİBLERİ

Namazların farzları olduğu gibi, bir kısım vacibleri de vardır. Bu vacibleri yine getirmekle namazın farzları tamamlanıp, noksanları giderilmiş olur. Şöyle ki:

- 1)** Namaza başlarken yalnız "Allah" ismi ile yetinmeyip, büyülüğu ifade eden "Ekber" sözünü de ilave ederek "Allâhü Ekber" demek vacibdir.
- 2)** Namazlarda "Fatiha" süresini okumak vacibdir. Üç imama göre, bunu okumak farzdır.
- 3)** Namazlarda farz olan Kur'an okuyusunun ilk iki rekâta bağlı kılınması vacibdir.
- 4)** İlk iki rekâtın her birinde bir defa Fatiha suresi okuyup tekrarlanmaması vacibdir.
- 5)** Fatiha sûresini diğer okunacak sure ve âyetlerden önce okumak vacibdir.
- 6)** Fatiha suresine başka bir sure veya bir sure yerini tutacak kadar âyet ilavesi vacibdir. Şöyle ki: Farz namazların önceki ilk iki rekâtlarında Fatiha'dan sonra diğer bir sure veya bir sureye denk bir miktar âyet okunması vacib olduğu gibi, vitir namazı ile nafile namazların her rekâtında Fatiha ve Fatiha'dan sonra bir sure veya ona denk bir âyet okunması vacibdir. (Fatiha'ya başka bir sure veya âyetin eklenmesi üç imama göre sünnettir.)
- 7)** Yalnız başına namaz kılan kimse, sabah, akşam ve yatsı namazlarını dilerse aşikâre bir okuyaşla ve dilerse gizli bir okuyaşla kilar. Geceleyin kılacağı nafile namazlarda da hüküm böyledir. Fakat öğle ile ikinci namazlarında ve gündüz kılacağı nafile namazlarda gizli olarak okunması vacibdir.
- 8)** Cemaatle kılınan namazlardan sabah, cuma, bayram, teravih, vitir namazlarının her rekâtında; akşam ve yatsı namazlarının ilk iki rekâtlarında aşikâre Kur'an okumak, öğle ile ikinci namazlarının bütün rekâtlarında, akşam namazının üçüncü ve yatsının son iki rekâtlarında gizli olarak kiraat yapmak vacibdir.
- 9)** Vitir namazında kunut (dua) okumak ve kunut tekbiri almak vacibdir. Bu, İmamı Âzam'a göredir. İki İmama (İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e) göre ise, bunlar sünnettir.

10) Kazaya kalan bir namaz, gündüz cemaatle kılındığı taktirde, eğer sabah namazı gibi aşıkâre kiraat yapılması gereken bir namaz ise, yine aşıkâre kiraat yapılır. Gizli kiraat yapılması gereken bir namaz ise gizli kiraat yapılır. Tek başına namaz kılın ise, aşıkâre kiraat yapılması gereken bir namazı kaza ederken dilerse aşıkâre, dilerse gizli okuyabilir. Bir rivayete göre de, gündüz kaza edeceği herhangi bir namazda gizli okuması vacibdir; gizli veya aşıkâre okuma serbestisi yoktur.

11) Secde yaparken yalnız alınlı yetinmeyip, alınlı beraber burnu da yere koymak vacibdir.

12) Üç ve dört rekâtlı namazlarda birinci oturuş vacibdir.

13) Namazların her oturuşunda teşehhûdde bulunmak (Tahiyyatı okumak) vacibdir.

14) Namaz içinde okunan secde âyetinden dolayı tilavet secdesinde bulunmak vacibdir.

15) İki bayram namazının üçer ziyade tekbirleri vacibdir. Bu namazların birinci rekâtlarında rüku ve secde tekbirleri sünnettir. İkinci rekâtlarının rüku tekbirleri ise, vacib olan ziyade tekbirlere yakın olduğu için o da vacibdir.

16) Namazların farzlarında sıraya riayet edilmesi, iki farz arasına, farz olmayan bir şeyin girmesine meydan verilmemesi vacibdir. Farz olan kiyamdan (ayakta duruştan) sonra rükua gidilmesi, rükudan sonra da secdeye varılması gibi...

17) Vaciblerin her birini de yerinde yapmak ve sonraya bırakmamak vacibdir. Kur'an okunduktan sonra bir zaman bekleyip sehven düşünceye dalmak ve sonra rükua varmak gibi.

18) Namazların sonunda selam vermek. Önce sağ tarafa, sonra sol tarafa yüz çevirerek "Esselam" demek vacibdir. "Esselâmü aleyküm ve rahmetullah"^[1] denilmesinin vacib olduğu açık olarak belirtilmemiştir.

NAMAZLARIN SÜNNETLERİ

Namazların sünnetleri de vardır. Bu sünnetler, namazların vaciblerini tamamlar. Onlardaki noksantalıkları giderir ve fazla sevab kazanmaya sebeb olur. Sünnete riayet edip devam etmek, Allah'ın Peygamberine sevgi alâmetidir. Bununla beraber bu sünnetleri terk etmek, namazın bozulmasını ve tekrar kılınmasını gerektirmez.

^[1] Bu görüşe göre, sol tarafa selam verilmesi sünnettir. Namazdan çıkışması ise, bütün imamlara göre yalnız bir selam ile olur, bununla namaz biter. Bu selamı vermiş olana artık uyulmaz. Meşhur olan görüş budur.

Fakat küçümsemeksizin kasden terk edilmesi bir hata ve bir mahrumiyettir. Fakat sünnetin hak görülmemesi, boş ve hikmetten uzak sayilarak küçümsemenmesi, -Allah korusun- kûfürdür. Çünkü Sünnet de şer'i hükümlerden ve esaslardan biridir.

Namazlardan önce veya namazların içinde başlıca sünnetler şunlardır:

1) Beş vakit namaz için ve cuma namazı için ezan okumak ve ikamet etmek sünnettir. Şöyle ki: Vaktinde cemaatle yerine getirilen her farz namaz için ezan ve ikamet sünnet olduğu gibi, kazaya kalıp da cemaatle kılınacak farz namazlar için de sünnettir. Birçok namaz cemaatle kaza edileceği zaman, bunlardan yalnız ilk kılınacak namaz için ezan okunur. Sonra gerek bu namaz için ve gerek bunun arkasından kılınacak diğer kaça namazları için birer ikamete yetinilir.

Kendi evlerinde yalnız başına namaz kılacak erkekler için ezan ve ikamet müstehabdır. Gerek yolcular için, gerek cemaatle namaz kılacak olanlar için ezan ve ikameti terk etmek mekruhtur.

Cuma günü şehirde bulundukları halde, özürlerinden dolayı Cuma namazı kılamayanlara, öğle namazını kollarlarken ezan ve ikamet gerekmeyez. Kadınlar için de ezan ve ikamet sünnet değildir. Ezan ve ikamet bahsine bakılsın!..

2) İftithâ (başlangıç) tekbiri alırken elleri yukarıya kaldırırmak sünnettir. Şöyle ki: Erkekler ellerini, baş parmaklar kulak yumuşaklarına degecek kadar, kadınlar da parmaklarının uçları omuzlarına kavuşacak kadar ellerini göğüslerinin hizasına kaldırıp o vaziyette: "Allâhü Ekber" derler. Ellerin içleri kibleye yönelik bulunmalıdır. Birbirine karşı da bulunabilir. (Üç İmama göre, erkekler de ellerini ancak omuzlarının hizasına kadar kaldırırlar.)

3) Tekbir için eller kaldırılırken parmakların aralarının zorlamaksızın biraz açık bulundurulması sünnettir.

4) İmam olan kimsenin, tekbirleri ve rükudan kiyama kalkarken "Semiallahü limen hamideh" sözünü ve namazın sonunda her iki tarafa vereceği selamı ihtiyaç mikdari aşikâre yapması sünnet olduğu gibi, cemaatin da rükudan kalkarken: "Allâhümme Rabbenâ ve lekelhamd" sözü ile tekbirleri ve selamı gizlice yapmaları sünnettir.

Yalnız başına namaz kılan, rükudan kalkarken bunların ikisini de söyle.

(Birinci sözün anlamı: "Yüce Allah kendisine hamd edenin hamdini işitir." İkincisinin anlamı: "Ey Rabbimiz! Hamd de sana mahsustur.")

5) İlk tekbirden sonra namazın başında gizlice "Sübâhânekallâhümme" okunması, bundan sonra Fatiha'dan önce yine gizlice "Eûzü Besmele" okunması ve diğer rekâtılarda da Fatiha'dan önce besmele çekilipli Fatiha'ların sonunda âmin de nilmesi sünnettir. Burada imam ile cemaat ve yalnız başına kılanlar arasında bir

fark yoktur. Yalnız cemaat Fatiha'yı okumayacağı için "Eûzü Besmele" okumaları gerekmektedir.

"Amin" sözünün manası, dualarımızı kabul et, demektir.

Her rekâttâ Fatiha'dan önce Besmele'yi okumak, sahih sayılan bir görüşe göre vacibdir. Fatiha'dan sonra okunacak surelerin başlarında Besmele okunmaz. Yalnız İmam Muhammed'e göre, sessizce kılınacak namazlarda bu surelerin başlarında da besmele okunur.

(Sübâneke'den maksad:

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ
(وَجَلَ شَنَائُكَ) وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ

Sübâneke'l-lâhümme ve bihamdik. Ve tebâre kesmük ve teâlâ ceddük (ve celle senâük) ve lâ ilâhe ğayruk.

Anlamı: Ey Allah'ım! Seni tesbih ve tenzih ederim, sana hamd ve övgüde bulunurum. Senin kutsal ismin mübârekir. Senin azamet ve celalin pek yüksektir. (Seni övmek de yucedir.) Senden başka hak mabud yoktur."

Eûzü'den maksad da: "Eûzü billâhi mineşseytânirracîm" demektir. Anlamı şudur: "Allah tarafından kovulmuş olan Şeytan'ın kötüüğünden Yüce Allah'a siğınırım." Bu sıiginmaya "Teavvüz" denir.)

6) Namazda erkeklerin göbeklerinin altında tutmak üzere sağ ellerini sol eleri üzerine koyup, sağ ellerinin baş parmak ve serçe parmağı ile sol bileği kavramaları ve sağ elin diğer üç parmağını sol kol üzerine uzatmaları sünnettir. Kadınların da sağ ellerini sol eleri üzerine koyarak halka yapmaksızın göğüsleri üzerinde bulundurmaları sünnettir.

8) Ruku ve secde tesbihleri, ruku halinde en az üç kere: "Sübâne Rabbiye'l-Azîm" denilmesi, secde halinde de en az üç kere: "Sübâne Rabbiye'l-A'lâ" denilmesi sünnettir.

9) Ruku halinde, erkeklerin ellerinin parmakları açık olacak şekilde elleriyle dizlerini tutmaları sünnettir. Kadınlar bu halde parmaklarını açık tutmazlar ve dizlerini kavramazlar, ellerini dizleri üzerine koyarlar.

10) Bir özür yoksa, kiyamda iki ayağın arasını dört parmak kadar açık bulundurmaktır sünnettir.

11) Ka'de (tahiyyata oturuş) ve celse (secdeden doğrulup bekleme) hallerinde erkeklerinin sol ayaklarını döşeyerek üzerine oturmaları ve sağ ayaklarını güçleri

yettiğince kibleye doğru dikmeleri, kadınların da sol ayaklarını sağ taraflarına yatık bulundurarak yere oturmaları sünnettir. Bu oturuşa "Teverrük" denir.

12) Rüküda erkeklerin inciklerini dik tutmaları, kadınların da dizlerini büyük bulundurmaları sünnettir. Bu halde erkeklerin sırtları düz olur. Kadınların sırtlarıysa yukarıya doğru meyilli olur.

13) Secdeye varılırken önce dizleri, sonra elleri, sonra yüzü yere koymak ve secededen kalkarken de önce yüzü, sonra elleri dizleri üzerine koymuktan sonra dizleri yerden kaldırırmak sünnettir. Buna güç yetmezse, el ile yere dayanarak kaldırılabilir.

14) Ka'delerde (tahiyyatlara oturuşta) ve celselerde (secdeler arasındaki bekleyişlerde) ellerin kibleye yönelik olarak oyluklar üzerine konulup dizlerin tutulması sünnettir.

15) Ka'delerdeki teşehħülderde "Lâ İlâhe" denirken, sağ elin şahadet parmağı kaldırılıp "İllallah" denirken indirmesi sünnettir. Bunu yaparken baş parmak ile orta parmak halka edilip, diğer iki parmak bükülmelidir. Birçok kimseler bu sünneti gereği üzere yapamayacaklarından dolayı bunun terk edilmesini uygun görenler vardır.

16) Farz namazların, vitir namazının ve müekked sünnetlerin son oturuşlarında, gayr-i müekked sünnetlerle diğer nafilelerin her oturuşunda Tahiyattan sonra Peygamber Efendimize Salât ve Selâm okumak sünnettir.

(Bu salat ve selam şu şekilde okunur:

"Allahümme salli alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âli seyyidinâ Muhammed. Kemâ salleyte alâ seyyidinâ İbrâhîme ve alâ âli seyyidena İbrâhîme. Înneke hamîdün mecid. Ve bârik alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed. Kemâ barekte alâ seyyidinâ İbrâhîme ve alâ âli seyyidinâ İbrâhîm. Înneke hamîdün mecid."

Anlamı: "Ey Allah'ım! Efendimiz Muhammed'e ve efendimiz Muhammed'in ailesine rahmet et (onların şerefini yücelt). Efendimiz İbrâhîm'e ve onun ailesine rahmet ettiğin gibi. Şübhesiz bütün hamd ve övgü sanadır, büyülük ve yükselik sana mahsustur. Efendimiz Muhammede ve onun ailesine bereket ver. Efendimiz İbrâhîme ve onun ailesine bereket verdiğin gibi. Şübhesiz bütün hamd ve övgü sanadır, büyülük ve yükselik sana mahsustur."

17) Bütün namazların son oturuşlarında Salât ve Selâm'dan sonra iki tarafa selam vermeden önce dua edilmesi sünnettir. Bu dua, Kur'an-ı Kerim'in mübârek dua âyetlerinden biri ile yapılmalı veya bunlara benzer bulunmalıdır. Kullardan istenebilecek şeyler hakkında olan: "Ya Rabbi! Bana şu kadar para ver." şeklinde dua edilmesi caiz görülmemektedir. Namazların sonunda adet edinilen dua:

رَبَّنَا أَتَنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةٌ وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

"Rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fil' âhireti haseneten ve kınâ azâbe'n-nâr"

(*"Ey Rabbimiz! Bize dünyada bir güzellik, ahirette de bir güzellik (iyilik ve mutluluk) ver ve bizi ateş azabından koru."* demektir.)

18) Namazların sonunda selam verirken yüzün önce sağ tarafa, sonra sola çevrilmesi sünnettir.

19) Sütre edinilmesi sünnettir. Şöyled ki: Sahra ve benzeri açık yerlerde namaz kılan kimse, öňünden başkasının geçmesini umuyorsa, sağ ve sol kaşının hizasına en az bir arşın boyunda secde yerinin önüne kalın veya ince bir ağaç diker. Dikilemiyorsa, ağaç boyunca uzatır veya önüne uzunlamasına böyle bir çizgi çizer. Enine yarımdaire şeklinde bir çizgi çizilmesi de caizdir. Direk ve sandalye gibi şeyler de sütre işini görürler.

Cemaatle klinan namazlarda yalnız imamın önünde sütre bulunması kâfidir. Namaz kılanın öňünden geçilmesi edebe aykırıdır. Günahı gerektirdiğinden bundan kaçınılması lazımdır. Namaz kılan kimse, öňünden geçmek isteyeni engellemek için "Sübhanallah" diyebilir. Eli ile, gözü ile, yahut başı ile hafifçe işaret edebilir. Süturenin bulunması, namaz kılanın dağınık düşüncelerini kaldırıp, ibâdet için bir araya toplamaya ve gönlünü bir çerçeve içinde tutmaya yardımcı olur.

NAMAZLARIN EDEBLERİ

Namazların bir kısım âdâbı vardır. Bunlar birer mendub demektir. Bunları terk etmek yerilmeyi gerektirmez, bir günah sayılmaz. Fakat bunları yapmak daha faziletlidir, daha çok sevab kazanmaya sebebdır. Şuurlu bir müslüman, namazın ne kadar büyük bir ibâdet olduğunu bilir, namaz sayesinde merhameti geniş olan ezelî mabudunun manevi huzurunda bulunduğuunu anlar. O mukaddes mabudunun kendisini görüp bildiğini düşünerek, son derece edebe riâyet eder. Görünüş haliyle tevazu belirten bir durum alır. Mümkün olduğu kadar kalbinin iç duygularını dünyadan ve bayağı düşüncelerden korumaya çalışır. Bunun içindir ki:

"Namaz ancak kalb huzuru iledir." denilmiştir.

Namazların başlıca edebleri şunlardır:

1) Namazda dışı ve içi ile bir sükunet, bir huzur ve Allah'a ibâdet duygusu içinde bulunmak

- 2) Üst elbiseyi açık bulundurmayıp düğmelemek ve erkekler için, yenleri varsa, ellerini yenlerinden dışarıya çıkarmak.
 - 3) Kiyam halinde secde yerine, rükuda ayakların üzerine, secdede burnunun iki yanına, oturmuşta kucağa, selamda sağ ve sol omuz başlarına bakmak.
 - 4) Yalnız başına namaz kılan, ruku ve secde tesbihlerini üçten ziyade yapmak.
 - 5) İkamet alınırken, "Hayye alel felâh=Haydin kurtuluşa" denildiği zaman, imam ve cemaat için ayağa kalkmak. İmam mihraba yakın bulunmazsa, her saf, aralarından imam geçince ayağa kalkar.
 - 6) İmam için "Kad kâmeti's salât = Namaz başladı" denildiği anda namaza başlamak. İmam, bu hareketi ile müezzinin sözünü doğrulamış olur. Bununla beraber ikamet bittikten sonra, namaza başlanmasında da bir sakınca yoktur. Hatta İmam Ebû Yusuf ile üç imama göre, uygun olan da budur. İkamet alınırken camiye giren kimse oturur. Sonra cemaatle beraber ayağa kalkar. İkametin bitmesini ayakta beklemez.
 - 7) Namazda esneme halinde ağız tutmak ve dudakları dişlerle olsun kapamak. Mümkün olmazsa sağ el ile kapamak. Öksürügü ve geğırmeyi mümkün olduğu kadar gidermek.
- Bütün bunlar güzel sayılan işlerdir. İbadet arasında yapılması gereken saygı belirtilerindendir.

EZAN VE İKAMET (KAMET)

Ezan, lügatta bildirmek demektir. Şeriat deyiminde, farz namazlar için belli vakitlerde bilindiği şekilde okunan mübarek sözlerden ibarettir. Ezan okuyana "Müezzin" denir.

Farz namazlar için ezan okumak, bu namazların kılınacağını ilan edip bildirmek, kitab ve sünnetle sabittir. Fakat müslümanlığın başlangıcında bildiğimiz şekilde ezan okunmadı.

Bir müddet, namaz vakti gelince: "Essalâte, Essalâte = Namaza, namaza" veya: "Essalâtü câmiatün = Namaz toplayıcıdır" deniliyordu. Yani namaz, müslümanların güzel bir toplum halinde yaşamalarına vasıtadır. Birtakım güzellikleri ve şükür nevilerini kapsar diye çağrıma yapılmıştı.

Peygamber Efendimizin birinci hicret yılında, Medine-i Münevvere'de Hazret-i Peygamberin Mescidi inşa edilmiş tamamlanmıştı. Ashab-ı kiram muntazam bir halde toplanarak cemaatle namaz kılmaya başlamışlardı.

İşte bu sırada Peygamber Efendimiz sallallâhu 'aleyhi ve sellem namaz vakitlerinin insanlara duyurulması konusunda arkadaşları ile bu işi görüşmeye başladı. Sonunda ashabdan bazı zatların aynı şekilde görmüş oldukları sadık rüyaya ve o rüyayı doğrulayan bir vahye dayanarak, bildiğimiz gibi ezan okunmaya başlanmıştır.

Bu ezan, erkekler için vacib kuvvetinde bir müekked sunnettir. Müslümanlığın en büyük alâmetlerinden biridir.

Ezan aracılığı ile halka hem namaz vakitleri, hem de namazların kılınacağı bildirilmiş oluyor. Ayrıca namazın kurtuluşa ve mutluluğa sebeb olacağı da söylemiş oluyor. Bununla beraber, bütün cihana karşı İslâm dininin en kutsal esasları ilan edilmiş bulunuyor.

Doğrusu yeryüzünde namaz vakitleri değişik saatlere rastlamaktadır. Bu bakımından hiçbir saat yoktur ki, İslâm mabedlerinin yüksek minarelerinden bütün insanlığa Yüce Allah'ın varlığı, birligi, büyülüğu, Peygamberimizin Risaleti, namazın kurtuluşa ve mutluluğa sebeb olduğu, yüksek bir sesle ilan edilmiş olmasın.

Ne şerefli bir hakka davet görevi!..

Ezan ve ikametle ilgili bazı hükümler vardır. Şöyled ki:

1) Ezan, şu mübârek kelimelerden ibarettir:

الله أكْبَرُ الله أكْبَرُ ﴿ الله أكْبَرُ الله أكْبَرُ
أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله ﴾ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله
أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ الله ﴾ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ الله
حَيٌّ عَلَى الصَّلَاةِ ﴾ حَيٌّ عَلَى الصَّلَاةِ
حَيٌّ عَلَى الْفَلَاحِ ﴾ حَيٌّ عَلَى الْفَلَاحِ
الله أكْبَرُ الله أكْبَرُ
لَا إِلَهَ إِلَّا الله

"Allâhü Ekber Allâhü Ekber, Allâhü Ekber Allâhü Ekber..."

Eşhedü en lâ ilahe illâllâh, Eşhedü en lâ ilâhe illallâh.

Eşhedü enne Muhammeden resûlullah, Eşhedü enne Muhammeden resûlullah.

Haye 'ale's salâh, Haye 'ale's salâh.

Hayye 'ale'l-felâh, hayye 'ale'l-felâh.

Allâhü Ekber, Allâhü Ekber.

Lâ ilâhe illâllâh...

Memleketimizde bir müddet ezan yerine ezanın şu tercümesi okunmuştur:

"Tanrı uludur, Tanrı uludur, Tanrı uludur, Tanrı uludur.

Şübhesiz bilirim, bildiririm Tanrıdan başka yoktur tapacak. Şübhesiz bilirim bildiririm Tanrıdan başka yoktur tapacak.

Şübhesiz bilirim bildiririm Tanrının elçisidir Muhammed. Şübhesiz bilirim bildiririm Tanrının elçisidir Muhammed.

Haydin namaza, haydin namaza.

Haydin felaha, haydin felaha.

Tanrı uludur, Tanrı uludur.

Tanrıdan başka yoktur tapacak"

Sabah ezanlarında "Hayye alel-felah"lardan sonra iki defa "Esselâtü hayrûn mine'n nevm=Namaz uykudan hayırlıdır" diye okunur.

الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِّنَ النَّوْمِ ﴿الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِّنَ النَّوْمِ﴾

2) Erkekler yalnız başına yahut cemaatle namaza durdukları zaman ikamet yapılır. Ezan sözleri aynen okunur. Yalnız "Hayye alel-felah"lardan sonra yine iki kere "Kad kametissalâh" denilir ki, namaz başladı demektir.

قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ ﴿قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ﴾

Bir de ezanda, her cümle arasında bir bekleme (sekte) yapılır. İkinci cümlelerde ses biraz daha yükseltilir. Buna "teressül, irtisal" denilir. İkamette ise duraklama yapılmaz. Sürekli okunur ki, buna "Hedir" denir.

3) Her farz namaz için bir ezan ve bir ikamet meşrudiur; yalnız cuma namazında iki ezan vardır. Bunun için bir camide ezan ve ikametle vakit namazı usule göre kilindikten sonra, tekrar cemaatle veya yalnız başına kılacak olanların o vakit namazı için ezan ve ikamet getirmelerine gerek yoktur. Vitir, bayram, teravih ve diğer nafile namazlarda ikamet yoktur.

4) Evde veya kırda kılınacak farz namazlar için hem ezan, hem de ikamet getirmek daha faziletlidir. Yalnız ikametle de yetinilebilir. Fakat ezanla yetinmek mekruhtur.

5) Bir namaz için daha vakti girmeden ezan okumak caiz değildir. Böyle okunan bir ezanı iade etmek gereklidir. Çünkü bununla namaz vaktinin girmiş olduğu haber verilmiş olmuyor. Ancak İmam Ebû Yusuf ile üç imama göre yalnız sabah namazı için vaktinden önce ezan okumak caizdir.

6) Ezan ile ikamet arasını biraz ayırmak uygundur. Şöyledir ki: Akşam ezanından sonra üç kısa âyet okunacak kadar bir ara verilmeli, sonra ikamet yapılmalıdır. Diğer vakitlerde ise, farz namazlarının iki rekâtinde on iki âyet okumak şartı ile namazın tamamlanması kadar bir zaman beklemeye yapılmalıdır.

7) Ezan ve ikamet, vakit namazları için sünnet olduğu gibi, kaza namazları için de sünnettir. Çünkü ezan ile ikamet, vakitlerin değil, namazların sünnetidirler.

8) Bir kısım kaza namazları başka başka yerlerde kaza olarak kılınacakları zaman, her biri için ezan ve ikamet gereklidir. Fakat bir yerde kaza edilecekleri zaman, her bir namaz için ezan ve ikamet daha faziletti ise de, ilk kaza edilecek namaz için ezan ve ikamet getirdikten sonra, diğer namazlar için yalnız ikamet yeterlidir.

9) İkamet ile namaz arasında yemek-içmek veya yıkanmak gibi bir iş yapılsa, ikameti tekrarlamak gereklidir. Fakat ikamet getiren kimse, ikametten sonra sünnet kılısa veya imam ikametten sonra hazır bulunsa, ikamet iade edilmez.

10) Müezzin olan şahsın, sünneti bilen ve takvası olan kimse olması müstehabdır. Cahillerin ve fasıkların ezan okumaları mekruhtur.

11) Sarhoşun, delinin, bülüğ çağına ermemiş çocuğun okuyacağı ezanı iade etmek mendub veya vacibdir. Aklı yerinde olan bir çocuğun ezan okuması da, bir rivayete göre mekruhtur.

12) Ezanı oturarak okumak mekruhtur. Ancak kendisi için okuyacaksı, keraheti olmaz. Yolcudan başkası için, hayvan üzerinde ezan okumak da mekruhtur.

13) Ezanda telhin (ezan kelimelerinin harflerini bozacak şekilde okumak) mekruhtur.

14) Kadınların, bunakların, cünub olanların ezan okumaları veya ikamet getirmeleri mekruhtur. Bunların ikametleri değilse de, ezanları iade edilmelidir. Çünkü ezanın tekrarlanması, cuma gününde olduğu gibi, meşrûdur. Abdestsiz kimselerin de ikamette bulunmaları mekruhtur.

15) Müezzin cemaatin haline bakmalıdır. Cemaat bir namazın vaktinde kılınmasını istediği taktirde, hemen ikamette bulunmalı, mahalle büyüğünün veya dengi

kimselerin gelmesini beklememelidir. Çünkü bunda riya, boyun eğme ve cemaate eziyet verme vardır.

16) Müezzin, ezan ve ikamet getirirken ayakta olarak kibleye yönelir. "Hayya ales-salâh=Haydin namaza" derken sağ tarafa, "Hayye alel-felâh=Haydin kurtuluşa" derken de sol tarafa döner. Minarede ise, duruma göre sağ taraftan sol tarafa doğru dolaşarak ezanı bitirir. Ezanda sesin yükselmesine yardımcı olsun diye iki parmağının uclarını iki kulağına tıkar.

17) Sesi yükseltmek ve güzelleştirmek gibi meşru bir özür olmaksızın ikamet esnasında boğazı temizlemek (tenehnuh) mekruhtur. Ezan ve ikamet arasında müezzinin konuşması da mekruhtur; öyle ki, bu arada kendisine verilecek olan bir selâmı da alamaz.

18) Ezan okunurken, ezanı duyanların dinlemeleri ve konuşmayı kesmeleri gereklidir. Kur'an okuyan kimsenin de, durup ezanı dinlemesi daha faziletlidir. Diğer bir görüşe göre, camide veya kendi evinde Kur'an okumakta bulunan kimse, okuyuşuna devam eder. Fakat kendi mahalle mescidinde ezan okununca onu dinler. Bununla beraber ezan okunurken onu duyanların konuşmalarında bir kerahet olduğu da söylemekteki.

19) Ezan ve ikameti işten kimsenin, müezzinin söylediğlerini aynen tekrarlaması müstehabdır. Yalnız müezzin: "Hayye ales-salâh, Hayye alel-filâh" dediği zaman işten, bunların yerine: "Lâ havle vela kuvvete illâ billâh" der. ("Günahlardan sakınip dönmek ve itaata güçlü bulunmak, ancak Yüce Allah'ın koruması ve yardımı ile olur.")

Ezani işten kimse cünub dahi olsa, bu şekilde müezzine karşılıkta bulunur, çünkü bu bir övgüdür. Fakat havız ve nifas hallerinde olan kadınlar, bu ezan çağrısına karşılık vermezler, çünkü onlardan namaz sorumluluğu düşüğünden, sözle karşılıkta bulunmak sorumluluğu da düşmüştür.

20) Ezanı işten kimse, birinci defa "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah" denilince "Sallallâhü aleyke yâ Resûlallah = Allah sana salât etsin ey Allah'ın peygamberi!" der.

İkinci defa müezzin tarafından: "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah" denilirken: "Karret aynî bike, yâ Resulallah = Gözüm seninle aydın olsun, ey Allah'ın peygamberi!" der. Bunları söylemenin de, baş parmaklarının uçlarını öpererek gözlerine sürer ki, bu müstehabdır. İkamette bu yapılmaz.

21) Ezanı dinleyen bir müslüman, ezanın sonunda şu duayı yapar. Çünkü bu duayı yapan kimse şafaate hak kazanır ve Peygamber Efendimiz ona şefaat eder.

اللَّهُمَّ رَبَّ هِذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ أَتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضْيْلَةَ
وَالدَّرَجَةَ الرَّفِيعَةَ وَابْعَثْنَا مَقَامًا مَحْمُودًا لِلَّذِي وَعَدْنَا
إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ

"Allâhümme Rabbe hâzîhi'd-da'veti't-tâmmeti ve's-salâti'l kâimetî âti Muhammeden'il-vesîlete ve'l-fadîlete ve'd-derecete'r-refiate veb'ashû makâmen Mahmûdeni'l-lezî veadtehû. Înneke lâ tuhlifu'l miâd."

(“Allah’ım! Ey bu tam davetin (mübârek ezanın) ve kılınmak üzere bulunan namazın mukaddes Rabbi! Peygamberimiz Hazreti Muhammed'e, vesileyi, fazileti ve yüksek dereceyi ihsan et. Onu, kendisine söz verdiği “Makam-ı Mahmud”a eriştir. Şübhesiz sen, sözünden caymazsun.”)

Vesile'nin cennette yüksek bir makam olduğu, faziletin de yine bir yüksek makam olduğu, Makam-ı Mahmud'un ise, en büyük şefaat makamı olduğu ifade edilmektedir. Böyle bir duada bulunmak Resûl-i Ekrem'e muhabbetin ve ona sağlam bağlılığın bir nişanıdır.

22) Beş vakit namazlar için ezan okunduktan sonra, ayrıca cemaati namaza çağrıma maksadıyla “Vakti salâ” gibi bir ifade kullanılmasına “Tevâvîh”, tekrar bildirme denir. Görülen ibâdet gevşeklikleri için böyle bir uyarma yapılabilir. Böyle yapılmasını sonraki alimler iyi görmüşlerdir.

Sonuç: Ezan-ı Muhammedî, müslümanlığın en büyük güzelliklerinden biridir. Müezzin olan zat, bütün âleme karşı Yüce Allah'ın varlığını, birliğini, Hazret-i Muhammed Efendimizin hak peygamber olduğunu ilân eder. Bütün insanları kurtuluşa ve mutluluğa çağırır. Bu bakımından pek hayırlı bir insan demektir. Bunun için Peygamber Efendimiz buyurmuştur ki: “Müezzin sesinin, yettiği yerlere kadar insan, cin ve diğer hiçbir şey yoktur ki, onu işitmış olsun da, kiyamet gününde müezzin için güzel şehadette bulunmasın.”, “İnsanların kiyamette en uzun boyusu müezzinlerdir.”

Hazret-i Ömer (Râdiyâllâhü Anh) şöyle demiştir: “Eğer üzerimde halifelik görevi olmasaydım, müezzinlik yapardım.” Bütün bunlar, müslümanlıkta hakka hizmetin, Allah sözünü yüceltmenin, hayatı sevmenin ne kadar kıymetli ve şerefli olduğunu göstermektedir.

İMAMLIK VE CEMAAT

Akli olan, bülüg çağına eren, hür olan ve zorluk çekmeksizin topluca namaz kılmağa gücü yeten müslüman erkeklerin toplanıp cemaatle cuma namazını kılmaları, farz ve bayram namazlarını kılmaları vacibdir. Diğer farz namazları cemaatle kılmaları ise, müekked sunnethir.

(Cuma namazından başka farz namazların cemaatle kılınması, Malik'lere ve bir kısım Şafîlere göre de bir müekked sunnethir. İmam Ahmed İbni Hanbel ile Ebû Sevre ve Davud-i Zahîrî ve diğer bazı müctehidlere göre vacibdir. Bu halde, bir şahsın tek başına namaz kılması haramdır. İbni Rûşd, İbni Bişr ve bir kısım Şafîlere göre ise, beldelerde bir farz-ı kifayedir; her mescidde cemaatle namaz kılınması sunnethir. Bir kimsenin özel olarak yalnız başına cemaatle namaz kılması da menduptur. Hanbelî fıkıh alimlerinin açıklamalarına göre, esasen cemaatle namaz, ika-met ve sefer halinde vacib, hem de sunnet yerine getirilmiş olur. Cemaatin farz-ı ayn olduğunu söyleyenler de vardır.)

İslamda cemaatle namaz kılmağa büyük önem verilmiştir. Büyük sevaba ermek için ve ihtilaftan kurtulmak için cemaatle namaz kılmağa devam etmelidir. Cemaat ne kadar çok olursa, fazileti de o derece çoğalmış olur. Cemaatle namaz kılmanın sevabı, yalnız başına namaz kılmanın sevabından yirmiyedi kat fazladır.

Cemaate devam, İslam nişanlarından ve iman alâmetlerindendir. Cemaatle kılınan namaz ile müslümanların birliği ve birbirine bağlılığı gösterilmiş olur. Müslümanlar arasında bir sevgi ve dayanışma duygusu uyanır, bilmeyenler bilenlerden faydalananır. İyi kimselerin arkadaşlığı ile yapılan ibâdetlerin ve duaların Allah yanında kabule yakın olacağı daha ziyade umulur.

Cemaatle kılınan namazda, kendisine uyulan zâta “İmam” denir. Bu zatın bu görevine de “İmamet” denir. İmama uymayan bir kimsenin kendi namazını imamın namazına bağlamasına “İktida, ittiba” adı verilir. Bu uyan kimseye de “muktedi, müttabi, me’mum” gibi adlar verilmiştir. Kendi başına namaz kılan da “Münferid” denir.

İmametin başlıca şartları: İslâm, bülüg, akıl, erkek olmak, Kur'an okuyabilmek ve özürden beri olmaktadır. Bu şartlara sahib olmayanlar imam olamazlar. Bu konu aşağıdaki meselelerden anlaşılacaktır.

Cemaat arasında imamete en yararlı olan, sunneti en iyi bilen (fıkıh bilgisi olan) kimsedir. Bunda eşit olsalar, okuyuşu daha güzel olandır. Bunda da eşit olsalar takvası daha çok olandır. (Haramdan daha çok kaçınandır.) Bu üç vasıfta eşit olsalar, yaşıta büyük olandır. Bunda da eşit olsalar, ahlâkı daha güzel olandır. (Yumuşak huylu ve daha çok hayâ sahibi olandır.) Bu hususta da eşit olsalar, yüzce,

sonra soyca, sonra sesçe, sonra elbise bakımından temizlikçe güzel olandır. Bunnaların hepsinde eşitlik kabul edilecek olursa, aralarında kur'a çekilir. Bütün bunlar imamlık görevine verilen önemin büyülüüğünü gösterir. Bunun içindir ki, bu görevi eskiden bulundukları yerlerde idareciler üzerlerine alırdı. Bununla beraber cemaat arasında ev sahibi veya yerin görevli imamı bulunursa, bunlar tercih olunurlar; aranan vasıfları toplamış olmasalar bile yine tercih edilirler. Başkasının evinde imam olacak kimse, ev sahibinin izni ile imamlık yapar. Başkasının evinde tek başına namaz kılacak olan kimse de, ev sahibinden izin istemelidir, faziletli olan budur.

Fasikin (aşikâre haram işleyenin) ve bid'at sahibi olanın (din işlerine dinde olmayan şeyleri karıştırınan) imameti tahrimen mekruhtur. Çünkü fasik, din işlerinde saygılı bulunmaz. İmam Muhammed ile İmam Malik'e göre, bunlara uymak esasen caiz değildir.

Bid'at sahibine "Mübtedi" denir ki, inancı sünnet ve cemaat ehlinin inancına aykırı olan kimse demektir. Bid'at sahibine uymanın kerahetle caiz olması, inancı küfre varmadığı takdirdedir. Eğer inancı küfrü gerektiriyorsa, ona uymak bütün Hanefilerce de caiz olmaz. Şefaati, kabir azabını ve hafaza meleklerini inkar etmek gibi...

Kölelerin ve babası belli olmayanların imamlığı mekruhtur. Çünkü bunlarda cehalet daha fazla olur. Bilgili oldukları taktirde imamlık yapabilirler. İki gözü kör olan da imam olabilir. Fakat görür kimselerin imamlığı daha faziletlidir. Bununla beraber iki gözü görmeyenin imamlığında kerahet olduğunu söyleyenler de vardır. Çünkü bu kimse özürlüdür, elbiselerinin temizliğine fazla dikkat edemeyebilir.

Erkeklerin kadınlara ve henüz bülüğ çağına ermemiş çocuklara uyup namaz kılması caiz olmadığı gibi, aklı yerinde olanın bunağa, Kur'an okuyucusunun okuyamayan (ümmi) kimseye, kiraati olmayanın dilsize, elbiseleri temiz olanın elbisesi pis olana, avret yerleri kapalı bulunanın açık bulunana, özrü olmayanın özürlüye, bir özürlünün özrü değişik bir başka özürlüye uyması da caiz değildir. Ancak özürleri bir olanların birbirlerine uymaları caizdir.

Kadının kadına imamlığı kerahetle caizdir. Eğer kadınlar kendi aralarında cemaattle namaz kılacak olurlarsa, imam olacak kadın aralarında durur, onların önüne geçmez. Bu önüne geçme de mekruhtur.

Abdestte ayaklarını yıkamış olan kimsenin ayaklarına mesh yapmış olan kimseye, abdest alanın teyemmüm etmiş olana, ayakta namaz kılanın oturarak namaz kılanla, boyu dik ve doğru olanın ruku derecesinde kanbur olana uyması (iktidası) caizdir. Son üç değişik şekildeki uymanın cevazına İmam Muhammed muhalifdir.

Farz namaz kılanın nafile namaz kılana veya başka bir farz namaz kılana uyması caiz değildir. Fakat nafile namaz kılanın farz namaz kılana uyması caizdir. Örnek: Öğlenin farzını kılmış olan bir kimse, öğle namazını kıldırmakta olan imama uyacak olsa, bu ikinci defa kılacağı namaz bir nafile olarak caizdir.

Bir kimsenin haklı olarak kendisinden hoşlanmayan bir cemaate namaz kıldırması mekruhtur. Fakat hoşlanımayacak bir durum veya imamlığa daha ehliyetli bir kimse yoksa, cemaatin hoşlanmasına bakılmaz. Çünkü bu halde cemaatin hoşlanmaması yersizdir.

Mezhep değişikliği iktidaya (uymaya) engel değildir. Yeter ki imam olan zat, namazın şartlarına ve rükünlere riayet etsin. Şöyle ki: Müslümanların fıkıh bakımından mezhepleri değişik olsa da, esasta bir olduklarından birbirlerine uyabilirler. Bu hususta en faziletli olan, her müslümanın kendi mezhebinde olan bir imama uymasıdır. Bu olmayınca diğer bir mezhebe bulunup da namazın farzlarına riayet eden herhangi bir imama uyuşması, yalnız başına namaz kılmaktan daha faziletlidir. Şu kadar var ki, bir müslüman, kendi mezhebine göre namazı bozacak bir şeyin böyle bir imamda bulunduğuunu görüp bilirse, ona uyması sahih olmaz; bir Hanefî'nin, burnundan kan aktığı halde abdestini yenilemeden imamlığa geçen bir Şafî'ye uyması gibi...

(Maliki ve Hanbeli olanlara göre, namazın sıhhati için şart olan şeylerde yalnız imamın mezhebine itibar olunur, uyanın (muktedinin) mezhebine bakılmaz. Onun için bir Maliki veya bir Hanbeli, başını tamamen meshetmemiş olan Şafî veya Hanefî bir imama uysa, namazı sahîh olur. Çünkü böyle bir mesih, her ne kadar Maliki ve Hanbeli mezheplerinde sahîh değilse de Hanefî ve Şafî mezheplerinde sahihtir.)

İمام olan zat, cemaate nefret verecek şeylerden sakınmalıdır. Bir imamın kırati ya da tesbihleri cemaati usandıracak derecede uzatması uygun değildir. Burada sünnetin en az olan derecesi ile yetinmelidir. Çünkü bu uzatma cemaate usanç verir, bu ise mekruhtur. Cemaatle kılınacak bir namazın sevabı ziyadeder. Bu sevabdan başkalarını mahrum bırakmaya sebebiyet vermek uygun olmaz. Cemaatin uzatmaya razi olmaları halinde kerahet olmaz.

Bununla beraber, cemaatin ruku ve secde tesbihlerini ve teşehħdü sünnet üzere tamamlamalarına meydan vermeyecek bir şekilde imamın acele etmesi de mekruhtur. Cemaatin yetişmesi içih, imamın rükûu uzatması da mekruhtur.

İmamın kendisine kolay gelen âyet ve sureleri okuması vacibdir. Henüz kuvvetlice ezberlememiş olduğu âyetleri okumamalı, cemaatin yardımcı olmasına meydan bırakmamalıdır. Şöyle ki: İmam bir âayette yanılır ve hatırlayamazsa bakılır: Eğer sünnet mikdari veya namazın caiz olacağı kadar okumuş ise, hemen rükûa gitme-

lidir, yanıldığı yeri düzeltmeyi cemaatten beklememelidir. Bu mikdar okumamış ise, başka bir âyete geçmelidir.

İmamın cemaatten en az bir arşın yüksekte veya alçak bir yerde durup namaz kıldırması mekruhtur. Kendisi ile beraber cemaatten bazı kimseler bulunursa mekruh olmaz.

İmam ile muktedinin (imama uyanın) yerleri hükmen bir olmalıdır. Aralarında yüksek boylu bir duvar olup imamın görülmemesini veya sesinin işitilmesini engel lese, o imama uymak sahîh olmaz.

Yine, İmam ile muktedi arasında veya bir muktedi ile öndeği saf arasında uzaklık bulunsa bakılır: Eğer namaz mescid dışında kılınıyorsa ve aradaki mesafe bir saf bağlanacak mikdardan az ise, imama uymak sahîh olur. Fakat mesafe bundan çok ise uymak sahîh olmaz. Amma namaz mescid içinde kılınmakta ise, aradaki uzaklık ne olursa olsun, imama uymaya engel olmaz. Bununla beraber bazı alımlere göre, Beytül makdis gibi pek geniş olan mescidlerde, saflar arasında bağlantı olmaksızın mescidin en uzak bir yerinde durup imama uyuılması caiz değildir.

İmam hayvan üzerinde, imama uyan yaya bulunsa veya başka başka hayvanlara veya gemilere binmiş olsalar, yer değişikliği olduğundan imama uymak sahîh olmaz.

Yine, camide veya başka bir yerde imam ile muktedi arasında kayık geçecek büyülüklükte bir ırmak veya araba yürüyecek genişlikte saflardan boş bir yol bulunsa, imama uymaya engel olur.

Cemaate kavuşmak için koşa koşa yürümek mekruhtur, saygıya aykırıdır. Bu gibi davranışlardan sakınmalıdır.

Cemaatin birçok kişiden ibaret olması şart değildir. Bir kişi ile de cemaatin fazileti elde edilir. İmama uyan kişinin bir kadın veya mümeyyiz bir çocuk olması yeterlidir. Bunun için evde ailece cemaatle kılınan namaz da, yalnız başına kılınan namazdan kat kat faziletlidir. Fakat bir özre dayanmaksızın evde cemaatle namaz kılıp camiye gitmemek bid'at ve mekruh sayılmaktadır. Mescidlerde ve camilerde cemaatle kılınan namazların fazileti daha çoktur.

Namazda imama uyan bir kişi ise, imamın sağında durur. İki veya daha çok kimseler olunca, imamın arkasında dururlar. Keraheti olmayan duruş bu şekillidir. Cemaatin imamdan ilerde durması ise caiz değildir. Bu hususta secde yeri değil, ayakların yeri esas alınır. Cemaatin topuklarının imamın ayak topuklarından ilerde olmaması yeterlidir.

(İmam Malik'e göre, cemaatin imamdan önde durması mekruh ise de, namazın cevazını engellemez.)

Muktedi (imama uyan kimse) imama uymaya niyet etmeli ve kıldıkları farz namaz aynı olmalıdır. Bu nün için bir kimse imama uymayı niyet etmeksiz ona uysa veya kendisi ögle namazını kılmak istediği halde imam ikindi namazını kıldırmakta bulunsa, bu iktidasi (uyması) caiz olmaz.

İmamın sesi kâfi gelmezse, cemaatten biri tarafından iftitah ve intikal tekbirleri yüksek sesle alınır ve rükudan kalkarken de “**Rabbenâ ve lekel hamd**” denilir, yüksek sesle yine selam verilir. Bu bir tebliğ, bir bildirimdir. Ancak tekbir alınırken iftitah ve intikal tekbirleri olarak alınmalıdır, yalnız bildirim için alınmamalıdır.

Eğer ilk tekbir ile namaza başlamaya niyet edilmez ise, bunu alan namaza başlamış olmaz. Diğerleri de tesbih, tahmid ve intikal tekbirleri olarak alınmazsa, sevabdan mahrum olmayı gerektirir. İmamın sesi yettiği taktirde bu tebliğe gerek kalma yacagından, bu tebliğ işi mekrûh olur. Buna müezzin olanlar dikkat etmelidirler.

İمام birinci selamı ikinci selamdan daha yüksek sesle alır ki, bu onun için bir sünnettir. Çünkü yüksek sesle alınması cemaate bir bildiridir. Bu bildiriye ihtiyaç ise daha çok birinci selamda görülür.

İمام selam verince, muktedi de teşehhüdü bitirmiş ise, selam verir. Salât-Selâm ve duayı bitirmek için selam vermeyi geciktirmez. Teşehhüdü bitirmeden de selam vermesi caizdir.

İمام namazdan sonra iki tarafa selam verirken “**Aleyküm**” sözü ile Hafaza meleklerini ve bütün cemaati kasteder. Cemaatten her biri de sağ tarafa selam verirken o taraftaki meleklerle cemaati ve imam eğer o tarafta veya kendi hizasında ise imamı da kasteder. Sol tarafa selam verirken de o taraftaki meleklerle cemaati ve imam o tarafta ise imamı kastederek onlara selam vermiş olur. Yalnız başına namaz kılanlar da bu selam ile yalnız Hafaza meleklerini kasteredler.

Cemaat selamdan sonra: “**Allâhümme entesselâmü ve minkesselâm, tebârekte yâ zelcelâli vel-ikrâm**” cümlesi okununcaya kadar yerlerinde dururlar, sonra yerlerinden kalkıp sünneti veya duayı başka uygun bir yerde tamamlarlar.

“Allah’ım! Sen selamsın ve selam sendendir. (Bütün noksantalıklardan berisin. Dünya ve ahiret selameti de ancak senin yardımının olur. Sen mukaddessin) ey celâl ve ikram sahibi olan (Rabbim!)...”

Bundan ziyade yerlerinde durmaları kerahete girer. Farzdan sonra saffi bozmaları müstehabdır. Bunu yapmakla sonradan gelenler namazın tamamlanmış olduğunu anlarlar.

İمام selam verince bakılır: Eğer namaz tamamlanmışsa, imam serbesttir. Dilerse sağ tarafına, dilerse sol tarafına döner. Böylece kibleyi sağ veya sol tarafına alır ve öylece oturur. Dilerse çıkış işine gidebilir. Eğer karşısında namaz kılan

yoksa, dileğiği taktirde cemaate doğru döner. Namaz kılanın yüzüne karşı dönüp durmaz, çünkü namaz kılanın yüzüne karşı oturmak mekruhtur. Fakat namaz bitmiş olmayıp, kılınacak sünnet bulunursa, imam “**Allâhümme entesselâmü ve minkesselâm**” denilinceye kadar yerinde durur, sonra kalkar ve sağa, sola, ileriye veya geriye çekilerek o sünnet namazı kilar. Eğer kendisi başka bir şeyle uğraşmacaksa, bu sünneti gidip evinde kılabilir. Çünkü sünnetlerin evde kılınması daha faziletlidir. Ancak cemaatin imam hakkında kötü bir zan besleyecekleri düşüncesi varsa, sünnetleri eve gitmeden kılmalıdır.

Yalnız başına namaz kılanlara gelince, bunlar farz namazları kıldıkları yerde durabilirler ve sünnetleri de orada kılabilirler. Bununla beraber nafile namazları başka bir tarafa çekilip kılmaları daha güzeldir.

Cemaat, kiyam, ruku, secde gibi yapılması gereklî rükûnlerde, Sübâneke ile Tesbihat ve Tahîyyat gibi dua ve zikirlerde imama uyarak bunları yaparlar. Fakat söyle yerine getirilmesi gereken kiraat rüknünde imama uymaz, imamın aşikâre okuduğu Kur'anı dinler ve susar.

Bu İmam-ı Âzam ile İmam Ebû Yusuf'a göredir. Bu iki zata göre, aşikâre okunan namazlarda cemaatin okuması tahrîmen (harama yakın) mekruh olduğu gibi, gizli okunan namazlarda da cemaatin okuması böylece mekruhtur. İmam cemaate öncülük etmektedir. Bunun için imamın okuması, cemaatin da okuması demektir. Nitekim bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur:

“Kimin imamı varsa, imamın okuyusu o kimse için de okuyıştır.” Fakat İmam Muhammed, gizlice kiraat yapılan namazlarda cemaatin da kiraat yapmasını caiz görmüştür.

(İmam Malik'e göre, gizlice okunan namazlarda muktedi (imama uyan) da gizlice okur; bu müstahsendir. İmam Ahmed'e göre, gizlice okunan namazlarda muktedi de gizlice okur. Bundan başka imamın namazlarda aşikare okuyuşunu cemaatten herhangi biri işitmese, o da kiraatte bulunur; bu vacibdir. Fakat işitirse, okuması caiz olmaz, imamı dinlemesi gerekdir. İmam Şafii'ye göre de, gizlice Kur'an okunan namazlarda muktedi, Fatiha'dan başka âyetler de okur. Aşikare kiraat yapılan namazlarda ise, eğer rekâti kaçırımayacaksız, yalnız Fatiha'yı gizlice okur.)

İmam namaza başlamak için tekbir alırken ellerini yukarı kaldırmasa, Sübâneke'yi okumasa, ruku ve secde tekbirlerini almasa ve bunlardaki tesbihleri söylememese, “**Semiallâhü limen hamideh**” demeyi, tahîyyatı ve selâmı terk etse veya teşrik tekbirini getirmese, cemaat bunları yapar. Bu dokuz şeye cemaat imama uymaz.

İmam Muhammed'e görer imam, “Sübâneke”yi terk edip, Fatiha'yı okuduktan sonra sûreye başlamış olsa, artık cemaat de “Sübâneke”yi okumaz.

İmam, kunut duasını, bayram tekbirlerini, birinci oturuşu, tilavet secdesini, sehv secdesini terk etmiş olursa, cemaat de terkedir. İmam bir secde fazla yapsa veya bayram tekbirlerini ashabı kiramdan rivayet edilen mikdardan ziyade alsa veya cenaze namazında dörtten fazla tekbir getirse veya yanilarak beşinci rekâta kalksa, cemaat bu işlerde imama uymaz. İmam beşinci rekâta kalktığı zaman bakılır: Eğer imam dördüncü rekâttan sonra oturuş (ka'de) yapmışsa, cemaat oturarak bekler. İmam hemen dönüp teşehħidü iade etmeksizin selam verirse, cemaat de onunla beraber selam verir. Fakat imam kalkıldığı beşinci rekât için secdeye varırsa, cemaat kendi başına selam verip namazdan çıkar. Eğer imam dördüncü rekâtin arkasından oturuş (ka'de) yapmamış ise, cemaat yine bekler. Eğer imam hemen kıyamdan ka'deye dönüp ondan sonra selam verirse, cemaat de onunla beraber selam verir. Fakat imam beşinci rekâti secde ile bağlarsa, hepsinin namazı bozulmuş olur. Bu durumda cemaatin yalnız başına teşehħidü yapıp selam vermesi fayda vermez.

Vitir namazında, cemaat daha Kunut duasını bitirmeden imam rükua varsa, cemaat da varır. Ancak kunut duasından henüz hiçbir şey okumamış olsalar, imam ile rükuda bulunmayı kaçırmayacak şekilde bir miktar okurlar.

İmam (vitirde) kunut duasını unutup rükua gittiği halde, cemaat ona uymakla imam başını kaldırıp kunut duasını okuduktan sonra tekrar rükua gitmekle cemaat da ona uymuş olsalar, cemaatin namazı bozulur.

Cemaatle kılanın namazlarında safların düzgün olmasına, aralarında açıklık bulunmamasına dikkat edilir. İmam olan zat da buna dikkat edip cemaati uyarır. Safların en faziletlisı birinci saftır. Sonra sırası ile arkaya doğru fazilet azalarak gider. İmama yakın bulunmanın fazileti pek çoktur.

Cemaatten birinin saf arkasında yalnız başına durup imama uyması mekruhtur. Ancak saflar arasında duracak bir yer bulamazsa, o zaman kerahet olmaz.

İmami rüku halinde bulan bir kimse, imama uymak için ilk saflara gittiği taktirde rekâti kaçıracağından korkarsa, son safaya geçerek imama uyar, saflara katılmaksızın tek başına yalnızca bir yerde durup imama uymaz; rekât kaçırılacak olsa bile...

Namaz kılanın önünden geçmek mekruhtur. Ancak önünde bir perde, ağaç, direk, direk benzeri bir engel bulunursa, mekruh olmaz. Bu kerahiyet, kırarda, büyük mescidlerde namaz kılanın secde edeceğii yerden geçmek halindedir. Çünkü böyle büyük ve açık yerlerde namaz kılanın önünden hiç geçilmemesinde güçlük vardır. Evlerde ve küçük mescidlerde ise, namaz kılanın mutlak surette önünden geçmekle kerahet meydana gelir.

İmamın karşısında bulunan sütre (duvar gibi bir engel), cemaat için de yeterlidir. Daha önce bu açıklanmıştır.

Yüksek veya aşağı yerde namaz kılanın önünden geçildiği taktirde bakılır: Eğer geçen kimse ile namaz kılanın bazı azaları arasında bir hizaya gelme ve karşılaşma olursa, geçen kimse günah işlemiş olur; değilse olmaz. Bununla beraber, hiçbir zaman namaz bozulmaz.

Bir görüşe göre, geçenin aşağı yarısı, namaz kılanın yukarı yarısına gelecek şekilde karşılaşma olsa, yine kerahet olur; yerde namaz kılanın önünden ata binmiş bir kimsenin geçmiş olması gibi...

İmam abdestsiz olarak namaz kıldırlığını, cemaat dağıldıktan sonra anlamış olursa, mümkün olduğu kadar bunu cemaate duyurması gereklidir. Bir diğer görüşe göre de, cemaate bildirmesi gerekmektedir.

Bir imamın taşradaki akrabasını görmek için, bir zaruret veya dinlenmek için yılda bir hafta kadar imamlık hizmetini bırakması adete ve şeriate göre hakkıdır.

Bir özür bulunmadıkça cemaate devam etmelidir. Devam edilmemesini mübah kılacak özürler, teyemmümü mübah kılacak derecede olan hastalıklardır. Felce uğramak, yürüyemeyecek kadar yaşlı olmak, kör olmak, haksız yere saldırıya uğramaktan korkmak, şiddetli yağmur ve çamur bulunmak, soğuk ve karanlık hali olmak, hizmet etmeye mecbur olduğu ve ayrıldığı zaman zarar görecek bir hastası bulunmak, yolculuğa çıkma hazırlığı içinde bulunmak gibi sebeplerdir. Din ilimleri ile uğraşıp kitap yazmak, fikih öğrenip öğretmek de bu özürlerden sayılır. Bununla beraber devamlı olarak, bu meşguliyet yüzünden cemaati terk etmek doğru değildir.

Yalnız tembellik ve gevşeklik yüzünden cemaati terk edip duran kimse, cezaya hak kazanır, şahidliği kabul edilmez. İmam, bid'at ehlinden olduğu için cemaati terk eden kimse ise, cezaya hak kazanmaz. Cemaate devam etmek istediği halde, haklı bir özürden dolayı muntazam bir şekilde devamdan mahrum kalan kimse de, niyetine göre cemaat sevabına kavuşur.

KADINLARLA AYNI HİZADA DURMAK

Cemaat değişik insanlardan ibaret olunca, imamın arkasında önce erkekler, sonra erkek çocuklar, sonra kadınlar saf bağlarlar. Bu sırayı erkeklerle erkek çocukların gözetmesi sünnettir. Erkeklerle kadınların bu sırayı gözetmesi ise farzdır.

Bunun için bir kadın veya büluğ çağına yakın bir kız, bir erkeğin önünde veya tam hizasında aynı namazı cemaatle kılacak olsa, erkeğin namazı bozulur. Buna "Muhâzâtü'n-Nisâ = Kadınlarla erkeklerin bir hızada bulunması" denir. Böyle aynı hızada bulunmakla namazın bozulması için on şart vardır:

1) İmam olan zat, kadınlar için imamete niyet etmelidir. Çünkü böyle bir niyet bulunmazsa, kadınların imama uymaları sahî olmaz. İmama uymamış sayıldıkları

İçin de, erkeklerle aynı hizada bulunmak söz konusu olmadığından, erkeklerin namazını bozmuş olmazlar. Yalnız cenaze namazında kadınlara imameti niyet etmek gerekli değildir. Bir de bazı alimlere göre, cuma ve bayram namazlarında da kadınlara imameti niyet etmek şart değildir.

2) Erkekten ilerde veya tam bitişliğinde namaz kılan kadın, ister mahrem olsun ister olmasın, bülüg çağına ermiş veya buna yakın olmalıdır. Dokuz yaşındaki bir kız, ergenlik çağına yakın olacağı için engel sayılır. Sekiz veya yedi yaşında bulunan; semiz ve gösterişli kız da aynı sayılır.

3) Kadın veya kız, namazın ne olduğunu bilmelidir. Namazın ne olduğunu bilmeyip rastgele cemaate uyan deli bir kadının aynı hizada bulunması erkeğin namazını bozmaz.

4) Bir hizada bulunma, kıyam veya rüku gibi bir rükün mikdarı devam etmelidir. Bu, İmam Muhammed'e göredir. İmam Ebû Yusuf'a göre, böyle bir rükün tam yerine getirilmelidir. Onun için hemen aynı hizada bulunmakla namaz bozulmaz.

5) Bir hizada bulunmuş, rüku ve secde ile kılınır bir namazda bulunmalıdır. Bu bakımından cenaze namazında ve tilavet secdesinde olacak muhazat bir engel teşkil etmez.

6) Muhazat (aynı hizada bulunmuş) olabilmesi için, erkeğin yanında bulunan kadınla başlangıç tekbirleri bakımından ortaklık olmalıdır. Kadın, ya hizasında bulunduğu erkeğin iftitah tekbirine kendi iftitah tekbirini bağlayarak ona uymalı veya bu erkek ile beraber tahrimeğini üçüncü bir şahsin tahrimesine bağlamış bulunmalıdır. Bu bakımından, aynı namazı erkek ile kadın yan yana durarak tek başlarına kılıflar yahut yalnız biri imama uyup diğer tek başına kılacak olsa, namazları bozulmaz.

7) Namaz, erkek ile kadın arasında yerine getirilme bakımından müsterek olmalıdır. Şöyle ki: Kadın, ya kendisi ile aynı hizada bulunduğu erkeğe veya her ikisi diğer bir erkeğe uymuş olmalı ve aynı namazı beraber kılmış olmalıdır.

Buna göre erkek ile kadın, bir veya birkaç rekât kılındıktan sonra imama uyup da imamın selamından sonra kalkarak kaçırılan rekâtları kılarlarken arasında muhazat meydana gelse, bununla namaz bozulmaz; bu ikisine "Mesbuk" denir. Mesbuk ise kendi başına kıldığı rekâtlarda yalnız başına namaz kılan kimse sayılır.

8) Erkek ile kadının yerleri bir olmalıdır. Buna göre, erkek veya kadından biri mescidin zemininde, diğer de en az bir adam boyu yükseklikte olan bir yerde durarak aynı hizada bulunarak cemaatle namaz kılıflar, bu hal onların namazlarının sıhhatini bozmaz.

9) Erkek ile kadının yönleri bir olmalıdır. Buna göre, Kâbe'nin içerisinde her biri başka bir yöne dönerek cemaatle namaz kılarlarken, aynı hızda bulunsalar namaz bozulmaz.

10) Erkek ile kadın arasında bir engel bulunmamalıdır. Aralarında direk gibi bir şey veya bir insan sıgacak kadar bir açılık bulunursa, bu şekilde aynı hızda bulunmak namazı bozmadır.

Sonuç: Bu on şart toplanınca muhazat (aynı hızda bulunmak) erkeklerin namazını bozar. Şöyle ki: Aynı imama uyan kadınlar, erkeklerin önünde bir saf tutsalar, bütün erkeklerin namazı bozulur. Erkeklerin arasında üç kadın bulunsa, bunların sağ ve sol yanlarındaki birer erkeğin ve arka taraflarındaki her safdan üç erkeğin namazı bozulmuş olur. Erkekler arasındaki kadınlar iki kişi olursa, yanlarındaki birer erkek ile yalnız bunların arkasında bulunan safdaki iki erkeğin namazı bozulur. Daha geride olanların namazına birşey olmaz. Aradaki kadın bir tane olunca, sağ ve sol yanındaki birer erkek ile arka tarafındaki saftan bir erkeğin namazı bozulur, diğerlerinin namazı bozulmaz. Namazları bozulan erkekler, diğer erkek ve kadınlar arasında birer engel durumuna geçeceklерinden, artık bu namaz bozuluşu diğerlerinin namazına geçmez.

Erkeklerin namazlarını böylece bozmaya sebeb olan ve onların huzurlarını kaçıran kadınlar ise, şüphe yok ki bundan dolayı günah işlemiş ve Yüce Allah'ın azabına layık bulunmuş olurlar. Onun için, buna sebebiyet vermekten kaçınmalı, İslâm terbiyesine riayet edilmelidir. Yalnız yaşlı kadınlar cemaate devam edecek olurlarsa, mescidlerde kendilerine ayrılan yerlerden ileri geçmemelidirler. Değilse, bekledikleri sevab, kazanacakları günahı karşılayamaz. Zaten kadınların cemaate devam etmeleri aslında kerahetten sayılmaktadır. Kadınların mescidleri, evlerinin içidir. Bir hadis-i şerifde:

"Kadınların namazlarının en faziletli, evlerinin içinde kıldıkları namazlardır." buyrulmuştur.

Kadınların, namazları ile evlerini nurlandırmaları, kendileri için çok büyük bir şereftir. Diğer bir hadis-i şerifte de şöyle buyrulmuştur:

"Oturduğunuz yerleri namazla ve Kur'an okumakla nurlandırınız."

NAMAZLAR NASIL KILINIR?

Bilindiği gibi, namazlar farz, vacib, sünnet ve müstehab kısımlarına ayrılmakta ve ikişer, üçer, dörder rekâtlı bulunmaktadır. Bu namazlar daha önce yazdığımız üzere farzlarına, vaciblerine, sünnetlerine ve âdâbına riayet edilerek şöyle kılınır:

1) Sabah Namazları

Sabah namazının iki rekât sünnetini kılmak için: "Niyet ettim, bugünkü sabah namazının sünnetini kılmaya" diye niyet edilir. Hemen eller yukarıya doğru kaldırılıp "Allâhü Ekber" diye tekbir alınır. Ondan sonra eller bağlanır.

"Sübħâneke allahümme ve bihamdike ve teālā ced-
düke ve lâ ilâhe gayrük" okunur. Arkasından "Eüzübillâhimineşseytânirracîm
Bismillâhirrahmânirrahîm" diyerek euzu besmele çekiliп Fatiha suresi okunur,
sonra "Amin" denir ve bir miktar daha Kur'an okunur.

(Bir mikdardan maksad, en az bir süre veya en az üç âyet veya üç kısa âyete
denk bir âyettir.)

Arkasından "Allâhü Ekber" deyip rükua varılır. Bu halde, en az üç defa "Sübħâne
Rabbiye'l Azîm" denir. Sonra "Semiallâhü limen hamideh" denilerek ayağa kal-
kilir. Ayakta "Allâhümme Rabbenâ ve lekelhamd" denilir.

(Ruku ve secde arasındaki doğruluşa (kiyama) kavme denir ki, bu halde eller
yanlara salıverilir.)

Ondan sonra "Allâhü Ekber" diyerek secdeye varılır. Secde halinde üç defa
"Sübħâne Rabbiye'l A'lâ" denir. Sonra "Allâhü Ekber" diyerek kalkılır ve diz-
ler üzerine oturulur ve bir tesbih mikdarı durulur. Yine "Allâhü Ekber" denile-
rek ikinci secdeye varılır. Bunda da üç defa "Sübħâne Rabbiye'l a'lâ" denilir. Bu-
nunla bir rekât bitmiş olur.

Bu ikinci secde arkasından "Allâhü Ekber" denilerek ikinci rekâta kalkılır. Tam
ayakta iken yalnız besmele çekiliп, Fatiha suresi ve bir miktar daha Kur'an oku-
nur. Birinci rekâttâ olduğu gibi, ruku ve secde yapılır. İkinci secdeden sonra oturu-
lur ki, buna "Ka'de = oturuş" denir. Burada "Ettehiyyatü lillahi ve Allahümme
Salli ve Barik, Rabbena atinâ" diyerek dualar sonuna kadar okunur. Sonra "Es-
selamü Aleyküm ve Rahmetullah" diyerek sağ tarafa ve yine "Esselamü Aley-
küm ve Rahmetullah" diyerek sol tarafa selam verilir. Böylece iki rekâtlı namaz
bitmiş olur.

Bütün bu tekbirler, tesbihler ve kiraatlar, yalnız namaz kılanın iştebileceği bir
sesle gizlice yapılır.

Namazda erkeklerle kadınların ellerini nasıl kaldıracakları, nasıl bağlayacak-
ları, ruku ile secdede ve ka'delerde nasıl vaziyet alacakları "Namazın sünnetleri
ve edebleri" bölümünde bildirilmiştir.

Sabah namazının iki rekât farzına gelince, önce yalnız erkeklerle mahsus olmak
üzere ikamet getirilir. Sonra "bugünkü sabah namazının farzını kılmaya" diye
niyet edilir. Eller kaldırılarak "Allâhü Ekber" diye namaza başlanıp, eller bağlanır.

Sabah namazının sünnetinde bildirildiği gibi iki rekât kılınır ve tamamlanmış olur. Yalnız, sabah namazlarının farzlarında Fatiha'dan sonra biraz fazla Kur'an okunması sünnettir. Bu sünnetin en az derecesi kırk âyettir. Bununla beraber üç kısa âyet de okunması caizdir. Vaktin çıkışından korkulduğu zaman az âyet okunur. Öyle ki, yalnız Fatiha veya birkaç âyet ile yetinilir.

Yalnız başına sabah namazının farzını kılan kimse, tekbirleri ve "Semiallahü limen hamideh" cümlesini, Fatiha'yı ve ekleyeceği âyetleri aşikâre olarak okuyabilir.

2) Öğle Namazları

Öğle namazının dört rekât sünnetinin evvvelki iki rekâti, tam sabah namazının iki rekât sünneti gibi kılınır. Yalnız bunda niyet "Bugünkü öğle namazının ilk sünnetine" diye yapılır. Bir de bunda ikinci rekâttan sonraki oturuş, son oturuş değil, birinci oturuş (ka'de) olduğundan, bu oturusta yalnız "Tahiyyat" okunur. Sonra "Allahü Ekber" deyip ayağa kalkılır. Yalnız Besmele, Fatiha ve bir miktar da Kur'an okunarak, yukarıda bildirildiği şekilde, rüku ve secde yapılır. Ondan sonra dördüncü rekât için "Allahü Ekber" denilerek ayağa kalkılır. Bunda da yalnız besmele ile Fatiha ve bir miktar da Kur'an okunarak, yine bildirildiği gibi rüku ve secdelere varılır. Sonra oturulur, bu oturuş son ka'dedir. Bunda da Tahiyat okunduktan sonra, Salli ve Barik, Rabbena atina duaları tamamen okunup, iki tarafa selam verilir. Böylece bu dört rekât sünnet kılınmış olur.

Öğle Namazının Dört Rekâtlık Farzına Gelince: Sünnetten sonra namaza aykırı bir iş yapmadan ayağa kalkılır. İkamet getirilir. O günkü öğle namazını kılmaya niyet edilir. Eller yukarıya kaldırılarak "Allahü Ekber" diye tekbir alınır. İlk iki rekâti sabah namazının iki rekât farzı gibi kılınır. Ancak bu iki rekâttan sonraki oturuş, birinci ka'de olduğundan, bunda yalnız "Tahiyyat" okunur. Ondan sonra "Allahü Ekber" denilerek üçüncü rekâta kalkılır. Yalnız Besmele ile Fatiha okunur. Anlatıldığı gibi rüku ve secdelere varılır. Sonra "Allahü Ekber" diyerek dördüncü rekâta kalkılır. Besmele ile yalnız Fatiha suresi okunarak rüku ve secdelere gidilir. Sonra oturulur. Bu oturuş son ka'dedir. Bunda "Tahiyyat" okunduktan sonra "Salli ve Barik, Rabbena atina" duaları okunur ve iki tarafa selam verilir. Böylece öğlenin farzı bitmiş olur.

Öğlenin farzında okunacak âyetler, sabah namazında okunacak mikdardan daha az olur.

Öğlenin Son İki Rekât Sünnetine Gelince: Bu da "Bugünkü öğle namazının son sünnetini kılmaya" diye niyet edilip, tamamen sabah namazının sünneti gibi kılınır.

Bu son sünneti dört rekât kilmak müstehabdır. O zaman ya her iki rekâttâ bir selam verilir veya dört rekâtın sonunda selam verilir. Dört rekât sonunda selam verilince, ilk oturusta yalnız “Rabbena atina” duası okunmaz. Üçüncü rekât için tekbir alınca ayağa kalkılarak yine “Sübhaneke” okunur. Sonra bu son iki rekât evvelki iki rekât gibi kılınır.

Yalnız başına namaz kılan kimse, öğle namazlarının hem sünnetlerinde, hem de farzında kiraati, tekbirleri, tesbih ve tahmidleri de gizlice yapar.

3) İkindi Namazları

İkindi namazının dört rekât sünnetinin her iki rekâti, müstakil (iki rekâtlı) namaz gibidir. Onun için bu dört rekâtın her iki rekâti (*şef'i*) tamamen sabah namazının iki rekât sünneti gibi kılınır. Şöyledir ki: Önce o günü ikinci namazının sünnetini kilmaya niyet edilir. Bu namazın ilk iki rekâti bildirildiği gibi kılınınca oturulur. Bu oturuş son oturuş demektir. Bunda “Tahiyyat ve salevatlar” okunur. Yalnız “Rabbenâ âtinâ” duası okunmaz. Sonra “Allahu Ekber” diyerek üçüncü rekâta kalkılır. Sübhaneke ve Euzu Besmele’den sonra Fatiha ile bir miktar ayet okunarak rükûa ve secdelere varılır. Ondan sonra tekbir ile dördüncü rekâta kalkılarak yalnız Besmele ile Fatiha ve bir miktar da Kur'an okunur. Sonra yine rükû ve secdelere varılır. Ondan sonra oturulur. Bu son oturuş olduğu için bunda Tahiyat ile Salevatlar ve “Rabbenâ âtinâ” okunur ve iki tarafa selâm verilir.

İkindi Namazının Farzına Gelince: Bu da tamamen öğle namazının farzı gibi kılınır. Yalnız niyet değişir. O günü ikindinin farz namazını kilmaya niyet edilir.

Tek başına namaz kılan kimse, ikinci namazının sünnetini de, farzını da öğle namazı gibi gizli okuyarak kılarsınız.

4) Akşam Namazları

Akşam namazının üç rekât farzı, öğle ile ikinci namazlarının ilk üç rekât farzları gibi kılınır. Şöyledir ki: O günün akşam namazının farzını kilmaya niyet edilip namaza tekbir ile başlanır. Yukarda açıklandığı üzere ilk iki rekâti kılınarak oturulur. Bu, birinci oturmuştur. Bunda yalnız “Tahiyyat” okunur. Ondan sonra üçüncü rekâta kalkılarak yalnız besmele ile Fatiha sûresi okunur. Sonra “Allahu Ekber” denilerek rükû ve secdelere varılır. Ondan sonra oturulur ki, bu da son oturmuştur. Bunda Tahiyat ile Salevatlar ve “Rabbenâ âtinâ” okunur, iki tarafa selâm verilir.

Akşam namazının farzında vaktin darlığından dolayı kısa süreler okunur.

Akşam Namazının Sünnetine Gelince: Bu da: “Bu akşam namazının sünnetini kilmaya” diye niyet edilip tam sabah namazının sünneti gibi kılınır. Bu sünneti

altı rekât olarak kilmak ise müstahabdır. Bu halde her iki rekâttâ bir selâm vermeli ve aynı şekilde her iki rekâtı kılmalıdır. Bununla beraber dört rekâtında bir selâm verilip ikinci namazının sünneti gibi de kılınabilir. Bu ziyade olan dört rekât na-maza “Salât-ı Evvabîn” denir. Bunun çok sevabı vardır.

Tek başına akşam namazının farzını kılan kimse, onu sabah namazının farzı gibi aşikâre de kılabilir.

5) Yatsı Namazları

Yatsı namazının ilk dört rekât sünneti, tamamen ikinci namazının dört rekât sünneti gibi kılınır. Dört rekât farzı da, tamamen öğle ve ikinci namazlarını farzları gibi kılınır. İki rekât son sünnetine gelince, bu da tamamen sabah ve akşam namazlarının iki rekât sünnetleri gibi kılınır. Yalnız niyetler değişir, yatsı namazının farzına ve sünnetine niyet edilir. Yatsı namazının son sünneti de, dört rekât olarak kılınabilir. Bu halde tamamen ilk dört rekât gibi kılınır. Bununla beraber iki rekâttâ bir selâm vermek sureti ile de kılınabilir. Bu takdirde her iki rekâtın ka'desinde Tahiyat ile salevatlar ve “Rabbenâ âtinâ” duası okunur. Geceleyin kılınan nafile namazlarda daha faziletli olan, böyle iki rekâttâ bir selâm vermektedir.

Tek başına namaz kılan kimse, yatsı namazının farzını, sabah namazının farzı gibi namaz sûrelerini sesli okuyarak da kılabilir.

6) Vitir Namazı

Üç rekâttan ibaret olan vitir namazı da şöyle kılınır: Önce o günün vitir namazını kılmaya niyet edilir. Sonra “Allahu Ekber” denilerek namaza başlanır. Sübhaneye okunduktan sora “Eüzü Besmele” çekilerek Fatiha ve bir miktar Kur'an okunur. Açıklandığı şekilde rükû ve secdelere gidilir. Sonra ikinci rekâta kalkılır ve yalnız besmele ile Fatiha süresi ve bir miktar daha Kur'an-ı Kerim okunarak yine rükû ve secdelere varılır. Ondan sonra oturulur. Bu oturuş birinci ka'dedir. Bunda yalnız “Tahiyyat” okunur. Ondan sonra “Allahu Ekber” denilerek üçüncü rekâta kalkılır. Bunda da yalnız Besmele ile Fatiha ve bir miktar daha Kur'an-ı Kerim okunarak daha ayakta iken eller kaldırılıp “Allahu Ekber” diye tekbir alınır. Tekrar eller bağlanması ayakta “Kunut” duaları okunur. Sonra “Allahu Ekber” diye rükû ve secdelere gidilir. Ondan sonra oturulur. Bu da son oturuştur. Bunda da bildiğimiz gibi Tahiyat ile Salevatlar ve “Rabbenâ âtinâ” duası okunarak iki tarafa selâm verilir.

İmam Şafî'ye göre, vitirde Kunut duasını okumak, Ramazanın son yarısına mahsustur ve rükûdan kalkınca, okunur. Şafî'lere göre vitir namazının en azı bir rekât, en çoğu da on bir rekâttır.

Vitir Namazına Dair Bazı Meseleler

Vitir namazının bazı özellikleri vardır ki, bunları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

1) Vitir namazı, yalnız Ramazan ayında cemaatla kılınır. İmam olan zat da üç rekâtin hepsinde tekbirleri, tesmi'leri ve kiraati aşikâre yapar. Kunut duası imam ve cemaat tarafından gizlice okunur. Ramazan ayından başka günlerde ise, vitir namazını cemaatla kılmak mekruhtur.

2) Mesbuk olan kimse, imamlı beraber Kunut duasını okur. Yetişmemiş olduğu rekâtları kaza edince, artık Kunut duasını okumaz. Mesbuk için ilerde bilgi verilecektir.

3) Bir kimse vitir namazında şübhelenip üçüncü rekâttı mı, yoksa ikinci rekâttı mı olduğunu kestiremezse, bulunduğu rekâttı Kunut'u okur. Rükûdan ve secdelerden sonra kalkar bir rekât daha kilar, tekrar Kunut'u okur. Rükû ve secdelerden sonra "Teşehħud"de bulunur. Selâm ile namazını tamamlar. Eğer birinci rekâttı iken böyle şübheye düşse, üçüncü rekât olmak ihtimali olan her rekâttı Kunut duasını okur.

4) Vitirden başka namazlarda Kunut duası okunmaz. Yalnız bir musibet ve belâ gibi hallerde sabah namazının farzında Kunut okunabilir.

(İmam Malik ve İmam Şafîî'ye göre, daima sabah namazlarının farzında rükûdan sonra kavme halinde Kunut duası okunur.)

Bu Kunut, Malik'lere göre müstahab, Şafîî'lere göre sünnettir.)

5) Sabah namazlarında Kunut duasını okuyan bir Malikî veya bir Şafîî'ye uyan bir Hanefî sükût eder, Kunut'u okumaz. Eğer okumak isterse gizlice okur.

6) Kunut duasını bilmeyen, yalnız "Rabbenâ âtinâ" ayet-i kerimesini okuyabilir.

Üç defa "Allahümmē'ğfîrlî" de diyebilir. Üç defa: "Ya Rabbî" demesi de caizdir.

(Sünnet olan Kunut Duası şudur:

اللَّهُمَّ إِنَا نَسْتَعِينُكَ وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنَسْتَهْدِيَكَ وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنَتَوْبُ إِلَيْكَ
وَنَتَوْكِلُ عَلَيْكَ وَنُثْنَى عَلَيْكَ الْحَيْثَ كُلُّهُ نَشْكُرُكَ وَلَا نَكْفُرُكَ
وَنَخْلُعُ وَنَشْرُكُ مَنْ يَفْجُرُكَ

اللَّهُمَّ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَلَكَ نُصَبِّيٌ وَنَسْجُدُ وَإِلَيْكَ نَسْعَىٰ وَنَحْفَدُ
نَرْجُو رَحْمَتَكَ وَنَخْشِي عَذَابَكَ إِنَّ عَذَابَكَ بِالْكُفَّارِ مُلْحِقٌ

"Allâhümme innâ neste'înûke ve nestâ'îfîrûke ve nestehdîke ve nü'minû
bike ve netûbû ileyke ve netevakkelu 'aleyke ve nûsnî aleyke'l-hayra küllehû
neşkîrûke ve lâ nekfîrûke ve nahleu ve netrûkü men yefcûruk."

Allâhümme iyyâke na'bûdü ve leke nusallî ve nescûdü ve ileyke nes'a ve nah-
fidü, nercû rahmeteke ve nahşâ 'azâbeke inne 'azâbeke bi'l-küffâri mûlhîk."

Anlamı: "Allah'im! Biz senden bize yardım etmeni, bizi bağışlamayı, bize hidayet
vermeni istiyoruz. Sana iman ediyoruz, sana tevbe ediyoruz, sana güveniyoruz, seni
bütün hayırla övüyoruz, sana tevbe ediyoruz, sana şükrediyoruz, seni inkar etmiyo-
ruz. Sana isyan edip duranları terk ederiz (onlardan ilişığımızı keseriz).

Allah'im! Biz ancak sana ibadet ederiz, senin rızan için namaz kılınır ve secde ede-
riz. Senin rahmetine kavuşmak için koşarız ve çalışırız. Senin rahmetini umarız ve
azabından korkarız. Muhakkak ki senin azabin kâfirlere erişecektir.)

NAMAZLARIN CEMAATLE KILINMA ŞEKLİ

Yukarda verdiğimiz bilgi, tek başına namaz kılanlar hakkındadır. Cemaatle na-
maz kılanlar şu şekilde hareket ederler:

1) Cemaatten her biri imama uymayı niyet eder. Kılacak olduğu namaz hangi
vaktin ise onu kastederek: "Niyet ettim bugünkü falan vaktin farz namazını kıl-
maya, uydum şu imama" şeklinde niyet eder. Sonra imam ellerini kaldırır, aşikâre
"Allahu Ekber" diyerek namaza başlar. Ona uyanlar da ellerini kaldırarak gizlice
"Allahu Ekber" deyip imamla namaz kılmaya başlarlar. Beraberce namaz kılanla-
rin hepsi "Sübhaneke"yi okur, sonra cemaat susar. İmam gizlice "Eûzû Besmele"
okur. Sonra kiraata başlayarak namazı kıldırır.

Şöyle ki: İmam sabah, akşam, yatsı namazlarının ilk ikişer rekâtlarında ve vi-
tit namazının her üç rekâtında Fatiha sûresi ile buna ilâve edeceği ayetleri aşikâre
olarak okur, cemaate işittirir. Bütün tekbirleri, tesmi'leri ve selâmları aşikâre ya-
par. Akşam namazının üçüncü ve yatsı namazının üçüncü ve dördüncü rekâtlarında,
ögle ve ikindi namazının bütün rekâtlarında kiraatı gizli, tekbirleri, tesmi'leri ve
selâmları aşikâre yapar.

2) İmam sabah namazının ilk rekâtında okuyacağı ayetleri, ikinci rekâtta oku-
yacağı ayetlerden iki kat fazla yapmalıdır. Bu hem bir sünnettir, hem de cemaatin
birinci rekâta yetişmesine bir sebebedir.

3) İmama uyanlar tekbirleri gizlice alırlar. İmam rüküden kalkarken aşikâre olarak “*Semiallahu limen hamideh*” ve gizlice “*Rabbena ve lekelhamd*” deyince (İmamı Azam’dan diğer bir rivayete göre, imam “*Rabbena ve lekel hamd*” demez.), cemaat da gizlice yalnız: “*Allahümme Rabbena ve lekelhamd*” yahut sa-dece “*Rabbenâ lekel hamd*” der Rükûda üç kere “*Sübhanê Rabbiye'l-Azim*” ve secdede de yine üç kere “*Sübhanê Rabbiye'l-alâ*” derler.

4) İmam ile cemaat birinci oturuşlarda Tahiyati, ikinci oturuşlarda ise, Tahiyiyatı, salevatları ve Rabbenâ âtinâ’yi gizlice okurlar. İmam önce sağ tarafa, sonra sol tarafa aşikâre olarak selâm verince, cemaat da ona uyarak birlikte gizlice selâm verir.

İmam aşikâre okuduğu Fatiha’nın sonunda gizlice “*Amin*” diyeceği gibi, cemaat da gizlice yine “*Amin*” der.

5) İmam selâm verdikten sonra, müezzin aşikâre olarak: “*Allahümme entesselâmu ve minkesselâm. Tebârekte yâ zelcelâli vel-ikrâm.*” der. Sünnet varsa onu kilar. Sonra Peygamber efendimize selât-selâm okunur. Ya müezzin sesli olarak veya imam ile cemaattan her biri gizlice “*Ayetü'l-Kürsî*”yi okur. Otuz üçer kere “*Sübhanallah, Elhamdü lillah, Allahu Ekber*” derler. Bu tesbihlerin sayısı parmaklarla hesaplanabilecegi gibi, tesbih taneleri ile de hesaplanabilir. Önemli olan sayıları tam yapmaktadır.

6) Yukardaki şekilde otuz üçer kere tesbih, tahmid ve tekbirden sonra müezzin yüksek sesle: “*Lâ ilâhe illallahu vahdehu lâ şerike leh. Lehülmülkü ve lehülmâdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Sübhanê Rabbiyel aliyyil'alel-vehhab*” der.

(Anlamı: “Allah’dan başka hak mabud yoktur. O, birdir. O'nun ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O her şeye kadirdir. Çok yüce ve çok bağıslayıcı olan Rabbim, bütün noksamlardan münezzehtir.”)

Bütün cemaat dua edip ellerini yüzlerine sürerler.

Yalnız başlarına namaz kılanlar da bunları okurlar. Bütün bunlar namazların adab ve müstahablarındandır. Bunlara riayet edenler büyük sevab kazanırlar.

7) Yukarıdan beri saydığımız namazların vakitlerinde rükün ve rekâtları ile kılınması, Peygamber efendimizden şüphe götürmeyen bir rivayetle sabit olmuş ve zamanımıza kadar geçen yıllarda bütün ümmetin ittifakı ile kararlaşmıştır. Peygamber efendimiz şöyle emretmiştir:

“Beni nasıl namaz kilar gördünüz ise, öylece namaz kılın.”

Onun için Peygamber efendimizin kilmiş olduğu namazlara aykırı bir namaz, İslâm dininde asla geçerli sayılmaz.

Cuma Namazı

Cuma, müslümanlarca bir bayram günüdür. Bu mübarek günde müslümanlar mabedlerde toplanırlar. Okunacak hutbeleri dinleyerek faydalananlar. Hep birlikte cuma namazını kılınır. Sonra ya başka ibadetlerle uğraşır veya ziyaretlerde bulunur yahut günlük işleri ile uğraşmaya koyulurlar.

Bir hadis-i şerifde buyuruluyor:

"Üzerine güneşin doğduğu en hayatı gün, cuma günüdür. Âdem 'aleyhi's-selâm O gün Cennet'e konulmuş, O gün Cennet'den çıkarılmıştır. Kiyamet de o gün kopacaktır."

Bütün bu olaylar, nice hayırları ve hikmetleri toplamaktadır.

Peygamber Efendimiz sallallâhu 'aleyhi ve sellem hicretleri zamanında Medine'ye yakın bulunan "Salim İbni Avf" yurdunda "Ranuna" denilen vadi içerisinde "Beni Salim Mescidinde" ilk cuma hutbesini okumuş ve ilk cuma namazını kıldırmıştır.

Cuma namazının vakti tam öğle namazının vaktidir. Cuma namazı için minarelerde ezan okunur.

Camilere gidince önce aynen öğle namazının sünneti gibi, dört rekât cumanın ilk sünneti kılınır. Ondan sonra cami içinde bir ezan daha okunur. Minberde cemaata karşı bir hutbe okunur.

Bu hutbeden sonra ikamet alınarak cumanın iki rekât farzı cemaatle aşikâre okuyaşla kılınır. Bu farzdan sonra yine öğlenin ilk dört rekât sünneti gibi, cumanın son dört rekât sünneti kılınır. Bundan sonra da "Zühr-i ahîr" diye dört rekât namaz kılınır ki, buna dair ileride bilgi verilecektir. Arkasından da "Vaktin sünneti" niyeti ile aynen sabah namazının sünneti gibi iki rekât namaz daha kılınır.

Cuma şartlarını kendilerinde toplayan kimseler için iki rekât cuma namazı "Farz-i ayın"dır. Cuma namazının diğer namazlardan başka olarak kendisine özgü on iki şartı daha vardır. Bunların altısı vücubunun (farz olmasının), diğer altısı da edasının şartlarıdır.

Cumanın Vücubunun Şartları

Cumanın bir kimseye farz olabilmesi için, onda şu altı şartın bulunması şarttır:

- 1) Erkek olmak: Bunun için cuma namazı erkeklerle farzdır, kadınlara farz değildir.
- 2) Hürriyet: Bu bakımından cuma namazı kölelere farz değildir. Bir sözleşmeye bağlı olarak kısmen hür olan (mükâtab gibi) kölelere farzdır.
- 3) İkamet: Dinî hükmü bakımından misafir (yolcu) sayılan kimselere cuma namazı farz değildir. Sefer ve misafirlilik bahsine bakılsın.

4) Sihhat: Hasta olduğundan cuma namazına çıktıgı takdirde hastalığının artmasından veya uzamasından korkan kimseye cuma namazı farz değildir. Yürümeye takati olmayan çok yaşlı kimseler de bu hükümdedirler. Hasta bakıcısı da böyledir; eğer camiye gidince hastanın zarar göreceğinden korkuyorsa, ona da cuma farz olmaz.

5) Gözlerin sağlıklı olması: Onun için gözleri kör olanlara cuma namazı farz değildir. Böyle körleri camiye götürüp getirecek kimseleri olsa da, İmamı Azam'a göre yine ona cuma farz olmaz. Fakat iki imama göre, her iki gözü görmeyen kimseyi camiye götürüp getirecek bir adam varsa, o zaman böyle kör'lere de cuma farz olur.

6) Ayakların sağlıklı olması: Kötürüm veya ayakları kesilmiş olan kimselere cuma namazı farz değildir. Kendilerini yüklenen kimseleri bulunsa da hüküm aynıdır.

Düşman korkusu, şiddetli yağmur, fazla çamur ve benzeri engeller de, cuma namazına gidilmemesini mubah kılan özürlerindendir.

Bununla beraber bu altı şartı taşımayan kimseye her ne kadar cuma namazı farz değilse de, gidip cuma namazını kılacak olsa, vaktin farzını yerine getirmiştir. Kadınların veya amâ ve benzeri özrü olan kimselerin cuma namazını kılmaları gibi. Artık bunlar o günün öğle namazını ayrıca kılmakla yükümlü degillerdir.

Cumanın Edasının Şartları

Cumanın edası için şu altı şart vardır:

1) Cuma namazını bulunan yerdeki idarecinin veya onun göstereceği kimsenin kaldırmasıdır. Şöyle ki: Cuma namazını en büyük idareci veya onun izni ile diğer bir şahıs kaldırmalıdır. İdareci veya onun görevlendirdiği bir şahıs bulunmayan bir yerde, müslüman cemaatin tayini ile içlerinden biri cuma namazını kaldırabilir. İslâm hükümlerinin uygulanmadığı (daru'l-harb gibi) yerlerde cuma namazı böyle kılınır.

2) Hutbe okumaya izin, namaz kaldırımıya da izindir. Aksi de böyledir. Bu her iki görevi yapmaya yetkili olan zat, bir özür olsun, olmasın, yerine başkasını tayin edebilir. Başkasını tayin için kendisine yetki verilmemiş olsa da yine yapabilir. Fakat hatibin huzurunda izin almaksızın başkasının hatiblik görevini yapması caiz değildir.

3) Genel izindir. Belli bir yerde müslümanların toplanıp cuma namazını kılınması için idareci tarafından müsaade edilmiş olmalıdır. Bazı şahislara özel bir şekilde tayin edilen ve kapısı başkalarına kapatılan yerlerde cuma namazını kılmak

caiz olmaz. Fakat mabedin kapısı açık bırakılarak insanların girmesine izin verildiği takdirde, başkaları gelmemiş olsa da, cuma namazları sahîh olur.

4) Vaktin devamıdır. Şöyled ki: Cuma namazını kılabilmek için öğle vakti devam etmek üzere olmalıdır. Bu vakit çıktı mı, artık cuma namazını kılmak veya kaza etmek caiz olmaz. O günün öğle namazı da kılınmamış ise, yalnız onu kaza etmek gerekir.

Daha cuma namazı kılınmakta iken vakit çıkacak olsa, yeniden öğle namazını kaza olarak kılmak gerekir.

(İmam Malik'e göre, cuma namazı öğle vakti çıktıktan sonra da kılınabilir. İmam Ahmed'den bir rivayete göre de, cuma namazı zevâl vaktinden önce de kılınabilir.)

5) Cemaat bulunmasıdır. Şöyled ki: Cuma namazı için cemaatin en az mikdarı, imamdan başka üç kişidir. İmam Ebû Yusuf'a göre, imamdan başka iki kişidir.

(İmam Malik'den bir rivayete göre otuz, İmam Şafîî ile İmam Ahmed'in mezheplerine göre de kırk kişidir.)

Cemaatin aklı yerinde ve erkek olması ve en az bu üç kişinin birinci secdeye kadar hazır bulunması da İmamî Azam'a göre şarttır. Buna göre yalnız kadınların veya çocukların cemaatiyle veya birinci secededen önce dağılıp da azınlıkta kalan cemaatle cuma namazı kılınamaz.

Cemaatin huzuru, iki imama göre tahrimeye kadar şarttır. İmam Züfer'e göre, hiç olmazsa ka'dede teşehhud mikdarı duruncaya kadar cemaatin hazır bulunması şarttır. Cemaat bundan önce dağılacak olsa, geriye kalan bir veya iki kişinin öğle namazını kılması gereklidir. Cemaatin mukim veya hür olmaları şart değildir. Öyle ki, misafir veya köle olan bir müslüman cuma namazını kıldırabilir.

6) Cumanın farz olan namazından önce hutbe okumaktır. Şöyled ki: Vaktin girmesinden sonra mevcut cemaatin huzurunda bir hutbe okunması gereklidir. Bunun içindir ki, hutbe okunurken cemaat bulunmayıp da sonradan namazda bulunacak olsalar, namazları caiz olmaz.

Cemaatin hutbeyi işitmese şart değildir. Sadece hazır bulunmaları yeterlidir. Hutbe esnasında bir mükellef erkeğin, misafir olsa dahi, bulunması yeterli görülmektedir.

Cuma hutbesinin rüknü, İmamî Azam'a göre, Allah'ı zikirden ibarettir. Onun için hutbe niyeti ile yalnız: "Elhamdû lillâh" yahut "Sübhanallah" yahut "Lâ ilâhe illâlah" denilecek olsa, yeterli olur. İki imama (İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e) göre, hutbe denilecek derecede uzunca bir zikirden ibarettir. Bunun en az olan dercesi, Tahiyat mikdarı hamd ve Salâvat ile müslümanlara duadır.

Hutbenin vacibleri, hatibin taharet üzere bulunması, avret sayılan yerlerin örtülü olması ve hutbeyi ayakta okumasıdır.

Hutbenin sünnetleri de, hutbeyi iki kısma ayırmak ve bunlar arasında bir tesbih veya üç ayet okunacak kadar bir zaman oturmaktadır. Bu bakımından buna iki hutbe denir. Bu iki hutbeden her biri hamdi, kelime-i şehadeti, salât ve selâmı kapsamalı. Birinci hutbe, bir ayetin okunması ile insanlara öğüt vermeyi, ikinci hutbe de müslümanlara duayı kapsamalıdır. Ayrıca imamın sesi, ikinci hutbede olan birinci hutbedekinden daha hafif olmalıdır. İşte bunlar hutbenin sünnetlerindendir.

Her iki hutbeyi uzatmamak da sünnettir. Hatta hutbeyi "Hücurat" süresi ile "Büruc" süresine kadar olan sürelerin herhangi birinden uzunca okumak, özellikle kış mevsiminde, mekruhtur. Cemaati biktirmek uygun değildir. Cemaatin acele görülecek işleri olabilir. Onları camide fazla tutmak, cuma namazlarına devamlarına engel olacağından yersiz bir iş olur. Hatib olan şahıs bunları düşünmelidir. Sözlerinin sonu, önceki sözleri unutturacak ve kıymetten düşürecek şekilde hutbesi uzun olmamalıdır. Hutbenin kısa ve cemaata faydalı bir tarzda hazırlanması, hatibin ehliliyet ve faziletine delildir. Bu konudaki bir hadisi şerifin anlamı şöyledir:

"Namazının uzun, hutbesinin kısa olması bir kimsenin anlayışlı bir din alimi olduğunu alâmetidir. Artık namazı (cemaata ağır gelmeyecek şekilde) uzatınız, hutbeyi de kısa okuyunuz. Gerçekten bazı sözler, sıhir gibi kalbleri etkiler"

İşte böylece hutbeler, belâgat ve mana bakımından ruhları kazanacak bir halde bulunmalıdır.

Ashabı kiramdan (Câbir bin Semûre'den) rivayet edildiğine göre, Peygamber efendimizin namazı da, hutbesi de orta bir halde idi. Çok kısa ve çok uzun olmaktan beri idi.

Hatib, ezan okunup tamamlanıncaya kadar minberde oturur. Sonra ayağa kalkar. Sonra gizlice "Eûzü" çekerek aşikâra hamd ve senâ'da bulunur. Hutbesini cemaata karşı söyler. Savaşla alınmış bir beldede hatib sol elinde tutacağı bir kılıç dayanarak hutbesini okur. Bu durum İslâmın gücünü, İslâm mücahidlerinin dayandıkları kuvveti hatırlatır. Milletin kahramanlığını arttırır. Hutbe bitince kamet yapılır. Bunlar da hutbenin sünnetlerindendir. Hatibin hutbe sünnetlerini gözetmemesi veya dünyalık konuşmalarda bulunması mekruhtur.

7) Cuma namazının bir beldede veya belde hükmünde bulunan bir yerde kılınmasıdır. Beldeden maksad, valisi, hakimi, yolları ve mahalleleri bulunan herhangi bir şehirdir. Bu beldeye bitişik olup asker toplamak, at bağlamak, silâh atmak, cenaze namazı kılmak, ölüleri gömmek gibi beldenin ihtiyaçları için hazırlanmış olan yerler de, belde hükmündedir. Bu yerlere "Fina-i belde" denilir. Onun için bir belde

camilerinde cuma namazı kılınabilecegi gibi, böyle yerlerde de kılınabilir. Önceleri şehirlerin dışında böyle namaz kılma yerleri (Musallâ) vardı. Halk cuma ve bayram günlerinde orada toplanarak namazlarını kılarlardı. Böylece beraberliklerini, güçlerini ve hakka olan bağlılıklarını göstermeye çalışırlardı. Öyle ki, İmamı Azam'a göre, bir beldede yalnız bir camide veya bir Musallâ'da cuma namazı kılınır, birkaç camide kılınmaz.

Fakat İmam Muhammed ve İmamı Azam'dan diğer bir rivayete göre cuma namazı, bir beldede bulunan birçok camilerde kılınabilir. Doğru olan da budur. Uygulama da böyle yapılmaktadır.

İmam Ebu Yusuf'dan bir rivayete göre, şehirde ancak iki yerde cuma namazı kılınabilir. Diğer bir rivayete göre de, aralarında bir ırmak bulunmadıkça iki yerde de cuma namazı kılınmaz.

Cuma namazının birçok camide kılınmasını caiz görmeyenlere göre, bir beldede kılınan birçok cuma namazlarından hangisine daha önce tekbir alınarak başlanmışsa o namaz sahih olur, diğerleri olmaz.

İşte böyle bir ihtilâftan kurtulabilmek içindir ki, cumanın dört rekât son sünnetinden sonra "Zühri ahîr" adı ile dört rekât namaz daha kılınmaktadır. Şöyle ki: "Vaktine yetişip henüz üzerimden düşmeyen son öğle namazına" diye niyet edilir ve tam öğle namazının dört rekât farzi veya dört rekât sünneti gibi, dört rekât namaz kılınır. Daha iyisi sünnet namazı şeklinde kılmaktır. Çünkü cuma namazı sahih olmamışsa, bu dört rekât ile o günün öğle namazı kılınmış olur. Bu namazın son iki rekâtına ilâve edilen sure ve ayetler, farzin sıhhatine zarar vermez. Eğer cuma namazı sahih olmuşsa, bu dört rekât kazaya kalmış bir öğle namazı yerine geçer. Kazaya kalmış böyle bir namaz bulunmayınca da nafile bir namaz olur.

Sonuç: Bu şekilde namaz kılınması ihtiyata uygun olduğundan, alimlerin çoğu tarafından güzel görülmüştür. Şafî alimlerinden birçokları da bunu uygun görmektedirler. Çünkü İmam Şafî'ye göre de, bir beldede ilk kılınmaya başlanan cuma namazı geçerlidir, diğer cuma namazları sahih olmaz. O halde cuma namazına daha sonra başlamış olanların öğle namazını kılmaları gereklidir.

Bununla beraber bu uygulama bir ictihad meselesi olduğundan İmam Şafî Hazretleri, Bağdad'da birçok camide cuma namazının kılındığını gördüğü halde buna itiraz etmemiştir.

Cuma Namazı İle İlgili Bazı Meseleler

Birçok köylerde cuma namazı kılınmasına öteden beri izin verilmiş olduğundan, beldelerde olduğu gibi, köylerde de cuma namazı kılınagelmiştir. Mescidlere ait hükümler bölümüne bakılsın!..

Bir köylü, cuma günü bir şehire gidip cuma vaktine kadar orada durmak niyetinde bulunsa, kendisine cuma namazı farz olur. Fakat cuma vaktinden önce şehrden çıkmaya niyet ederse, ona cuma farz olmaz. Sahih kabul edilen bir görüşe göre, cuma vakının girmesinden sonra şehrden çıkmaya niyet ederse, yine cuma farz olmaz.

Cuma günü zeval vaktinden sonra, cuma namazını kılmadan sefere (yolculuğa) çıkmak mekruhtur. Zeval vaktinden önce çıkmak ise mekruh değildir.

Özürlü ve tutuklu olanların cuma günü şehirde öğle namazını cuma namazından önce kılmaları mekruh olduğu gibi, cuma kılındıktan sonra da cemaatla kılmları mekruhtur. Bunların öğle namazlarını cuma namazı kılındıktan sonra kılmaları müstahabdır; çünkü o vakte kadar özürlerinin kalkabileceği umulur.

Bir kimse, cuma günü özrü bulunmadığı halde cuma namazını kılmadan öğle namazını kilacak olsa, bu namazı sahîh olursa da, cuma namazını terk ettiğinden günaha girmiş olur. Fakat böyle bir kimse, daha sonra cuma namazını kılmak için -daha cuma namazı kılınmadan- camiye yönelse, kıldığı öğle namazı nafile yerine geçer. Cuma namazına ister yetişsin, ister yetişmesin ve ister niyetinden vazgeçsin, ister geçmesin. Bu itibarla cuma namazına yetişemezse, öğle namazını yeniden kılması gereklidir.

İki İmama göre, gidip cuma namazına başlamadıkça, kılmış olduğu öğle namazı batılmaz.

Cuma için tekbir almak, yıkanmak, misvak kullanmak, güzel ve temiz elbiseler giyinmek, hoş koku sürünmek müstahabdır. Minarede ezan okununca da başka işlerle uğraşmayıp hemen camiye gidilmesi vacıbdır.

Cuma günü camiye erkence gitmek, iki rekât “*Tahiyyetü'l-mescid*” namazı kilmak, Kehf sûresini okumak veya dinlemek mendubdur.

Camiye giden kimse, eğer hutbeye başlanmamışsa, başkalarını rahatsız etmemek şartı ile hatibe yakın yere kadar gidebilir; değilse bulabildiği yerde oturur. Fakat yer bulamaz ve ilerdeki saflarda boşluk bulunursa, zaruret gereği bu boş yerlerden birine gidebilir.

Hatib minibere çıkışınca, cemaatin dinleyip susması, selâmlaşmaması, nafile namaz kılmaması gereklidir. Öyle ki, hutbede Peygamber Efendimizin mübarek isimleri anılıncá, cemaatin “Salat ve Selâm”da bulunmaları ve dinlemekle yetinmeleri

daha faziletlidir. İmam Ebû Yûsu'f'dan bir rivayete göre, bu durumda gizlice Salât ve Selâm getirilir.

Cumanın başlanılmış ilk sünneti, hatibin minibere çıkması halinde, namazın vaciblerine riayet edilerek hemen tamamlanmalıdır.

Cuma namazını, hutbe okuyan şahsın kaldırması daha faziletlidir.

Cuma namazı henüz bitmeden imama uyan kimse, bu namazı tamamlar. İmamı teşehhüdde veya sehiv secdesinde bulsa da hüküm aynıdır.

İmam Muhammed'e göre, ikinci rekâtin rükûundan sonra gelip imama uyan kimse, cuma namazını değil, öğle namazını tamamlar.

Bayram ve Bayram Namazları

Bayram, bir neş'e ve sevinç günü demektir. Arabçası "İyd"dir. Çoğulu "A'yâd" gelir. Bayram tebriklerine "Ta'yîd", bayramlaşmaya da "Muayedé" denir.

Peygamber efendimiz Medine-i münevvereyi şerefleştirdince, ora halkın se-nede iki defa bayram yaparak eğlendiklerini öğrenince, onlara şöyle buyurmuş: "Yüce Allah o iki bayram günlerine karşılık onlardan daha hayırlı iki bayram günlerini size ihsan etmiştir." O günlerin Ramazan ve Kurban Bayramı günleri olduğunu müjdelemiştir. Bunlara arabçada "İyd-i Fitir ve İyd-i Adha" denir.

Bu günlere "İyd" denilmesi, bunların birer neş'e ve sevinç günü olmaları, hayra yorumlanması veya Allah'ın bu günlerde pek çok ihsanlarda bulunması bakımındandır. Ramazan Bayramı üç gün, Kurban Bayramı da dört gündür.

Kendilerine cuma namazı farz olanlara, cuma namazının vücub ve eda şartları içinde, Ramazan ve Kurban Bayramı namazları vacibdir. Yalnız Bayram namazlarında hutbeler vacib değildir. Bu namazlardan sonra hutbe okunması sünnettir.

Bayram namazlarının ilk vakti, işrak zamanıdır. Güneşin görünüşüne nazaran ufuktan bir veya iki mızrak boyu kadar yükselip kerahet vaktinin çıktığı andır. (Orta boylu bir mızrak, on iki karış uzunluğundadır.) Bu andan itibaren istiva veya zeval vaktine kadar kılınması caizdir. (Mekruh vakitler bahsine bakılsın!)

Bayram namazları ikişer rekâttır. Cemaatle aşıkâre olarak kılınırlar. Ezan ve ikamet yapılmaksızın imam, iki rekât Ramazan veya Kurban bayramı namazına ni-yet eder. Cemaat da böyle iki rekât bayram namazı kılmak için imama uymaya ni-yet eder." Allahü Ekber" diyeiftitah tekbiri alınır, eller bağlanır. Hep birlikte gizlice "Sübhanêke" okunur. Sonra imam yüksek sesle, cemaat da gizlice "Allahü Ekber" diye üç tekbir alırlar. Tekbirlerde eller yukarıya kaldırılıp ondan sonra yanlara sa-liverilir, her tekbir arasında üç tesbih mikdari durulur. Üçüncü tekbirden sonra el-ler bağlanır. İmam gizlice "Eûzü-Besmele" çektiğten sonra, aşıkâre olarak Fatiha

süresi ile bir miktar daha Kur'an-ı Kerimden okur. Aşıkâre "Allahü ekber" diye-
rek bilindiği gibi rükû ve secdelere gider. Cemaat da gizlice tekbir alarak imama
uyar. Sonra yine tekbir alınarak ikinci rekâta kalkılır. İmam gizlice "Besmele"den
sonra yine aşıkâre olarak Fatiha süresi ile bir miktar daha Kur'an okur. Tekrar üç
defa eller kaldırılarak birinci rekâttâ olduğu gibi üç tekbir alınır. Ondan sonra imam
yine aşıkâre, cemaat ise gizlice "Allahü Ekber" diye rükûa ve secdelere varırlar.
Sonra oturulup gizlice "Tahiyyat, Salli-Barîk ve Rabbenâ âtinâ" duaları hep bir-
likte okunur ve iki tarafa selâm verilerek namaz tamamlanır.

Bu halde bayram namazlarının her rekâtında üç fazla tekbir bulunmuş olur ki
bunlar da vacibdir.

(Hanbelî mezhebine göre birinci rekâttâ altı, ikinci rekâttâ beş tekbir alınır
ve her iki rekâttâ da tekbirler kiraattan önce yapılır. İmam Malik ile İmam Şafîî'ye
göre, birinci rekâttâ yedi, ikinci rekâttâ beş tekbir alınır ve tekbirler her iki rekâttâ
da kiraattan önce alınır.

İmam bayram namazını kıldırdıktan sonra hutbe okumak için minibere çıkar.
Cumada olduğu gibi iki hutbe okur. Ancak bu bayram hutbelerine tekbir ile başla-
nır. Cemaat da bu tekbirlere hafifçe katılır. Hatîb, Ramazan Bayramı hutbesinde ce-
maata Fitir Sadakası üzerinde, Kurban Bayramı Hutbesinde Kurban ve Teşrif tek-
birleri konusunda bilgi verir.

Cuma hutbelerinde sünnet olan şeyler, bayram hutbelerinde de sünnettir. Mek-
ruh olanlar da aynen mekruhtur. Bayram hutbelerinin namazdan önce okunmaları
caiz olmakla beraber mekruh sayılmıştır.

İmam birinci rekâttâ bayram tekbirlerini unutup da Fatiha'nın bir kısmını
veya tamamını okuduktan sonra hatırlarsa tekbirleri alır. Fatiha'yı yeniden okur.
Fakat Fatiha'dan sonra bir miktar Kur'an okuduktan sonra, tekbirleri alır, kiraatı
iade etmez.

Bayram namazlarında, birinci rekâtin rükûuna varmış olan bir imama yetişen
kimse, bu rükûa kavuşacağını tahmin ediyorsa, hem İftitah tekbirini, hem de Bay-
ram tekbirlerini ayakta alarak ondan sonra rükûa varır. Rükûa kaçıracağından kor-
kuyorsa, İftitah tekbirinden sonra hemen rükûa varır ve Bayram tekbirlerini rükûda
alır. Bu tekbirleri alırken ellerini kaldırırmaz. Tekbirleri tamamlayamasa dahi, imam
kiyama kalkınca o da imamla kalkar, imamın alacağı tekbirlerde imama uyar. İmam
sünnete uygun olan tekbirlerin dışına çıkmadıkça, imama tekbirlerde uyulur, sün-
net dışında az veya çok almış olduğu tekbirlerde ona uyulmaz.

Bayram namazının ikinci rekâtına yetişen kimse, imam selâm verdikten sonra
birinci rekâti kaza etmeye kalkınca, önce Besmele ile Fatiha süresini ve ilâve edeceği

bir süreyi okur. Sonra gizlice tekbirleri alarak namazı tamamlar. Bu şekilde mesbuksız olanlar, kendi mezheplerinde alacakları tekbirleri getirirler, imamın almış olduğu tekbirlerin sayısını gözetmezler.

Bayram namazına yetişemeyen kimse, kendi başına Bayram namazı kılamaz. İsterse dört rekât nafile namazı kilar. Bu, bir kuşluk namazı yerine geçer, sevabı büyük olur.

(Şafîî'lere göre Bayram namazları Müekked Sünnet'lerdir. Bir rivayete göre de, Farz-ı kifaye'dir. İslâm alâmetlerinden sayılır. Cemaatla kılınması daha faziletlidir. Yalnız başına da hutbesiz kılınabilir. Bunu misafirler de, kadınlar da yalnız başlarına kılabilirler. Güneşin doğuşundan zeval vaktine kadar kılınabilir.)

Malikîlere göre Bayram namazı müekked sünnettir. Bir görüşe göre de, Farz-ı kifaye'dir. Hanbelî mezhebinde de Farz-ı kifayedir. İmam ile kılmayı başaramayanın bunu kaza etmesi sünnettir.)

Kurban Bayramı namazını ilk vaktinde kilmak, Ramazan Bayramı namazını da biraz geciktirmek müstahabdır. Bayram namazı cenaze namazına ve cenaze namazı da Bayram hutbesine takdim edilir (önce kılınır).

Bayram namazları bir şehirde herkesin toplanacağı bir yerde (Namazgâhda) kılınabileceğ gibi, birçok camilerde de kılınabilir.

Bayram günlerinde erken kalkmak, yıkanmak, misvâk kullanmak, gülyağı ve benzeri hoş koku sürünmek, giyilmesi mubah olan elbiselerden en güzel ve temizini giymek, yüce Allah'ın nimetlerine şükür için neş'e ve sevinç göstermek, karşılaşılan mümin kardeşlere karşı güler yüz göstermek, elden geldiği kadar fazla sadaka vermek, Bayram gecelerini ibadetle geçirmek müstahab ve güzel bulunmuştur.

Ramazan Bayramında, Bayram namazından önce hurma gibi tatlı bir şey yenilmesi, Kurban bayramında ise namaz kılınmadıkça bir şey yenilmemesi müstahabdır. Sahih olan görüşe göre, bu hususta kurban kesecék kimse ile kesmeyecek kimse eşittir. Kurban kesecék kimsenin, kesceği kurban eti ile yemeğe başlaması daha uygundur. Bununla beraber namazdan önce bir şey yenilmesinde de kerahet yoktur.

Kurban kesecék kimse, tırnaklarını ve saçlarını kesmeyi geciktirir. Bunu yapmak mendubdur. Fakat bu geciktirme hoşa gitmeyecek bir durumu ortaya koyacak bir zaman olmamalıdır. Bunun en uzun müddeti kırk gündür.

Faziletli olan, haftada bir defa tırnakları ve bıyıkların fazla kısmını kesmek, ziyyade tüyleri gidermek, yıkanmak suretiyle bedenin temizliğine bakmaktadır.

Bunlar hiç olmazsa on beş günde bir yapılmalıdır. Kırk günden fazla bırakılmasında özür kabul edilmez.

Bayram günü camiye bir vakar ve sükûn ile gidilir. Ramazan Bayramında namaza giderken gizlice, Kurban Bayramında ise açıkça tekbir alınması ve namazdan sonra da mümkün ise başka bir yoldan eve dönlmesi mendubdur.

Kurban Bayramının birinci gününe "Yevm-i Nahîr", diğer üç gününe de "Eyyam-ı Teşrîk" denir. Bu bayramdan önceki gün ise, "Yevm-i Arefe"dir ki, Zilhicce'nin dokuzuncu günüdür.

Ramazan Bayramında Arefe yoktur. Arefe gününün sabah namazından itibaren Bayramın dördüncü gününün ikindi namazına kadar yirmi üç vakit farz namazın arkasından bir defa şöyle tekbir alınır ki, bunlara Teşrîk Tekbirleri denir:

"Allahü ekber, Allahü ekber. Lâ ilâhe illallahu vallahu ekber. Allahü ekber ve lillâhilhamd."

Memleketimizde bunun tercümesi bir zaman şöyle okunmuştur: "Tanrı uludur, Tanrı uludur. Tanrıdan başka Tanrı Yoktur. Tanrı uludur. Tanrı uludur. Hamd O'na mahsusdur."

Tekbirlerin bu mikdar okunması iki imamın görüşüdür, işlem de böyle yapılmaktadır. İmami Azam'a göre bu tekbirler Arefe gününün sabahından ertesi günün ikindisine kadar olan sekiz vakit farz namazın arkasından alınır.

Teşrîk Tekbirleri, fikh alimlerinin çoğuna göre vacibdir. Sünnet diyenler de vardır. İki imama göre farz namazları kılmakla yükümlü olan herkes için bu tekbirler vacibdir. Bu hususta tek başına namaz kılan, imama uyan, misafir (yolcu) ile mukim, köylü ile şehirli, erkek ile kadın eşittir. İmami Azam'a göre ise, bu tekbirlerin vacib olması için mukim olmak, hür olmak, erkek olmak ve namaz, müstahab şekilde cemaatle kılınan bir farz olmak şarttır. Buna göre, misafirlere, kölelere, kadınlar ve tek başına namaz kılan kimselere bu tekbirler vacib değildir. Fakat bunnlar, kendilerine tekbir vacib olan cemaatle namaz kılanlara uymaları halinde tekbir almaları gereklidir. Cuma ve Bayram namazları kılınmayan köylerde bulunanlara da vacib olmaz. Cuma günü öğle namazını kendi aralarında cemaatle kılan özürlü kimselere de vacib olmaz. Kadınların da kendi aralarında cemaatle namaz kılınması, müstahab şekilde olan cemaattan sayılır.

Bir senenin Teşrîk günlerinde terk edilen bir namaz, yine o senenin teşrîk günlerinden birinde kaza edilse, sonunda Teşrîk Tekbiri alınır. Fakat başka günlerde veya başka bir senenin teşrîk günlerinde kaza edilecek olsa teşrîk tekbiri alınmaz.

Bir namazda sehv secdeleri ile teşrîk tekbiri ve telbiye toplanacak olsa önce sehv secdeleri yapılır, sonra tekbir alınır. Ondan sonra da telbiyede bulunulur. Eğer telbiye önce yapılrsa, sehv secdeleri ve teşrîk tekbiri düşer. (Telbiye için hac bahsine bakılsın!)

Arefe günü, insanların bir yerde toplanarak Arafat'da bulunan hacıları taklid eder bir durum almaları, hiçbir esasa bağlı değildir. Bunu mekruh görenler de vardır.

Bayram günlerinde müslümanların birbirlerini tebrik etmesi, görüşüp musahâ yapması ve birbirlerine: "*Gaferellahu lena ve leküm = Allah bizi ve sizi bağışla-*"
sin", yahut: "*Takabbelellahu Tealâ minna ve minküm = Yüce Allah bizden ve sizden kabul buyursun.*" şeklinde duada bulunması da mendubdur.

Teravih Namazı

Teravih namazı, Ramazan ayına mahsus yirmi rekâttan ibaret bir müekked sünnettir. Bu namaza Peygamber efendimiz *sallallâhu 'aleyhi ve sellem* ile dört halife (Hulefa-i Raşîdîn) devam etmişlerdir. Bu namazın cemaatla kılınması da, bir kifaye sünnettir. Bunun için bütün bir mahalle insanları, teravih namazını cemaatla kılmayıp evlerinde yalnız başlarına kılacak olsalar, sünneti terk edip hata işlemiş olurlar.

Teravih namazının her dört rekâti sonunda bir miktar oturup istirahat edildiği için bu dört rekâta bir "Tervîha" denilmiştir. Bu teravih namazında beş "Tervîha" vardır. Bu söz, Tervîh kelimesinden bir masdardır. Tervîh ise, nefsi rahatlaşdırınmak anlamındadır. Çoğulu "Teravih" dir.

Mescidlerde teravih namazı cemaatle kılındığı halde, bir özrü olmaksızın cemaati terk edip bu namazı evinde kılan kimse, günah işlemış olmazsa da fazileti terk etmiş olur. Bu kimse evinde cemaatla kilsa, cemaat sevabını alırsa da, mesciddeki cemaatin faziletine eremez. Çünkü mescidlerin fazileti fazladır.

Teravih namazını kılacak kimsenin, teravih namazına veya vakıtın sünnetine veya gece ibadetine niyet etmesi ihtiyat bakımından daha uygundur. Kayıtsız olarak "namaza" veya "nafîle namazına" niyet edilmesi de birçok fıkih alimlerine göre caizdir.

Teravih namazını, her iki rekâttı bir selâm vererek on selâm ile bitirmek daha faziletlidir. Dört rekâttı bir selâm da verilebilir. Sekizde, onda veya yirmi rekâttı bir selâm vererek bitirmek de caizdir. Fakat böyle kılmak mekruh sayılmaktadır.

Teravih namazı, iki rekâttı bir selâm verilince, tam akşam namazının iki rekât sünneti gibi kılınır. Dört rekâttı bir selâm verilince, tam yatsı namazının dört rekât sünneti gibi kılınır. Cemaatla kılındığı zaman, cemaat hem teravihe, hem de imama uymaya niyet eder. İmam da tekbirleri, tesmi'leri ve kiraati aşıkâre yapar.

İmam için teravih namazının her iki rekâtinde eşit derece Kur'an okumak ve böylece iki veya dört rekâttı bir selâm vermek faziletlidir. Çünkü böyle yapılması, ruhu düşündeden kurtarır.

Teravihin her rekâtında on ayet okunması müstahabdır. Çünkü bu şekilde devam edilirse, bir Ramazanda bir hatim yapılmış olur. Böyle bir defa hatim ile Teravih namazı kılınması sünnettir. Bazı alımlere göre, bu hatimin yirmi yedinci geceye (Kadir Gecesine) raslatılması müstahabdır.

Teravih namazı kıldıracak zatin güzel sesli olmasından ziyade, okuyuşunun düzgün olmasına özen gösterilmelidir. Güzel ses, kalbi meşgul ederek düşünce ve huzura engel olabilir. Okuyuşunda noksanlık ve hata olan bir imamın mescidini bırakarak düzgün okuyan bir imamın bulunduğu mescide gidilmesinde bir sakınca yoktur.

İmamın teravihde cemaati usandıracak mikdar Kur'an okuması uygun değildir. Bununla beraber Fatiha sûresinden sonra okunacak ayetler, bir sûreden veya ayetten noksan olmamalıdır. Teravihin ka'delerinde Teşehhüdden sonra Salâvatlar terk edilmemelidir.

Teravih namazını özürsüz olarak oturken kılmak veya uykunun bastırıldığı bir halde iken kılmak mekruhtur. İmamın rükûa varmasına kadar bekleyip de ondan sonra imama uymak mekruhtur.

Teravih namazının bir kısmı kılındıktan sonra imama uyan kimse, Teravih son bulunca noksan kalan rekâtları tamamlar. Sonra da vitir namazını kendi başına kilar, iyi olan budur. Bununla beraber imamla vitri kılıp sonra teravih namazını tamamlaması da caiz görülmüştür.

Yatsı namazında cemaati terk etmiş olan kimse, Teravih ve vitir namazlarında imama uyabilir. Bunun için bir kimse, imam yatsı namazını kıldırip Teravihe başlamış olduğu sırada mescide gelse, önce yatsı namazını kendi başına kilar sonra Teravih için imama uyar. Noksan kalan rekâtları da sonra kendi başına tamamlar. Yine Teravih namazını imam ile kılmayan kimse, Vitir namazını imam ile kılabilir. Sahih olan görüş budur. Fakat hem imam, hem de cemaat, yatsı namazını cemaatla kılmamış olursa, yalnız Teravih namazını cemaatla kılamazlar. Çünkü teravihin cemaati, farzin cemaatine bağlıdır. Teravihin müstakil olarak cemaatla kılınması nafilelerlarındaki din esaslarına uygun düşmez.

İمام, Teravih namazının ilk rekâtından sonra yanilarak otursa ve selâm verdikten sonra yeniden iki rekât kılmadan geri kalan rekâtları usulunce kıldıracak olsa, bir görüşe göre namazı caiz olur; ancak ilk iki rekâti kaza etmesi gereklidir. Diğer bir görüşe göre, geri kalan namazlar caiz olmaz. Hepsini kaza etmesi gereklidir. Çünkü Teravih, bir namazdır. Yapılan teşehhüdler ve selâmlar yerinde yapılmamış olur.

Teravih vaktin sünnetidir; yoksa orucun sünneti değildir. Onun için hasta ve yolcu gibi oruç tutmak zorunda olmayanlar için de Teravih namazını kılmak sünnettir.

Akşam üzeri hayızdan veya nifastan temizlenen bir müslüman kadın veya İslâm dinini kabul eden bir kimse hakkında da o gece teravih namazını kılmak sünnettir.

HASTALARIN NAMAZLARI

Hastalık, bedenin tabiî halini kaybetmesinden meydana gelen bir güçsüzlük durumudur. Hastaya "marîz", hastalığa da "maraz" denir. Marîz kelimesinin çoğulu "merza", maraz'ın çoğulu da "emraz" gelir.

Hastalar da, akılları başlarında bulundukça birtakım din görevleri ile sorumludurlar. Bununla beraber dinimiz onların haklarında birçok kolaylıklar göstermiştir. Namaz hakkında bunlar için gösterilen kolaylıklar aşağıda açıklanmıştır.

Bir hasta, gücüne göre namaz kılmakla yükümlüdür. Ayakta durmaya gücü yetmeyen veya ayakta durması iyileşmesinin uzamasına veya hastalığının artmasına sebeb olacağı anlaşılan bir hasta oturarak namazını kılars. Oturmaya da gücü yetmezse, gücüne göre yan üzeri veya sırt üstü yatarak işaretle (İmâ ile) namazını kılars.

İmâ, namazda rükû ve secdeye işaret olmak üzere başı eğmektir. Bu ayakta yapılabileceği gibi, oturarak da yapılabilir.

Bir şeye dayanarak ayakta yapılması mümkün olan bir imâ yatarak yapılamaz, bu caiz değildir.

İmâ ile de namaz kılmaya gücü olmayan bir hastanın bir gün ve bir gecelik veya daha ziyade olan namazları sonraya kalır. İyileşince bunları kaza etmesi gereklidir. Diğer bir rivayete göre, bir gün ve bir geceden ziyade olan namazları tamamen üzerinden düşer. Akı başında olsa da hükm böyledir.

Hastalığından dolayı oturduğu halde namaz kılabilen veya imâ ile kılma zorunda olan kimse, bu hastalığı esnasında kılamamış olduğu namazları, sağlığı kavuştuktan sonra kaza edince, oturarak veya imâ ile kılamaz. Çünkü özür kalkmıştır. Fakat sağlıklı halinde kazaya bırakmış olduğu namazlarını böyle hastalığı sırasında kaza edecek olsa, oturarak veya imâ ile onları kılabilir. Çünkü gücüne göre yükümlü olur. Gücünün yetmediği bir şey ondan istenmez. (Özürlü kimseler bölmüne bakılsın.)

SEFERİN ANLAMI VE MÜDDETİ

Sefer ve Müsaferet, lügatta herhangi bir mesafeye gitmektir. Bunun karşıtı "İkamet"dir. Din yönünden sefer, belli bir uzaklığı gitmektir. Bu da orta bir yürüyüşle üç günlük (onsekiz saatlik) bir uzaklıktan ibarettir. Buna: "Üç merhale" de

denir. Orta yürüyüş, piyade yürüyüşüdür. Kafile halinde develerle olan yürüyüşlerde ise orta yürüyüş, deve yürüyüşüdür.

Denizlerde de, yelken gemileri ile havanın mutedil olması esas alınır. İşte karalarda böyle bir yürüyüşle, denizlerde de mutedil bir havada yelkenli bir gemi ile onsekiz saat sürecek bir uzaklık “Sefer Müddeti” sayılır.

Demek ki bu yolun yalnız gidilecek mesafesi miteberdir. Yoksa gidip dönülmesine ait mesafesi miteber değildir.

Vatanında veya vatan hükmünde olan bir yerde oturan kimseye “Mukîm” denir. Böyle bir yerden çıkış en az onsekiz saatlik bir mesafeye gitmeye başlamış olan kimseye de, din deyiminde “Misafir=Yolcu” adı verilir.

Yolculuk hali, esasen zorluk ve sıkıntıdan boş kalmaz. Bunun için dinimiz yolcular için bazı kolaylıklar göstermiştir. Yolculukda gece-gündüz devamlı olarak yola devam edilemez. Dinlenmeye ihtiyaç görülür. Bunun için fikih kitablarında üç gün üç gece diye sefer müddetini göstermek buna aykırı değildir. Bu bakımdan bir günlük normal yürüyüş, ortalama olarak altı saat kabul edilmiştir. Bazı yolculuklarda zahmet ve meşakkat olmasa da, hüküm şahsa değil, cinse göre olacağından sefer hükmü bütün yolculuk hallerini kapsar.

Fikih alimlerinden bazlarına göre, sefer müddeti onsekiz fersahlık bir mesafeden ibarettir. Bir fersah, üç mil ve her mil de 20 dakika sürecek olsa, onsekiz fersah “18” saat etmiş olur.

Bir fersah, on iki bin adım, bir mil de dörtbin adım sayılmaktadır. Bununla beraber fersahlar düz yerler ile dağlık yerlerde ve dereliklerde bulunan durumlara göre değişir. Düz bir arazide bir fersah mesafe bir saatte alınabileceği halde, dağlık bir yerde böyle bir mesafe bir saatte alınamaz. Onun için bu konuda fersah bir ölçü sayılmamalıdır. Şu da var ki, fersah esas alındığı takdirde birçok meseleler çözümlenmiş olur.

Örnek: Tren ve uçakla olan yolculuklarda, gidilecek yerin kaç fersah olduğu göz önüne alınır. En az onsekiz fersahlık bir mesafeye gidilecek olursa, sefer müddeti gerçekleşmiş olur. Sefer hükmü uygulanmaya başlar. Böylece taşılın yürüyüş halini göz önünde bulundurmaya gerek kalmaz.

(Doğrusu üç imam da bu fersah şeklini kabul etmişlerdir. İmam Malik ile İmam Ahmed'e göre, sefer müddeti “16” fersahdır. On altı fersah da 48 mildir. Bir mil ise altı bin el arşınıdır. Buna göre sefer müddeti, seksen kilometre ile altı yüz kırk metreye ulaşmış olur. İmam Şafî'nin ilk görüşüne göre bir gün bir gecedir. Son görüşüne göre ise, “48” mildir.)

Gidilecek bir yerin hem karadan, hem de denizden yolu bulunsa, yolcunun gitceği yol esas alınır. Bir beldeye deniz yolu ile on iki saatte ve kara yolu ile onsekiz saatte gidilecek olsa, karadan gidenler misafir sayılır, denizden gidenler sayılmaz. O yerin karadan iki yolu bulunduğu takdirde de hüküm böyledir. Sefer mesafesinde bulunan yoldan gidenler ancak misafir sayılır.

Yolculuk hükmünün uygulanması, oturulan yerin yola çıktıığı yöndeeki evlerinden ayrıldıktan ve en az üç günlük bir yere gidilmesine niyet edildikten sonra başlar. Onun için bu evler tamamen geçilmedikçe ve sefere niyet edilmediğe sefer hali başlamış olamaz.

Bir beldenin kenarlarında olup “Fina-i Mısır” denilen yerler de o beldeden sayılır. Bunlar çoğunlukla bir ok atımından (dört yüz adımdan) az bir mesafe teşkil ederler. Belde ile bunlar arasında tarlalar ve bostanlar bulunmadıkça beldenin ekleri ve tamamlayıcıları sayılırlar. Onun için bunları da geçmek gereklidir, yolculuk hükmü başlamış olsun.

Şehrin dışındaki bağlar ve bostanlar, bekçilere ve bostancılara ait ev ve kulüpler şehrden sayılmaz.

Seferin Hükümleri

Yolcular hakkında bir takım kolaylıklar ve ruhsatlar gösterilmiştir. Şu uygulamalar bu kolaylıklardandır: Ramazan ayında yolculuk halinde bulunan kimse için, orucu sonraya bırakmak mubahtır. Misafirler (yolcular) için mestler üzerine mesih üç gün üç gecedir. Misafir dört rekâth farz namazlarını iki rekât olarak kilar. Buna: “Kasr-ı Salât” denir. Biz Hanefî’lerce, misafirin böyle namazını kısaltması gereklidir. Buna aykırı olarak bu farzların dört rekât olarak kılınması mekruhtur. Bununla beraber iki rekât kılıp da teşehhütde bulunduktan sonra iki rekât daha kılacak olsa, farzi yerine getirmiş olur. Bu son iki rekât nafile sayılır. Ancak selâmı geciktirmiş olmasından dolayı hata işlemiştir. Fakat birinci teşehhütü terk etse veya önceki iki rekâttâ kiraatta bulunmamış olsa, farzi yerine getirmiş olmaz. Sabah ve cuma namazlarında da hüküm böyledir.

“Kasr-ı Salât=Namazı kısaltmak”, Peygamber efendimizin hicretlerinin dördüncü yılında meşru kılınmıştır. Meşru oluşu, kitab, sünnet ve ümmetin icmaî ile sabittir.

(İmam Şafîî’ye göre misafir (yolcu) olan kimse serbesttir. Dilerse dört rekâth farzları dört rekât olarak kilar.)

Misafir kimse, vatanına dönünce yolculuk hükmünden çıkar. Vatanında beklemeyi niyet etmesi şart değildir. Fakat kendi asıl vatanından başka bir yere gidip

orada niyetsiz olarak beklemekle misafir olmaktan çıkmaz. Ancak en az onbeş gün bu beldede oturmaya niyet ederse, o zaman sefer hükmünden çıkar. Onbeş günden az ikamete (oturmaya) niyet etse veya ayrı ayrı iki beldede onbeş gün ikamete niyet edip bunlardan yalnız birinde onbeş gün durmasa, misafirlilik hükmü son bulmaz.

Bir misafir, bulunduğu yerde onbeş gün durmayı niyet etmeyip bugün, yarın çıkacağım diye uzun zaman orada kalacak olsa, yine misafirlilik hükmünden çıkmaz. Öyle ki, bir beldeye gidip belli bir işini gördükten sonra dönmek kararında olan bir kimse, o işin onbeş günden az bir zamanda yapılamayacağını bilmedikçe yine sefer hükmünden çıkmaz, mukim sayılmaz. Eğer onbeş günden önce bitmeyeceğini biliyorsa, niyet etmese bile mukim sayılır.

Sahrada ikamete niyet sahih değildir. Ancak göçeve halinde olup çadırlarda oturanlar, kendilerine ve hayvanlarına onbeş gün yetecek yiyecek ve içecekleri bulunduğu takdirde, sahralarda onbeş gün oturmaya niyet ederlerse, mukim sayılır. Bu durumda onlar, bu yerden kalkıp onsekiz saatlik bir yere gitmeyi niyet etmedikçe, mukim olmaktan çıkmazlar.

Sefer ve ikamet hallerinde, kendisine uyulan kimsenin niyeti geçerlidir. Ona uyanın niyetine itibar yoktur. Onun için asker, kumandanının, köle efendisinin, işçi iş verenin, öğrenci hocasının, peşin olan nikâh bedelini almış bulunan kadın, kocasının niyetine göre mukim veya misafir olur.

Sefer hususunda henüz büluğ çağına ermemiş çocuğun niyeti geçerli değildir. Bunun için böyle bir çocuk hakkında sefer hükümleri uygulanmaz. Çünkü sefer hususunda, sefer müddeti olan bir mesafeye gitmeyi niyet etmek şart olduğu gibi, fikrine özgür olmak ve büluğ çağına da ermiş bulunmak şarttır.

(Şafii'lere göre, mümeyyiz olan (kâr ve zararı sezen) çocuğun sefere niyeti geçerlidir, namazını kısaltabilir.)

Sefer halinde bulunan bir kimse, tabi bulunduğu şahsin niyetini, nereye kadar gideceğini bilmediği ve sorusuna da cevab alamadığı takdirde, üç günlük mesafeye gidinceye kadar namazlarını tam kilar; ondan sonra kısaltmaya (kasra) başlar. Düşman eline esir düşen bir müslüman hakkında da hüküm böyledir. Herhangi bir sebebeden soru sorulamaması da soruya cevab alınamaması gibidir.

Dar-ı harbde (düşman yurdu içinde) askerin ikamete niyeti sahih değildir. Fakat güvenlik terminatı ile böyle bir bölgede bulunan müslümanların orada ikamete (onbeş günden fazla durmaya) niyet etmeleri sahihdir.

En büyük idareci de, sefer konusunda diğer insanlar gibidir. Buna göre bir idareci, sefer müddeti olan bir yolculuğa niyet etmeksızın memleketi dahilinde dolaşıp dursa, namazlarını tam kilar. Fakat sefer müddeti olan bir yere gitmeyi niyet

edip dolaşırsa, namazlarını kısaltır. Sahih olan budur. Peygamber efendimiz sallallâhu 'aleyhi ve sellem ve onun dört halifesi, Medine'den Mekke'ye gidince dört rekâtlı farz namazları ikişer rekât olarak kılarlardı.

Namaz vakti devam ettiğe, misafirlik ve ikamet bakımından, namazın vasfi değişebilir; vakit çırkıncı da, vasif kararlaşmış olur. Bunlarda vaktin sonu, yani "Al-lahü Ekber" diyebilecek bir zamanın kalmamış olması miteberdir. Buna göre bir misafirin namazı, vakit henüz tamamen çıkmadan vatanına dönmesi ile veya bir yerde onbeş gün ikamete niyet etmesi ile namazı iki rekâttan dört rekâta döner. Fakat namazını henüz kılmadan vakit çıkip da ondan sonra vatanına dönse veya bir yerde onbeş gün ikamete niyet edecek olsa, artık bu namazı iki rekât olarak kaza eder, dört rekât olarak kaza etmez. Çünkü vaktin çıkışması ile, namazın vasfi (misafir namazı olması) kararlaşmış olur.

Yolculuk halinde bulunan bir kadın haiz iken, gideceği yere üç günden az bir mesafe kaldığı esnada temizlenecek olursa, namazlarını tam olarak kılar.

Mukimin kazaya kalan namazları sefere çıkıştı ile, misafirin de kazaya kalan namazları ikamete niyet etmesi ile değişmez. Onun için ikamet halinde olan bir kimse, sefer halinde kazaya kalmış olan namazlarını ikişer rekât kılacağı gibi, sefer halinde bulunan kimse de, ikamet zamanında kazaya kalmış namazlarını dörder rekât olarak kılar.

Mukim misafire, misafir de vakit içinde mukime uyabilir. Şöyle ki: Bir mukimin vakit içinde olsun olmasın, misafire uyması sahihdir. Misafir iki rekâti kıldıktan sonra selâm verince, mukim kalkar ve kiraat yapmaksızın namazını tamamlar. Yanılsa da, bundan dolayı sehiv secdesi yapmaz. Çünkü bu mukim bir lâhîk demektir. Lâhîk bahsine bakılsın!..

İmam olan misafirin, namazdan önce veya namazdan sonra cemaata dönerek: "siz namazınızı tamamlayın, ben misafirim" demesi müstahabdır.

Misafire gelince: Bu da ancak vakit içinde mukime uyabilir. Bu halde dört rekâtlı bir farz namazını mukim gibi tam olarak kılar. İmama vakit içinde uymakla farz namazı iki rekâttan dört rekâta dönmiş olur. Fakat vaktin dışında, yani kendisi misafir iken kazaya kalmış dört rekâtlı bir namazında mukime uyması sahih olmaz. Çünkü böyle kazaya kalmış namazı, evvelki iki rekât olarak kararlaşmıştır.

Misafir ile mukim, dört rekâtlı bir namazı kazaya bırakmış olsalar, bu namazda misafir mukime uyamaz. Çünkü bu namaz, misafir için iki rekât olarak kararlaşmıştır. Onun için birinci oturuş misafir için farz olduğu halde, mukim için farz degildir, vacibdir. O halde farz namaz kılan, nafile namaz kılanı uymuş olur ki, bu caiz degildir.

Misafir vakit içinde mukime uymuş iken namazı bozulsa bunu yine iki rekât olarak kilar. Çünkü onun imamâ uyması bozulmuştur.

Yolculuk veya yağmur sebebi ile iki vakit namazı bir vakitte kilmak caiz değildir. Yalnız hac mevsiminde Arafat'da öğle ile ikindi namazlarını öğle vaktinde ve akşam ile yatsı namazlarını Müzdelife'de yatsı vaktinde bir arada cemaatla kilmak caizdir. (Hac bahsine bakılsın!)

(Üç imama göre, bir özür sebebi ile, öğle ile ikindi veya akşam ile yatsı namazlarını öne almak veya geciktirmek suretiyle bir vakitte toplamak caizdir. Öğle namazı ile ikindi namazı öğle vaktinde kılınabilecegi gibi, ikindi vaktinde de kılınabilir.)

Sefer hükümlerinin uygulanması hususunda, yolculuğun meşru olup olmaması arasında fark yoktur. Bunun için efendisinden kaçmış bir köle veya haksız yere koçasından kaçmış bir kadın sefer müddeti yola çıkışınca namazını iki rekât kilar ve istese orucunu da sonraya bırakabilir.

(Üç İmama göre, böyle yolcular, misafirler hakkındaki kolaylıklardan yararlanamazlar. Onlar bu ihsana ehil değildir.)

Yolculuğun Sona Erip Ermemesi

Asıl vatana dönmekle yolculuk hali sona erer. Orada ikamete niyet edilmesi gerekmey. İkamet vatani böyle değildir; orada (en az onbeş gün) oturmaya niyet lâzımdır. Bir insanın doğup büyüdüğü veya evlenip içinde yaşamak istediği veya içinde barınmayı kasdedip başka bir yere yerleşmek için gitmek istemediği yer, onun "Asıl Vatani"dır. Bir kimsenin böyle doğduğu, evlendiği, içinde yerleşmeye karar verdiği yer olmayı yalnız içinde en az onbeş gün kalmak istediği yer de, onun için bir "İkamet Vatani"dır. Yeter ki o yer, böyle oturmaya uygun olsun.

Bir misafir için, onbeş günden az oturmak istediği yerde onun "Sükna Vatanıdır". Buna itibar edilmez. Bununla vatan-ı aslı de değişmez, vatan-ı ikamet de değişmez. Burada yolculuk hükümleri uygulanır.

Asıl vatan, kendi misli ile bozulur. İkamet vatani ile bozulmaz. Şöyled ki: Bir kimse içinde doğup büyüdüğü veya evlendiği yeri terk edip başka bir beldeye yerleşse, artık önceki vatani, asıl olmaktan çıkar. Sonradan orada olsa, onbeş gün oturmaya niyet etmedikçe, farz namazlarını dörder rekât kılması gerekmey. Fakat asıl vatanından geçici olarak çıkışın başka bir yeri ikamet vatani edindikten sonra asıl vatana döñse, niyete muhtaç olmaksızın mukim olur; namazlarını tam olarak kılması gereklidir.

İkamet vatani, asıl vatana ve diğer bir ikamet vatani ile ve sırf yola çıkmakla bozulur; aralarında sefer mesafesi bulunması şart değildir. Örnek: Bir kimse yolculuğu

sırasında bir beldede bir ay kalmaya niyet edip bu kadar durduktan sonra tekrar yola çıksa veya diğer bir beldeye gidip orada en az onbeş gün oturmaya niyet etse, artık evvelki belde ikamet vatanı olmaktan çıkışmış olur. Oraya tekrar dönmekle mükim olmaz. Orada mukim olabilmesi için tekrar en az on beş gün oturmaya niyet etmesi gereklidir. Fakat ikamet vatanından ikamet müddeti içinde geçici bir iş için sefer müddetinden az bir kaç saatlik yola gidip dönerek ikamet vatanı bozulmaz.

Vatanından çıçıp en az üç günlük uzaklıktaki bir köye gitmek isteyen kimse, daha oraya gitmeden yolda bir beldede onbeş gün oturmaya niyet etse, bir görüşe göre burası bir ikamet vatanı olur. Diğer bir görüşe göre ise, olmaz.

Vatanından sefer niyeti ile ayrılip henüz üç günlük bir mesafe almadan vatanına dönerek isteğinde bulunan bir yolcu, dönüp daha vatanına gitmeden önce, gériye dönüşü ile namazlarını tam olarak kılmaya başlar. Çünkü böyle bir yolculuğu bozmakla yolculuk bırakılmış olur.

Bir misafir, içinde oturmak istemediği bir beldede evlenecek olsa, bir görüşe göre mukim sayılır, diğer bir görüşe göre mukim sayılmaz. Tercih edilen görüş de budur.

İki beldede birer zevcesi olan kimse, bunlardan herhangisinin yanına giderse mukim sayılır. Fakat bunlardan biri vefat eder de, bulunduğu beldede kendisine ev, bağ ve bahçe gibi şeyler kalacak olsa, oraya gitmekle mukim sayılmaz. Fakat diğer bir görüşe göre, orası yine onun vatanı sayılacağından mukim olmuş olur.

(Malikî'lere göre, bir yolcu gittiği yerde tam dört gün oturmaya niyet edip kendisine yirmi vakit namaz farz olacak bir durum olsa, mukim sayılır. Namazlarını kısaltamaz. Bu müddete, o yere fecrin doğusundan sonra girdiği gün ile oradan çıkışacağı gün dahil değildir.

İmam Şafîî'ye göre, bir yerde, girip çıkma günlerinden başka, tam dört gün oturmaya niyet edilmesi, ikamet sayılır, namazlar orada kasredilmez (kısaltılmaz).

Hanbelî'lere göre de, bir yerde, oturmaya elverişli olmasa dahi, oturmaya niyet eden veya yirmi namazdan fazla farz bulunacak bir zaman durmaya niyet eden kimse mukim sayılır; namazlarını kısaltamaz.)

EDA İLE KAZANIN FARKLARI VE KAZA NAMAZLARI

Bir namazı vaktinde kılmaya "eda" denir. Vaktinden sonra kılmaya da "kaza" denir.

Vaktinde kılınan veya kılınacak olan bir namaza "vaktiyye" veya "salât-ı hazırlı" denir. Vaktinde kılınmamış olan bir namaza da "faite" denilir. Bunun çoğulu "fevait" dir.

Vaktinde kılınmamış olan beş vakit farz namazlarının kazası farzdır. Vitir namazının kazası ise vacibdir. Sünnetlere gelince: Bir sabah namazı sünneti ile beraber kaçırılınca, o günün güneş doğuşundan (kerahet vaktinin çıkışından) sonra istiva zamanına kadar bu sünnet farz ile beraber kaza edilir. Güneşin yükselişinden (kerahet vaktinden) önce ve istivadan sonra sünnet kaza edilmez. İmam Muhammed'e göre, bu sünnet yalnız olarak kaçırılmış olsa, yine güneşin doğuşundan sonra istiva zamanına kadar kaza-edilir. Bir de, öğle namazının her iki sünneti, farza yetişmek için terk edilecek olsa, farzdan sonra evvelki sünnet ve sonra iki rekât sünnet kaza edilir. Fetva bu şekildedir. Böylece vakit içinde sünnet iki defa gecikmemiş olur. Bununla beraber son iki rekât sünnetten sonra da dört rekât sünnet kaza edilebilir. Namazın sırası iki defa değişmemesi için bunu daha iyi görenler de vardır.

Cuma namazının ilk dört rekât sünneti hakkında bu öne alma ve sonraya bırakma hükmü vardır. Terk edilen diğer sünnetlerin kaza edilmesi gerekmek. Fakat başlanıldıktan sonra, her nasilsa terk edilmiş olan bir sünnetin (nafile namazın) kazası gereklidir.

Örnek: Öğlenin son sünnetine başlamış iken, cenaze namazını kaçırılmamak için bu sünnet kesilmiş olsa, bu sünneti sonradan kaza etmek gereklidir.

Bir namazı özürsüz yere kazaya bırakmak büyük günahdır (kebiredir). Bu namaz kaza edilmekle yerine getirilmiş olur. Fakat bunun geciktirilmesinden dolayı meydana gelen günahın bağışlanması için tevbe etmek ve Allah'dan afv dilemek lâzımdır. Herhangi bir bahane ile namazı geciktirip kazaya bırakmadan son derece sakınmalıdır. Çünkü bunun günahı çok büyütür. İnsan, gerek yaraticısına karşı ve gerekse insanlara karşı olan borçlarını bir an önce ödemeğe çalışmalıdır. Hayatın süresi belli, çok azdır! Borçlarını ödemeden ahirete gidenlerin hallerine ne kadar acınsa azdır.

UYARI: Kazaya kalan altmış, yetmiş senelik birçok namazlar belli bir günde (Ramazan ayının son cumasında) kılınacak bir günlük namaz ile kaza edileceği ve böylece bağışlanacağı hakkındaki sözlerin hiçbir dinî değeri yoktur. Bu konuda rivayet edilen bir hadis, hadis alimlerinin ve diğer alimlerin açıklamalarına göre asılsızdır, uydurmadır, ümmetin icmaına da aykırıdır. Çünkü böyle herhangi bir ibadet, senelerce terk edilmiş olan farzların ve vaciblerin yerini tutamaz. Böyle bir iddia, farzların ve vaciblerin terk edilmesini, önemsenmemesini gerektireceğinden akla, şeriat ve hikmete aykırıdır. Günah, kolaylığa sebeb olamaz. Bu usul ilminde bir esastır. Bir de bu hadisi nakledenler hadis alimlerinden değildir. Bir kaynak da göstermemektedirler. Artık bu naklin ne değeri olabilir?

Kazaya kalan namaz, bizim için yerine getirilmesi gereklidir. Biz bunu yerine getirmek zorundayız, bunu yapmazsa azaba hak kazanmış oluruz. Şu kadar var ki,

kazaya kalmış olan bir namazı Yüce Allah dilerse bağışlar ve dilerse bağışlamaz. Herhangi bir ibadet sebebiyle de sahibine birçok sevablar da verebilir. Kimse bunlara karışamaz ve bunlar üzerinde kesin hüküm veremez. Yukardaki iddia, kesinlikle kazası gereken bir namazın, ona denk bir ibadetle kaza edilmesi hakkındaki farziyeti inkar etmektir ki, bu asla caiz olamaz. Bu konu üzerinde, Merhum Aliyyü'l-Kari'nin ve diğer alimlerin incelemeleri vardır. Aliyyü'l-Kari'nin "Mevzuatına", Abdurrahim Fetvasına ve "Mev'ize-i Hasene'ye" bakılsın!..

Bir kimsenin namazı kazaya kalınca bakılır: Eğer o kimse tertip sahibi ise, bu kaza namazı ile vakit namazları arasında sırayı gözetmek gereklidir. Tertip sahibi değilse, bu namazı kaza etmeden diğer namazları kılabilir.

Bir kimsenin tertip sahibi sayılabilmesi için, en az altı vakit namazı kazaya kalmamış olmalıdır. Altı vakit namaz kazaya kaldı mı, tertip sahibi olmaktan çıkar; artık onun ne kaza namazları arasında ve ne de kaza namazları ile vakit namazları arasında sırayı gözetmesi gerekmektedir.

Kazaya kalmış namazlarda eskiye ve yeniye gelince, bunlar iki kısımdır. Yakın zamanda kazaya kalanlar altı vakte ulaşınca, ittifakla sıra gözetme gereğini kaldırır. Evvelce kaçırılmış bulunan (eski) namazlara gelince, bunlar da altı vakte ulaşmışsa, geçerli kabul edilen fetvaya göre sıra gözetmenin gereğini kaldırır.

Örnek: Bir kimse, vakityle bir ay namaz kılmayı sonradan bunları kaza etmeden vakit namazlarını devamlı olarak kılmaya başlamışken tekrar bir vakit namazını kazaya bırakacak olsa, bu son namazını hatırladığı halde onu kaza etmeden vakit namazını kılabilir. Böyle bir kimse, geçmişteki kaza namazlarını tamamen kılmadıkça tertip sahibi olamaz. Sahih olan görüş budur.

Tertip sahibi olan zat, bir farz namazını veya İmamı Azam'a göre vacib olan bir namazı özürsüz yere veya hayız ve nifas gibi namazı düşürecek bir nitelikte olmayan bir özürden dolayı vakitte kılmamış olsa, bu namazı, ilk vakit namazından önce kaza etmesi gereklidir. Çünkü gerek kaçırılan namazların arasında ve gerek bunlar ile vakit namazları arasında sırayı gözetmek esasen şarttır. Ancak kazaya kalan namaz unutulup sonradan hatırladığında gelmişse veya vakit daralmış veya kaçırılan namazlar çok olur da tertip sahibi olmaktan çıkmışsa, vakit namazı kılınır.

Örnek: Tertip sahibi olan kimse, her nasilsa uykuya dalıp o günün sabah namazını kılamamış olsa, bu sabah namazını o günü öğle namazından önce kaza etmesi gereklidir. Bunu hatırladığı halde onu kaza etmemek için öğlen namazını kilsa, bu namaz İmam Muhammed'e göre bozulur. İmam Ebû Yusuf'a göre, farz olmaktan çıkar, nafile olur. İmamı Azam'a göre ise, muvakkat olarak sahî olmaz. Şöyledir ki: Bundan sonra o sabah namazını kaza etmeden beş vakit namazı daha kılacak olsa, bu altı vaktin hepsi de sahî olmuş olur. Fakat böyle beş vakit namazını daha

kılmadan o sabah namazını kaza ederse, arada kılmış olduğu vakit namazları fasid olup yeniden kılınmaları gereklidir.

Yine böyle bir kimse, sabah namazını kaçırmış olduğu halde, bunu unutup öğle namazını kılacak olsa, bu öğle namazı sahîh olur.

Yine bir kimse, kazaya kalmış olan yatsı namazını fecirden sonra hatırlamış olur da, vakit yalnız sabah namazını kılmaya müsaît bulunursa, sabah namazını kılınır, yatsı namazını daha önce kaza etmemesi, bu sabah namazının sihhatine engel olmaz. Ancak kaza namazını hatırladığı halde, vakit namazını pek uzatıp da bu bakımından vaktin daralmasına sebebiyet verilmiş olursa, o zaman vakit namazı caiz olmaz.

Kazaya kalmış namazlar (fâiteler) birkaç tane olur da, vakit bunlardan yalnız bir kısmı ile vakit namazına müsaît bulunsa, sahîh olan görüşe göre, sırayı gözetme gereği düşer.

Yine bir kimsenin, vitirden başka altı vakitten çok veya altı vakit namazları kazaya kalmış olsa, bunları kaza etmeden vakit namazlarını kılması sahîh olur. Çünkü bu durumda tertibe riayet edilmesinde güçlük vardır. Kazaya kalmış namazlar (fâiteler), vitirden başka altı vakit olunca çok sayılır, altıdan az olunca da az sayılır.

(İmam Şafîî'ye göre, kazaya kalan namazlarla vakit namazları arasında sıra gözetilmesi şart değildir, müstahabdır.)

Bir kimse, bir günlük namazlarından birini kaçırmış olduğu halde, bunu bir türlü belirleyemezse, bir günlük namazını yeniden kılınır. Çünkü böyle yapmakla kazaya kalan namaz, kesinlikle kılınmış olur; diğerleri de birer nafile olur.

İki, üç ve daha ziyade günlerde birer vakit namaz kaçırlmış olduğu halde, bunların hangi namazlar olduğu belirlenemeyince de, o kadar günün namazları yeniden kılınır.

Kazaya kalan namazlar birçok olunca, bunların her birini belirleyerek niyet edilmesi gerekmez; çünkü bunda güçlük vardır. Onun için söyle niyet edilmesi uygun olur: **“ilk veya en son kazaya kalmış sabah veya öğle namazını kılmaya”** diye kılınır.

Bir kimse, ne kadar namazı kazaya kaldığını bilmese, kuvvetli olan görüşüne göre hareket eder. Üzerinde kaza namazı kalmadığını kanaat getirinceye kadar kaza namâzı kılınır.

Bir kimse, bir namazı kılıp kılmadığında şüphelense, namazın vakti henüz çıkmamışsa onu yeniden kılınır. Namazın vakti çıktıktan sonra şüphelense, bir şey yapması gerekmez. Çünkü farzin sebebi olan vakit çıkmıştır. Bir müslümanın namazını vaktinde kılmış olması ise bir asıldır.

Müslüman olmayanların yurdunda İslâmi kabul edip bilgisizliğinden dolayı namazlarını kılamamış olan bir kimse, sonradan İslâm yurduna gelip din görevlerini öğrencense, önceki namazları kaza etmesi gerekmez. Fakat İslâm ülkesinde bulunup da ihtida eden (islâmi kabul eden) kimse, bu hususta özürlü sayılmaz. İslâmi kabul ettiği tarihten itibaren namazlarını kılmakla yükümlü olur. Çünkü İslâm yurdunda cehalet bir özür sayılmaz. Herkes din görevlerini ehlinden sorup öğrenebilir.

Bir kimse kaza namazını kılarken, cemaatle vakit namazına başlanacak olsa, namazını tamamlamadıkça cemaate katılmaz, ister tertib sahibi olmasın.

Kazaya kalan aynı vaktin namazı, usulü üzere cemaatle de kılınabilir. Cemaat bahsine bakılsın!.

Kaza namazlarının evde kılınması daha iyidir. Çünkü günahları örtüp açıklamak lâzımdır. Böyle bir açıklama Hakka karşı saygısızlık sayılır ve başkaları için de kötü bir örnek olabilir.

Bir kadın: "Yarınki gün şu kadar namaz kılayım veya şu kadar gün oruç tutayım" diye niyet ettiği halde o gün adet görmeye başlasa, o namazı veya orucu temiz olacağı günlerde kaza eder.

Kaza namazlarının belli vakitleri yoktur. Üç kerahet vakti dışında, istenilen her vakitte kaza namazı kılınabilir.

Örnek: Kazaya kalmış bir öğle namazı akşamdan sonra kılınabileceği gibi, bir akşam namazı da öğleden önce veya sonra kılınabilir.

Kaza namazları ile uğraşmak, nafile namazları ile uğraşmaktan daha iyi ve daha önemlidir. Fakat farz namazların müekked olsun olmasın, sünnetleri bundan müstesnadır. Bu sünnetleri terk ederek bunların yerine kazaya niyet edilmesi daha iyi değildir. Bu sünnetlere niyet edilmesi evlâdir. Hatta kuşluk ve tesbih namazları gibi, haklarında nakil bulunan nafile namazlar da böyledir. Bunlara da böyle nafile olarak niyet etmek evlâdir. Çünkü bu sünnetler, farz namazları tamamlar, bunların yerine getirilmesi mümkün değildir. Kaza namazlarının ise, muayyen vakitleri olmadığı için onların her zaman yerine getirilmesi mümkündür.

Bununla beraber namazları kazaya bırakmak günahtr. Bu günahdan mümkün olduğu kadar kurtulmak için sünnetleri feda etmek uygun olmaz. Böyle bir günahı işleyen kimsenin fazla ibadet ederek Allah'ın bağışlamasına sağlanması gerekirken, hakkında Peygamber şefaatinin tecelli etmesine vesile olacak bir takım sünnet ve nafileleri terk etmek nasıl uygun olabilir? Hem bir kısım vakit namazlarını kazaya bırakmak, hem de diğer bir kısım vakit namazlarını, kendilerini tamamlayan sünnetlerden ayırmak iki kat kusur olmaz mı? Buna aykırı olan bazı nakiller geçerli değildir. Bunlar kabul edilen fetvaya aykırıdır. Hem sünnetleri, hem de

kaza namazlarını kılmaya elverişli vakit bulamadıklarını iddia edenler bulunursa bunlar insaflı bir iddiada bulunmuş sayılmazlar. Boş yere en kıymetli zamanlarını harcayan insanlar, bilmem böyle bir iddiaya nasıl kalkışabilir?..

(İskat-ı Salât bahsine de bakılsın.)

MÜDRİK HAKKINDA MESELELER

Müdrık, namazın başından sonuna kadar fasılásız olarak imama uyan ve bütün rekâtları imamlı beraber kılan kimsedir. İmama ilk rekâtin rükûnda yetişen, o rekâta yetişmiş ve müdrık adını almış olur.

Namaza imam ile beraber başlamanın fazileti pek büyüktür. Bu hususta aşağıdaki meseleler ortaya çıkar:

Bir kimse tek başına bir farz namaza başladıktan sonra, bulunduğu yerde cemaatla o farz namaz kılınmaya başlansa bakılır: Eğer tek başına namaz kılmakta olan henüz secdeye varmamış ise, namazı bırakıp imama uyar. Böylece cemaat sevabını kazanmaya koşar. Bu müstahabdır. Eğer bir kez secdeye varmış ise, bakılır: Kıldıği namaz sabah veya akşam namazı ise, yine namazını bırakır ve imama uyar. Fakat bunların ikinci rekâti için secdeye varmışsa, artık namazı bırakmayı tamamlar, imama uyamaz. Çünkü sabah namazından sonra nafile kılınamayacağı gibi, üç rekâtlı bir namaz da nafile kılınamaz.

Öğle namazı gibi dört rekâtlı bir farz ise, kıldıği bir rekâta bir rekât daha ilâve eder, teşehhütde bulunur ve selâm vererek imama uyar. Evvelce kıldıği o iki rekât namaz nafile olmuş olur. Böyle bir namazın üçüncü rekâtında bulunup da henüz secdesine varmamış ise, hemen ayakta veya oturarak selâm verip namazdan çıkar ve imama uyar. Yalnız başına kıldıği iki rekât yine bir nafile olmuş olur. Fakat bu namazın üçüncü rekâtını secde ile bağlasa, artık bunu tamamlar, farzını kılmış olur. Bu namaz, öğle veya yatsı olduğuna göre de, kendi farzını kildektan sonra imama uyabilir. İmam ile kılacağı bu namaz bir nafile olmuş olur. Fakat ikindi namazı ise, imama uyamaz; çünkü ikindi namazından sonra nafile kılınması mekruhtur.

Nafile bir namaza başlamış olan bir kimse, yanında cemaatla namaza başlanınca, bu nafileyi iki rekât olmak üzere tamamlar. Ondan sonra selâm verip cemaata katılır. Üçüncü rekâta kalkmış ise, onu da dörde tamamladıktan sonra cemaata katılır. Bundan cenaze namazı müstesnadır. Şöyled ki: Böyle nafileye başlamış olan kimse, kılınmaya başlanan bir cenaze namazının kaçırıldığından korkarsa, kılmakta olduğu namazı hemen bırakıp cenaze namazı için imama uyar. Sonra nafileyi kaza eder. Çünkü cenaze namazının kazası yoktur.

Cemaatle sabah namazına başlamış olduğunu gören kimse, cemaate yetişebileceğini zannederse hemen sabah namazının sünnetini kilar. Gerek görürse, "Sübha-neke" ile "Eüzü"yü ve süre ilâvesini bırakıp yalnız Fatiha süresi ile rükû ve sückudda birer tesbih ile yetinebilir. Ondan sonra imama uyar. Fakat cemaate yetişeceğini hiç zannetmiyorsa, sünnete başlamayıp imama uyar; artık bu sünneti kaza edemez. Eğer sünnete başlamış ise, onu tamamlar, bırakmaz.

Fakat öğle, ikindi ve yatsı namazları böyle değildir. Bunların cemaatle kılınmaya başlanmış olduğunu gören kimse, bunların sünnetini kılmadan imama uyar. Sonra öğlenin dört rekât sünnetini kaza eder. İkindinin sünnetini vaktin kerahtinden dolayı kaza edemez. Yatsı namazının dört rekât sünnetini, bir gayri müekked sünnet olduğu için dilerse kaza eder, dilerse kaza etmez.

Vaktin çıkacağını veya cemaatin tamamen kaçırılacağını kesinlikle anlayan kimse, sünnetleri kılmayacağı gibi, kendisinde bulunan az bir pisliği gidermekle uğraşamaz. Fakat başka bir cemaat bulunabileceğinden emin olan kimse, az ne caseti gidermeden namaza başlamaz; bu daha faziletlidir. Böylece namazı ittifakla sahîh duruma geçer.

(Şâfiî'lere göre namaz, az pislik ile de bozulur. Necasetler (pislikler) bölümüne bakılsın!..)

LAHK HAKKINDA MESELELER

Lâhik, namaza imam ile beraber başladığı halde, kendisine uyku ve dalgınlık veya cemaatin fazlalığından dolayı bir eziyet ve bir abdestsizlik hali arız olup da, namazın tamamını veya bir kısmını imam ile kılamayan kimsedir. Lâhik hakkında aşağıdaki meseleler ortaya çıkar:

Lâhik, hareket bakımından Muktedi gibidir. Muktedi, imamın arkasında Kur'an okuyamayacağı gibi, Lâhik da kaçırılmış olduğu rekâtları kendi başına kılınca Kur'an okuyamaz, tamamen muktedi gibi hareket eder ve kendi başına kılacak olduğu rekâtlardaki yanılmalardan dolayı da sehiv secdeleri yapmaz.

Lâhik, mümkünse kaçırıldığı rekâtları veya rükünleri kaza eder, sonra imama tekrar katılarak onunla selâm verir.

Örnek: Bir muktedi birinci rekâtın kiyamında uyuyup da, imam secdeye varlığı anda uyansa, hemen rükûa varır, sonra secde yaparak imama iştirak eder.

Lâhik, imamına yetişmeyeceğini bildiği takdirde hemen imama uyar. İmam namazdan çıkışınca, kendisi kaçırılmış olduğu rekâtları veya rükünleri kaza eder. Örnek: Bir muktedi, dördüncü rekâttâ iken burnu kanasa, safdan ayrılır ve namaza aykırı olacak bir şeyle uğraşmaksızın hemen abdest alır. İmkân bulduğu yerde imama

uyar. İmam selâm vermiş olursa, kendi başına o dördüncü rekâti, hiçbir şey okumaksızın, imamın arkasında kılıyormuş gibi tamamlar. Çünkü lâhik, hüküm bakımından imamın arkasında namazını kılmış sayılır.

Yine: Bu durum üçüncü rekâtta meydana gelse, imam da dördüncü rekâta başlasa, lâhik abdest alıp önce o üçüncü rekâti kiraatsız olarak kilar, ondan sonra imama uyar. Onunla dördüncü rekâti kilarak selâm verir. Fakat imamına böyle yetişemeyeceğini bilirse, hemen imama uyar. İmam selâm verince, kendisi kalkar ve üçüncü rekâti kiraatsız olarak klip selâm verir.

İmam sehv secdelerinde bulunacak olsa, lâhik henüz namazını tamamlamamış ise, onunla beraber bu secdeleri yapmaz. Namazını tamamladıktan sonra bu sehv secdelerini yapar.

Her lâhik'in, yukarıda bildirildiği şekilde hareket etmesi kolay değildir. Bu bâmdan, lâhik olanların bu noksan kalan namazlarına yeniden başlamaları daha uygun görülmüştür.

MESBUK HAKKINDAKI MESELELER

Mesbuk, bir rekât kılındıktan sonra imama uyan kimsedir ki, son oturuşta dahi imama uymuş olsa yine mesbuk sayılır. Mesbuk hakkında aşağıdaki meseleler ortaya çıkar:

Mesbuk kaza edeceği rekâtlarda, tek başına namaz kılan gibidir. Örnek: Bir kimse sabah namazının ikinci rekâtında imama uyacak olsa, mesbuk olmuş olur. Aldığı tekbirden sonra sükût eder. İmamla beraber son oturuşta yalnız "Tahiyyat'ı" okur. İmam selâm verince, kendisi ayağa kalkar ve imam ile kılmamış olduğu ilk rekâti kılmaya başlar. "Sübhaneye ve Eûzü Besmele'den" sonra Fatiha sûresi ile bir mikdar daha Kur'an-ı Kerim okur. Bilindiği şekilde rükû ve secdelere gider. Ondan sonra oturup "Tahiyyatı, salâvatları ve Rabbena âtinâ'yı" okuyarak selâm verir.

Akşam namazının ikinci rekâtında imama uyan kimse de birinci rekât hakkında bu şekilde hareket eder.

Mesbuk, akşam namazının son rekâtinde imama uysa, "Subhaneye'yi" okur ve imamla beraber o rekâti kilarak teşehhüde oturur. İmam selâm verdikten sonra kalkar, Sübhaneye, Eûzü-Besmele, Fatiha ve bir mikdar daha Kur'an-ı Kerim okur. Rükû ve secdelerden sonra oturur ve yalnız "Tahiyyat'ı" okur. Sonra "Allahü Ekber" diyerek ayağa kalkar, yalnız Besmele ile Fatiha ve bir mikdar daha Kur'an-ı Kerim okuyarak rükû ve secdeleri yapar. Sonra son oturuş yaparak selâm ile namazdan çıkar. Bu halde üç defa teşehhüde oturmuş olur. Bununla beraber mes-

buk, ikinci rekâtin sonunda yanilarak teşehhüde oturmayacak olsa, sehv secdesi yapması gerekmez. Çünkü bu rekât, bir yönden birinci rekât yerindedir.

Mesbuk, dört rekâtlı namazlardan birinin dördüncü rekâtinde imama uysa, imam ile teşehhüde oturduktan sonra kalkar, Sübhanke, Eüzü-Besmele, Fatiha ve bir mikdar Kur'an okur. Rükû ve secdelerden sonra oturur. Yalnız "Tahiyyat'ı" okur. Ondan sonra kalkar, Besmele ile Fatiha'yı ve bir mikdar daha Kur'an ayetlerini okur. Sonra rükû ve secdelere varır, oturmaksızın kalkar. Yalnız Besmele ve Fatiha ile bir rekât daha kılarak son oturuşu yapar. Tahiyat'ı, Salâvatları ve Rabbena âtinâ'yı okuyup selâm vererek namazını tamamlar.

Mesbuk, dört rekâtlı namazların üçüncü rekâtinden başlayarak imama uysa, imamlı beraber son oturuşa yalnız "Tahiyyat'ı" okur. İmam selâm verdikten sonra kalkar, Sübhanke, Eüzü-Besmele, Fatiha ve bir mikdar daha Kur'an okur. Rükû ve secdelere varır, sonra kalkar yalnız Besmele ile Fatihayı okur. Biraz daha Kur'an-ı Kerim okur. Yine rükû ve secdelere gider. Teşehhüde oturur. Tahiyat'ı, Salâvatları ve Rabbena âtinâ'yı okuyarak selâmla namazını tamamlar.

Mesbuk, dört rekâtlı namazların ikinci rekâtinde imama uyacak olsa, üç rekâti imamlı kılmış olur. Teşehhüdden sonra imam selâm verince ayağa kalkar. Sübhanke'yi, Eüzü-Besmele'yi, Fatiha'yı ve ekleyeceği ayetleri okur. Rükû ve secdelere varıp son oturuşu yapar. Selâm verip namazını tamamlar.

İmam rükûda iken, imama uyan kimse, o rükûa ait olan rekâta yetişmiş olur. Fakat imamı secde halinde bulan kimse, hemen secdeye varırsa da o secdenin rekâtına yetişmiş olmaz. Bunun için o rekâti yukarıda anlatıldığı şekilde kaza etmesi gereklidir.

Mesbuk, imam selâm verdikten sonra "Allahü Ekber" diyerek ayağa kalkar ve noksan kalmış olan rekâtları tamamlar. İmam selâm vermeden mesbukun kalkıp noksan kalan rekâtları kılmaya başlaması uygun değildir. Ancak namaz vaktinin çıkmak üzere olması ve insanların öünden geçme durumu olması gibi özüler sebebiyle selâmindan önce kalkar.

Bununla beraber imam, henüz selâm ile namazdan çıkmamış olunca, mesbukun teşehhüd mikdari oturması lazımdır. Bundan önce kalkması caiz değildir.

İmam teşehhüdü tamamlamadan mesbukun kalkıp Kur'an okuması miteber değildir. Onun için mesbuk, birinci veya ikinci rekâti kaza için ayağa kalkar da, imamın teşehhüdü bitirişinden sonra namaz caiz olacak kadar Kur'an okursa, namazı caiz olur. Fakat namaz caiz olmayacağı kadar az okumuş olursa namazı sahîh olmaz.

Mesbukun kaza edeceği rekâtlarda başkasına uyması ve başkasının da bu halde mesbuka uyması caiz değildir. Mesbuk burada yalnız başına sayılmaz. Fakat bir mesbuk ne kadar rekât kaza edeceğini unutup da kendisi ile beraber mesbuk

bulunan kimsenin ne kadar rekât kaza edeceğini yalnız göz önünde bulundursa, bununla namazı bozulmaz.

Mesbuk, namazını yeniden kilmak niyeti ile tekbir alacak olsa, önceki tekbüri ile başlamış olduğu namazı bozmuş olur. Tek başına namaz kılan kimse böyle değildir; başka bir namaz kilmaya niyet etmedikçe, aynı namaza yeniden başlamak niyeti ile alacağı tekbir bu namazı bozmaz. Çünkü her iki namaz, tek başına namaz kılan için birbirinin aynıdır. Mesbuk ise, bir yönden tek başına namaz kılan gibidir, bir yönden de imama uyduğundan onun için aynı namaz değildir.

Mesbuk, İmamı Azam'a göre, Kurban Bayramında Teşrîk tekbirlerini imamla beraber alır, sonra ayağa kalkıp geri kalan rekâtları tamamlar. Halbuki İmamı Azam'a göre, tek başına namaz kılan kimse bu tekbirleri getirmek zorunda değildir. Bunun için mesbuk, burada tek başına namaz kılan gibi değil, muktedi (imama uyan) yerindedir.

Mesbuk, ayağa kalkması sahîh olacak bir zamanda ayağa kalkıp da, imam henüz selâm vermeden mesbuk namazını bitirerek selâmda imama uysa, namazı bozulmuş olmaz.

İمام daha selâm vermeden, mesbuk Tahîyyat'ı okuyup bitirmiş olsa, bir görüşe göre Şehadet sözünü tekrarlar, bir görüşe göre de susar. Burada sahîh olan mesbukun Tahîyyat'ı yavaş yavaş okumasıdır.

Birinci oturuşta imamdan önce Teşehħüd'ü bitirmiş olan bir muktedi de susar, Teşehħüd'de bulunmaz.

Mesbuk, cehren (aşikâre) okunan namazlarda imama uyuncu, "Sübħaneke"yi okumaz. Geri kalan rekâtları kazaya kalkınca okur. Sahih olan budur. Buna yukarıda işaret edilmiştir.

İمام yanilarak beşinci rekâta kalkınca, mesbuk da ona uyarak kalksa, bakılır: Eğer imam dördüncü rekâttâ oturmuş ise, mesbukun namazı bu kalkış ile bozulmuş olur. Fakat imam dördüncü rekâttâ oturmamış ise, beşinci rekâttâ secdeye varmadıkça, mesbukun namazı bozulmaz.

Bir mesbuk lahik da olabilir. Şöyle ki: İmama sonradan uyan kimse, uyku veya abdesti bozan bir sebeble rükünlerden veya rekâtlardan bir kaçını imam ile kılampı kaçırsa, hem mesbuk olur, hem de lâhik olmuş olur. Bu durumda önce kaçırıklarını kiraatsız olarak kaza eder, sonra mümkün ise, geri kalan namazda imama uyar. Daha sonra da imama uymadan önceki rekâtları kiraatla (Kur'an okuyarak) kaza eder. Önce bunları kaza edip ondan sonra, namaz arasında kaçırılmış olduğu rükünleri veya rekâtları kaza etmesi de caizdir. Fakat bunu yapmakla meşru sırayı gözetmemiş olacağından günahkar olur.

SEHİV (YANILMA) SECDELERİ İLE İLGİLİ MESELELER

Sehiv secdeleri, bir namazın vaciblerinden birini yanlış olarak terk etmekten veya geciktirmekten dolayı, o namazın sonunda yapılması gereken iki secde ile teşehhüden, salâvat ve duaları okumaktan ibarettir. Şöyleden yapılmır: Son oturuşta yalnız "Tahiyyat" okunduktan sonra iki tarafa selâm verilir. Ondan sonra "Allahü Ekber" denilecek secdeye varılıp üç kez "Sübhane Rabbîye'l-alâ" okunur. Ondan sonra "Allahü Ekber" denilerek kalkılır. Bir tesbih mikdarı duraklamadan sonra tekrar "Allahü Ekber" deyip ikinci secdeye varılır. Yine üç kez "Sübhane Rabbîye'l-alâ" okunduktan sonra "Allahü Ekber" denilerek kalkılır ve oturulur. Tahiyat ve Salâvatlarla "Rabbena atina" okunup önce sağ tarafa, sonra sol tarafa selâm verilir.

Yalnız sağ tarafa selâm verdikten sonra sehiv secdelerinin yapılması daha faziletlidir, ihtiyata uygundur. Bundan dolayı cemaatla kılınan namazlarda cemaatin yanlışlıkla dağılmaması için, yalnız sağ tarafa selâm verdikten sonra sehiv secdesi yapılması tercih edilmiştir.

Sehiv secdeleri vacibdir. Bilindiği gibi, gerek farz, gerek vacib veya sünnet olan herhangi bir namazın kuraat, rükû ve sücud gibi farzları ve Fatiha, Sûre ilâvesi, sırayı gözetme gibi vacibleri, Kadelerde (oturuşlarda) salâvatları okumak gibi sünnetleri vardır. Bunun için bunları gözetmek gereklidir ki, namaz tam olarak kılınmış olsun.

O halde farz olsun, olmasın herhangi bir namazda bir farzin kasden veya sehven terk edilmesi, o namazın yeniden kılınmasını gerektirir. Böyle büyük bir noksanı gidermek için sehiv secdeleri yeterli değildir.

Bir vacibin kasden terki veya geciktirilmesi bir günahdır. Bundan dolayı sehiv secdeleri gerekmez, böyle bir namazı iade etmek uygundur. Bir vacibin sehven terk edilmesi veya geciktirilmesi, sehiv secdelerini gerektirir. Bu şekilde o noksancı düzeltilebilir. Bir sünnetin kasden veya sehven terk edilmesi, sehiv secdelerini gerektirmez. Fakat kasden terk edilmesi bir kusurdur. Sevab ve faziletten mahrum olmayı gerektirir.

(Maliki'lere göre sehiv secdeleri sünnettir. Şafî'lere göre de sünnettir. Ancak imam sehiv secdelerini yaparsa, cemaatin imama uyması vaciptir. Hanbelilere göre sehiv secdeleri bazan vacib, bazan sünnet ve bazan da mubah olur. Namazın terk edilen bir sünnetinden dolayı yapılacak sehiv secdelerinin mubah olması gibi...)

İmam Şafî ve İmam Ahmed'e göre, iki tarafa selâm vermeden önce yapılır. İmam Malik'e göre sehiv (yanılma), bir ziyade sebebiyle ise, sehiv secdeleri selâmdan sonra yapılır. Eğer bir noksancı veya bir noksancı ile ziyade sebebiyle ise, selâmdan önce yapılır. Bu bir fazilet meselesidir; yoksa hepsi de caizdir.)

Bir namazın tam bir rüknünü, bir farzını öne almak veya sonraya bırakmak sehv secdelerini gerektirir. Çünkü bu öne almak ve sonraya bırakma işi, vacibi terk etmekten sayılır. Kiyamda “Sübhaneke” den sonra, henüz kiraat yapmadan rükûa varılıp ondan sonra hatırlanarak kıyma dönmele farz olan kiraatin yerine getirilmesi, buna bir örnektil. Bu durumda önceki rükû geçerli olmaz. Kiraattan sonra yeni bir rükû yapılır. Böyle dönüp kiraat yapmadan ve ondan sonra rükûa varmadan kılınacak namaz bozulur. Çünkü böyle bir rekâttta rükû gibi tekrarlanmayan rükünler arasında sıraya riayet edilmesi farzdır.

Namazın rekâtlarından birindeki iki secdeden biri yanilarak terk edilip ondan sonraki rekâtin veya kadenin sonunda hatırlansa, bunun geciktirilmesinden dolayı namazı iade gerekmey, hemen o secde kaza edilir. Eğer son oturuşta iken hatırlansa, bu secde yapılır ve ondan sonra bu oturuş (kade) iade edilir. Ondan sonra da sehv secdeleri yapılır. Bu durumda son rekâttta beş secde ile üç kade bulunmuş olur. Çünkü bir rekâttta iki secde vardır. Böyle tekrarlanan bir rüknün kısmen sonraya bırakılması, farzı terketmek sayılmadığından namazın iadesini gerektirmez.

Fakat bir rekâttaki iki secdeden ikisi de yanilarak öne alınsa, önce iki secde ve ondan sonra rükû yapılmış bulunsa, bu halde farz olan tertibe riayet için tekrar rükû ve ondan sonra secdelere gidilir. Bu tekrar ve iadelerden dolayı da namazın sonunda sehv secdeleri yapılır.

Herhangi bir namazın bir rüknünü tekrar etmek, sehv secdelerini gerektirir. Bir rekâttta iki defa rükû veya üç defa secde yapılması gibi.

Birinci ve ikinci rekâtlarda Fatiha'nın tekrarlanarak okunması veya arka arkaya okunması veya rükû, secde ve teşehhütde Kur'an okunması da böyledir. Fakat üçüncü veya dördüncü rekâtlarda Fatiha'nın iki defa okunması veya bunlarda Fatiha ile beraber başka bir sûrenin de okunması yahut yalnız başka bir sûrenin okunması sehv secdelerini gerektirmez. Çünkü bu takdirde bir vacib terk edilmiş veya geciktirilmiş ve Kur'an da meşru olan yerin başkasında okunmuş olmaz. Ancak bu halde rekâtlar, önceki, rekâtlarden daha fazla uzatılmış ve cemaata da ağırlık verilmiş olursa, kerahetten korunmuş olmaz.

Bir vacibi yanilarak terk etmek, sehv secdelerini gerektirir. Birinci oturuşu veya vitirde Kunut'u veya bayram namazlarında ziyade tekbirleri yahut birinci ve ikinci oturuşlarda Tahiyat'ı okumayı terk etmek gibi.

Vitir namazında rükûdan sonra Kunut duasının unutulduğu hatırlanmış olsa, artık onu okumak için geri kıyma dönülmez. Rükûdan sonra okunması da gerekmey. Çünkü yeri kaçırlımıştır. Rükû halinde hatırlandığı halde de okunması gerekmey. Sahih olan rivayet böyledir. Bununla beraber okunsun veya okunmasın, her iki halde de sehv secdeleri gereklidir.

Kunut tekbirini unutup yapmamak, bir görüşe göre sehiv secdesi gerektirir, bir görüşe göre de gerektirmez.

Bir vacibin yanilarak geciktirilmesi de sehiv secdesini gerektirir. Birinci veya üçüncü rekâttan sonra biraz oturulması, dördüncü rekâttan sonra beşinci rekât için ayağa kalkılması, sabah namazının ikinci rekâtinden sonra üçüncü bir rekâta ve akşam namazının üçüncü rekâtından sonra dördüncü bir rekâta kalkılması gibi...

Birinci oturuşa (Kade'de) teşehhûd mikdarından fazla oturulup üçüncü rekâta kalkmanın geciktirilmesi de böyledir.

Bir vacibin vasfinı değiştirmek, sehiv secdesini gerektirir. İmamın aşikâre okuması gereken ayetleri gizlice okuması veya gizlice okunacak ayetleri aşikâre okuması gibi. Bu okuma mikdarı, namaz sahib olacak kadar okumaktır. Fatiha sûresinin ilk ayetlerini okumak bu kısımdandır. Bununla beraber kısa bir ayet okunması da İmamı Azam'a göre bu hükmüdür. İki imama göre ise, bu hükmüde değildir.

Aşikâre okumanın en az derecesi, başkasının işiteceği mikdardır. Gizlice (haftiyen) okumanın en aşağı derecesi de, yalnız okuyanın işiteceği mikdardır.

Gizli okunacak yerde, Fatiha'nın çoğu yanilarak aşikâre okunsa, geri kalanı yine gizlice okunur. Aksine olarak aşikâre olarak okunacak bir namazda Fatiha'nın bir kısmı gizli okunup ondan sonra aşikâre okunacağı hatırlansa, Fatiha yeni baştan aşikâre okunur. Böylece bir rekâtta hem aşikâre, hem de gizli okumak toplanmış olmaz. Fakat diğer bir görüşe göre, Fatiha yeniden okunmaz, yalnız geri kalan kısmı aşikâre okunur.

Tek başına namaz kılanın aşikâre veya gizli okumasından dolayı, tercih edilen görüşe göre, sehiv secdesi gerekmez. Ancak öğle namazı gibi gizli okunacak yerde kasden aşikâre okursa, günah işlemi olur.

Tek başına namaz kılanın gündüzün kılacağı nafile namazlarda aşikâre okuması mekruhtur.

İman sabah namazında Fatiha sûresini sehven gizlice okuyup sonra hatırlasa, ekleyeceği sûreyi aşikâre okur, Fatiha'yı iade etmez.

Cemaat halinde aşikâre Kur'an okunacak bir namaza başlamış olan ve Fatiha'yı gizli okumuş bulunan bir kimseye, başkası gelip uysa, o kimse imam olmayı arzu ederse sûreyi aşikâre okur, arzu etmezse, aşikâre okuması gerekmez.

Farz bir namazda ikinci rekâttan sonra oturulmayıp da üçüncü rekâta yanilarak kalkmaya yeltenenin durumuna bakılır: Eğer kalkışı oturmaya yakın ise, oturur, sehiv secdesi gerekmez. Fakat doğrulması kiyama yakın ise, kalkar ve ondan sonra sehiv secdelerini yapar. Çünkü bu durumda vacib olan birinci oturuş terk edilmiştir.

Bununla beraber bir rivayete göre de, namaz kılan henüz tam kiyama doğrulmamış ise, kadeye (oturuşa) döner, vacibi terk etmez. İmam tam doğrulup kalktıktan sonra kadeye dönerse, namazı bozulur. Çünkü bu takdirde farz olan kiyam bozulmuş ve namazın sırası büsbütün değiştirilmiş olur. Diğer bir görüşe göre, bu durumda namazı bozulmaz, kendisi günah işlemiştir olur ve sehiv secdeleri gereklidir.

Sünnet namazlarda ikinci rekâtin arkasında oturulup da Tahiyat okunmadığı üçüncü rekâttta hatırlanırsa bakılır: Eğer bu üçüncü rekât daha secde ile bağlanılmış ise, oturmaya dönülür; eğer secde ile bağlanmışsa, dönülmez. Diğer bir görüşe göre, secde ile bağlansın veya bağlanmasın, artık oturmaya dönülmez. Her iki durumda da sehiv secdeleri yapmak gereklidir.

Dört rekâtlı farzlarda ikinci oturuş yapılmaksızın beşinci rekâta kalkılacak olsa, henüz beşinci rekât için secde edilmedikçe oturuşa dönülür. Teşehhüdden sonra selâm verilip sehiv secdeleri yapılır. Çünkü farz olan son oturuş geciktirilmiştir. Bu geciktirme ise, vacibi terk sayılır. Fakat beşinci rekât için secde yapılmış olursa, bu namaz nafileye dönmüş olur. Artık buna bir rekât daha ilâve edilir ve tam altı rekâtlı bir nafile namaz kılınmış olar. Sahih olan görüşe göre, bu durumda sehiv secdesi gerekmeyez. Bu mesele İmami Azam ile İmam Ebû Yusuf'a gôredir. İmam Muhammed'e göre, beşinci rekâtin secdesinden baş kaldırılınca, namaz tamamen batıl olmuş olur.

Dört rekâtlı, bir farz namazın son oturuşunda selâm vermeden yanılıarak ayağa kalkılsa, hemen oturuşa dönülüp selâm verilir ve sehiv secdesi yapılır. Fakat beşinci rekât için secdeye varılmış olunca, buna bir rekât daha ilâve edilir. Bu durumda önceki dört rekât ile farz tamamlanmış olur. Diğer iki rekât da nafile sayılır. İstihsan olarak da sehiv secdeleri yapılır.

Akşam namazında ikinci oturuştan sonra bir dördüncü rekâta, sabah namazında da oturuştan sonra bir üçüncü rekâta kalkılması da bu hükümdedir. Onun için bunlara eklenen ikişer rekât da, nafile olmuş olur. Bu hareketler kasıtlı olarak yapılmadığı için mekruh sayılmaz. Tercih edilen görüş budur.

Dört veya üç rekâtlı farz ve vitir namazlarında birinci oturuştan sonra yanılıarak: "Allahümme Salli alâ Muhammedin ve alâ ali Muhammed" denilmesi, İmami Azam'dan bir rivayete göre de, bu teşehhüdden sonra bir harf bile ziyade edilmesi sehiv secdelerini gerektirir. Fakat son oturuşlarda teşehhüdden sonra Kur'an okunması, dua edilmesi ise sehiv secdelerini gerektirmeyez. Çünkü bu oturuş dua ve hamd yeridir. Kur'an ise hem duayı hem de hamdi kendisinde toplar.

Namazda zikirlerin, duaların ve teşehhüdü (Tahiyyat'ın) aşikâre okunması da sehiv secdelerini gerektirmeyez.

Farz namazların son üçüncü ve dördüncü rekâtlarında kasden susarak Fatiha veya diğer bir süre okunmaması bir hatadır; fakat sehv secdelerini gerektirmez. Yanılarak süküt edilip Fatiha veya başka bir süre okunmaması sehv secdelerini gerektirir. İmam Ebu Yusuf'a göre, her iki halde de sehv secdelerini yapmak gerekir.

Namaz içinde bir rükün yerine getirilecek kadar düşünmeye alınsa, başlangıç (iftitah) tekbirini aldım mı, almadım mı diye o kadar düşünülse de, sonra tekbir alındığı hatırlansa, veya alınmamış olması sanılarak tekrar bir tekbir daha alınsa, sehv secdesi gerekir.

Yine: Üç rekât mı, dört rekât mı kıldığında şübhelenip durulsa, veya Fatiha okunduktan sonra hangi sûrenin okunacağı üzerinde düşünülse, yine sehv secdeleri gerekir. Çünkü bu durumlarda vacib geciktirilmiş olur.

Bir rüknü veya bir vacibi yerine getirirken meydana gelecek bir dalgınlık ve bir düşünce ise, sehv secdelerini gerektirmez. Tam bir kalb huzuru ile namaz kılmak, öyle herkese nasib olacak bir fazilet değildir.

Bir kimse, kıldığı bir namazın rekâtlarında şübhelenince bakılır: Eğer bu şübheli de bir rekât kılmış olduğuna kalben hüküm verse, ihtiyaten buna bir rekât daha ilâve eder. Bu husustaki tereddütlerinden dolayı da sehv secdeleri yapar. Akşine olarak iki rekât kılmış olduğuna hüküm verdiği takdirde oturur. Teşehhüdden ve selâmdan sonra sehv secdelerini yapar. Hiçbirine karar veremediği takdirde de, az olanı esas alır; çünkü az olanda kesinlik vardır. Bu durumda bir rekât daha kılınır; ancak bu takdirde şübhelentiği rekâtın sonunda oturur. Ondan sonra kalkıp o bir rekâti kılınır. Çünkü önce iki rekât kılmış olması ihtimali vardır. Bu takdirde de namazın sonunda sehv secdelerini yapar.

Dört rekâtlı bir namaza başlamış olan kimse, kıldığı rekâtın birinci rekât mı, ikinci rekât mı? olduğunda şübhe edip bir tarafı seçemezse, kendisini bir rekât kılmış sayar ve her bir rekâtın sonunda ihtiyat olarak bir kere teşehhûd miktarı oturur; bu şekilde dört defa kade yapılmış olur. Çünkü birinci sayılan rekâtın ikinci ve üçüncü sayılan rekâtın dördüncü rekât olması ihtimali vardır.

Bir kimse kıldığı rekâtın ikinci rekât mı, üçüncü rekât mı? olduğunda şübhelenince, sahib olan görüşe göre, bu rekâtın sonunda oturmaz. Bir tarafı tercih edemezse, bunu ikinci rekât sayar. Geri kalan rekâtları da tamamlar. Akşam namazı ile vitir namazı bu hükmün dışındadır. Bu şübhelenme bu namazlardan birinde olsa,

oturmak gereklidir. Çünkü şübhelenilen rekâtin üçüncü rekât olması muhtemeldir. Bu halde teşehhüdden sonra bir rekât daha ilâve edilir. Çünkü şübhelenilen rekâtin ikinci rekât olması da mümkün değildir. Bunların sonunda da sehiv secdeleri yapılır.

Dört rekâtlı namazlarda, kılınan rekâtin dördüncü rekât mı, beşinci rekât mı olduğunda ve sabah namazında kılınan rekâtin ikinci rekât mı, üçüncü rekât mı olduğunda, akşam ile vitir namazlarında da kılınan rekâtin üçüncü rekât mı, dördüncü rekât mı, olduğunda şübheye düşulse, sonunda oturulur ve teşehhüdden sonra kalkılıp bir rekât daha kılınır. Çünkü bu rekâtların üçüncü, dördüncü veya beşinci rekât olması muhtemeldir. O halde ilâve edilen birer rekât ile fazla olan mikdar nafile olmuş olur. Sonunda da sehiv secdeleri yapılır. Bu şübhe, kiyam veya rükû veya rükûdan kiyama geçiş halinde olduğuna göredir.

İlk secde yapıldıktan sonra şübhelenme olursa, ittifakla namaz batıl olur. Çünkü şübhe edilen rekâtin ziyade olup son oturuşun terk edilmiş bulunması muhtemeldir. İlk secde halinde şübhe olursa, yalnız İmam Muhammed'e göre, namaz batıl olmaz.

Namazda Fatiha'dan önce başka bir süre bir harf olarak dahi yanılarak okunsa, iade edilerek önce Fatiha, sonra da o süre okunur. Namazın sonunda da sehiv secdeleri yapılır. Bu sırada işin yapılmış noksan rükû halinde bile hatırlansa, kiyama dönülerek iadesi gereklidir. Böyle bir yanlışlık çok olmaz. Onun için bunun az mikdarı da bağıtsızlanamaz. Fakat bir namazda okunan bir sûrenin altında bulunan süre okunmak istenirken üstündeki süre okunsa, bundan dolayı sehiv secdeleri gerekmeyez.

Bir kimse namazda, Fatiha okuyup okumadığında şübhe etse, bakılır: Eğer henüz başka süre okumamış ise, Fatiha'yı okur. Fakat başka süre okumuş ise, artık Fatiha'yı okumaz. Çünkü sûrenin Fatiha'dan sonra okunması meydandadır. Bununla beraber namaz kılanın bir görüşü varsa ona göre hareket eder.

Bir kimse, ilk rekâtların birer süre okuyup da Fatiha'yı okumamış olduğunu secdeye vardıktan sonra hatırlarsa, son rekâtların Fatiha'yı iade etmez. Çünkü son rekâtlarda zaten Fatiha okunacaktır. Bir rekâtte iki Fatiha okunması ise, meşru değildir. Yalnız Hasan İbni Zeyyad'a göre, son rekâtlarda Fatiha kaza edilir.

Dört veya üç rekâtlı farz namazların ilk iki rekâtinde Fatiha'dan sonra birer süre veya bir miktar ayet eklenmemiş olsa, bu süre veya ayetler üçüncü ve dördüncü rekâtlarda Fatiha'dan sonra ilâve edilirse bu namaz cemaatle kılınan bir akşam veya yatsı namazı ise, üçüncü ve dördüncü rekâtlarda hem Fatiha, hem de ilâve edilecek süre aşikâre olarak okunur. Çünkü bir kiyamda olan kiraat birdir; bunun bir kısmı gizli olarak, bir kısmı da aşikâre olarak okunamaz. Yalnız sûrenin aşikâre okunacağını söyleyenler de vardır. İmam Ebû Yusuf'a göre, ikisi de gizlice okunur. Çünkü son rekâtlarda gizlice okumak sünnettir. İmam Ebû Yusuf dan diğer

bir rivayete göre de, artık son rekâtlarda bu süre okunmaz. Çünkü bunun yeri geçmiştir. Bununla beraber her halde sehiv secdeleri yapılır.

İmamın yanılması, kendi hakkında asaleten ve cemaat hakkında da uymuş olma bakımından sehiv secdelerini gerektirir. Fakat imama uyan cemaatten birinin yanılması ile ne kendisine ne de imama sehiv secdesi yapmak gerekmek.

Sehiv secdelerini yapmakta olan bir imama uymak sahihtir. Gerek sehiv secdelerinin herhangi birinde ve gerek teşehħüdünde olsun eşittir. Sehiv secdelerinin ikincisinde imama uyan kimseye birinci secdeyi ve teşehħüdünde uyana her iki secdeyi kaza etmek gerekmek.

Mesbuk, imamlı beraber sehiv secdelerini yapar. İmamın yanılması, mesbukun imama uymasından önce de olsa hüküm aynıdır. Çünkü mesbuk imama bağlıdır.

İمام teşehħüdde iken daha selâm vermeden önce mesbuk kalkarak kıraat veya rükûda bulunduktan sonra, İmam selâm verip sehiv secdelerine varacak olsa, mesbuk da hemen bu secdelere uyar ve evvelce yaptığı kıraatla rükûu aradan çıkar, bunları sonradan kalkıp tekrar yerine getirir. Bununla beraber mesbuk bu secdelerde imama uymasa namazı bozulmaz. Namazı bitirince bu sehiv secdele-rini kendi başına yapar.

Yine mesbuk secdeye vardıkten sonra, imam sehiv secdelerini yapacak olsa, imamına uymaz, namazını bitirir ve sonra sehiv secdelerini yapar. Eğer bu durumda imama uyacak olursa, namazı bozulur.

İمام selâm verdikten sonra, noksan kalan rekâtlarını tamamlamak için ayağa kalkan bir mesbuk, bu rekâtlarda yanlışmış olursa, sehiv secdelerini yapması gerekir. Önceden imamlı beraber sehiv secdeleri yapmış olsa bile bu hüküm değişmez. Çünkü mesbuk, noksan kalan rekâtları tamamlarken tek başına namaz kılan gibidir.

Mesbuk imamlı beraber yanılıarak selâm verse ona sehiv secdeleri yapmak gerekmek. Fakat imamın selâmından sonra selâm verecek olsa, sehiv secdesini gerektirir. Çünkü birinci halde henüz muktedi, ikinci halde ise, münferid (yalnız başına namaz kılan) olmuştur. Muktediye, kendi yanlışlarından dolayı sehiv secdesi lâzım gelmez.

Bir namazda yanılmaların birkaç tane olması ile sehiv secdelerinin o kadar yapılması gerekmek. Bir defa bunlar için sehiv secdelerini yapmak yeterlidir. Onun için bir kimse, bir namaz içinde iki ve üç defa yanılsa, bunlar için namazın sonunda yalnız bir defa sehiv secdelerini yapmak kâfidir. Sehiv secdelerindeki bir yanlış da başka sehiv secdelerini gerektirmez.

Sehiv secdeleri kasden veya yanilarak terk edilse, namaza aykırı bir hal olmadıkça, yine bunlar yapılır. Fakat teşehhüdden sonra gülmek, konuşmak gibi, namaza aykırı bir durum meydana gelirse veya kerahet vakti girerse, sehiv secdeleri düşer. Sabah namazında selâmin arkasından güneşin doğması veya ikindi namazında yine selâmdan sonra güneşin (sarararak kamaştırıcılığının) değişmesi gibi...

Bir imam, sehiv secdesini terk edecek olsa, cemaat da terk eder. Cuma ve bayram namazlarında da, fazla kalabalıktan dolayı bir karışıklığa meydan vermemek için bu sehiv secdeleri terk edilir.

Sehiv secdesindeki iki secde ile Tahiyat ve selâm vacibdir. Tahiyattan sonra Salâvat ve dua okunması, bu secdelerdeki tekbirler, secde halindeki tesbihler ve iki secde arasındaki oturuş sünnettir.

Bir kimse, namazını tam olarak kıldığını kesinlikle bildiği halde, sözüne inanılır bir adam ona eksik kıldığını haber verse, bunun sözünü kabul etmez. Fakat iki güvenilir adamın haber vermesine uyulur. Çünkü böyle bir haber, (iki kişinin şahdeti ile doğruluğu gerçekleşen) bir haldir. Böyle bir haber çok yerlerde geçerli ve bağlayıcıdır. İmam ve cemaat ihtilâf ettikleri takdirde, imamın bilgisi varsa, cemaatin sözü ile hareket etmez, kesinliği yoksa cemaatin sözünü kabul eder.

TİLÂVET SECDESİ İLE İLGİLİ MESELELER

Kur'an-ı Kerim'in sürelerinde ondört secde ayeti vardır ki, bunlardan birini okuyan veya işten her mükellef için bir secde gereklidir. Şöyledir ki:

Tilâvet secdesi niyeti ile, eller kaldırılmaksızın "Allahü Ekber" denilerek secdeye varılır. Üç kere "Sübhane Rabbîye'l-alâ" veya bir kere: "Sübhane Rabbena in kâne vadü Rabbina lemeťulâ" denilir. Ondan sonra "Allahü Ekber" denilecek kalkılır.

Tilâvet secdesinin rüknü, yüce Allah'a saygı ve tevazu gösterip secdeden kaçınanlara aykırı davranış için alnı yere koymaktır. Fakat namaz için rükû ve hasta olan için imâ da aynı maksadı yerine getirdiğinden tilâvet secdesi yerine geçer. Bunlar aşağıda açıklanacaktır.

Tilâvet secdesine ayaktan yere inilmesi ve bu secdeden baş kaldırırken ayağa kadar kalkılması ve böyle kalkarken: "Gufraneke Rabbena ve ileyke'l-masîr" denilmesi müstahabdır. Bu secdeye gidilirken veya bundan kalkılırken alınan tekbilder de müstahabdır. Asıl secde ise, vacibdir.

(Üç İmama göre, Tilâvet Secdesi sünnettir.)

Tilâvet secdesini yapacak kimsenin abdestsizlikten ve pisliklerden temiz, avret yerlerinin örtülü ve kibleye yönelik bulunması şarttır.

Tilâvet secdesi, secde ayetini okuyan bir mükellef için vacib olduğu gibi, bunu dinleyen bir mükellef için de vacibdir. İster dinlemeyi kasdetmiş olsun, ister olmasın, bu secdeyi yapar ve bu secdeyi yapmakla sevaba erer. Yapmayan da vacibi terk ettiğinden günaha girer.

Mümeyyiz bir çocuğun (henüz buluç çağına ermeyen yetişkin bir çocuğun), cünübun, hayiz veya nifas halinde olan kadının, bir sarhoşun veya müslüman olmayan birinin okuyacağı bir secde ayetini işten her mükellefe de tilâvet secdesi vacib olur. Çünkü bunların bu okuyuşları, sahî bir okuyuştur. Müslüman olan bir cünüb veya sarhoş da, okuyacağı veya işiteceği bir secde ayetinden dolayı secde ile mükellef olur. Bunlar temizlendiği ve akılları başlarına geldiği zaman bu secdeyi yapmaları gereklidir. Fakat hayiz ve nifas halinde bulunan bir kadının ne okuyacağı, ne de işiteceği bir secde ayetinden dolayı ona tilâvet secdesi gerekmekz. Çünkü bunlar bu halde namaz ile mükellef değildir.

Uyuyanın ve deli olanın okuyacakları secde ayetinden dolayı iştenlere, sahî olan görüşe göre tilâvet secdesi gerekmekz. Kendileri de bu secde ile mükellef olmazlar. Çünkü bunların okumaları ve işitmeleri bir niyete ve tayne bağlı değildir. Fakat sahî kabul edilen diğer bir görüşe göre, uyku halinde secde ayetini okuyana, sonradan secde ayeti okuduğu haber verilince, ona tilâvet secdesi vacib olur. İhtiyat olan da budur.

Öğreten kuşlardan veya ses yansımاسından veya sesleri iletten fonograf ve teyp gibi cihazlardan iştilen bir secde ayetinden dolayı tilâvet secdesi vacib olmaz. Fakat sahî görülen diğer bir görüşe göre, kuşlardan iştilen secde ayetinden dolayı tilâvet secdesi gereklidir. Çünkü iştilen Allah kelâmıdır. İhtiyata uygun olan da budur.

Radyoya, gelince, bu sesi yansıtmaktan ziyade nakil sayılmaktadır. Kasde bağlı olarak okunan şeylerin hemen aynını nakletmektedir. Bundan iştilen sesler, ses yansımıası gibi, sade bir benzeyiştan ibaret değildir. Bunun için radyo aracılığı ile iştilen bir secde ayetinden dolayı secde edilmesi vacib olsa gerektir. Vacib olmasa bile, secde edilmesinde bir sakınca olmadığından her halde secde edilmesi ihtiyata uygundur ve Kur'an-ı Kerime bir saygı ve hürmeti gösterir.

(Şafî'lere göre, tilâvetin meşru ve kasde bağlı olması şarttır. Bunun için cünübun okumasından dolayı veya rükû halinde Kur'an okumak meşru olmadığı için burada Tilâvet secdesini gerektiren ayeti okumakla ne okuyana, ne de dinleyene tilâvet secdesi sunnet olmaz. Yine yanilarak meydana gelen veya öğretilmiş kuşlardan veya bir aletten iştilen bir tilâvetten dolayı da, niyete bağlı olmadığı için, secde edilmesi sunnet değildir.)

Tilâvet secdesi ayetinin hecelenerek okunması ile veya yalnız yazılması ile veya telâffuz edilmeksiz yalnız yazısına bakmakla tilâvet secdesi gerekmekz. Çünkü bu hallerde okuyuş yoktur.

Bir secde ayetinin secdeyi gösteren ile, bunun evvelinden veya sonundan bir kelime daha eklenip beraberce okunsa veya dinlenmiş olsa, sahîh olan görüşe göre secde gerekir. Diğer bir görüşe göre, secde ayetinin çoğu okunmadıkça secde vacib olmaz.

Secde ayetini işitmeyen bir mükellefe tilâvet secdesi vacib olmaz. Ayet, bulunduğu mecliste okunmuş olsa bile hüküm aynıdır.

Bir secde ayeti olduğu gibi arabça okunursa, her işten mükellefe bunun secde ayeti olduğu bildirilince, secde etmesi ittifakla vacibdir. Fakat bir secde ayetinin Farsça olan tercümesi okunacak olsa, bunu işittiği halde anlamayan kimseye sadece bildirmekle tilâvet secdesi vacib olmaz. Bu hüküm iki imama göredir. İmamı Azam'a, göre, bunun bir secde ayeti tercümesi olduğu haber verilirse, tilâvet secdesi vacib olur. İmamı Azam'ın bu meselede iki imamın görüşüne döndüğü riyâyet ediliyor. İtimat da bunun üzerinedir. Fakat bu secde ayetinin tercümesini okuya secde etmesi ittifakla ihtiyat yönünden vacib olur. Bunu anlasın, anlamasın fark etmez.

Bir secde ayeti gerçekten veya hüküm bakımından bir sayılın bir mecliste tekrarlanarak okunsa, bir defa secde edilmesi yetişir. Fakat başka başka secde ayetleri okunursa veya meclis hakikaten veya hükmən değişirse, her okunan ayet için başka bir secde gerekir.

Bir mescid gibi muayyen bir yerde iki defa okunan bir secde ayetinin meclisi gerçekten bir bulunmuş olur. Gelenek bakımından bir mekân sayılın yerlerin cüzleri arasında beraberlik de hükmən bakımından bir birliktir. Meclisin gerçekten değişmesi de, bir odadan diğer bir odaya geçmiş olmak gibidir. Hüküm bakımından değişiklik ise, mescid veya bir oda gibi bir yerde secde ayeti okunduktan sonra orada başka bir işe başlamakla meydana gelir. Secde ayeti okunduktan sonra, üç kelime kadar konuşulması veya üç adım kadar yürütülmesi veya bir şeyden üç lokma yenisilmesi veya bir sudan üç yudum içilmesi gibi...

Meclisin değişikliği, okuyucuya göre, kendisinin meclisi değiştirmesiyle, dinleyiciye göre de, onun meclisi değiştirmesiyle meydana gelir. Doğru olan budur. Bunun için bir meclis, bir şahsa göre bir sayıldığı halde, diğer bir şahsa göre değişmiş olabilir.

Tilâvet secdesi hususunda gemi, bir oda gibidir. Yürümekte olan araba veya bir hayvan üzerinde bulunuluyorsa, meclis daima değişmiş sayılır. Bunun için araba

veya hayvan üzerinde namaz halinde olmaksızın tekrarlanacak bir secde ayetinden dolayı tekrar sayısında tilâvet secdesi vacib olur.

Tilâvet secdesi yapmak için, okuyanın öne geçirilmesi, dinleyenlerin de onun arkasında saf tutmaları ve ondan önce secdeye varmayıp secdeden de kalkmamaları müstahabdır. Buna aykırı olarak bulundukları yerlerde secdeye varmaları ve secdeden daha önce kalkmaları da mekruh değildir. Çünkü bunların hepsi tek başına secde etmekle sorumludur.

Tilâvet secdesi için niyet etmek şarttır; fakat tayin şart değildir. Bu bakımdan birkaç secde ayetini okumuş veya dinlemiş olan bir kimse, bunların sayısında tilâvet secdesi niyeti ile secde eder; fakat hangi secdenin hangi secde ayetine ait olduğunu belirlemez. Bu tilâvet secdesine namaz içinde yalnız kalb ile niyet edilir. Namaz dışında ise dil ile de niyet edilmesi sünnettir.

Vacib olan tilâvet secdesini hemen yerine getirmek zorunluğunu yoktur. Secde ayeti okunur okunmaz hemen secde edilmesi gerekmek. Bu secde uzun bir zaman sonra da yapılabilir. Yine eda olur, kaza sayılmaz. Kabul edilen hüküm budur. Bununla beraber, bir zaruret olmadıkça geciktirilmesi tenzihen mekruhtur. Namaz içinde ise, hemen yapılması vacibdir; çünkü bu, artık namazdan bir cüz olmuştur. Namaz dışında kaza edilemez. Bunu, secde ayeti okunduktan sonra üç ayetten sonra bırakmamak gereklidir. Bu mesele, aşağıdaki meselelerden açıklığa kavuşturacaktır. İmam Ebû Yûsu'a göre, tilâvet secdesi namazın dışında da hemen yapılması vacibdir.

Secde ayeti okununca, hemen secde edilmesi mümkün olmadığı zaman okuyan ve dinleyenlerin: "Semi'nâ ve eta'nâ ꝫufraneke Rabbena ve ileyke'l-masîr" demeleri müstahabdır.

Namazda kiyam halinde secde ayeti okununca, bakılır: Eğer bundan sonra üç ayetten çok okunmazsa, yapılacak rükû veya secde ile bu tilâvet secdesi de yerine getirilmiş olur. Gerek buna niyet edilmiş olsun ve gerek olmasın. Fakat tercih edilen görüşe göre, rükû ile olabilmesi için tilâvet secdesine niyet etmek lâzımdır. Fakat üç ayetten çok okunacaksa, bu secde ayetinden dolayı hemen sadece onun için rükû veya secde edilmesi gereklidir. Secde yapılması daha faziletlidir. Namazın rükû ve secdesi ile bu secde yapılmış olmaz. Yalnız üç ayet okunacağı zaman ihtilâf vardır. Tercih edilen görüşe göre, bu secdenin hemen yapılma hükmü kalkmaz, namazın rükû ve secdesi ile bu tilâvet secdesi yapılmış olur.

Secde ayetini namaz içinde okyan kimse, dilerse okuyacağı ayetlerin sayısına bakmaksızın hemen "Allahü Ekber" diye tilâvet secdesine varır. Tilâvet secdesi niyeti ile yalnız rükûa varması da yeterlidir. Ondan sonra tekrar ayağa kalkar ve birkaç ayet daha okur. Ondan sonra namazın rükû ve secdelerini yapar, namazına

devam eder. Eğer bir süreyi bitirmiş ise, diğer bir sûreden birkaç ayet okur; çünkü tilâvet secdesinden kalkar kalkmaz böyle birkaç ayet okumadan namazın rükû ve secdesine gidilmesi mekruhtur.

Namazın dışında ise, yalnız rükûda bulunarak tilâvet secdesi yapılmış olmaz. Çünkü tilâvet secdesi bir tazim ifadesidir, bir emri yerine getirmenin alâmetidir. Bunlar, namaz içinde rükû ile yerine getirilmiş olursa da, namaz dışında rükû ile yapılmış olamazlar.

Cemaatle namaz kılındığı zaman, imam olan zat, yukardaki meselede açıklanlığı gibi, öyle rükû ile tilâvet secdesine niyet etmemelidir. Çünkü cemaat bunun farkına varamayacaklarında, böyle bir niyette bulunmamış olurlar. Bu takdirde de tilâvet secdesi onlardan düşmez. Bu durumda imamın selâmından sonra cemaatin tilâvet secdesi yaparak ondan sonra tekrar teşehhûde bulunmaları gereklidir, bunu da herkes yapamaz.

Secde ayeti bir namazda tekrarlansa, sahih olan görüşe göre, yalnız bir tilâvet secdesi gereklidir. Bu tekrarlanma ister bir rekâtta ve ister başka başka rekâtlarda olsun fark etmez. Çünkü meclis birdir.

Bu mesele İmam Ebû Yûsuf'a göredir. İmam Muhammed'e göre, başka başka rekâtlarda tekrarlansa, tilâvet secdesi de tekrarlanır, meclis değişmiş sayılır.

İmam secde ayetini okuyup secdeye varmakla cemaat, imamın rükû ve secdeye vardığını sanarak rükû ve secdeye varsalar, bununla namazları bozulmaz; fakat bir secde daha yapsalar bozulur.

İmamın cuma ve bayram namazlarında ve emsali cemaatin kalabalık olduğu namazlarda ve gizlice kiraat yapılacak namazlarda secde ayetinin okunması mekruhtur. Çünkü cemaatin şaşırmasına sebebiyet verilebilir. Ancak secde ayeti okunan surenin sonuna raslamış olursa kerahet olmaz. O zaman namazın secdeleri ile tilâvet secdesi eda edilmiş ve engel kalkmış olur. Bu durumda imama uygun düşen, bu namazın rükû ile tilâvet secdesine niyet etmemektir. Tâ ki, bu vecibe namazın secdeleri ile bütün cemaat tarafından da yerine getirilmiş olsun.

Mesbuk ayağa kalktıktan sonra imam tilâvet secdesini hatırlayarak yapacak olsa, bakılır: Eğer mesbuk henüz secdeye varmamış ise, tilâvet secdesi için imama uyar, secdeye varır. Ondan sonra ayağa kalkarak kalan namazını tamamlar. Eğer imama uymazsa, namazı bozulur. Fakat secdeye varmış ise, artık imama uymaz. Eğer uyarسا, namazı bozulur.

Misafire uyan bir mukîm, misafirin yapacağı tilâvet secdesine iştirak eder. Sonra kalkıp namazını tamamlar. Eğer kendi başına kılacağı rekâtlarda da bir secde ayeti okuyacak olursa, bundan dolayı da ayrıca secde etmesi gereklidir.

Bir kimse namaz kılarken rükû, secde veya kade (oturuş) halinde veya imama uymuş olduğu halde onun arkasında secde ayetini okusa, ne kendisine, ne imama ve ne de bu imama uyan diğer cemaata tilâvet secdesi vacib olmaz. Çünkü namaz kıılanlar, bu halde Kur'an okumaktan menedilmişlerdir. Bunların okuyusu hükümsüzdür. Fakat bu okuyusu dışardan duyanlara tilâvet secdesi gereklidir. Bunlar gerek başka bir namazda tek başına veya topluca bulunmuş olsunlar ve gerek olmasınlar. Çünkü bunlar o yasaklık ve engel dışında kalmış olurlar.

Namaz içinde okunan secde ayetinden dolayı, namazı bitirdikten sonra secde edilemez. Çünkü bu secde, yukarıda da işaret olunduğu üzere namazın bir cüz'ü olmuştur; artık ondan ayrılamaz. Fakat namazda bulunan kimse, namazda bulunmayan bir kimsenin okuduğu secde ayetini işitecek olsa, namazını kıldıktan sonra secde eder. Daha namazda iken secde etmesi yeterli olmaz. Bununla beraber secde etse, bununla namazı bozulmaz.

Nitekim namazda okunan bir secde ayetini, dışardan işten bir mükellef içinde, namaz dışında secde etmek gereklidir. Şu kadar var ki, bu mükellef, o secde ayetini okuyan kişiye uyar, onunla beraber bu secdeyi yaparsa, bu görevi yapmış olur. Eğer o secde yapıldıktan sonra, o rekâttâ uyarsa bu secdeyi o imamla beraber hükmén yapmış sayılır. Artık ne namazın içinde, ne de dışında tilâvet secdesi yapması gerekmeyez.

Hasta iken veya bir arabaya veya bir hayvana binmiş iken secde ayetini okuyan veya dinleyen bir mükellefin işaret sureti (îma) ile tilâvet secdesi yapması caizdir. Fakat bir mükellefin binici olmadığı halde, okuduğu veya dinlediği bir secde ayetinden dolayı bir özrü bulunmadıkça, binici olduğu halde işaret (îma) ile secde etmesi caiz olmaz.

Secde ayetini, hazır olanlar secde için hazırlıklı iseler aşikâre olarak, hazırlıklı degillerse gizli okumak müstahabdır. Bunda cemaata karşı bir şefkat vardır.

Bir süre okunup da, içindeki secde ayetinin bırakılması mekruhtur. Çünkü bu, secdeden bir nevi kaçınmak demektir. Yalnız secde ayetinin okunup da sûredeki diğer ayetlerin okunmamasında ise, kerahet yoktur. Fakat müstahab olan, fazilet ve tercih kuruntusunu kaldırmak için, secde ayeti ile beraber bir veya birkaç ayetin de okunmasıdır.

On dört secde ayetini bir mecliste okuyup her biri için okudukça ayrı bir secde yapan ve hepsini okuduktan sonra umumuna birden ondört secdede bulunan zatin dünya ve ahiret işlerinde kendisine üzüntü ve keder verecek hususta, Yüce Allah'ın onu koruyacağı rivayet olunmuştur.

Namazı bozan şeyler, tilâvet secdesini de bozar. Daha tilâvet secdesinden kalkmadan meydana gelen abdestsizlik ve konuşma veya kahkaha ile gülme gibi... Ancak bu secdedeki kahkaha ile abdest bozulmuş olmaz ve kadınların da erkeklerle aynı hızda bulunmaları bu secdeyi bozmaz.

ŞÜKÜR SECDESİ

Şükür secdesi, bir nimetin kazanılmasından veya bir felâket ve musibetin kalkmasından ve bunların benzeri işlerden dolayı kibleye yönelerek tekbir alıp secdeye varmak, hamd ile tesbihde bulunup şükrettikten sonra, yine tekbir ile secdeden kalkmaktır. Bu da tilâvet secdesi gibidir. Şükür secdesi müstahabdır.

Peygamber Efendimiz sallallâhu 'aleyhi ve sellem ile ashabının ileri gelenlerinden çokları şükür secdesi yapmışlardır. Peygamber Efendimiz, Ebu Cehil'in başını kesilmiş görünce, beş defa şükür secdesine varmışlardı.

Bir nimetin yüz göstermesi ve bir musibetin kalkması gibi bir sebeb olmaksızın yapılacak şükür secdeleri ne bir sünnettir, ne de mekruhtur. Fakat namaz bittilken sonra bu şekilde secde yapılması mekruhtur. Çünkü bunu da, namazın vaciblerinden veya sünnetlerinden sanacak kimseler bulunabilir. Böyle bir inanca sebebiyet verecek her mubah şey kerahetten uzak kalmaz.

KORKU NAMAZINA AİT BİLGİ

Korku namazı, İmami Azam ile İmam Muhammed'e göre, bugün de caizdir. İmam Ebû Yûsuf'a göre, bu namaz Peygamber Efendimizin devrine ait idi.

Korku namazından maksad, düşman saldırısı, sel ve yangın felâketi veya büyük bir canavar gibi tehlikeler karşısında bulunan İslâm cemaatinin, kendilerini idare eden bir idareciyi veya diğer muhterem bir zati imam edinerek onun arkasında farz bir namazı nöbetleşe kılmalarıdır.

Şöyle ki: Bu cemaattan bir kısmı düşman karşısında durur. Bir kısmı da gelip imama uyar. İki rekâtlı bir namazın ilk rekâtını, üç veya dört rekâtlı bir namazın da ilk iki rekâtını imamla beraber kılır. İkinci secdeden veya birinci oturuşa teşehhüdden sonra düşman karşısına gider. Öteki kısım gelerek imama uyar ve onunla beraber geri kalan rekâtleri kılır. Sonra tekrar düşman karşısına gider. İmam kendi başına selâm verir, namazdan çıkar. Birinci kısım döner gelir, namazı kiraatsız olarak tamamlar, selâm verir ve düşmana döner. Çünkü bu kısım lâhik olmuştur. Sonra ikinci kısım gelir ve namazını kiraatla tamamlar. Sonra tekrar düşman karşısına döner. Bunlar da mesbuk olmuşlardır. Bununla beraber her iki kısım da, bulundukları yerlerde namazlarını tamamlayabilirler.

Peygamber Efendimiz sallallâhu 'aleyhi ve sellem, Zatü'r-rika', Batn-ı Nahl, Usfan ve Zikared olaylarında korku namazını kılmıştır. Sonra ashab-ı kiram da, Mecûsilerle yaptıkları savaşlarda böyle korku namazı kılmışlardır. Bir cemaatin böyle namaz kılması, faziletli bir imama uymak istemelerindeki aşırı istekleri sebebiyedir. Böyle bir durum yoksa, bir kısım kimselerin başka imam arkasında güven halinde olduğu gibi kılmaları daha faziletlidir.

Korku namazının bozulmaması için, imama uyanların namaz arasında da savaş yapmamaları, yer değiştirmemeleri, gidiş gelişlerde hayvana binmemeleri, daha doğrusu namaza aykırı başka bir harekette bulunmamaları gereklidir. Değilse imam ile kıldıkları namaz bozulur, namazlarını yeniden kılmaları gereklidir.

Korkunç bir savaş ve benzeri hallerde bir İslâm topluluğunun korkuları çoğalır da, binmiş oldukları hayvanlardan yere inemezlerse, herkes hayvan üzerinde gücü yettiği tarafa yönelerek imâ (işaret) ile namazını kılar. Bu da mümkün olmazsa, namazlarını sonraya bırakırlar. Hendek savaşında birkaç vakit namaz bu şekilde kazaya bırakılmıştır.

NAFİLE NAMAZLAR

Beş vakitte kılınan namazların sünnetlerinden başka birtakım nafîle namazlar daha vardır ki, bunlara Tatavvu (Nafîle) namazı denir. Bunlar müstahab ve mendub namazlardır. Bunlar, Yüce Allah'a manevî yönden yakınlığı sebebi olurlar. Her birinin kendine has birtakım fazilet ve sevablîyatları vardır. Nafîle namazlarının başlıcaları şunlardır:

1) Tahiyyetü'l-Mescid:

Bu, bir müstahab namazdır. Şöyledir ki: Bir mescide sadece ziyaret için veya öğrenmek ve öğrenmek gibi bir maksad için giren kimse, orada nafîle olarak iki rekât namaz kılar. Bir mescide bir günde birkaç defa bu şekilde girilse, bir defasında böyle namaz kılınması yeterlidir. Bununla, Allah'a ibadet edilen bir yere gereken saygı yerine getirilmiş olur.

Tahiyetü'l-Mescid, bir mescid veya camiye girilince, daha oturmadan kılınmalıdır. Faziletli olan budur. Oturulduktan sonra da kılınabilir. Bir mescide girip de, meşgulyetinden veya vaktin keraheti gibi bir sebebden dolayı Tahiyetü'l-Mescid namazını kılamayacak olan bir müslümanın: "Sübhanallahı velhamdü lillâhi ve lâ ilâhe illallahu vallahu ekber" demesi de müstahab görülmüştür.

Bir mescide, herhangi bir namazı kılmak için veya farzı kılmak ve imama uymak niyeti ile girmek de, Tahiyetü'l-Mescid yerine geçer.

2) Abdest ve gusülden sonra namaz:

Şöyle ki: Abdest veya gusül alındıktan sonra vakit varsa, daha yaşlık kuruya-
cak kadar bir zaman geçmeden iki rekât namaz kılınması mendubdur. Bu, abdest
veya gusül nimetine kavuşmanın bir şükür ifadesidir. Böyle bir temizliğe kavu-
mak için manen temiz bir inanca, maddeten de temiz bir suya sahib olmak, hem
de özürlerden beri bulunmak ve beden sağlığına kavuşmuş olmak lâzımdır. Artık
bu şartları toplayan bir insanın Yaraticısına şükür için iki rekât namaz kılması pek
gazel olmaz mı? Bununla beraber abdest veya gusül arkasından herhangi bir farz
veya sünnet namazın kılınması ilede bu şükran görevi yapılmış olur.

3) Duha (Kuşluk) Namazı:

Şöyle ki: Güneş doğup bir miktar yükseldikten sonra, istivâ zamanına kadar
iki, dört, sekiz veya on iki rekât namaz kılınır ki, bu mendubdur. Bu, Peygamber
Efendimizin mübarek işi ile sabittir. Bunun sekiz rekât kılınması daha faziletlidir.
Bunun en iyi vakti, gündüzün dörtte biri geçtikten sonradır.

4) Teheccûd Namazı:

Yatsı namazından sonra daha uyumadan veya bir miktar uyuduktan sonra kıl-
ınacak nafile namaza Salât-ı Leyl (Gece Namazı) denir. Bunun sevabı pek çoktur.
Bir miktar uyuduktan sonra kalkılıp kılınrsa, “Teheccûd” adını alır. Peygamber
Efendimiz teheccûd namazına devam ederlerdi. Bu gece namazı iki rekâttan sekiz
rekâta kadardır. Her iki rekâttta bir selâm verilmesi daha faziletlidir.

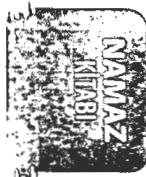
Bir hadis-i şerifde: *“Her kim geceleyin uyanır, hanımını da uyandırır, iki rekât
namaz kılarsa, Yüce Allah’ı çok zikreden erkekler ile kadınlardan yazılırlar.”* bu-
yurmuştur.

Yüce Allah’ı çok zikreden erkekler ile kadınlara, Yüce Allah’ın büyük bir mağ-
firet ve büyük bir mükâfat hazırlamış olduğu şu ayet-i kerime ile müjdelenmektedir:
*“Allah’ı çok zikreden erkekler ve kadınlar için Allah büyük bir mağfiret ve
mükâfat hazırlamıştır.”* (Ahzab: 35)

Bir kimse adet haline getirdiği bir teheccûd namazını özür olmaksızın terk et-
memelidir. *“Allah yanında amellerin en sevimiği, az bile olsa, devamlı olanıdır.”*

5) Regaib Gecesi Namazı:

Şöyle ki: Receb ayının ilk cuma gecesine “Leyle-i Regaib” denir. Bazı alim-
lerin açıklamasına göre, Peygamber Efendimiz, sallallâhu ‘aleyhi ve sellem bu gece pek
çok ruhanî ahval ve ikrama kavuşmuş olmakla Yüce Allah'a şükür için on iki rekât

namaz kılmıştır. Peygamber Efendimizin bu Regaib gecesinde ana rahmine düşmüş olduğuna dair olan bir rivayet, uygun görülmemektedir. Çünkü bu gece ile Hazret-i Peygamberimizin doğumunu arasındaki zaman, bu hesaba aykırı düşmektedir. Ancak Hazret-i Amine'nin, Peygamber Efendimize hamile kaldığını bu gece anlamış olması düşünülebilir. Sebeb ne olursa olsun, bu gece pek mübarek bir gecedir. Zaten Regaib, istenilen, değeri çok olan, bağış, ihsan, ikram ve nefis şeyler demektir ve "Rağibe" kelimesinin çoğuludur. Bu geceyi ibadetle geçirmenin sevabı çok büyktür. Fakat bu gecede kılınacak namazın sünnet veya mendub olması hakkında kuvvetli bir delil bulunmamaktadır. Bu gecede toplanıp cemaatle namaz kılınması bid'at sayılmaktadır. Zaten teravihden başka hiçbir nafile namazın çağrışarak cemaatla kılınması sünnet değildir, mekruh sayılır. Ancak bir yerde bulunan iki, üç kimsenin bu gibi namazları cemaatla kılmaları caiz görülmüştür.

6) Mi'raç Gecesi Namazı:

Receb ayının yirmi yedinci gecesine raslayan mübarek Mi'raç Gecesinde on iki rekât nafile namaz kılınması iyi görülmüştür. Her rekâtında Fatiha ile başka bir süre okuyarak iki rekâtte bir selâm vermelii, sonra yüz defa "Sübhânâllâhi ve lâ illâhe illâhu vâllâhu âkber" demeli. Bundan sonra, yüz defa istigfar ederek yüz defa da Salât ve Selâm okumalıdır.

Gündüzün de oruçlu bulunmalıdır. Bu durumda günahla ilgili olmaksızın yapılacak her duanın kabulü, Allah'dan umulur.

7) Berat Gecesi Namazı:

Şaban ayının on beşine raslayan geceye Berat gecesi denir. Pek mübarek bir gecedir. Berat gecesinde, yaratıkların bir sene içindeki rızıklarına, zengin veya fakir, aziz veya zelil olacaklarına, diriltip öldürüleceklerine ve ecellerine, haciların adetleriyle ilgili işlerine dair Allah tarafından melekler bilgi verileceği söylmektedir. Bu bakımdan berat gecesinde ibadet etmenin ve nafile namaz kılmanın çok sevabı vardır. Fakat bu geceye ait sünnet bir namaz yoktur. Bu konudaki rivayetler sağlam değildir. Berat gecesinde kılınacak namaza Salâtu'l-Hayr (Hayır Namazı) denilmiştir. Bu namaz birçok rivayete göre yüz rekâttır. Her rekâtta Fatiha süresinden sonra on defa İhlâs süresi okunur.

8) Kadir Gecesi Namazı:

Ramazan ayının yirmi yedinci gecesine rasladığı kuvvetle tercih edilen gece Kadir Gecesidir, pek mübarek bir gecedir.

Kur'an-ı Kerim, bu geceden başlayarak Peygamber Efendimize inmiştir. Bu geceyi ibadetle geçirmenin sevabı çoktur. Bu gecenin bir anı vardır ki, ona raslayan bir dua muhakkak kabul olunur. Bu şerefli gecede, teravihden sonra bir müddet daha ibadette bulunulması, nafile namaz kılınması, bu geceyi ibadetle geçirmek demektir.

Deniliyor ki, Kadir Gecesi namazının en azı iki rekât, ortası yüz rekât ve en çoğu da bin rekâttır. Bu namaz iki rekât kılındığı takdirde her rekâtinde iki yüz ayet okunmalı, yüz rekâte kadar kılındığı zaman her rekâtinde Fatiha Sûresinden sonra "Kadir sûresi" ile üç defa da İhlâs sûresi okunup her iki rekâttâ bir selâm verilmelidir. "Allahümme inneke afîvvün tûhibbu'l-afve fa'fû annî = Allah'im! Sen affericisin, bağışlamayı seversin; beni affet." duası da tekrarlanmalıdır.

Bu namazın bu şekilde kılınacağına dair rivayetler pek kuvvetli değildir. Asıl maksad, bu geceyi mümkün olduğu kadar ibadetle geçirmektir. Bu kutsal gecede elden geldiği kadar, diğer nafile namazlar gibi namazlar kılınabilir. Bununla beraber ağır ve zor davranışlardan kaçınılması daha faziletlidir.

9) Yolculuk Namazı:

Bir müslüman bir yola çıkacağı veya bir yoldan döndüğü zaman iki rekât namaz kılmalıdır. Bu, mendubdur. Giderken evde, gelince mescidde kılmak daha faziletlidir. Peygamber Efendimiz seferden kuşluk vaktinde dönerler ve Mescid-i Saadet'e gidip iki rekât namaz kilarlardı. Bir müddet de orada otururlardı. *sallallâhu 'aleyi ve sellem*

10) Tesbih Namazı:

Bu namaz, her rekâtinde yetmiş beş defa "Sübhânâllihi velhamdû lillâhi ve lâ ilâhe illâllahu vallâhu ekber" diye tekbir alınan dört rekâtlı bir namazdır. Allah rızası için nafile namaza niyet edilerek "Allahü Ekber" diye namaza başlanır. Sübhaneke'den sonra on beş kere "Sübhânâllihi velhamdû lillâhi ve lâ ilâhe illâllahu vallâhu ekber" okunur. Sonra Eüzü Besmele çekilerek Fatiha ile bir süre daha okunur. Arkasından tekrar on defa "Sübhânâllihi..." tekbiri okunur. Sonra rükûa varılıp rükû tesbihlerinden sonra yine on defa "Sübhânâllihi..." okunarak rükûdan (Semî'allâhû limen hamideh, Rabbena ve lekelhamd denilerek) kalkılır. Bu kiyam halinde de on defa "Sübhânâllihi..." okunur. Ondan sonra secdeye varılıp secde tesbihleri yapıldıktan sonra yine on defa "Sübhânâllihi..." okunur. Secdeden tekbir ile kalkılır ve celse halinde yine on defa "Sübhânâllihi..." okunur. İlkinci secdeye tekbir ile varılıp üç defa yine secde tesbihleri yapıldıktan sonra on defa "Sübhânâllihi..." okunur.

hanallahı...” okunur. Böylece namaz tekbirlerinden fazla olarak alınan tekbirlerin toplamı, “Yetmiş beş” olur.

Bu birinci rekâttan sonra ikinci rekâte kalkılır ve yine önce on beş defa “Süb-hanallahı...” okunur. Sonra birinci rekâttı yapıldığı şekilde kılınarak ka’de (son oturuş) yapılır. Tahiyat ile Salâvatlar okunur ve selâm verilir. Her iki rekâttı yapılan bu tesbihlerin toplamı yüz eksi olur. Bundan sonra selâm verilip aynı şekilde iki rekât daha kılınır. Böylece dört rekâttı yapılan tesbihlerin sayısı üç yüz olur.

Bu tesbih namazında yanılma olsa, yapılacak sehv secdelerinde bu tekbirler getirilmez.

Tesbih namazının da sevabı çoktur. Bu namaz her vakit kılınabilir. Hiç olmazsa haftada veya ayda veya ömründe bir defa olsun kılınmalıdır.

11) Tevbe Namazı:

Bir müslüman insanlık gereği bir günah işlerse, hemen bundan pişman olup tevbe etmesi lâzım gelir. İşte böyle bir kimsenin işlediği günahdan tevbe için güzelce abdest aldiktan sonra kırsal bir yere çıkış iki rekât namaz kılması ve o günahdan dolayı Allah’dan mağfiret dilemesi mendubdur. Böyle günah işleyip de sonra kalbinde pişmanlık duygusu beliren kimse, bu günahı bir daha yapmamaya karar verip Yüce Allah’dan bağışlanması dilerse, Allah’ın onu bağışlayacağına dair bir hadisi şerif vardır.

12) Hacet Namazı:

Ahirete veya dünyaya ait bir dileği bulunan kimse, güzelce abdest alır ve bir rivayete göre dört, diğer bir rivayete göre on iki rekât namazı yatsıdan sonra kılar. Sonra Yüce Allah'a hamd eder, Peygamber Efendimize de salât ve selâm'da bulunur. Ondan sonra hacet duasını okuyup o işin olmasını Yüce Allah'dan diler.

Hacet namazının birinci rekâtında Fatiha sûresinden sonra üç defa Ayete'l-kürsî, diğer üç rekâtinde de birer Fatiha ile birer İhlâs ve Muavvizeteyn sûreleri okunması hakkında bir hadisi şerif vardır.

Hacet Duası şudur:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ تَوْفِيقَ أَهْلِ الْهُدَىٰ وَأَعْمَالَ أَهْلِ الْيَقِينِ وَمُنَاصَحةَ أَهْلِ
الْتَّوْبَةِ وَعَزْمَ أَهْلِ الصَّبْرِ وَجِدَّ أَهْلِ الْخَشْيَةِ وَطَلَبَ أَهْلِ الرَّغْبَةِ وَتَبَعِيدَ
أَهْلِ الْوَرَعِ وَعِزْفَانَ أَهْلِ الْعِلْمِ حَتَّىٰ أَخَافُكَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مَحَافَةً

تَحْجِرْنِي عَنْ مَغْصِبَتِكَ حَتَّى أَعْمَلْ بِطَاعَتِكَ عَمَلاً أَشْتَحِقُ بِهِ رِضَاكَ
وَحَتَّى أَنَا صَحَّاكَ بِالْتَّوْبَةِ حَوْفًا مِنْكَ وَحَتَّى أُخْلِصَنَ لَكَ النَّصِحَّةَ حُبًّا لَكَ
وَحَتَّى أَتَوْكَلَ عَلَيْكَ فِي الْأُمُورِ حُسْنَ بِكَ سُبْحَانَكَ خَالِقِ النُّورِ ﴿١﴾

"Allahümme inni es'elüke tevfika ehli'l-hüda ve a'male ehli'l-yakîni ve müna-sahata ehli't-tevbeti ve azme ehli's_sabri ve cidde ehli'l-haşyeti ve talebe ehli'r-rağbeti ve ta'abbüde ehli'l-verâ'i ve irfâne ehli'l-ilmi hatta ehafüke."

Allahümme inni es'elüke mehafeten tahcûznî an ma'siyetike hatta a'mele bitâ'atike amelen estahîkku bihi rizâke ve hatta unasihake bi't-tevbeti hayfen minke ve hatta uhlisa leke'n-nashîhe hubben leke ve hatta etevekkele 'aleyke fi'l-umurî hüsne zannin bike, Sübâhâneke hâlikî'n-nuri."

Anlamı: "Allahım! Ben senden hidayet ehlinin başarısını, yakın erbabının amellerini, tevbe edenlerin ihlâsını, sabredenlerin azmini, haşyet sahiblerinin ciddiyetini,raigbet erbabının isteklerini, takva ehlinin ibadet hallerini, ilim sahiblerinin anlayışını dilerim. Böylece korkarak senden gereği üzere korkmuş olayım.

Allah'ım! Ben senden öyle bir korku isterim ki, beni sana isyan etmekten engellesin de, sana itaat ederek bir amel işleyeyim, onunla senin rızanı kazanayıp; böylece senden korkarak ihlâsla tevbe edeyim, sana muhabbetle ibadeti ihlas üzere yapayım ve sana güzel zan besleyerek bütün işlerde sana tevekkül edeyim. Ey nuru yaratan, sen bütün noksanlıklardan münezzehsin!.."

13) İstihare Namazı:

İnsan kendi hakkında bir şeyin hayırlı olup olmadığına dair bir işarette kavuşmak isterse, yatacağı zaman iki rekât namaz kilar. Birinci rekâttta "Kâfirûn" sûresini, ikinci rekâttâ da "İhlâs" sûresini okur. Namaz sonunda da istihare duasını okur. Sonra da abdestli olarak kıbleye yönelip yatar. Rüyada beyaz ve yeşil görülmesi hayra işaretir. Siyah veya kırmızı görülmesi de şerre (kötüye) işaretir. Bu şekilde İstihare namazının yedi gece yapılması ve kalbe ilk gelene bakılması da bir hadis-i şerifle buyrulmuştur.

Peygamber Efendimiz sallallâhu 'aleyhi ve sellem, ashabına istihareyi öğretirlerdi. İstihare namazını kılmak mümkün olmayınca, yalnız duası ile yetinilir. Aslında meşru ve hayırlı bir iş için yapılacak istihare, onun istenilen vaktte yapılp yapılmaması yönünden yapılır. Yoksa doğrudan doğruya o hayırlı iş için yapılmaz. Belli bir se nede hac yapılp yapılmaması gibi...

İstihare Duası, Peygamber Efendimizden şöyle rivayet edilmiştir:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِرُكَ بِعِلْمِكَ وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدرَتِكَ وَأَسْأَلُكَ مِنْ

فَضْلِكَ الْعَظِيمِ فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ

وَأَنْتَ عَلَامُ الْغُيُوبِ اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرُ خَيْرٌ

لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي ﴿

-أَوْ قَالَ -عَاجِلٌ أَمْرِي وَأَجِلُهُ فَاقِرَةٌ لِي وَيَسِّرْهُ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ وَإِنْ

كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرُ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي

-أَوْ قَالَ -عَاجِلٌ أَمْرِي وَأَجِلُهُ فَاضْرِفْهُ عَنِّي فَاقْدِرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ

ثُمَّ رَضِّنِي بِهِ ﴿

"Allahümme, innî estehîruke bi'ilmike ve estakdiruke bikudretike ve es'elüke min fadlike'l-azîmi. Feinneke takdiru ve lâ akdiru ve ta'lemu ve lâ a'lemu. Ve ente allâmu'l-ğuyûbi. Allahümme in künte ta'lemu enne haze'l-emre hayrun lî fi dînî ve meâşî ve âkibeti emrî

ev kale âcili emrî ve âcilihî fakdirhu lî ve yessirhu lî sümme barik lî fihi. Ve in künte ta'lemu enne haze'l-emre şerrun lî fi dînî ve meâşî ve aki-beti emrî

ev kale a'cili emrî ve âcilihî fa'srifhu annî fâkdir lîye'l-hayre haysü kâne. Sümme raddinî bihi."

Anlamı: "Allah'ım! Sen bildiğin için, hakkında hayırlı olanı senden isterim ve kudretin yettiği için de, ben senden güç isterim. Senin büyük ihsanından hayır dileşim. Çünkü senin her şeye gücün yeter; ben ise güçsüzüm. Sen her şeyi bilirsın; ben bilmem. Sen olacak şeyleri de bilensin.

Allah'ım! Eğer bu iş, benim dinim, dünya yaşayışım, akibet olarak işim, dünya ve ahiretim hakkında hayırlı olduğunu biliyorsan, bunu bana takdir et ve bana kollaştır. Sonra onda bana bereket ver. Eğer bu iş benim dinim, yaşayışım, akibet olarak işim, dünya ve ahiretim hakkında benim için kötülük olduğunu biliyorsan, bunu benden kaldır, beni de ondan uzaklaştır. Hayır nerede ise bana onu takdir ve nasib et. Sonra beni ona razi kıl..."

14) Katil Namazı:

Her nasılsa kısasla öldürülecek olan bir müslüman bu cezanın uygulanmasından önce iki rekât nafile namaz kılarak tevbe ve istigfar etmelidir, hayırlı dualar yapmalıdır. Bu namaz onun Allah tarafından bağışlanması vesile olabileceği cihetle güzel görülmüştür.

15) İstiska (Yağmur Duası) Namazı:

Yağmurlar kesildiği zaman, müslümanlar yağmur duasına çıkarlar, ikramı bol olan yaratıcımızdan yağmur yağdırmasını isterler. İmamı Azam'a göre "İstiska'dan" maksad yalnız duadır, mağfiret dilemektedir. Bunda cemaatle namaz sünnet değildir; fakat caizdir. İnsanlar isterlerse ayrı ayrı namaz kılabilirler. İki İmama göre ise, İstiska için en büyük idarecinin veya onun göstereceği kimsenin, cuma namazı gibi aşıkâre okuyuyla iki rekât namaz kıldırması mendubdur. Bu namazın arkasından, bayramlarda olduğu gibi, hutbe okunur. Hatib minibere çıkmaz, yerde durur. Kılıç, ok veya sopa gibi bir şeye dayanarak hutbelerini okur.

Üç gün arka arkaya İstiska duasına çıkılması güzeldir. Yağmurun inmesi gecikirse, eski elbiseler giyilerek ve başlar öne eğilerek tevazu içinde yaya olarak sahraya çıkarılır. Önceden tevbeler yapılır, sadakalar verilir. Haksız yere alınmış şeyler varsa, sahiblerine geri verilir. Müslümanlar için mağfiret istenir.

İmam Muhammed'e göre hatib, hutbe esnasında elbiseleri dört köşeli ise bunun aşágısını yukarıya, yukarısını aşağıya çevirir. Değirmi ise sağını sol tarafa ve solunu da sağ tarafa getirir. Giydiği kaba kaftan ise, içini dışarıya ve dışını da içeriye getirir ve bu şekilde elbiselerini giyer. Bu, sıkıntılı durumun değişmesi için bir hayır nişanı olarak yapılır. Fakat cemaat elbiselerini böyle tersine giymez.

Müslümanlar yağmur duasına çıkarırken çocuklarını, evcil hayvanları onların yavrularını beraberlerinde götürürler. Çocukları ve yavruları bir müddet analarından uzaklaştırırlar. Böylece üzüntülü bir hal içinde zayıflara ve ihtiyarlara dua ettirerek kendileri de amîn derler. İşte üzüntü, tevazu, kalb yumuşaklıği ve büyük bir teslimiyet içinde Yüce Allah'ın rahmet ve yardımı istenir. Daha sahraya çıkmadan yağmur yağmaya başlarsa, buna bir şükür karşılığı olsun diye yine sahraya çıkarlar. Bunu yapmak mendubdur.

Yağmurlar istenenden çok yağmaya başlayınca, bunun kesilmesi veya başka taraflara dönmesi için dua edilmesinde bir sakınca yoktur.

Yağmur yağarken: "Allahümme sayyiben nafi'an = Allah'im! bunu yararlı yağmur yap." denir. İstenilenden fazla yağınca da: "Allahümme havaleyna ve lâ aleyna

= Allah'im! Bunu zarar vermeyecek yerlere yağdır, bizim üzerimize yağdırma." diye dua edilir.

Dua eden isterse ellerini yukarıya kaldırır, isterse iki işaret parmağı ile işaret eder. Her duada ellerin içlerini göge doğru tutmak sünnettir.

İşte bu yağmur duasında gafil olan insanlar için bir uyarma dersi vardır. Her zaman sonsuz rahmetine ve yardımına kavuşmakta bulduğumuz ikram ve merhameti bol Allah'ımızı hiçbir an unutmamak ve her vesile ile Ona muhtaç olduğumuzu anlayarak Yüce varlığına yönelmek ve yalvarışta bulunmak, bizim için bir kulluk borcudur.

Bir düşünelim: Zaman zaman bulutlardan topraklarımıza yağan o yararlı yağmurlar kesilse, bunun sonu olarak da ırmaklar ve dereler kurusa, su kanalları bomboş kalsa, acaba bu suları bize kim getirebilecektir?

Kaynaklarından daima fışkırıp duran ve hayatımıza hizmet eden o tatlı ve berrak suları Yüce Allah yerin dibine geçirse, acaba bunları kim bize getirebilecektir?

İşte "De ki: Bana bildiriniz bakalım. Eğer suyunuz bir sabah yerin dibine batıp çekilsse, size böyle akıp giden bu suyu (Allah'dan başka) kim getirebilecektir?" (Mülk:30) ayet-i kerimesi de, dikkat ve düşüncemizi bu noktaya çekiyor. Artık insanlık için habersiz kalmak ve hakdan yüz çevirip nankörlük etmek asla caiz olmaz.

Peygamber Efendimizin bize nakledilen yağmur duası şudur:

اللَّهُمَّ اسْقِنَا غَيْثًا مُغْيِثًا هَبِيْثًا مَرِيْثًا غَدَقًا مُجَلَّلًا سَحَّا عَامًا طَبِقًا دَائِمًا ﴿١﴾
اللَّهُمَّ اسْقِنَا الْغَيْثَ وَلَا تَجْعَلْنَا مِنَ الْقَانِطِينَ ﴿٢﴾ اللَّهُمَّ إِنَّ بِالْبِلَادِ وَالْعِبَادِ
وَالْخَلْقِ مِنَ الْأَوْاءِ وَالضِّئْلِ مَا لَا نَشْكُوا إِلَيْكَ ﴿٣﴾ اللَّهُمَّ أَنِّيْتُ لَنَا الرَّزْعَ
وَأَدِرَّ لَنَا الضرَّعَ وَاسْقِنَا مِنْ بَرَكَاتِ السَّمَاءِ وَأَنِّيْتُ لَنَا مِنْ بَرَكَاتِ الْأَرْضِ
﴿٤﴾ اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَغْفِرُكَ إِنَّكَ كُنْتَ غَفَارًا فَأَرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْنَا مِدْرَارًا

"Allâhümme, eskâna gâysen müğîsen henîen merîen gâdekan mücillelen sahhan ammen tabakan dâimen. Allahümme'skine'l-ğâyse ve lâ tec'alna mine'l-kanitîn. Allahümme, inne bilbilâdi ve'l-ibadi ve'l-halkı mine'l-le'vâi ve'd-danki mâ lâ neşkü illâ ileyke. Allahümme, enbit lena'z-zer'a ve edirre lena'd-dar'a

*ve'skina min berakâti's-sema'i ve enbit lena min berekâti'l-ardi. Allahümme,
inna nestâfiruke inneke künte ğaffâren feersili's-semâe 'aleyna midrara.'*

Anlamı: "Bize yardım eden, içimize sinen, bol ve faydalı olup her tarafı kaplayan ve her tarafı sulayan genel bir yağmur ihsan et.

Allah'ım! Bizi yağmurla sula, bizi ümitlerini kesmiş kimselerden etme. Allah'ım! İllerde, kullarda ve yaratıklarda öyle bir güçlük ve darlık var ki, senden başkasına arzedemeyiz. Allah'ım! Bizim için ekinler bitir, hayvan memelerini sütle doldur, bizi gün bereketlerinden sula ve yeryüzünün bereketlerinden bize ürün bitir. Allah'ım! Biz senden mağfiret dileriz. Şübhe yok ki sen, çok bağışlayansın. Artık bize gökten bol bol yağmur yağdır."

16) Küsûf (Güneş Tutulması) Namazı:

Güneş tutulduğu zaman, cuma namazını kıldırın imam, ezansız ve ikametsiz en az iki rekât namaz kıldırır. İmamî Azam'a göre gizlice ve iki imama göre de aşikâre olarak fazla mikdar kıratta bulunur. Her rekâtında bir rükû ve iki secdé yapar. Namazdan sonra da güneş açılincaya kadar kibleye doğru ayakta veya insanlara karşı oturarak dua eder. Cemaat da "âmîn" der. Böyle bir imam bulunmazsa, insanlar bu namazı kendi evlerinde tek başlarına kılabilir. Bunu büyük bir camide kılmak, mescidlerde kılmaktan daha faziletedir. Sahrada da kılınabilir.

Küsûf namazında İmamî Azam'a, İmam Malik'e ve İmam Ahmed'e göre, hutbe okunmaz. Çünkü Peygamber Efendimiz, güneş tutulması olayından dolayı namaz kılınmasını, dua edilmesini, sadaka verilmesini öğütlemiştir. Hutbe okunmasını emretmemiştirlerdir. İmam Şafî ile İbni Hacer ve bazı alımlere göre, namazdan sonra hutbe okunması müstahabdır.

17) Husûf (Ay tutulması) Namazı:

Ay tutulduğu zaman, müslümanların kendi evlerinde tek başına olarak güneş tutulması namazı gibi, gizli ve aşikâr okuyuþla iki veya dört rekât namaz kılmaları güzel görülmüþtür. Bu namazın camide cemaatla kılınması, İmamî Azam'a göre sunnet değildir; fakat caizdir.

(İmam Şafî ile İmam Ahmed ve diğer bazı hadis alımları de, bu namazın cemaatle kılınması görüşündedirler. İmam Malik'e göre ise, cemaatle kılınamaz. İnsanların geceleyin her taraftan toplanıp bunu cemaatle kılmaları güç bir iştir.)

Şiddetli rüzgâr, fazla karanlık, geceleyin fazla aydınlik, yer sarsıntıları ve tashın hastalıklar gibi korkunç olaylar karşısında da güneş ve ay tutulması namazları gibi bir namaz kılınması güzel görülmüþtur.

Bu gibi arızalar ve olaylar, hep Allah Tealâ'nın azamet ve kudrette, hikmetli işlerine delâlet eden birer nişandır. *"Biz o âyetleri (mucizeleri) ancak korkutmak için göndeririz"* (Isra: 59) ayet-i kerimesinin beyanı üzere, bu gibi alâmetler insanları korkutmak, onları günahlardan kurtarıp ibadet ve tevbeye yöneltmek için zaman zaman meydana gelen kudret alâmetleridir. Bunları gören sağduyulu bir kimse nin ruhunda bir korku ve bir heyecan belirir. Gözlerinin önünde Yüce Allah'ın celâl ve azameti canlanmaya bašlar. Artık o kimse, büyük Yaratıcımızın bu âlemi ne kadar muntazam ve mükemmel bir şekilde yaratmış olduğunu anlar. Daima o büyük yaratıcının korumasına muhtaç olduğunu kavrar. Bu anlayışla, ezelden beri var olan yaratıcısına döner. O'na saygı için namaz kilar, onun koruma ve yardımına kavuşmak için dua eder. Böylece gafletten uyanır. Anlayışlı bir ruha sahib olmak için çalışmış olur.

Güneş ve ayın tutulmasının ne gibi muntazam kanunlar dairesinde meydana geldiği bilinmektedir. Düşünen bir insan için, bu kanunları, böyle belirli ve mükemmel bir şekilde meydana getiren Yüce Yaratıcıyı anlamak en yüksek bir görevdir.

Güneş ve ay tutulması ile, aydınlichkeitini karanlığa dönüyor. İki parlak kürenin görüntüsünü yoğun bir gölge kaplıyor. Bu durum devam edecek olsa, hayatımızda kim bilir ne acı değişiklikler meydana gelir. Halbuki her şeyi bilen, hikmet sahibi olan âlemlerin yaratıcısının koyduğu tabiat kanunları buna engel oluyor. Bu korkunç üzüntü verici durum az sonra kalkıyor. O iki kudret kaynağı, yine olanca parlaklı ğı ile aydınlichkeit ve nurlarını etrafına saçıp durmaya başlıyor. Artık bundan dolayı Kerim ve Rahim olan yaratıcımıza binlerce, yüz binlerce şükretsek, yine kuluk görevimizi yerine getirmi ş olamayız.

Hiç kimsenin doğmasından veya ölmesinden dolayı ay ile güneşin tutulmaya cağına Peygamber Efendimiz beyan buyurmuşlardır.

Şöyle ki:

Peygamber Efendimizin muhterem çocuğu İbrahim, bir buçuk yaşında iken hicretin onuncu yılında vefat etmişti. Onun ölümü gündünde güneş tutulmuştu. İnsanlar bu masum yavrunun ölümünden dolayı güneşin tutulduğunu sanmışlardı. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

"Güneş ile ay bir kimsenin ne ölümünden, ne de hayata kavuþmasından dolayı asla tutulmazlar. Bunların tutulduğunu gördüğünüz zaman namaz kılın, Yüce Allah'a dua edin."

Diger bir hadisi şerifde de: *"Bunlar Yüce Allah'ın alâmetlerinden iki nişandır."* diye buyrulmuştur.

Peygamber Efendimizin mübarek ifadeleri daima böyle gerçekleri aydınlığa kavuşturmuş, insanları yanlış düşüncelerden ve inançlardan engellemiştir. Her yönü ile pâk olan İslâm dini, akla ve hikmete uygun olmayan inanç ve davranışlardan bütbüüt beri bulunmuştur. Artık böyle yüksek bir Peygambere ve mukaddes dine kavuşmamızdan dolayı ne kadar şükür secdelerine kapansak, yine az değil mi?

MEKRÛH VAKİTLER

Beş vakit vardır ki, onlara Mekrûh Vakitler denir.

Birincisi: Güneşin doğmasından bir mızrak boyu (beş derece) ki, memleketimize göre kırk ile ellî dakika arasında bir zamanla yükselişine kadar olan zamandır.

İkincisi: Güneşin yükseliş de tam tepeye geldiği zevâl anının bulunduğu vakittir.

Üçüncüsü: Güneşin sararmasından ve gözleri kamaştırmaz bir hale gelmesinden itibaren batışı zamanına kadar olan vakittir.

Dördüncüsü: Fecr-i Sadîk'in doğmasından güneşin doğacağı zamana kadar olan vakittir.

Beşincisi: İkinci namazı kılındıktan sonra güneşin batmasına kadar olan vakittir.

Evvelki üç kerahet vaktinde ne kazaya kalmış farz namazlar, ne vitir gibi vacib olan namazlar, ne de önceden hazırlanmış bir cenaze namazı kılınabilir, ne de evvelce okunmuş bir secde ayeti için tilâvet secdesi yapılabilir. Bunlar yapılrsa, iadeleri gerekir.

Bu üç vakitte nafile namaz da kılınmaz. Ancak kılınacak olsa, kerahetle caiz olur ve iadesi gerekmez. Çünkü bu kerahet, nafile namazların sağlıklı olmasına engel değildir. Bununla beraber bu vakitlerden birine raslayan bir nafile namazı bozup kerahet vaktinden sonra onu kaza etmek daha faziletlidir.

Bu üç vakit, ateşe tapanların ibadet zamanlarıdır. Onlara benzemekten kaçınmak, hak dine saygının gereğidir.

Diğer iki kerahet vaktinde ise, yalnız nafile namaz kılmak mekruhtur. Farz ve vacib namaz mekruh değildir. Cenaze namazı, tilâvet secdesi de mekruh değildir. Bu iki vakitten birinde başlanmış olan bir nafile namazı, kerahetten kurtulması için bozulmuş olursa, sonradan onu kaza etmek gerekir.

Güneşin batışı halinde, yalnız o günün ikinci namazı kılınabilir. Fakat diğer bir günün kazaya kalmış olan ikinci namazı kılınamaz. Çünkü kâmil bir vakitte vacib

olan bir ibadet, nakis olan (keraheti bulunan) bir vakitte kaza edilemez. Kerahet vakti ise, ibadetlerin noksantılığına sebebdır.

Güneşin doğuşuna raslayan herhangi bir namaz ise bozulmuş olur. Bunun için bir kimse, daha ikindi namazını kılmakta iken güneş batsa, namazı bozulmaz. Fakat sabah namazını kılmakta iken güneş doğsa, namazı bozulur. Çünkü birinci halde, yeni bir namaz vakti girmiş olur. İkinci halde ise, namaz vakti çıkmış; fakat yeni bir namaz vakti girmemiş olur.

Tam zeval anına raslayan bir namaz farz veya vacib ise, bozulur. Eğer nafile ise, mekruh olmuş olur. Yalnız İmam Ebû Yûsuû'dan bir rivayete göre, cuma günü zeval vaktinde nafile namaz kılınması caizdir ve kerahati yoktur. Zeval vakti son bulup da güneş batıya doğru yönelmeye başlayınca, artık ittifakla kerahet vakti çıkmış olur. Zeval vakti için namaz vakitleri bölümünde bakılsın.

Kerahet vaktinde okunan bir secde ayetinden dolayı, o vakitte secde yapılabilir. Fakat bu secdeyi kerahet vaktinden sonra bırakmak daha faziletlidir. Yine kerahet vakitlerinden birinde hazırlanmış olan bir cenazenin namazı o vakitte kılınabilir. Öyle ki, faziletti olan, bu namazı geciktirmeyip hemen kılmaktır. Çünkü cenazelerde acele etmek mendubdur.

Güneşin batışından sonra daha akşam namazını kılmanın nafile namazı kılmak mekruhtur. Çünkü akşam namazı geciktirilmiş olur. Oysa ki, akşam namazında acele etmeye fazilet vardır.

Cuma günü imam hutbeye çıktıktan sonra veya ikamet getirildikten sonra nafile bir namaza başlamak mekruhtur.

İki bayram namazından önce ve bayram hutbeleri arasında ve bu hutbelerden sonra bayram namazı kılınan yerde nafile namaz kılmak mekruh olduğu gibi, güneş tutulması, yağmur duası ve hac hutbeleri arasında da mekruhtur. Bu hutbeleri dinlemek lâzımdır.

Mekruh olmayan bir vakitte başlanmış olan nafile bir namaz bozulmuş olsa, (bunu kaza etmek vacib olduğundan) ikindi namazından sonra güneşin batışına kadar ve fecrin doğusundan sonra güneşin bir mızrak boyu yükselmesine kadar kaza edilemez, mekruhtur. Bununla beraber kaza edilse sahîh olur. Diğer kerahet vakitleri de böyledir. Ancak başta sıralanan ilk üç kerahet vakti böyle değildir. Onların birinde kaza edilmesi sahîh olmaz. Yeniden kazası gereklidir.

Güneş doğduktan sonra görünüşüne göre bir veya iki mızrak boyu yükselmesi ile kerahet vakti çıkmış olur. Artık istenilen nafile ve kaza namazları kılınabilir. Bu zamanı belirlemek için başka kolay bir usul de vardır. Şöyleden ki: Çeneyi göğse dayaya-

rak güneşe bakmalı; eğer güneş ufuktan yükselsmiş olmasından dolayı görülemezse, kerahet vakti çıkmış demektir.

NAMAZLARDA MEKRUH OLAN VE OLMIYAN OKUYUŞLAR

Namazlarda mütevatir (gerçek bir nakil ile sabit) yedi kiraattan (Kur'an okunuşundan) herhangi biri seçilebilir. Ancak tuhaf ve garib görülecek kiraatlar seçilemez. Çünkü işin gerçeğini anlayamayacak bazı kimselerin günaha girmelerine sebebiyet verilmiş olabilir.

Hanefî İmamları, Ebû Amr ile Hafs'ın Asım'dan olan kiraatlarını seçmişlerdir.

Kur'an-ı Kerimi namazda sırası üzere okumakta bir sakınca yoktur. Fakat mukim (ikamet halinde) olan bir kimse için sünnet olan Mufassal denilen süreleri okumaktır. Şöyle ki: Kiraat miktarında misafir (yolcu) için sünnet olan, Fatiha'dan sonra dilendiği bir süreyi okumaktır. İmam olsun olmasın, mukîm için sünnet olan, sabah ve öğle namazlarında Fatiha'dan sonra "Tîvâl-i Mufassal" denilen sürelerden, ikindi ile yatsı namazlarında "Evsat-ı Mufassal" denilen sürelerden, akşam namazlarında da "Kısar-ı Mufassal" denilen sürelerden bir süre okumaktır.

"Hücurat" sûresinden "Büruc" sûresinin sonuna kadar olan süreler Tîval-i Mufassal'dır. "Tarîk" sûresinden "Lem yekün" sûresinin sonuna kadar olan süreler Evsat-ı Mufassal'dır. Bundan sonraki süreler de, Kisar-ı Mufassal'dır. Bu sürelerle "Mufassal" denilmesinin sebebi, bunların birbirlerinden arka arkaya Besmele ile ayrılmış bulunmalarıdır.

Namazların Fatiha sûresinden sonra, bir miktar daha Kur'an okunması gereken rekâtlarında tam bir süre okunması daha faziletlidir. Bununla beraber bir sûrenin bir kısmı bir rekâttâ, diğer kısmı da öteki rekâttâ okunabilir, bunda kerahet yoktur.

Namazın bir rekâtinde bir sûrenin sonunu, diğer rekâtinde de başka bir sûrenin sonunu okumak, sahîh olan görüşe göre mekruh değildir.

Namazın bir rekâtinde bir sûrenin başından veya ortasından, diğer rekâtinde de başka bir sûrenin başından veya sonundan okumakta veya kısa bir süre okumakta kerahet yoktur. Fakat iyisi, bir zaruret olmadıkça böyle okumamaktır.

Namazın bir rekâtında bir süre, diğer rekâtında da arada iki veya daha ziyade bulunmak üzere aşağıya doğru başka bir süre okunması mekruh değildir. Fakat arada bir sûrenin bulunması mekruhtur. Ancak terk edilen bu süre, önce okunan sûreden en az üç ayet mikdarı uzun bulunuyorsa mekruh olmaz.

Namazda bir sûrenin bir ayetinden arada en az iki ayet bulunmak üzere diğer ayetine geçmek mekruh değildir. Fakat iyisi, bir zaruret olmadıkça geçmemektir.

Bir rekâttâ iki sûreyi toplayarak okumakda kerahet yoktur. Ancak arada bir veya birkaç süre bırakılmış olursa mekruh olur. Bununla beraber farz namazlarda böyle iki sûrenin bir rekâttâ toplanmaması daha iyidir.

Zaruret olmadıkça, bir rekâttâ bir ayetten diğer ayete geçmek mekruhtur. Aralarında üç ayet dahi bulunsa böyledir. Eğer yanilarak böyle bir geçiş yapılmış olur da sonra hatırlanırsa, bu ayetler sıraları üzere yeniden okunur.

Namazda Kur'an okunurken bir ayet yerine başka bir ayet okunsa bakılır: Eğer tam bir duraklama ile durduktan sonra başka ayete başlanmışsa, namaz bozulmaz.

(إِنَّ الْأَجْرَارَ لَهُ نَعِيمٌ) denildikten sonra: (وَالْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسَانَ) ayet-i kerimesini okumak gibi.

Fakat duraklama yapılmaksızın okunan ayete başka bir ayet bitiştirilmiş ise bakılır: Eğer mana değişmemişse, yine namaz bozulmaz.

(إِنَّ الَّذِينَ أَمْتُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانُوا لَهُمْ جَنَاحُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا) yerine:

(إِنَّ الَّذِينَ أَمْتُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَزَاءُ الْحُسْنَى) okumak gibi.

Fakat mana değişmişse, bütün fikh alimlerine göre namaz bozulur. Yukardaki ayet-i kerimeyi:

(إِنَّ الَّذِينَ أَمْتُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ هُمْ شَرَّ الْبَرِّيَّةِ) şeklinde okumak gibi.

Bir namazda bir ayet-i kerime tekrarlansa veya bir süre bir rekâttâ iki defa okunsa veya bir süre iki rekâttâ da okunsa bakılır: Eğer yalnız başına kılınan bu namaz bir nafile namaz ise mekruh olmaz. Fakat farz namaz ise, unutmak veya başka bir süre bilmemek gibi bir özür bulunmadıkça mekruh olur.

Birinci rekâttâ "Nas" sûresi okunsa, ikinci rekâttâ da bu sûrenin okunması uygun olur. Çünkü tekrar etmek, geriye dönüp okumaktan daha iyidir. Ancak hatim ile namaz kılan bir kimse, birinci rekâttâ "Muavvizeteyn" surelerini okumuş ise, ikinci rekâttâ Fatîha'dan sonra Bakara sûresinden bir miktar okur.

İkinci rekâttâ, birinci rekâttâ okunan sûrenin üstündeki sûreyi okumak mekruhtur. Kasden yapılmazsa mekruh olmaz. Bununla beraber okunmaya başlanmış ise terk edilmemelidir. Bunun nafile namazlarda mekruh olmayacağı söyleneler de vardır.

Namazda Süphanı'yi, Eüzü-Besmele'yi ve Amîn lâfzını aşıkâre okumak mekruhtur.

Ayakta okunan ayetleri rükû halinde bitirmek mekruhtur. Okunan ayetleri ve süreleri namaz içinde parmakla saymak da İmamî Azam'a göre mekruhtur. İki imama göre bunda bir sakınca yoktur.

Nafile namazların birinci rekâtlarını ikinci rekâttan uzun tutmak mekruhtur. Ancak Peygamber Efendimizden nakledilmiş bir hadîs varsa mekruh olmaz.

Örnek: Bir rivayete göre Peygamber Efendimiz vitir namazının birinci rekâtında "A'lâ" sûresini, ikinci rekâtında "Kâfirûn" sûresini ve üçüncü rekâtında da "İhlâs" sûresini okumuşlardır. İmam Muhammed'e göre, yalnız teravîh namazlarında birinci rekâtlar, ikinci rekâtlardan daha uzun olabilir.

Farz namazlarla nafile namazlarda, ikinci rekâtları birinci rekâtlardan uzun yapmak mekruhtur. Fakat nafilelerde üçüncü rekâtları birinci ve ikinci rekâtlardan uzun tutmakta kerahet yoktur. Çünkü nafilelerde her iki rekât müstakil bir namaz sayılır.

Farz namazlarda ve cemaatla kılınan namazlarda okunan ayetlerden dolayı namaz kılmakta olan kimsenin: "**Ya Rabbi! Beni ateşten koru**" diye duada bulunması veya Yüce Allah'dan mağfiret dilemesi mekruhtur. Yalnız başına nafile namaz kılanın bu şekilde dua etmesinde bir sakınca görülmemektedir.

Namazda sünnet mikdâri Kur'an okunduktan sonra, insanda bir tutukluk (ve şaşırmâ) olursa, hemen rükû gitmeli, başka bir ayete veya sûreye geçmemelidir. Fakat henüz sünnet mikdâri okumamışsa, başka bir yere geçmesinde kerahet olmaz.

Kur'an-ı Kerim, farz namazlarda yavaşça ve harfleri belirterek okunmalı. Teravîh namazlarında ise, yavaş ve sür'atli okuyuş arasında bir kiraat yapmalıdır. Diğer gece namazlarında sür'atle okunabilir. Fakat mana anlaşılabilecek şekilde olmalı ve tecvid hatası bulunmamalıdır.

Namazda ve namaz dışında sesli olarak Kur'an okunurken, sadece sesi güzelştirmek ve okuyuşu süslemek için makamlı okumak iyi kabul edilmiştir. Çünkü bir hadis-i şerifde:

"*Kur'an-ı Kerimi seslerinizle bezeyiniz.*" buyrulmuştur. Yeter ki bununla mana değişimini, kelimelerin aslı bozulmasın ve tecvit kurallarına uyulsun. Harfler ızalarak bir harf, iki harf gibi okunmasın. Bazı müezzinlerin namazda tebliğ görevini yaparken fazla bir elîf daha ilâve ederek: (رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ) demeleri bu nevidendir.

(رَبُّ) Allah, (رَأْبُّ) ise üvey baba demektir. Mana değişikliğinden dolayı namazı bozacağından, bu gibi nağmelerden kaçınmak lâzımdır.

Sonuç: Yapılan nağmeden dolayı Kur'an kelimelerinin manaları deşirse namaz bozulur. Fakat "Med" ve "Lin" denilen harflerde değişiklik aşırı derecede olmazsa namaz bozulmaz. Aşırı derecede olursa namaz bozulur, isterse mana deşmesin.

(Harekesiz olan Elif harfinin üstünde üstün olursa. Vav harfinin üstünde ötre olursa, ye harfinin harekesi esre olursa bu harfler birer med harfleri olur.

(مُسْلِمِينَ / مُؤْمِنُونَ / رَبِّنَا) kelimelerinde olduğu gibi. Vav ve ye harflerinin evvelindeki harf üstün ve kendileri sakin olursa, bu harflerden her biri bir "lin" harfi olur. (غَيْبٌ / خَوْفٌ) kelimelerinde olduğu gibi.)

ZELLETÜ'L-KARI'YE (OKUYUCUNUN YANILMASINA) AİT ESASLAR

Namaz içinde meydana gelen bir okuyuş yanlışlığı ile namaz bozulur mu, bozulmaz mı konusu pek önemlidir. Buna dikkat gerekir. Kur'an okunurken bir hata yapılmasına veya okuyucunun sürçmesine Zelletü'l-Karî (Okuyucunun Sürçmesi) denir. Bu konuda başlıca esaslar şunlardır:

Kur'an-ı Kerimin bir kelimesi kasden değiştirilir de, bununla mana değişmiş olursa, namaz ittifakla bozulur. Ancak kelime övgüye ait olup onun yerine yine övgüye ait bir lâfız okunmuş olursa bozulmaz. Fakat böyle bir davranış caiz görülmmez.

Amma yanılarak değiştirilmiş olursa, bakılır: Eğer okunan lâfzin benzeri Kur'anda bulunmaz, manası da Kur'andaki kelimenin manasından uzak olup aralarında fazla bir ayrılık bulunarak iki mana arasında bir ilgi bulunmazsa, bununla namaz ittifakla bozulur. "Hâzâ't-turâbu" yerine, "Hâzâ'l-gubâru" okumak gibi. Fakat okunan lâfız tesbih, hamd ve zikir manasında ise bozulmaz.

Eş ve benzeri Kur'an'da bulunmadığı halde, manası da bulunmayan bir lâfız hakkında da hüküm böyledir. "Yevmetüble's-serâiru" yerine, "Yevme tübles-serâilu" okunması gibi.

Yanılarak okunan bir lâfzin benzeri Kur'anda bulunur da, bu lâfız, ile Kur'andaki kelimenin manası aşırı şekilde değişimemekle beraber ikisinin manası biribirinden uzak bulunursa, İmamı Azam ile İmam Muhammed'e göre namaz bozulur. İhtiyat da bundadır. Fakat İmam Ebû Yusuf ile diğer bazı fıkıh alimlerine göre namaz

bozulmaç. Çünkü bunda herkes için bir güçlük vardır. İnsan oğlu bundan kurtulamaz. Onun için fetva da buna göredir.

Yanılarak okunan bir lâfzin benzeri Kur'anda bulunmamakla beraber bununla mana değişimeyecek olsa, İmamî Azam ile İmam Muhammed'e göre namaz bozulmaz. Çünkü mana asıldır, en çok manaya önem verilir. Fakat İmam Ebû Yusuf'a göre bozulur; çünkü burada asıl olan, Kur'anda benzerinin bulunup bulunmamasıdır. "Kavvâmîne" yerine "Kayyâmîne" okunması gibi...

Demek oluyor ki, İmamî Azam ile İmam Muhammed, yanılarak yanlış okunan lâfiz ile, Kur'andaki mananın fazla değişip değişimemesini göz önüne almışlardır. Şöyle ki: Eğer mana fazla değişirse, namaz bozulur, değilse bozulmaz; okunan lâfzin benzeri Kur'anda bulunsun veya bulunmasın.

İmam Ebu Yusuf ise, okunan lâfzin Kur'anda benzerinin olup olmamasını esas tutmuştur. Bundan dolayı, eğer Kur'anda benzeri varsa namaz bozulmaz, isterse mana aşırı derecede değişmiş olsun. Eğer benzeri Kur'anda yoksa namaz bozulur, isterse mana aşırı derecede değişmiş olmasın.

Yukardaki maddelerde gösterilen üç esas, önceki devir (mütekaddimîn) müctehidlere göredir. Aşağıdaki esaslar da, daha sonraki devir (mûteahhirîn) fıkıh alimlerine göredir. Bunlar bu konuda biraz daha genişlik göstermişlerdir.

Kur'an-ı Kerimin okunuşunda yanılarak i'râb yönünden yapılacak hata, manayı ne kadar değiştirecek olursa değiştirsün, namazı mutlaka bozmaz. Çünkü insanların çoğu, i'râbin şekillerini ayırmaya güç yetiremez. "İbrahîme" kelimesinin sonunu "İbrahim" şeklinde ötre ve "Rabbuhu" kelimesinin "Ba" harfini de üstün "Rubbahu" şeklinde üstün okumak gibi... "Na'budu" kelimesinin be'sini de "Na'bedu" şeklinde esre okumak böyledir.

Kur'an kelimelerinden şeddeler olmayan bir harfi sehven şeddeli okumak veya şeddeli bir harfi şeddeler olmayan bir harfi uzatmak, kısa okunması gereken bir harfi uzatmak, idgâm edilecek harfleri ayrı ayrı okumak ve ayrı ayrı okunacak harfleri idgâm etmek (birleştirip şeddeli okumak) namazı bozmaz. "İyyâke" kelimesini şeddeler olmayan bir harfi sehven şeddeli okumak gibi. Yersiz olarak yapılan imale de namazı bozmaz. "Bismillahi" veya "Mâlikî yevmi'd-dîn" ayetlerini imale ile okumak gibi...

İnce okunacak bir harfi kalın okumak, kalın okunacak bir harfi ince okumak da böyledir; çünkü bunlarda da çoğunuğun yetersizliği vardır.

Kur'an okunurken durulmayacak yerde durulsa veya ilk olarak bu yapılsa, bakılır: Eğer bununla mana bozulmazsa ittifakla namaz fasid olmaz. Fakat mana değişirse, bunda ihtilâf vardır. Kabul edilen fetva bununla da namazın bozulmamasıdır. Müctehidlerden sonraki alimlerin görüşü budur. Çünkü bunda da çoğunuğun için bir

güçlük vardır, herkes manayı bilip ona göre Kur'an okuyamaz. Ayrıca unutmak ve nefes kesilmek gibi hallerden de kurtulamaz. Bunun için "Lâ ilâhe" diyerek durduktan sonra "ilâhû" denilse veya "Kaletî'l-Yehudu =Yahudiler dedi" deyip durulduktan sonra "Uzeyrûn ibnullahi = Üzeyr Allah'ın oğludur" diye başlanılsa, tercih edilen görüşe göre, namaz bozulmaz.

Kur'anda bir harf yerine sehven başka bir harf okunacak olsa, bakılır: Eğer bu iki harf arasında Kaf ve Kâf gibi mahreç (harflerin çıkış) yakınlığı varsa veya bunlar Sin ile Sad gibi bir mahreçten olup aralarında değişiklik caiz ise bununla namaz bozulmaz.

(الصَّمْدُ) (فَتْحٌ غَرِيبٌ) yerine (فَلَا تَكُونْ) ve (فَلَا تَقْهِرْ) yerine (السَّمْدُ) okunması da böyledir. (ى / ل / ح) harfleri bir mahreçten oldukları halde aralarında değişme caiz değildir. Bu harfler birbirlerine çevrilemezler.

İki harf arasında mahreç birliği veya yakınlığı olmadığı halde çoğulkuk bakımından güçlük bulunup bunların aralarını ayırmak zor olsa, bunlardan birinin yerine diğerinin telâffuz edilmesi, fıkıh alimlerinden çoklarına göre namazı bozmaz.

(ظ) yerine (ذ) veya (ض) yerine de (ج) veya (ظ) harfinin okunması ve (ذ) (ض) harfinin söylemesi gibi. (ص) ile (ت) harfleri de böyledir. Birçok fıkıh alimi namazın bozulmayacağı fetvasını vermiştir. Ancak bunlar kasden yapılrsa, (وَلَا الطَّائِبُينَ) (وَلَا الصَّالِيْحَيْنَ) yerine (وَلَا الظَّاهِيْنَ) okunması namazı bozmaz.

Bununla beraber bu meselede başka görüşler de vardır. Bu harflerin aralarını ayırmaya gücü yetecek kimse için, bunların böyle değiştirilmesine meydan vermek gerekir. Kasden böyle okunursa namaz bozulur.

Aralarını zahmetsız olarak ayırmak mümkün olan iki harfden birini diğeri ile değiştirmek, (الصَّالِحَاتُ) yerine (ط) harfini koymak, namazı ittifakla bozar. (الظَّاهِيْنَ) yerine (الظَّاهِيْنَ) okumak gibi. (اللَّهُ أَحَدٌ) yerine (اللَّهُ أَحَدٌ) okumak da böyledir.

Namazda bir kelimenin bir kısmı kesilse, (الحَمْدُ) yerinde unutmaktan veya nefes kesilmesinden dolayı yalnız (أَلَّ) denilip sonra (حَمْدُ) denilse veya okunacak bir kelime hatırlama gelmemeyip başka bir kelimeye geçilse, fıkıh alimlerinin çoğu göre namaz bozulmaz. Mana değişse bile hüküm aynıdır. Çünkü unutmada ve nefes kesilmesinde zaruret vardır ve bu da herkesde olan bir haldir. Öyle ki, (مَطْلُعُ الْفُجُورِ)

yerine nefes kesildiği için (مَطْلُعُ الْفَجْنْ) denilerek rüküa varılsa, namaz bozulmuş olmaz. Bununla beraber namazı bozacak bir kelimenin tamamını okumakla bunun bir kısmını okumak eşittir, her iki halde de namaz bozulur.

Kur'an okurken bir kelimenin son harfi diğer bir kelimeye bitişirilecek olsa, bütün alımlere göre namaz bozulmaz.

(إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ) ve (إِنَّا كَنَعْبُدُ) ayetlerini (إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ) ve (إِنَّا كَنَعْبُدُ) diye okumak gibi. Ancak bu gibi okuyuşlarda kesinti yapılmamasına dikkat etmelidir. Yine, (يَحْسِبُونَهُمْ) yerinde (يَحْسِبُونَأَنَّهُمْ) diye bitişirilse namaz bozulmaz.

Kur'an okurken yanılarak bir harf ziyade edilecek olsa, bakılır: Eğer mana değişmezse namaz bozulmaz. (يُدْخِلُهُمْ تَارِ) yerine (يُدْخِلُهُمْ تَارِ) okunması gibi. Fakat mana değiştirse, bir görüşe göre namaz bozulur.

(وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ) yerine (إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ) okumak gibi; çünkü bu halde yeminin cevabı yemin kılınmış oluyor. Bununla beraber (مَثَانِينَ) yerine (زَرَابِيَ) ve (مَثَانِينَ) yerine (زَرَابِبَ) (زَرَابِبَ) okunduğu takdirde de namaz bozulur.

Kur'an-ı Kerim'in kelimelerinden birinin bir harfi sehven noksan okunsa bakılır: Eğer bu harf kelimenin asıldan olup mana değiştirse, İmam-ı Azam ile İmam Muhammed'e göre namaz bozulur. (مِمَّا رَقْتَهُمْ) yerine (مِمَّا رَقْتَهُمْ) ve (جَعَلْنَا) (جَعَلْنَا) yerine (غَلَنَا) okunması gibi.

Yine, asıl harflerden olmamakla beraber kaldırılan harfden dolayı küfür inancını gerektiren bir mana meydana gelirse, yine namaz bozulur. (وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَى) yerine (وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ الْأُنْثَى) okunması gibi. Fakat harfin kaldırılışı kelimenin sonundan olursa namaz bozulmaz. (وَنَادُوا يَا مَالِكَ) yerine (وَنَادُوا يَا مَالِكَ) okumak gibi.

Namazda Kur'an'ın bir kelimesi veya harfi kesilerek okunmazsa, bakılır: Eğer mana değişmezse, namaz bozulmaz.

(وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رُسُلُهُمْ) yerine (وَلَقَدْ جَاءَ بِهِمْ رُسُلُهُمْ) okumak gibi.

(جَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا) (ذ)'i ve (نَفْسٌ مَا ذَا تَكْسِبُ غَدَاءً وَمَا تُنْدُرِي) ayet-i kerimesinde (سَيِّئَةً) kelimesini okumamak da böyledir. Fakat mana

değişirse, bütün fikih alimlerine göre namaz bozulur. (فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونْ) yerine (لَهُمْ لَيْلَةٌ مُّنْتَهٰى) okunması gibi.

Kaldırılan harf asıl harflerden olmadığı veya asıl harflerden olmakla beraber mana değişmediği takdirde namaz bozulmaz. (الْوَاقِعَةُ) kelimesinin "Ha"sız okunması, (تَعَالَى حَدُّ رَبِّنَا) yi' (تعالى حد ربنا), (تعالى جد ربنا) okumak da böyledir.

Kur'an'ın bir kelimesi namazda tekrarlanırsa, bakılır: Eğer bununla mana değişmezse, namaz bozulmaz; değişirse bazı fikih alimlerine göre yine bozulmaz. Diğer bazlarına göre ise bozulur. Sahih görülen de budur. رَبُّ (رب العالمين) yerine (رَبُّ الْعَالَمِينَ) okumak gibi. Bununla mananın değişeceğini bilen kimsenin, bunu kasden böyle okuması, şüphesiz namazı bozar. Fakat bir dil sürçmesi veya kelime düzeltmesi maksadı ile olduğu takdirde, namazın bozulmayacağı daha uygun görülmektedir.

Yine, bir kelimenin bir harfi tekrarlansa, bakılır: Eğer şeddeli bir harfi izhar (شَدِّيَّةً) (شدّيّةً) (وَمَنْ يَرْتَدَ) yerine (وَمَنْ يَرْتَدَ) şeklinde olursa, namaz bozulmaz. okumak gibi. Fakat üç lâm ile (الْحَمْدُ لِلَّهِ) yerine, üç lâm ile (الْحَمْدُ لِلَّهِ) şeklinde okunursa namaz bozulur.

Ayetlerdeki kelimelerin harfleri sehven öne alınsa veya arkaya geçirilse, bakılır: Eğer mana değişirse, namaz bozulur. (عَصَفَ) ve (خَسَرَ) yerine (عَصَفَ) okunması gibi. Fakat mana değişmezse, namaz bozulmaz. غِشاء (غِشاءَ أَحْوَى) yerine غشاء (أَحْوَى) okunması gibi. Tercih edilen budur.

Kur'an okunurken yanilarak bir kelime ilâve edilse, bakılır: Eğer o ziyade edilen kelime Kur'an'da bulunmamakla beraber manayı değiştirmiyorsa, namazı bozmaz. (أَوْبَرَا) ayet-i kerimesinin sonuna (لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهُ وَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا) kelimesini ilâve gibi.

İlâve edilen kelime Kur'an'da bulunmamakla beraber manayı değiştirirse hükmü aynıdır. (فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ) ayet-i kerimesinin sonuna (تَفَاحٌ) kelimesini ilâve gibi. Şu kadar var ki, (تَفَاحٌ) kelimesi Kur'an'da bulunmadığı için, İmam Ebû Yusuf'a göre, bununla namaz bozulur.

Fakat ziyade edilen Kur'an'da bulunduğu halde, inanç bakımından küfrü gerektirecek derecede manayı değiştirirse, namazı bozar.

(مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرٌ هُمْ مُّكَفَّرٌ) ayet-i kerimesine "sâlihan" dan sonra kelimesini ilâve etmek gibi.

Kur'an-ı Kerim'in kelimelerinden biri, diğerinin önüne geçirilse, mana değişmediği takdirde namaz bozulmaz. (شَهِيقٌ وَزَفِيرٌ فِيهَا زَفِيرٌ) yerine okunması gibi.

Fakat mana değişirse; alimlerin çöguna göre namaz bozulur.

(إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحَّمٍ) ayet-i kerimesinde, "Cehîm" evvel, "Naîm" sonra okumak gibi.

Kur'an-ı Kerim'in iki kelimesi, diğer iki kelimesinin önüne yanarak geçirilse, bakılır: Eğer mana değişmezse, namaz bozulmaz.

(يَوْمَ تَسْوَدُّ وُجُوهٌ وَتَبْيَضُ وُجُوهٌ) okunması gibi.

Fakat mana değişirse, namaz bozulur. (فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونَ) yerine, (وَلَا تَخَافُونَ) okunması gibi.

Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah'ın isimlerinden birine yanarak te'nis (dişilik) harfi ilâve edilse, bir görüşe göre namaz bozulur. Daha sahîh görülen diğer bir görüşe göre bozulmaz.

(إِلَّا أَنْ قَاتِلُهُمُ اللَّهُ) ayet-i kerimesini okumak da bunun gibidir.

Bir ismin yerine sehven diğer bir isim okunarak onunla nisbet değiştirse, bakılır: Eğer kendine nisbet yapılan Kur'an'da bulunmazsa, namaz ihtilâfsız bozulur. (مَرِيمٌ) okunması gibi. (عَيْسَىٰ بْنُ لُقْمَانَ) okunması ile de bozulur. Çünkü Hazret-i İsababasız yaratılmıştır. Bu nisbet Kur'an'a aykırıdır. Eğer nisbet Kur'an'da bulunursa, bütün fikih alimlerine göre namaz bozulmaz. (مَرِيمٌ ابْنَةُ لُقْمَانَ) ve (عَيْسَىٰ بْنُ لُقْمَانَ) okunması gibi...

Rahmet ayetini azab ayeti ile bitirmek veya aksine olarak azab ayetini rahmet ayeti ile bitirmek (الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَرَى) yerinde diye okumak, bütün fikih alimlerine göre namazı bozar. Yalnız İmam Ebû Yusuf'dan bir rivayete göre bozmaz; fakat diğer sahîh görülen bir rivayete göre bozar. Çünkü Yüce Allah'ın vermiş olduğu habere aykırı olan haber verilmiş olur.

(نَعَمْ) yerine (الَّسْتُ بِرَبِّكُمْ قَاتُلُوا بَلَى) okunsa, meselâ (نَعَمْ) (بَلَى) bütöñü fikih alimlerine göre namaz bozulur. Çünkü "belâ" olumsuz red ve isbatı tasdîk içindir. "Naam" ise, olumsuz tasdîk içindir. Şöyle ki: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" sorusuna "Belâ" diye cevab verilince, mana: "Evet, sen bizim Rabbimizsin." olur. Oysa "Naam" denilince mana: "Evet, sen bizim Rabbimiz değil-sin" demek olur ki bu bir inkardır.

Okunan lâfîz, Kur'anda bulunduğu halde Kur'andaki kelime ile aralarında mana bakımından yakınlık bulunmazsa, bakılır: Eğer küfür inancını gerektiren şeylerden olursa, bütün fikih alimlerine göre namazı bozar. Bu hususta İmam Ebû Yûsuf'dan sahîh görülen rivayette böyledir.

(غَافِلِينَ) yerine (وَعَدَا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ)

Peltek konuşan kimse, (ر) harfini (غ) veya (ل) yahut (ى) olarak söylese, namazı bozulmaz. (رَبِّ الْعَالَمِينَ) yerine (غَبِّ الْعَالَمِينَ) demesi gibi. Bununla beraber böyle bir kimsenin mümkün olduğu kadar dilini düzeltmeye çalışması gereklidir. İçinde doğru okuyamadığı harf bulunmayan ayetleri seçmesi gereklidir. Böyle bir kimse, ümmî (okuma-yazma öğrenmeyen kimse) yerindedir. Güzel Kur'an okuyanların buna uyması caiz olmaz.

(الْحَمْدُ لِلّٰهِ) (الْتَّحْمِدُ لِلّٰهِ) cümlesini veya (كُلُّ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ) ayetini (قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ) diye telâffuz edenler de, başka türlü okuyamadıkları takdirde, peltek hükmünde bulunurlar.

Bir kimse namaz kılarken aşırı derecede bir hata ile Kur'an okuduktan sonra, dönüp sahîh şekilde okusa, namazı caiz olur.

Deniliyor ki, bir namaz birçok yönlerden sahîh olduğu halde, bir yönden bozuk olsa, ihtiyat olarak bozulduğuna hüküm verilir. Bundan kiraat hususu müstesnadır; çünkü bunun üzerinde çoğuluk bakımından düzgün okuma güçlüğü vardır. Onun için sihhat yönü tercih edilir. Bununla beraber bu hususta da, namazı yeniden kılmak ihtiyata daha uygundur. Kiraat bölümüne bakılsın.

(İmam Şafîî'ye göre, Fatiha'nın gayrindaki hata namazı bozma. Çünkü bu İmama göre kasden olmayan bir söz namazı bozma. Bu hatanın ise kasid ile bir ilgisi yoktur. Fatiha'daki hata ile namazın bozulması ise, mezhebine göre, Fatiha'sız namazın caiz olmamasından dolayıdır.)

KUR'AN-I KERİMİ ÖĞRENİP OKUMAK VE DİNLEMEK GÖREVLERİ

Her müslümana, namazı caiz olacak kadar Kur'an-ı Kerimden ezberlemek bir farzı ayndır. Fatiha süresi ile diğer bir süreyi ezber etmek de vacibdir; bununla farz da yerine getirilmiş olur. Kur'an-ı Kerimin diğer kısımlarını ezberlemek de, müslümanlar için bir farz-ı kifayedir.

Kur'an-ı Kerimi namaz dışında Muhafaz'a bakarak okumak, ezber okumaktan daha faziletedir. Çünkü böyle yapmakla okuma ibadeti ile Muhafaz'a bakma ibadeti toplanmış olur.

Kur'an-ı Kerimi namaz dışında da kibleye yönelerek ve güzel elbise giyerek taharet üzere okumak müstahabdır. Başlarken "Euzu-Besmele'yi okumak da müstahabdır.

Kur'an-ı Kerimi ayda bir defa hatmetmek iyidir. Senede bir, kırk günde bir, hafizada bir hatmedilmesini tercih edenler de vardır. Üç günden az bir zamanda hatmedilmesi müstahab değildir. Çünkü böyle az bir zaman içinde Kur'an-ı Kerimin manalarını düşünmek mümkün olamaz. Tecvidi bile gözetilemez.

Kur'an-ı Kerimi dinlemek bir farz-ı kifayedir. Bununla beraber başka bir işe uğraşmakta olan kimselerin yanında Kur'an ayetlerinin sesli olarak okunması uygun değildir. Bu durumda Kur'anı dinlemeyenler değil, okuyanlar günah işlemi olur.

Kur'an-ı Kerimi okumak, nafile ibadetten ve aşıkâre okumak, gizli okumaktan ve dinlemek de okumakdan daha faziletedir. Yeter ki, işte gösteriş bulunmasın.

Bir kimse yürürken veya bir iş görürken Kur'an-ı Kerimi okuyabilir. Yeter ki bu durum, Kur'anın gafletle okunmasına sebebiyet vermiş olmasın.

Namaz kılınması mekruh olan vakitlerde dua etmek, tesbihde bulunmak ve Peygamber Efendimize salât ve selâm getirmekle meşgul olmak, Kur'an-ı Kerimi okumaktan daha faziletedir.

Kur'an-ı Kerimi güzel sesle ve tecvid kurallarına uyarak okumak, müstahabdır. Bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur:

"Her şeyin bir süsü vardır. Kur'anın süsü de, güzel jestir."

Fakat tecvide aykırı şekilde ses yükseltip alçaltmalar ve nağme yapmalar caiz değildir. Kelimeleri değiştiren bir okuyuş, ihtilâfsız haramdır. Böyle bir hata ile okuyan kimseye doğrusunu bildirmek, işten kimse için bir borçtur. Ancak bu yüzden aralarında bir kin doğacak olursa uyarma terk edilir.

Kur'an-ı Kerimi okuyup öğrenmiş olan kimse, sonra Kitab'dan okuyamayacak derecede unutacak olsa, günahkar olur.

Kur'an-ı Kerimi okumak bir ibadet olduğu gibi, başkasına da öğretmek pek büyük bir ibadettir. Bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur: "Sizin en hayırlınız, Kur'anı öğrenip başkalarına da öğretmenizdir..."

Düzen bir hadis-i şerifde de şöyle buyrulmuştur:

"Güzel Kur'an okuyan müslümanlar, Cennet ehlinin arif olanlardır."

Kur'an-ı Kerim, maddî ve manevî, bedenî ve kalbî bütün hastalıkların şifasıdır. Nitekim "Kur'an devâdır." hadisi şerifi de bunu bildirmektedir. Artık her müslüman için gerekmez mi ki, Kur'an-ı Kerimi bellesin, onu okumakla şereflensin, birçok sevablara kavuşsun!..

NAMAZLARIN MEKRUHLARI

Namaz içinde yapılması veya yapılmaması mekruh olan şeyler tahrîmî (harama yakın) ve tenzihî (helâla yakın) olmak üzere iki kısımdır. Şöyledir ki: Bir vacibin terkini taşıyan bir iş tahrîmen mekruhtur. Bir sünnetin terkini taşıyan bir iş de, tenzihen mekruhtur. Bununla beraber tenzihen mekruh olanlar da, önemleri bakımından ve tahrîmen mekruhlara yakınlıkları yönünden birbirlerinden farklıdır. Örnek: Müekked bir sünneti terk etmek, bir vacibi terk etmek derecesine yakın bir keraheti taşır. Farzların, vaciblerin ve müstahabların ve bunların zıdlarının değişik olması gibi...

Namazda mekruh olan şeylerin başlıcaları şunlardır:

- 1) Namaz kılarken bir özür bulunmaksızın bir direğe, duvara veya sopaya dayanmak mekruhtur.
- 2) Namazda bir sağa ve bir sola doğru meyletmek mekruhtur. Çünkü böyle bir hareket gereksiz ve huzura aykırıdır.
- 3) Bir özür olmaksızın namazda birbiri peşine olmamak üzere birkaç adım yürümek mekruhtur. Fakat görülen bir yılanı veya bir akrebi öldürmek gibi bir özür sebebiyle atılacak birkaç adım mekruh değildir. Bununla beraber bunları öldürmek, biraz yürümeye ve birkaç kez çarpımaya muhtaç olursa, bununla namaz bozulur. Ancak bu halde namazı bozmaya dinde izin vardır. Çünkü herhangi bir zararı kaldırmak için namazı bozmak caizdir. Bir kimseyi ölümden kurtarmak için veya bir malı, değeri bir dirhem olsa bile, zayı olmaktan kurtarmak için namaz bozulabilir; bu mal ister namaz kılana ve ister başkasına ait olsun farketmez.
- 4) Namazda bit veya pire tutmak ve öldürmek veya kovalamak mekruhtur. Karınca ve pire gibi bir şeyin ısırmasından rahatsız olan kimsenin namaz içinde bunları yalnız tutup atmasında kerahet yoktur.

5) Namazda hoş bir kokuyu koklamak veya tükrüğü atmak veya elbise ile bir iki kez yelpazelémek, namazdan önce veya namaz içinde erkek için kolları dırseklerde doğru toplamak mekruhtur.

6) Namazın kıyam, rükû ve secde hallerinde, bir özür bulunmaksızın elleri sünnet olduğu üzere konulması gereken yerler üzerine koymamak mekruhtur. Kiyam halinde elleri yanlara salivermek gibi...

7) Namazda (secdeye giderken) dizleri yere koymadan önce elleri yere koymak ve secdeden kalkarken dizleri elliinden önce kaldırırmak mekruhtur. Ancak bir özür sebebiyle yapılabilir.

8) Namazda kiç üzerinde oturup but ve bacakları yukarıya dikmek mekruhtur.

9) Erkeklerin secde ederken kollarını tamamiyle yere dösemeleri mekruhtur.

10) Rükû veya secde yaparken, başlangıç tekbirinde olduğu gibi elleri yukarıya kaldırırmak mekruhtur.

11) Namaz içinde bir özür olmaksızın bağdaş kurmak veya dizleri dikip oturmak mekruhtur.

12) Rükûda ve secdede, kavme ile celsede sükûneti terk etmek (duraklama yapmaksızın hareket halinde bulunmak) ve çok acele rükû ile secde yapmak mekruhtur.

13) Namazda gerinmek, esnemek ve el ile ağızı kapamak mekruhtur. Çünkü gerinmek bir gaflet ve tenbellik eseridir. Esnemek de bir gevşeklik nişanıdır. Eğer esneme halinde ağız yumulabiliyorsa, bu mekruh olmaz. Buna güç yetmiyorsa, namaz içinde sağ elin arkası ile, namaz dışında da sol elin arkası ile ağız kapatılmalıdır.

14) Namazda bir zaruret olmaksızın kendi arzusu ile öksürmek mekruhtur. Öksürüğü mümkün olduğu kadar gidermek, edebi gözetme bakımından pek güzeldir.

15) Namazda sesi işitilmeyecek derecede üfürmek mekruhtur. Bu üfürme halinde, en az iki harften ibaret bir ses işitlecektir olursa, namaz bozulur.

16) Namaz içinde verilen selâmi el ile veya baş işaretü ile almak mekruhtur.

17) Namazda okumaya engel olmayacak miktarda ağıza altın, gümüş, inci ve benzeri erimez bir şey almak mekruhtur. Bunlar okumaya engel olursa namaz bozulur. Ağızda eriyen şeyler de böyledir.

18) Namazda, dişlerin arasında bulunan nohut tanesinden küçük bir yemek parçasını yutmak mekruhtur. Nohut tanesinden büyük olursa, namazı bozar.

19) Yenmesi yasak olmayan bir yemek hazır olduğu halde namaza başlamak mekruhtur. Bu yemek ister istah çekici olsun, ister olmasın eşittir. Ancak vaktin çıkışından korkulursa, o zaman önce namaz kılınır.

20) Namazda gözleri yummak, gözleri semaya doğru kaldırırmak veya sağa-sola bakmak veya boynunu çevirerek sağa-sola bakmak mekruhtur. Bakılması caiz olmayan bir şeyi görmemek için veya tam bir saygı ile Yüce Allah'ın huzurunda bulunmaktan dolayı gözleri yummakta kerahet yoktur.

21) Namazda iki elin parmaklarını birbirine çatmak, parmak çitlatmak veya çitlayacak şekilde sıkmak ve elleri böğrüne koymak mekruhtur.

22) Namazda daha selâm vermeden terleri veya yüze dokunmuş olan toprakları silmek mekruhtur. Ancak bir zararı kaldırırmak ve bir yarar sağlamak için silebilir. Göze girip zahmet veren bir teri silmek gibi...

23) Rükû halinde sünnet üzere olan duruma aykırı bir şekilde başı yukarı tutmak veya aşağıya indirmek, imamdan önce rükû veya secdeye gitmek ve ondan önce rükûdan veya secdeden baş kaldırırmak mekruhtur. Fakat imam daha rükû veya secdeye gitmeden, muktedi (imama uyan) rükû veya secdeye gidip başını kaldırırsa namazı bozulur. Ancak İmam daha selâm vermeden bu rükû veya secdeyi imam ile veya ondan sonra iade ederse, bozulmaz.

24) Rükûda veya secdede tesbihleri terk etmek veya üçden az okumak mekruhtur.

25) Kiyamdan, rükûa, rükûdan secdeye, secdeden kiyama geçiş hallerinde meşru olan tekbirleri ve zikirleri, bu intikallerden sonra okumak mekruhtur. Kiyamdan rükûa vardıktan sonra "Allahü Ekber" demek ve rükûdan kiyama tam döndükten sonra "Semi'allahü limen hamideh" demek gibi. Bu şekilde bu zikirlerin yeri kaybedilmiş olur.

26) Kırda namaz kılarken çakıl taşlarını el ile düzeltmek mekruhtur. Ancak üzerlerinde secde etmek mümkün değilse, yapılabilir. Bu durumda iki defalık bir düzeltme caizdir.

27) Başkasına ait olan bir yerde, sahibinin rızası olmaksızın kılınan namaz mekruhtur. Bir görüşe göre böyle bir yer, bir müslümana ait olup ekilmemiş ise, üzerinde namaz kılmakta kerahet yoktur.

28) Bir kimse başkasına ait olan bir yer ile herkese ait bir yol üzerinde namaz kılmak mecburiyetinde kalsa, bakılır: Eğer şahsa ait yer ekilmiş veya gayri müslüme ait ise, o yol üzerinde kılması daha iyidir. Gayri müslimin bu namaza razı olmayacağı bilinen şeydir.

29) Namazı huzuru bozacak ve kalbi meşgul edecek şeylerin bulunduğu yerlerde kılmak mekruhtur. Çalgı ve eğlencelerin bulunduğu yerlerde namaz kılmak gibi. Mescidlerde çalınması düşünülecek olan ayakkabıları da arka tarafa bırakmak, huzuru bozacağından mekruh sayılmıştır.

30) Yanmakta olan sobaya, ocağa ve ateş dolu mangala karşı namaz kılmak mekruhtur. Muma, kandile, lâmbaya karşı namaz kilmak ise, mekruh değildir. Yine asılı bulunan *Mushaf-i Şerife* veya bir kılıçla karşı namaz kılmak da mekruh değildir. Çünkü bunlara hiçbir kimse tarafından tapılmamıştır.

31) Bir insanın yüzüne karşı, arada engel olmaksızın namaz kılmak mekruhtur. Fakat bir insanın arkasına karşı namaz kılmak mekruh değildir. Ancak bu adamın konuşmasından dolayı şaşırıkmak umuluyorsa, mekruh olur.

32) Temiz olmayan şeylere karşı ve temiz olmayan şeyler yakınınnda namaz kılmak mekruhtur. Bunlar namaza olan saygıya aykırı hallerdir. Mezarlıkta, yol ortasında, hamamda, hayvan boğazlanan yerlerde namaz kılmak da böyledir. Fakat mezarlıkta veya hamam gibi yerde namaz için bir yer ayrılmışsa, kerahet olmaz.

33) Namazda bir gerek bulunmaksızın bir çocuğu yüklenmek veya kendisini mesgul edecek bir eşya taşımak mekruhtur.

34) Helâya (tuvalete) gitmek sıkıntısı olduğu halde namaza başlamak mekruhtur. Öyle ki, namaz içinde böyle fazla bir sıkıntı gelip kalbi mesgul edecek olursa, vakit müsait olduğu takdirde namazı bırakmalı, sıkıntıyı giderdikten sonra abdest alıp tekrar namaza başlamalıdır. Böylece namaz kalb huzuru ile kemal üzere kılınmış olur. Aksi halde namaz sahî olursa da, günah işlenmiş sayılır.

35) Namaza engel olmayacağından az bir pisliğin elbiselerde, bedende ve namaz yerinde bulunması mekruhtur.

36) Kirli elbiselerle, ev işlerinde giyilen elbiselerle namaz kılmak mekruhtur. Çünkü süs sayılan temiz elbiselerle namaz kılınması emrolunmuştur. Ancak başka elbise yoksa, bunlarla kılınabilir.

37) Bir özür olmaksızın elbiseyi giymeyip omuzlar üzerine alarak salivermek suretiyle namaz kılmak mekruhtur.

38) Namazda, elleri çıkaracak bir aralık bırakmaksızın ihram gibi bir şeyin içine bürünmek mekruhtur.

39) Bir özür olmadan yalnız tek bir elbise ile (bir entari ile) namaz kılmak mekruhtur. Erkeklerin sıcak bölgelerde gömlek giymeyip yalnız şalvar ile namaz kılmaları da böyle mekruhtur.

40) Bir zaruret olmaksızın erkeklerin ipek elbise ile namaz kılmaları mekruhtur. (Kerahet ve istihsan bölümüne bakılsın).

41) Elbiseyi topraktan veya diz yerinin belirmesinden korumak için rükûa veya secdeye giderken “az bir hareketle” yukarıya çekmek mekruhtur. Bilindiği gibi “çok hareket” namazı bozar.

42) Namazı gasbedilmiş bir elbise ile kılmak mekruhtur. Başka bir elbise bulunmasa, yine hüküm aynıdır. Çünkü başkasının malından sahibinin izni olmaksızın yararlanmak caiz değildir.

43) Erkeklerin secde ederken yere değmesin diye, bütün saçlarını arka tarafa toplayıp bağlamaları mekruhtur.

44) Erkeklerin uzatmış oldukları saçlarını, kadınlar gibi bağlayıp başlarının üzerinde bağlamış veya başlarının etrafına sarmış oldukları halde namaz kılmları mekruhtur. Böyle bir şeyin namaz içinde kasden yapılması ise "çok hareket" olacağından namazı bozar.

45) Namaz içinde az bir hareketle insanın üzerinden elbise çıkarması, başındaki sarığı çıkarması veya böylece bir şeyi giyinmesi veya başını sarması mekruhtur. Fakat böyle bir şey, fazla bir hareketle yapılrsa, namaz bozulur. Namazda elbise ile veya vücudun organları ile gereksiz olarak oynamak da mekruhtur.

46) Namazda başın etrafına mendil gibi bir şey bağlayıp tepesini açık bırakmak mekruhtur.

47) Namazda tenbellikten ve gevşeklikten dolayı başı açık bulundurmak mekruhtur. Tenbellikten maksad, baş örtmeyi bir ağırlık saymaktadır. Gevşeklikten maksad da, namazda baş örtmeyi önemsememektir. Halbuki bu bir sünnettir. Böyle olmayıp da özürden dolayı olursa, başın açık bulunmasında bir kerahet yoktur. Sadece sıcaktan veya hafiflemekten dolayı başı açık bırakmak ise, mekruh görülmüştür, bu bir özür sayılmaz.

Bir de namazda tevazu ve huşu maksadı ile başı açık bırakmakda bir kerahet yoktur, denilmiştir. Bununla beraber deniliyor ki, tevazu ve huşu bir kalb işidir. O halde kalb ile tevazu ve huşuda bulunup başı örtmek daha iyidir. Yine denebilir ki, tevazu ve huşu maksadı ile başı açık bırakmak, kalbdeki tevazu ve teslimiyetin bir dış görüntüsüdür. Bunun için iyidir. Şu kadar var ki, namaza başlarken sadece tevazu ve huşu maksadı ile başları açık bırakacak kimseler pek az bulunur.

Şunu da ilâve edelim ki, biz namazlarımızı Peygamber Efendimizin kıldıgi gibi kılmakla emrolunmuşuz. Çünkü bir hadis-i şerifde Peygamber Efendimiz şöyle bulyurmuştur: "*Beni namaz kılarken nasıl görüyorsanız siz de öyle namaz kılın.*" Peygamber Efendimiz ise, namazlarını mübarek başları örtülü olarak kılmışlardır. Bu bir âdet işi değildir. Doğrusu namazda peygamberimizin uyguladığı sünnet işine uymak ve başkalarına benzemekten sakınmak meselesidir. İhramda başların açık bulundurulması başka bir hikmete bağlıdır. O, mahşer hayatının bir örneğidir. Namaz buna kıyas edilemez. İbadetlerde kıyas geçerli olmaz. Artık gerçek bir özür bulunmadıkça, başı güzel bir şekilde secdeye engel olmayan bir giysi ile örtmenin daha

faziletli olduğu kesindir. Öyle ki, secde esnasında baştan düşen bir giysiyi (tek el ile) başa yerleştirmek faziletli görülmüştür. Fakat iki elle (çok hareket ile) yapılmaz.

Bu konuda kerahet ve fazilet erkekler göredir. Kadınlara göre ise, başlarının namazda örtülü olması her halde şarttır. Başlarının açık bulunması, namazlarını bozar. Bu konu, din kitaplarımızın birçoğunda, özellikle "Bahr-i Raik" ile "Reddü'l-Muhtar" adlı eserlerde ayrıntılı yazılmıştır.

48) Namaz kılanın başı üstünde veya kendisine yakın olarak ön tarafında veya kendisine yakın olmasa da, sağ ve sol tarafında hizasındaki duvar veya tavan üzerine çizilmiş veya asılmış büstümüş canlı yaratık şekillerinin bulunması mekruhtur. Arka tarafda bulunması da çoğunlukça mekruh sayılmıştır. Fakat bunun keraheti nisbeten azdır.

Namaz kılanın ayakları altında veya oturduğu yerde bulunan veya karşısından organları seçilemeyecek kadar küçük olan veya başları kesilmiş veya yüzleri büsbütün silinmiş veya örtülü yok edilmiş bulunan bir resmin bulunması, namaz bakımından keraheti gerektirmez.

Yine, kese ve cüzdan gibi şeyler içinde bulunan paralar üzerinde basılı bulunan resimler veya bir organda dövme suretiyle çizilip elbise ile örtülen şekiller veya yüzük taşına oyulup belirsiz halde kalan resimler namazın kerahetini gerektirmez.

Canlılara ait olmayan resimlerde de kerahet yoktur. Ağaç, bina, ay ve güneş resimleri bu kısımdandır. Çünkü bunların resimlerine ibadet edilmemiştir. Ancak namaz kılanın zihni meşgul edecek bir durum bulunursa, kerahet olur. Bir de kuştan daha küçük olan bir şekil veya bir yerde bulunduğu halde ayakta iken bakılınca organlarının ayırımı belirsiz olan resim, namaz kılanın yanında bulunsa, keraheti gerektirmez.

49) Üzerinde canlı resimleri bulunan bir elbise ile namaz kılınması ve canlıya ait bir resim üzerine secde edilmesi mekruhtur. Fakat böyle bir elbisenin üzerine başka bir elbise giyilirse, onunla namaz kılınmasında kerahet yoktur.

Bir yere serili olup üzerinde böyle resimler bulunan bir serginin, resim bulunmayan kısmında namaz kılınması ve secde edilmesi mekruh değildir.

Bilindiği gibi, öteden beri birçok kavimler, yalnız bir olan Allah'a iman inancını bırakıp şirke düşmüşler ve tasarladıkları canlı tanrılarının resim ve heykellerini yaparak onlara tapınmışlar, hürmet göstermişler ve ibadethanelerini onlarla doldurmuşlardır.

Bugün madde yönünden pek yüksek görülen nice milletler de henüz kendilerini böyle putlara tapmaktan kurtaramıyorlar. İslâm dini ise, insanlara tevhid (yalnız Allah'a ibadet) inancını tebliğ edip öğretmiştir. Allah'a ortak koşan kavimlerin

bu putlara tapma hallerini çok fazla kötülemiştir. Artık ezeli ve ebedî olan, her şeye hakim bulunan bir yaratıcının varlığına inanan ve yalnız O'na ibadetle şeref kazanan İslâm toplumunun bu putlara tapanlara karşı bir ayrılık nişanı göstermesi gerekir. Yalnız bir Allah'a iman (tevhid) inancını daima göstermek için mabedlerini ve namaz kılacakları yerleri, bu gibi puta tapanları taklit ve onlara saygı anlamına gelecek şeylerden uzak bulundurmaları bir görev gereğidir.

Gerçekten hiçbir müslümanın bu gibi resim ve heykellere tapınmak hatırlından geçmez. Fakat şu putperest milletlere karşı bir ayrılık eseri göstermek ve zihni az çok meşgul edecek şeylerden namazgâhlarını uzak bulundurmak dinimizin yüksek hikmetleri gereğidir.

50) Namazın mekruhlarının bir kısmı “**İmamet ve Cemaat**” konusunda, bir kısmı da “**Kıraat ve Evkat-ı Salât**” bölümünde ve diğer konularda yeri geldikçe anlatılmıştır.

51) Yanılma olmaksızın ve sehv secdelerini gerektirmeksiz keraheti tahrîmiye ile kılınan namazların iade edilmesi vacibdir. Fatiha süresi yerine kasden başka bir ayet okunarak kılınan namaz gibi...

Tercih edilen görüşe göre, kerahetle kılınan önceki namazla farz yerine getirilmiş olup iade sureti ile kılınan namaz ise onun eksiklerini tamamlayıcı yerine geçmiş bulunur.

NAMAZI BOZAN VE BOZMAYAN ŞEYLER

“**Fesad**” bozulma ve “**Ifsad**” da bozma demektir. Bunların karşıtı “**Salâh (Sîh-hat)**” ve “**Islah**”dır. İbadetlerde fesad ile “**butlan**” birdir. Fasid olan bir ibadete “**batıl**” da denir.

Bir şeyi bozan sıhhat halinden çıkaran şeye de “**mûfsid**” denir. Çoğununa “**mûf-sidat**” denir.

Bir namazın şart ve rükünlerinden biri bulunmamakla o namaz fasid olacağı gibi, bu şart ve rükünler üzere başlanıldıktan sonra bazı şeylerin bulunmasından dolayı da fasid olabilir. Namazı böyle bozan şeylere “**Mûfsidat-ı Salât**” adı verilir. Bunların bir kısmı daha önce yeri geldiğinde anlatılmıştı.

Biz burada şart ve rükünleri ile başlanmış bir namazı bozacak şeylerin başlıklarını yazacağız. Şöyle ki:

1) Namazda iki harfden ibaret dahi olsa, namaz kılanın işiteceği derecede söz söylemek namazı bozar. Bu hususta kasid, yanlışma, uyuma ve hata halleri eşittir.

2) Bir hastalık sebebiyle veya bir malın ve bir arkadaşın kaybolması gibi müsibetten dolayı harfler belirecek şekilde sesle ağlamak veya “ah, uh, eh” diye inlemek, “öf” demek, yahut bir toza üflemek veya bir şeyden bezginlik göstermek için “uf, tuh” demek namazı bozar.

Yüce Allah’ın korkusundan, cennet veya cehennemi hatırlamaktan dolayı ağlamak, ah ve iniltide bulunmak namazı bozmadır. Kendini tutamayacak derecede şiddetli hastalıktan dolayı bir ah ve inilti de namazı bozmadır.

3) Cemaattan biri, imamın okuduğu Kur’andan duygulanarak ağlasa veya “evet” dese, bakılır: Eğer bu bir huzur ve huşu eseri ise, namazı bozulmaz. Fakat sadece ses güzelliğinden lezzet duyma eseri ise namazı bozulur.

4) Bir özür veya makbul bir sebeb bulunmaksızın “eh, eh...” diye boğazı gürlütü çıkararak temizlemek namazı bozadır. Fakat zorlamayarak kendiliğinden gelen bir öksürme, bir özür sayıldığından namazı bozmadır. Sesi düzeltip düzelleştirmek için veya namazda bulunduğu bildirmek için veya kendi imamının bir kiraat hatasını düzeltmek için bunun yapılmasında namaz bozulmaz. Çünkü bu boğaz temizliği doğru bir maksada dayanmaktadır. Sahih olan görüş budur.

5) Aksıran kimseye namazda “Yerhamükallah” denilmesi ve başkasının “Rahimekallah” demesi üzerine namazda “amîn” denilmesi namazı bozadır. Fakat aksıranın kendi nefsine karşı “Yerhamükallah” demesi namazı bozmadır. Yine, aksıran kimseye hamd etmesini hatırlatmak için namazda “Elhamdüllâh” denilmesi, sahîh olan görüşe göre namazı bozmadır. Çünkü bu sözün cevab yerinde olması benimsenmiş değildir. Bu yalnız bir hatırlatmadan ibarettir.

6) Namazda “Allah” ismi işitilmekle “Celle Celâlüh” denilse veya Peygamber Efendimizin şerefli ismi işitilmekle “sallallahu aleyhi ve sellem” denilse, bakılır: Eğer bununla bir cevap kastedilmiş ise namaz bozulur. Fakat yalnız bir övgü ve yükseltme kasdedilmişse, bozulmaz. Çünkü bu, namaza aykırı olmayan bir zikir olmuş olur.

7) Namazda şeytanî bir vesveseden dolayı “Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah” denilse, bakılır: Eğer bu vesvese ahiretle ilgili bir şey ise, namaz bozulmaz. Fakat dünya ile ilgili bir şey ise, namaz bozulur. Çünkü vesvese biracidir. Bu durumda dünyaya ait bir acıdan dolayı bu “Lâ havle” sözü söylemiş olur.

8) Namaz kılmakta olan kimse, kendisini çağrıra veya içeriye girmek için izin isteyene, namazda olduğunu anlatmak için “Elhamdü lillâh” veya “Sübhanellâh” dese veya okuyuşunu aşıkâr yapsa, bununla namaz bozulmaz.

9) Kur'an-ı Kerim'in içinde veya hadis-i şeriflerde bulunan bir duayı namaz içinde okumak, namazı bozmadır. Namazda: “Allahümme Ekremnî, Allahümme en'im

aleyye, Allahümme aslîh emri, Allahümmerzuknî'l-afiyete, Allahümmeğfir lî ve li-valideyye ve lilmüminine velmüminat" denilmesi gibi...

Fakat: "Allahümmeğfir liammî, Allahümmeğfir lihalî" gibi bir dua, namazı bozar. Çünkü böyle bir dua Kur'an'da ve hadislerde yoktur.

10) Namazda, insanların sözlerine benzer bir şekilde dua edilmesi ve insanlardan istenilmesi imkânsız olmayan bir şeyin Yüce Allah'dan istenilmesi, namazı bozar. "Allahümme at'imnî lahmen = Allah'im bana et yedir.", "Allahümme kzi deyni = Allah'im borcumu öde." ve "Allahümmerzuknî zevceten = Allah'im beni zevceyle riziklandır." diye dua edilmesi gibi...

11) Namazda bir kimseye dil ile selâm vermek veya başkasının selâmını dil ile almak veya tokalaşarak selâmlaşmak namazı bozar. Sadece Aleyküm denilmesi veya yanılarak selâm alınması da böyledir.

12) Namazda el ile veya baş ile selâm alınsa, sorulan veya istenilen bir şey için baş, göz ve kaş ile işarette bulunulsa, namaz bozulmaz. Fakat bir namaz kılana: "İleri git, yanında namaz kılacak kimseye yer ver" denilip, o da bu emre uyanarak hareket etse, namazı bozulur. Çünkü namaz içinde Allah'dan başkasının emrine uymuş olur. Fakat kendiliğinden biraz çekilerek namaz kılacak kimseye safda yer vermesi namazı bozmaz.

13) Namaz içinde çok sayılan iş ve hareket, namazı bozar. Az sayılan iş bozmez. Şöyled ki: Namaza ve namazı düzeltmeye ait olmayan ve çok hareket sayılan bir hareket namazı bozar. Çok iş ve hareket o işdir ki, onu işleyen kimseyi dışardan bir kimse gördüğü zaman, namazda olmadığından şüphe etmez. Bunun karşıtı az iştır ki, sahibini gören, onun namazda olup olmadığından şübheye düşer.

Örnek: Namaz kılmakta olan bir kimse, yerden bir taş alarak kuş veya benzeri bir şeye atacak olsa, namazı bozulur. Çünkü bu hareketi çok harekettir. Fakat yanında bulunan bir taşı bir eliyle atacak olsa, namazı bozulmaz. Çünkü bu bir az işdir. Ancak namaz içinde başka bir şey ile uğraştığından dolayı günah işlemi olur.

14) Bir kimse namazda, kendi imamından başka bir kimsenin okuduğu Kur'an'daki yanlışlığı veya takıldığı yeri düzeltse namazı bozulur. Çünkü bu hareket bir öğretme ve öğrenme sayılır. Öğretme ve öğrenme ise, çok harekettir. Fakat kıraat maksadı ile okuyup da bunun sonunda o kimse için düzeltme hasıl olsa, namazı bozulmaz.

Yine, kendi imamı için düzeltme yapsa, namazı bozulmaz. İmamın yeteri kadar Kur'an okumuş olması fark etmez. Çünkü bu aynı namazı düzeltmeye aittir. Fakat namaz kılan bir kimse, kendisi ile beraber aynı namazda olmayan kimsenin okuyuşunu düzeltirse, namazı bozulur; çünkü bu bir öğretme sayılır.

15) Bir kimse namazda iken vücudunu bir kere veya arka arkaya iki kere veya değişik rekâtlarda birer, ikişer kere kaşısa, namazı bozulmaz. Fakat bir rekatta bir-biri ardına üç defa kaşısa, bozulur. Ancak bir organını, elini tekrar kaldırımdan birkaç defa kaşması, bir defa kaşına sayılır.

16) Namazda bir özür olmaksızın birbiri ardından hiç durmadan en az üç adım atmak namazı bozar. Yine, bir şahsin çarpması üzerine, namaz kılanın elinde ol-mayarak yerden üç adım kadar yürümesi de namazı bozar. Namaz kılanın yerden tutup çıkarılmak da böyledir, namaz bozulur.

17) Namazda tekrarlama yapılmaksızın bir el ile baştan sarıgi veya giysiyi kaldırıp yere koymak veya bunları yerden kaldırıp başa koymak, namazı bozman. Fakat bunları yerden kaldırıp başa koymak çok iş ve harekete muhtaç olursa, na-mazı bozar.

18) Namaz kılmakta olanın bir kimseye bir el veya bir kamçı ile vurması, na-mazı bozar. Çünkü bu, çok iş ve harekettir. Fakat hayvan üzerinde namaz kılanın bu hayvana arka arkaya üç defa vurması, namazını bozarsa da, bir veya iki defa vurması bozman. Sahih olan görüş budur.

Yine, hayvanın yürümesi için, bir ayağı iki defa hareket ettirmek namazı boz-maz. Fakat iki ayağı hareket ettirmek bozar. İki ayak, iki el yerinde sayılır.

19) Namazda iken hayvana binmek, namazı bozar, fakat namazda iken hay-vandan inmek bozman.

20) Namaz içinde bir ayakkabıyı iki el ile giyinmek, namazı bozar. Fakat aya-ğındaki ayakkabalarını ayaktan kolayca çıkarıvermek, namazı bozman.

21) Bir kimse yanilarak veya kasden bir buğday tanesi yese, bir damla su içse, gözüne sürme çekse, bedeninin herhangi bir yerine yağ sürse, baş ve sakalının saç-larını tarasa veya örse, namazı bozulur. Çünkü bunlar birer çok iştir. Fakat bir elinde bulunan yağı veya benzerini diğer eline almaksızın başına veya başka bir organına sürse, bununla namazı bozulmaz. Çünkü bu az bir iştir.

22) Namazda çocuğu alıp emzirmek namazı bozar. Namaz kılmakta olan bir kadının memesini çocuk kendi başına tutup emecek olsa bakılır: Eğer süt çıkmak-sızın bir iki defa emmiş olursa, namaz bozulmaz. Fakat süt çıkarsa veya süt çı-kımkasızın iki defadan çok emerse, namaz bozulur.

23) Namaz içinde bulunan bir erkeği, zevcesinin öpmesi veya okşaması ile na-mazı bozulmaz. Ancak erkeğin şehveti uyanırsa, bozulur. Fakat bir kadının namazı, kocasının kendisini şehvetle okşaması ile veya ister şehvet olsun, ister olmasın öp-mesiyle bozulur. Çünkü cinsel yaklaşma konusunda kocanın hareketi asıldır.

24) Bir kimse namazda iken, gözüne karşı gelen bir kitaba yalnız baksa ya-hut ne yazılmış olduğunu anlamak için bir göz atsa, sahih olan görüşe göre, na-mazı bozulmaz. Fakat karşısında bulunan bir Kur'an-ı Kerim'den yahut yazıları bulunan bir mihrabdan Kur'an-ı Kerim ayetlerini okuyacak olsa, bakılır: Eğer oku-duğu ayetler, onun ezberinde idi ise, namazı bozulmaz. Fakat ezberinde yoktu ise, en az bir ayet okuyunca namaz bozulur; çünkü bu, bir öğrenme demektir. Bu mesele İmamı Azam'a göredir. İki imama göre, ziyade okumakla da bozulmaz. Ancak böyle bir okuma mekruhtur. Bunda, kitab ehline (Yahudi veya Hıristiyan-lara) bir benzeyiş vardır.

25) Bir maksada bağlı olmayarak kalbe gelen kuruntular ve işler namazı bozmaz. Onun için, bir kimse namaz içinde dili ile söylemeksizin düşüncesi ile bir şiir veya bir hutbe düzenleyecek olsa, günah işlemiştir. Çünkü böyle ya-pan kimsenin kalbi, namazda başka şeyle uğraşmış olur. Bununla beraber na-mazı bozulmaz.

26) Namaz kılmakta olan bir kimse, kaç rekât namaz kıldığına dair olan bir soruya cevap olarak elinin parmaklarını gösterecek olsa, namazı bozulmaz. Yine üç kelimedен az olmak üzere yazı yazsa, namazı bozulmaz. Ancak görenler, onun namazda olmadığını sanırlarsa, namazı bozulur.

27) Cemaatte namaz kılan kimse, bir özür sebebiyle, diğer bir görüşe göre de özürsüz de olsa, ön tarafa, sağ veya sol tarafa yahut kibleden yüzünü çevirmek-sizsin arka tarafa bir rükün mikdari, dura dura birer saf kadar gitse, mescidden çıkmadıkça veya kırda ise, saflardan ayrılmadıkça namazı bozulmaz. Çünkü mes-cidde ve sahrada safların bulunduğu kısım, tek bir yer sayılır. Bunun için kırda namaz kılanın ön tarafında saf bulunmazsa, secde yerinin önüne geçmesi ile na-mazı bozulur. Yine tek başına namaz kılanın da, secde yerini geçmesi ile namazı bozulur. Kadınlar için evleri, bir görüşe göre mescid, diğer bir görüşe göre kır hükmündedir.

28) Ağız dolusundan az olan bir kusunu, elde olmayarak yutulursa, bununla namaz bozulmaz.

29) Namazda olan bir kimse, göğsünü özürsüz olarak kibleden döndürse, na-mazı bozulur. Fakat bir organdan kan çıkmak gibi bir sebeble abdestsizlik mey-dana geldiğini yanlışlıkla zannetse de kibleye arka çevirecek olsa, mescidden çıkmadıkça namazı bozulmaz. Fakat bu adam imam olur da yerine başkasını ge-çirirse, namaz bozulmuş olur.

30) Namazda bulunan kimseden burun kanaması veya kusunu gibi, istekle olmayan abdesti bozacak bir şey meydana gelse, o kimse serbest olur: Dilerse abdest alıp yeniden namaz kılars. Buna namaza yeniden başlama (istinaf-ı salât)

denir. Faziletli olan da budur. Dilerse, namaza aykırı hiçbir şeyle uğraşmaksızın en yakın yerdeki su ile abdest alır ve tek başına idiyse, bu abdest aldığı yerde veya evvelce namaza başlamış bulunduğu yerde namazının geri kalan kısmını tamamlar. Bir imama uymuş idiyse, evvelki yerine dönüp orada namazını tamamlar. İmama uymanın sıhhatine engel olacak bir yerde durup oradan tekrar imama uyamaz. Ancak cemaatla kılanan namaz bitmiş olursa, o zaman yalnız başına namaz kılan gibi hareket eder. Bu namaz kılışa da, başlanan namaza devam (bina-i salât) denir. Böyle bir kimse abdest almak için yakın suyu bırakıp uzağa gitse veya gidip gelirken Kur'an okusa veya bu arada avret yeri açılsa, artık namazı bina edemez (başladığı namazdan geri kalan kısmı kılamaz). Yeniden namaz kılması gereklidir. (Lâhik bölümüne bakılsın).

31) Namazı bozulan bir imamın, kendi yerine başkasını geçirmesi ittifakla caizdir. Şöyled ki: Bir imâma, namaz kılarken burnu kanamak gibi (semavî) bir abdestsizlik gelse, cemaat içinden imam olmaya elverişli bir kimseyi işaretle veya elbiselerinden tutarak mihraba geçirir. İmamla beraber yalnız bir kişi bulunmuş olsa, bu kimse imamete ehil ise, imamlığa geçmesi kararlaşmış olur. İmam böyle yerine bir adam geçirmeksızın mescidden çıkışa veya sahrada ise safları geçmiş olsa, cemaatin namazı bozulur. İmam tek başına namaz kılan hükmünde kalır. Dilerse abdest alıp namazı bina eder (bıraktığı yerden tamamlar), dilerse yeniden namazını kilar. Bu istihlâf (yerine başkasını geçirme) konusunda cemaatin bilgisi yoksa, istihlâf cihetine gidilmeyip namazın yeniden kılınması daha faziletlidir. Çünkü bu durumda namazın bozulmasını gerektiren bazı haller olabilir.

32) Dişlerin arasında kalmış olan bir kırıntı namaz içinde yutulsa, bakılır: Eğer en az nohut mikdari ise namazı bozar. Bundan küçük ise namazı bozmanaz.

33) Ağızda bulunan bir şeker parçasının, namazda çiğnenmediği halde tadı boğaza gitse, namazı bozar. Fakat namazdan önce yemiş bir yemeğin ağızda kalmış olan tadı, namaz içinde tükürükle boğaza gitse, bununla namaz bozulmaz.

34) Namazda sakız veya Hindistan cevizi gibi bir şey, arka arkaya üç kez çiğnenecek olsa, namaz bozulur. Yutulmasa da böyledir. Fakat çiğnenmediği halde bunun küçük bir parçası boğaza gidecek olsa, bundan namaz bozulmaz.

35) Namaz içinde bayılma ve çıldırma halleri namazı bozar.

36) Dört rekâtlı bir namazı bilmemezlikle iki rekât sanarak birinci oturuştan sonra selâm veren kimsenin namazı bozulur. Yatsının farzını teravih, öğlenin farzını cuma veya sabah namazı zannederek birinci oturuşta selâm verilmesi de böyledir. Fakat yanırlarak böyle bir selâm vermekle namaz bozulmaz.

İSKAT-I SALÂT (NAMAZ BORCUNU DÜŞÜRME) MESELESİ

Kazaya kalmış beş vakit farz namazlarla vitir namazlarının bağışlanması umudu ile yapılan bir sadaka verme işlemine “İskat-ı Salât” denilmektedir. Şöyle ki:

Mükellef bir insan, farz ve vitir namazlarını, ima ile dahi olsa yerine getirmeye gücü olduğu halde, eda veya kazayı yapmaksızın olse, bunların düşürülmesi için (bunların manevî sorumluluğundan kurtulması ümidi ile) bunlara karşı ödenmek üzere malının üçte birinden harcama yapılmasını vasiyet etmesi gereklidir. Buna göre ölüünün geriye bıraktığı malın üçte birinden namazlar için fidye (bedel) verilir. Böylece bağışlanması için Yüce Allah'a dua edilir.

İskat-ı Salât (namazların düşürülmesi) için vasiyette bulunmamış olan bir ölüünün velisi (varislerinden biri) tarafından bağış yolu ile verilecek bir mal ile de, bu “İskat” işlemi yapılabilir. Ölüünün bu yüzden bağışlanması Allah'ın rahmetinden umulur.

Yabancı bir kimse tarafından yapılacak böyle bir bağışın bu konuda yeterli olup olmadığı üzerinde ihtilâf vardır. Her halde, yabancı bir kimse tarafından ölü adına verilecek sadakadan da ölüye sevab ulaşır.

Bir kimse hastalığı sırasında kazaya kalmış namazlarını düşürmek için fidye ve sadaka veremez. Çünkü bunları kaza etmesi ihtimali vardır. Vereceği bu fidye hiçbir zaman namaz yerine geçemez. Fakat bu hastalık halindeki namazlarını kaza etmek fırsatını bulamayacağını düşünerek vasiyette bulunsa, bu vasiyeti ölümünde, varisi varsa bırakmış olduğu malın üçte birinden, varisi yoksa malının tamamından (İskat-ı Salât olarak) yerine getirilir.

İskat-ı salât için ölüünün milâdi yıl olarak hayatı esas alınır. Şöyle ki: Ölü erkek ise on iki, kadın ise dokuz yaşından sonraki yaşadığı yıl hesab edilir. Bu zaman içinde namazlarını kılmış olsa dahi, bunların kılınmasında noksanlar bulunacağı düşüncesi ile bütün bu müddet içindeki namazları için fidye verilmesi tercih edilir. Örnek: Ölen bir erkeğin ömrü yetmiş yıl olsa, bunun elli sekiz senesi için her namaz karşılığında bir fitre mikdarı fidye verilir.

Namaz fidyesi için ayrılan para, ömre göre hesap edilen namazların karşılığı olarak yetmediği takdirde, bu para çoğunuyla on fakire devir şeklinde verilebilir.

Örnek: Altmış iki yaşında ölen bir kimsenin elli senelik hayatı için devir yapılmak istense, fitre elli kuruş olduğu kabul edilerek namazların iskati için de doksan lira ayrılmış bulunsa, bir aylık devir yapılır. Şöyle ki: Vitir namazı dahil, bir aylık namaz, otuz gün itibarı ile yüz seksen vakit eder. Bunun fidyesi de, elli kuruş fitre üzerinden doksan lira eder. Elli senede ise, altı yüz ay vardır. Bu durumda bu doksan lira on fakire veya birkaç fakire altı yüz defa devredilir. Eğer bu ayrılan para

iki misline (180 liraya) çıkarılmış olursa, üç yüz defa devir yeterli olur. Eğer ayrılan para kırkbeş lira olursa, o zaman bin iki yüz defa devir gerekir. Böylece devir sayısı, ayrılan paranın mikdarına göre değişir.

Fidyenin devri yapılırken acele etmemelidir. Usulüne göre alıp verilmelidir. Şöyle ki: Ölünün mükemmel olan varisi (velisi), fidyeyi fakire verirken “Falan oğlu falanın namaz keffareti olmak üzere bunu al.” deyip gerçekte fakire ait olarak bu parayı vermelidir. Fakir de: “Bunu kabul ettim.” deyip aldıktan sonra kendi rızası ile veliye hibe ve teslim etmelidir. Veli de hibeyi kabul edip aldıktan sonra yine bu şekilde o fakire veya başka bir fakire vererek kazaya kalan namazları karşılayıncaya kadar devir yapılp bitirilmelidir.

Böyle bir paranın fakire bağışlanması, fakirin de şefkat duygusunu göstererek bunu bağışlayana hibe etmesi, geçmişti düzeltmeye gücü kalmamış olan din kardeşinin manevî sorumluluğunu azaltmak gibi, çok hayırlı bir maksada yönelik bulunduğuandan, bu işlem büyük bir merhamet ve kardeşlik alâmetidir. Din kardeşleri arasındaki vefakârlık görevi unutulmamalıdır.

İhtilâftan kurtulmak için devir işlemini velinin kendisi yapmalıdır. Kendisi yapamazsa, yerine başka bir kimseyi tam bir yetki ile vekil tayin etmelidir. Artık vekil olan kimse o parayı veli adına fakire vermeli ve o parayı veli adına fakirden bir aracı sıfatı ile o parayı hibe olarak kabul eylemelidir. Böyle olmazsa, o şahsin bu parayı başkasının mülkiyetine geçirmeye ve veli adına mülk edinmeye yetkisi olamaz.

Yabancının da ölü adına bağış yolu ile namaz için fidye verebileceğine inanan bazı fikih alimlerine göre ise, böyle devamlı bir vekâlet alınmasına gerek yoktur. Başlangıçta fidyeyi vermeye veli tarafından vekâlet verilen kimse bunu başkasının mülkiyetine geçirir ve fakirin de kendisine yapılan hibesini kabul ederek bunu kendi tarafından ölü adına fakire tekrar temlik eder (mülkiyetine geçirir). Bununla beraber birinci görüş tercih edilmiştir. Devirden sonra velinin veya vekilin eline hibe yolu ile gelen paradan, kendileri ile devir yapılan fakirlere, kalblerini hoş tutmak için bir miktar verilir. Geriye bir miktar kalırsa, o da başka fakirlere sadaka olarak verilir. Eğer bu para yerine mücevherattan bir şey konulmuş olursa, bunun kıymeti üzerinden sadaka verme işlemi yapılır.

Namaz fidyesinden sonra oruç keffareti, sonra kurban keffareti, sonra yemin keffareti için tekrar devir yapılır. Bir nafile olarak başlanıp da bozulduktan sonra kaza edilmemiş namazlar, adanmış olup da getirilmemiş adak namazlar ve kurbanlar için de bir miktar devir yapılır. Hatta yapılmamış tilâvet secdesi de bir vakit namaz sayilarak bundan dolayı da fidye verilir. Namaz fidyesinin tümünü bir fakire bir günde vermek caizdir. Fakat oruç ve yemin keffaretleri böyle değildir. Bu

fidyeler bir günde bir şahsa toptan verilemez. (Oruç ve Yemin Keffareti bölümüne bakılsın.)

Namaz fidyesinin vasiyet edilmesi, bunun varisler tarafından bağış yolu ile yapılmasından daha iyidir. Bir de bu fidye, daha ölü gömülümeden yapılmalıdır. Uygun olan budur. Bununla beraber gömüldükten sonra yapılması da caizdir. Ölünün velisi, ölü adına kazaya kalmış namazlarını kılamaz, oruçlarını tutamaz. Fakat bu gibi ibadetlerin sevabından ölmüş bir müslümana hediye yapılabilir. Ölünün bundan faydalanaçağı Allah'ın ihsanından beklenir.

İmâ ile de namaz kılamayan bir hasta, bu hal üzere ölse, bu hastalığı müddeti içinde kılamamış olduğu namazlar için vasiyet etmesi gerekmekz. Çünkü bunları kaza etmekten sorumlu olacağı bir zamana ermemiştir. Bunun için bu namazlar, üzerine ödenmesi gereken bir borç olmamıştır. Bundan dolayı fidye verilmesi yoluna gidilmez.

Namaz için fidye vermeye dair açık bir delil ve icma yoktur. Bu usul, delil ile sabit olan oruç fidyesine kıyas yolu ile de kabul edilmiş değildir. Bu bir ihtiyat işidir. Hanefî müctehidleri bunu güzel görmüşlerdir. Bunun kazaya kalmış namazlar yerine gececeği kesin olarak ileri sürelemez. Ancak böyle bir fidye vasiyeti, bir pişmanlık eseridir, bir istigfar nişanıdır. Bunun varis tarafından bağış yolu ile yapılması da, bir şefkat ve hayırseverlik alâmetidir. Kaza için de bir imkân kalmamıştır. Bu yönden bu fidyenin kabulü Yüce Allah'ın rahmetinden umulmaktadır. Bunun için bu usul, bazlarının sandığı gibi, sonradan İmam Birgivî merhum tarafından ileri sürülmüş bir şey değildir. Doğrusu şudur ki, bu mesele Hanefî mezhebi üzere yazılmış en eski kitablarda da bu şekilde mevcuttur. Deniliyor ki:

Fidye ile oruç borcunun düşeceği üzerinde nass (kesin delil) vardır. Namaz da, Hanefî fikih alimlerinin istihsan görüşlerine göre oruç gibidir, oruçtan daha önemlidir. Bunun için kaza edilmesine imkân kalmamış olan namazlardan dolayı da fidye verilerek Yüce Allah'ın mağfireetine siğınmak, ihtiyatî bir iş olarak uygundur.

İmam Muhammed El-Şeybanî (Allah ona rahmet etsin) Ziyadat adlı kitabında "Namaz fidyesi" İnşallahü tealâ kifayet eder, demiştir. Demek ki, bunun afv ve mağfirete bir vesile olacağı Yüce Allah'dan umuluyor. Yoksa bunun üzerinde kesin bir delil yoktur. Eğer bu fidyenin namazlara kifayet edeceği kesin bir delile veya kıyasa dayansayıdı, böyle Allah'ın dilemesi şeklinde söz söylemezdi.

Fahrü'l-İslâm Pezdevî'nun Usul kitabıyla söyle deniliyor: Namaz hakkında fidyenin cevazına (yeterli olacağına), oruç hakkında hükmettiğimiz gibi hüküm veremeyeziz. Ancak namaz hakkında fidyenin lütfen kabulünü Allah tarafından bir ihsan olarak isteriz. İbn'ül-Hümam gibi, içtihad derecesini kazanmış bir zatın da, Fethu'l-Kadir'deki ifadesine göre namaz, Hanefî imamlarının istihsanı ile oruç gibidir.

Madem ki oruç ile fidye vermek, yemek yedirmek arasında bir denklik şeriatça sabit olmuştur. Buna göre bu denklik namaz ile fidye arasında da sabit olabilir. Eğer böyle bir denklik varsa, netice elde edilmiş olur. Değilse, namaz için fidye bir iyilik ve ihsandan ibaret kalır. İyilik ve ihsan ise, günahları giderir. Bir ayeti kerimedebuyrulmuştur.

"İyilikler kötülükleri siler." (Hud: 114)

Fıkıh kitablarımızdan Kuhüstanî'de şöyle deniliyor: "Eğer ölü, namaz için fidye verilmesini vasiyet etmemiş ise, velisinin bağış yapması caizdir. Bunun müstahsen bir iş olduğu görüşünde ayrılık yoktur. Bunun sevabı ölüye ulaşır."

Doğrusu, hiçbir zaman fidyesi ile namaz borçlarımızın ödenmiş olacağını ileri süremeyiz. Fakat acizane verilecek sadakalardan dolayı da, Allah'ın ihsanına ulaşmaktan ümidiimizi kesmeyiz. Hiçbir hayır ve iyilik Allah yanında boş gitmez. Verilen sadakalardan ve yapılan vakıflardan dolayı müminin amel defterine daima sevab yazılır durur.

Bir ölü vasiyet etmediği takdirde, onun varisleri, geriye bırakmış olduğu maldan fidye vermek zorunda değildir. Hele varisler fakir bulunurlarsa, bir gelenek ve iyilik düşüncesi ile bu fakir varisleri fidye vermeye yöneltmek uygun olmaz. Bilhassa varisler arasında çocuklar ve yetimler bulunursa, bunların hisselerinden fidye verilmesi asla caiz olmaz.

Bir de kendileri ile devir yapılacak fakirler arasında çocuk, bunak, deli, zengin ve gayri müslim bulunmamalıdır. Bu hususlara dikkat etmelidir.

MESCİDLERE AİT HÜKÜMLER

Mescid, İslâm mabetlerine (ibadet evlerine) verilen bir isimdir. Lûgatta "secde edilecek yer" demektir. Çoğunluna "mesacid" denir.

Mescidlerin büyüğüne "Camî" denir. Bunun çoğu da "Cevami"dir.

Mescidler Yüce Allah'a ibadet için yapılmıştır. Bundan dolayı her mescidin büyük bir şeref ve fazileti vardır. Bu şerefi göstermek için her mescide Beytullah (Allah'ın evi) denmiştir. Onun için mescidlere hürmet edilir. Mescidlerde hiç kimse istediği gibi hareket edemez. Bir mescid kiyamete kadar mesciddir. Mescidlere saygısızlık etmek, taşkınlıkta bulunmak, Yüce Allah'ın hakkına saldırmaktır. Bunun sorumluluğu pek büyüktür.

Bir mescidin içi ve arası mescid olduğu gibi, semaya kadar olan bütün üst tarafı da mescid hükmündedir. Onun için mescidlere yapılmasına mekruh ve yasak şeyler, bunların üstlerinde de mekruhtur.

Mescidlerin "Fina-i Mescid" denilen çevresi, mescidlere bitişik olup aralarında yol bulunmayan yerler de namaz hususunda mescid hükmündedir. Bu bakımdan oralardan imama uymak sahihdir. Saflar bu yerlere ulaşmaya bile hüküm ayındır. Fakat diğer hususlarda mescid hükmünde degillerdir. Oralardan geçip gitmek ve oralara abdestsiz girmek caizdir.

Bayram ve cenaze namazgâhları da, yalnız namaz hususunda mescid hükmündedirler. Bir kimsenin kendi evinde kendisi için mescid edindiği yer, asla mescid hükmünü kazanmaz.

Mescidlerin en faziletli Mescid-i Haram (Kâbe) ile çevresindeki sahasıdır. Sonra Medine-i Münevveredeki "Mescidünnebi"dir. Sonra "Beytülmakdis"dir. Sonra "Kuba" mescididir. Bundan sonra en eski mescidler, daha sonra da en büyük olan mescidler gelir.

(Malikîlere göre, mescidlerin en faziletli önce "Mescid-i Nebevi"dir. Sonra "Mescid-i Haram", sonra "Mescid-i Aksa"dir. Bunlardan sonra bütün mescidler eşittir.

Ancak insanın evine yakın olan mescidde namaz kılması, komşuluk hakkını gözetme bakımından daha faziletlidir.)

Bir kimsenin, kendi mahalle veya kabilesi mescidinde namaz kılması diğer mescidlerde namaz kılmasından daha faziletlidir, diğer mescidlerin cemaati ister daha çok ve ister daha az olsun. Yalnız bir mescidin imamı daha salih ve alim olursa, orada namaz kılmak daha faziletlidir. Bu konuda Mescid-i Haram ile Mescid-i Nebevi'de kendilerine has bir özellik ve üstünlük vardır. Bunlarda kılınan namazların sevabları kat kat ziyadeder.

Bir mescid insanlara dar gelecek olsa, yanındaki yer sahibinden kıymeti ile arsa satın alınarak mescide katılır. Arsa sahibi razi olmasa bile bu işlem yapılır; çünkü buna bütün insanların ihtiyacı vardır. Böyle bir mescid veya cami, sonradan binaların durumundan anlayan yetkili kimselerin görüşlerine göre çok genişlemiş ise, içinde cuma ve bayram namazları kılınması gibi en büyük idareciden tekrar izin alınması gereklidir.

Bir kimse, Yüce Allah'ın rızası için yaptırmış olduğu mescidin idaresine, tamine, döşeme ve aydınlatılmasına ehil ise müezzinliğine ve imamlığına, başkalarından daha çok hak sahibidir. Kendisinden sonra da evlâdi ve aşireti, diğer insanlardan evlâdır. Bunlar müezzinliğe ve imamlığa ehil degiller ise, dilekleri uygun kimseleri müezzin ve imam tayin edebilirler. Ancak yapılan bu tayin içinde vakıf ile mahalle halkı arasında bir ayrılık olursa, bakılır: Eğer vakıfin seçtiği kimseler

daha iyi veya halkın seçtiği şahıslara eşit ise, vakıfin seçtiği tercih edilir. Değilse, halkın isteği geçerli olur.

Bir mescidin duvarlarını ve kubbesini birtakım nakış ve yaldızlarla süklemekte bir beis yoktur; fakat sade bir halde bulunması daha iyidir. Özellikle kible tarafının bakışları toplayacak şekilde ince ve zarif naklışlarla süslenmesi, namaz kılanların dikkatini çekençinden ve kalblerinin huzurunu bozacağundan mekruh görülmüşür. Bununla beraber bir kimse kendi malından bir mescidi süsleyebilir. Fakat mütevelli (mescidin bakımına memur olan kimse), bu gibi nakış ve süsleri, vakıfin malından yapamaz. Yaparsa, bedelini öder. Çünkü bunlar mescidin yapısına ve devamına ait şeyler değildir. Ancak gelir fazlasının zalimler eline geçip yok olacağından korkulursa bu gibi harcama yapılabilir.

Mescidlerin lâmbaları en fazla gecenin üçte birine kadar yakılabilir, bundan fazla yakılamaz. Çünkü vakıfın malına tecavüz olur. Ancak vakıfin böyle bir şartı varsa veya âdet öyle ise, tecavüz sayılmaz.

Mescid içinde kuyu kazılmaz. Eskiden beri varsa, olduğu gibi bırakılır. Abdest için hazırlanmış bir yer yoksa, mescid içinde abdest alınmaz.

Devamlı imam ve müezzini bulunan bir mescide namaz kılındıktan sonra, tekrar cemaat halinde ezan ve ikametle namaz kılınması mekruhtur. Fakat tekrar ezan ve ikamet yapılmaksızın mescidin mihrabından başka bir tarafta bazı kimselerin tekrar cemaatla namaz kılmaları, sahih olan görüşe göre, mekruh değildir.

Bir mescide ezan okunduktan sonra, içinde bulunan kimsenin o mescidi bırakıp başka bir mescide gitmesi, başka bir mescidde görevli değilse, mekruhtur.

Namaz kılanın önünden geçmek günahdır. Fakat mescidde ileri saflarda yer varken, arka saflarda namaz kılanın önünden geçmek ve ileri gitmek caizdir. Çünkü bu kimse, kendisine hürmet hakkını kaybetmiştir.

İtikâfa girmeyen kimsenin mescid içinde yemek yemesi ve uyuması mekruhtur. Fakat bir görüşe göre memleketinden uzak kalmış kimsenin mescid içinde yemesi ve uyuması caizdir. Ancak ihtilâfdan kurtulmak için böyle bir garibin itikâfa niyet etmesi daha iyidir.

Mescidlere abdestli olarak girilir. Namaz maksadı olmaksızın mescidlere çocukların ve delileri sokmak, zaruret olmadıkça yol gibi geçip gitmek caiz değildir.

Bir mescide girerken önce sağ ayayı ileri atarak girmeli ve hemen Peygamber Efendimize Salât ve Selâm getirmeli: "Allahümmef tah aleyna evvabe rahmetike = Ya Rabbi! Üzerimize rahmetinin kapilarını aç." diye dua etmeli. Çıkarken de önce sol ayayı dışarıya atmalı: "Allahümmef tah aleyna evvabe fadlike = Ya Rabbi! Üzerimize lütuf ve kereminin kapilarını aç." diye duada bulunmalıdır.

Mescidlere gelişti güzel hareket ve davranışlarla girilemez. Kollar sıvalı, palto omuzlara atılmış bir şekilde girmek uygun olmaz. Bir zaruret bulunmadıkça, mescidlerde dizleri dikmek veya ayakları uzatmak sureti ile rasgele oturulmaz. Bunlar caiz görülemez.

Yine, mescidlere serili sergiler üzerine kirli veya ıslak ayaklarla basılamaz. Mabedlerin temizliğine zarar veren işler yapılamaz. Herkes haline göre, mabedlere en temiz ve en güzel elbiselerini giyerek gitmeli. Cemaati tiksindirici hallerden kaçınmalıdır. Bir ayet-i kerimede:

"Her mescide gidişinizde temiz ve güzel elbiselerinizi giyiniz." buyrulmuştur.

Mescidlerde yüksek sesle konuşmak mekruhtur. Ancak cemaata duyurmak için hatiblerin ve vaizlerin, din dersi veren hocaların seslerini yükseltmeleri caizdir. Başkalarının namazlarını karıştırmamak şartıyla, Kur'an okuyanların ve Allah'ı zikredenlerin seslerini yükseltmeleri de caizdir.

Mescidlerde gürültü yapmak, gereksiz yere dünya işlerini konuşmak, kaybolan eşyaları sorup araştırmak, zikir ve hikmet taşımayan şiirler okumak caiz degildir. Denilmiştir ki: **"Ateşin odunu yemesi gibi, mescidde konuşulan, sözler, iyilikleri yer, bitirir."**

Mescidlerde suçlulara ceza uygulamak, alış-veriş yapmak caiz değildir. Yalnız itikâf halinde olanlar, kazanç sağlamak maksadı olmaksızın sadece ihtiyaçları kadar alış-verişte bulunabilirler. (İtikâf konusuna bakılsın.)

(İmam Ahmed'e göre, mescidlerde nikâh akdî yapılması sünnettir. İmam Şafî Hazretlerine göre, bu akid yalnız itikâf halinde bulunan için caizdir.)

Mescid içinde dilencilik yapmak haramdır. Bu dilencilere para vermek de mekruhtur. En ihtiyatlı görüş budur. Fakat hediye ve sadaka vermek yasak değildir.

Mescidleri pis ve kötü kokulu şeylerden korumak, vacib olan bir görevdir. Onun için mescid lâmbalarında temiz olmayan yağıları kullanmak caiz değildir. Soğan ve sarmışak gibi, kokuları hoş olmayan şeyleri yemiş kimselerin cemaat arasına girmeleri de uygun değildir. Çünkü bunların kokusu cemaata eziyet verir.

Mescidlerde okunan Kur'an-ı Kerimi, hutbeleri ve yapılan vaazları tam bir hürmetle dinlemek gereklidir. Mescidlerde oturup kalkma, gidip gelme edeblerine gereği üzere riayet edilmesi bir görevdir.

Bütün bunlar, mübarek mabedlere ait edeblerdendir. Bunlara aykırı hareket etmek, İslâm adabına aykırıdır. Böyle hoş olmayan bir hareket, İslâm mabedinin ne kadar kutsal bir makam olduğunu güzelce anlamamaktan ileri gelir. Kur'an-ı Kerime ve diğer saygı değer şeylere karşı yapılması gereken hürmeti bilmemekten ileri gelir. Sosyal terbiyeye ve din kardeşlerine karşı gösterilmesi gereken hürmet

ve nezakete aykırı bulunur. Artık bu gibi yolsuz hareketlerden kaçınmalı, İslâm adabına yaraşır şekilde hareket etmelidir.

Mescid kapılarını namaz vakitlerinden sonra kapamak mekruhtur. Ancak içindeki eşyanın çalınmasından korkuluyorsa, kilitlenebilir.

EK: MESCİDLERİ İMAR ETMEK

Mescid ve cami inşa etmenin fazileti ve sevabı pek çoktur. Bunları yapmak, bunların inşaatına yardım etmek, bir iman ve hayırseverlik nişanıdır. Çünkü Kur'an-ı Kerimde: "Yüce Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse bina ve imar eder." diye buyrulmuştur.

Mescidleri bina ve imar eden müminler hakkında büyük müjdeler vardır. Bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur: "Her kim Yüce Allah'ın rızasını dileyerek bir mescid bina ederse, Allah da ona cennette bir ev bina eder."

Diğer bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur: "Her kim helâl malından, içinde Yüce Allah'a ibadet edilecek bir bina yaparsa, Allah da onun için Cennet'de inci ve yakuttan bir bina yapar."

İşte helâl maldan, görsünler ve işitsinler için değil de, yalnız Allah rızası için yapılan bir mabedin sevabı çok fazladır. Ne mutlu böyle hayırlı işler başarınlara!..

İnsanlar ölünce amelleri biter, amel defterleri kapanır. Artık bu defterlere sevab yazılmaz. Ancak mescid yapmış gibi devamlı hayırları bulunan müminlerin amel defterleri kapanmaz. Onlara daima sevablar yazılır durur. Çünkü bir hadis-i şerifde buyrulmuştur: "Bir mümine, öldükten sonra, amelinden ve iyiliklerinden ulaşacak şeylelerden biri, öğrenip yaydığı ilim yahut geriye bırakmış olduğu salih evlâd yahut miras bırakmış olduğu Mushaf yahut yapmış olduğu mescid yahut yolcular için yapmış olduğu ev yahut akitmiş olduğu ırmak yahut sağlık halinde hayatı iken malından çıkarıp verdiği sadakadır. Bunlar vefatından sonra kendisine (sevab olarak) ulaşır."

İşte bu hadis-i şerifin beyanına göre de, mescidleri yapan, medreseleri kuran, çeşmeleri akıtan ve benzeri hayırlı vakıfları yapan kimseler hakkında ne büyük bir müjdeyi kapsıyor.

Yüce Allah'ın rızası için yapılmış vakıflar birer sadaka-i cariyedir (devam edip giden hayırlardır). Şöyled ki: Mükellef olan bir müslüman, bir malının mülkiyet ve menfaatını insanların tasarrufundan engeller de, Allah yolunda bir hayır işine bağlarsa, onu vakfetmiş olur. Artık o mal, ancak Yüce Allah'ın mülkü hükmüne geçer. Onda hiç kimsenin mülkiyet hakkı kalmaz.

Herhangi bir vakfin geçerli hale gelebilmesi için usulüne göre mahkemedede teskil edilmesi gereklidir.

Ancak bundan vakıf olan mescidler, mezarlıklar ve vasiyet suretiyle olan vakıflar müstesnadır. Şöyle ki:

Bir müslüman bir mescid yaparsa da, onu yoluyla beraber mülkiyetinden çıkararak içinde namaz kılınması için insanlara izin verirse, insanlar da orada cemaatla namaz kıalarsa, o mescidin vakıflığı, tescile muhtaç olmadan tamamlanmış olur.

Yine, bir kimse bir malını, bir hayır yoluna vakıf olmak üzere vasiyet edip sonra o vasiyet üzerine vefat etse, bakılır: Eğer malının üçte biri bunu karşılıyorsa veya varisi yoksa veya varisleri olur da vasiyetin tümünü geçerli kabul ediyorsa, o mal, o hayır yoluna tamamen vakfedilmiş olur. Eğer geriye bırakmış olduğu malın üçte biri yetmeyip varisler de muvafakat etmiyorsa, terekesinin üçte biri kadar olan mikdar ancak o hayır işine konulan şartlarla vakfedilmiş bulunur. Bunun geçerliliği tescile bağlı değildir. Vakıflarla ilgili bilgi, "Hukuku İslâmiye ve İstîlâhatı Fıkhiye" adındaki eserimizin dördüncü cildinde vardır.

Mescidlere, ibadet yapmak ve cemaatla namaz kılmak için devam etmek de, mescidlere sağlığı kavuşturmak ve imar etmek sayıldığından faziletî pek ziyadetdir. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur: "Bir kimse, içinde cemaatla namaz kılan bir mescide gidecek olsa, gidiş ve gelişlerinden atacağı adımlarından her biri ile bir günde silinir. Diğer biri ile de kendisi için bir sevab yazılır."

Diğer bir hadis-i şerifde de: "Her kim evinde güzelce abdest alır da, sonra mescide giderse, o kimse Allah'ın ziyaretçisi olur. Ziyarette bulunana ikram ise, her ziyaret edilen zat üzerine bir haktır." diye buyrulmuştur.

Diğer bir hadis-i şerifde de şöyle buyrulmuştur: "Gecenin karanlığında mescide yürüyen kimse, kıyamet gününde Yüce Allah'a nurlar içinde kavuşacaktır."

Ne büyük müjdeler!.. Artık mescidlere devamı bir ganime bilmeli, cemaatla namaz kılmanın sevabını kaçırılmamaya çalışmalıdır. Bu hususta muvaffak olmamızı Yüce Allah'dan niyaz ederiz.

CENAZE İLE İLGİLİ VACİBLER VE GÖREVLER

Cenaze ölü demektir. Ölmek üzere bulunan kimseye "muhtazar" denir. Muhtazarın yanında tevhid ve şahadet kelimelerini okumaya ve ölüünün kabri başında yapılacak konuşmaya "Telkîn" denir.

Ölüünün yıkanmasına "Gasl-i meyyit", ölüünün yıkanmasından sonra kabre gömülmesine kadar yapılması gereken şeylere ve bunları temin etmeye de "Techîz" adı verilir. Ölüyü bilinen bezlere sarmaya da "Tekfîn" denilmektedir.

Ölen bir müslümanı yıkamak, kefenlemek ve üzerine namaz kılıp bir kabre gömmek müslümanlar için bir farz-i kifayedir. İnsanlar bu farzı yapmadıkları zaman, bundan hepsi Allah katında sorumlu olurlar. Bu görevi yapmaya imkânları yoksa, sorumlu olmazlar.

İslâm ölülerini hayır ile anmak, onların güzel hallerini söylemek ve kötüüklerini söylemekten kaçınmak müslümanlar için bir görevdir. Bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur: *"Ölülerinizin güzel hallerini yad ediniz, kötüüklerini söylemekten çekininiz."*

Öyle ki, bir İslâm ölüsünde görülüp iyi haline delâlet eden güzel koku veya yüzünün nurlanması gibi şeyleri söylemek müstahabdır. Fakat fena koku ve yüzünün kararması gibi şeyleri söylemek haramdır, gıybetten sayılır. Ancak ölü açıkta haram işleyen bid'at sahibi olarak tanınmış ve bu hal üzere ölmüş ise, fena halleri söylenebilir. Başkalarına ibret olmak için söylemenesi caiz olabilir.

Ölmek üzere olan kimseyi (muhtazarı), bir güçlük yoksa kibleye doğru sağ yanına üzerine çevirmek müstahabdır. Ayakları kibleye doğru olarak ve başı biraz yükselterek arkası üstüne de yatırılabilir. Âdet haline gelen de budur. Bu halde, başı biraz yukarı kaldırılır ki, yüzü kibleye yönelmiş olsun.

Ölüm haline giren kimseye Kelime-i Tevhid telkîn edilir. Bu bir sünnettir. Şöyleden ki: Daha ruhu boğazına çıkmadan yanında Tevhid ve Şahadet kelimeleri okunur; fakat sen de söyle, diye ona zorlanmaz. Hasta da bu kelimeyi bir defa okuyup başka bir şey söylemezse, artık telkîne son verilir. Böylece son sözü tevhid kelimesi olur. Bu telkîni, hastanın hoşlanmadığı bir kimse yapmamalıdır. Bu telkîni, içine tevbeyi de alacak şekilde şöyle yapılabilir: "Estâğfirullahel-Azim ellezi lâ llâhe illâ hüvel-Hayyül Kayyüme ve etübu ileyhi = Şani Yüce olan Allah'dan mağfiret diler ve ona tevbe ederim ki, O'ndan başka hak mabud yoktur. O, Hayy'dır, Kayyum'dur."

Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Her kimin son sözü 'Lâ llâhe illallâh' olursa cennete girer."

Muhtazarın yanında Yasin ve Ra'd surelerini okumak müstahabdır.

Muhtazar ölünce gözleri yumdurulur, çenesi kapatılarak bir bez ile iyice çekiliptepesine bağlanır. Bunları yapan kimse söylece dua etmelidir:

بِسْمِ اللَّهِ وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْلَّهُمَّ يَسِّرْ عَلَيْهِ أَمْرَهُ وَسَهِّلْ عَلَيْهِ مَا
بَعْدَهُ وَأَسْعِدْهُ بِلِقَائِكَ وَاجْعُلْ مَا خَرَجَ إِلَيْهِ خَيْرًا مِمَّا خَرَجَ عَنْهُ ﴿١﴾

"Bismillâhi ve 'alâ milleti Resûlûllâhi. Allahümme yessir 'aleyi emrehu ve sehhil 'aleyi mâ ba'dehu ve es'idhu bilikâike vec'al mâ harece ileyhi hayren mimmâ harece anhü"

Yüce Allah'ın ismini zikir ile ve Resûlullah'ın dini üzere ölmüş olsun. Ey Allah'ım! Bunun işini kolay et, kendisine ilerisini kolaylaştır, onu cemalînle mutlu kıl. Gitmekte olduğu âlemi ona, içinden çıktıgı âlemden daha hayırlı yap."

Ölünün üzerinden elbisesi çıkarılır, yıkanması için hazırlanan bir yer üzerine konulur ve üstüne örtü çekilir. Şişmesine engel olmak için karnı üstüne bıçak gibi bir demir parçası konulur. Elleri yanlarına uzatılır. Kolları göğsünün üzerine konulmaz. Yanında cünub, hayiz ve nifas hallerinde olanlar bulunmaz.

Ölünün yanında güzel kokulu bir şey bulundurulur. Yıkamadıkça yanında Kur'an okunmaz, okunması mekruhtur. Bu durumda başka bir odada Kur'an okunabilir. Ölünün bulunduğu yer geniş olup üzerinde de tam bir örtü bulunduğu takdirde, kendisine yakın oturulmaksızın gizlice Kur'an-ı Kerim okunması da kerahet olmayabilir.

Ölünün komşularına ve yakınlarına vefat haberi verilir. Bunlar da, ölüye karşı son görevlerini yapmaya koşarak sevab kazanırlar.

Cenazelerin Yıklanması

Cenazelerin bir an önce yıkaması, kefenlenip hazırlanması ve kabirlerine konulması müstahabdır. Bunun için önce cenaze teneşir denilen tahtadan bir sedir üzerine, ayakları kibleye doğru olarak arka üzeri yatırılır. Teneşirin çevresi güzel kokulu bir şeyle üç, beş veya yedi defa tütsülenir. Göbeğinden dizleri altına kadar olan avret yerleri örtü ile örtülüp elbiseleri tamamen çıkarılır.

Cenaze yıkayan erkek veya kadın yıkayı, farz olan yıkama görevini yerine getirmeyi niyet etmeli ve Besmele ile başlamalıdır. Yıkama bitinceye kadar da: "**Güfraneke ya Rahman! = Ey Rahman olan Rabbim, senin mağfiretini dilerim**" demelidir.

Yıkayıcı eline bir bez alarak örtünün altından ölümün avret yerlerini temizler. Sonra abdest aldırmaya başlayarak önce cenazenin yüzünü yıkar. Ağzına ve burnuna su vermez. Yalnız dudaklarının içini ve dışlarını, burun deliklerini, göbek çukurunu parmakla veya parmağına sardığı bezle mümkün olduğu kadar siler. Ondan sonra elleri ile kollarını yıkar. Sahih olan görüşe göre, başını da meshedip ayaklarını da geciktirmeksızın hemen yıkar. Böylece abdest verilmiş olur.

Namazın ne olduğunu henüz anlamayacak bir yaşta olan çocuk ölünce, buna böyle bir abdest verilmez.

Cenazenin abdest işi tamamlanınca, üzerine ılık ve tatlı su dökülür. Saç ve sakalı taranmaksızın, varsa "hatmî" denilen güzel kokulu bir ot ile yoksa sabun ile yıkanır. Sonra sol tarafına çevrilerek önce sağ tarafı bir defa yıkanır. Böylece sağ ve sol yanları üçer defa yıkanır. Daha fazla yıkamabilirse israf olmamalıdır. Bundan sonra cenaze hafifçe kaldırılır. Bu kaldırışta cenaze, yıkayıcının göğsüne veya eline ve dizine dayandırılır. Sonra karnı hafifçe ovulur. Bir şey çıkarsa su ile yıkanıp giiderilir. Yeniden abdest ve vücudun tamamını yıkamaya gerek yoktur. Fakat şişip dağılmak üzere bulunan bir ölüünün üzerine yalnız su dökülerek yetinilir. Ona abdest vermek ve üç defa yıkamak gerekmek.

Ölüün saçları ve tırnakları kesilmez. Sünnet olmamışsa, sünnet edilmez. Cenaze yıkanırken pamuk kullanılmaz. Yıkandıktan sonra havlu ve benzeri bir şeyle kurulanır. Ondan sonra kefen gömleği giydirilir ve geri kalan kefenleri yayılır. Başına ve sakalına "hanut" denilen kâfur veya benzeri güzel kokulu bir şey konur. Secde yerleri olan alın, burun, eller, dizler ve ayaklara da kâfur konur.

Ölüün yıkacağı yer kapalı olup yıkayıcı ve yardımcılarından başkası onu görmemelidir. Bir ölüyü, ona en yakın olan kimse veya takva sahibi güvenilir kimse yıkamalıdır. Bu yıkamak parasız olmalıdır. Çünkü bu bir din görevidir. Öyle ki, yıkayıcı olarak bir kimseden başkası bulunmasa, bunun yıkama ücreti alması caiz olmaz. Fakat başka yıkayabilenler varsa, o zaman ücret alınabilir.

Erkek olan ölüyü erkek, kadın olan ölüyü de kadın yıkar. Bu yıkayıcılar tâharet üzere bulunmazdır. Bunların cünub, haiz, nifas halinde olmaları ve yıkayıcının gayri müslim olması mekruhtur. Ancak müslüman bir erkek hakkında gayri müslimden başka bir erkek ve müslüman bir kadın hakkında gayri müslim bir kadından başka kadın bulunmadığı zaman bunlar yıkayabilirler.

Bir kadın vefat eden kocasını yıkayabilir. Çünkü kadın, iddet bekleyecektir. Bu iddet çıkmadıkça evlilik devam halinde sayılır. Fakat bir erkek, ölmüş bulunan zevcesini yıkayamaz. Çünkü erkeğe iddet gerekmez. Karşı ölünce, aralarındaki evlilik bağı kalkmış olur. Ancak onu yıkayacak bir kadın bulunmazsa, koca zevcesine teyemmüm verir.

(Üç İmama göre, kocanın da zevcesini yıkaması caizdir.)

Erkekler arasında ölmüş olan bir kadına mahremi varsa, bu mahremi ona eli ile teyemmüm ettirir. Mahremi yoksa, yabancı bir erkek eline bir bez alarak ve gözlerini kapayarak teyemmüm ettirir.

Su bulunmadığı zaman yine teyemmüm ile yetinilir. Bir cenaze için teyemmüm yapılp namazı kılındıktan sonra su bulunacak olsa, yeniden yıkanır, namazı tekrar klinip kılınmayacağı hakkında İmam Ebû Yusuf'un iki görüşü vardır.

Henüz bülüg çağına yaklaşmamış (müştehat olmayan) bir kız çocuğunu erkek yıkayabildiği gibi, henüz mürahik (büyük çağına ermemiş) bulunan bir erkek çocuğu da kadın yıkayabilir.

Cinsel organı kesilmiş veya yumurtaları (husyeleri) çıkarılmış erkek ile organı tam erkekler arasında fark yoktur. Bu gibileri de erkekler yıkar.

Suda boğulmuş olan bir müslüman, yıkamak niyeti ile üç defa suda hareket ettirilerek yıkanır. Yalnız su içinde kalmış olması, hayattaki müslümanları cenazeyi yıkama farzını yerine getirmekten kurtarmaz.

Bir müslümanın akrabası veya zevcesi olan bir gayri müslim öldüğü zaman onun dindaşlarına verilir. Eğer bunlara verilmeme, sünnet üzere olmaksızın yıkanır ve sarilarak gömülür, yukarıda açıklandığı üzere müminlere yapılan işlem buna yapılmalıdır.

Ölen bir müslümanın, gayri müslimden başka akrabasından bir velisi bulunmasa, cenazesi gayri müslimlere verilmez. Çünkü bunun teçhiz ve tekfini ile ilgili bütün görevler müslümanlar üzerine bir farz-ı kifayetdir.

Ölü olarak düşen bir çocuk, bir bez parçasına sarilarak gömülür, yıkanması gerekmeyez.

Erkek mi, kadın mı olduğu anlaşılmayan ve bu bakımdan kendisine "hünsa-i müşkil" denilen kimse ölünce teyemmüm ettirilir, yıkanmaz. Kefenlenme husuunda kadın sayılır.

Ölmüş olan bir müslümanın başı ile beraber vücutunun çoğu bulunuyorsa yıkanır; kefenlenir ve namazı kılınır. Fakat başsız olarak yalnız vücutun yarısı bulunsa veya gövdesinin çoğu kaybolmuş olsa yıkanmaz, kefenlenmez ve üzerine namaz kılınmaz. Bir beze sarilarak gömülür.

Kefene sarıldıktan sonra ölüden çıkacak bir sıvı veya benzeri şeyler artık yıkanmaz.

Cenazelerin Kefenlenmesi

Ölen erkek veya kadın her müslümanı bedenini örtecek şekilde bir giysi ile kefenlemek farzıdır. Bu farz görevini yapmayan müslümanlar günahkar olurlar. Ölüünün kefenlenmesi üç şekilde olur:

Birincisi, "Sünnet üzere olan kefenleme"dir ki, erkekler için Kamis, İzar ve Lifafe'den ibaret olmak üzere üç kattır. Kadınlar için ise, bu üç parça ile beraber bir baş örtüsü ile bir göğüs örtüsünden ibaret beş kattır.

İkincisi, "Kefen-i Kifayet"dir ki, erkekler için İzar ile Lifafe olur. Kadınlar için de bunlarla beraber bir baş örtüsü olur.

Üçüncüsü, "Kefen-i Zaruret"dir ki, hem erkekler için, hem de kadınlar için yalnız bir kattır. Bu durumda ölü, bulunabilen bir parça elbiseye sarılır. Fakat bir zaruret bulunmadıkça böyle bir kat kefen ile yetinilmez.

Kamis, bir gömlek yerindedir. Boyun kısmından ayaklara kadar uzun olur. Yen ve yakası bulunmaz, etrafi da oyulmaz. İzar ise bir don ve bir eteklik yerindedir ki, baştan ayağa kadar uzun bulunur. Lifafe ise, bir sargı yerinde olup baştan ayağa kadar uzun bulunmakla beraber, baş ve ayak tarafları düğümlenir. Böylece İzar'dan daha uzun bulunmuş olur.

Kefenin beyaz renkte pamuk bezinden olması daha faziletlidir. Gelenek olarak da beyaz patiskadan yapılmaktadır. Kefenin yenisi ve yıkanmışı beldir. Kadınlar için ipektken kefen ve zaferan ile usfur denilen boyalarla boyanmış bezlerden de kefen yapılabilir.

Kefenler mümkün olduğu kadar güzel ve ölüünün varlığına uygun olmalıdır. Erkeklerin kefenleri, cuma ve bayram günlerinde, kadınların kefenleri de babalarını ziyaret edecekleri günlerde giydikleri elbiselere kıymet bakımından uygun bulunmalıdır. Bu bir ölçütür. Sünnet mikdürü olan kefenden daha fazlasını seçmek mekrurhut. Hele varisler arasında muhtaçlar veya çocuklar bulunursa, hiç benimsenemez.

Kefenler daha ölülere sarılmadan önce tek adet olarak birkaç defa güzel kokulu şeylerle tütsülenir. Önce Lifafe tabut içine veya hasır ve kilim gibi bir şey üzerine serilir. Onun üzerine de İzar yayılır. Sonra da ölü Kamis (kefen gömleği) içinde olarak İzar'ın üstüne konur. Bu durumda ölü erkek ise, İzar önce soluna, sonra da sağına getirilerek sarılır. Ondan sonra Lifafe de aynı şekilde sarılır. Açılmışından korkulursa, kefen bir kuşak ile de bağlanır.

Ölü kadın olunca, saçları ikiye ayrılarak kefen gömleği üzerinden göğüs üzerine konur. Bunun üzerine, yüzünü de örtecek şekilde başörtüsü konur. Sonra üzerine İzar sarılır. İzar'ın üzerinden de göğüs örtüsü bağlanır. Daha sonra Lifafe sarılır. Göğüs örtüsü Lifafe'den sonra da bağlanabilir.

Kefen konusunda, bülüğ çağına yaklaşmış erkek çocuklarla kız çocuklar, bülüğ çağına ermiş büyükler hükmündedir. Henüz bülüğ çağına yaklaşmamış çocukların kefenleri yalnız İzar ile Lifafe'dir; yahut bir kat olarak yapılır. Üç kat yapılması daha iyidir.

Her şahsin kefeni kendi malından karşılanır. Kefen harcamaları, borçtan, yapılan vasiyetten ve varis hakkından öncedir. Ancak borç karşılığı olarak bırakılan rehin maldan kefene harcama yapılmaz. Rehin alanın hakkı daha önde gelir.

Geriye mal bırakmamış olan bir ölünen kefen masrafı, hayatı iken, nafakasını vermekle yükümlü bulunduğu kimselere aittir. Böyle bir kimsesi bulunmazsa, hazine tarafından karşılanır. Bu da mümkün olmazsa, müslümanlar tarafından kefen ihtiyacı karşılanır.

Kadınların kefenleri, zengin olsalar dahi, kocalarına aittir. Fetva buna göredir. İmam Muhammed'e göre, yalnız mal bırakmayan kadınların techiz ve tekfin masrafları, nafakalarını vermekle yükümlü olan kimselere aittir. Eğer kadınların malları varsa, masraflar o maldan karşılanır. (İmam Şafii'ye göre de böyledir.)

Bir ölünen techiz ve tekfinini varislerinden biri yerine getirse, bu masrafları terekesinden alabilir. Fakat varis olmayan yabancı bir kimse, ölünen akrabasından olsa bile, varislerin iznini almaksızın bu harcamaları yapsa, yaptığı masrafı terekesinden alamaz. İsterse yapacağı masrafı ölünen geriye bıraktığı maldan (terekesinden) alacağına dair şahid tutsun, ister tutmasın, huküm aynıdır.

Bir ölünen mezarı açılıp kefeni çalınmış olursa, bakılır: Eğer cenaze bozulmuşsa (kokup çürümemişse), yeniden kefene sarılır. Bu kefen, terekesi henüz bölünmemiş ise, bu maldan karşılanır. Terekesi bölünmüş ise varisleri tarafından temin edilir.

Cenaze Namazları

Yıkınip hazırlanan müslüman bir ölü, ön tarafa konarak onun namazı kılınmak üzere müslümanların abdest almaları ve kibleye yönelmiş bulunmaları farz-ı kifayedir.

Cenaze namazının şartı niyettir. Bu niyetle ölünen kadın veya erkek, kız çocuk veya oğlan olduğu tayin edilir. İmam olan zat, Allah Tealâ'nın rızası için, hazır olan cenaze namazını kılmaya ve o cenaze için dua etmeye niyet ederek namaza başlar. İmamete niyet etmesi gerekmek; ister cemaat arasında kadın bulunsun, ister bulunmasın.

Cemaattan her biri de, Allah rızası için o cenaze namazını kılmaya ve onun için duaya ve imama uymaya niyet eder.

Ölü erkek ise, "şu erkek için", kadın ise "şu kadın için" diye duaya niyet edilir. Çocuklar için de bu şekilde niyet edilir. Cemaattan biri, ölünen erkek mi, kadın mı, büyük mü, küçük mü olduğunu bilmediği zaman, "üzerine imamın namaz kılacağı ölüye, imamla beraber namaz kılmaya ve dua etmeye" diye niyet eder.

Cenaze namazının rükünleri kiyam ile tekbirdir. Sünnetleri de, hamd ve sena etmek, salât ve selâm getirmek, hem ölüye hem de diğer müslümanlara dua etmekten ibarettir. Duanın rükün olduğunu söyleyenler de vardır. Namaz şöyle kılınır:

Cenazeye karşı ve kibleye yönelik olarak saf bağlanır, niyet edilir. İmam olan zat, elerini namazda olduğu gibi bağlar. Cemaat da gizlice tekbir alarak ellerini bağlarlar. Bu tekbir bir bakıma bir rükündür, bir bakıma da bir şarttır. Bu tekbirin arkasından hem imam, hem de cemaat "Sübhanke"yi okurlar. (Buna: "Ve celle senaüke"yi de eklerler). Sonunda ellerini kaldırmaksızın "Allahü Ekber" diye imam aşıkâre tekbir alır. Cemaat da, ellerini kaldırmaksızın gizlice tekbir alır. Bundan sonra hepsi gizlice "Allahümme Salli ve Allahümme Barik" dualarını okurlar. Tekrar aynı şekilde "Allahü Ekber" diye tekbir alınır. Bu defa da ölüye ve diğer müminlere gizlice dua edilir. Bu duadan sonra yine "Allahü Ekber" denilip tekbir alınır ve arkasından önce sağ tarafa, sonra da sol tarafa imam yüksek sesle, cemaat da gizlice selâm verirler. Böylece namaz tamamlanmış olur. Bu vacib olan selâm ile ölüye, cemaata ve imama selâm verilmesine niyet edilir. Bazılarına göre bu selâmda ölüye niyet edilmez.

(Cenaze namazında Fatiha sûresinin okunması, Şafîîlerce bir rükündür. İlk tekbirden sonra okunması daha faziletlidir. Hanbelîlerce de bu bir rükündür. Birinci tekbirden sonra okunması vacibdir. Malikîlere göre okunması tenzih yolu ile mekruhtur.)

Erkek cenaze namazında şöyledir dua edilmesi naklolunmuştur:

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيْتَا وَمَيْتَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا وَذَكْرِنَا
 وَأَنْثَانَا، اللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَتَتْ مِنْا فَأَخْرِيْهُ عَلَى الْإِسْلَامِ وَمَنْ تَوْفَّتْ مِنْا فَتَوَفَّهُ
 عَلَى الْإِيمَانِ وَخُصُّ هَذَا الْمَيْتَ بِالرَّفْحِ وَالرَّاحَةِ وَالْمَغْفِرَةِ وَالرِّضْوَانِ
 اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ مُحْسِنًا فَزِدْ فِي إِحْسَانِهِ وَإِنْ كَانَ مُسِيئًا فَتَجْاوزْ عَنْهُ
 وَلَقَدْ الْأَمْنَ وَالْبُشْرَى وَالْكَرَامَةَ وَالرُّلْفَى بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

"Allahümme'ğfir lihayyinâ ve meyyitinâ ve şâhidinâ ve ğâibina ve sağırinâ
 ve kebîrina ve zekerine ve ünsânâ. Allahümme, men ahyeytehu minnâ feahyihi
 'ale'l-islâm. Ve men teveffeytehu minna feteveffehu 'ale'l-îman ve husse haze'l-
 meyyite birrevhi verrâhati ve'l-ma'ğfireti ve'r-rîdvan. Allahümme in kâne muh-
 sinen fezid fi ihsânihî ve in kâne müsî'en fetecâvez anhü ve lakkîhi'l-emne ve'l-
 büşrâ ve'l-kerâmete ve'l-zülfâ. Birahmetike yâ erhame'r-râhimîn!.."

Anlamı: "Allah'ım! Dirilerimizi, ölülerimizi, mevcut olanlarımızı, gaib olanlarımızı, erkeğimizi dışımızı, çocuklarımızı ve büyüklerimizi mağfiret buyur. Allah'ım! Bizden yaşattıklarını İslâm üzere yaşıat, bizden öldürdüklerini de iman üzere öldür. Özellikle bu ölüyü kolaylığa, rahata, mağfirete ve rızana erdir.

Allah'ım! Eğer bu ölü muhsin ise (iyilik etmiş kimselerden ise) ihsanını artır. Eğer günahkar ise, onu bağışla, ona güven ile sevinç ve iyilik ver, onu rahmetine yakın kil; ey merhamet edenlerin en merhametlis!"

Ölü, erkek çocuk ve aslen mecnun ise: Yukarıdaki duada geçen: "**Ve men te-veffeytehu minna feteveffihi alel-iman**" cümlesinden sonra şöyle dua edilir:

اللَّهُمَّ اجْعِلْنَا فَرَطًا وَاجْعِلْنَا شَافِعًا وَمُشَفَّعًا

"Allahümme c'alhü lenâ feratan. ve c'alhü lenâ ecren ve zuhren. ve c'alhü lenâ şâfi'an müşeffe'an..."

Anlamı: "Allah'ım! Onu bize, önden gönderilmiş bir sevab sebebi kil, onu bize bir hazırlık yap, onu bizlere bir şefaatçı ve şifaati kabul edilmiş yap."

Ölü erkek değil ise, duadaki zamirler müennes (dişi) zamirleri olarak şöyle değiştirilir:

وَخُصُّ هَذِهِ الْمَيْتَةِ بِالرَّؤْحَ وَالرَّاهِةِ وَالْمَغْفِرَةِ وَالرِّضْوَانِ ﴿١﴾
اللَّهُمَّ إِنْ كَانَتْ مُحْسِنَةً فَزِدْ فِي إِخْسَانِهَا وَإِنْ كَانَتْ مُسَيِّئَةً فَتَجَأَوْزْ عَنْهَا
وَلَقَهَا الْأَمْنَ وَالبُشْرَى وَالكَرَامَةَ وَالزُّلْفَى بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

Cenaze namazında öteden beri nakledilen duaları bilmeyenler, kolaylarına gelen başka uygun duaları okuyabilirler.

Bunlar arasında: "*Rabbenâ âtina fiddünya haseneten...*" ayetini okusalar kâfi gelir.

Şöyledua edebiliirler:

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَلِلْمَيْتِ وَلِسَائِرِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

"Allahümme 'gfir-lî ve lilmeyyiti ve li-sâiri'l-mü'minine ve'l-mü'minâti."

Anlamı: "Ey Allah'ım! Beni ve bu ölüyü ve diğer erkek ve kadın müminleri bağışla..."

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Cenaze namazının asıl rüknü olan tekbirler, anlatıldığı gibi, üçtür. İlk tekbirle beraber hepsi dört tekbir etmiş olur. İmam bir beşinci tekbir daha alacak olsa, cemaat buna uymaz.

Cenaze namazında cemaatin bulunması şart değildir. Yalnız bir erkeğin veya yalnız bir kadının cenaze namazını kılmasi ile de bu farz yerine getirilmiş olur. Cenaze namazı cemaatla kılındığı zaman imam olmaya en çok hak sahibi bulunan, en geniş yetkiye sahib idarecilerdir. Bunlardan sonra cuma namazını kıldıran imam gelir. Sonra iyi bir hal sahibi bulunan mahalle veya kabile imamıdır. Daha sonra da ölünen veraset sırasına göre velisi bulunanlardır.

Bir veli, namaz kılma sırası kendisine gelmişse, başkalarına namaz kıldırma iznini verebilir. Derecesi onde olmayanlardan başkası velinin izni olmadıkça namaz kıldıramaz. Eğer kıldıracak olsa, veli de yeniden namaz kılar ve başka bir cemaata da kıldırabilir. Fakat başkası yeniden kıldıramaz ve dereceleri eşit olan velilerden biri kıldırınca veya kıldırmamasına izin verince, diğerlerinin artık kıldırmaya yetkileri kalmaz. Çünkü velâyet hakkı, her birine tam ve eşit olarak ayrı ayrı sabit olmuştur.

Ölen bir kadının velisi bulunmazsa, namazı kıldırmaya kocası, sonra komşuları hak sahibidirler.

İmami Azam'dan bir rivayete ve Ebû Yusuf'un görüşüne göre, ölünen namazını kıldırmak görevinde, velisi herkesden önce gelir.

(İmam Şafî'nin görüşü de, İmam Ebû Yusuf'un görüşü gibidir.)

Bir ölünen namazını yalnız kadınlar kılacak olsalar, bu caiz olur ve farz yerine gelmiş olur.

Kadınların cemaat halinde cenaze namazını kılmaları da caizdir; fakat teker teker kılmaları müstahabdır.

Birkaç cenaze bir araya gelse, bunların ayrı ayrı namazlarını kılmak daha iyidir. Hangisi önce getirilmişse, onun namazı önce kılınır. Hep beraber getirilmişlerse, en faziletlişi öne alınır. Bununla beraber hepsine bir namaz da yetişir. Böyle topluca namazları kılınlınca, imamın önünde erkek ölü bulundurulur. Diğer öüler de saf halinde veya birbiri hizasında göğüsleri imama karşı olarak sıraya konurlar. Şöyle ki: İmama karşı önce erkekler, sonra erkek çocuklar, sonra kadınlar ve daha sonra da kız çocukları konur.

İmam, ölünen göğüs hizasında durur. Cemaat da hiç olmazsa üç saf bağlar. Cenaze namazında safların en faziletlişi en arkada olmalıdır.

Cenaze musalla'ya (namaz için hazırlanan yere) baş tarafı imamın soluna gelecek şekilde konulmuş olursa namaz caiz ise de, günah işlenmiş olur.

Cenaze namazına başlandıktan sonra gelip cemaata katılan kimse, hemen tekbir alır, noksan kalan tekbirlerini de dua okumaksızın birbiri peşinden alır, böylece cenaze musalladan kaldırılmadan tekbirlerini tamamlayıp selâm verir.

Yine, imamın dördüncü tekbirinden sonra cemaata katılan kimse, hemen tekbir alarak imama uyar, imamın selâmından sonra da üç tekbiri kaza eder. Fetva bu şekildedir. Diğer bir görüşe göre, imamın alacağı tekbir beklenir, imam tekbir almadiğça cemaata katılmak olmaz.

Şiddetli yağmur gibi bir özür bulunmadıkça cenazeyi cami içine alarak namazını orada kilmak tenzihen mekruhtur. Cenaze mescidin ön tarafına konularak imam ile cemaatin bir kısmı cenaze ile beraber, bir kısmı da mescid içinde durur, saflar da bitişik olursa, kılınacak namaz mekruh olmaz. Birçok büyük camilerde de âdet bu şekildedir. Bundan Mescid-i Haram müstesnadır. Onun içinde her türlü namaz kılınır. Cenaze namazını kabristanda kilmak da uygun görülmemektedir.

Cenaze namazında kadınlar erkeklerin arkasında saf bağlar; çünkü kadınlar için safların en hayırlısı, en geride bulunan saftır. Bununla beraber bir kadın erkeğin yanında durarak cenaze namazını kilsalar, namazları bozulmaz. Çünkü bu namaz mutlak (rukû ve secdeli) bir namaz değildir.

Kâble yönü araştırılıp ona göre namaz kılındıktan sonra, hataya düşündüğü anlaşılsa, namaz iade edilir. Fakat cemaatin abdestsiz bulunduğu anlaşılsa, namaz iade edilmez; çünkü imamın namazı sahî olunca, bununla cenaze namazının farziyeti yerine gelmiş olur.

Güneşin doğması, batması ve zeval yaklaşması vakitlerinde cenaze namazı kilmak mekruhtur. Bununla beraber bu vakitlerde kilsalar, iade gerekmez. Bu vakitlerde cenazeyi gömmek mekruh değildir.

Huzurda bulunmayan (gaib) bir ölü üzerine namaz kilmak caiz değildir. Çünkü kâble yönünden sapma hali olur. Doğu tarafında bir ölü olsa, namaza kibleye doğru durulunca, ölü arkada veya solda kalır. Ölüğe doğru dönülünce de kibleden sapılmış olur.

(Malik'lere göre de ölümün huzurda bulunması şarttır. Fakat Şafî'lere göre, gaib üzerine de namaz kılınabilir. Çünkü Peygamber Efendimiz Nâcâş'in cenaze namazını bu şekilde kılmıştır. Buna cevab olarak deniliyor ki, bu Peygamber Efendimize mahsus bir iştir. Onun için bazı özel hallerin bulunması mümkün olan şeylerdir. Hanbelî'lere göre de, aradan bir aydan fazla geçmemiş olunca gaib üzerine cenaze namazı kılınabilir.)

Namazı kılınmayarak gömülen ve üzerine toprak atılmış bulunan bir cenazenin henüz dağılmamış olduğuna dair kuvvetli bir kanaat varsa, ölümün hakkını ödemek

îçin kabri üzerine namazı kılınır. Yıkmanızdan gömülümsün olsa da, yine böyle yapılır. Fakat çürüyüp dağıldığına dair kuvvetli bir zan varsa, artık namazı kılınmaz. Çürüyüp çürümemek üzerinde kuvvetli olan görüş esas alınır.

(Cenaze namazının farziyeti icmâ ile sabittir. Bu icmâ'nın delili de: "Ve salli aleyhim = Müslüman cenazeler üzerine namaz kıl" ayeti kerimesi ile Hazret-i Peygamberin uygulamasıdır. Malikî fikih alimlerinden Aliyyü'l-Adevî, haşiyesinde diyor ki: Cenaze namazının Mekkede mi, yoksa Medine'de mi, meşru kılındığı üzerinde bazı fikih alimlerinin tereddüdü vardır. Bazı hadis-i şeriflerin zahirine bakılırsa, Medine-i Münevverde meşrû kılındığı anlaşılmaktadır. Resûlü Ekremîn Medine-i Münevverde Bera ibni Ma'rur'un kabrini ziyaret ederek üzerine ilk cenaze namazını kılmış olduğu rivayet edilmektedir.)

Diri olarak doğduğu bilinen veya bedeninin çoğu diri olarak çıkan bir çocuk yıkıp namazı kılınır. Böyle olmayınca, yalnız yıkılır, üzerine namaz kılınmaz.

Bir ölü yıkamadan veya unutularak yalnız bir organı yıkamadan kefene sarılacak olsa, kefen açılır ve yıklanması tamamlanır. Üzerine namaz kılınmış idi ise, namaz iade edilir. Kabre konulup da üzerine henüz toprak atılmamış olduğu takdirde de hüküm böyledir. Fakat toprak atılmış bulunursa, artık kabirden çıkarılması haramdır. Yıkama işi üzerinden düşer. Yalnız kabri üzerine tekrar namazı kılınır. Benimsenen görüş budur. Kefensiz olarak kabre konulduğu zaman da, artık kabri açılmaz.

İntihar eden (kendini öldüren) üzerine namaz kılınır. İmam Ebû Yûsuф'a göre, intihar hata ile veya şiddetli bir ağrından dolayı olmadıkça, intihar edenin namazı kılınmaz.

Anasını veya babasını haksız olarak kasden öldüren kimsenin namazı kılınmaz.

Savaş halinde öldürülen eşkiya ve yol kesiciler yıkamaz ve üzerlerine namaz kılınmaz. Fakat ortadan kaldırıldıktan sonra öldürüldükleri takdirde yıkılır ve üzerlerine namaz kılınır. Recim (taş) ile veya kısas yolu ile öldürülenlerin de cenazeleri yıkılır ve üzerlerine namaz kılınır.

İrtidat ettiğinden (İslâmdan çıktıktan) dolayı öldürülen bir kimsenin cenaze namazı kılınamayacağı gibi, cesedi de ne İslâm mezarlığına ve ne de döndüğü millet mezarlığına gömülür. Boş bir arazide kazılacak bir çukura gömülür.

Bir müslümanın nikâhında bulunan ehl-i kitabdan bir kadın, gebe olduğu halde ölse namazı kılınmaz; bunda icma vardır. Kabrine gelince, onun için ayrıca bir mezar yapmak ihtiyattır. Bir görüşe göre de, çocuğa uyularak İslâm mezarlığına gö-

mülür. Diğer bir görüşe göre de, çocuk henüz ondan bir cüz bulunduğu için, ana çocuğa bağlı olmadığından kendi milletine ait bir mezarlığa gömülür.

Müslümanlarla müslüman olmayanların cenazeleri birbirine karışık bir halde bulunsa, bakılır: Eğer müslümanlara mahsus bir işaret ve belirti varsa, ona göre işlem yapılır. Bir alâmet bulunmadığı taktirde, hepsi yıkılır ve müslümanlara niyet edilerek hepsinin üzerine namaz kılınır. Fakat gayrimüslimler çok bulunursa, yalnız yıkırlar, hiçbirinin üzerine namaz kılınmaz. Çünkü çoğunlukta tüm hükmü vardır. Sayları eşit olduğu zaman bir görüşe göre üzerlerine namaz klinir, diğer bir görüşe göre kılınmaz. Gömülmeleri işine gelince, bu da ihtilâflıdır. Bir rivayete göre bunlar ayrı bir mezarlığa gömülürlər. Kabirleri yükseltilemez, düz yapılır.

Kimliği bilinmeyen bir kimse, İslâm yurdunda öldürümüş bir halde bulunsa, bakılır: Eğer üzerinde bir nişan varsa ona göre işlem yapılır. Nişan yoksa, sahib olan bir görüşe göre, İslâm yurduna bağlı kalınarak yıkıp üzerine namaz klinir. Böylece İslâm ülkesi sayılmayan yerde ölü olarak bulunan kimse de, müslüman olduğuna dair bir nişanı olmayınca, bulunduğu yere bağlı kalınarak gayri müslim sayılır.

Cenaze namazını kaldıracak imamın, bülüğe ermiş ve akıl sahibi olması şarttır. Diğer namazları bozan şeyle, cenaze namazını da bozar.

Ölünün alnına veya sargasına veya kefenine, kendisinin iman üzere, ezeli ahd üzerinde sabit olduğuna dair "Ahidname" denilen bazı mukaddes kelimeler yazılıması takdirine Yüce Allah'ın mağfiretine kavuşulacağı umulur, denilmiştir. Fakat kelime-i tevhid gibi mübarek kelimelerin mezar içinde kalıp zamanla çiğnenmesi veya cenazeden akacak sıvılar içinde kalması düşüncesi ile yapılması benimsenmemektedir.

Ölü yıkandıktan sonra, kefenlenmeden önce alnına mürekkeble değil de, yalnız şahdet parmağı ile: "Bismillâhirrahmânirrahîm" ve göğsü üzerine de: "Lâ ilâhe illallah" yazılması daha uygun görülmüştür.

Cenazeyi teşyi' etmek (arkasından mezara kadar takip etmek) sünnettir. Bunda büyük sevab vardır. Öyle ki, akraba veya komşulardan veya iyi halleri bilinmiş zatlardan olan bir cenazeyi takip etmek, nafile ibadetten daha faziletlidir; degilse nafileler daha faziletlidir.

Hazırlanmış olan cenazeleri bir an önce götürüp kabirlerine gömmek iyidir. Cuma günü sabahleyin hazırlanmış olan bir cenazeyi, cemaati çok olsun diye cuma namazından sonraya bırakmak mekruhtur. Ancak cuma namazının kaçırılması korkusunu ile yapılabilir. Bayram namazı vaktinde hazırlanmış olan bir cenazenin namazı da, bayram namazından sonra hutbeden önce kılınır.

Cenazenin taşınmasında sünnet olan, dört kimsenin dört taraftan onu yüklenmesidir. Her tarafından on adım kadar yüklenmek müstahabdır ki, hepsi kırk adım eder. Bunun büyük sevabı vardır. Şöyled ki: Bir müslüman cenazeyi önce ön tarafından sağ omuzuna, sonra ayak tarafından sağ omuzuna alır. Sonra ön tarafından sol omuzuna, daha sonra da ayak tarafından sol omuzuna yüklenir. Böylece her birinde on adım yürü. Uygun olan budur.

Cenazeleri omuzlarda taşıyarak kabirlerine kadar götürmek, onların haklarında gösterilen en büyük hürmet ve saygı nişanıdır. Böyle bir hareket, insanlığın şeref ve kıymetini gösteren bir davranıştır. Bir insanı eşya taşır gibi, ahiret evinin kapısına kadar götürmek, insanın duyarlı kalbini incitebilir. Bunun için bir zaruret olmadıkça, cenazeyi arkaya almak veya hayvan ve arabaya yüklemek mekruhtur. Cenaze sarsıntı verilmeksızın omuzlar üzerinde çabukça taşınmalıdır. Çocuk olan bir cenazenin de, el üstünde götürülmesi, hayvan üzerine yükletilmesinden daha iyidir. Çocuk cenazesini tek bir kişinin yaya veya binitli olarak eli üzerinde götürmesinde bir sakınca yoktur.

Cenazeyi takip edenler, cenazenin arkasından yürümelidir. Faziletli olan budur. Bununla beraber öňünden yürümekte de kerahet yoktur. Cenazeyi yaya olarak takip etmek, binitli olarak takip etmekden daha faziletlidir. Binitli olan, cemata eziyet vermemek için arkadan yürü. Çok ilerden de yürüyebilir.

Cenazeyi takip edenler, hayatın sonunu düşünmeli, tevazu içinde bulunmalıdır. Uygun olan budur. Bunların gülüp konuşmaları, dünya lâflarına dalmaları doğru olmaz. Öyle ki, zikir etmek veya Kur'an okumakla sesi yükseltmek bile târimen mekruhtur.

Cenazeleri buhur kokuları, gürültü ve iniltilerle takip (teşyi) etmek mekruhtur. Cenazeyi takip edenler, bu gibi şeyleri engellemelidirler. Ancak bunu yapamazlarsa geri de dönmezler.

(Hanbelîlere göre, cenaze ile beraber hoş olmayan bir şey bulunur da, takip eden kimse bunu engellemekten aciz kalırsa, böyle bir cenazeyi takip etmesi haram olur. Çünkü bunda, günahı kabullenme vardır.)

Cenaze için göz yaşları dökerek ağlamakta ve kalben üzülkerek kederlenmeye bir sakınca yoktur. Yeter ki, yersiz sözler söylemeyin. Cenaze için yüksek sesle ağlamak, yaka yırtmak, yüz tırmalamak, saç yolmak, dizlere vurmak gibi şeyler haramdır. Allah'ın takdirine isyandır.

Bir ölü, aile ve akrabasının ağlamalarından dolayı kabrinde azab çekmez. Fakat onlara vasiyet etmişse çeker.

Cenazeyi takip edenler, onun namazı kılınmadan geri dönmemelidirler. Dönmek ihtiyacı olursa, cenaze sahibinin izni alınmalıdır. İyi hareket budur. Hele cenazeyi takip eden müslümanlardan bir kısmı cenaze namazını kılarken, diğer bir kısmının seyirci kalması kadar acıncak ve garibsenecek bir davranış olamaz.

Cenaze için ayağa kalkmak, başka milletlere kendini benzetmek hükmünde olduğundan mekruhtur, yasaktır. Bir engel yoksa, ayağa kalkıp cenazeyi takip etmelidir. Kabirlerine götürülen cenazelere el kaldırıp selâm vermek de hiçbir esasa bağlı değildir. Kadınların cenazeleri takip etmeleri tahrimen mekruhtur. Bundan dolayı sevaba değil, günaha girmiş olurlar.

Cenazelerin Kabirlerine Konulması

Cenaze kabre götürülüp omuzlardan indirilince, bir engel olmadığı zaman ceamat oturur. Bundan önce oturmaları mekruh olduğu gibi, bundan sonra ayakta durmaları da mekruhtur.

Kabrin bir insan boyu kadar derin ve yarım boy kadar enli olması güzeldir. Yarım boy mikdarı derin olması da yeterlidir. Kabirlerde faziletli olan lâhiddir.

Şöyle ki: Toprağı sert olan bir kabrin içinde kible tarafı oyulur. Ölü buraya konulur. Önune de tahta, kamiş veya kerpiç benzeri şeyler konur. Bu durumda toprak, tam ölüünün üzerine değil, bu şeyler üzerine atılmış olur. Bu ölüye karşı bir saygıdır.

Fakat kabrin yeri yumuşak veya ıslak olup da, lâhit kazılması mümkün olmazsa, dere gibi çukur kazılır. Buna "Şakk = Yarma" denilir. Gerek duyulursa, iki tarafı kerpiç ve tuğla gibi bir şeyle örülür. Sonra ölü bunların arasına konulur. Üzerine de, ölüye dokunmayacak şekilde kerpiç veya tahtalar ile tavanımsı bir örtü yapılır.

Kabrin dibi ıslak ve yumuşak olduğu zaman cenaze tabut ile gömülebilir. Öyle ki, bu durumda tabutun taştan veya demirden yapılmış olması da caizdir. Fakat böyle bir hal olmayınca, tabut ile gömmek mekruhtur. Bazı fikih alimlerine göre, kadınların tabut ile gömülmeleri, toprak yumuşak olmasa bile güzeldir. Dibi ıslak olan bir kabrin içine toprak döşenmesi sünnettir.

Cenaze, kible tarafından kabre konur. Sağ tarafı üzerine kibleye döndürülür. Bağı varsa çözülür. Sırt üstü yatırılmaz. Cenazeyi kabre koyanlar, "Bismillâhi ve alâ milleti Resûllâh" derler.

("Yüce Allah'ın ismi ile ve Resûlullah'ın milleti (dini) üzerine seni gömüyoruz." demektir.)

Cenazeyi kabre koyacak olan kimselerin sayısı, ihtiyaca göre değişir. Kadınları kabre koyacak olanların, neseb yönünden ona mahrem olmaları daha iyidir.

Bunlar bulunmazsa, yabancılarından iyi halleri bilinen kimseler seçilir. Kadınlar kabre yerleştirilinceye kadar kabirleri üzerine bir perde çekilir.

Bir kimse: "falān zat bēni yikāsın, namazim kıldırsın veya kabre koysun" diye vasiyet ederse onu yerine getirmek gerekmez. Ancak veli olanlar buna rıza gösterirlerse, vasiyet yerine getirilir.

Cenazeyi taşımak veya kabri kazdırınmak için ücretle adam tutmak caizdir.

Bir mezarlıkta, bir kimsenin hazırlamış olduğu bir mezara başka bir ölü gömulecek olsa, bakılır: Eğer mezarlık geniş ise, bunu yapmak mekruhtur. Geniş değilse caizdir; ancak kazi masraflarını ödemek gerekir.

Bir kimsenin kendisi için mezar kazıp hazırlaması, bir görüşe göre mekruhtur; çünkü hiç kimse kendisinin nerede öleceğini bilemez. Fakat kefen hazırlamakta kerahet yoktur. Çünkü buna ihtiyaç genellikle bulunmaktadır.

Hazret-i Ebu Bekir efendimiz (Rədiyallahu Anh), kendisine bir mezar kazıp hazırlayan bir adama şöyle buyurmuştur: **"Kendin için kabir hazırlama, kendini kabir için hazırla."**

Bir müslüman kabrinde gömüldükten sonra orada, bir deve boğazlanıp paylaşıacak kadar bir zaman bekleyip Kur'an okumak güzel görülmüştür. Çok kez "Mülk, Vakia, İhlâs ve Muavvizeteyn süreleri, sonra Fatiha ile Bakara süresinin başı okunur. Sevabı da, cenazenin ve diğer iman sahiblerinin ruhlarına bağışlanır. Ölünün bağışlanması için Yüce Allah'a dua edilir. Cenaze toprağa gömülür gömülmez din kardeşlerinin hemen oradan dağılmaları uygun değildir. Cenazenin ruhu, onların bulunuşu ile alışkanlık kazanır, yöneltilecek sorulara hazırlanmış olur ve Yüce Allah'ın mağfiretini gözetlemiş bulunur.

Resûlü Ekrem Efendimiz sallallâhu 'aleyhi ve sellem, bir cenaze gömüldükten sonra hemen geri dönmezdi. Bir müddet mezarı başında durur ve cemaata karşı söyle buyururdu: **"Kardeşiniz için Yüce Allah'dan mağfiret isteyiniz ve kendisine sükünet ihsan buyurmasını dileyiniz. O, şimdi sual görecektir."**

Mükellef çağına girip de gömülü bir müslümanın mezarı başında "Telkin" verilmesi meşru görülmüştür. Şöyle ki: Mezara gömüldükten hemen sonra, iyi hal sahibi bir kimse kalkıp ölümün yüzüne karşı durur. Ona hitaben: Ya falan; Yebne fulane! (Ya Osman! Ya Zeyneb'in oğlu, gibi) diye üç kez seslenir. Ölünün ve anasının adlarını bilmezse: Yâ Abdellah; Yebne Havva! denilir. Sonra da söyleyenir:

أَذْكُرْ مَا كُنْتَ عَلَيْهِ مِنْ شَهَادَةٍ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَأَنَّ

الْجَنَّةَ حَقٌّ وَالنَّارَ حَقٌّ وَأَنَّ الْبَغْثَ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ أُتِيَّةً لَأَرِيبَ فِيهَا وَأَنَّ
اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُوْرِ وَأَنَّكَ رَضِيَتْ بِاللَّهِ رَبِّا وَبِالْإِسْلَامِ دِيْنَا وَبِمُحَمَّدٍ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيًّا وَبِالْقُرْآنِ إِمَاماً وَبِالْكَعْبَةِ قِبْلَةً وَبِالْمُؤْمِنِينَ إِخْرَانًا
رَبِّيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوْكِلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

"Ya Abdellah! Yebne Zeyneb;

Üzkür mâ künte 'aleyhi min şahâdeti en lâ ilâhe illallâh ve enne Muhammeden Resûlullâh ve enne'l-cennete hakkun ve 'n-nare hakkun ve enne'l-ba'se hakkun ve enne's-saete âtiyetün lâ reybe fîhâ ve enne'l-lâhe ye'besü men fi'l-kubûr. Ve enneke rezîte billâhi Rabben ve bi'l-Îslâmî dînen ve bi-muhammedin sallallâhu 'aleyhi ve sellem nebiyy'en ve bi'l-kur'anî imâmen ve bi'l-kâ'beti kibleten ve bi'l-mü'minine ihvana. Rabbiye'l-lâhu lâ ilâhe illâ hû 'aleyhi tevekkeltü ve hüve Rabbü'l-arşî'l-azîm."

Anlamı: "Ey Abdullah! Ey Zeyneb oğlu! Hayatında inandığın ve devam ettiğin şekilde: "Eşhedü en lâ İlâhe illallah ve enne Muhammeden Resûlullah" şahadet kelimelerini söyle. Şübhesiz cennet hakdır (mevcuttur). Cehennem hakdır, ölüdükten sonra dirilmek hakdır, kıyamet haktır; bunda şübhe yoktur. Yüce Allah kabirlerde olanları diriltip Mahşer yerinde toplayacaktır. Sen hatırla ki, Allah'ın Rab olduğuna, dinin Îslâm oluşuna, Muhammed Aleyhissalâtü vesselâmin peygamber olduğuna, Kur'anın imam, Kâbe'nin kible ve müminlerin kardeş olduğuna razı bulunmuş idin."

Üç kez:

يَا عَنْدَ اللَّهِ، قُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

"Ya Abdellah! Kul lâ ilâhe illalah.

Üç kez de şöyle denilmesi âdet olmuştur:

قُلْ: رَبِّيَ اللَّهُ وَدِينِيُّ الْإِسْلَامُ وَنَبِيُّ مُحَمَّدٌ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ
رَبِّ لَا تَرْزُّهُ فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ

Kul Rabbiye'l-lâhu ve dîniye'l-Îslâmü ve nebiyyî Muhammedün 'aleyhi's salâtü ve's-selâm. Rabbi, lâ tezerhü fermen ve ente hayrû'l-vârisîn."

"Ey Abdullah; De ki: Allah'dan başka İlâh yoktur. De ki: Rabbim Allah'dır. Dinim İslâm'dır. Peygamberim Muhammed 'aleyhi's-selâm'dır. Ya Rabbi! Bu ölüyü yalnız bırakma. Sen varışların en hayırlısın."

Umur ki, bu gibi okuyuşlar ve telkînler sebebiyle Yüce Allah ölüyü bağışlar ve kabir sualinin cevabını kolaylaştırır.

Haneffî fikih alimlerinin bir görüşüne göre, gömülüktenden sonra telkîn yapılması emredilir, ne de yasaklanır.

(Malikîlere göre, telkîn ölüm döşeğinde mendubdur. Gömülüktenden sonra yapılması mekruhtur. Şafîilerle Hanbelîlere göre telkîn yapılması müstahabdır.)

Bir müslüman kıldıği namazın, tuttuğu orucun, okuduğu Kur'an'ın, verdiği sadakanın sevabını, ister hayatı olsun ve ister olmasın, bir müslümana veya bütün müslümanlara hediye edebilir; bu caizdir. Bu sevab onlara verilir ve her birinin aynı sevaba kavuşacağı Allah'ın ihsanından beklenir.

Kabirden çıkan toprağın fazlasını kabrin üzerine atmak mekruhtur; fakat İmam Muhammed'e göre bunda bir sakınca yoktur. Definde bulunanların kabir üzerine üçer avuç toprak atmaları ilk defasında: "Minha halaknaküm (sizi topraktan yarattık)", ikincisinde: = "Ve minha nuâdüküm (sizi toprağa çevireceğiz)", üçüncüsünde: = "Ve minha nuhricüküm tareten Uhrâ (diğer bir defa daha sizi topraktan diriltip çıkaracağız)", demeleri müstahabdır.

Kabir üzerine su serpmekte bir sakınca yoktur.

Kabirler topraktan birer karış veya daha az yükseltilir. Deve hörgücü gibi yapılması mendubdur. Düz bir şekilde yapılmaz ve kireçlenmez. Fakat dağılan bir kabir toprak ile düzeltilebilir.

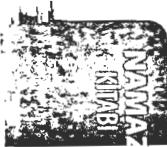
Cenazelerin gündüzün gömülmesi müstahabdır. Geceleyin gömülmeleri de mekruh değildir. Ancak zorunlu bir hal olmadıkça geceleyin gömülmemelidir.

Gemide ölen bir kimse, eğer uzaklık veya herhangi bir sebeble karaya çıkaramayacaksız ve beklemesi ile bozulacağından korkuluyorsa, yıkanır ve kefenlenir. Sonra üzerine namaz kılınarak sağ tarafı üzerine kibleye karşı denize bırakılır.

(İmam Ahmed'den nakledildiğine göre, böyle bir ölüye ağır bir şey de bağlanır ki, denizin dibine gidebilsin. İmam Şafî Hazretlerinin açıklamasına göre de, eğer İslâm ülkesine yakın ise, ölü iki tahta arasına sıkıca bağlanıp denize atılmalıdır ki, sular onu bir sahile atsın da müslümanlar tarafından alınarak gömulsün. Bize de böyle nakledilmiştir.)

Ölmüş veya öldürilmiş olan kimseyi, bulunduğu yerin mezarlıklarından birine gömmek müstahabdır. Gömülmeden önce, bir ve iki mil uzaklıkta bulunan başka bir mezarlığa götürülmesinde de bir sakınca yoktur. Daha uzak yere götürülmesi

konusunda ihtilâf vardır. Bir görüşe göre, sefer müddetinden daha uzak bir yere de gömülebilir. Bunda kerahet yoktur. Fakat gömüldükten sonra artık çıkarılıp taşınamaz; ancak başkasının yerine gömülülmüş olmak gibi zaruri sebeplerle olabilir.

(Malikîlere göre bir ölü gömülmeden önce de, sonra da başka bir yere şu şartlarla götürülebilir: Ölü taşınurken durumu bozulmamalı, hürmete aykırı ve haka-reti mucib bir hal olmamalı. Ayrıca naklini gerektiren bir sebep olmalı. Su basması korkusu, ailenen ziyaret edebilmesi için yakın olma düşüncesi ve gideceği yerin be-reketi gibi bir sebep bulunması... Bu üç şarttan hiçbirini bulunmazsa, taşınması haram olur.

Hanbelîlere göre de, sahib bir maksada dayanarak cenazelerin gömülmelerinden önce de, sonra da başka yere taşınmaları caizdir. İyi bir kimsenin yanına veya mübarek bir yere taşınması gibi... Yeter ki, kokusunun değişmeyeceği kanaatına varılmış olsun.

Şafîlere göre, cenazeleri başka yerlere taşımak esasen haramdır. Eğer ölülerini kendi beldelerinden başka bir yere gömmeyi âdet edinmişlerse, oraya taşıyabilirlər. Bir de Mekke-i Mûkerreme'ye, Medine-i Münevvere'ye Beytû'l-Makdis'e ve iyi kimselerin mezarlığına yakın bir yerde ölenlerin, rayihaları değişmedikçe burallara taşınmaları sünnettir. Bununla beraber bunların taşınmadan önce yıkanıp kefenlenmesi ve üzerlerine namaz kılınmış olması gereklidir. Değilse taşınmaları haramdır. Gömüldükten sonra taşınmaya gelince, bu ancak zaruret halinde olabilir. Haksız yere ele geçirilmiş bir araziye ölüyü gömmek gibi. Sahibinin isteği üzerine oradan başka bir yere götürülmesi caiz olur.

İمام Mâverdî'nin açıklamasına göre, yıkanmadan gömülülmüş olmak, gömülen yeri su basmak ve rutubet çekmek de, kabrin açılmasını ve ölünen başka bir yere taşınmasını gerekli kılan sebeplerdendir.

Ölünen velisi, ölünen gömülmesinden bir gün sonra yedinci güne kadar kola-yına gelen şeyi fakirlere sadaka vererek sevabını ölüye bağışlamalıdır. Bu, bir sünnettir. Buna gücü yetmezse, iki rekât namaz kilarak sevabını ölüye bağışlamalıdır. Fakat ölü sahiblerinin birinci ve üçüncü günlerde veya bir hafta sonra ziyafet vermeleri mekruhtur. Ancak ölünen komşularının veya uzak akrabasının yemek hazırlayarak ölü sahiblerine ikram etmeleri ve yemelerine ısrarda bulunmaları müstahabdır. Çünkü cenaze sahibleri kendileri için yemek hazırlayamayacak bir halde bulunabilirler.

Ölü sahiblerinin, yapılacak taziyeleri kabul için, üç gün kadar evlerinde oturmaları caizdir. Bununla beraber oturulmaması da iyidir. Cenazenin gömülmesinden sonra, en son üç güne kadar bir defa olmak üzere taziye yapılması müstahab-

dır. Eğer taziye edilecek kimse ortada yoksa veya uzakta bulunuyorsa, o zaman üç günden sonra da taziye yapılabilir.

Taziyelerin kabristanda veya ölüünün kapısı önünde yapılması bidat ve mekruh görülmektedir. Taziyenin tekrarı da mekruhtur. Böyle bir musibete uğrayana: "Allah Tealâ size güzel sabır ve bol mükâfat ihsan buyursun." gibi sözlerle taziye edilir, teselli verilir. Musibete uğrayan kimse de: "*Innâ lillahi ve innâ ileyhi râciun = Biz Allah'dan geldik ve Allah'a döneceğiz.*" diye Allah'a teslimiyet göstermelidir.

KABİR VE MAKBERELER

Kabirleri ve kabristanları (mezarlıklarını) güzel korumak, temiz tutmak ve ağaçlarla süslemek, hayatta olanlar için bir görevdir.

Kabirleri çığneyip üzerlerinden geçmek mekruhtur. Böyle bir davranış ölü hakkında bir saygısızlıktır. Onların haklarını çiğnemek gibidir. Onun için böyle yapmaktan mümkün olduğu kadar sakınmalıdır.

Fakat mezarlığa ait başka bir yol bulunmayınca, Kur'an okumak, tesbihde bulunmak ve dua etmek şartı ile, kabirlerin aralarından ve üzerlerinden yürüyüp gitmekte ve kabirlerin kenarlarına oturmakta kerahet bulunmadığını söyleyenler vardır.

Bir kabistan ne kadar eski olursa olsun ve ne kadar ihtiyaç dışı bulunursa bulunsun, yine kabistan olarak korunması gereklidir.

Böyle bir kabistanı satmak veya üzerinde herhangi bir tesis kurmak, içinde bulunan ölü kemiklerini ve topraklarını başka bir mezarlığa götürmek caiz görülmektedir.

Ölülerin hakları, dirilerin hakları kadar, belki ondan daha fazla saklıdır. Bu hakları gözetmek insaniyet için yapılması gereken bir görevdir. Geçmişlerinin haklarını gözetmeyen bir nesil, kendi evlâd ve torunlarından ne yüzele korunma hakkı bekleyebilir?

Su basmakta olan veya yabancı bir millet elinde kalan bir mezarlığı başka bir yere taşımak caiz görülmüştür. Böyle bir mezarlığı mümkün olduğu kadar korumaya çalışmalıdır.

Bir cenaze kabre konulup üzerine toprak atıldıktan sonra artık kabri açılmaz, kabrinden çıkarılmaz. Bu caiz değildir. Artık yüce Allah'a teslim edilmiş ve cemaatin ellerinden çıkışmış olur. Ancak bir mecburiyet hali bulunursa olabilir.

Şöyle ki: Bir cenaze haksızlıkla ele geçirilmiş (gasbedilmiş) bir yere gömülse veya başkasına ait elbiselerle kefenlenerek gömülse veya satın alınıp gömüldüğü yere şu'a (komşuluk) yolu ile bir kimse sahib çıksa, cenazenin çıkarılması caiz olur.

Çıkarılmadığı takdirde, yer sahibi kabri düzelterek üzerine dilediği şeyi ekebilir. Elbise sahibi de, elbisenin kıymetini almakla yetinir.

Yine, cemaattan birinin bir eşyası kabre düşmüş olsa, ölüye dokunmaksızın kabrinin toprakları açılarak o eşya çıkarılır, bunda bir sakınca yoktur. Çünkü o malın bir değeri vardır. Peygamber sallallâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz, malları yok etmekten insanları yasaklamıştır. Bir malın boş yere mezarda kalması, değeri olan bir malı yok etmekten başka bir şey değildir.

İşte bu esasa ve hikmete dayanarak kabirlerin süslenmesi, kabirlerde mum ve kandil yakılması da uygun görülmeyip israf sayılmaktadır. Ancak çevresindeki bir yolu aydınlatmak için mezarlıkta lâmba yakılabilir.

İşte İslâm dininin mala verdiği kıymet! İşte her davranışın bir şuura ve bir yarara dayanmasını isteyen bu İlâhi dindeki büyük hikmet!...

Kabirlerin yanında uyumak, çevrelerini kirletmek, yaşı ağaçlarını ve otlarını kesip koparmak mekruhtur. Mezarlıktaki ağaçlar ve otlar yaş bulundukça bir nevi hayat sahibidirler. Bunlar yaratılış halleri ile Yüce Allah'ı tesbih ederler. Bu sebeple orada yatmış bulunan iman sahiblerinin Allah'ın rahmetine kavuşacakları umulur.

Resûlü Ekrem sallallâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz bir kabristanda bulunan iki mezar sahibinin azab çekmeyeceğini anlaşmışlardır. Mübarek ellerine aldıkları yapraksız bir yaşı hurma dalını ikiye böülüp bir kısmını bir kabrin ve diğerini de öbür kabrin başına dikmiş ve: *"Umuler ki, bunlar kuruyuncaya kadar, bu kabir sahibinin çekmeyeceğini anlayacaklar."* buyurmuşlardır. Bunun içindir ki, bazı yerlerde kabirlerin üzerlerine mersin ağaç dallarını koymak âdet olmuştur.

Fakat bu hususta asıl olan, yaşı ağaçların dikilmesidir. İmam Buharî'nın hadis kitabını açıklayan merhum Aynî'nin dediği gibi, "Kabirlerin üzerine sadece yaş dalları, güzel kokulu çiçekleri ve yeşillikleri koymak bir şey değildir. Sünnet olan ağaç dikmektir." Ağaçların sağlık bakımından da yararları bilinmektedir.

Gerçekte kabirlerin üzerine birkaç parça gül, reyhan gibi yaşı çiçekler de konulabilir. Fakat bu hususta israf edilmesi, boşuna solup gidecek geçici çiçeklere birçok paralar harcanması uygun görülemez. Hele başka milletleri taklit sebebi olursa, bu asla caiz olamaz.

Kabirleri haftada bir gün, özellikle cuma ve cumartesi günleri, ziyaret etmek erkekler için mendubdur. Salih kimselerin kabirleri teberrük için ziyaret edilir. Uzak bir yerde bulunmuş olsalar dahi, bu yolculuğa katlanmak mendubdur.

Yaşlı kadınlar da ibret almak için, teberrükte bulunmak için mezarları ziyaret edebilirler, bunda bir sakınca yoktur. Bir fitne korkusu halinde ziyaretleri doğru olmaz.

Ziyaretçi, ayakta kibleye doğru veya ölüünün yüzüne karşı durarak dua etmeli ve şöyle demelidir:

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ
بِكُمْ لَا حَقُولَ أَسْأَلُ اللَّهَ لِي وَلَكُمُ الْعَافِيَةُ

"Esselâmü aleyküm, ey mü'minler yurdunun sakinleri! Bizler de insallah sizlere kavuşacağız. Yüce Allah'dan bizim ve sizin için afiyet (her türlü kederden selâmet) dilerim."

Peygamber Efendimiz (Medine'deki) Baki mezarlığını ziyaret ederken böyle selâm verirlerdi.

Kur'an okuyacak kimsenin, kabir kenarında oturmasında, tercih edilen görüşe göre, kerahet yoktur. Oturup "Yasîn" suresini okumak da çok sevabdır. Bu yüzden Allah Tealâ'nın ölülerimize kolaylık vereceği, okuyana da, ölüler sayısınca sevab yazılacağı İmam Ali'den ve Hazret-i Enes'den (radîyallahu anhüma) rivayet olunmuştur.

Kabirlerin üzerine oda veya kubbe gibi şeylerin yapılması ve yazı yazılması, İmam Ebû Yusuf'a göre tahrîmen mekruhtur.

Bütün müslümanların yararına olarak vakfedilmiş veya ölüerin gömülmesi için bırakılmış olup kimsenin mülkiyetinde bulunmayan bir mezarlıkta ise, mezarlar üzerine bina yaparak başkalarının faydalamasını engellemek haramdır.

Bununla beraber alimlerden, iyi kimselerden ve yüksek mevki sahiblerinden olan zatların kabirleri kaybolmasın diye, yanlarına taş konmasında ve isimlerinin yazılmasında bir sakınca yoktur.

Diğer ölülerin de eserleri kaybolmamak ve zillet halinden korunmak için başları ucuna birer taş dikilip isimlerinin yazılmasında bir sakınca görmeyenler vardır. Hiçbir zaman bu taşlara ayeti kerime yazılmamalıdır. Çünkü zamanla taşların kırılıp dökülmesi mümkündür.

(Malik'lere göre, kabir üzerine Kur'an yazılması haramdır. Ölüünün adı ile ölüm tarihinin yazılması mekruhtur.

Şafî'lere göre, bunlara, ne türlü olursa olsun, yazı yazmak mekruhtur. Ancak bir alimin veya salih bir kimsenin adını ve kendini tanıtabilir bir vasfini yazmak mendubdur.

Hanbel'lere göre, herhangi bir ayırım olmaksızın yazı yazmak mekruhtur.)

Bir kimseyi, öldüğü ev içindeki bir yere gömmek mekruhtur. Çünkü böyle bir işlem ancak peyamberlere özel olan bir iştir.

Yer altında mahzenler yapıp ölüleri oralara tabutlarla koymak, birçok sakınca sebebiyle mekruh görülmüştür. Bu yerlere "Füseka" denilir.

Bir ölünen cesedi tamamen toprak kesilip kemikleri de kalmamış olmadıkça, onun kabri açılarak yerine başkası gömülmez.

Fakat başka bir yer bulunamayınca, ölünen kemikleri toplanır ve oraya gömülerek olanla kendi arasında topraktan veya kerpiçten bir engel konur.

Bir ölü yanlışlıkla kibleye aykırı bir şekilde gömülmüş olsa, bundan dolayı kabri açılmaz. Çünkü cenazenin sağ tarafına yatırılarak kibleye doğru bulundurulması bir sünnettir. Buna riyet edilmemişinden dolayı kabri açmak uygun olmaz.

Bir zaruret bulunmadıkça, birkaç cenazeyi bir mezara koymak caiz değildir. Zaruret halinde ise konulur. Aralarına da bir engel (perde) olsun diye toprak doldurulur. Uhud şehidleri böyle gömülümlerdir.

Cabir İbni Abdullah (Radiyallahu Anhuma) demiştir: "Uhud savaşında ilk şehid olan zat, benim babam idi. Onu, diğer bir şehidle (Amr İbnu'l Cümuh ile) beraber bir kabirde bırakmaya gönlüm razı olmadı. Altı ay sonra kabri açtım. Babamı, kulağından başka, sanki kabre koyduğum gündeki gibi taptaze bir halde buldum ve onu çıkarıp başka bir kabire yalnızca gömdüm."

İslâm yurdunda bulunan gayrimüslimlerin mezarlara da tecavüz edilemez. Çünkü onlara hayatlarında eziyet verilmesi haram olduğu gibi, öldükten sonra da kabirlerine tecavüz etmek, kemiklerini kırmak ve yerlerini dümdüz etmek haramdır.

Onlarla bir sözleşme yapılmıştır, bu sözleşmeye her halde riyet etmek gereklidir. Fakat yeni fethedilen bir yerde, ihtiyaç görülürse, müslüman olmayanların kabirlerini açmak ve kemiklerini kaldırıp yerlerini başka bir hizmete ayırmakta bir sakınca yoktur.

ŞEHİDLER VE ONLARA AİT HÜKÜMLER

Şehidlik büyük bir derecedir. Allah yolunda canını veren bir müslümana "Şehîd" denir, çوغulu Şüheda'dır.

Böyle bir adama şehîd denilmesi, ya cennete gireceğine şahidlik yapıldığı veya ölümü anında birtakım rahmet meleklerinin hazır bulunduğu veya kendisi Yüce Allah'ın manevî huzurunda hazır olarak rızıklanacağı içindir.

Şehîd kelimesi, Şahid sözüne denk olup hazır manasını taşır.

Şehidler üç kısma ayrırlırlar:

1) Hem dünya, hem de ahiret bakımından şehid olanlar. Bunlar birer hükmî şehiddirler.

2) Yalnız dünya bakımından şehid olanlar. Bunlar da birer hükmî şehiddirler.

3) Yalnız ahiret bakımından şehid olanlar. Bunlar da birer hakîkî ve uhrevî şehiddirler.

Böylece şehidler üç kısımdır.

1) Mükellef ve taharet üzere bulunduğu halde, kendisine haksız yere yapıldığı bilinen bir tecavüze (saldırıyla) öldürülülmüş olan ve bundan dolayı da varislerine diyet olarak bir mal verilmesi gerekmeyen herhangi bir müslümandır. Gayrimüslimlerle veya yol kesicilerle yapılan çatışma sonunda öldürülüp cünüb bir halde bulunmamış olan akıl sahibi ve bülüğ çağına ermiş bir müslüman, böyle bir şehiddir.

2) Savaş meydanında gözünden kan gelmiş olmak gibi, üzerinde öldürülme alâmeti olduğu halde ölü bulunan bir müslüman da böyle bir şehiddir.

3) Yine, malını, canını, ırzını ve diğer müslümanları veya müslümanların koruması altında bulunan gayrimüslimleri korurken kılıç ve kama gibi parçalayıcı bir silâhla haksız yere derhal öldürülülmüş bulunan mükellef ve tahir bir müslüman da böyledir.

Bu gibi şehidler birer kâmil şehiddir. Hem dünya, hem de ahiret bakımından şehiddirler.

Bunlardan her birine "Hükmi Şehid" denir. Bu gibi şehidlerin hükmü, yıkanmaksızın, yalnız namazları kılınıp elbiseleri ile gömülmektir.

Bu muhterem şehidlerin Allah katında dereceleri pek yüksektir. Hak yolunda şehid olanlar, sonsuz bir hayatı sahibdirler. Bunlar sonsuz bir âlemde daima rızıklandırılacaklardır.

Bunların bu özellikleri ve seçkinliklerinden dolayıdır ki, ayrıca yıkanmaları gerektirmekte ve kanlı elbiseleri kendileri için bir seçkinlik nişanı bulunmaktadır. O kan bir ibadet eseridir, giderilemez. Ancak kendilerine dışardan bir pislik değilmişse, o giderilir.

Bir de kefen olmaya elverişli bulunmayan kürk, palto, ayakkabı ve kalpak gibi kaba şeyler üzerinden alınır. Zırhı ve silâhları da çıkarılır.

Geri kalan elbiseler sünnet mikdarından fazla ise, azaltılır. Elbiseleri noksan ise sünnet miktarına çıkarılır.

1) Bu, İmamı Azam'a göredir. İki İmama göre, bu şekilde öldürülülmüş olan bir müslüman, henüz mükellef ve tahir bulunmamış olsa da, yine ona aynı işlem yapılır.

Savaş halinde öldürülen bülüğ çağına ermemiş müslüman bir çocuk veya cünüb bulunmuş olan bir İslâm askeri gibi...

(Üç İmama göre, böyle bir hükmî şehid yıkanmayacağı gibi, üzerine namaz da kılınmaz.

Uygun görülen elbisesi ile gömülmesi gereklidir.)

2) Kalbinde nifak bulunduğu halde görünüşte Müslüman sanılan ve savaşta müslümanların safında bulunurken düşman tarafından öldürülen bir şahıstır. Bu da bir "hükmî şehid"dir.

Buna da dünya ahkâmi itibariyle şehid denir. Bunun da görünüş hali esas alıñarak yıkanmaz, üzerine namaz kılıñır elbisesi ile gömülür.

(Şafîilere göre ganimet için veya gösteriş için savaşan veya ganimet mallarından çalan bir müslüman da, savaş esnasında öldürülürse, yalnız dünya şehidi sayılır. Aynı zamanda Allah'ın tevhid kelimesini yükseltmek için savaşsa da hüküm ayındır. Bunun hakkında da görünüş haline bakılarak şehid işlemi yapılır.)

3) Kâmil şehidde aranılan şartların bazılarını toplamayarak ölümü, yalnız ahi-ret ahkâmi itibariyle şehid sayılan bir müslümmandır.

Örnek:

Hata yolu ile öldürülüp varislerine diyet adı altında bir mal verilmesi gereken bir müslüman, ahirette sevaba kavuşma yönünden şehid sayılırsa da dünya ahkâmi bakımından şehid sayılmaz.

Bunun için diğer ölüler gibi yıkanır, kefene konur ve namazı kılındıktan sonra gömülür.

Yine, gayri müslimlerle veya kol kesici şakilerle savaşırken yaralanıp savaş bitikten sonra bir tarafa çekilerek biraz yeyip içiktken, konusuktan, uyuduktan, ilâç kullandıktan veya aklı başında olarak üzerinden bir namaz vakti geçtikten sonra vefat eden bir müslüman da, bu hükmeye girer. Bu şekilde ölen bir mümine "Mürtes" denir.

Suda boğulan, ateşte yanan, enkaz altında kalan, veba, taun, ishal, sitma, zatûlcenb hastalıklarından biri veya akrab sokması ile ölen; nifas halinde veya gurbet elinde veya ilim yolunda veya cuma geceinde ölen bir müslüman da aynı hükmendir.

Sevabını Allah'dan bekleyen bir müezzin ve doğru alış-veriş yapan müslüman bir tüccarın, ailesinin geçimini kazanmak için hak üzere bir çalışma sonunda ölümesi de bu tür şahidlerdir.

Bütün bunlar, ahiret ahkâmî bakımından “Şehid” denir. Bu yönden her birine “Hakîkî Şehîd” denilmektedir. Bunlar din görevlerine bağlı kimseler ise ahiret ahkâmî bakımından birer hakîkî şehîddirler. Fakat dünya ahkâmî bakımından şehid sayılmazlar. Bunun için diğer ölüler gibi yıkanırlar, kefenlenirler. Namazları kılındıktan sonra da mezarlara diğer müslümanlar gibi gömülürler.

Evinde veya başka bir yerde öldürülmuş bir halde bulunan bir müslüman hakkında da böyle işlem yapılır. Çünkü onun zulmen öldürülmuş olduğu kesinlikle bilinemez.

Sonuç:

Şehidlik büyük bir nimettir. İnsanın iyi hal üzere yaşayıp şehid olarak ölmesi, onun hakkında pek büyük bir saadettir. Bir hadis-i şerîfe şöyle buyrulmuştur:

“Şehidlige ermesini Yüce Allah'dan ihlâsla (içtenlikle) dileyen kimseyi, Yüce Allah şehidler derecesine eriştirir; isterse döşeğinde ölsün...”

Bütün bunlar ihlâsin ve güzel niyetin yüksek derecelere ulaşma sevgisinin bir mükâfatıdır.

Allah Tealâ Hazretleri, hepimizi, din görevlerini gereğî üzere yerine getirmeye muvaffak kulsın, güzel niyetlere sahib olan ve şehidlerden sayılan iyi kulları arsına katsın amîn...

“Sonuç müttakilere ve hâmid, Âlemlerin Rabbâna mahsustur.”

“Her kim sîdk ile Allah'dan şehid olmayı dilerse yatağında ölse dahi Allah onu şehidlerin durağına eriştirir.”

Oruç Kitabı

ORUCUN MAHİYETİ

Oruç, İkinci fecirden başlayarak güneşin batışına kadar yemekten, içmekten ve cinsel ilişkiden nefsi kesmek, demektir.

Oruç kelimesinin Arabçası, siyam ve savm'dır ki, nefsi tutmak ve engellemek manasınadır. "Siyam" sözü, Savm'ın çoğulu olarak da kullanılır Din deyiminde "Müftirat" (oruç bozucu) denilen şeylerden nefsi gerçekten veya hükmən yasaklamak bir imsak (oruç tutmak) tır. Yanılarak ve unutarak bir şey yiyp içildiği takdirde hükmən imsak bulunmuş olacağından oruç bozulmuş olmaz. Bu konu ile ride açıklanacaktır.

İmsak sözünün karşıtı İftar'dır. Şöyled ki: Hiç oruç tutmamak bir iftar olduğu gibi, güneşin batışından sonra orucu açmak da bir iftardır. Oruçlu iken orucu bozacak bir şeyin yapılması da bir iftardır. İftar eden kimseye "Muftır" denildiği gibi, orucu bozan şeylerden her birine de "Muftır" denilir. Bunun çoğulu "Muftirat"dır.

Ramazan-ı Şerif ayına Şehr-i Siyam (Oruç ayı) denir. Ramazan bayramına da, imsaka son verileceği için İyd-i Fitir (İftar bayramı) denilir. Bayram anlamına gelen İyd'in çoğulu, A'yad'dır.

Ramazan orucu, Peygamberin hicretinden bir buçuk sene sonra Şaban ayının onuncu günü farz kılınmıştır. Bunun farziyeti kitab, sünnet ve icma ile sabittir. "*Oruç size farz kılındı.*" (Bakara: 183) ayet-i kerimesi bunu emretmektedir.

ORUCUN NEVİLERİ

Oruçlar: Farz, vacib, nafile ve mekruh nevilerine ayrılır. Farz ve vacib oruçlar da belirli ve belirsiz kısımlara ayrılır. Şöyled ki: Ramazan ayı orucu belirli bir farzdır. Kazaya kalan Ramazan ayına ait oruçlarla keffaret olarak tutulacak oruçlar da belirsiz birer farzdır. Bunlar, istenilen mubah günlerde tutulabilir.

Belli bir günde tutulması adanan bir oruç, belirli bir vacibdir. Herhangi bir gün, herhangi bir ay veya herhangi bir hafta gibi, belirlenmeyip tutulması adanan bir oruç da belirsiz bir vacibdir.

Adanan itikâf oruçları da birer belirli vacib demektir ki, itikâf zamanlarına mahsustur. Bu ilerde açıklanacaktır.

Allah Tealâ'nın rızası için tutulacak nafile oruçlar da başlı başına bir nevi teşkil eder. Bunlar sünnet, müstahab, mendub diye isimlenirler. Aşura günü ile beraber ondan bir gün önce veya bir gün sonra tutulan oruçlar ve Eyyam-ı Biyz denenin her ayın on üçüncü, on dördüncü ve on beşinci günleri tutulan oruçlar gibi. Bunlar müstahabdır.

"Haram Aylar" denilen Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb aylarının perşembe, cuma ve cumartesi günlerinde ve Zilhiccenin başından dokuz günde tutulacak oruçlar da müstahabdır.

Ramazan bayramının birinci gününde, Kurban bayramının dört gününde tutulacak oruçlar tahrîmen mekruhtur. Çünkü bu günler, Yüce Allah'ın kullarına olan birer ziyâfet günüdür. Bu ziyafetten kaçınmak uygun olmaz. Bununla beraber bu günlerde tutulan oruçlar yine oruçtur. Şu kadar var ki, bozulursa kazası gerekmez. Çünkü caiz görülmeyen şey benimsenmiştir. Diğer bir görüşe göre, kazası gerekir.

Nevruz denilen ilkbahar gününde ve "**Mehrican**" denilen son bahar gününde kasden tutulan oruçlar tenzihen mekruhtur. Çünkü bu günlere hürmet edilmiş gibi olur. Oysa ki bunlara hürmet haramdır. Eğer âdet üzere tutulan bir oruç bu günlere rastlarsa, bunun keraheti olmaz.

Yalnız cuma veya yalnız cumartesi günü ve özellikle Muharremin "**Aşure günü**" denilen yalnız onuncu günü oruç tutmak da tenzihen mekruhtur.

Geçleyin orucu bozmayıp iki gün birbirine bitişik olarak oruç tutulması da mekruhtur. Buna "**Savm-ı Visal**" denilir. Nafile oruçlarda iyi olan oruç tutma şekli, birgün oruç tutmak ve birgün de tutmamakdır. Bu şekilde tutulan oruca "**Savm-ı Davudî**" denir.

Hacılar için, güçsüzlük verecek olduğu takdirde, "**terviye**" ve "**arefe**" günlerinde oruç tutmak mekruhtur. Çünkü daha sonra yapacakları hac işlerini yerine getirmekten aciz kalabilirler.

Şek günü denilen günde Ramazan ayına veya bir vacibe niyet edilerek tutulan oruç da mekruhtur.

Şek günü, Şaban ayının otuzuncu günüdür. İsterse havada bir engel bulunmasın. Çünkü o gün, başka bir beldede hilâlin görünmiş olması mümkündür. Bu, hilâlin doğuşunun değişik yerlerde olabileceğine itibar edilmemesine göredir. Hilâlin doğuşunun değişik yerlerde olabileceğini kabul edenlere göre, bir günün şek günü saylabilmesi için hava bulutlu olmalıdır. Yahut gecenin otuzuncu gece olduğuna dair

bir alâmet bulunmalıdır. Misal: Hilâlîn görüldüğüne dair olan şahadet reddedilmiş olmalıdır.

Şek günü, Ramazan ayına veya bir vacib oruca niyet edilerek oruç tutulsa, bakılır: Eğer Ramazan olduğu anlaşılırsa, bu oruç Ramazan orucundan sayılır. Ramazan olmadığı anlaşılırsa, Ramazan orucuna niyet edilmiş olduğu takdirde nafile bir oruç olur. İftar edilirse, kazası gereklidir. Fakat bir vacibe niyet edilmiş olduğu takdirde, o vacib oruç sahîh olur.

Eğer o günün Şaban'dan mı, yoksa Ramazan'dan mı olduğu anlaşılmazsa, bir vacib için niyet edilmiş olan oruç, o vacib için sahîh olmaz. Çünkü o günün Ramazan'dan olması ihtimali vardır.

Şek gündünde nafile oruca niyet edilse, sahîh olan görüşe göre, bunda bir sakınca yoktur. Ramazan olduğu anlaşılırsa, Ramazan orucu tutulmuş olur. Şaban olduğu bilinirse, bu oruç bir nafile olur. Bu durumda iftar edilse kazası gereklidir; çünkü bunun tutulması benimsenmiştir.

Şek gündünde: "Ramazan ise oruç tutmaya, değilse iftar etmeye" şeklinde niyet etmiş olan bir kimse, oruç tutmuş olmaz. Çünkü oruca niyet edilince kesinlik gereklidir. Böyle tereddütle oruca niyet olamaz.

Şek günü, insanlara yaymamak suretiyle oruç tutmak, ilim sahibi kimseler için daha faziletlidir. Halk için tedbirli olmak daha faziletlidir. Onlar ihtiyathı davranarak zeval vaktine kadar, orucu bozan şeylerden sakınırlar. Ramazan olmadığı anlaşılma iftar ederler. Böylece Ramazandan olmayan bir günü Ramazandan saymış olmazlar.

Bu hususta bilgi sahibi sayılanlar, sek gündünde oruca nasıl niyet edileceğini bilenler ve aynı zamanda o günün kesinlikle Ramazan olduğunu kabul etmeyenlerdir. Bu şekilde niyet edilmesini bilmeyenler de halk sınıfıdır. Bunlara "havas" karşıtı olarak "avam" denilir.

Şaban ayında tamamen oruç tutan veya son üç gününde oruçlu bulunan kimse için de, sek günü oruç tutması daha faziletlidir.

Oruç tutup bununla beraber bir ibadet inancı ile hiçbir şey konuşmamak suretiyle "Sükût Orucu" tutmak mekruhtur. Fakat düşünmek için veya faydasız sözlere kaçınmak için susmakta kerahet yoktur.

Bir kadın için, kocasının izni olmaksızın nafile oruç tutmak mekruhtur. Kocası bu orucu bozdurabilir. Kadın da sonradan kocası izin verince veya kadın yalnız kalınca, o bozmuş olduğu orucu kaza eder.

Bununla beraber bir erkek hasta olursa veya oruçlu bulunursa veya hac ve umre için ihmarda ise, zevcesini nafile oruçtan men edemez. Çünkü bu durumlarda zevcesine yakınlık gösteremez.

Bir ücret karşılığında hizmet gören kimse, hizmet ve çalışmasına noksantalı verecekse, işverenin rızası olmadıkça nafile oruç tutamaz. Fakat böyle bir zarara sebebiyet vermeyince, işverenin izin vermesine bilmeksızın nafile oruç tutabilir.

Üzerinde Ramazan ayından kazaya kalmış oruç bulunan kimsenin, nafile oruç tutması mekruh değildir.

Oruç tutulması yasaklanan bayram günlerinde iftar edilmeksizin tam bir sene devamlı oruç tutulması mekruhtur. Buna, "Savm-i Dehr" denir. Bayram günleri iftar edildiği takdirde, böyle bir oruçta sakınca yoktur. Ancak bu oruç, oruç sahibini takatsız düşürmemeli ve onu bir âdet haline getirmemelidir. İbadet, âdet dışında sadece Allah'ın rızası için yapılır.

Şevval ayında ayrı ayrı günlerde, haftada iki gün olmak üzere altı gün oruç müstahabdır. Bununla beraber arka arkaya altı gün oruç tutulmasında da, tercih edilen görüşe göre, bir sakınca yoktur. Bazı alımlere göre böyle arka arkaya tutulmasında kerahet vardır.

Şek不由得 ihtiyaten oruç tutan kimse, unutarak bir şey yedikten sonra, o günde Ramazan olduğu anlaşılmakla oruca niyet etse, bu yeterli olmaz, o günü kaza etmesi gereklidir. Ancak, o gün akşamaya kadar bir şey yeyip içmemesi lâzım gelir.

Diğer bir görüşe göre, bu halde niyet ederek tutacağı oruç, sahî olur. Çünkü niyetten önce olan unutma, niyetten sonraki unutma gibidir.

ORUÇLARIN FARZ VE VACİP OLMASINDAKİ SEBEBLER

Ramazan orucunun sebebi: Ramazan günlerinden herhangi birinin oruca başlamaya elverişli bir kısmına yetişmektir.

Bu kısım, ikinci fecirden başlayarak "Dahvetü'l-Kübra" denilen ve gündüzün yarısı bulunan kaba kuşluk (İstiva = Güneşin tam tepeye gelmesi) zamanına kadar devam eder.

İşte bu zamana yetişen veya bu müddet içinde oruca ehliyet kazanan her müslüman için o günün orucu farzdır.

Ramazan orucunun kazasına sebeb, yine evvelce Ramazan ayına yetişmiş olmaktan başka bir şey değildir.

Keffaret olarak tutulan oruçların sebebleri, mahiyetlerine göre değişir. Şöyledir: Ramazan ayına ait keffaretin sebebi, bu orucu bir isyan eseri olarak kasden bozmaktır.

Zihar keffaretinin sebebi, helâl olan bir bedeni veya bir organı, haram olan bir bedene veya organa benzetmek ve sonra da cinsel ilişki kurmayı istemektir.

Yemin keffaretinin sebebi, yemin üzerinde durmayıp onu bozmaktır.

Adam öldürme keffaretinin sebebi, suçu olmayan bir insanı hata yolu ile öldürmektir. İleride bunlar açıklanacaktır.

Vacib oruçların sebebi, bunların adamak suretiyle kabullenilmiş olmasıdır. Bunların kazasının sebebi de, benimsenmiş olan bir ibadetin tamamlanması gereğidir.

Nafile oruçların tutulmalarını zorunlu kılacak dinde bir sebeb yoktur. Bunlar, yalnız sevab kazanmak için dileyenlerin tutacakları oruçlardır. Ancak böyle bir oruç tutulmaya başlandıktan sonra bozulacak olursa, onun kazası gereklidir. Bu kazanın sebebi de, böyle bir ibadete Hak rızası için başlanmış olmasıdır ki, bunu yanında bırakmak caiz olmayacağından kaza şeklinde tamamlanması vacib olur.

ORUCUN MEŞRU OLMASINDAKİ HİKMET

Orucun meşru kılınmasındaki hikmet, pek aşıkârdır. Şübhe yok ki, Allah Tealâ Hazretleri, kayıtsız ve şartsız her şeye hakimdir. Elbette O'nun kullarına emrettiği ve caiz gördüğü şeylerde birçok yararlar vardır. Biz bunları gereği gibi bilmesek de, muhakkak hikmetleri vardır.

Bununla beraber orucun din ve ahiret yararlarından başka, sağlık yönünden, sosyal ahlâk bakımından birçok yararlarını pek iyi takdir edebilmekteyiz. Bu konu üzerine yazılmış bir hayli yazı ve risale vardır.

Bir hadis-i şerîf'de buyrulmuştur: "Her şey için bir zekât vardır. Bedenin zekâti da oruçtur. Oruç sabrı'nın yarısıdır."

İnsan oruç sayesinde hayvanî duyularını azaltır, ruhunu arıtır ve meleklik sıfatı ile vasiflenmeye başlamış olur. Oruç sayesinde cemiyetin ictimâi ve ahlâkî hayatından başka bir fazilet ve aydınlık doğar.

Oruç tutan kimse, nefsin birtakım şiddetli arzuların saldırısına karşı direnmeye alıştırır, nefsin taşkınlıklarına karşı koymayı sağlar. Oruç tutan kimse, bir zaman mahrumiyete katlanır. Bu mahrumiyet, yiyecek ve içecek bulamayan herhangi bir yaratığın içine düştüğü acizliğin benzeri değildir. Bu, irade ile benimsenmiş, yüksek bir hedefe yönelik bir mahrumiyettir, bir nefis mücadeleсидir. İnsan bu mahrumiyet sayesinde yoksulların ve mahrumların hallerini tecrübe ile analmış olur. Böylece kendisinde acıma, şefkat ve yardımlaşma duyguları artar, insaniyet için pek faydalı hale gelir. Ayrıca kendisinin duyacağı manevî hazlar ise, her türlü düşüncenin üstündedir.

Mabud'un kutsal emrine bağlanarak, hak sahibi olduğu nimetlerinden bir müddet mahrumiyete katlanan insan, artık başkalarının nimetlerine göz diker mi? Başkalarının zararına çalışır mı?

İşte, bütün insanlığın yararına hizmet eden kutsal bir ibadetin şer'i yönden hikmeti apaçıktr. Bunu anlayamamak için insanın düşünce ve duygudan büsbütün mahrum olması gereklidir.

ORUÇLU İÇİN MÜSTAHAB OLAN ŞEYLER

Oruç tutacak kimsenin sahur yemeği yemesi müstahabdır. Bunun vakti, gecenin sonudur. Alimlerden Ebu'l-Leys'e göre, gecenin son altında biridir. Sahur yemeği, insana oruç için kuvvet verir. Sahurun geciktirilmesi müstahab ise de, ikinci fecrin doğup doğmadığından şüphe edilecek bir zamana kadar geciktirilmesi mekruhtur.

Sahur, seher vaktinde yenecek yemektir. Bu yemeği yemeğe "Sahur Yemek" denir. Seher de, ikinci fecirden biraz öncesine kadar olan vakittir.

Iftarı acele yapmak, yani akşam namazından önce oruç açmak müstahabdır. Böylece oruç hali, namazda kalbin huzuruna engel olmaz. Fakat hava bulutlu olunca, iftar için acele edilmez, ezan okunmuş olsa bile... Minare gibi çok yüksekte bulunan kimse, güneşin batışını görmedikçe iftar edemez. Aşağıda bulunanların güneşin batması ile iftar etmeleri ona tesir etmez.

Akşam iftar ederken şöyle dua yapılması sünnettir:

اللَّهُمَّ لَكَ صَمْتُ وَبِكَ أَمْنَثُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَعَلَى رِزْقِكَ أَفْطَرْتُ
وَصَوَّمْتُ الْعَدِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ نَوَيْتُ فَاغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخْرَجْتُ

"Allahümme leke sumtü ve bike âmentü ve 'aleyke tevekkeltü ve 'alâ riz-kike eftartü ve savme'l-ğedi min şehri ramazâne neveytü. Fe'ğfir lî mâ kad-demti ve mâ ahhartü."

Anlamı: "Allah'ım! Senin rızan için oruç tuttum, sana iman ettim, sana güvendim, senin rızkinla iftar ettim (orucumu açtım.) Ramazan ayının yarınkı gününü oruç tutmaya da niyet ettim. Artık benim geçmiş ve gelecek günahlarımı bağısla."

Şöyle de dua edilir:

يَا وَاسِعَ الْمَغْفِرَةِ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُولُ الْحِسَابُ

"Ya vasi'al-mağfireti 'ğfir-lî ve livalideyye ve lil-mü'minîne yevme yekumu'l-hisâb."

Anlamı: "Ey bağışlaması bol olan Rabbim! Beni, ana-babamı ve müminleri hesab gününde bağısla."

Orucu hurma gibi tatlı bir şeyle açmak mendubdur.

Oruçlu kimsenin, yakınlarına ve fakirlere fazlaca yardımında bulunması müstahabdır.

Oruçluğun mümkün olduğu kadar gece ve gündüz Kur'an okumak, zikir yapmak, Peygamberimize Salât ve Selâm getirmek ve ilimle uğraşmak suretiyle mesgul olması müstahabdır.

Oruçluğun boş ve yararsız sözlerden dilini tutması da müstahabdır. Giybetten, söz taşımadan kaçınmak ise her zaman vacibdir. Ancak bu kaçınmanın gerekliliği Ramazanda daha çok kuvvet kazanır.

Oruçlu için İtikâf da müstahabdır. İlleride anlatılacaktır.

Ramazan orucunu tutmaya engel olacak derecede bedene takâtsizlik verici işlerde bulunmak caiz değildir. Öğleye kadar çalışıp sonra dinlenmelidir. Mümkün bazı işleri, ücret karşılığında başkasına göndürmelidir.

Sonuç olarak denir ki, kesin bir zaruret bulunmadıkça, insanın kendisini pek ağır işlerle yorarak oruç tutamaz hale getirmesi caiz görülemez.

ORUCUN ŞARTLARI

Orucun farz oluşuna ve yerine getirilmesinin (edasının) farz oluşu ile sıhhatına dair şartlar vardır. Şöyledir ki:

1) Oruçla mükellef olmak için İslâm, akıl ve bülüş şarttır. Onun için bu vasıfları toplamayan bir kimseye oruç farz değildir. Ancak akıl sahibi bulunan mümeyyiz bir İslâm çocuğunun tuttuğu oruç nafile olarak sahîh olur.

2) Orucun yerine getirilmesi (edası)ının farz olması için sıhhat ve ikamet şarttır. Onun için hasta olana ve yolculuk halinde bulunanlara, bu hallerinde oruç tutmak farz değildir. Bunlar oruçlarını tutamayınca, sonra o tutamadıkları oruçları kaza ederler.

Bir orucun edası (yerine getirilmesi)nin sahib olması için niyet etmek, hayiz ve nifas hallerinden temizlenmiş olmak şarttır. Bunun için niyet edilmeksiz tutulan bir oruç, müctehidlerin tümüne göre din yönünden geçerli değildir. Hayiz ve nifas halinde oruç tutan bir kadının da orucu sahib değildir. Bunların, Ramazan orucunu sonradan kaza etmeleri gereklidir. Bu konu ilerde açıklanacaktır.

ORUCUN VAKTİ

Orucun vakti ikinci fecirden başlayarak güneşin batışına kadar devam eden müddettir. Bununla beraber, ikinci fecrin ilk doğuşu anına mı, yoksa aydınlığının ufukta uzanıp dağılmaya başladığı zamana mı itibar olunacaktır meselesinde ihtilâf vardır. Bazı alımlere göre, ikinci fecrin ilk doğuş anı esastır. İhtiyata en yakın olan görüş de budur. Diğer bazı alımlere göre, aydınlığın biraz uzayıp dağılmaya başladığı zamana itibar edilmelidir. Oruç tutacaklar hakkında daha elverişli olan da budur.

Bunun için birinci görüşe göre ikinci (gerçek) fecrin ilk doğuşundan itibaren, ikinci görüşe göre de bu fecrin doğuşundan sonra aydınlığının dağılmaya başlaması anından itibaren oruca başlamak gereklidir.

Fecrin doğuşunda şüpheye düşen kimse için faziletli olan, yeyip içmeyi bırakmaktadır. Bununla beraber yeyip içse, orucu yine tamamdır. Ancak fecirden sonra yeyip içtiği anlaşılırsa, o zaman kaza etmesi gereklidir. Fecirden sonra sahur yapıldığında zan kuvvetli olsa ve başka bir delil de bulunmasa, sağlam olan rivayete göre, buna itibar olunmaz. Fakat bu halde tutulan orucun kaza edilmesi ihtiyata uygundur.

Oruçlu kimse, güneşin batışından şüphe etse, iftar etmesi helâl olmaz. İftar edip de gerçek durum anlaşılmazsa, üzerine kaza gereklidir. Keffaretin gereği hakkında ise iki rivayet vardır. Fakat batıştan önce iftar etmiş olduğu anlaşılırsa, üzerine kaza dan başka keffaret de lâzım gelir.

Güneşin batmış olduğu hakkında kuvvetli bir zanna sahib olduğu halde iftar eden kimse hakkında hüküm böyledir. Güneş'in batışından önce iftar etmiş olduğu anlaşılsın veya anlaşılması'nın hükmü değişmez.

Araştırma yaparak hem sahur, hem iftar yapmak caizdir. Şöyle ki: Oruç tutacak kimse, başka bir vasıta bulamayınca, galip zannına göre sahur yemeği yer ve fecrin doğduğuna kanaat getirince oruca başlar. Güneşin batışını da araştırarak yine galip zannına göre orucunu açabilir. Bununla beraber fecrin doğuşunu iyice kestiremeyecek için, bir an önce oruca başlamak ve güneşin battığını kestiremeyecek için de, hemen orucu bozmamak ihtiyat gereğidir.

Davul, top sesi veya kandil yakılması ile oruca başlamak veya iftar edebilmek için de, bunların güvenilebilecek şekilde muntazam olmasına ve her taraftan görülebilir.

ışitilir bir halde bulunmasına dikkat etmek gerekir. Saatlerin muntazam bir şekilde işlemekte olduğu da tecrübe ile bilinmekte olmalıdır.

RAMAZAN HİLÂLİ İLE DİĞER HİLÂLLERİN SÜBUTU

Ramazan ayı, kamerî aylardandır. Bunların sübutu hilâllerin, yani yeni ayların görülmesi iledir. Bunun için Şaban ayının yirmi dokuzuncu günü güneşin batışında insanların hilâli araştırmaları bir görevdir. Hilâli görürlerse, ertesi günü Ramazan orucuna başlarlar. Hava bulutlu, dumanlı bulunup da hilâl görülemezse, Şaban ayını otuz gün olarak tamamlar, sonra oruca başlarlar.

Bununla beraber Şaban ayının hilâlini de, Receb ayının yirmi dokuzunda araştırmak uygundur. Bu şekilde Şabanın kaç gün olduğu daha iyi anlaşılmış olur.

Ramazan ayının yirmi dokuzuncu günü de, güneşin batışından itibaren Şevval ayının hilâli araştırılır. Görülürse bayram yapılır, görülmezse, Ramazan otuz gün tutulur.

Kamerî aylar, bazan otuz, bazan da yirmi dokuz gün olur. Yay şeklinde görülen her yeni aya, üçüncü geceşine kadar "Hilâl" denildiği gibi, her ayın yirmi altıncı, yirmi yedinci gecelerine de "Hilâl" denir. Diğer günlerdekine de, sadece Kamer denir.

Her kamerî ayın başlangıcı, ya hilâl görmekle veya ondan önceki ayın günleri otuza tamamlanmakla tesbit edilir.

Hilâl'in çوغulu "Ehille"dir. Hilâl görüldüğü zaman; "Hilâl! Hilâl!" diye işaret etmek mekruhtur, bir cahiliyet âdetidir.

Hilâl görüлünce üç kez tekbir ve tehlilden sonra üç kez şöyle demeli:

هِلَالٌ خَيْرٌ وَرُشْدٌ، أَمْنَثٌ بِاللَّهِ الَّذِي خَلَقَكَ

"Hilâlün hayrin ve rûşdin! âmentü bi'l-lâhi'l-lezi halekake."

Sonra da, şöyle dua etmelidir:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي ذَهَبَ بِشَهْرِ كَذَا وَجَاءَ بِشَهْرِ كَذَا
اللَّهُمَّ أَهْلِلْهُ عَلَيْنَا بِالْأَمْنِ وَالْإِيمَانِ وَالسَّلَامَةِ وَالسَّلَامُ

"Elhamdü lillâhi'l-lezi zehebe bîsîhrin keza ve câe bîsîhrin keza. Allahümme ehilhü 'aleyna bil-emni ve'l-îmâni ve's-selâmeti ve's-selâm."

Anlamı: "Ey hayır ve salah hilâli. Seni yaratan Allah Tealâ'ya iman ettim. Şu ayı (Şaban'ı) götürüp bu ayı (Ramazan'ı) getiren Yüce Allah'a hamd olsun. Allah'im! Bu ayı bizlere emniyetle, imanla, selâmet ve selâmla bulundur."

Hilâlin güneş batışı arkasından görülmesi geçerlidir. Bunun için hilâl, zeval (ögle) vaktinden önce veya sonra görülse bununla o gün ne oruca başlanır, ne de oruçtan çıkarılır. Gerçekten bu hilâl gelecek geceye ait bulunmuş olur. Bu, İmamî Azam ile İmam Muhammed'e göredir. İmam Ebû Yusuf'a göre, zevalden sonra görülen hilâl gelecek geceye ait ise de, zevalden önce görülen bir hilâl evvelki geceye ait olur. Bunun için bu hilâl ile Ramazan veya bayram gerçekleşmiş olur. Çünkü bir hilâl iki gecelik olmadıkça, âdete göre zevalden önce görülemez.

(Üç İmama göre, gündüzün görülen hilâle itibar edilmez. Bu hilâl mutlaka gelecek geceye aittir. Bu konuda müneccimlerin sözleri de geçerli değildir. Herhalde hilâl geceleyin görülmelidir.)

Hava kapalı olunca, Ramazan hilâlinin görüldüğüne müslim, âkil, bâliğ ve âdil bir kimsenin şahadeti yeterlidir. Bunun hilâli görmüş olduğunu söylemesine dayanarak oruca başlamak gereklidir. Bu kimsenin erkek veya kadın olmasında fark yoktur. Bu halde böyle bir kimsenin şahadetine, yine böyle kimsenin şahadet etmesi de geçerlidir. Bu hususta âilden maksad, iyiliği kötülüğüne üstün gelen kimse demektir. Bu konuda hali kapalı olan kimsenin şahadeti de, sahib olan görüşe göre, kabul olunur. Bu şahadet, bir haber demektir, bir din işini bildirmekten ibarettir. Bunda şahadet sözü, dava, mahkeme, hakimin hükmü şart değildir. İhtiyat bunu kabul etmektedir.

Hilâli görenin bunu açıklaması, yani: "Ben beldenin şu yerinden veya dışından baktım, hilâli, ufkun şu tarafında bulutun hemen kenarında veya iki bulutun açık bulunan kısmında şu şekilde gördüm." diye açıklaması gereklidir, gerekmey mi? Bazı zatlara göre lâzımdır. Fakat sağlam rivayete göre lâzım değildir, böyle açıklama yapılmaksızın da şahadet geçerli olur. Bu şahadeti iştenler için oruca başlamak gereklidir.

Ramazan hilâlini gören bir müslüman için hemen o gece şahadette bulunmak lâzımdır. Hatta bu, evinde beklemesi gereken bir kadın bile olsa, kocasının veya efendisinin izin vermesine bâkmaksızın çırıp gördüğü hilâl hakkında şahadet eder; çünkü bu din bakımından vacib olan bir görevdir.

Hilâli gören kimse, eğer hâkimin bulunan bir şehirde ise hemen hâkimin huzuruna çıkar ve şahidlikte bulunur. Hâkim de durumu ilân eder. Hâkim bulunmayan bir yerde ise, mescide gidip şahidlikte bulunur. Şahid olan kimse âdil olarak biliniyorsa, onun sözüne dayanarak insanlar oruca başlarlar.

(Şafî'lere göre, hâkimin hükmü ile bütün insanlara oruç tutmak farz olur. İsterse bu hükmü, yalnız âdil bir şahidin görüşüne dayanmış bulunsun. Hâkimin hükmü ihtilâfi ortadan kaldırır ve başka mezheb sahiblerine de oruç tutmak gereklî olur.)

Hilâlin görülmesi, ayın girmesi doğrudan doğruya değil, bir olaya bağlı olarak huküm altına alınabilir. Meselâ: Bir kimse mahkemedede bir şahsı dava ederek: "Benim bu kimsede, Ramazanın ilk gününde ödemek üzere şu kadar kuruş alacağım vardır, şimdi ise Ramazan hilâli görülmüştür. Bunun için bu alacağımı bana vermesini istiyorum." dese, borçlu şahıs da: "Evet, anlattığı şekilde borcum vardır, fakat henüz Ramazan ayı girmemiştir" diye itiraz etmekle hakim, o davacının hilâli gördüklerine dair getireceği iki şahidin şahadet üzerine o borcun ödenmesine huküm verse, Ramazan hilâlinin görüldüğüne de huküm vermiş olur.

Hilâli isbat için bu şekilde dava açılması, İmamı Azam'a göre uygundur. İki İmama göre, böyle bir davaya gerek yoktur.

Yalnız başına hilâli gören kimsenin şahidliği kabul edilmese de, kendisinin oruç tutması gereklî. Eğer o gün oruç tutmazsa, kaza eder. Bundan dolayı keffaret gereklî. Çünkü gördüğü şeyin hilâl değil, bir hayal olduğu düşünülebilir. Bir kimsenin şahidliği hakim tarafından henüz red edilmeden iftar ettiği takdirde de yine keffaret gereklî. Çünkü reddedilmek şüphesi vardır. Keffaretler ise, şübhe ile kalkar. Fakat şahadet kabul edildikten sonra iftar edecek olsa keffaret gereklî. Çünkü bu durumda onun şahidliği hakimin kararı ile kuvvet bulmuştur.

Hava kapalı olmayınca, Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilâlleri hususunda bir iki kimsenin değil, onlarla beraber kuvvetli bir zan meydana gelecek başka çok kimselerin şahadetleri kabul edilir. Bunların sayısını belirlemek idarecinin görüşüne bağlıdır. Bir görüşe göre, bunların elli erkek olması gereklî. Bu hususta şahidlerin belde haricinden olup olmaması, kuvvetli rivayete göre, fark etmez. Bir görüşe göre de, bu durumda belde dışından gelen iki adil şahidin şahadeti kabul olunur. Onların daha uygun ve elverişli bir yerden hilâli görmüş olmaları düşünülebilir.

İmamı Azam'dan bir rivayete göre de, bu durumda taşradan gelmiş veya gelmemiş olsun, iki adil şahidin şahadeti ile yetinilir.

Deniliyor ki, zamanımızda herkes hilâli araştırma görevini yerine getirmek için çalışmadiğinden, şimdi böyle iki şahidin şahadetne güvenmek uygundur.

Hava kapalı olunca, Şevval ve Zilhicce hilâlleri hakkında adil iki erkeğin veya bir erkek ile iki kadın şahadetleri kabul olunur. Bu hususta adalet, hürriyet ve şahid sayısı şarttır. Şahidlerin tezkiyeleri de yapılmalıdır. Şehadet sözünün ve dava etmenin şart olup olmamasında ihtilâf vardır.

Hakim ve valisi bulunmayan bir yerde hava kapalı olduğu halde, iki adil kimse, Şevval hilâlini gördüklerini haber verecek olsalar, insanların iftar etmesinde bir sakınca yoktur.

Kapalı bir havada Ramazan hilâlini yalnız hakim görecek olsa dilerse yerine birini vekil tayin ederek onun huzurunda hilâli gördüğüne şahadet eder, dilerse doğrudan doğruya insanlara oruç tutmalarını ilân eder. Fakat bayram (şevval) hilâlinde böyle bir kişilik şahadet geçerli olmaz. Çünkü bununla bir ibadete son verilecektir. Bununla beraber bu durumda insanların hukukuna şahadet manası da vardır; çünkü oruçtan çıkışacaklardır. İnsanların hukukunda ise, ikiden noksan şahidin şahadeti geçerli değildir. Bunun için idare amiri veya hakim yalnız başına Şevval hilâlini görecek olsalar, ne bayram namazı yerine çıkarlar ve ne de insanlara namaz yemeğe çıkmalarını emrederler. Ne de gizli veya aşıkâr oruçlarını açarlar. Çünkü görülen hilâlin bir hayal olması ihtimali vardır.

Şevval ayının hilâli, Ramazanın yirmi dokuzuncu günü, güneşin batışı arkasından araştırılır. Bu hilâli yalnız başına gören kimse, ibadet hususunda ihtiyatı gözeterek iftar etmez. Eğer iftar ederse, yalnız kaza gerekir. Şehadeti kabul edilmmediği halde de iftar etse, yine yalnız kaza lâzım gelir, keffaret gerekmez.

Bir kimsenin şahadetine dayanarak Ramazan orucuna başlamış olanlar, otuzuncu günü Şevval hilâlini görmeseler de, sahîh olan görüşe göre, oruca son verirler. Hava kapalı ve bulutlu olunca, ihtilâfsız bayram yaparlar.

(Şâfiîlere göre, Şevval için de bir adil şahidin şahadeti yeterlidir, tercih edilen görüş onlarca budur. Hakim bununla karar verince bayram yapılır.)

Hava kapalı olduğu halde, iki kimsenin şahadetini hakim kabul ederek otuz gün oruç tutulduktan sonra Şevval hilâli görülmese, bakılır:

Eğer hava yine kapalı ise, ertesi gün iftar ederler. Bunda ittifak vardır. Fakat hava açık ise, bir görüşe göre iftar etmezler. Ancak sahîh olan diğer bir görüşe göre, bu durumda da iftar edip bayram yaparlar.

Bir belde halkı yirmi dokuz gün oruç tuttuktan sonra iki adil kimse; “**Biz Ramazan hilâlini, sizin oruca başlamanızdan bir gün önce görmüştük.**” diye şahadette bulunsalar, bakılır: Eğer bunlar, o belde halkından iseler, uygun olan şahidliklerinin kabul edilmesidir; çünkü bunlar, Allah için yapılacak olan bir şahadeti önceden terk etmişlerdir. Fakat uzak bir yerden gelmiş iseler, şahadetleri caiz olur; çünkü bunlar, bu şahidliklerinde kınanmazlar.

Ramazan ayından başka ayların sübutu için, hava kapalı ise, en az iki adil erkeğin veya bir erkekle iki kadının şahadetleri gerekir. Hava açık ise, büyük bir cemaatin şahadeti gerekir. Bu cemaat, kesinlik kazandıracak derecede kalabalık ve

sağlamsa, şahadetlerinin kabulu için İslâm olmak şart kılınmaz. Diğer bir görüşe göre, Ramazan, Şevval ve Zilhicce'den başka diğer dokuz ayın hilâlini isbat için, hava kapalı olsun veya olmasın, iki adil şahidin şahadetleri yeterli olur. Çünkü bu ayların hilâllerini görmek büyük bir topluluk ilgilenmez.

Bir belde halkı hilâli görmeksizin yirmi sekiz gün oruç tutup da, sonra Şevval hilâlini görecek olsalar, bakılır: Eğer Şaban hilâlini görüp onu otuz gün saymışlarsa, yalnız bir gün kaza ederler. Ramazan ayı yirmi dokuz gün bulunmuş olur. Fakat Şaban hilâlini görmeksizin onu otuz gün saymışlarsa, iki gün kaza etmeleri gereklidir; çünkü şaban ayının yirmi dokuz gün olması ihtimali vardır.

Fakat bu belde halkı yirmi dokuz gün oruç tutup da sonra Şevval hilâlini görseler, üzerlerine kaza gerekmez. Çünkü Ramazan ayı yirmi dokuz gün olabilir.

Bir beldedede Ramazan orucu, hilâlin görülmesi ile yirmi dokuz gün tutulmuş olsa, o beldedeki hastalar da ileride bu Ramazan orucunu yirmi dokuz gün olarak kaza ederler. Fakat böyle bir hasta, o belde halkın nasıl hareket etmiş olduklarını bilmezse, borcundan kesin bir şekilde kurtulması için, tam otuz gün kaza orucu tatar.

Ayın ve güneşin doğmuş oldukları yerler, beldelere ve arazi parçalarına göre değişik bulunur. Fakat oruç hususunda kabul edilen görüşe göre, bunların doğuş yerlerine bakılmaz. Fetva buna göredir. Bundan dolayı, batı ülkesinde bulunanlar Ramazan hilâlini görecek olsalar, bunu haber alan doğu bölgelerindeki müslümanlar üzerine de oruç tutmak gereklidir. Ancak bir beldedeki görünüş, diğer bir belde halkı hakkında geçerli olabilmesi için, bu görünüş hakkında olan şahadetin hakim tarafından benimsenip karara bağlanması lâzımdır. Yoksa sadece bir görüşü haber vermek, hilâli görmeyen memleket halkı için bir delil olamaz. Şöyledi ki: Bir belde hakime iki adil adam gelip şöyle demeliidirler: "Falan memlekette hilâli gördüklerine dair olan şahidlerin şahadetlerini, o memleketin hakimi usulüne göre kabul edip huküm vermiştir." Hakimin hükmü bir senet ve delildir. Bunlar da bu hükme şahidlik etmiş olurlar. Artık öteki memleketin hakimi de bu şahadeti kabul ederek ona göre huküm verebilir. Başka bir memlekette, hilâlin görülmüş ve karara bağlanmış olduğunu gelip haber verenler, sözleri inkar edilemeyecek kadar büyük bir çوغunluksa, böyle bir hukme ihtiyaç görülmeksizin haber gereği üzere işlem yapılabilir.

Oruç hususunda ayın doğuş yerlerinin çeşitli oluşuna ve bunun hesapla belirlenmesine itibar edilmemesi, şu hadisi şerif ile aynı manayı taşıyan başka hadislere dayanmaktadır.

"Hilâli gördüğünüz zaman oruç tutunuz ve hilâli görünce de iftar ediniz."

Bu hadis-i şerife göre oruç ile iftar, hilâlin görülmesine bağlanmıştır. Bundan dolayı müslümanlardan bir kısmının hilâli görmesi ile, oruca esas olan hilâli görme olayı meydana çıkmış olur. Böylece farz olan orucu tutma ve bayram yapma gereği hepsine yönelik bulunur.

Dinin bu hükümleri, hilâlin değişik beldelerde farklı zamanlarda doğusuna itibar edilmesini veya hesab ehlinde sorulmasını emretmemiştir. Hilâlin fenne dayanarak görülemeyeceğini araştırmak da gerekmemektedir. Çünkü bu fennî araştırma, her yerde ve her zaman mümkün olmaz. Dinin gösterdiği kolaylığı da uymaz.

Yine, hilâli haber veren iki haberciden birinin fenne dayanarak haberini, diğerinin rüyete (görüşe) dayanarak haberini tercih etmek de çok kere uygun olamaz. Çünkü bunlardan birinin hesabda, diğerinin görmede hataya düşmesi ihtimali vardır.

(Malikî ve Hanbelîlerin mezheplerine göre de doğusun değişik olmasına itibar olunmaz. Şafî'lere göre, aralarında yirmi dört fersah veya daha çok bir uzaklık bulunan iki beldede değişik doğuştara itibar olunur. Birinde hilâlin görülmesi, diğerî için görülmeye sayılmaz.)

Hilâlin doğuş yeri değişikliklerine itibar edilmediğine göre, bir belde halkı Ramazan hilâlini görüp yirmi dokuz gün oruç tuttuktan sonra bayram yapsalar, diğer bir belde halkı da yine hilâli görerek otuz gün oruç tuttukları meydana çıksa, önceki belde halkın bayramdan sonra kaza olarak bir gün oruç tutmaları gereklidir. Çünkü ilk hilâli görüşe itibar olunmaz. Bu belde halkın hilâli bir gün sonra görmüş olmaları ihtimali vardır.

Haneî fikih alimlerinden bazlarına göre, doğuş yerlerinin değişik olması geçerlidir. Bundan dolayı batıda hilâlin görülmesi sebebiyle doğuda bulunan müslümanlar için o gün oruç tutmak veya iftar etmek gerekmez.

Bu hususta her belde halkı, kendi görgüsüne göre işlem yapar, oruç tutar, bayram yapar ve kurban keser. Bununla beraber, aralarında yirmi dört fersahdan az bir uzaklık bulunan iki belde arasında bu ayrılık mümkün olmaz. İşte böyle birbirine yakın iki beldeden birinde görülen hilâl, diğerinde geçerli olur.

Ramazan orucuna başlanması veya bayram yapılması için astronomi ilmini bilen adalet sahibi vakit uzmanlarının sözlerine baş vurulup vurulamayacağı hususunda fikih alimleri arasında iki görüş vardır. Sahih kabul edilen çoğunluğun görüşü, bu konuda onların sözü kabul edilmez. Öyle ki, bir vakit uzmanının yaptığı hesab ile kendisinin işlem yapması bile caiz değildir. Gerçekten fennî hesablar kesin ise de, bu hesabları yapanların hata yapmayacakları kesin değildir. Bundan dolayı takvimler arasında daima ayrılık görülmektedir.

Bununla beraber her yerde böyle ince hesablar yapabilecek insanlar bulunamayacağından bunların sözlerine başvurmak gereği, özellikle sahra gibi yerlerde ve dağın bir halde yaşayan müslümanlar için zorluğu gerektirir. Halbuki şeriat bu hususta kolaylık göstermiştir. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Hilâli gördükten sonra oruç tutunuz ve hilâli gördükten sonra iftar ediniz (bayram yapınız). Size hava kapalı olunca da, Şaban ayını otuza tamamlayınız."

Anlaşlıyor ki, şeriat orucu, hiçbir zaman değişimeyecek temelli ve basit olan, herkes tarafından anlaşılıp kabul edilecek olan bir delile bağlamıştır ki, o da hilâlin görülmesidir.

Gerçekten müneccimlerin sözleri hesab kurallarına dayanır. Fakat aralarında çok kere ayrılık bulunmakta, sözleri kararlı bulunmamaktadır. Bir de hesaba nazarın kamerî aylar, mutlaka otuz veya yirmi dokuz gün olmayıp az çok kesirli bulunmaktadır. Şeriat ise, orucun ya tam otuz veya tam yirmi dokuz gün tutulmasını emretmiştir.

Azınlıkta olanlara ait diğer bir görüşe göre, bu konuda vakit uzmanlarının ve müneccimlerin sözlerine başvurulabilir. Bunların sözlerine güvenmekte bir sakınca yoktur. Fikh alimlerinden Muhammed İbni Mukatil, onların kendi aralarında fikir birliği yaptıkları sözlerine güvenir ve onlardan sorardı. Ancak bu konuda onlardan bir topluluğun fikir birliği yapmış olması lâzımdır. Kadı Abdülcebbar da; "Müneccimlerin sözlerine güvenmekte bir sakınca yoktur." demiştir.

Memleketimizde bir müddetten beri, bu görüşe uygun olarak kamerî aylar Rasthane tarafından bir belge halinde tayin edilmektedir.

(Malikî ve Hanbelî fıkıh alimlerine göre müneccimlerin sözlerine güvenilmez. Bu nın için onların sözleri ile herkes için oruca başlamak gerekmey. Yalnız Malikîlerce, güvenilir bir görüşe göre, müneccimler kendi hesapları ile işlem yaparak oruç tutabilirler. Müneccimlerden iştirip doğru olduğuna kuvvetle inanan kimse de, onun hesabına dayanarak oruca başlayabilir.

Şafîîlerce de müneccimin sözü, kendi hakkında ve kendisini doğrulayan kimse hakkında geçerli ise de, tercih edilen görüşe göre, bütün insanlar için geçerli değildir. Buna göre, müneccimin sözü üzerine herkesin oruca başlaması vacib olmaz. Şafîîlerden yalnız İmam Sübki'nin bu konuda bir eseri vardır. Bu şahıs, hesabın kesin olduğunu göz önüne alarak müneccimlerin sözlerine güvenileceğine inanmıştır. Fakat diğer Şafîî olan alımlar tarafından bunun sözü kabul edilmemiştir.)

ORUÇLARA AİT NİYETLER

Herhangi bir oruca kalb ile niyet yeterlidir. Oruç için sahra kalkılması da bir niyettir. Niyetin dil ile de yapılması mendubdur.

Ramazan orucu, tayin edilmiş adak ve mutlak nafile oruçlar için niyetin vakti, güneşin batışından başlayarak kaba kuşluğa kadar devam eder. Bu zaman içinde niyet edilebilir. Fakat güneş batmadan önce veya tam istiva zamanında veya ondan sonra akşamda kadar hiçbir oruca niyet edilemez. Böyle niyet hususunda, mukîm, misafir, sağlıklı ve hasta olanlar eşittir.

Bununla beraber istiva zamanına kadar böyle niyet edilebilmesi, ikinci fecirden sonra yiyp içmek gibi orucu bozan haller bulunmadığı taktirdedir. Böyle orucu bozan bir şey, kasden veya sehven yapılacak olsa, artık niyet caiz olmaz.

(Malikîlere göre, nafile oruç için böyle gün ortasına kadar niyet edilemez. Çünkü sabahleyin niyet edilmeyince, o gün iftar etmek kararlaşmış olur. Bir günün hem oruca, hem de iftara ihtimali olamaz.

Şafîlere göre güneşin batışından öncesine kadar niyet edilebilir. Yeter ki, sabahdan itibaren oruca aykırı bir iş yapılmamış olsun. Çünkü nafile ibadet için din yönünden takdir edilmiş bir zaman yoktur. Bu oruç, oruç tutacak olan kimsenin isteğine bağlıdır. Zevalden sonra da oruç tutma arzusu bulunabilir.)

Bütün kaza ve keffaret oruçları ile mutlak adak oruçları için niyetin geceleyin veya ikinci fecrin başlangıcında yapılması şarttır. Ayrıca bu oruçları niyette göstermek (tayin etmek) lâzımdır. Bundan dolayı bunlardan herhangi biri için fecirden sonra niyet edilirse veya bunlardan hangisinin tutulacağı kalb ile tayin edilmezse, bu oruçların tutulmaları sahib olmaz. Çünkü bu oruçlar için belli bir gün yoktur. Bunlara hangi günlerin ayrılacağı, ancak böyle bir niyet ile tayin edilmiş olur. Ramazan orucu, belirlenmiş adak, herhangi bir nafile oruç için mutlak bir niyet yeterlidir. "Yarınki günün orucunu tutmaya, yarın oruç tutmaya, yarın nafile oruç tutmaya", diye niyet edilebilir. Bununla beraber bunlar için geceleyin niyet edilmesi, bu oruçların tayin edilmesi ve şöyle denilmesi daha faziletlidir: **"Yarınki Ramazan orucunu tutmaya niyet ettim."**

Ramazanın her günü için ayrıca bir niyet gerekir. Çünkü araya geceler girmektedir. Ayrıca her günün orucu başlı başına bir ibadet bulunmaktadır. Bunun içindir ki, bir günün orucundaki bozukluk, diğer günün sıhhâtine engel olmaz.

Bir kaza orucuna fecrin doğusundan sonra niyet edilecek olsa, bununla kaza sahib olamayacağından, nafile oruç tutulmuş olur. Eğer bu oruç bozulacak olsa, kaza edilmesi gerekir. Çünkü başlanmış olan bir ibadet yanında bırakılamaz.

Bir kimse, daha güneş batmadan: "Yarın oruç tutayım." diye niyet edip de, sonra yarının günün istiva zamanına kadar uysa, gafil veya baygın bir halde bulunsa, oruç tutmuş olmaz. Fakat güneşin batmasından sonra böyle niyet etmiş olursa, orucu sahîh olur.

Bir kimse, Ramazan ayında Ramazan olduğunu bildiği halde, ne oruca ve ne de iftara niyet etmemiş bulunsa, sağlam rivayete göre, oruçlu bulunmuş olmaz.

Bir kimse, geceleyin herhangi bir oruç için niyet etmiş bulunsa, sonra fecrin doğusundan önce bu niyetinden dönse, bu dönüşü sahîh olur. Fakat oruçlu bir kimse, orucunu bozmaya niyet ettiği halde bozmasa, sadece bu niyet ile orucu bozulmuş olmaz.

"İnşallah yarın oruç tutmaya niyet ettim." diye yapılan bir niyet sahîhdir. Fakat: "Yarın davete çağrırlırsam iftar etmeye, çağrılmazsam oruç tutmaya." diye yapılan bir niyet geçerli değildir. Böyle tereddütlü bir niyetle oruç tutulmuş olmaz.

İstiva zamanına kadar niyet edilmesi caiz olan oruçlarda, gündüzün niyet edileceği takdirde, o günün başlangıcından itibaren oruçlu bulunmuş olmaya niyet edilmesi gereklidir. Niyet edileceği andan itibaren oruç tutmaya niyet edilecek olsa, bununla oruç tutulmuş olmaz.

Ramazan gecesinde veya gündüzünde bayılan veya deliren kimse, istiva zamanından önce kendine gelip oruca niyet edince oruçlu bulunmuş olur.

Bir kimse, Ramazan ayında başka bir vacib oruca niyet edecek olsa, o kimse Ramazan orucuna niyet etmiş sayılır.

Bu konuda iki İmama göre, mukim ile misafir arasında fark yoktur. İmamı Azam'a göre, misafir olunca, niyet ettiği vacib için oruçlu bulunmuş olur. Çünkü misafirin Ramazan orucunu tutma mecburiyeti yoktur.

Nafile oruca niyet edilecek olsa, sahîh olan görüşe göre, Ramazan orucuna niyet edilmiş olur. Hastanın da bu şekilde olan niyetleri, sahîh olan görüşe göre, Ramazan orucuna sayılır.

Misafir ile hastanın mutlak şekildeki niyetleri de Ramazan orucuna sayılır.

Muayyen bir adak gününde, keffaret veya Ramazan orucunu kaza gibi, başka bir vacibe niyet edilerek oruç tutulmuş olsa, sahîh olan görüşe göre, bu oruç o vacib için sayılır; o muayyen nezir orucunun kaza edilmesi gereklidir.

Bir oruç için hem keffarete, hem de nafileye niyet edilse, keffaret olarak caiz olur. Fakat bir oruç için kazaya, hem de yemin keffaretine niyet edilecek olsa, hiçbirini geçerli olmaz. Çünkü bunların arasında ziddiyet vardır. Bu durumda o oruç bir nafile olmuş olur.

Bir veya birkaç Ramazandan orucu kazaya kalmış olan kimse için uygun düşen, bunları kaza ederken:

“Üzerine kazası ilk vacib olan oruca” niyet etmektir.

Bununla beraber böyle belirtilmeksiz yalnız kazaya niyet etmesi de yeterlidir.

Bir kadın henüz adet içinde iken, geceleyin oruca niyet edip fecirden önce temizlenecek olsa, orucu sahib olur.

Esr bulunan kimse, Ramazan ayının girip girmedigini bilemezse araştırır ve kanaatına göre oruç tutar. Sonra bakılır: Eğer orucu Ramazana raslamışsa veya Ramazandan yahut oruç tutulması yasak olan günlerden sonra geceleyin niyet ederek oruç tutmuş ise, orucu Ramazandan sayılır. Ramazan günlerinden noksan olarak oruç tutmuşsa, bu noksan günleri kaza eder. Fakat Ramazandan öncesine rastlamışsa, caiz olmaz, yalnız nafile bir oruç olur.

ORUÇLU İÇİN MEKRUH OLAN VE OLMAYAN ŞEYLER

Oruçlu olanın su ile ıslatılmış bir misvakı kullanması İmam Ebu Yusuf'a göre mekruhtur.

Fakat diğer alımlere göre, sabahleyin yahut zevalden sonra yaş ve kuru misvak kullanmakta kerahet yoktur.

(İmam Şafii'ye göre, zevalden sonra misvak kullanılması mekruhtur.)

Oruçlu kimsenin istincada (büyük abdest temizliğinde) ve abdest alırken ağzına, burnuna su verirken aşırı gitmesi, fazla su doldurup taşırması mekruhtur.

Oruçlunun bir özrü bulunmaksızın pişirilen yemeği yalnız ağız ile tadması mekruhtur. Bir kocanın kötü huylu olması, karısı için bir özürdür; böyle bir kadın pişireceği yemeğin, yutmaksızın, tadına ve tuzuna bakabilir.

Oruçlu bir kimsenin satın alacağı bal ve yağ gibi şeylerin iyi olup olmadığını anlamak için yalnız ağız ile onlardan tadmasında kerahet vardır. Bir görüşe göre, muhakkak satın alınması gerekiyorsa yahut aldanmaktan korkuluyorsa, boğaza kaçırılmamak şartı ile tadına bakılmasında kerahet yoktur.

Oruçlu kimsenin, önceden çiğnenmiş beyaz ve parçalanmaz bir sakızı çiğnemesi mekruhtur. Fakat yeni bir sakızı çiğnemek caiz değildir. Erkekler oruçlu olmadıkları zamanlarda da sakız çiğnemeleri hoş değildir. Bir özür sebebiyle çiğneceklerse, gizlice çiğnemeleri güzel görülmüştür.

Oruçluğunun kan aldırması, orucunu koruyamayacak şekilde zayıf düşmesinden korkulursa mekruhtur; değilse mekruh olmaz. Bununla beraber uygun düşen, bunu güneş batışından sonraya bırakmaktadır.

Ramazanda harareti azaltıp şerinlenmek için ağıza ve buruna su almak ve soğuk su ile ykanmak, İmamı Azam'a göre mekruhtur. Çünkü böyle bir hareket, ibadet için bir daralma göstermek demektir. Fakat İmam Ebû Yûsu'f'a göre, bunda kerahet yoktur. Çünkü böyle yapmakla ibadete yardım edilmiş ve doğal olan sıkıntı giderilmiş olur. Fetva da buna göredir.

Kendine güvenemeyen bir oruçluğunun zevcesini öpmesi ve okşaması mekruhtur.

Oruçlu kimseyin zevcesi ile çıplak oldukları halde boyun boyuna sarılmaları kendine güvensin veya güvenmesin, her halde mekruhtur. Bu harekete "Fahiş mübaşeret = Aşırı yaklaşma" denir. Zevcesinin dudaklarını emmesi de, her halde mekruhtur; buna da "Fahiş kuble = Aşırı öpus" denir.

Oruçlu kimseyin cünub olarak şabahlaması veya gündüzün uyuyup ihtilâm olması orucuna zarar vermez. Fakat mümkün olduğu halde geceleyin yikanmamak mekruh değildir, denemez.

Oruçlu kimseyin gül ve misk gibi kokuları koklaması da mekruh değildir. Sürme çekmesi, bıçık yağı kullanması da mekruh değildir.

Ancak erkeklerin süs maksadı ile sürme çekmeleri ve bıyıklarına yağ sürmeleri mekruhtur.

ORUCU BOZAN VE BOZMAYAN ŞEYLER

Kasden yeyip içmek ve oruca aykırı olan işleri yapmak orucu bozar. Bu işlerin bir kısmı yalnız kazayı ve bir kısmı da hem kaza, hem de keffareti gerektirir. Bunlar açıklanacaktır.

Unutarak bir şey yemek ve içmek veya cinsel ilişkide bulunmak orucu bozmaz. Bu hususta farz, vacib ve nafile oruçlar arasında bir fark yoktur. Çünkü unutma ve yanlışlık ile yapılan işler bağışlanmıştır.

(Malikîlere göre, bunların her biri ile farz olan oruç bozulur, kazası gerekdir. Çünkü orucun rüknü olan imsâk kaybolmuştur.)

Yanılarak yemek yiyan bir oruçluya raslanınca, bakılır: Eğer oruç tutmaya güçlü görülüyorsa, ona oruçlu olduğunu hatırlatmamak, tercih edilen görüşe göre, harama yakın mekruhtur. Fakat çok yaşlı ve zayıf kimse olunca, diğer ibadetleri sağlam yapabilmesi için, ona hatırlatılmaz. Uykuya dalmış bir kimseyi, vakti geçme-

den namaz kılmak için uyandırmak da bir görevdir. Uyuyan özürlü sayılır; fakat uyandırmayan özürlü sayılmayacağı için günah işlemış olur.

Uyku halinde bir şey yeyip içmek orucu bozar. Bu yanlışma işi gibi sayılmaz.

Oruçlu olduğu halde yemek yiyan kimseye: "Sen oruçlusun" denildiği halde, hiç aldirış etmeyerek yemesine devam etse, sahih olan görüşe göre, orucu bozulur ve ona kaza gerekir.

Hata yolu ile yeyip içmek de orucu bozar. Bunun için, oruçlu olduğunu bildiği halde bir kimse, kasıd olmaksızın hata ile bir şey yeyip içse, abdest alırken boğazından aşağı su kaçsa veya ağızına yağmur ve kar daneleri düşüp midesine doğru gitse orucu bozulur ve üzerine kaza gerekir. Fakat oruçlu olduğu hatırlarda yoksa, bunlardan dolayı orucu bozulmaz.

Ağza su verip çalkaladıktan sonra ağızda kalan yaşılığın tükrükle beraber yutulması orucu bozmaz.

Yine insanın baş kısmından burnuna inen akıntıyı kasden içeri çekip yutması da orucu bozmaz.

Dişlerin arasından çıkan kan boğaza gidecek olsa, bakılır: Eğer az olur da içeriye geçmezse, orucu bozmadır. Çünkü âdet gereği bundan korunmak mümkün değildir. Çok olmakla beraber çoğunuğu tükrük teşkil ediyorsa, hükmü yine böyledir. Fakat çoğunuğu kan olur ve tadı duyurulur bir halde veya kanla tükrük eşit bulunursa, yutulunca oruç bozulur. Çıkarılan diş için de bu haller geçerlidir.

Ağızdan dışarı çeneye doğru iplik halinde sarkan ve ağızdan kopup ayrılmayan ağız salyasını içeriye çekip yutmak da orucu bozmadır. Çünkü bu halde henüz ağızdan çıkmamış sayılır.

Bunun gibi, herhangi bir sebeple ağızdan çıkış yine ağıza girerek boğaza giden bir su ile de oruç bozulmaz.

Kişinin konuşmadan veya başka bir sebebden dolayı tükrükle ıslanmış duvdaklarını emmesi, orucunu bozmadır. Çünkü bunda bir zaruret vardır.

Göz yaşı veya yüz teri ağıza girecek olsa, bakılır: Eğer bir ve iki damla gibi az bir şey ise, orucu bozmadır. Çünkü bundan kaçınmak mümkün değildir. Fakat tuzluluğu bütün ağız içinde duyulacak derecede fazla olup da oruç hatırlada iken yutulacak olsa, orucu bozar.

Yenilmesi kasdedilmeyen ve kendisinden kaçınılması mümkün olmayan bir şeyin içeriye gitmesi orucu bozmadır. Onun için, ilaç olarak ağrıyan dişe konulan karafillin tadı tükrükle boğaza kaçarsa, havada dağılan bir duman ve toz-topraktan, öğütülen veya tokmakla doğülen şeylerden kalkan toz, orucu bozmadır. Uçan bir sine-

ğin boğaza kaçması da böyledir. Fakat dişे ilâç olarak konulan bir nesnenin meselâ karanfilin yutulması orucu bozar.

Yine, oruçlu bulunduğunu hatırladığı halde, kokladığı bir "Buhurun = Koku-nun" dumanı içine gitse veya bir sineği tutup yutsa, orucu bozulur. Böyle bozulan bir orucu kaza etmek gerekir.

Renk veren bir iplik parçasını defalarca ağıza alıp çıkarmak orucu bozmaz. Fakat oruçlu olduğunu hatırlayan kimse, ağızına aldığı herhangi bir renkteki iplığın tükrüğünü yutacak olsa, orucu bozulur.

Dişlerin arasında kalmış olan bir yemek kırıntısı yutulsa, bakılır: Eğer az bir şey ise, orucu bozmaz; fakat çok olursa bozar. Nohut danesinden küçük olan şey azdır; nohut danesi kadar olan şey de çoktur. Bu bir ölçütür.

Dişlerin arasında kalan susam veya buğday danesi gibi pek az bir şeyi yutmak orucu bozmaz. Fakat böyle bir şey dışardan alınıp yutulsa, orucu bozar. Bu halde, tercih edilen görüşe göre, keffaret de gerekir. Ancak böyle pek az bir şey ağıza alınıp çiğnense oruca zarar vermez. Çünkü bu ağız içinde dağılır bir zerre haline gelir. Ancak bunun tadi boğaza giderse oruç bozulur.

Nohut büyülüğünden az olup dişler arasında kalan bir şey, ağızdan çıkarılıp sonra yenirse orucu bozar. Ancak sahih olan görüşe göre keffaret gerekmez. Çünkü böyle bir şeyi yemek, olağan dışı bir iştir.

Bir kusuntu, kendiliğinden gelince bakılır: Eğer ağız dolusu olmayıp içeriye dönerse, ittifakla orucu bozmaz. Fakat içeriye döndürülürse, İmam Muhammed'e göre orucu bozar. Çünkü imsâk kaybolmuştur. İmam Ebû Yusuf'a göre bozmaz; çünkü bu az olduğu için abdesti bozmadığı gibi, orucu da bozmaz.

Fakat bu kusuntu ağız dolusu olup kendi başına içeriye dönecek olsa, İmam Ebû Yusuf'a göre orucu bozar. Çünkü bu, taharete engeldir. İmam Muhammed'e göre bozmaz; çünkü imsâk kasden terkedilmiş değildir. Ancak böyle bir kusuntu kısmen veya tamamen sahibi tarafından geriye çevrilirse, ittifakla orucu bozar.

Bir kusuntu, sahibi tarafından kasden getirilince bakılır: Eğer ağız dolusu ise, ittifakla orucu bozar. Çünkü bu hal, hem taharete, hem de imsake engeldir. Bu halde, içeriye az çok bir şey dönüp gider. Bunun için orucun kazası gerekir. Fakat ağız dolusundan az olup da kendi başına geri dönerse, İmam Muhammed'e göre, orucu bozar. Çünkü bu imsake engeldir. İmam Ebû Yusuf'a göre bozmaz; çünkü az olduğundan taharete engel değildir.

Bu kusuntu, içeriye çevrildiği takdirde, hem İmam Muhammed, hem de İmam Ebû Yusuf'dan bir rivayete göre, orucu bozar. İmam Ebû Yusuf'dan diğer bir riva-yete göre ise, bozmaz.

Yalnız yapışmak, öpmek ve oynamakla oruç bozulmayacağı gibi, yalnız bakmak ve düşünmek sonucu olarak inzal olmakla da bozulmaz. Bunun için bir kimseının zevcesini öpüp okşaması ile onun orucu bozulmaz.

Yine, zevcesinin veya başkasının yüzüne veya herhangi bir uzunguna tekrar suretinde olsa dahi, bakması ile ve bakışından veya bunları düşünüşünden dolayı şehetle akıntı olması ile de orucu bozulmaz.

İki yoldan başka herhangi bir uzva yapılacak temas sonunda inzal olmazsa, oruç bozulmaz. Fakat inzal olunca oruç bozulur ve yalnız kaza gerekir. El ile meni getirmek veya hayvan ve ölüye temasla olan inzal da böyledir.

Zevcesinin sıcaklığını duymayacak şekilde elbisesi üstünden tutmakla inzal olsa orucu bozulmaz, sıcaklığını duymuşsa bozulur.

Yine, bir kadın kocasını, inzal oluncaya kadar tutsa, kocasının orucu bozulmaz. Fakat bu tutması, kocasının teklifi üzerine ise, bu durumda orucunun bozulup bozulmamasında ihtilâf vardır.

Bir erkek zevcesini veya bir kadın kocasını öpüp de erkekden meni, kadın dan bir yaşılk belirse, bunların orucu bozulmuş olur, bundan dolayı da kaza gerekir. Kadın bu öpme sonunda bir yaşılk değil de, bir lezzet duyacak olsa, İmam Ebû Yusuf'a göre orucu bozulur. İmam Muhammed'e göre bozulmaz. Okşamak, el tutuşmak, boyuna sarılmak da, öpme gibidir.

Oruçlu olan kimse, büyük abdest temizliği yaparken, içeriye su geçmemesi için nefes alıp vermemelidir. Bu temizlik üzerinde aşırı gidilir de, su hukne yerine kadar ulaşırsa, orucu bozar. Hukne (lâvman için kullanılan) bir ilaçtır. Bunu kullanmaya "İhtikan" denir. Hukne için kullanılan özel alete de "Mihkane = Şiringa" denir. Bu şiringanın ucu, aşağıdan (makaddan) nereye kadar yetişirse, oraya varacak kadar yapılacak bir istinca orucu bozar. Böyle bir istinca da pek az yapılabilir. Zaten bunun yapılması sağlığa zararlıdır.

İhtikan (şiringa yapmak), buruna ilaç akıtmak, kulağa yağ damlatmak orucu bozar ve kazayı gerektirir. Fakat kulağa giren su, orucu bozmadığı gibi, kulağa dökülen su da, tercih edilen görüşe göre orucu bozmez. Bunun gibi, üzerinde kulak kiri bulunan bir karıştırıcının kulağa birkaç defa sokulup çıkarılması ile de oruç bozulmaz. (İmam Şafîîye göre bozar.)

Erkeğin tenasül aletine damlatılan su veya yağ, mesaneye kadar gitse bile, İmami Azam ile İmam Muhammed'e göre orucu bozmez. Fakat mesaneye kadar gitmeyip de tenasül organı içinde kalırsa, ittifakla bozmez.

Su veya yağı ile ıslanmış bir parmağın ön veya arka tarafa sokulması, oruç hatırlanması halinde olursa orucu bozar. Unutma halinde ise, bozmaz. Kuru bir parmağın sokulması, her iki halde de orucu bozmaz.

İnsanın derisinden içeriye sızan şeyler orucu bozmaz. Bunun için vücuda sürülen bir yağı veya yikanılıp içeriye soğukluğu geçen bir su, orucu bozmaz.

Yine, göze dökülen bir ilaç orucu bozmaz, boğazda duyulsa bile... Göze sürülen bir sürme de böyledir, izi ve rengi tükürükte görülse de... Çünkü bunların öyle içeriye geçmesi derideki emişlerledir.

Oruçluğun kendi işi olarak ağızından başka, vücudunun herhangi bir kısmından içine tamamen sokulup kaybolan veya başkası tarafından sokulup vücudaya yarar sağlayan herhangi bir şey orucu bozar. Bu hususta içeriye giden şeye bakılır, gittiği yola bakılmaz. Bundan dolayı bir kimsenin başkası tarafından herhangi bir uzunguna saplanıp vücutta kaybolan odun ve demir benzeri bir şey orucu bozar. Fakat böyle bir şeyin bir ucu dışarıda kalmış olursa, orucu bozmaz. Bir parçası içeriye sokulmuş olan bir süngü veya bir odun parçası gibi...

Yine, iç boşluğa veya dimağa kadar uzayan derin bir yaraya konulan yaş bir ilaç, içeriye veya dimağa kadar geçince orucu bozar, kazayı gerektirir.

Bu mesele, İmam Serahsî'nin "Mebsut" adlı kitabındaki açıklamasına bakılırsa, İmamı Azam'a göredir. Bu esas üzerine denilir ki, Ramazanda gündüz vakti vücudunda yapılan iğne de orucu bozar ve kazayı gerektirir. Çünkü bu, hem oruçluğunun rızası ile yapılmakta, hem de vücudun yararına yapılmış bulunmaktadır. İğne aracılığı ile vücudda bir yol açılıyor ve böylece ilaç tam vücudun içine akitilmiş oluyor. Artık bu şekilde ilaçın içeriye girmesi, suyun deriden emilerek içeriye geçmesi gibi değildir. Bundan dolayı açık bir ihtiyaç veya zaruret bulunmayınca, iğneleriftardan sonra yapılmalıdır. İhtiyata uygun olan budur.

Hatta bir görüşe göre, başkası tarafından sokulup vücudun içinde kaybolan demir parçası gibi bir şey, vücudun yararına olmadığı halde, yine orucu bozar.

İki imama gelince, bunlara göre bir şey, tabii yoldan içeriye gitmedikçe oruç bozulmaz. Çünkü oruç; "Yaratılışta bir yol ve kanal olan bir uzuvdan (organ-dan) bir şeyi içeriye sokmaktan kendini tutmaktadır." Biz böyle bir imsak ile emrolunmuşuz. Bu hususta geçici olan yol ve kanallara itibar edilmez.

Bunun için dışardan bir yaraya konulan ilaç, boşluğa kadar gitse de, orucu bozmaz. Vücudun derisini yırtarak içeriye gidip kaybolan bir demir, bir kurşun parçası hakkında da hüküm böyledir. Buna göre iğne ile de orucun bozulmaması gereklidir. Evvelce, fetvahane tarafından da bu yolda fetva verilmiştir. Fakat daima ihtiyat yolumun gözetilmesi iyidir.

Baştaki veya karındakı bir yaraya konulup yaranın ıslaklığı ile dimağa veya boşluğa gitmeyen bir ilâçtan ittifakla oruç bozulmaz. Fakat böyle bir yaraya konulup dimağa veya ileriye gidip gitmediğinden şübhе edilen sıvı bir ilâç, İmamı Azam'a göre orucu bozar. Çünkü böyle bir ilâç âdet bakımından içeriye geçer. İki imama göre, bununla oruç bozulmuş olmaz. Çünkü böyle şübhе ile oruç bozulamayacağı gibi, tabiî olmayan bir yoldan içeri giren bir ilâç ile de oruç bozulmaz.

KAZA EDİLMESİ GEREKEN VE GEREKMЕYEN ORUÇLAR

Yolculuk veya hastalık özrü ile Ramazan orucunu tutmamış olan kimse, buları kaza etmeye elverişli bir vakit bulamadan önce ölse, üzerine kaza gerekmediği gibi, fidye vermesi de lâzım gelmez. Ancak oruçları için fidye verilmesini vasiyet etmiş olursa, malının üçte birinden bu vasiyetin yerine getirilmesi gereklidir.

Fidye, fakir bir kimseyi sabah ve akşam doyuracak olan bir günlük yiyecektir. Bu, bir fitre sadakasına eşittir.

Yolculuk veya hastalık sebebi ile Ramazan orucunu tutamamış olan kimse, bunun tamamını veya bir kısmını kaza edebilecek bir zaman bulmuş olduğu halde, bunları kaza etmeden ölse, malı olduğu takdirde, kazaya kalan her gün için malının üçte birinden ödenmek üzere bir fidye ödenmesini vasiyet etmesi gereklidir. Bu fidye fakirlere verilir. Bir özrü olmaksızın kasden Ramazan orucunu tutmayan kimse üzerine de, öldüğü zaman malının üçte birinden fidye verilmesini vasiyet etmelidir ki, bu vacibdir. Kaza edecek zaman bulamasa da hüküm aynıdır. Çünkü yapılması mümkün olan bir ibadeti terk etmiştir. Vasiyet etmediği takdirde, varislerin bu fidyeyi vermeleri üzerine vacib olmaz. İsterlerse kendi mallarından bir bağış olarak verebilirler. Varisler ve varis olmayanlar, ölü adına orucu tutmak suretiyle kaza edemezler. Böyle beden ile yapılan ibadetlerde, başkasına vekâlet edilemez. Ancak kendileri için tuttukları oruçların sevabını ölüye bağışlayabilirler.

(İmam Şafîî'ye göre, ölü vasiyet etsin veya etmesin, onun geriye bıraktığı malın tümünden kazaya kalmış oruçlarının fidyesi verilir. Böyle bir ölü adına da velişi oruç tutabilir.)

Tutulamayan oruçlardan dolayı fidye verilmesi, Ramazan orucu ile Ramazan ayından kazaya kalan oruçlara ve nezir oruçlarına mahsustur. Yemin ve adam öldürme keffaretleri için gereken oruçları tutmaktan aciz kalan kimsenin, daha hatta iken fidye vermesi caiz değildir. Fakat bu oruçlar için vasiyet etmesi caizdir.

Bozulan herhangi bir nafile orucun kazası gereklidir. İster bu orucu bozma, oruç lunun kendi isteği ile olsun, ister olmasın aynıdır. Bunun için nafile oruç tutmaya başlayan bir kadın, âdet görecek olsa, sahîh olan görüşe göre, bu orucu kaza etmesi

gerekir. Çünkü başlanmış bir ibadeti yarıda bırakmamak ve yüklenilen bir din görevini yok etmemek vacibdir, gereklidir.

(Şafilere göre böyle bir oruçlu serbesttir, dilerse bu orucu kaza eder, dilerse etmez. Çünkü üzerine vacib olmayan bir ibadete başlamıştır. Yerine getirmediği fazladan bir ibadet için kendisine kaza gerekmez.)

Bir kimse, fecrin doğuşundan sonra kaza orucuna niyet etse, bu oruç kaza yerine geçmez, nafile bir oruç olur. Çünkü geceden niyet edilmesi gerekirdi. Bu orucu bozacak olsa, ayrıca kazası gerekir.

Ramazanın başından sonuna kadar bayığın bir halde olan kimse, sonradan kendine gelince, üzerine kaza gerekmez. Bunda ittifak vardır. Çünkü bayılma hali bir hastaliktır. Fakat böyle bir halin bu kadar uzaması da çok az olur. Nadir olan şeyledeki güçlük de izne sebeb olamaz.

Delirmiş olan bir adam, Ramazan içinde kendine gelip iyileşse, geçmiş günleri kaza eder. Fakat bir kimsenin delirmesi Ramazanın başından sonuna kadar veya son günün zevlinden sonraya kadar devam etse, sonradan iyileşmekle kendisine kaza gerekmez. Çünkü bunda güçlük vardır: Sağıh olan da, budur. Yine böyle delirmiş olan kimse, Ramazan gecelerinden birinde iyileşip de, sonra fecirden itibaren yine delirse, üzerine kaza gerekmez. Delirmiş olan kimsenin iyileşmesi, kendisindeki delirmenin tamamen ortadan kalkması ile olur.

(Malikîlere göre, delirme de bayılma gibidir. Onun için kazası gerekir.)

Orucu kazaya kalan kimse, bunu kaza etmeden ilerki Ramazana yetişince, gelen Ramazan orucunu, kaza orucundan önce tutar. Çünkü kaza için zaman genişter ve elverişlidir.

(Şafilere göre, bir Ramazana ait kaza orucunu, diğer Ramazan gelmeden önce tutmak gerekir. Onceki Ramazan orucu tutulmadan ikinci bir Ramazan gelince, hem kaza ve hem de her gün için bir fidye vermek gerekir. Çünkü kaza vaktinden çıkarılmıştır. Kazayı vaktinden sonraya bırakmak ise, yerine getirilmesi gereken bir ibadeti sonraya bırakmak gibidir. Hanefî mezhebinde, kaza için belli bir vakit gösterilmemiştir. Buna dair ayet-i kerime kazayı herhangi bir vakitle sınırlamış değildir.)

Bir gayrimüslim Ramazan ayı içinde müslüman olduğu halde, geri kalan günleri oruç tutmayacak olsa, bakılır: Eğer küfür diyarında İslâma girmiştir ve Ramazan ayı çıkışına kadar orucun farz olduğunu öğrenmemiştir, özürlü sayılır. İslâma girdikten sonra geçirdiği günler için kaza etmesi gerekmez.

Fakat İslâm yurdunda ihtida (İslâm dinini kabul) etmişse, her halde kaza etmesi lâzımdır. Çünkü İslâm ilinde bu gibi cehalet özür sayılmaz.

Çocuklar için oruç tutmak, namaz gibidir. Bunun için on yaşında bulunan bir çocuğa oruç tutması emredilir. Tutmasa hafifçe dövülebilir. Bununla beraber tutmazsa, kaza etmesi gerekmekz.

Bir de çocuğun oruca gücü yetmelidir. Oruçtan zarar görecek olan çocuğa: "Oruç tut" diye emredilmez.

KEFFARETİ GEREKTİRMEYEN ORUÇLAR

Ramazan orucundan başka hiçbir orucun bozulmasından dolayı bir ceza ve geçmişteki kusuru düzeltme olarak iki ay oruç tutmak gerekmekz. Çünkü Kur'an'ın açık beyanı, yalnız tutulan Ramazan orucunun bozulması üzerine keffareti gerekli kılmaktadır.

Ramazan orucunun bozulmasından dolayı keffaret gerekmesi için, hem şekil ve hem de mânâ bakımından iftar (orucu bozan bir şey) gerçekleşmelidir. Bu da, âdet olarak gidalanmak, tedavi olmak veya lezzetlenmek kasdı ile yenip içilen şeylerden birini kendi isteğiyle ve kasden yutmakla veya bir canlı kişiye kendi isteğiyle kasden iki yoldan biriyle cinsel ilişki kurmakla meydana gelir. Bunda inzal olması şart değildir.

Bunun için gıda sayılmayan, beden için elverişli olmayan, aslen murdar olup kendisinden tiksilen bir şeyin rıza ile ve kasden yenip içilmesinden veya bir ilâçın ağızdan başka bir yerden içeriye aktılmasından dolayı keffaret gerekmekz.

Yine, diri bir insana başka bir taraftan veya ölü insana normal yoldan, ölü veya diri bir hayvana herhangi bir taraftan isteyerek yapılan ve inzal bulunan temaslar da bu hükümdedir. Yalnız kazayı gerektirir. Dinde yasak ve haram olan işleri yapmak da ayrıca azaba sebeb olur.

(Şafîlere göre, ölü veya hayvanlarındaki cinsel ilişki keffareti gerektirir. Çünkü bu halde, oruca engel olan bir temas bulur.)

Keffaret, oruç tutmanın değil, orucu bozmanın bir cezasıdır. Bunun için bir kimse, Ramazanda oruca asla niyet etmediği gibi, asla iftar da etmeyeip imsak etmiş bulunsa (oruç tutsa), üzerine yalnız kaza lâzım gelir.

Fakat İmam Züfer'e göre, oruç için mutlak surette imsak yeterlidir. Bunun için, niyet bulunmása da, yalnız imsak yapılsa oruç tutulmuş olur. Artık ne kaza, ne de keffaret lâzım gelir. Bu durumda kasden yapılacak bir iftar hem kazayı, hem de keffareti gerektirir.

Yine; Oruca asla niyet etmediği halde, gündüzün kasden iftar edilse, yalnız kaza gerekir. Böyle bir yersiz davranıştan dolayı, ayrıca sorumluluk doğar. Tevbe edip mağfıret dilemek gerekir. Fakat keffareti gerekmeyez.

Yine, geceleyin niyet edilmeyip sabahleyin zevalden önce (nehar-i şerîninin yarısından önce) oruca niyet edilip de, ondan sonra kasden iftar edilecek olsa, yine yalnız kaza gerekir, keffaret gerekmmez. Bu İmamı Azam'a göredir. İki İmama göre (İmam Muhammed - İmam Ebû Yusuf), niyet bulunmaksızın imsak edilse (oruç tutulsası) veya zevalden sonra iftar edilse, kaza lâzım gelir, keffaret gerekmmez. Fakat zevalden önce iftar edilse, hem kaza, hem de keffaret gerekir; çünkü zevalden önce oruca niyet edilmesi mümkün değildir.

(İmam Malik'e göre, bir özrü bulunmadığı halde iftar eden her mükellef üzerrine keffareti gereklidir.

İmam Şafîî'ye göre, yalnız cinsel ilişkiden dolayı keffaret gereklidir ve bu iş tek-rarlandıkça, keffaret de tekrarlanır. Çünkü keffaretlerde ibadet mânâsı daha yük-sektir. İbadetlerde tedâhül (birkaç keffaretin bir sayılması) mümkün değildir.)

Ramazanda oruca niyet etmiş bir kimse için bilerek ve isteyerek yenilmesi ve içilmesi keffareti gerektiren şeylerden bir kısmı sunlardır:

Ekmek, yemek, yağ, peynir, buğday, kavrulmuş arpa, yağ ile yoğrulmuş dari otu, pişmiş veya çiğ et, su, kar, dolu, sebze suları, karpuz, kavun, yaş ve kuru meyveler, yaş olup temiz bulunan karpuz kabuğu, üzüm tanesi, taze küçük üzüm yaprağı, yenen diğer yapraklar, bitkiler, safran, misk, kâfur, herhangi bir ilaç, yenmesi âdet halinde olan çamur, kilemeni, gebenin canı isteyip yiyeceği çamur, bütün içkiler, tütün, nargile, enfiye, emilen bir şekerin boğaza giden tadi.

Bunlarda, yenip içilmek bakımından şekeiten iftar bulunduğu gibi, bedenin yanlarına elverişli bulunmaları veya bunlarla lezzetlenmesi bakımından da mâna yönünden iftar vardır.

Kasden yutulacak bir taş, bir demir, bir kurşun, bir çekirdek, kuru kabuklu bir findik veya badem, orucu bozar. Kazayı gerektirirse de, keffaret icab etmez. Çünkü bunlarda şeklen iftar varsa da, yenilmeleri âdet edinilmediğinden mânâ bakımından iftar yoktur.

Yine, yutulan bir kâğıt parçası, bir pamuk, adı çamur, bir toprak, kuru bir ot, bir saman parçası, yetişmemiş ayva, tanesi kuru veya yaş kabuklu ceviz tanesi, kabuklu yumurta kazayı gerektirirse de, keffareti gerektirmez. Çünkü âdet bakımından bunlarla gıdalınılmaz ve bunlarda tedavi kasdedilmez. Kuru fistık ise, içi olduğu halde çiğnenirse, keffareti gerektirir. Çiğnenmeden yutulursa, keffareti gerektirmez. Fıstığın başı yarılmış olsa da, hüküm yine aynıdır.

Kuru pirinç, kuru dari, mercimek, fig de keffareti gerektirmez. Çünkü bunlarla gıdalananmak âdet değildir.

Buruna kaçan su veya akitilan ilâç da böyledir. Çünkü bunlarda, rıza ile yutup iftar yapmak yoktur. Sadece bir yararlanma ise, yalnız kazayı gerektirir.

Başkasının tükrüğünü, başkasının ağızından çıkışmış olan lokmayı, kendi ağızından çıkarıp da biraz dışarda kalmış olan lokmayı alıp yutmak da yalnız kaza gerektirir, keffaret gerekmez. Çünkü insan yaratılışı bakımından bunlardan tiksindir. Geçerli sayılan rivayete göre, kan da böyledir. Fakat dostun tükrüğünü alıp yutmak, Ramazan orucu için keffareti gerektirir. Çünkü bununla lezzetlenir. Afyon gibi sarhoşluk veren kuru otlar da böyledir.

Sonuç: Keffaret, insanları bazı işlerden engellemek içindir. Bu engelleme, yenip içilmesi âdet olan ve yaratılış gereği kendilerine meyil duyulan şeylere karşı uygulanır. İnsanlar yaratılış gereği tiksineceği şeylerden zaten kaçınacakları için bunlardan dolayı zorlamaya gerek yoktur.

Yenilmesi âdet halinde olan bir şeyi Ramazanda oruçlu iken unutarak ağızına alan kimse, oruçlu olduğunu hatırlayınca hemen onu ağızından çıkarıp atması gerekir. Fakat ağızındakiğini çıkarmayıp yutarsa, üzerine keffaret gerekir. Ancak ağızından çıkarır da onu soğuduktan sonra yutacak olursa, yalnız ona kaza gerekir. Çünkü böyle bir şeyi yutmak tiksinti veren bir şeydir.

Bir kimse, fecir doğduğu halde, henüz doğmamıştır zanni ile sahur yemeğini yese veya güneş batmamış olduğu halde, battı sanarak iftar etse, üzerine kaza gerekir, keffaret lâzım gelmez. Çünkü kasden iftar etmiş değildir.

Bir kimse, Ramazanda zevcesine: "Bak, fecir doğmuş mu, doğmamış mı?" dedikten sonra, kadın bakıp henüz doğmadığını haber vermesi üzerine, o kimse oruca aykırı bir harekette bulunsa; fakat daha sonra fecrin doğmuş olduğu anlaşılsa, kendisine yalnız kaza gerekir, keffaret gerekmez. Fakat kadın fecrin doğmuş olduğunu bilerek böyle bir harekette bulunmuş ise, ona keffaret de lâzım gelir.

İki kimse güneşin battığına, iki kimse de güneşin henüz batmamış olduğuna şahidlik ettiği halde iftar edilecek olsa ve sonradan güneşin batmamış olduğu anlaşılsa, bundan dolayı ittifakla yalnız kaza gerekir. Keffaret gerekmez.

İnsanların hukukunda iki kimsenin şahidiği isbata yeterli olduğu gibi, oruç hakkında da böyle şahidlik ettikleri halde, bir kimse yemek yeyip sonradan fecrin doğmuş olduğu anlaşılsa üzerine hem kaza, hem de keffaret gerekir. Bunda ittifak vardır. Bu konuda bir şeyin yokluğuna şahadet (fecrin doğmadığını söylemek) isbat hususundaki şahadete (fecrin doğmuş olmasına) karşı çıkamaz.

Fakat bu hadisede böyle şahadet edenler birer kimse olsa, yalnız kaza gerekir. Çünkü fecrin doğusu hakkında bir kişinin şahidliği tam bir delil değildir.

Unutarak bir şey yiyan veya fecir doğmuşken, henüz doğmamıştır sanarak veya uyku halinde oruca aykırı bir harekette bulunan kimse, artık orucunun bozulduğunu zannederek tekrar kasıtlı olarak yese, üzerine keffaret gerekmez. Bu unutma ile orucunun bozulmayacağıını bildiği halde iftar etse, İmamı Azam'a göre yine keffaret gerekmez. Sahih olan da budur. Çünkü bunda orucun bozulma şüphesi vardır.

Kendisine içten kusunu gelen veya ağızına su verirken hata boğazına su kaçıran veya bir kadının güzelliğine bakan kimse, bununla orucun bozulduğunu sanarak Ramazanda kasden iftar edecek olsa, üzerine keffaret gerekmez. Fakat bununla orucun bozulmayacağıını bildiği halde iftar etse, keffaret de gerekir. Çünkü burada şüpheye yer yoktur.

Bir kimse Ramazanda gündüzün misvâk kullansa veya giybet etse de bu yüzden orucun bozulduğunu sanarak iftar etmekle üzerine keffaret gerekmez. Fakat bununla orucun bozulmayacağıını öğrenmiş ise, keffaret gerekir.

Ramazan günü ihtilâm olan kimse, orucunu bozsa bakılır: Eğer bu ihtilâmla orucunun bozulmuş olduğunu zannetmiş ise, üzerine keffaret gerekmez. Fakat bununla orucun bozulmayacağıını biliyordu ise, keffaret gerekir.

Ramazan ayında oruçlu olduğunu unutarak cinsel ilişkide bulunan kimse, oruçlu olduğunu hatırlar hatırlamaz, kendini geri çekse, orucu bozulmuş olmaz. Sonradan inzal zarar vermez. Bu, bir ihtilâm gibi olmuş olur. Fakat hiç hareket etmeksizin inzal oluncaya kadar duracak olsa, kendisine yalnız kaza gerekir. Fakat kendisini tahrîk ettiği takdirde, keffaret gerekir. Çünkü bu durumda cinayet tamamlanmış olur. Kendini geri alıp tekrar münasebette bulunmak da, böyle keffareti gerektirir. Böyle bir ilişkinin ikinci fecir zamanına raslaması halinde de huküm aynen geçerlidir.

Bir kadın oruca niyet ettikten sonra uyuduğu veya geçici olarak cinnet getirdiği halde, kocası onunla ilişki kursa, orucu bozulur, üzerine yalnız kaza gerekir, keffaret icab etmez.

Ramazan günü nefsini bir çocuğa veya bir mecnuna teslim edip cinsel ilişki kur-an oruçlu bir kadın hakkında ittifakla keffaret gerekir.

Ramazan günü zor kullanmak suretiyle yapılan cinsel ilişkiden dolayı, bu işe zorlanan kimseye yalnız kaza gerekir, keffaret gerekmez.

Zor kullanmak, can almak, bir azayı (organı) kesmek veya bunlardan birine sebebiyet verecek şekilde dövmekle yapılan zorlamadır. Yalnız üzüntü ve acı vere-

cek derecede olan dövmek veya yalnız hapsetmek suretiyle yapılan bir zorlama-
dan dolayı orucu bozmak keffareti düşürmez.

Bir yolcu zevaldan önce memleketine (ikamet vatanına) dönmekle bir şey ye-
memiş olduğu halde oruca niyet edip ondan sonra kasden orucunu bozacak olsa,
üzerine keffaret gerekmez.

Zevalden önce iyileşip kendine gelen bir mecnun niyet etmişken, sonra oru-
cunu bozarsa, ona da keffaret gerekmez.

Orucunu bozan kimseye, o gün oruç tutmamasını mubah kılacak bir hal ge-
lirse, ondan keffaret düşer.

Misal:

Sağlıklı bir kimse, Ramazanda oruca niyet etmişken, gündüzün orucunu bozsa
da aynı günde bayılsa veya bir kadın âdet görmeğe başlasa yahut oruç tutamaya-
cak bir halde hastalansa, üzerine yalnız kaza gerekir, keffaret gerekmez. Doğru olan
görüş budur. Bunlar birer semavî özürdür.

Fakat böyle bir kimse, kendini yaralayıp da oruç tutamaz hale gelse, sahib olan
görüse göre, üzerinden keffaret düşmez. Çünkü bu duruma düşmeye kendisi se-
beb olmuştur.

Yine, orucu açtıktan sonra isteyerek veya zorlanarak yolculuğa çıksa, yine kef-
faret düşmez. Çünkü yolculuk semavî bir özür değildir.

Sefere (yolculuğa) çıktıktan sonra orucu bozmak ise, yalnız kazayı gerektirir.
Çünkü o gün aslen oruç tutmakla mükellef değildi.

Ramazanda oruçlu olarak yolculuğa başlamış bir kimse, unutmuş olduğu bir
şeyi almak için evine dönüp de bir şey yedikten sonra tekrar yola çıksa, üzerine
keffaret gerekir. Çünkü evine dönmekle yolculuktan çıkışmış olduğundan yemek ye-
diği sırada mukim sayılmıştır. Fakat beldenin evlerini geçtikten sonra bir şey ye-
tip de, ondan sonra evine dönüp yine bir şey yiyecek olsa, üzerine keffaret gerek-
mez. Böyle yedikten sonra yolculuktan tamamen vazgeçmiş olsa da yine keffaret
gerekmez. Çünkü bu yemesi bir ruhsat (izin) haline rasgelmiştir.

(Zahirîye mezhebine göre, yolculuk halinde oruç tutmak nassa (Kur'anın hük-
müne) aykırı olacağından aslen caiz değildir. Diğer mezheblere göre, yolcu serbest-
tir; dilerse orucunu tutar, dilerse tutmaz. Sonradan kaza eder. Öyle ki, kendisine
zarar vermezse, orucunu tutması bizce daha iyidir.)

ORUÇ TUTMAMAYI MUBAH KILAN ÖZÜRLER

Aşağıdaki on sebebden ötürü oruç tutmamak veya tutulmuş bir orucu bozmak mubahtır:

1) Yolculuk: Ramazanda en az üç günlük (on sekiz saatlik) bir yere gidecek olan kimse, geceden oruca niyet etmeye bilir. Bundan dolayı o gün yola çıknca oruçlu bulunmamış olur. Fakat bir kimse oruç tuttuktan sonra, gündüzün yolculuğa çıksa, bu yolculuk o ilk gün için bir özür sayılmaz, orucuna devam etmesi gereklidir. Ancak o gün yola çıkar da, ondan sonra orucunu açarsa, kendisine keffaret gerekmek, yine sadece kaza gereklidir.

2) Hastalık: Bir hasta canının helâk olacağından veya aklının gitmesinden veya hastalığının artmasından veya uzamasından korkacak olursa, oruç tutmayabilir ve tutmuş olduğu orucu bozabilir. Sonradan iyileşince tutamadığı günleri kaza eder. İlerlemesinden korkulan göz ağrısı da böyledir; çünkü bu da bir hastalıktır.

Bununla beraber yalnızca bir kuruntuya bağlı korku yeterli değildir. Ya hastanın tecrübesinden veya görülen belirtilerden dolayı kendisince kuvvetli bir zan bulunmalıdır. Yahut uzman olan müslüman bir doktor tarafından haber verilmelidir.

Oruç tuttuğu takdirde, böyle hasta olacağı delilden doğan kuvvetli bir zanna veya yetkili müslüman bir doktorun haberine dayanan sağlam bir kimse de hasta hükmündedir.

Yine, ağır sitma nöbetine tutulan kimse, henüz sitma belirmeden orucunu bozacak olsa, bunda bir sakınca yoktur. Fakat gün aşırı sitmaya tutulan kimse, belli günde sitmanın geri dönmesi sebebiyle kendisini zayıf düşürecekğini düşünerek orucunu bozduğu halde, sitma meydana çıkmamış olsa, kendisine keffaret gerekmek.

3) Düşmanla Cihad: Ramazanda düşmanla savaşacak bir İslâm mücahidi, düşman karşısında zayıf düşeceğini korkarsa, oruç tutmayabilir. Sonra savaş yapılımada da yine kendisine kazadan başka bir şey gerekmek.

4) Zorlama (İkrah) Hali: Hayata tesir edecek veya bir uzvun (organının) telef olmasına sebebiyet verecek şekilde bir zorlamadan dolayı oruç açılabilir, bu caizdir. Bununla beraber yolcu veya hasta bulunmayan bir kimse, böyle bir zorlamaya rağmen Ramazan orucunu bozmaz da zulmen öldürülürse günahkar olmaz, daha büyük bir sevab kazanır ve dindeki sağlamlığını göstermiş olur. Fakat yolcu veya hasta olan kimse, bu zorlamaya rağmen orucunu açmaz da öldürülecek olursa, günaha girmiştir. Çünkü bunlar için aslında oruçlarını açma izni dinde vardır. Bu ruhsattan zorlanma halinde yararlanmamak doğru olmaz.

5) Şiddetli açlık ve susuzluk: Oruçlu bir kimse açlıktan veya susuzluktan dolayı helâk olmasından veya aklına bir noksantık gelmesinden bir tecrübe ve

belirtiye veya müslüman bir doktorun haberine dayanarak korkarsa, orucunu sonra kaza etmek şartı ile bozabilir.

6) Gebelik, süt annelik: Şöyled ki, Ramazanda gebe bulunan, ya kendisinin veya başkasının çocuğuna süt veren bir kadın, kendisine veya çocuğa bir zarar gelmesinden korkarsa, orucunu bozabilir. Sonra onu kaza eder. Ancak süt analığı gerçekleşmiş olmalıdır, çocuğa süt verecek kendisinden başka bir kimse bulunmamalıdır. Yahut bulunduğu halde çocuk memesini emmemelidir.

7) Hayz ve Nifas Hali: Bir kadın Ramazanda gündüzün âdet görmeğe başlarsa veya çocuk doğurursa, orucu bozulmuş olur. Artık âdet günlerinde ve lohusalık müddetinde oruç tutamaz, caiz değildir. Fakat bir kadın âdet günü sanarak orucunu bozduğu halde, o gün âdet görmemiş olursa, kendisine keffaret de gereklidir. Tercih edilen görüş budur.

Ramazanda âdet gören bir kadın geceleyin âdet kesilip temizlenecek olsa bakılır: Eğer âdet günleri tam on gün ise, ertesi gün Ramazan orucuna başlar. Fakat on günden az ise, âdeti kesildikten sonra imsak vaktine kadar yıkanmasına yeteceğin kadar fazla bir zaman kalmışsa, yine oruca başlar. Bu kadar bir vakit bulunmaz ise, yıkanması arkasından hemen imsak zamanı olursa, o gün oruca başlamaz; çünkü böyle on günden noksan âdet görenler hakkında yıkanma müddeti de âdet vaktinden sayılır.

8) Ziyafet: Ziyafet vermek veya bir ziyafete çağrılmak, nafile oruçları bozmak hususunda bir özür可以说. Bunun için, sonradan kaza edebileceğine güvenen kimse, vereceği veya çağrıldığı bir ziyafetten dolayı, nafile olarak tutmuş olduğu orucunu bozabilir. Çünkü orucuna devam ettiği takdirde, bir müslüman kardeşini gücendirmiş olabilir.

Bir görüşe göre, nafile oruç ziyafet için zervalden önce açılabilirse de, zervalden sonra artık açılamaz. Eğer ana ve babanın haklarına riayetsizliği gerektiren bir hal olursa, o zaman bu oruç bozulabilir. Ziyafet, farz ve vacib oruçlar için bir özür değildir.

9) Talaka (boşamaya) Yemin: Nafile veya kaza orucuna başlamış olan bir kimseye orucunu bozması için bir şahıs kendi hanımının boş olmasına yemin etse, orucunu bozmazsa karısının boş olacağını söylese, bu oruçluğun o yemin eden adamı zarardan ve eziyetten kurtarması için orucunu açması mendub olur. Bazı alımlere göre, daha istiva zamanı olmamış ise, bu mendubdur (iyidir), değilse mendub olmaz. Fakat yemin eden kimse oruçluğununbabası ise mendub olur.

10) Yaşı büyülüğu: Kendisine şeyh-i fani denilen çok yaşlı ve güçsüz bir kimse oruç tutmayabilir.

Şeyh-i fani, o ihtiyar kimsedir ki, ölünceye kadar vücuduna zafiyet gelir ve tekrar kuvvet bulmadan ölürl. Böyle bir kimse için her Ramazan gününün orucuna karşılık bir fidye vermek gereklidir. Bu fidye Ramazanın başında verilebileceği gibi, sonra da verilebilir. Birçok fakire verilebileceği gibi, bir fakire de verilebilir. Bunun için otuz günün fidyesi, ibahə (yemek yedirmek) sureti ile de ödenebilir. Şöyled ki, her günün orucuna bedel fakire sabah-akşam doyacak kadar yemek yedirilmesi yeterlidir.

Sağlığında üzerine borç kalan fidyeleri ödemeyen kimsenin, malı varsa, bunların ödenmesini vasiyet etmesi gereklidir. Eğer geriye bıraktığı mal, fidye borçlarını karşılamayacak derecede ise veya ölü hakkında bağış yapmak isteyenin koyduğu para yetmiyorsa "devir" yapılır. Buna "İskat-ı Savm" denilir. ("İskat-ı Salât" bölümüne bakılsın.)

Kendisini şeyh-i fani (çok yaşlı) sanıp fidye vermiş olan kimse, sonradan oruç tutmaya güç kazansa, fidyenin hükmü kalmaz. Oruç tutması ve geçmiş günleri kaza etmesi gereklidir.

Yolcu, hasta, hayz ve lohusa halinde bulunanların kendilerini oruçlu gibi göstermeleri gerekmeyez. Yolcu ile hasta aşıkâre yiyebilirler. Ancak kendilerini yolcu veya hasta tanımayan insanlara karşı aıkta yemeleri uygun değildir. Suçlanmadan kurtulmak ve din kardeşlerine saygı göstermek için meydanda yememelidir. Hayz ve lohusa için de, gizli yiyp içmek edebe daha uygundur.

Oruç tutması gerekmeyen bir kimse, Ramazan günleri içinde oruç tutmasını gerektiren bir hal ile karşılaşırsa, günün geri kalanını oruç tutması (yeyip içmemesi) uygundur. Örnek: İmsak vaktinden sonra temizlenen haiz veya lohusa bir kadın, o günün akşamına kadar imsak etmelidir.

Yine, bir yolcu oruçlu olarak sabahlayıp da ondan sonra beldesine dönse veya başka bir beldeye girip ikamet etse veya oruçlu olmadığı halde imsak vaktinden sonra ikametgâhına dönse, artık o günün akşamına kadar imsak etmelidir. İftar etmesi çirkindir.

Yine, İmsak vaktinden sonra sağlığa kavuşan bir hasta, aklını kaybettikten sonra kendine gelen bir mecnun, bülüga eren çocuk, İslâm'ı kabul etmekle ihtida eden kimse ve herhangi bir sebeple orucu bozulan için gereklidir, günün geri kalan kısmını oruçlu gibi geçirmektir. Din terbiyesi bunu gösterir. Hatta böyle davranışın, sahih olan görüşe göre vacibdir. Diğer bir görüşe göre müstahabdır.

Büyüga eren çocuk ile ihtida eden (İslâm'ı kabul eden) şahsa, o günün orucunu ayrıca kaza etmek gerekmeyez. Çünkü bunlar imsak vaktinde mükellef bulunmamışlardır. Diğerlerine ise, kaza etmek gereklidir.

Bir yolcu için güçlük yoksa, Ramazan orucunu tutması daha faziletlidir. Fakat güçlük çekilecekse veya arkadaşları oruçsuz olup yiyecekleri aralarında müsterek ise, iftar etmesi daha faziletlidir.

Nafakasını (geçimini) kazanmaya muhtaç olan bir işçi veya sanatkâr, bu işle uğraştığı takdirde, orucunu bozmasını mubah kilacak bir hastalığa uğrayacağını bilerek olsa, daha hasta olmadan iftar etmesi helâl olmaz.

KEFFARETİN MAHİYETİ VE NEVİLERİ

Keffaret, lûgat deyiminde gidermek ve örtmek manasındadır. Allah, bazı kusurları ve günahları birtakım vesilelerle bağışlayıp örttüğünden bu vesilelerden her birine "Keffaret" denilmiştir. Bunun çoğulu "Keffarât"dır. Günahları affetmeye de "Tekfir-i Zünûb" denilir.

Keffaretler, "Keffaret-i Savm = Oruç Keffareti", "Keffaret-i zihar = zevceyi haram kılma keffareti", "Keffaret-i halk = İhramda tıraş olmanın keffareti", "Keffaret-i katil = hataen adam öldürme keffareti" ve "Yemin keffareti" diye başlıca beş kısımdır. Bu keffaretler, yasak olan şeylerden insanları alikor ve engeller. Yapılan bir günaha, verilen bir ceza yerinde bulunur. Aynı zamanda bir ibadet manasında bulunduğuundan günahların bağışlanmasına bir vesile olur. Bunları sırasıyla açıklyoruz:

Oruç Keffareti

Oruç keffareti, Ramazanda bir özür bulunmaksızın belli şartlar içinde orucunu bozan bir mükellefin, müslüman veya gayr-i müslim bir köle veya cariye azad etmemidir. Buna gücü yetmiyorsa, arka arkaya kesinti yapmaksızın iki ay oruç tatar. Buna da gücü yetmezse altmış fakire (sabah akşam) yemek yedirir. Oruç keffareti böyle yemek yedirmekle olabileceği gibi, yiyeceği aynen verip temlik etmekle de olur.

(Oruç keffaretinde böyle sırayı gözetmek hem Hanefîlerce, hem de Şafîlerce gereklidir. Malikîlerde sira gözetmek yoktur, insan dilerse köle azad ederek, dilerse oruç tutarak ve dilerse yemek yedirerek bunu yapar.)

Yemek, aç olan büluğa ermiş veya yaklaşmış altmış fakiri sabah akşam doyuracak kadar yedirmektir. Bu yedirilecek yemek yalnız buğday ekmeği de olabilir, buğday ekmeği yanında katık mecburiyeti yoktur. Fakat katıksız arpa ekmeği yeterli değildir.

Eğer yüz yirmi fakire yalnız bir vakit yemek yedirilse, bu ancak altmış fakire yedirilmiş sayılır. Bunlardan altmış fakire tekrar sabah veya akşam yemek yedirmek gereklidir. Böyle altmış fakire bir defa yemek yedirildikten sonra dağıtıp gitseler,

ya gelip hazır olmalarını beklemeli, ya da tekrar altmış fakiri sabah-akşam doyurmalıdır.

Oruç keffaretinin eşya verilip temlik yolu ile yapılmasına gelince, altmış fakirden her birine beş yüz yirmi dirhem (yarım sa') buğday veya bin kırk dirhem (bir sa') arpa veya hurma veya kuru üzüm verilir. Bu, tam bir fitre sadakası mikdardır. Bunların kıymetini vermek de caizdir.

Oruç keffaretinde bir fakire altmış gün sabah-akşam yahut yüz yirmi sabah veya yüz yirmi akşam yemek yedirmek de yeterlidir.

Yine, bir fakire iki ayda her gün ya aynen veya kıymet olarak birerden altmış fitre sadakası verilmesi de yeterlidir. Fakat bir fakire bir günde topluca verilecek altmış fitre mikdarı, yalnız bir günlük fitre yerine geçer. Onun için her gün bir fakire bir fitre mikdarı verilir. Bu keffaretlerde uygulanır.

Oruç keffaretinin iyi hal sahibi olan fakirlere verilmesi daha faziletlidir. İmam Ebû Yusuf'a göre, bu keffaret bedeli gayr-i müslim fakirlere verilemez. Fetva da buna göredir.

Oruç keffareti, oruç tutmak suretiyle olunca, bunda kesintisiz arka arkaya tutmak şarttır. Onun için oruca başlayan kimse, ara vermeden iki ay oruç tutar. Eğer daha iki ay dolmadan herhangi bir sebeble orucunu bozarsa, yeniden iki ay oruç tutmaya başlar. Bundan kadınların lohusa halleri değil de, âdet halleri müstesnadir. Geçirecekleri âdet günleri kesinti sayılmaz. Çünkü bu halden kurtulmak kadınlar için mümkün olmayacak derecede zordur. Ramazan orucunun veya muayyen bayram günlerinin araya girmesi de, keffareti arka arkaya olmasına engeldir.

Keffaret hususunda, keffaret ödeyecek kimsenin ödeme zamanındaki haline bakılır. Buna göre, bir keffaret ödeyicisi, keffaretin gerektiği zamanda zengin iken, bunu ödeyeceği zaman fakir düşmüşse, keffaretin oruç tutmakla yerine getirir. Fakat daha orucunu bitirmeden tekrar zenginleşip köle azad etmeye güç kazansa, köle azad etmek suretiyle keffareti yerine getirmesi gereklidir.

Keffaret orucuna, kamerî aylardan birinin başlangıcında başlanırsa, ayın ilk günü esas alınır. Böylece tam iki ayın geçmesiyle oruç keffareti tamamlanmış olur. Fakat ayın başında oruca başlanmazsa, birinci ay üçüncü aydan tamamlanarak otuz gün hesab edilir. İkinci ay ise, ayın başı alınarak oruca devam edilir. Bu, İki İmama göredir. İmami Azam'a göre, bu takdirde tam altmış gün oruç tutmak gereklidir, ay başına bakılmaz.

Bir kimse bir Ramazan içinde veya birkaç Ramazanda özürsüz olarak birkaç defa kasden orucunu bozmuş olsa, bunlardan dolayı yalnız bir keffaret öder. Sa-

hih olan görüş budur. Çünkü ceza yönü, keffarete üstün gelmektedir. Sebepleri bir olan cezalarda bir ceza yeterlidir. Bu bir ceza hepsine yeter.

Fakat keffaret yapıldıktan sonra tekrar orucunu aynı şekilde kasden bozacak olursa, bundan dolayı ayrıca bir keffaret gereklidir. Birinci keffaret ile tam bir ders alınamadığı anlaşılmış olur.

Zihar Keffareti

Bir kimse karısının tamamını veya onun yarısı gibi bir payını veya tümüne delâlet edecek bir uzvunu, kendisine ebedî olarak haram bulunan anne ve kız kardeş gibi bir kadının tamamına veya bakması haram olan bir uzvuna benzetirse, bu zihar olur. Karısına şöyle demesi gibi: “**Sen bana anam gibisin, sen bana anamın arkası gibisin, senin boynun annemin arkası gibidir.**”

Bu şekilde söz söyleyen mükellef bir müslüman üzerine keffaret gereklidir ki, bu keffareti yerine getirmeden karısı ile ilişki kurması helâl olmaz. Böyle söylemekle yalan konuşmuş ve helâl olan bir şeyi haram göstermiş olur.

Zihar keffareti aynen oruç keffareti gibidir. Bu konuda “**Hukuki İslâmiye ve İstilâhat-ı Fıkhiye**” adındaki eserimizde ayrıntılı açıklama vardır.

Tıraş Olma Keffareti

Tıraş keffareti, hac için ihrama girip de, bir özürden dolayı saçlarını vaktinden önce tıraş ettirenin tutacağı üç gün oruçtan ibarettir.

Bu orucun arka arkaya tutulması şart değildir, ayrı ayrı günlerde de tutulabilir. Hac bölümüne bakılsın.

Adam Öldürme (Katil) Keffareti

Adam öldürme keffareti, bir müslümanı veya İslâm idaresi altında yaşamakta olan bir gayr-i müslimi (Zimmîyi) kasıtlı olarak değil de, bir hata sonucu öldüren bir müslümana gereken keffarettir. Gücü varsa bir mümin köle veya cariye azad eder. Buna gücü yoksa iki ay arka arkaya oruç tutar. Ava atılan bir kurşun ile bir şahsın öldürülmesi, hata yolu ile adam öldürme kısmındandır.

Yemin Keffareti

Yemin keffareti, yaptığı bir yemine bağlı kalmayıp onu bozan bir müslümana gereken bir keffarettir. Eğer gücü yetiyorsa, muslim veya gayr-i muslim bir köle veya cariye azad etmekten veya on fakiri akşam-sabah doyurmaktan ibarettir. Yahut on fakire birer parça orta halli birer elbise giydirmektir. Bu üç şeye gücü yetmeyen

üç gün arka arkaya oruç tutar. Bu oruç arasına, hayz sebebiyle dahi olsa, bir kesinti girerse yeniden tutulması gerekir. (Şafîlere göre, bu oruçta tevalî (arka arkaya oruç tutmak) şart değildir.)

Yemin keffareti için on fakire fitre mikdarı bir şey verilmesi de yeterli olur. Bir fakire on gün birer fitre verilmesi veya on gün sabah-akşam yemek yedirilmesi de yetişir. Çünkü bir fakir değişik günlerde başka başka fakir yerindedir. Bir vakit yemek verip bir vakit yemeğin bedelini vermek de caizdir.

Yemin keffareti için bir fakire on gün birer elbise verilmesi de caizdir. Fakat on elbise bir fakire bir günde verilse, yalnız bir elbise verilmiş gibi olur. Yine bu keffaret için on fitre mikdarı bir fakire bir günde verilse, bir fitre verilmiş sayılır.

Keffaret için her fakire verilecek elbise, hiç olmazsa onun bedeninin tamamını veya çok kısmını örtecek bir halde bulunmalıdır. Boylu bir entari gibi. Onun için yalnız kısa bir gömlek veya yalnız bir don verilse yeterli olmaz. Çünkü bunlardan yalnız birini giyinen kimse örf bakımından çıplak sayılır. Doğru olan görüş budur. Bu elbiselerin iki üç parçadan ibaret olması daha iyidir. Bununla beraber bir elbise kısa da olsa, yemek yerine bir bedel olarak da verilebilir.

Bir kimse yeminini bozmadan keffarete bulunamaz. Çünkü keffaret bir tevbe demektir. Tevbe ise, günahdan sonra yapılır. Bir de keffaret, yeminde sadık olma yerine geçer. Asıl üzerinde durmak mümkün oldukça onun yerini tutacak olana gidilmez.

Mal ile yapılan keffaretler, ölülerin kefenlerine, borçlarına veya mescidlerin icasına harcanamaz. Çünkü keffaret bedellerinin fakirlere yedirilmesi veya onlara temlik edilmesi (mülkiyetlerine geçirilmesi) şarttır. Bu harcamalarda ise yemek yedirme ve mülkiyete geçirme bulunmaz.

Yeminin Mahiyeti ve Yemin Sayılıp Sayılmayan Şeyler

Yemin, lügatta kuvvet manasındır. Din deyiminde, bir işi yapmak veya yapmamak için verilen karara kuvvet kazandırılsın diye Yüce Allah'a and vermektedir. Yahut boşamak ve azad etmek gibi bir şeye bağlamak suretiyle yapılan bir bağlanıdır. Buna türkçemizde "and" da denir.

Misal: Vallahi falan işi yaptım veya yapmadım, şeklinde yapılan yemin, şartla bağlı olmayan bir yemindir. Falan işi yaparsam veya yaptım ise, kölem azad olsun, demek talik (şarta bağlı) bir yemindir.

Yemin edene "halif=and içen" denir. Yemini korumaya "berr" yemini koruyup sadık kalana da "barr" denir.

Aksine olarak, yemini bozmaya veya gerçeğe aykırı yemin etmeye "hins" denildiği gibi, yemini bozan veya gerçeğe aykırı yemin eden kimseye de, "hanis" denir.

Kasem sureti ile olan yemin ya: “**Vallahi, Billâhi, Tallahi**” denilmekle Allah’ın zatına veya Allah'a yemin edilmesi âdet haline gelen “**Rahman ve Rahim**” gibi mübarek isimlerinden birine veya “**Allah’ın izzeti ve kudreti**” gibi sıfatlarından birine and içmekle olur.

Allah'dan ve O'nun sıfatlarından başka olan şeylere, peygamberlere, Kâbe'ye yemin edilemez. Yaratıklardan birinin başına ve hayatına yemin edilmesi de caiz değildir.

“**Kasem ederim**”, “**Yemin ederim**”, “**Şehadet ederim**”, “**Allah Tealâ ile ahd olsun**”, “**Allah Teâlâ ile misakim olsun**”, “**Üzerime yemin olsun**”, “**Üzerime ahd olsun**” sözleri de birer yemin sayılır.

Bir kimseye hitaben: “**Sen vallahi bugün şöyle yapacaksın**” veya “**Yapmaya caksın**” şeklindeki sözler de birer yemindir. Bunun için o şahıs bu yemine aykırı olarak hareket ederse, bu sözü söyleyen kimse yemininde hanis olur. Eğer bu sözle o şahsa yemin verdirmek istemişse, o zaman ikisine de bir şey gerekmmez.

Helâli haram kılmak da yemin sayılır. “**Şu yemeği yemek bana haram olsun**” demek bir yemindir. Onun için bu yemeği sonradan yemek, keffareti gerektirir.

Bir kimse: “**Şöyleden yaparsam kâfir olayım**” yahut “**Yahudi, Hristiyan olayım**”, yahut “**Allah’ın kulu, Peygamberin ümmeti olmayayım**”, yahut “**Kiblesi başka tarafa olanlardan olayım**” yahut “**Allah ruhumu imansız alsın**” yahut “**Allah'a iki demişlerden olayım, Peygamberin ümmetinden olmayayım**” yahut “**Peygamber dil uzatanlardan olayım**”, demiş olsa onun inancına ve maksadına bakılır. Eğer bu sözü yemin maksadı ile sözünü sadece kuvvetlendirmek için söylemişse, bu bir yemin olur. Yeminini bozunca (hanis olunca), üzerine keffaret gereklidir. Fakat söylediği o sözle kâfir olacağına inanarak söylemişse, bu yemin olmaz. Ancak tevbe ve istigfar etmesi ve böylece hem imanını, hem de evli ise nikâhını yenilemesi gereklidir. Yeminini bozsun (hanis olsun), olmasın fark etmez. Dine ve imana sövmek de bu hükümdedir. İmanın ve nikâhin yenilenmesi icab eder.

Bir kimse: “**Şöyleden yaparsam Allah’ın gazabına, lânetine, bugzuna uğrayayım, zani olayım, hırsız olayım**” diye söylese, bununla yemin etmiş olmaz. “**Namazım, orucum şu kâfirin olsun.**” demesi de böyledir. Bununla beraber bir görüşe göre, namazın ve orucun bir ibadet, Allah’ın rahmetine bir yakınlık olması bakımından kâfire ait olması kasdedilirse, yemin olmaz. Bu gibi sözler İslâm terbiye ve âdâbına aykırıdır. Bunlardan sakınmalı. Eğer böyle bir söz çıkarsa, hemen tevbe edip istîfâda bulunmalıdır.

“**Mushaf hakkı için, Kur'an hakkı için, okuduğum Kur'an hakkı için falan işi yapmam**” dediği halde, o işi yaparsa keffaret gerekmeyez. Tevbe edip mağfiret dilemesi lâzım gelir. Bununla beraber Kur'an-ı Kerim, Allah kelâmi olduğundan bir görüşe göre, Kur'an'a yemin geçerlidir.

Yalan yere: "Allah bilir ki, şu şöyledir, şöyle değildir." denilmesi bir görüşe göre küfrü gerektirir. Çünkü yüce Allah'a bilmezlik nisbet edilmiş olur. Diğer bir görüşe göre de, küfrü gerektirmez. Çünkü bununla küfür değil, yalanın geçerli kılınması kasdedilmiştir. Ancak bu büyük bir günah olduğundan hemen tevbe edilmesi gereklidir.

Yalan yere: "Allah şahiddir ki." denilmesi de keffareti değil, tevbe ve istigfarı gerektirir.

Kasem Suretiyle Olan Yeminin Nevileri ve Hükümleri

Kasem suretiyle olan yeminler: Lâğıv (boş yere) yemin, Gamus (yalan yere) yemin ve mün'akid (şarta bağlı yemin) kısımlarına ayrılır. Şöyledir ki:

1) Lâğıv yemin: Yanlışlıkla veya doğru olduğu zannı ile yalan yere yapılan yemindir. Bir kimsenin bir maksadı olmaksızın başka bir şey söyleyecek yerde "Vallahi" diye yemin etmesi bu kısımdandır.

Yine, borcunu ödemediği halde, ödemmiş olduğunu sanarak "Vallahi borcumu ödedim" diye yemin etmesi de böyledir. Bu tür yeminden dolayı keffaret gerekmek. Bunun bağışlanacağı umulur.

2) Gamus yemin: Yalan yere kasden yapılan yemindir. Borcunu ödemediğini bildiği halde bir şahsin: "Vallahi ben borcumu ödedim" diye yemin etmesi bu türdendir. Bu, pek büyük bir günahdır. Böyle yalan bir yemin evleri harab eder, yalancıları perişan bırakır. Bunun bağışlanması için keffaret yeterli olmaz. Bundan dolayı yalnız tevbe edip mağfret dilemek ve bu yüzden bir kimsenin hakkını zayı etmişse onu yerine getirip helâllik almak gereklidir.

(İmam Şafîye göre, Gamus yeminden dolayı da keffaret gereklidir.)

3) Mün'akid yemin: Mümkün olan ve geleceğe ait olan bir şey hakkında yapılan yemindir. "Vallahi ben yarın borcumu vereceğim, vallahi ben falan kimse ile konuşmayacağım" denilmesi gibi...

Böyle bir yemin üzerinde durulursa keffaret gerekmek. Fakat yemin bozulursa, keffaret gereklidir. Yukardaki yemininde borcunu ödemeyeceği veya adamla konuşursa yemin bozulmuş olur ve keffaret ödenir.

İşte bizce, yalnız bu tür yeminlere riayet edilmemesinden dolayı keffaret gereklidir. İster riayetsizlik bir zorlama karşısında, ister unutarak, ister yanılarak olsun, hukum aynıdır. Bu tür yeminin bozulmasında dinî bir görevi yerine getirme veya insanlar için bir yarar varsa, yemin bozulur ve keffaret ödenir. Bozulmasında bir yarar yoksa, yemine riayet edilmesi gereklidir. Bir kimse borcunu ödememeye veya babası ile konuşmamaya yemin etse, bu yemine riayet edemez. Borcunu vermesi ve babası ile konuşması gereklidir. Sonra da af dileyerek keffaretini yerine getirir.

Yemine Dair Çeşitli Meseleler

Yemin birkaç tane olunca, keffaretler de ona göre olur. Yeminlerin yapıldığı yer değişmese de yine hüküm böyledir. Buna göre, bir kimse şöyle yapacağına veya yapmayacağına "Vallahi" diye yemin ettikten sonra başka başka yerlerde benzeri yeminler yapsa, yeminler birkaç tane olur. Bozduğu bu yeminlerin her birinden dolayı ayrı ayrı keffaret ödemesi gereklidir.

Fakat İmam Muhammed'e göre, yemin keffaretleri çoğalınca, bunlar bir keffaret ile ödenir. Tercih edilen görüş budur.

"**Vallahi falan ve falan kimselerle konuşmayacağım**" yahut "**falan ve falan yerlere gitmeyeceğim**" gibi sözler bir yemin sayılır. Onun için o iki kimse den yalnız birisiyle konuşulsa veya o iki yerden yalnız birine gidilse, yemin bozulmuş olmaz.

"**Vallahi yemek ve su tatmam**" denilmesi de öyledir. Bunlardan birini tatmakla yemin bozulmuş olmaz. Ancak bunlardan herhangi birini tatmayı niyet etmişse, o zaman bunlardan birini tatmakla yemini bozulur.

Olumsuz bir ek ilâvesiyle: "Vallahi ne falan ve ne de falanla konuşurum" veya: "**Vallahi ne yemek ve ne de su tadarım**" denilse bu, iki yemin olmuş olur. Hangi biri ile konuşulsa veya herhangi biri tadılsa, yemin bozulmuş olur ve keffaret gereklidir.

Yeminlerin hükmü, örfde kullanılan sözlere göredir. Yemin edenin maksad ve niyetine göre değildir. Onun için bir kimse, bir şahsa hiçbir şey vermemek maksadıyla: "**Ben sana para vermeyeceğim.**" diye yemin etse, ona paradan başka birşey vermekle yeminini bozmuş olmaz. Çünkü söz ve yemin para lâfzî ile yapılmıştır. Örfde (gelenekte) başka şeye para denmez. Yine bir kimse: "**Evde oturup dışarıya çıkmam**" diye yemin etse, o evin bacasından veya penceresinden çıkmakla yemininde hanis (yeminini bozmuş) olmaz.

"**Şu odaya girmem**" diye yemin edildiği halde, onun harabesine girildiği takdirde de huküm böyledir. Çünkü harabe örfde oda sayılmaz.

Yeminler, yapıldıkları beldelerin örfüne (geleneğine) göre değerlendirilir. Onun için bir kimse: "**Baş yemeyeceğine**" yemin etse, bu yemini, bulunduğu beldede satılan başlara bağlı kalır. Serçe ve çekirge gibi hayvanların başlarını kapsamaz. Bunu yemekle yemini bozmuş olmaz.

Yine bir kimse "**Meyve yemeyeceğim**" diye yemin etse yemini beldesinde örfen meyve sayılan şeylere bağlı kalır. Yaş üzüm gibi meyve sayılmayan şeyleri kapsamaz. Anlaşılıyor ki, yeminde kullanılan bu gibi umumi ifadeler, örf ile özelleştirip kısıtlanıyor.

Aklen mümkün olup da âdet bakımından muhal olan bir şeye yemin, hemen hanis olmayı gerektirir. Bunun için bir kimse: “**Ben göge çıkacağım, ben şu taşı altın yapacağım**” diye yemin etse, hemen hanis olur (yemini bozulur ve keffaret ödemesi gerekir.) Fakat böyle bir yemin, bir vakte bağlanmış olursa, o vakit çıkmadıkça hanis olmaz. “**Vallahi şu demiri on güne kadar elmas yapacağım**” diye yemin edilmesi gibi. Bu yemin üzerinden on gün geçmeden hanis olmayacağı gibi, on günden önce ölse yine hanis olmaz, keffaret de gerekmez.

Zaman belirlemeksiz yapılan yeminlerde, yemin edilen şey imkânsız hale gelmedikçe yemin bozulmaz. Fakat iş imkânsız hale gelince, yemin bozulur ve keffaret gereklidir. Bir kimse bir zata hitaben: “**Vallahi ben seni ziyaret edeceğim**” dediği halde uzun bir müddet ziyaret etmese, yemini bozulmaz. Fakat ziyaret etmeden o yemin eden veya ziyaret edilecek zat ölüse, yemin bozulur (hanis olur.)

Zaman belirlenince, o zamanın sonuna bakılır. “**Ben, seni yarın ziyaret edeceğim**” diye yemin edilmesi gibi ki, o günün güneş batması zamanına kadar devam eder. O gün ziyaret yapılmadan güneş batınca yemini bozulur.

Bir hududa bağlı olan bir yemin, o hududun kalkması ile geçersiz olur. Çünkü yeminde durmaya bir imkân kalmamıştır. Bunun için bir kimse: “**falan zat izin vermedikçe, ben şu kimse ile konuşmam**” diye yemin edip de, o zat izin vermeden ölse, artık yeminin bir hükmü kalmaz. Yemin eden şahıs, o kimse ile konuşur ve bundan dolayı da keffaret gerekmeyez.

“**Sen borcunu vermedikçe senden ayrılmam**” diye yemin yaptıktan sonra, borcun bağışlanması da bu türdendir. Artık yemin kalkmış olur.

Fakat İmam Ebû Yusuf'a göre, bu gibi hallerde yemin devamlılığını sürdürür. Artık şart (mesela konuşma) ne zaman gerçekleşirse yemin bozulur ve keffaret veya şartla bağlanan ceza gerekli olur.

Yemin edilen şeyin yok olması veya gitmesi, yemin bağlantısına engel olur. Buna göre bir insan: “**Falana şu hakkını yarın veririm**” diye yemin ettiği halde, bugün verecek olsa yemininde hanis olmaz (yemini bozulmaz) ve keffaret gerekmeyez. Bu mesele İmamı Azam ile İmam Muhammed'e göredir. İmam Ebû Yusuf'a göre, ertesi gün olunca hanis olur.

Yeminler evvelce söylemiş bir söz veya işle bağlılı olur. Buna göre bir kimse, hazırlanan belli bir yemeğe davet edilmekle: “**Vallahi ben yemem**” diye yemin etse, bu yemini o belli yemeğe bağlı kalır. Başka bir yemek yemesi ile hanis (yeminini bozmuş) olmaz.

Yeminler mümkün olan bir mertebe ile bağlı kalır. Bunun için: “**Falan şahsı şu eve sokmayacağım**” diye yemin edilse, bakılır: Eğer yemin eden o evin sahibi ise, o şahsi eve girmekten hem söz, hem de fiil ile mümkün olduğu kadar engellemesi

lâzım gelir. Değilse, eve girmekle hanis olur. Fakat ev başkasının olduğu takdirde, yalnız sözle engellemesi yeterlidir. Çünkü kiracılıktan dolayı onu bilfil çıkarmak hakkına sahib değildir. Yemin eden için mümkün olan böyle sözle çıkarmaya teşebbüs etmektir.

Yine, bir şahsa hitaben: "Ben, seni hapsettirmem", diye yemin eden kimse, o şahsı hapsettirmek isteyen alacaklılara karşı sözü ile engel olmaya çalıştığı halde, engel olamazsa hanis olmaz (yemini bozulmaz).

Yine, "Falan şahıstaki alacağımı bugün onda bırakmayacağım", diye yemin eden kimse, o gün hakime başvurup alacağını istese, (dava etse) borçlunun da inkarı üzere ona yemin teklif edilmesini istese artık hanis olmaz. Çünkü kendisi için mümkün olan bundan başka bir şey yoktur.

Yeminler nisbetin kaybolması ile son bulur. Şöyled ki: "**Falan şahsın evine girmem.**" veya "**yemeğinden yemem, elbiselerini giymem, zevcesiyle ve dostu ile konuşmam**" diye yemin eden kimse, ev satıldıktan sonra o şahsın evine girse veya yemeğinden yese veya elbiselerini giyinse veya kendisinden tamamen ayrılan zevcesi ile veya o adama düşman kesilen dostu ile konuşsa, yemini bozulmuş olmaz. Fakat yeniden satın alacağı bir eve girse veya yemeğinden yese veya elbiselerini giyse veya nikâhlayacağı yeni zevcesi ile veya edineceği yeni bir dostu ile konuşsa, yemini bozulur ve keffaret gereklidir.

Ev, yemek ve elbise işaretle belirtilmiş olsun veya olmasın fark etmez. Çünkü bunlardan dolayı sahiblerine düşmanlık edilmez. Fakat zevcye veya dosta işaret ederek: "**Şu karısı ile, şu dostu ile konuşmam**" diye yemin edilirse, yemin bunlara bağlı kalır. Bunlarla zevciyet veya dostluk ilgisinin kalkmasından sonra da, onlarla konuşulursa hanis olur (yemini bozulur ve keffaret gereklidir). Çünkü bunların zatlarına düşmanlıktan dolayı yemin edilmiş olması mümkündür.

Bir kimse karısına veya borçlusuna: "Benim iznim olmadıkça evimden veya şehirden bir tarafa çıkmayacaksın", diye yemin etse, bu yemin zevciyet ve alacağıın devamına bağlanır. Zevciyet kalktıktan veya borç ödendikten sonra çıkacak olsalar, artık o yemin eden kimse hanis olmaz (yemini bozulmuş olmaz.).

Yeminin bir cümlesiinde bulunan bir belirsizlik, aynı cümledeki diğer bir belirsizde dahil olur. Fakat belirli bir şey, belirsizde dahil olmaz. Buna göre, bir insan: "**Şu eve kim girerse, şöyle olsun**" diye yemin etse, o eve kendisinin girmesi ile de hanis olur. O ister kendine ait olsun, ister olmasın fark etmez. Fakat: "**Şu evime her kim girerse, şöyle olsun**" diye yemin ederse, oraya kendisinin girmesi ile hanis olmaz. Çünkü evi kendisine nisbet etmekle kendisi belirlenmiş oluyor. Artık aynı cümlede bulunan belirsiz bir anlama dahil olmaz.

Başkasına hitaben: "Senin şu evine her kim girse, senin yemeğinden her kim yerse, şöyle söyle olsun" diye yapılan bir yeminde de, muhatabin o eve girmesiyle veya o yemekten yemesiyle yemin bozulmuş olmaz (keffaret gerekmez).

Yemin ifadesinin bir cümlesindeki belirlilik, diğer bir cümlesindeki belirsizliğe dahil olur.

Örnek: Bir kişi kendi kölesine hitaben: "Bana şu haberi **her kim müjdelese, sen azad ol**" diye şartla bağlayarak yemin ederse, o haberi bizzat kölesi de müjdelese, köle azad olur. Demek ki, bu durumda, "Sen azad ol" hüküm cümlesine muhatap olan köle "**her kim müjdelese**" şart cümlesinin kapsamı içine girmış oluyor.

Bir kimse âdete göre bizzat kendisinin de yapabileceği bir işi yapmamaya yemin ettiği halde, o işi kendisi için başkasına vekâlet ve emir suretiyle yaptırırsa, baktır: Eğer o işlem, hukuku bizzat yapana ait işlemlerden ise, bunun yapılmasından dolayı o kimse hanis olmaz. Alım, satım, kiraya verme, kiralama, bir maldan ikrar yolu ile sulh olma, bir mali bölme, bir davayı ikrar veya inkar yolu ile cevaplama, akıl ve baliğ olan bir çocuğu evlendirme gibi işlemler bu türdendir.

Örnek: Bir kimse "Vallahi ben bu evi satın almayacağım" diye yemin ettiği halde, onu bir vekil aracılığı ile satın alsa, yemininde hanis olmaz. Fakat yemin edilen işlem, işi yapana ait olmayıp müvekkile ve emreden kimseye ait işlemlerden ise, bu işi vekil ve emir suretiyle yaptırırmakla da o kimse hanis olur. Evlenme, boşanma, mal karşılığında boşanma, hibe, sadaka, havale, vasiyet, vakıf, emanet, ariyet verme ve alma, borç alma, kısastan dolayı sulh, emanet verip alma, borcu ödeme, borcu alma, elbise dikme, elbise giydirmeye, hayvan kesme, hayvana bindirme, küçük yaştaki çocuğu evlendirme gibi...

Örnek: "Vallahi falan kadını nikâhlamayacağım" diye yemin eden kimse, o kadını bir vekil aracılığı ile nikahlasa, yemininde hanis olmakla üzerine keffaret gereklidir. Çünkü bu hususta vekil, bir araç ve bir elçiden başka bir şey değildir. Bu işlemin bütün hakları o yemin edene aittir.

"Şunu, şu adama bağışlayacağım" diye yemin eden kimse, o şeyi bağışladığı halde, o adam kabul etmese hanis olmaz (yemini bozulmuş sayılmaz). Ariyet, vasiyet, ikrar gibi, diğer bağış suretiyle olan sözleşmelerde de hüküm böyledir.

Fakat: "Şu mali falan zata satacağım" diye yemin eden kimse, o mali sattığı halde o zat mali kabul etmese hanis olur (yemini bozulmuş olduğundan keffaret gereklidir). Çünkü satma işlemi kabule bağlıdır. Yalnız sattım demekle bağlantı olmaz. Satma işlemi de yapılmamış olur. Kiralama, nikâh ve rehin gibi, iki tarafın icab ve kabulleri üzere yapılan diğer işlemlerde de hüküm böyledir. Bunlar üzerindeki yemin, olumsuz olarak yapıldığı takdirde de bu hüküm uygulanır.

Örnek: Bir kimse: “**Şu malı falan adama bağışlamayacağım**” diye yemin ettiği halde, bağışlayıp da o adam kabul etmese, hanis olur. Aksine olarak: “**Satmayaçağım**” diye yemin ettiği halde satsa da o adam kabul etmese, hanis olmaz.

Demek oluyor ki, hibe gibi bağışlamalarda, yalnız bağışlayıcının icabı (tek taraflı irade beyanı) yeterli oluyor. Fakat alış-veriş ve kiralama gibi karşılıklı irade beyanlarını (icap ve kabulü) gerektiren işlemlerde, yalnız bir taraftan yapılan icab beyanı yeterli olmuyor. Kabulün de bulunması gerekiyor.

Sohbet ve birbiriyle anlaşıp yaklaşma, lezzet ve acı duyma, üzüntü ve sevinç gibi sağlığa bağlı bulunan işlerde yemin, yalnız sağlıkla kayıtlanır. Ölünün diriye ortak olacağı işlerde ise, hem hayat, hem de ölüm hallerinde geçerli olur.

Buna göre, bir kimse, bir adama hitaben: “**Seninle konuşursam, senin yanına girersem, seni öpersem, seni döğersem şöyle olsun**” şeklinde yemin ettikten sonra, o adam ölse, artık yeminin bir hükmü kalmasız. Ölü halinde olan o adama söz söylemekle veya yanına girmekle veya onu öpmekle veya onun cesedine vurup dövmekle yemin bozulmaz ve ceza gerekmeyez.

Fakat: “**Seni yıkarsam, sana elbise giydirirsem, sana dokunursam, seni bir şeye bindirirsem, seni taşırsam**” şeklinde yemin etse, onu öldükten sonra yıkmakla, kefenlemekle, vücudunu okşamakla, bir şeye bindirmekle veya taşımakla hanis olur, keffaret gerekiyor.

“**Falan kimse ile konuşmayacağım, söz söylemeyeceğim**” diye yapılan yemin, o kimseye sadece işaret etmekle, mektub yazmakla veya haber göndermekle bozulmuş olmaz. Çünkü bu işler, konuşma ve söyleme sayılmaz.

“**Konuşmayacağım**” diye yemin eden kimse, namazda Kur'an okumakla veya tesbih çekmekle hanis olmaz (yemini bozulmaz). Namaz dışında ise bir görüşe göre hanis olur, diğer bir görüşe göre olmaz. Çünkü bu okuma, örfde konuşma sayılmaz. Diğer kitapları okumada da âlimlerin ihtilâfi vardır.

“**Oruç tutmam**” diye yemin eden kimse oruca niyet edip başlayınca hanis olur. Çünkü orucun mahiyeti mutlak surette imsaktan ibarettir. O da, oruca başlamakla gerçekleşmiş olur.

“**Namaz kılmamaya**” yemin eden kimse, namaza başlayıp ilk rek'atta secdeye alını koymakla hanis olur. Çünkü böyle bir rekât kılınmadıkça namazın mahiyeti tamamen bulunmuş olmaz.

“**Hac yapmamaya**” yemin eden bir kimse de, sahîh bir hacca başlayıp farz olan tavafın çوغunu yapınca hanis olur.

“**Zevcesini doğmemeğe**” yemin eden kimse, onun saçlarını çekse veya gerdanını ısırsa veya sıkıştırsa veya burnuna dokunup kanatsa bakılır: Eğer bunları öfke halinde yapmışsa hanis olur. Oynurma halinde yapmış ise, sahîh olan görüşe göre

hanis olmaz. Bununla beraber bu doğmekte acı vermek şarttır. Maksada gelince, bunda iki görüş vardır. Bir görüşe göre, kasid da şarttır. Diğer bir görüşe göre şart değildir. Onun için böyle yemin eden kimse, başkasını doğmek isterken, yanlışlıkla zevcesine vuracak olsa, birinci görüşe göre hanis olmaz, çünkü kasid bulunmamıştır. Buna örfen de doğme denmez. İkinci görüşe göre hanis olur; çünkü doğme işi gerçekleşmiştir (bunda kasid aranmaz).

“Yeryüzünde oturmamaya” yemin eden kimse, yere bitişik olmayan bir sergi, bir hasır, deri veya tahta üzerine otursa hanis olmaz.

Yine: **“Şu döşek üzerinde uyumamaya”** yemin eden kimse, o döşek üzerine konulan başka bir döşek üzerinde uyusa hanis olmaz.

Yine: **“Şu tahta üzerinde uyumamaya”** yemin eden kimse, onun üzerine konulan diğer bir tahta üzerinde uyusa, yemininde hanis olmaz. Fakat döşek üzerine bir yüz takılsa veya tahtanın üzerine bir sergi çekilse, bir hasır döşense hanis olur.

“Yatağında” veya **“şu yatakta uyumam”** diye yemin eden kimse, bedenin çoğunuğu ile o yatağa girip uyumadıkça hanis olmaz.

“Bir yere veya bir eve ayagini basmayacagini” yemin eden kimse, o yere sonradan yürüyerek veya bir şeye binerek gidecek olsa hanis olur. Çünkü bir yere ayak basmak, örfde oraya girmek demektir. Fakat böyle yemin ederken yürüyerek girmeyeceğini kasdetmiş bulunursa, binitli olarak girmekle hanis olmaz. Çünkü sözünün gerçekini dilemiş olur.

“Bir yere girmeyecegine” yemin eden kimse, oraya tutulup sokulsa, hanis olmaz. Bu davranışa karşı çıkmasa da huküm aynıdır. Çünkü yemini, bizzat kendisinin gitmesi ile ilgilidir. Fakat bu yere sonradan kendisi girecek olsa, hanis olur.

Şiddet ve zorlama, bir maksadı gidermeyeceği cihetle, yeminin akdine engel olmaz. Buna göre: **“Şu belli şeyi yemeyeceğim”** diye zorla veya rızası üzere yemin eden kimse, o şeyi sonradan şiddet ve zorlama ile yiyecek olsa hanis olur. Yine bayığın veya mecnun olduğu halde yediği takdirde de huküm böyledir.

Fakat: **“İçmeyecegine”** yemin ettiği bir şeyi, başkaları zorla boğazına akıtacak olsalar hanis olmaz. Çünkü bunda kendi işi bulunmamıştır. Sonradan kendi rızası ile içerase hanis olur. (İmam Şafii'ye göre zorlama, yemin bağlantısına engel olur.)

“Vallahi yersem, içersem, giyersem söyle olsun” şeklinde yemin eden kimse, her ne yese, ne içse, ne giyinse hanis olur. Eğer ben şu yemeği, şu suyu veya şu elbiseyi kasdettim dese, benimsenen görüşe göre gerek kaza (mahkeme hükmü), gerekse diyanet bakımından sözü kabul edilmez.

Fakat, **“Vallahi bir şey yersem, bir şey içersem, bir şey giyersem söyle olsun”** diye yemin eden kimse, bununla belli birşeyi kasdetmiş olduğunu söylese, kaza (huküm) bakımından değil de, diyanetçe tasdik olunur.

"Falan şahsin kardeşleri, zevceleri, dostları ile konuşmayacağım" diye yemin eden kimse, bunların hepsi ile konuşmadıkça hanis olmaz. Kardeşlerinin veya dostlarının bir kısmı ile konuşmuş olsa da hanis olmaz; çünkü yeminde bunların tümü murad edilmiştir. Fakat o şahsin yalnız bir kardeşi veya bir zevcesi veya bir dostu olduğunu bildiği halde böyle yemin etse, yalnız biri ile konuşmakla hanis olur.

Bir kimse, başkasındaki bir alacağını taksit almayıacağına yemin ettiği halde, ondan bir mikdarını alacak olsa, bundan sonra geri kalanını da almadıkça hanis olmaz.

Bir kimse: "Malı bulunmadığına" dair yemin ettiği halde, ticaret için olmayan eşyası, akarı veya arazisi bulunsa, bununla hanis olmaz, çünkü bunlara örfde mal denmez, denilirse hanis olur.

"Ben bu işi elbette yapacağım, şu adamı elbette ziyaret edeceğim" şeklinde yapılan yeminler, bir defa için geçerlidir. Bir defa ziyaret yapılınca yemin yerine gelmiş olur.

Çocukların, delilerin, uykuda bulunanların yeminleri geçerli değildir. Fakat sarhoşluk veren içkilerden birini içmiş olan bir sarhoşun yemini, aklı başında olanın yemini gibidir. Çünkü onun sarhoşluğu, kendi kasıd ve iradesine bağlıdır. Onun için ettiği yemine bağlı kalmazsa hanis olur.

"İnşallah=Allah dilerse" şeklinde istisnada bulunarak Allah'ın dilemesine bağlanan yemin ve adaklarda, yemine veya adağa aykırı bulunmak hali düşünülemez. Bunun için bir kimse: **"Allah'a kasem ederim ki, yarın inşallah şu işi yapacağım"** diye yemin etse veya: **"Şu işim olursa, inşallah şu kadar gün oruç tutayım"** diye adakta bulunsa da ertesi gün o işi yapmamış olsa veya işi olduğu halde adadığı orucu tutmasa hanis olmaz ve günah işlemiş olmaz. Çünkü bu halde o işin yapılması veya orucun tutulması, Yüce Allah'ın dilemesine bağlanmıştır. Allah'ın herhangi bir işi dileyiip dilemediği, o iş meydana gelmeden önce bizim tarafımızdan bilinemez. Bu gibi istisnalar (Allah dilerse sözleri), İmami Azam ile İmam Muhammed'e göre sözün hükmünü geçersiz kılar. O sözü kesinlik halinden çıkarır. İmam Ebu Yusuf'a göre de, o bir şart yerindedir. Artık o şart bizce gerçekleşmedikçe (yemin anında o işin meydana gelmesi bizce bilinmedikçe) ceza gerekmez.

(İmam Malik'e göre, bu istisna halinde de, yeminin ve nezrin hükmü lâzım gelir. Çünkü her şey Allah'ın dilemesine bağlıdır. İnşallah denmesi, teberrük içindir. Bundan dolayı onu söylemekle yapılan yeminin veya nezrin hükmü değişmez.)

NEZRİN MAHİYETİ VE NEVİLERİ

Nezir, Yüce Allah'a saygı için yasak olmayan bir işin yapılmasını üzerine alıp yüklenmektir. Böyle bir işin yapılmasını kendine vacib kılmaktır. Nezrin çوغulu "Nuzûr"dur. Nezr edene de "Nâzir" denir. Nezrin Türkçesi adaktır.

Sadece Yüce Allah'ın rızası için ibadet sayılacak bazı şeyleri adamak geçerlidir ve sevaba bir yoldur. "Nezrim olsun, yarın Allah rızası için oruç tutayım veya fakire şu kadar para vereyim" denilmesi gibi.. Fakat dünyalık sağlamak için yapılacak adak makbul değildir. "Falan işim yoluna girerse, üç gün oruç tutayım, fakire para vereyim" gibi. Böyle dünyaya ait bir maksad için yapılan bir ibadet ve taat, kutsal bir maksada değil, dünyaya ait bir istege ve amaca dayanmış olur. Bu ise, ibadet ve taatlarda aranılan ihlâsa aykırıdır. Böyle bir adak kaderi değiştiremez. Mukadder ne ise, yine o meydana gelir. Şu kadar var ki, bazan böyle bir adak için cimriden bir mal çıkışmış olur.

Bununla beraber adaklara riayet etmek gereklidir. Çünkü adak yapan, Yüce Allah ile sözleşme yapmış demektir. Onun için yapılan adağa vefa gösterilmesi, verilen sözün yerine getirilmesi gereklidir. Yüce Allah, adaklarını yerine getirenleri

Kur'an-ı Keriminde övmüştür.

Adaklar, zaman, yer, şahıs ve adanan şey bakımından belirli ve belirsiz nevilerine ayrıldıkları gibi, bir şartla bağlı olup olmamak bakımından da mutlak ve muallak nevilerine ayrılmıştır. Bunlar ilerde görülecektir.

Nezrin Şartları

Bir nezrin din yönünden sahîh ve geçerli, yerine getirilmesi gereklî olabilmesi için şu şartları vardır:

1) Nezredilen şeyin cinsinden bir farz veya vacib bulunmalıdır. Buna göre: "Bir gün oruç tutayım" diye yapılan bir adak sahihdir. Fakat: "Falan hastayı ziyarette bulunayım" diye yapılacak bir adak sahîh olmaz. Her halde bunu yerine getirmek gerekmek. Çünkü hasta ziyareti cinsinden bir farz veya vacib ibadet yoktur.

2) Nezredilen şeyin cinsinden olan farz veya vacib bizzat kasdedilmiş olmalıdır, başka bir farz veya vacibe vesile olmamalıdır. Buna göre "İki rekât namaz kılayım" diye yapılan bir nezir sahihdir. Fakat "nezrim olsun abdest alayım" veya "Tilâvet secdesinde bulunayım" diye yapılacak bir adak geçerli değildir. Çünkü abdest ile tilâvet secdesi, bizzat kasdedilen ibadet değildir. Bizzat kasdedilen ibadetlere birer vesiledir.

3) Nezredilen şey, insan üzerine hemen veya gelecekte yapılması farz veya vacib olan bir ibadet olmamalıdır. Onun için: "Nezrim olsun yarıńki sabah namazını, vitir namazını kılayım" şeklindeki adaklar sahîh olmaz.

4) Adanan şey, aslında bir günah olmamalıdır. Onun için: "Şu işim olursa, kendimi Hak yolunda kurban edeyim, intihar edeyim" diye yapılan adak sahih olmaz. Fakat aslen meşru iken, başka bir sebebeden dolayı yasaklanmış olan bir şeyle adak sahih olur.

Örnek: Bir kimse Ramazan bayramının birinci gününde veya Kurban bayramının dört gününde oruç tutmayı nezretse bu sahih olur. Ancak o günlerde oruç tutulması yasaklandığından o günlerde iftar edip sonradan kaza yapar. Bununla beraber iftar yapmayıp o günleri oruç tutsa, adağını yerine getirmiş olur.

"Allah için evlâdını kurban edeceğini" nezreden kimseye, İmam Ebû Yusuf ile İmam Şafî'ye göre bir şey gerekmez; çünkü bu, caiz olmayan bir adaktır. Fakat İmamı Azam ile İmam Muhammed'e göre, bu halde bir koyun kurban edilmesi gereklidir. Çünkü İbrahim 'aleyhi's-selâm, böyle bir kurban kesmekle emrolunmuştur.

5) Nezredilen şey aslında gerçekleşmez olmamalıdır. Buna göre bir kimse: "Geçen falan günde oruç tutayım" diye nezir yapsa, üzerine bir şey gerekmez.

Yine: "Falan zatin geleceği gün oruç tutayım" diye adak yaptığı halde, o zat zevâl vaktinden sonra gelse veya kendisinden oruca aykırı bir hal meydana çıktıktan sonra gelse, nezir adına bir şey gerekmez. Çünkü o günde oruç tutulması artık gerçekleşmez (muhal) olmuştur. Geceleyin geldiği takdirde de hüküm böyledir. Çünkü adak gündüz içindir.

6) Adanan şey, adak yapanın mülkünden daha fazla veya başkasına ait bulunmamalıdır. Buna göre: "Hemen bin lira sadaka vermesini" adayan kimsenin yalnız yüz lirası bulunsa, ancak bu yüz lirayı sadaka vermesi gereklidir. Veya başkasına ait bir koyunun kurban edilmesini adayan kimseye de, bu adağından dolayı bir şey gerekmez.

Belirli ve Belirsiz, Mutlak ve Muallak Adaklar

"Nezrim olsun, yarın oruç tutayım" gibi bir adak, muayyen (belirlenmiş) bir adaktır. "Nezrim olsun, bir gün oruç tutayım" denilmesi de gayrimuayyen (belirlenmemiş) bir nezirdir. Bunlar, aynı zamanda bir şartla bağlı olmayan mutlak (bağlantısız) nezirlerdir.

"Falan kimse gelirse, Allah için nezrim olsun bir gün oruç tutayım, şu kadar sadaka vereyim" gibi, şartla bağlı nezirler de birer muallak (bağlantılı) nezirdir.

Mutlak olan (bir şartla bağlı olmayan) nezirleri yerine getirmek vacibdir. Belli gününde yerine getirilmeyen bir nezir, başka bir günde kaza edilir. Bugün fakire sadaka vermesini adadığı halde, bu sadakayı o gün vermezse, başka bir günde verilmekle yerine getirilir. Buna kaza denilir.

Olması istenilen bir şartla bağlı nezir, o şartın gerçekleşmesi halinde yerine getirilmesi vacib olur. Olması istenmeyen bir şartla bağlanmış bulunan bir nezre gelince, bunda adak yapan serbesttir. Şart gerçekleşince, dilerse nezrini yerine getirir, dilerse yalnız yemin keffareti öder. Sahih olan budur.

Örnek: "Şu nimete kavuşursam bir ay oruç tutayım" diye adak yapan kimse, o nimete kavuşunca bir ay oruç tutması vacib olur. Çünkü şart kılınan nimet, adak sahibi için istenen şeydir.

Aksine olarak; bir kimse kendini yalan söylemekten engellemek için: "Eğer yalan söylersem, bir ay oruç tutmak nezrim olsun" diye nezrettiği halde yine yalan söylerse, serbesttir. Dilerse bu adağını yerine getirir, bir ay oruç tatar. Dilerse yemin keffareti öder. Çünkü şart koştuğu yalan söyleme işi, kendisince istenen şey değildir. Bu nezir bir nevi yemin demektir.

Mutlak bir nezir, muayyen (belirli) olsa bile, zamana, mekâna, belli bir paraya, belli bir fakire bağlı kalmaz. Bu nezir, gerek oruçla, gerek namazla ve itikâfla olsun, gerek para ve diğer şeylerle olsun esittir. Buna göre, bir kimse: "Cuma günü oruç tutayım" veya "Beytü'l-Makdis'de şu kadar namaz kılayım" veya "Bu parayı cuma günü falan beldede olan falan fakire vereyim" diye nezrettiği halde, buna aykırı olarak başka bir günde oruç tutsa, başka bir mescidde o kadar namaz kilsa, o mikdarda başka bir parayı başka bir beldedeki başka bir fakire verse, adığını yerine getirmiş olur.

Bir şartla bağlanmış olan bir nezir, o şartın bulunmasından önce yerine getirilemez. "Falan zat gelirse üç gün oruç tutayım" diye nezreden kimse, daha o zat gelmeden üç gün oruç tutacak olsa, nezrini yerine getirmiş olmaz.

Şarta bağlanarak yapılan bir nezir de, zamanla, mekânlala, belli bir para ve belli bir fakirle kayıtlanmaz.

Örnek: "Falan işim olursa cuma günü oruç tutayım, şu yerdeki falan fakire şu parayı vereyim" şeklinde nezir yapan kimse, o iş olduktan sonra herhangi bir günde o orucu tutabilir veya herhangi bir yerdeki başka bir fakire o paranın karşılığını verebilir.

Bir vakitte kadar izafe edilen bir oruç, o vaktin gelmesinden önce tutulursa, İmami Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göre caiz olur. İmam Muhammed'e göre caiz olmaz. Receb ayında tutulması nezredilen bir orucun daha önce gelen Rebiulahirde tutulması gibi...

"Bir sene oruç tutayım" diye mutlak şekilde yapılan bir nezirden dolayı, hilâllare göre tam bir sene oruç tutulması gereklidir. Şöyle ki: Eğer arka arkaya devamlı tutulması söylememişi ise, bu oruç değişik günlerde tutulabilir. Eğer fasila vermeden tutulursa, otuz beş günün kazası gereklidir. Bunun otuz günü Ramazana

ve beş günü de bayramlara raslayan günlere karşılıktır. Böyle nezreden kadın ise, bu yıl içinde tutmayacağı adet günlerini de kaza etmesi gerekir.

Fakat böyle bir yıl aralıksız oruç tutulması nezredilirse, Ramazan günlerini kaza etmek gerekmez. Çünkü böyle bir sene Ramazandan dışta kalamayacağı için, Ramazan günleri bu nezirden ayrı tutulmuş gibi olur.

Bir kimse: "Falan ayda, (Receb ayında) oruç tutayım" diye nezrettiği halde, o ayda hasta olsa iftar eder. Sonra Ramazan orucunda olduğu gibi kaza eder.

"Allah rızası için bir gün oruç tutayım" diye yapılan bir nezrin günü belli değildir. Nezreden dilediği gün, o borcu tutabilir. İki gün, üç gün... denildiği takdirde de hüküm böyledir. Bu günlerin oruçları fasılasız tutulabileceği gibi, parça parça olarak da tutulabilir. Ancak nezir esnasında fasılasız tutulmasına niyet edilmiş olursa, o zaman ara vermeden tutulması gerekir.

Örnek: "Ara vermeden on gün oruç tutayım" diye nezretmiş bulunan bir kadın, beş gün oruç tuttuktan sonra âdet görmeye başlasa, tuttuğu oruçlar nezirden sayılmaz. Temizlendikten sonra yeniden on gün tutması gerekir. Fakat dağınık olarak ayrı ayrı günlerde oruç tutmayı adayan kimse, o kadar gün fasılasız oruç tutsa, adağını yerine getirmiş olur.

"Üzerime oruç vacib olsun" diyen kimseye, bir gün oruç tutmak gerekir. Mikdarını niyet etmeksızın **"Birçok günler oruç tutayım"** diye nezreden kimse nin de, İmamı Azam'a göre on, iki İmama göre yedi gün oruç tutması gerekir.

"Nezrim olsun ki, yalan söylemeyeceyim, nezrim olsun ki, falan yere gitmeyeceyim" gibi sözler, **"Ahdim olsun"** yerinde birer yemin sayılır. Buna göre, yalan konuşsa veya o yere gitse, yalnız yemin keffareti gerekir. **"Üzerime nezrolsun"** sözü de böyledir. Ancak bu sözlerle sadaka vermek, oruç tutmak, haccetmek gibi bir ibadet niyeti olursa, o zaman o ibadeti yerine getirmek gerekir.

Yalnız: "Nezrim olsun" denilmesi de böyledir. Bu halde bakılır: Eğer bununla herhangi bir sayı olmaksızın oruca niyet edilmiş ise, üç gün oruç gereklidir. Mikdarsız sadakaya niyet edilmişse, on fakire birer fitre mikdarı vermek gerekir.

Nezirde kasd ve kasıdsızlık (hüküm bakımından) eşittir. Buna göre **"Allah için bir gün oruç tutayım"** diyecek yerde yanırlar: **"Bir ay oruç tutayım"** denilse, bir ay oruç tutulması gerekir. Bu ayı belirlemek nezreden kimseye aittir. Nezrin arkasından hemen oruca başlaması şart değildir.

"Allah rızası için şu gün (perşembe günü) oruç tutayım" diye yapılan bir nezir, en yakın olan perşembe gününe ait bulunmuş olur. Yalnız o gün tu-

tulacak oruç ile bu nezir yerine getirilmiş olur. Her perşembe oruç tutulması gerekmez. Fakat buna niyet edilirse, her perşembe oruç gerekir.

Nezredilen günlerden birinde iftar edilirse, kaza gerekir. Örnek: Belli günlerde oruç tutmayı nezreden kimse, o günlerin şiddetli sıcakından oruç tutmaya gücü yetmezse, iftar eder ve elverişli günlerde tutamadığı günleri kaza eder.

Oruç tutmak üzere yaptığı adaktan dolayı üzerine kaza gereken kimse, bu kazayı geciktirip de kocalsa (şeyh-i fani olsa) veya geçimini kazanmak için pek zor bir sanat ile mesgul bulunsa iftar eder, her gün için bir fidye verir. Fakirliğinden dolayı fidye vermeye gücü yetmezse, Allah Tealâ'dan mağfiret diler. Çünkü Yüce Allah'ın mağfireti boldur, merhameti genişir.

Bir kimse "Bir ay oruç tutayım, itikâfda bulunayım" şeklinde nezrettiği halde, henüz bir gün geçmeden vefat etse, kendisine bir ay oruç tutmak veya itikâfta bulunmak gerekir. Ayın belli olup olmaması eşittir. Bu halde her gün için bir fidye verilmesini vasiyet etmesi gerekir, vasiyeti yoksa varislerinin izinleri ile bu fidye terekeşinden verilebilir.

Fakat bir kimse hasta olduğu halde böyle bir nezirde bulunup da iyileşmeden vefat etse, kendisine bir şey gerekmez. Amma arada bir gün dahi olsun, iyileşmiş olsa, bir aylık fidye vasiyet etmesi gerekir.

İmam Muhammed'e göre, yalnız sağlığa kavuştuğu günler mikdarı fidye vasiyet etmesi gerekir.

"Yüce Allah'ın rızası için kurban keseyim" veya "Nezrim olsun kurban kesip etini fakirlere sadaka olarak vereyim" diye yapılan bir nezir geçerlidir. Fakat: "Şu hastalıktan iyi olursam, bir koyun keseyim" veya "Falan türbe için bir kurban keseyim" gibi nezirler, söz vermeler bir nezir hükmü taşımaz. Allah'ın rızasından başka bir kimse adına kurban kesilmesi caiz değildir.

"Falan kimseye şu kadar para adadım, falan türbeye şu kadar mum adadım, falan zatin gelmesi için kurban keseceğim" gibi sözler caiz değildir. Hele bir ölü hakkında: "Ey mübarek zat! Sen benim şu isimi yoluna koyarsan, şu hastama şifa verirsen, şu kayıp malımı bana geri çevirtirsen, senin türbene şu kadar şey harcayayım" şeklindeki adaklar batıldır, haramdır. Belki: "Allah rızası için şu fakire şu kadar para vermek adağım olsun, Allah Tealâ hastama şifa verirse, şu kayıp malı bana geri döndürürse, Hak rızası için sadaka vereyim, kurban kesip etini sadaka vereyim, onların mescidlerine hasır ve zeytinyağı alayım" şeklinde bir adak yapılabilir.

Adak kurbanının etini nezreden kimse yiyeceği gibi, zevcesi ile usul ve furuu (baba, babanın babası, evlat ve evladlarının çocukları) da yiyemezler.

Bunu fakirlere sadaka olarak dağıtmak gereklidir. Eğer yiyecek olursa, yediklerinin kıymetini fakirlere vermek gereklidir.

Yapılan bir nezir veya yemin keffareti yerine getirilmezse, hakim tarafından yapılmasına adam zorlanamaz. Çünkü bunlar, sadece diyanetle ilgili olarak mükellefe yönelen birer borçtur.

İTİKÂFIN MAHİYETİ, NEVİLERİ VE TEŞRİİ HİKMETİ

İtikâf lûgat deyiminde bir şeye devam etmek manasındadır. Bir şeye devam eden kimseye de mutekif (itikâf yapan) denir. Şeriatta ise itikâf: Bir mescidde veya o hükümdeki bir yerde itikâf niyeti ile durmaktan ibarettir.

İtikâflar: Vacib, müekked sünnet ve müstahab nevilerine ayrılır. Şöyle ki: Dil ile nezredilen bir itikâf vacibdir. Ramazan ayının son on gününde itikâf, kifaye yolu ile bir müekked sünnettir. Başka bir zamanda ibadet niyeti ile bir mescidde bir müddet yapılan itikâf da müstahabdır.

Bir itikâfin en az müddeti, İmam Ebu Yusuf'a göre bir gündür. İmam Muhammed'e göre bir saattir. Bir saat, fikih alimlerine göre, zamanın belirsiz olan az veya çok bir parçası demektir. Yoksa bir günün yirmi dört saatte biri demek değildir. (İtikâfin en az müddeti, Malikî'lerce tercih edilen görüşe göre bir gündüz kadar, bir gece dir. Şafî'lere göre de, "Sübhânâllâh" denilmesinden bir an kadar fazla olan pek az bir zamandır.)

İtikâfin meşru olmasındaki hikmet ve yarara gelince, bu pek önemlidir. Resûlü Ekrem sallallâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz Medine-i Münevvere'ye hicretinden sonra ahirete göçüşlerine kadar her Ramazanın son on gününü itikâf ile geçirirlerdi.

İhlâs ile olan bir itikâf, amellerin pek şereflisi sayılmalıdır. Bu sayede kalbler bir müddet olsun, dünya işlerinden uzak kalır ve Hakka yöneler, birer Beytullah olan mescidlerden birine şu şekilde devam eden bir mümin çok kuvvetli bir kaleye sığınmış, kerim olan mabudunun feyz ve yardım kapısına sığınmış olur.

İslâm büyüklerinden ünlü Ata demiştir ki: "İtikâf yapan, ihtiyacından dolayı büyük bir zatın kapısında oturup dileğini elde etmedikçe buradan ayrılp gitmem, diye yalvaran bir kimseye benzer ki, Allah'ın bir mabedine sokulmuş, beni bağışlamadıkça buradan ayrılp gitmem demektedir."

Bir müminin her gün azalmakta olan hayat günlerinden faydalananak böyle kutsal bir yerde bir zaman ebedi ve ezelî yaraticısına olanca varlığı ile yönelik saf bir kalb ve temiz bir dil ile ibadette bulunması, manevî bir zevke dalması ne büyük bir nimettir.

İtikâf yapan kimse, bütün vakitlerini ibadete, namaza ayırmış demektir. Çünkü filî olarak namaz kılmadığı vakitlerde de mescid içinde namaza hazır bir haldedir. Bu bekleyiş ise, namaz hükmündedir.

Sonuç: İtikâf sayesinde insanın maneviyatı yükselir, kalbi nurlanır, simasında kuluk nişanları parlar, İlâhi feyzlere kavuşur. Ne mübarek, ne güzel bir hayat anı!..

İtikâfin Şartları

Bir itikâfin sıhhati şu şartların bulunmasına bağlıdır:

1) İtikâf yapan müslüman, akıllı ve temiz bulunmalıdır. Onun için müslüman olmayanın, delinin, cünubun, hayz ile nifastan temiz bulunmayanın itikâfi caiz olmaz.

Gayr-i müslim ibadete, mecnun da niyete ehil değildir. Temiz olmayanların da mescidlere girmesi yasaktır.

2) İtikâfa niyet edilmiş olmalıdır. Buna göre niyetsiz olarak yapılan bir itikâf geçerli değildir. Çünkü bunun bir ibadet olabilmesi niyete bağlıdır.

3) İtikâf, mescidde veya o hükümdeki bir yerde yapılmalıdır. Şöyled ki: İçinde cemaatla namaz kılanın herhangi bir mescidde itikâf yapılabilir. Büyük camilerde yapılması daha faziletlidir. Kadınlar da kendi evlerinde mescid edinilen veya mescid olarak ayıracakları bir odada itikâfda bulunurlar. Buraları onların haklarında birer mescid sayılır. Kadınların dışardaki mescidlerde itikâf etmeleri caiz ise de, kerahetten kurtulamaz. Kadınların kendi evlerinde namaz kılmaları, mescidlerde namaz kılmalarından daha faziletli olduğu gibi, evlerinde itikâfları da her türlü fitne ve fesad düşüncesinden beri olacağı cihetle mescidlerde itikâfda bulunmalarından daha faziletlidir.

(İmam Şafî'ye göre, itikâf tazime lâyık bir yerde yapılabilir ki, o da mescidlerdir. Evlerde mescid edinilen yerler, bu tazime lâyık değildir.)

4) Vacib olan bir itikâfda, itikâf yapan oruçlu bulunmalıdır. Bu halde orucun yanılıarak bozulması itikâfa zarar vermez. Diğer itikâflar için oruç şart değildir. Çünkü onlar için bir müddet yoktur. Öyle ki camiden bir iki saat içinde çıkışcaya kadar itikâfa niyet edilmesi de sahihdır.

(Şafî'lere göre, vacib bir itikâfda da oruç şart değildir.)

İtikâf için bülüg, erkeklik, hürriyet şart değildir. Buna göre akıllı olan çocuğun, kadının, kölenin itikâfları sahihtir. Şu kadar var ki, kadının itikâfi kocasının ve kölenin itikâfi da efendisinin iznine bağlıdır. İsterse bunlar itikâfi nezretmiş olsunlar, hukum aynıdır. İzin bulunmayınca kadın, nezretmiş olduğu itikâfi kocasından ayrıldıktan sonra, köle de azad edildikten sonra kaza eder.

Bir kimse, itikâf için zevcesine izin verse bundan dönemez, artık engellemesi doğru olmaz. Efendi ise, kölesine verdiği izinden donebilir.

Mükâteb (sözleşmeli) bir köle ise, efendisinin izni olmasa da, itikâfda bulunabilir. Çünkü kısmen hürriyetine sahibdir.

İtikâfin Edebleri

İtikâfin şu edebleri vardır:

1) İtikâf, Ramazan ayının son on gününde ve mescidlerin en faziletlisinde yapılmalıdır.

2) İtikâf esnasında hayırda başka bir şey söylememelidir. Günah gerektirmeyen şeyleri konuşmakta bir sakınca yoktur. Bir ibadet inancı ile susmak ise mekruhtur. Günah sayılan şeylelerden dili tutmak ise, ibadetlerin büyüklerinden biridir.

3) İtikâf esnasında Kur'an-ı Kerimi okumaya, hadis-i şerife, peygamberlerin yüksek sıyerlerine, dinî meseleleri öğrenmeye devam etmelidir.

4) İtikâf yapan kimse, temiz elbiselerini giymeli, güzel kokular sürünmelidir. Başını da yağlayabilir.

5) Nefsine itikâfi vacib kılacak kimse, buna yalnız kalben niyetle yetinmemeli, dili ile de söylememelidir.

İtikâfa Dair Bazı Meseleler

Belli bir mescidde, Mescid-i Haram'da itikâfa niyet eden kimse, başka bir mescidde itikâfa girebilir.

Bir ay itikâf adansa ve bundan yalnız gecelere veya gündüzlere niyet edilse, bu niyet sahîh olmaz. Çünkü ay, belli mikdardaki geceler ile gündüzlerden ibaret tir. Onun için geceli ve gündüzlü bir ay itikâf gereklidir.

Yalnız gündüzleri itikâfda bulunmaya niyet edilmesi sahihdir. Bu durumda her gün fecrin doğusundan önce mescide girip güneşin batışından sonra çıklır. Fasla- sız itikâfa niyet edilmemişse, istenilen günlerde itikâf yapılabilir. Bir gün için itikâfa niyet edildiği zaman da, buna gece dahil olmaz. Fakat faslasız şu kadar gün itikâfa denilerek nezredilse, geceler de bu nezre girer. Aksi de böyledir. Bu durumda itikâf için güneşin batışından önce mescide gidilir. Belli olan geceler ve gündüzler mescidde kalınır. Son günün güneş batışından sonra mescidden çıkarılır. Böylece itikâf sona erer.

Muayyen bir Ramazan ayını itikâfla geçirmeye nezredilse, o Ramazan orucu bu itikâf orucu için de yeterli olur. Böyle bir nezir yapıldığı halde, Ramazan orucu tutulup da itikâf yapılması, başka bir zamanda oruçlu olarak faslasız bir ay itikâf edilmesi gereklidir. Eğer itikâf yapılmaksızın diğer bir Ramazan girecek olsa, artık bunda yapılacak itikâf yeterli olmaz. Çünkü bu takdirde kazaya kalan

itikâfin orucu, insan üzerine düşen bir borç olmuştur. Bu, ikinci Ramazan orucu ile ödenmiş olamaz.

Belirtilmeksizin bir ay itikâf yapmayı nezreden kimse, Ramazanda bir ay itikâfda bulunmakla bu nezrini yerine getiremez. Çünkü bu itikâf için, bir ay oruç tutmayı da bu nezirle üzerine yüklenmiş bulunur. Ramazan orucu ise, kendisine ayrıca farz olan ibadettir.

Bir kimse nezrettiği bir itikâfi yapmadan ölecek olsa, her gün için bir fidye ödenmesini vasiyet etmiş olması gereklidir. Çünkü vacib olan bir itikâf, orucun bir parçasıdır. Onun için oruçtaki fidye, bunda da gerekli olur. Ancak fakir ise, o zaman Yüce Allah'dan af ve mağfiret dilemeliidir.

İtikâfi Bozan ve Bozmayan Şeyler

İtikâf halinde olan bir kimsenin dinî ve tabîî ihtiyaçları için zaruri olarak mescidden dışarı çıkmazı, itikâfini bozmaz.

Örnek:

İtikâfda bulunanın (mutekifin) cuma namazını kılmak için mescidden çıkışması, din bakımından bir özür olduğundan itikâfına engel değildir. Zaten cuma namazının süresi bilinmiş olduğundan, adağın dışında kalmış olur.

Yine, abdest ihtiyaçlarını gidermek ve gusletmek için çıkışması da tabîî bir özür olduğundan itikâfa zarar vermez.

Yine, bulunduğu mescidin yıkılmaya yüz tutması veya oradan zorla çıkarılması da, zarurî bir özür olduğundan itikâfa zarar vermez. (Şafîî'lere göre, cuma namazı için başka bir camiye çıkulüp gidilmesi itikâfi bozar. İtikâf bir hafta devam edecekse, cuma namazı kılınan bir mescide itikâfa girmelidir.)

Cuma namazını kılmak veya ihtiyacı gidermek için en yakın olan yere gidilir, arkasından mescide dönülür. Bir özürden dolayı mescidden çıkışınca, başka bir mescidde o itikâf tamamlanır.

Bir özür olmaksızın mescidden çıkmak itikâfi bozar. Onun için itikâf yapan bir kimse, geceleyin veya gündüzün özür bulunmaksızın bir müddet kasden veya sehven mescidden çıkışsa itikâfi bozulur. Bu müddet, iki İmama göre, bir günün yarısından ziyade bir zamandır. Bir görüşe göre de, günün belirsiz bir saatinden ibarettir. Kadın da itikâf ettiği odadan özürsüz evinin içine çıkışsa, itikâfi bozulur.

Şu işleri yapmak için mescidden dışarıya çıkmak da itikâfa engel olur: Hasta ziyaretinde bulunmak, cenaze hizmetinde bulunmak, cenaze namazı kılmak, şahitlik etmek, bir hastalık sebebiyle bir saat kadar dışarı çıkmak da itikâfi bozur. Ancak itikâf adağı yapılrken, hastaları ziyaret ve cenaze namazında bulunmak şart kılınmışsa, bunlar için çıkışması itikâfi bozma.

Pek az raslanan bir özürden dolayı da dışarı çıkmak itikâfi bozar. Boğulmakta olan veya yanına düşmüşü kurtarmak için dışarıya çıkmak itikâfi bozduğu gibi, cemaatin dağılmasıyla dışarıya çıkmak da bozar.

İtikâfda bulunan bir kimseye, bu ibadeti esnasında birkaç gün baygınlık veya cinnet gelse, itikâfi bozulur. İyileşip kendine gelince yeniden itikâfa başlar. Öyle ki, bu durum devam ederek birkaç sene sonra üzerinden kalksa, yine itikâfi kaza etmesi gereklidir.

Yukarda anlatılan meseleler, vacib olan itikâflar içindir. Nafile olan itikâflarda, bir özür bulunsun veya bulunmasın, dışarı çıkmakla veya hastayı ziyaret etmekle itikâf bozulmaz.

Vacib olan bir itikâf bozulunca, onun kazası gereklidir. Meselâ: Belli bir ay için yapılan itikâf esnasında bir gün oruç bozulsa veya dışarıya çıktılsa, yalnız bir günlük itikâf için kaza gereklidir. Fakat belirsiz olarak fasılásız bir ay için nezredilmiş bir itikâf esnasında, böyle bir gün oruç bozulacak veya dışarıya çıkalacak olsa, yeniden bir aylık itikâfa başlamak gereklidir. İtikâf yapan bu kimse ister kendi iradesi ile oruç yesin ve dışarı çıksın, ister iradesi dışında olarak cinnet ve bayılma durumuna düşsün, eșittir.

Başlandıktan sonra bırakılan nafile bir itikâfin, tercih edilen görüşe göre, kazası gerekmeyez.

İtikâf eden kimse için, zevcesi ile cinsel ilişki kurmak veya buna sebeb olacak öpme ve okşama gibi herhangi bir hareket, gerek gündüz ve gerek geceleyin olsun, haramdır. Cinsel ilişki ister kasden, ister unutarak olsun, itikâfi bozur. İnzal olması şart değildir. Diğer hareketler ise, inzal olmadıkça itikâfi bozmaz. Bakmak ve düşünmek sonunda meydana gelecek inzal ve ihtilâm da itikâfi bozmaz.

İtikâf halinde olan kimse, muhtaç olduğu şeyleri mescidde bulundurmaksızın mescidde satın alabilir. Mescide zarar vermeyecek şeyleri mescide getirebilir. Mescid içinde yer-içer. Mescid içinde hazırlanmış uygun bir yer varsa orada abdest alıp gusledebilir. Böyle bir yer yoksa, dışarıya çıkar ve en yakın yerde abdestini alır ve yıkılır, beklemeksiz hemen mescidine döner.

İtikâfda olan kimse, ezan okumak için minareye çıkabilir. Minarenin kapısı mescid dışında olsa bile zarar vermez.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الْمُعْتَكِفِينَ وَالْقَائِمِينَ أَمِينٍ
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Allahım, bizi kendini Senin kulluğuna adamış, emirlerine ve yasaklarına titizlikle uyan kollarından eyle. Âmin. Ve övgü, âlemleri terbiye eden Allah'a mahsustur."

Zekât Kitabı

ZEKÂTIN MAHİYETİ

Zekât lugat deyiminde temizlik, bereket, çoğalma, güzel övgü manalarını taşır. Din deyiminde ise; "Bir malın belli bir miktarını, belli bir zaman sonra hak sahibi olan bir kısım müslümanlara Yüce Allah'ın rızası için tamamen temlik etmek (mülkiyetine geçirmek) tır."

Zekât, kulların kulluk görevindeki sadakatlerine delâlet eder. Bu yönendendir ki, zekâta "sadaka"da denmiştir. Bununla beraber "sadaka" sözü, zekâttan daha kapsamlı mana taşıır. Vacibleri de, nafileleri de içine alır.

Zekât vermeye, "Tezkiye", zekât verene de "Müzekkî" denilir. Şahidler hakkında yapılan övgüye de "Tezkiye" dendiği bilinmektedir.

Zekât vermek farzdır. Peygamberimizin hicretlerinin ikinci yılında, oruçtan önce farz kılınmıştır. İslâmın şartlarından birini teşkil etmektedir.

Belli miktarda bulunan nakid paraların ve ticaret mallarının üzerinden bir yıl geçince, zekâtlarını geciktirmeden hemen vermek gereklidir. Çünkü bu zekât mallarına yoksulların hakkı geçmiş oluyor. Artık bu hakkı özürsüz olarak geciktirmek caiz olmaz.

Diğer bir görüşe göre, zekâtın verilmesi geciktirmeli olarak farzdır. Sene sonunda hemen verilmesi gerekmeyez. Zekât borcu olan kimse, bunu hayatı bulduğu sürece ödeyebilir. Ödeyemeden ölüse, o zaman günahkar olur. Fakat doğru olan birinci görüsüdür.

Zekâtın aşikâre verilmesi daha faziletlidir. Çünkü bu şekilde verilmesi, başkalarına bir örnek olur ve teşvik yeri olabilir. Kendisi hakkında, zekât vermiyor diye, kötü bir zanni da kaldırılmış olur.

Zekât bir farz olduğu için, bunun yerine getirilmesinde gösteriş olmaz. Nafile olarak verilen sadakalarda ise, durum böyle değildir. Bunların gizli verilmesi ve gösteriş yapılmasına engel olunması daha faziletlidir.

ZEKÂTIN TEŞRİİ HİKMETİ

Zekâtın meşru olmasındaki hikmet pek önemlidir, herkese göre açık ve meydandadır da denilebilir. Bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur:

"Mallarınızı zekâtlı koruyunuz, hastalarınızı sadaka ile tedavi ediniz, belâ dalgalarını da dua ve yalvarışla karşılayınız."

İşte zekât sayesinde mallar korunmuş oluyor. Sadakalar da, maddî ve manevî hastalıklar için birer ilâç yerine geçiyor.

Doğrusu zekât ve sadaka verenlerin mallarında ve canlarında bir feyiz ve beraket, bir sağlık ve afiyet yüz gösterir. Bunun çok üstünde olarak da, kendileri Yüce Allah'ın rızasını kazanıp nice manevî mükâfatlara kavuşurlar, nice manevî tehlikelerden kurtulurlar.

Zekâtın her yönünden birçok yararları vardır. Bilindiği gibi, kalblerde pek ziyade yer tutan mal ve mülk sevgisi, insanı yüksek duygulardan yoksun bırakır, insanı bazan fena işlere sürükler. Zekât sayesinde ise kalbin bu zararlı duygusuna ve meyline direnmiş olur, nefis de cimrilikten kurtulmuş olur. Mal, başkasının hakkından arındırılarak insanda şefkat ve hayırseverlik duyguları gelişir. Başkalarını gözetme ve koruma gibi yüksek duygular meydana gelir.

Sonra zekât, sosyal hayatın huzur ve mutluluğuna, beraberliğine ve refahına sebebdır. Yoksulları ve acızları, kendi varlığından faydalandıran bir zengin, cemiyetin en değerli ve sevimli uzvu (organi) sayılır. Fakirlerin ve muhtaçların aclarını azalttılarından, onların övgülerini, sevgi ve dualarını kazanır. Mal varlığı da hain ve hırslı gözlerin saldırısından güven içinde bulunur. Artık böyle birbiri için hayır düşünen, yardımsever olup duacı bulunan bir cemiyet içinde güzel bir yaştı meydana gelmiş olmaz mı?

Bir de zekât vermek, güzel bir inancın eseridir. Böyle bir inanca sahib olan kimse, bağlı bulunduğu cemiyet için zararlı olmaktan uzak, çok yararlı bir insan olur. Çünkü kendi malından bir kısmını sadece Allah rızası için ayırip fakir din kardeşlerine veren ve bundan dolayı onlardan hiçbir karşılık gözetmeyen bir insan, artık çevresine yararlı olmaz mı? Böyle bir kimse hiç kendisine ait olmayan şeyle göz dikip de başkalarının zararına çalışır mı? Başkalarının ellerindeki mallara saldırır mı?

Bununla beraber zekât Allah'ın nimetlerine karşı bir şükran görevidir. Zekât veren müslüman şöyle düşünür. Elde ettiğim bu varlık, bana Yüce Allah'ın ihsanıdır. Nice insanlar vardır ki, daha güçlü ve daha bilgili oldukları halde bu mal varlığından yoksun bulunuyorlar. Bunun için ikram ve ihsanı sonsuz olan Yüce Allah'ın nimetlerine karşı şükretmek gereklidir. İşte bu şükür, farz olan zekâtın ödenmesiyle yerine getirilmiş olur.

Şu da düşünülmelidir ki, insanın elde ettiği nimet üzerinde, onun bulunduğu çevrenin çok yönlü etkisi vardır. Eğer o zengin böyle bir çevrede yaşamamış olsaydı,

bu mal varlığını kazanabilecek miydi? İşte bu da bir nimettir. Bu nimete karşı da şükür, o çevredeki yoksul ve perişan insanlara karşı yardımda bulunmakla olur. Zekât ve sadakanın verilmesi de, böyle bir yardımı gerçekleştirir.

ZEKÂTIN FARZ OLMASININ ŞARTLARI

Bir kimseye zekât'ın farz olması için onda şu şartların bulunması gereklidir:

1) Zekât verecek kimse, müslüman, hür, akla sahib ve bülüg çağına ermiş olmalıdır. Buna göre, müslüman olmayanlar, köle ve cariyeler, mecnunlar ve çocuklar zekât vermekle yükümlü degillerdir. Gayri müslimler zekât vermekle mükellef degillerdir. Öyle ki, (Allah korusun), bir müslüman bir müddet hak dinden çıkış ondan sonra tevbe ederek Allah'dan mağfiret dilese, dinden çıkış (irtidat) zamanda zekât vermek ona farz olmayacağı gibi, irtidatından daha önceki zamana ait zekât borçları da düşmüş olur. Çünkü zekâtın farziyetinde İslâm şart olduğu gibi, bekasında da şarttır.

Kölelerle cariyelere gelince, onlar aslen bir mala sahib olamayacakları için, zekât vermeye ehil degillerdir. Kendilerine ticaret için izin verilse de, yine hüküm aynıdır.

Mecnunlara gelince, bunlarda iki durum düşünülebilir. Birincisi, doğuştan beri mecnun (deli) bulunmaktadır. Bunların bu durumu devam ettikçe, onlar zekâtlı yükümlü olmazlar. Fakat bunlar bülüg çağına erdikten sonra iyileşip düzelseler, sağlığı kavuştalarından itibaren zekât vermekle mükellef olurlar. İkincisi, bülüg erdikten sonra bir müddet mecnun olmaktadır. Bu durumda bunların cinnetleri (delilikleri) bütün bir yıl devam ederse, bu yıl için zekât vermeleri onlara farz olmaz. Çünkü bu durumda onlardan yükümlülük düşmüş olur. Fakat bu yıl içinde bir iki gün gibi kısa bir zaman iyileşerek olsalar, zekât vermeleri onlara farz olur.

Bu mesele İmam Muhammed'e göredir. İmam Ebû Yusuf'a göre, yılın çoğunda sağlık üzere bulunmadıkça, o yılın zekâti gerekmez.

Baygınlık hali ise, zekât verme mükellefiyetine engel değildir.

Çocuklara gelince, bunlar akılları başlarında olarak bülüga ermedikçe, zekât vermekle yükümlü olmazlar. Onun için bunların mallarından velileri zekât vermez. Bunların zekât vermeleri bülüg çağına ermekle başlar. Bir sene sonunda yerine getirilmesi gerekir.

(İmam Şafî'ye göre çocukların ve delillerin mallarından zekât verilmesi gereklidir. Bunu velileri mallarından öderler. Çünkü zekât mala gereken bir haktır. Küçüklük ve noksantılı bu hakkın varlığını gideremez. Öşürde de durum böyledir.) Bize göre zekât malî bir ibadettir. Bunlar ise ibadetle mükellef degillerdir.

2) Zekât verecek kimse, temel ihtiyaçlarından ve borçlarından başka nisab mikdari veya daha fazla bir mala sahib bulunmalıdır. Bu miktar malı bulunmaya zekât farz olmaz.

"Nisab", şeriatın bir şey için koymuş olduğu belli bir ölçü ve mikdar demektir.

Şöyle ki: Zekât vermek için altının nisabı yirmi miskaldır (81 gram). Gümüşün nisabı iki yüz dirhemdir. Koyun ile keçinin nisabı kırk koyun veya keçidir. Sığır ile mandanın nisabi otuz ve deveninki de otuz beşdir.

Temel ihtiyaçlar: Bundan maksad, oturacak ev ile eve gerekli olan eşya, kişilik ve yazılık elbise, gerekli silâh ve aletler, kitaplar, binek hayvanı, hizmetçi, köle veya cariye, bir aylık -doğru kabul edilen başka bir görüşe göre, bir yıllık- nafaka demektir. Borç karşılığı olarak elde bulunan para da böyledir.

3) Zekâti verilmesi gereken mal, gerçekten veya hüküm bakımından artıcı bulunmalıdır. Böyle olmayan mallardan zekât gerekmez. Nisab mikdarından fazla olması hükmü değiştirmez.

Gerçekten artıcılık, ticaret veya doğurma ve üreme yolu ile olur. Ticaret için kullanılan herhangi bir eşya ve hayvan zekâta bağlı olduğu gibi, dölnü veya sütnü almak için, yılın çoğunu kirlarda otlayarak idare eden ve "Saime" adını alan hayvanlar da zekâta bağlıdır. İleride anlatılacaktır.

Hüküm itibarıyle artış da, çoğalmaya ve artmaya elverişli bulunan ve sahibinin veya vekilinin elinde olan altın ve gümüşteki geçerlilikdir. Altın ve gümüşün maddeleri ile ihtiyaçlar giderilemez. Bunlar ticarette kullanılmak ve malların değiştirilmesinde vasıta olmak yolu ile ihtiyaçları karşılar. Bu yönü ile bunlar, yaratılış bakımından artmaya ve ticarete mahsustur. Onun için elde bulunan altın ve gümüş paralar, külçeler ve süs eşyaları, kendileriyle ticarete niyet edilmese veya bunlar nafakaya ve ev satın alınmasına harcanmak üzere saklansa bile, nisab mikdarına ulaşınca zekâta tâbi olurlar.

4) Zekâtın gereği için, tam bir mülkiyet bulunmalıdır. Bir malın mülkiyetiyle beraber onun elde de bulunması gerekir. Onun için bir kadın mehrini eline geçirmedikçe, onun zekâtı ile yükümlü olmaz. Çünkü o mehre (nikâh bedeline) malik ise de, onu eline geçirmiş değildir.

Yine, elinde rehin mal bulunan bir kimseye, rehinden dolayı zekât gerekmez. Çünkü rehin, bir borç karşılığıdır. Bunda malikinin ele geçirip sahib olma hakkı yoktur.

Satin alınıp da henüz ele geçirilmemiş bulunan bir mal, ele geçmiş hükmünde olarak zekâta bağlıdır. Bu nisaba girer, ondan zekât vermek gereklidir.

Yolculuk halinde bulunan kimse de, malının zekâtını vermekle yükümlüdür. Her ne kadar o, malını elinde bulundurmuyorsa da, vekili aracılığı ile onu kullanmaya gücü vardır.

5) Zekât gereklisi için, bir mal üzerinden tam bir yıl geçmiş bulunmalıdır. Buna "Havl-i havelâن" denir. Çünkü bu zaman içinde artış ve çoğalma gerçekleşir, döllenme ve üreme olur. Mevsimlerin değişmesiyle ihtiyaçlar ve fiyatlar değişir.

Şöyle ki: En az nisab mikdarında olmak şartı ile artmaya elverişli bir mal üzerinden tam bir kamerî yıl geçip son bulmadıkça ona zekât gerekmeyez. Nisab mikdarı hem senenin başında, hem de sonunda bulunmalıdır. Bu mikdarın sene ortasında azalması, zekâtın verilmesine engel olmaz. Aksine olarak sene içinde artan mal da, sene sonunda diğer mal ile beraber zekâta tâbi olur.

Örnek: Bir kimsenin (1364) senesi başında temel ihtiyaçlarından fazla iki yüz dirhem gümüş mikdarı artıcı bir malı olup mal, sene sonuna kadar devam etse, bundan beş dirhem zekât vermek gereklidir. Bu mal, sene ortasında yüz dirheme indiği halde, sene sonunda yine iki yüz dirhem mikdarına çıkışmış bulunsa, yine beş dirhem zekât gereklidir.

Sene başında en az iki yüz dirhem mikdarı iken, sene içinde ticaret, bağış ve miras gibi sebebelerle dört yüz dirhem mikdarına çıkış sene sonuna kadar devam etse, on dirhem mikdarı zekât gereklidir. Fakat böyle bir mal, sene başında yüz doksan dirhem mikdarı iken sene sonunda iki yüz veya üç yüz dirhem mikdarına çıkışmış bulunsa yahut sene başında iki-üç yüz dirhem mikdarı iken, sene sonunda yüz doksan dokuz dirhem mikdarına düşse, zekât gerekmeyez. Ancak iki yüz dirhem olduğu günden itibaren devam edecek olan bir yıl sonunda yine aynı miktara veya daha fazlasına erişecek olursa zekât gereklidir.

İmam Züfer'e göre, nisab miktarı, senenin başından sonuna kadar bulunmalıdır.

(İmam Şafîî'ye göre, saime denilen hayvanlarda da hükm böyledir. Fakat ticaret mallarında nisabın yalnız ticaret mallarında sene sonunda tam bulunması lâzımdır. Sene başında ve ortasında nisabın noksan olması, zekâtın verilmesine engel olmaz.)

Zekâta bağlı bir mal üzerinden bir yıl geçtikten sonra bu mal artacak olsa, ana paraya bağlı olarak yıl sonunda zekâta girer.

ZEKÂTIN SIHHATİNİN ŞARTI

Verilen bir zekâtın sahî olabilmesi için, zekâtı verirken veya onu ayıırken niyetin bulunması şarttır. Bu esastan şu meseleler doğar:

1) Zekâti fakire verirken veya zekât için bir mal ayırırken bunun zekât olduğunu kalb ile niyet etmek gerekir. Dil ile söylemenmesi gerekmek. Öyle ki, bir malı fakire zekât niyeti ile verirken bunun bir bağış veya bir borç olarak verildiğini dil ile söylemek zekâta engel değildir.

2) Bir mal fakire niyetsiz olarak verilince bakılır: Eğer mal henüz fakirin elinde bulunuyorsa, zekâta niyet edilmesi yeterlidir. Fakat elinden çıkmış ise, niyet edilmesi yeterli değildir.

Yine, bir kimse, bir adamın malından onun adına zekâtını verdiği zaman, o kimse buna rıza gösterirse bakılır: Eğer o mal fakirin yanında mevcut bulunuyorsa, bu zekât sahîh olur; değilse olmaz.

3) Zekât vermede vekilin niyeti değil, müvekkilin niyeti geçerlidir. Onun için bir kimse, zekâtını vermek için bir adamı vekil tayin etse, zekât olarak vereceği malı teslim ettiği zaman veya o malı vekil fakire vereceği zaman zekâta niyet etmesi gerekir. Vekilin niyeti yeterli olmaz. Bu vekil, müslüman olabileceği gibi, bir gayri müslim (*Zimmî*) de olabilir.

4) Zekât vermek niyetinde olan bir kimse, bunun için bir mal ayırmaksızın zaman zaman fakirlere bir şeyler verdiği halde, zekâta niyet etmek hatırlına gelmese, bu verdikleri zekâta sayılmaz. Fakat fakire böyle bir mal verirken: "Bunu niçin veriyorsun?" diye sorulacak soruya, düşünmeksiz hemen "zekât olarak veriyorum" diyebilecek bir durumda ise, bu niyet yerine geçer.

5) Bir kimse fakirlere bir gün sadaka verdikten sonra: "Şu süre içinde verdığım sadakaların zekâtımdan olmasına niyet ettim." demesi yeterli olmaz.

6) Bir kimse elinde bulunan bir malı zekâta niyet etmeksiz tamamen sadaka olarak verse, bunun zekâtı kendisinden düşmüş olur. İster nafile sadakaya niyet etmiş olsun, ister olmasın, hükmü aynıdır. Fakat verilen bu mal ile bir nezre veya başka bir vacibe niyet etmiş olursa, bu mal o niyete göre verilmiş olur. Verilen bu mala düşecek zekâti ayrıca ödemek gereklidir.

7) Bir kimse, üzerine zekât düşen malının bir kısmını bir fakire bağışlansa, buna isabet eden zekât kendisinden düşer. Örnek: Bir zengin, bir fakirde olan yüz bin lira alacağını o fakire bağışlansa, yalnız bu yüz bin liranın zekâtını vermiş olur. Burada zekâta niyet edip etmemek eşittir. Bu yüz bin lirayı diğer mallarının zekâtına sayamaz.

Yine, fakir olmayan bir borçluya bir mal bağışlansa, bununla ne o malın ve ne de başka mallarının zekâtı verilmiş olmaz. Sahih olan görüşe göre, bu bağışlanan mala düşen zekâtın da ayrıca verilmesi gereklidir.

ZEKÂTA BAĞLI OLAN MALLAR

Mallar, "Emval-i batine - Emval-i zahire (kapalı ve açık mallar)" adı ile iki kisimdir. Nakid paralarla evlerde ve mağazalarda bulunan ticaret malları "emval-i batine (kapalı mallar)"dır. Saime denilen (yılın çوغunu kirlarda otlayarak beslenen) hayvanlar ile bir kisim arazi gelirleri ve madenler, yer altındaki hazineler ve gümruklerde uğrayan ticaret malları "emval-i zahire (açık mallar)" dendir. Bunların hepsi de belli bir ölçüde zekâta bağlıdır.

Batînî malların zekâtını vermek, sahiblerinin din anlayışına bırakılmıştır. Bu zenginler, bu tür mallarının zekâtını diledikleri fakirlere ve muhtaçlara verebilirler.

Zahirî (açıkta olan) malların zekâtlarını (vergilerini) belli ölçüler içinde devlet, özel memurlar aracılığı ile toplayarak belli yerlere harcar. Bu memurlara "Amil, Saî, Aşîr" gibi adlar verilmiştir.

Önceleri, tüccarları yol kesicilerden ve saldırlardan korumak karşılığında bir kisim zekâtlarını almak için uygun görülen yerlerde "Aşîr" adı altında bir takım memurlar görevlendirilmiş bulunuyordu. Bu memurlar, nisab miktarına ulaşan ve üzerlerinden bir yıl geçmiş bulunan ticaret mallarından ve paralardan kırkta birini müslümanlardan toplarlardı. Ancak bu malların sahibleri, daha yola çıkmadan önce o malların zekâtlarını bulundukları yerde ödediklerini veya bu mallar karşılığında borçlu bulunduklarını veya mallarının ticaret mali olmadığını veya zekâtlarının başka bir "Aşîr" tarafından alınmış olduğunu söyleller ve bu ifadelerinin de aksi meydana çıkmazsa onlardan zekât alınmazdı. Bu memurlar, tüccarların yanında bulunur ve çabuk bozulacak sebze, yaşı hurma, yaşı üzüm gibi şeylerden zekât almazlardı; isterse kıymetleri nisab miktarından fazla olsun...

İslâm ülkelerinde tacirler, ticaret malları için İslâm gümruklerinde verdikleri vergileri bu malların zekâtına sayabilirler.

ZEKÂTA BAĞLI OLMIYAN MALLAR

Bir kimse, hem kendi ihtiyacını ve hem de geçimleri kendi üzerine olan kimselein ihtiyaçlarını karşılayan ve temel ihtiyaçlar adını alan şeylerden zekât vermez.

Oturulan evler, evlerin lüzumlu eşyaları, giyinip kuşanmaya ait elbiseler, silâhlar, binek hayvanları, hizmet için kullanılan köle ve cariyeler bir aylık veya bir yıllık yiyecek ve içecek şeyler, ilim sahiblerinin birer cildden veya takımdan ibaret kitapları, sanatçılardan birer takım aletleri temel ihtiyaçlardan sayılır. İşte bunlar nisab ölçüsüne girmezler.

Ticaret için olmayan fazla miktardaki ev eşyasından kitablardan, sanat aletlerinden ve yine ihtiyaçtan fazla olan elbiselerden yenilecek ve içilecekşeylerden, altın ve gümüşten başka süs eşyalarından, yakut, zümrüt, inci ve elmas gibi ziynet eşyalarından da zekât vermek gerekmek. Çünkü bunlar (hakikaten veya hükmən) artıcı değildir. Ancak bunlar temel ihtiyaçlar dışında olup kıymetleri en az nisab miktarına ulaşınca, sahibleri zengin sayılır. Her ne kadar zekât vermekle yükümlü olmazlarsa da, kendileri zekât ve sadaka alamazlar ve bunlar üzerine fitir sadakası ile kurban kesmek vacib olur.

Bir kimsenin kendi malı olduğu halde elinden çıkıp da faydalananadığı ve eline bir daha geçmesi de düşünülemediği mallardan zekât verilmez. Bu mallara "Mal-ı zimar" denir. Bu durumda mallar "nami = çoğalıcı" söylemeyeceklerinden zekâta bağlı olmazlar. İsbati mümkün olmayıp inkar edilen alacak paralar, zorla alınan, çalınan, el konulan ve geri alınması umulmayan mallar, denize düşüp çıkarılması mümkün görülmeyen mallar, kırda gömülü yerleri unutulmuş geçer paralar ve kaybolmuş diğer mallar bu kısımdandır. Bunlar elden çıktıgı için ve bunlardan yarılanılamadığı için, ele geçmedikleri müddetçe zekâta bağlı olmazlar. Fakat bunlar tekrar ele geçince bakılır: Nisab miktarına ulaşır da zekâta bağlı mallardan olursa, ele geçikleri tarihten itibaren bir yıl son bulunca, zekâtlarını vermek gereklidir.

Örnek: Yıllarca inkar edilip bir delil ile isbatı mümkün olmayan yüz bin liranın ibareti bir alacaktan dolayı bu geçmiş yıllar için zekât gerekmek. Fakat daha sonra borçlunun ikrarı veya şahid ve sened gibi bir delille alacak isbat edilip tahsil edilse, bu alacağın isbatı anından itibaren zekâta bağlı olur. Aradan bir yıl geçince de zekâtını ödemek gereklidir. Ancak para sahibinin zekâta tabi başka malı da bulunursa, o zaman bunların zekâti ile beraber, o ele geçirilen malların da zekâtını vermek gereklidir, bunlar üzerinden bir sene geçmesi beklenilmez.

(İmam Züfer ile İmam Şafî'ye göre, bu tür malların geçmiş yılları için de zekât gereklidir. Çünkü mülkiyet vardır.)

İnsanlara borçlanıp da, onlar tarafından ödenmesi istenen bir borcun karşılığında aynı miktarda borçlunun elinde geçer para veya ticaret malı veya saime hayvan bulunursa, bu zekâta tabi olmaz. Ödünç alınmış paralar, yok olmuş eşya bedeli, zevcelere ödenecek mehir paraları, geçmiş yıllara ait zekât borçları, hep bu borç kısımdandır. Bunun için bir kimsenin temel ihtiyaçlarından başka elinde nisab miktarı geçer parası veya ticaret eşyası bulunduğu halde, bu miktarla denk borcu bulunsa, kendisine zekât farz olmaz.

Bir kimsenin nisabdan fazla malı olduğu halde, bir miktar da borcu bulunsa bakılır: Eğer bu mevcut malından borcu çıktıktan sonra nisabdan noksan olmamak

üzerde bir malı kalırsa, yalnız bu malın zekâti gerekir. Fakat nisab mikdarından (iki yüz dirhem gümüş kıymetinden) az bir şey kalırsa, bundan zekât gerekmez.

Bir kimsenin yüz bin lira fazla parası olduğu halde, geçmiş yillardan üzerinde kalmış zekâttan yüz bin lira borcu bulunsa, kendisine bu yüz bin lira için zekât gerekmez; çünkü bunun karşılığı kadar borç vardır. Fakat zekâttan kırk bin borcu olursa, geri kalan altmış binin zekâtını vermek gerekir.

Zekât, Allah'ın hakkı olmakla beraber, verilmemiği takdirde, en büyük idareci tarafından istenilip verilmesi gereken yerlere harcanabilir. Bu bakımından da zekât, insanlar tarafından istenecek borçlardan sayılır. Adaktan, keffaretten, fitir sadaka-sından ve hac farzından dolayı olan borçlar ise böyle değildir. Bunların ödemesi insanlar tarafından istenemez. Bunun için, bu gibi borçların bulunması, eldeki mevcut malların zekâta bağlı olmasına engel olamaz.

(İmam Şafîî'ye göre, nisab miktarı artıcı (nâmi) bir mala sahib olan, bunun karşılığında borcu olsa da, yine zekâtlı yükümlü olur. Çünkü zekâtın vacib olması, nisab miktarı olan artıcı (nâmi) mal sebebiyledir. Bu borçlu ise, buna sahiptir. Hür bir insanın borcu, onun kişiliği üzerine yüklenir. Hemen onun elindeki mala yüklenmez. Bunun içindir ki, bu malını istediği gibi kullanma hakkına sahiptir. Borç ile zekât ayrı ayrı haklardır. Birinin bulunması, diğerinin gerekli olmasına engel değildir.)

Bizce, borçlu fakirdir. Nisab miktarı fazla mali yoksa, kendisine zekât verilmesi bile caizdir. Zekât vermek ise, zengin olana farzdır.

İnsanlar tarafından istenen bir borcun zekâta engel olması, bu borcun geçer paradan olması veya başka eşyadan bulunması itibariyle eşittir. Aynı zamanda borç müddetinin girmiş olup olmaması da eşittir, hükmü değiştirmez. Ancak bu borç, zekât vacib olmadan önce, insanın üzerine geçmiş bulunmalıdır. Yoksa bir malın zekâtını vermek vacib olduktan sonra, gelecek olan bir borç, geçmiş zekât borcunu düşürmez. İmam Ebû Yusuf'a göre, insan üzerine yüklenen bir borç, zekâtın vücutuna (gerekli olmasına) engel olmazsa da, İmam Muhammed'e göre engel olur.

Bir borca kefil olan kimsenin, kefil olduğu borca denk malından zekât vermesi gerekmez. Bu kefalet, borçlunun emriyle olsun veya olmasın eşittir. Çünkü kefil de borçlu demektir.

Bir borç herhangi bir şekilde düşünce, ona denk olan malın zekâti için sene başı bu düşüş tarihinden başlar. Örnek: Bir kimsenin temel ihtiyaçlarından başka nisab miktarı nâmi (artıcı) bir mali bulunduğu gibi, o kadar da borcu bulunsa, kendisine zekât gerekmez. Fakat bu borç kendisine, bağırlansa, bu bağışlama tarihinden itibaren bir sene geçince, bu nisab miktarının zekâtını vermek gerekir.

Bu mesele, İmamı Azam'a göredir. İmam Muhammed'e göre, bu halde o malın üzerinden bir sene geçmiş olunca zekâti gerekir. Borç düştükten sonra bir yıl geçmesine lüzum yoktur.

Geçer para (nakit) ticaret eşyası, saime denilen hayvanlardan ayrı ayrı nisab-lara sahib olan bir kimsenin bir miktar borcu olsa, bu borcuna temel ihtiyaçlarından (ev gibi) biri karşılık tutulamaz. Zekâta bağlı olan mallardan dilediğini karşılık tutar ve diğerlerinin zekâtını verir. Ancak bu mallardan bazısının zekâtı devlet tarafından tahsil edilmiş olursa, o zaman önce borcuna karşı geçer paraları karşılık tutulur. Geçer paralar yetişmezse, ticaret eşyası karşı tutulur. Bu da yetmezse, zekâti az olan hayvanları karşılık tutmak gerekir. Nisab mikdari veya daha fazla bir şey kalırsa onun zekâti verilir.

Ticaret için değil de, yalnız kiralarını almak üzere insanların mülkiyetinde bulunan evlerden, dükkanlardan, gelir getiren tesislerden, kaplardan, aletlerden, makinelerden ve nakil vasıtalarından zekât gerekmeyez. Ancak bunların kira ve gelirlerinden toplanan paralar nisab mikdari olur da karşılığında borç bulunmazsa, toplanan para üzerinden tam bir yıl geçince veya zekâti verilecek diğer para ve eşyalara ilâve edilmekle zekâta tâbi olurlar.

Ticaret için olmayan atlar, iki İmama göre (İmam Muhammed ve İmam

Ebû Yusuf), saime olsun veya olmasın, dişilerle erkekleri karışık olsun olmasın zekâta tâbi değildirler. Fetva da buna göredir. İmamı Azam ile İmam Züfer'e göre, bu atlar saime olur da; dişileri ile erkekleri karışık bulunursa, bunlar zekâta tâbidir. Bunlarda nisab aranmaz. Bunların sahibi, kıymetlerinin kırkta birini zekât olarak verir. Bir görüşe göre de, her at başına bir dinar (altın) veya on dirhem gümüş verrir. Önceleri bir dinar altın, on dirhem gümüşe denk bulunuyordu. Bu zekâti devlet tahsil etmez. Yükümlü olan kimse, bu zekâti dilediği fakire verebilir.

Ticaret için olmayan sîrf erkek atlar, saime olsun olmasın, İmamı Azam'a göre de zekâta tâbi degillerdir. Fakat saime bulunan sade kıraklılar için İmamı Azam'a göre zekât gerekir. Çünkü bunlara kaçak erkek atların karışması ihtimali vardır. Bununla beraber İmamı Azam'dan başka bir görüş de rivayet edilmiştir.

Merkeb, katır, av için öğretilmiş köpek ve pars, ticaret için olmayınca, zekâta tâbi olmazlar, isterse saime olsunlar... Çünkü bunların saime olmaları pek azdır. Çok az olan şeye ise değer verilmez.

Yük hayvanları ile çifte koşulan hayvanlar, kesilip etleri yemek veya damızlık için ahırlarda ve kırlarda beslenen hayvanlar ve ayrıca en az altı ay ahırlarda yemle beslenen "alûfa" adındaki hayvanlar zekâta tabi değildir.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

(İmam Malik'e göre, bunlar da zekâta bağlıdır. Çünkü zekât, mülk ve malîyet itibarıyledir. Zekât buna şükür olarak verilir. İşte bu hayvanlarda da mülk ve malîyet vardır.)

Haram mal için zekât verilemez. Böyle haram bir mala sahib olan kimse, o malı asıl sahibine geri vermesi gereklidir. Yoksa fakirlere sadaka olarak verilmesi gerekmeyez. Fakat haram bir mal, helâl bir mala karışmış olur da, aralarını ayırmak mümkün değilse, hepsinin zekâtını vermek gereklidir.

Zekât zimmeye değil, malin aynına bağlı kalır. Onun için bir mal, zekâtı verilmek icab ettikten sonra helâk olsa, zekâtı düşer. Fakat o mal başkasına bağışlanmak veya onunla bir ev alınmak suretiyle harcansa, zekâtı düşmez, onun zekâtını ödemek gereklidir.

Zekât için ayrılmış olan bir mal, ziyana uğrasa zekât düşmez. Fakat zekât için ayrılmış bir mal fakirlere verilmeden para sahibi olse, bu para varislerine miras kalır.

Zekâtta borcu olan kimse ölünce, bu borcu vasiyet etmemiş olursa, onun terekkesinden bu para alınamaz. Onun malî varislerine geçmiş olur. Varislerden ehil olanlar, isterlerse, ölünen bu borcunu kendi hisselerinden bağış yoluyla verebilirler.

Çok kimselerin zekâtlarını vermeye vekil olan kimse, bunlardan aldığı zekât mallarını birbirine karıştırmaksızın fakirlere vermesi gereklidir. Onları birbirine karıştırdıktan sonra verirse, kendi adına sadaka vermiş olur ve o zekât mallarını ayrıca ödemesi gereklidir.

EHLİ HAYVANLARA AİT ZEKÂTLAR

Ehli hayvanlar, koyun, keçi, sığır, manda, deve ve at olmak üzere altı cinstir. Bunlardan, senenin yarısından çoğunu kırlarda ve mer'âlarda otlayıp geçinmek şartı ile sütlerini almak, üretmek ve semizletmek için beslenen hayvanlara "Saime" denir. Bunun çoğulu "Sevaim"dir.

Bu mer'âlarda ve kırlarda altı ay ve daha az bir zaman otlayıp bu maksadlarla beslenen hayvanlar "Saime" sayılmadığından zekâtba bağlı değildir. Yine yalnız binilmek veya yük taşımak yahut kesilip, etleri alınmak için meralarda az çok bir müddet olatılan hayvanlar da zekâtba tabi değildir. Ticaret için olan malların hükmü ise aşağıda yazılıdır.

Saime denilen hayvanlardan, cinslerine göre, senede bir defa olmak üzere belli bir zekât alınır. Şöyle ki:

1) Koyun ve Keçilerin Zekâtı

Saime olan koyun ve keçinin zekât nisabı kırktır. Bunlar kırktan az ise, zekâtları yoktur. Bunlar kırk koyun olunca, bir koyun zekât verilir. Kırktan sonra yüz yirmi

bir koyuna kadar zekât yoktur. Yüz yirmi bir koyundan iki yüz bir koyuna kadar iki koyun zekât verilir. İki yüz bir koyundan dört yüz koyuna kadar üç koyun verilir. Tam dört yüz koyun için de dört koyun zekât verilir. Bundan sonra her yüz koyun için bir koyun verilir. Yüzü doldurmayan koyun sayısı zekâta bağlı olmaz. Zekât olarak verilecek koyun bir yaşıını doldurmuş olmalıdır, sahîh olan budur.

Keçi de koyun gibidir. Bunlar bir cins sayılır. Bunlar, nisabı doldurmak için bir-birlerine ilâve edilirler. Böylece otuz koyun ile on keçiden bir koyun zekât gereklidir. Bunların erkekleri ile dişileri zekât hesabı bakımından eşittir. Zekât olarak verilecek hayvan erkek de, dişi de olabilir.

Karışık olan koyun ve keçilerden hangisi daha fazla ise, ondan zekât vermek sünnettir. Eğer bunlar eşit ise, mal sahibi dileği cinsten zekâti verir. Fakat bu hayvanların hepsi aynı cinsten olursa, o cinsten zekâtin verilmesi gereklidir. Mevcut olan koyunlar yerine keçiden veya keçiler yerine koyundan zekât veremez.

2) Sığır ve Mandaların Zekâtı

Sâime olan sığırlarda zekât nisabı otuzdur. Bundan azı için zekât gerekmeyez. Otuz sığirdan kırk sığır kadar zekât olarak iki yaşına basmış erkek veya dişi bir buzağı verilir. Kırk sığirdan altmış sığır kadar, üç yaşına girmiş erkek veya dişi bir dana verilir. Tam altmış sığır olunca, birer yaşıını bitirmiş iki buzağı verilir. Sonra her otuzda bir buzağı ve her kırkta bir dana verilmek suretiyle hesab edilir.

Örnek: Yetmiş sığır için bir buzağı ile bir dana zekât verilebileceği gibi, seksen sığır için de iki dana, doksan sığır için üç buzağı, yüz sığır için bir dana ile iki buzağı ve yüz on sığır için de dört buzağı veya üç dana vermek arasında sahibi serbesttir. Çünkü bunda dört otuz ve üç kırk vardır. Daha çok sayılar için de bu şekilde işlem yapılır.

Zekât verme bakımından sığır ile manda arasında fark yoktur, bunlar bircins sayılır. Bunlar karışık olunca birbirlerine ilâve edilirler. Yirmi sığır ile on manda bulunsa, bunlar için iki yaşına girmiş bir buzağı zekât verilir. Bu iki cinsten hangisi fazla ise, zekât o fazla cinsten çıkarılır. Her iki cins eşit bulunursa, değerleri az olan cinsin en iyisinden veya değeri yüksek olan cinsin düşüğünden zekât verilir. Sığırlar değer bakımından düşükse, bu sığırların en iyi buzağılarından zekât verilir ve bu şekilde denge sağlanmış olur.

3) Develerin Zekâtı

Sâime olan develerde zekât nisabı beştir. Beşten az olan develerde zekât yoktur. Birer yaşıını bitirmiş beş deve için bir koyun zekât verilir. Beşten ona kadar

bağışlanmıştır. On deveden yirmi beş deveye kadar her beşde bir koyun verilmesi gereklidir. Tam yirmi beş deve için de, iki yaşına girmiş bir dişi deve yavrusu verilir. Otuz beş deveye kadar başka bir şey verilmelidir. Tam otuz altı deveden kırkbeşeye kadar da üç yaşını bitirmiş bir dişi deve verilir. Kırk altı deveden altmışa kadar da, dört yaşına girmiş bir dişi deve verilir. Tam altmış bir deveden yetmiş beş deveye kadar da beş yaşına girmiş bir dişi deve verilir. Yetmiş altı deveden doksanaya kadar da, üçer yaşına girmiş iki dişi deve vermek gereklidir. Tam doksan birden yüz yirmiye kadar da, dört yaşına girmiş iki dişi deve verilir. Yüz yirmi deveden yüz kırk beş deveye kadar da, böyle dört yaşında iki deve ile beraber her beş devede de bir koyun verilir. Yüz kırk beşden sonra da, fikih kitablarımızda açıklandığı ölçülerle zekâtları verilir.

Zekâtları verilecek develerin erkek ve dişi olarak karışık bulunmaları veya arab ve acem develeri olmaları fark etmez. Ancak zekât olarak verilecek develerin orta değerde dişi olması şarttır. Erkek deve verildiği taktirde, kıymeti itibariyle verilir.

Sene başında nisab mikdarında bulunan saime hayvanlara, sene içinde bağış miras ve satın alma gibi yollarla aynı cinsten bir kısım saime hayvanlar eklenerek olsa, sene sonunda bunların tümünden zekât vermek gereklidir.

(İmam Şafîî'ye göre, bu eklenen kısım nisab mikdarına ulaşın veya ulaşmasın, mülkiyete geçme tarihinden itibaren bir yıl geçmedikçe zekâta tâbi olmaz.)

Saime bulunan hayvanlar arasındaki kör ve zayıf hayvanlar da nisab hesabına girer. Fakat bunlar zekât olarak verilmez.

Saime olup da henüz birer yaşı doldurmamış olan kuzulardan ve siğır, manda, deve yavrularından da zekât vermek gerekmeydir. Bu, İmamı Azam ile İmam Muhammed'e göredir. İsterse sayıları nisab mikdarından çok fazla olsun. Fakat bu yavrular arasında kendi cinslerinden büyük hayvanlar bulunursa, bu büyüklere bağlı olarak onlar için zekât gereklidir.

Meselâ: Sene başında sene sonuna kadar bir koyun ile otuz dokuz kuzu bulunsa, sene sonunda bu koyun zekât olarak verilir. Bunlardan bir kuzu verilmesi yeterli olmaz.

Yine, yirmi dokuz siğır yavrusu ile bir tane siğır bulunsa, iki yaşına girmiş bir buzağı vermek gereklidir.

Yine, dört deve yavrusu ile bir tane de iki veya üç yaşına girmiş deve bulunsa, bir koyun verilmesi gereklidir. Eğer sene içinde veya sene çıktıktan sonra bu yaşlı hayvanlar ölecek olsa, geride kalan kuzu ve yavrular için yine zekât vermek gerekmeydir.

İmam Ebû Yusuf'a göre, böyle yaşlarını henüz doldurmamış hayvanlardan nisab mikdarına ulaşan olursa, zekât gereklidir. Böylece kırk kuzu için bir kuzu zekât verilir.

(İmam Şafî Hazretlerinin de görüşü böyledir.)

Saime olan hayvanlarda iki nisab arasındaki mikdar, ittifakla zekât dışında kaldığından bundan dolayı zekât gerekmeydir. Zekâta bağlı olmayan bu iki nisab arasındaki hayvanlar helâk olduğu takdirde de, bunların helâki İmamı Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göre zekâta tesir etmez. Fakat İmam Muhammed ile İmam Züfer'e göre, bunlar helâk olunca, zekât da o nisbettede düşer.

Meselâ:

Bir kimsenin altmış koyunu bulunsa, bunlardan kırk koyun için yalnız bir koyun zekât gereklidir. Bunlar yüz yirmi koyuna ulaşmadıkça geri kalan yirmi koyun için zekât gerekmeydir, bunlar zekâttan müstesnadır. Bu durumda bu altmış koyundan on veya yirmi koyun telef (helâk) olsa, yine geri kalan kırk koyun için İmamı Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göre, bir koyun zekât ödeneceği gereklidir. Fakat İmam Muhammed ile İmam Züfer'e göre, böyle altmış koyundan on veya yirmisi telef olsa, zekât da o nisbettede azalır. Şöyledir ki:

On koyun telef olunca, bir koyunun altında biri, yirmi koyun telef olunca, bir koyunun altında ikisi nisbetinde zekât mikdarı azalmış olur.

TİCARET MALLARININ ZEKÂTİ

Her nevi ticaret malları zekâta tabidir. Ticaret malları, uruz denilen mallardan ve kumaşlardan olabileceğii gibi, buğday, arpa, pirinç benzeri ürünlerden ve demir, bakır, kalay gibi ağırlık eşyalarından, koyun, deve ve at gibi hayvanlardan, ev, dükkân ve han gibi gelir getiren mallardan da olabilir.

Ticaret (alışm-satım) için olan akarların kira bedelleri de ticaret malı sayılır. Bu ticaret için olan mülklerden alınan gelirlerde ticaret niyeti olması şart değildir.

Sene başında nisab mikdarına ulaşan (kiymetleri en az iki yüz dirhem gümüş veya yirmi miskal altın bulunan) ticaret mallarının zekâti için, sene sonundaki kiymetlerine itibar olunur ve bu kiymetlere göre zekât verilir. Bu kiymetler nisab mikdarından aşağıya düşerse, zekât verilmeyecektir. Sene ortasında azalıp çoğalmalarının bir tesiri olmaz.

Ticaret için olan hayvanlarda da, hayvanların sayısına veya saime olmalarına bakılmaz. Her halde bunların kiymetleri esas alınır.

Ticaret mallarının sene sonundaki kıymetleri, bulundukları yerdeki piyasaya göre takdir edilir. Bu fiyat biçimde sahibleri serbestir. Dilerlerse bu kıymetleri altın ile ve dilerlerse gümüş ile takdir ve tayin edebilirler. Fakat bunlardan birine göre nisab mikdarında bulunduğu halde, diğerine göre nisaba ulaşmaya, nisaba ulaşan değere göre zekâti vermek gereklidir. Meselâ: Bir ticaret malının kıymeti iki yüz dirhem gümüşe eşit olduğu halde, yirmi miskal altına eşit olmayıp bundan eksik olsa, nisab bulunduğuna göre hesaplanarak o malın zekâti verilir.

Ticaret niyeti, ticaret işi ile beraber olmalıdır. Böyle bir işten soyutlanmış olan bir niyetle bir mal, ticaret için olmuş olmaz. Buna göre, bir insan bir malı satın alırken veya satmak için birine verirken ticarete niyet etse, o mal ticaret için olur.

Fakat bir kimse, kendisine miras bırakılan, bağışlanan veya vasiyet gibi bir yolla geçen mal hakkında ticareti niyet etse, yalnız bu niyetle o mal ticaret için olmaz. Bu mesele İmam Muhammed'e göredir. Fakat İmam Ebû Yusuf'a göre, bir kimse kendisine bağışlanan veya vasiyet edilen bir malı ticaret niyetiyle kabul etse, o mal ticaret için olmuş olur. Çünkü ticaret mal kazanmak için yapılan bir sözleşmedir. Bir kimsenin kabulü bulunmadıkça, mülküne girmeyecek olan bir şey ise, onun kabulü ile bir kazancı olur. Artık onun bu içinde ticaret niyetinin bulunması sahî olur.

Başlangıçta ticaret niyeti ile satın alınmamış olan bir takım eşya veya bir miktar zahire benzeri mal, ileride satılmak üzere saklanırsa, bu bir ticaret malı sayılmasın. Onun için bunun üzerinden bir yıl geçmekle zekâti gerekmeyez.

Ölçülür, tartılır veya sayılır şeylerden olan bir ticaret malının kıymeti, sene sonundan sonra artacak veya eksilecek olursa, buna bakılmaz. Ancak tam sene sonundaki kıymetine bakılır, ona göre zekâti verilir.

Örnek: Sene başından sonuna kadar yüz bin lira kıymetinde bulunan kırk kılıçlık bir ticaret zahiresi, sene sonundan sonra yüz yirmi bin liraya çıksa veya seksen bin liraya düşse, bu değişikliğe bakılmaz, tam sene sonundaki yüzbin liranın ibaret olan kıymete göre zekât verilir. Buna göre, zekâtu, malın kendinden kırkta bir nisbeti ile verilmemiği takdirde, kıymeti olan yüz bin liranın aynı kırkta bir nisbeti ile ödenir.

Ticaret malları bir yıl içinde kendi cinsleriyle veya başka cinslerle değiştirilecek olsa, bir senelik müddet kesilmiş olmaz; yine sene sonunda zekâtlarını vermek gereklidir. Geçer paraların değiştirilmesi hakkında da hüküm böyledir.

Örnek: Bir kimse sene başında en az iki yüz dirhem gümüş kıymetinde bir ticaret malına sahib olsa veya bu değerde geçer parası olsa, sene ortasında bunlarla başka bir ticaret malı aldığı zaman bakılır. Eğer elde olan bu mal sene sonunda yine iki yüz dirhem gümüş kıymetinde veya daha ziyade ise, zekâta bağlı olur.

Ticaret için olmayan Saime hayvanlar, sene içinde gerek kendi cinsleri ve gerek başkası ile değiştirilecek olsa, sene başından başlayan müddetin hükmü kalmaz. Değiştirmek suretiyle ele geçen mal veya nakid üzerinden, değişme tarihinden itibaren bir yıl geçmedikçe zekât gerekmekz.

Örnek: Saime olan kırk koyun, sene içinde başkasına verilip bunların yerine yine saime olan kırk koyun veya beş deve alınacak olsa, bunların alınışı üzerinden bir yıl geçmedikçe onlardan zekât alınmaz. Çünkü saimelerden alınacak zekât, onların ayınları (bizzat kendileri) ile geçerli olur. Onlara karşılık alınan saime hayvanlar ise, önceki saime hayvanlarının aynı değildir. Halbuki ticaret mallarında bu ayniyet işine bakılmaz. Bunlarda geçerli olan sadece maliyettir. Ticarette ise bu değişiklik istenen bir esas olup bu maliyete aykırı değildir.

Ancak bu saime hayvanlardan zekâtları verilmeden veya verildikten sonra geçer para ile değiştirilecek olur da adamın yanında başka geçer paralar nisab mikdari bulunursa, bu nakidler birbirine ilâve edilir. Bu nisab mikdari ana para üzerinden bir yıl geçince, hayvanlardan ele geçirdiği paralar da buna ilâve edilerek zekâtları toptan verilir.

Nisab mikdari ticaret malı bulunduğu takdirde de hükm böyledir.

İمام Züfer'e göre, bu saime hayvanlar kendi cinsleri ile değiştirilirse, bu değişiklik müddetin hükmüne engel olmaz. Yine aynı senenin sonunda zekâtlarını vermek gereklidir, değiştirme tarihine bakılmaz.

(İمام Şafî'ye göre de, gerek kendi cinsleri ile, gerek cinslerinden başkası ile değiştirilmiş olsunlar, müddet kesilmiş olmaz.)

Ticaret maksadı ile kirlarda, mübah meralarda beslenen ehli hayvanlar, saime zekâtına değil, diğer ticaret malları gibi, kıymetlerinin kırkta biri nisbetinden zekâta tâbi olurlar. Fakat sonradan yalnız sütleri veya dölleri alınmak üzere saime olmalarına niyet edilecek olursa, o zaman saime zekâtına bağlanırlar ve zekât başlangıcı bu niyet tarihinden başlayarak tam bir yıl sonunda geçerli olur. Böylece sene sonunda zekâtları saime olarak verilir. Mübah meralardan maksad, para ve kira karşılığı olmaksızın bütün insanların hayvanlarını parasız otlatmalarına ayrılan yerlerdir.

ALTIN İLE GÜMÜŞÜN ZEKÂTİ

Altın ile gümüş ister külçe halinde olsun, ister darbedilmiş olsun, bunlar hangi maksadla bulundurulursa bulundurulsun, nisab mikdarına ulaşıp da üzerlerinden bir yıl geçerse, zekâta tâbi olurlar.

Altının nisabı yirmi miskaldır. Gümüşün nisabı iki yüz dirhemdir. Bir miskal yirmi kirattır. Her kırat da beş arpa ağırlığıdır.

Bir şer'i dirhem ise, on dört kirattır. Bu halde on şer'i dirhem, yedi miskal ağırlığına denktir.

Bir de örfi dirhem vardır ki, on altı kirattır. O halde yirmi miskal yirmi beş örfi dirheme eşittir. İki yüz şer'i dirhem de yüz yetmiş beş örfi dirheme eşittir.

Bazı fıkıh alimlerine göre, zekât ve fitre sadakası konusunda her beldenin örfi dirhemi esas alınmalıdır. Buna göre gümüşün nisabı, iki yüz örfi dirhemden ibarettir. Bu şekilde de fetva verilmiştir. Fitre konusuna bakılsın...

Yirmi miskal altının zekâtı, yarım miskal altın olduğu gibi, iki yüz dirhem gümüşün zekâtı da, beş dirhem gümüştür. Yirmi miskalden fazla olan altın dört miskale ulaşmadıkça ve iki yüz dirhem gümüşten fazla olan mikdar kırk dirheme ulaşmadıkça, bu fazlalar için ayrıca zekât gerekmeyez. Ancak bu fazla mikdar ile beraber başka bir ticaret malı da bulunursa o zaman bu fazla mikdarlarla hepsinin zekâtı verilir. Fakat altın ile gümüşten nisab üstünde fazla olan mikdar, kıymetçe dört miskala veya kırk dirheme eşit olursa, bu fazladan da zekât gereklidir. Bu mesele İmam Azam'a göredir. İki imama (İmam Muhammed ve İmam Ebu Yusuf) göre ise, böyle küsurlarında ne olursa olsun, zekâtını vermek gereklidir.

Örnek: Bir kimsenin yalnız iki yüz otuz dokuz dirhem gümüşü bulunsa, İmamı Azam'a göre, yalnız iki yüz dirhem için beş dirhem zekât vermek gereklidir. Küsür olan otuz dokuz dirhem için zekât gerekmeyez. Bu küsür kırka ulaşmadıkça zekâtı yoktur.

İki imama göre, bu küsurlar için de kırkta bir nisbetinde zekât vermek gereklidir.

Yine, bir kimsenin yalnız iki yüz yetmiş dirhem gümüşü bulunsa, İmamı Azam'a göre, iki yüz kırk dirhem için altı dirhem zekât vermesi gereklidir, geri kalan otuz dirhem için bir şey gerekmeyez. Fakat iki imama göre, bu geri kalan kısım için de zekât gereklidir. Altın hakkında da hüküm böyledir.

Altın ile gümüşün nisablarında, bunlardan zekât verilmesi için, kıymetlerine değil, ağırlıklarına bakılır. Bunda ittifak vardır.

Buna göre altından yapılmış bir tepsinin ağırlığı nisab mikdarından az, meselâ on dokuz miskal olduğu halde, kıymeti yirmi miskalden fazla bulunsa, ittifakla zekâta tâbi olmaz. Ancak bununla beraber zekâta tâbi başka bir mal bulunur da, tümü nisab mikdarına ulaşırsa zekât gereklidir.

Yine, iki yüz adet gümüş dirhemden biri ağırlıkça biraz noksan bulunsa, bunlara zekât gerekmeyez. Fakat başka bir zekât malı bulunursa, zekât gereklidir.

Kendilerinde riba (faiz) uygulanmayan, şer'an ölçek ve tartı esasına bağlı bulunmayan mallardan zekât verilmesinde kıymetlerine bakılır. Ağırlık ve adetle-rine bakılmaz.

Buna göre, üzerine zekât olarak orta durumda iki koyun farz olan kimse, bunların kıymetlerini para olarak verebileceği gibi, bu ikisinin kıymetine denk iyi bir koyun vererek de zekâtını ödeyebilir. Çünkü koyunları kıymete bağlı mallardan-dır. Bunlarda riba (faiz) olmaz.

Fakat kendilerinde riba işlemi yürütülebilen mallarda böyle kıymete değil, ağırlığa itibar edilir. Meselâ: Zekât olarak verilmesi gereken beş kilo buğday karşı-liğında, dört kilo iyi cins buğday verilemez.

Yine, iki miskal altın yerine, bir miskal ağırlığında olup üzerindeki sanattan dolayı, iki miskal kıymetinde bulunan bir altın verilemez. Çünkü bu durumda riba (faiz) gerçekleşir.

Bu mesele, İmamı Azam ile iki İmama göredir. İmam Züfer'e göre verilebilir. Çünkü kıymetleri eşittir. Kıymetler eşit olunca, kul ile Yüce Allah arasında riba dü-sünülemez.

(Riba'ya bağlı mallar için, kerahet ve istihsan bölümüne bakılsın.)

Altın veya gümüşten yapılmış bulunan ziynet takımları ve süs eşyaları, tablo-lar gibi maddelerden de, nisab mikdarına ulaşınca zekât gereklidir. Bu zekât kendi cinslerinden olmayan bir mal ile ödeneceği takdirde, ağırlıklarına değil, kıymet-lerine bakılır. Bunda da ittifak vardır. Fakat kendi cinsleriyle ödeneceği takdirde, İmamı Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göre, ağırlıkları esas alınır. İmam Züfer'e göre kıymetlerine bakılır. İmam Muhammed'e göre de, fakir için daha faydalı olan ta-rafa itibar edilir.

Örnek: Yirmi miskal ağırlığında bulunan bir altın bilezik, kendisindeki sanat bakımından yirmi beş miskal kıymetinde bulunsa, bakılır. Eğer zekâti gümüş gibi başka bir cinsten verilecek olursa, ağırlığı olan yirmi miskale değil, kıymeti olan yirmi beş miskale bakılarak zekâtını vermek gereklidir. Fakat bunun zekâti kendi cin-sinden olan altından verilekse, İmamı Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göre, ağırlığı olan yirmi miskal altına göre verilmesi gereklidir. İmam Muhammed ile İmam Züfer'e göre, bu yeterli olmaz; altının kıymetine göre, değer farkı olan beş miskalin de ay-rica zekâtını vermek gereklidir.

Yine, iki yüz dirhem has gümüş için, dört dirhem has gümüş kıymetinde olan beş dirhem karışık gümüş verilse, bu İmam-ı Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göre ye-terli olur. Çünkü ağırlık bakımından istenen mikdara eşittir. Fakat İmam Züfer ile İmam Muhammed'e göre yeterli olmaz; çünkü kıymet bakımından istenen de-ğer-den daha azdır.

Aksine olarak iki yüz dirhem karışık gümüş için beş dirhem karışık gümüş kıymetinde dört dirhem saf gümüş verilse, bu İmamı Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göre yeterli olmaz. Çünkü ağırlık esasına göre noksandır.

Fakat İmam Züfer'e göre yeterlidir; çünkü kıymet bakımından eşitlik vardır. Cenabı Hak ile kul arasında riba düşünülemez.

Altın ile gümüşün ve ticaret mallarının nisabında, bunların bir cinsten olmaları şart değildir. Onun için bir kimsenin bir miktar altın ile gümüşü ve bir miktar da ticaret malı bulunur da, bunların tümünün kıymeti bir nisab mikdarı olan iki yüz dirhem gümüse denk olursa, kırkta bir zekatlarını vermek gereklidir.

Her biri nisab mikdardan noksan olan altın ile gümüş, İmamı Azam'a göre, kıymet bakımından birbirini tamamlayarak nisab aranır. İki İmam'a göre ise ağırlık bakımından birbirini tamamlarlar. Buna göre:

Bir kimsenin yüz dirhem gümüşü ve yüz dirhem gümüş kıymetinde de on miskal altını bulunsa, bunun için ittifakla beş dirhem gümüş zekât vermesi gereklidir. Fakat yüz dirhem gümüş ile yüz dirhem gümüş kıymetinde beş miskal altını yahut elli dirhem gümüş ile yüz elli dirhem gümüş kıymetinde on miskal altını bulunsa İmamı Azam'a göre beş dirhem mikdarı zekât gereklidir; iki imama göre gerekmez; çünkü cüz bakımından nisabları noksandır. Fakat yüz elli dirhem gümüş ile elli dirhem kıymetinde beş miskal altını bulunsa, yine ittifakla zekâtları gereklidir. Çünkü kıymetleri tam gümüş nisabına denktir. Bundan başka birinin nisabı dörtte üç, diğerinin nisabı dörtte bir nisbetinde mevcut olduğundan tamamı bir nisaba denk bulunmuş olur.

Yüz elli dirhem gümüşle beraber altmış veya seksen dirhem gümüş kıymetinde beş miskal altını bulunsa, İmamı Azam'a göre iki yüz dirhemin kırkta biri olarak beş dirhem zekât gereklidir. Küsurlar kırka ulaşmadığı için bunlardan zekât gerekmeyez. İki İmam'ın görüşüne göre, bu küsurlardan dolayı da kırkta bir nisbetinde zekât gereklidir. Küsurlarda bağış, iki İmam'a göre yalnız saime hayvanlara mahsustur. Bu bağışlanan küsür, geçerli para ile ticaret eşyalarında olmaz.

(İmam Şafî'ye göre, altın ile gümüş, nisabı doldurmak için birbirlerine ilâve edilemez; çünkü cinsleri değişiktir. Bunların her biri için ayrı ayrı tam bir nisab şarttır.)

Geçerli olan karışıklı paraların altınları veya gümüşleri, kendilerine karışmış bulunan yabancı maddelerden daha fazla veya eşit bir halde ise, bunlar altın ve gümüş hükmündedir, ona göre zekâtları verilir. Eğer bu paraların altın veya gümüş kısmı, onlara karıştırılan yabancı maddelerden az ise, bunlar ticaret malı hükmüne girerler. Sene sonunda kıymetlerine göre zekâtları verilir. Bunlarda ticaret niyeti aranmaz; çünkü geçerli para yerindedirler.

Geçerli olan paralar veya ticaret malları altın ile gümüşten karışık halde olsalar bakılır: Altınları karışan yabancı maddeden fazla olanlar altın hükmünde, gümüşleri fazla olanlar da gümüş hükmünde olur. Buna göre nisab mikdarına ulaşınca, zekâta girerler. Böyle altın veya gümüşü, yabancı maddeden daha fazla olan geçerli paralar ticaret malı olmayınca ağırlıklarına bakılır. Eğer nisaba ulaşırlarsa zekâtları verilir, değilse verilmez. Ancak nisabdan az olan bu gibi geçerli paralar yanında zekâta bağlı başka mal varsa, ona göre zekât gereklidir.

Para halinde geçerli olmayan altın ile gümüş, başka bir madenle karışık olunca çoğunluğa göre hükmestrür. Altın veya gümüş yabancı maddeden fazla veya eşit durumda ise, tümü altın veya gümüş hesab edilir. Eğer altın veya gümüş, karıştırılmış yabancı maddeden az ise bakılır: Altın veya gümüş kısmı kıymetçe nisaba ulaşır veya ulaşmadığı takdirde, zekâta bağlı başka mallar varsa, onlarla beraber zekâtlarını vermek gereklidir.

Bunlar ticaret mallarından ise, diğer maden kısmı da ayrıca nazara alınır. Bunların altın veya gümüş kısmı, böyle nisab mikdarına ulaşmıyorsa, hepsi ticaret eşyası hükmünde olur. Bu halde ticaret mallarından ise, kıymetleri en az iki yüz dirhem gümüşe denk olmalıdır ki, zekâta bağlı olsunlar. Yahut nisaba varmıyorsa, kendileşireyle beraber başka ticaret malı veya geçerli para mevcut ise, bunlarla zekât tâbi olurlar, değilse olmaz.

Altın ile gümüş darbedilmiş geçerli para cinsinden olmamak üzere karışık bir halde bulunursa, bakılır: Eğer yalnız başına olarak altın nisab miktarında ise veya ikisi bir nisab miktarında olup altın gümüşe ağırlık veya kıymetçe üstün veya eşit ise, hepsi altın sayılır. Ona göre zekât gereklidir. Fakat altın nisab miktarında olmayı kendisine gümüş galip ise, o zaman hepsi gümüş sayılır.

Örnek: Altın yirmi miskal olduğu halde, gümüş iki yüz veya üç yüz dirhem bulunsa, bunların hepsi altın sayılır (çünkü yalnız başına altın nisabı gerçekleşmiştir. Bu esas alınır.) Yine, altın on miskal olduğu halde, iki veya üç yüz dirhem gümüş kıymetinden daha değerli olsa, yine hepsi altın sayılır. Fakat altın on miskal olduğu halde, gümüş kısmı yüz veya iki-üç yüz dirhem kadar olup kıymetçe on miskal altından daha yüksek bulunsa, hepsi de gümüş sayılır.

KÂĞIT PARALARLA BANKNOTLARIN ZEKÂTİ

Kaime ve evrak-ı nakdiye denilen kâğıt paralar, istenilen zamanda bankaların nakde çevirdiği ve bedellerinin alınabildiği banknotlar nakid para hükmündedir. Çünkü bunların altın ve gümüş gibi piyasada kullanılması âdet haline gelmiştir.

Bunların karşılıkları gerçekten veya hükmendir mevcut bulunmaktadır. Bunlar hazır bir mal demektir ve bütün insanların servetini teşkil etmektedir. Bunlardan yeterince elde bulunduranlar fakir değil, zengin sayılmalıdır. Bunlar sadece bir alacak senedi yerinde değildir. Bunlardan hemen faydalananın mümkündür. Bunlar birer geçerli para ve değişim vasıtası olarak kabul edilmiştir. Bunlar diğer paralar gibi istenilen zamanda harcanır ve değiştirilerek karşılığında yarar sağlanır.

Onun için bunlar, geçerli para ve ticaret malları hükmünde olup kendi başlarına veya diğer altın ve gümüş paralarla veya ticaret malları ile beraber nisab mikdarında olunca en az iki yüz dirhem kıymetine denk bulununca, sene sonunda altın veya gümüş ile olan kıymetlerinin kırkta biri nisbetinde zekâta bağlı olurlar. Bu zekât kendi cinslerinden de verilebilir.

Örnek: Kırk liranın zekâti için bir lira zekât verilmesi caizdir. Aynı şekilde, karışım halinde olup altın ve gümüşü az bulunan madenî paralarla sîrf bakırdan, nikelden veya deriden yapılarak geçerli durumda olan paralar hakkında da hüküm böyledir.

Eğer bunlar, altın ve gümüş gibi nakid sayılmayıp zekâta bağlanması, fakirler zekât nimetinden mahrum olur. Birçok zenginler de, servetlerini bu gibi kâğıt ve madeni paralara bağlayarak zekât gibi büyük bir nimetin sevabından nasipsiz kalmış bulunurlardı. Böylece zekâtin farzîyetindeki şer'î hikmet de ortaya çıkmazdı.

Bankalara yatırılan ve belli müddetlerde alınabilen ve karşılığında senedleri bulunup başkalarına devredilebilen asıl paralar da, ikrarla, senedle sabit borç paralar hükmündedir. Onun için bunlar da nisab mikdarında bulunup üzerlerinden her sene geçikçe zekâta bağlı olurlar.

İSTENEN BORÇ PARALARIN ZEKÂTİ

Başkalarının üzerinde olup deyn (borç) denilen ve nisab mikdarına ulaşmış bulunan paralar zekâta tâbi olup olmama bakımından şöyle üç kısımdır:

1) Kuvvetli Alacak:

Bunlar, borç olarak verilen paralar ile ticaret mallarının bedeli olan alacaklardır. Bu alacaklar, borçlular tarafından ikrar edilince, tahsil edildikleri zaman geçmiş senelere ait zekâtları da verilmek gereklidir.

Şöyle ki:

Bir kimsenin iki sene müddetle üzerinde olup ikrar ettiği on bin lira borcu, kendisinden tahsil edilince, geçen o iki yıla ait zekâti vermek gereklidir. Bu halde, bu on bin lira, kıymetçe bin dirhem gümüşe eşit olsa, bundan birinci sene için 250

lira, veya 25 dirhem gümüş zekât verilir. Geri kalan 9750 liradan da ikinci sene için İmamı Azam'a göre 240 lira veya 24 dirhem gümüş verilir ki, bu mikdar küsur olan on beş dirhem hariç kalmak üzere 9750 dirhemin kırkta birine eşittir. İki imama göre ise 243 lira 30 kuruş zekât vermek gereklidir. Çünkü küsur kalan on beş dirhem de kırkta bir nisbetinde zekâta tâbidir.

Böyle kuvvetli bir borç olup da üzerinden sene geçmiş ise, bundan en az kırk dirhem mikdarı tahsil edilirse, bunun zekâtı hemen verilir. Bundan az tahsil edilirse, hemen zekâtının verilmesi gerekmeyez. Ancak bu mikdar borcu tahsil eden kimseyin başka zekât malı varsa onunla beraber bunun da zekâtını verir. Fakat böyle bir borç inkar edilmekte ise, tahsil edildiği zaman geçmiş yıllara ait zekâtı, İmam Muhammed'e göre gerekmeyez. Alacaklarının elinde sened veya şahid bulunması bu hükmü değiştirmez. Çünkü her delil hakim için geçerli olmaz. Herkes de dava açıp delillerini ortaya koyamaz. Sahih kabul edilen görüş budur.

2) Orta Alacak:

Ticaret için olmayan bir malın bedelinden bir kimse üzerinde kalan alacaktır. Ev kirاسından bir kimse üzerinde kalan bir alacak veya eski bir elbiseyi verilmesinden dolayı karşılığında istenen bir para gibi. Bu gibi alacaklar, borçlunun üzerinde kaldığı müddet geçecek yıllar için zekâta tâbi olmazlar. Ancak tam nisab mikdarı (iki yüz dirhem gümüş mikdarı) tahsil edilince zekâtı gereklidir. Nisabdan az tahsil edilen için gerekmeyez. Yalnız sahibinin zekâta tâbi başka malları varsa, o zaman nisab mikdarını bulan bu mallar arasında bunun da zekâtı verilir.

İmamı Azam'dan, daha sahîh görülen bir rivayete göre, bu kısım alacakların geçmiş yıllara ait zekâtları gerekmeyez. Ele geçtikten sonra, üzerlerinden bir yıl geçmedikçe zekâtları gerekmeyez. Eğer para sahibinin zekâta bağlı başka malı olursa, o zaman hepsinin zekâtı verilir.

3) Zayıf Alacak:

Bir malın bedeli olmaksızın bir kimsenin üzerinde kalan alacaktır. Varisin üzerinde kalan ve sahibine ödenmesi gereken vasiyet parası, henüz ele geçmemiş diyet bedeli, kadının kocası üzerindeki mehir alacağı, boşama anlaşması sonunda alınacak mal bedeli gibi. Bu nevi alacakların geçmiş yıllar için zekâtı gerekmeyez. Nisab mikdarı ele geçip üzerinden bir yıl geçmedikçe de zekâtları verilmez. Ancak az çok ne kadar tahsil edilirse, zekâta bağlı diğer mallara ilâve edilirler. Böylece onların da zekâtı birlikte verilmiş olur. Bir rivayete göre, bunlardan diyet ve kitabet bedeli müstesnadır. Bunlar ele geçişlerinden itibaren zekâta girerler.

(İmam Şafîî'ye göre alacak, zekâtın ödenmesini geciktiremez. Ele geçmese de onun zekâtını vermek gerekir. Çünkü borç verilmesi, hak sahibinin arzu ve isteği ile olmuştur. Bu bakımından fakirin hakkını geciktirmekte hakkı bulunmaz.)

ARAZİ ÜRÜNLERİNİN ZEKÂTİ

Arazi ürünlerinden devletçe alınacak mikdar, arazinin cinsine göre değişir. Bu mikdar, zekât, sadaka, haraç ve icar bedeli mahiyetinde olur.

Şöyle ki:

Bugün Müslümanların ellerindeki arazi, başlıca şu dört kısma ayrılmıştır:

1) Öşür Arazisi:

Fethedilen bir memleketin halkı kendi rızaları ile müslüman olur da, ellerindeki arazi onların mülkiyetine geçirilirse veya bir memleket kuvvet gücü ile fethedilip arazileri İslâm mücahidlerine mülkiyet üzere verilmiş olursa, bu gibi topraklar öşür arazisidir. Arab yarımadası bu çeşit arazidir. Bu toprakların ürünlerinden onda bir veya yirmide bir nisbetinde “Öşür” adı ile zekât alındığı için bunlara “Öşür Arazisi” denmiştir.

2) Haraç Arazisi:

Bu, anlaşma veya üstünlük elde etmek suretiyle fethedilip yerli bulunan gayri müslim halka veya diğer gayri müslimlere temlik edilmiş olan topraklardır. Irak köyleri ve çevresi bu kısımdandır.

Bu çeşit araziden, ya ürününe göre veya uygun görülecek belli bir mikarda (haraç) adıyla bir vergi alınır. Bu zekât değildir.

3) Sırf Mülk Arazisi:

Memleket arazisinden olup Hazineye ait iken sonradan bir bedel karşılığında bazı kimselere satılmış bulunan topraklardır. Bunların ürünleri de, sahibleri müslüman olunca, zekât bakımından Öşür arazisinin ürünleri gibidir.

Yalnız mülk evlerin çevresindeki mülk bahçeler, bu evlere bağlı olduğundan bunların ürünlerinden ve ağaçlarının meyvalarından öşür vesaire alınmaz.

4) Memleket Arazisi:

Vaktiyle müslümanlar tarafından fethedilip bir kimsenin mülkiyetine geçirilmeksiz bütün müslümanların yararına bırakılmış olan topraklardır. Bunlar bütün

halk adına devlete ait olup kullanma hakkı halka tapu ile verilegelmıştır. Bunların yalnız kullanma hakları belli kimselere aittir. Bu haklara sahib olanlar icarçı (kiralayan) hükmündedir. Devlete verecekleri belli hisse veya vergiler de, icar bedeli hükmündedir. Bundan dolayı böyle bir arazinin ürününden öşür ve diğer bir nam altında zekât gerekmeyez. Çünkü öşür ile haraç veya öşür ile bu hükmüde bulunan icar bedeli bir arazide toplanmaz. Türkiye'deki arazi genellikle bu kısımdandır.

Arazi ürünlerinde İmamı Azam'a göre nisab aranmaz. Buğday, arpa, pirinç, dari, karpuz, hıyar, patlıcan, yonca, şeker kamışı benzeri öşür arazisi ürünlerinde, az da olsa çok da olsa, "Öşür" adı ile hisse alınır.

İki İmam'a göre, beş vask mikdarı olmayan ekinlerden ve insanların elinde bir sene kalmayacak sebzelerden öşür alınmaz.

(Bir "Vask" altmış sa'dır. Bu da (62400) dirheme eşittir. Bunun beş katı da yaklaşık olarak 950 kg.dir.)

Bir öşür arazisi yağmur veya ırmak, çay suları ile sulanırsa, ürünleri onda bir nisbetinde "Öşür" zekâtına tâbi olur. Eğer dalya, dolap ve hayvan ile veya satın alınacak sularla bütün sene veya senenin yarısından çoğu sulanacak olursa yirmide bir nisbetinde öşür alınır.

Tohumlar, amele ücretleri ve diğer masraflar elde edilen üründen çıkarılmaz. Bu ürünler üzerinden bir yıl geçmesi de gerekmeyez. Bir yıl içinde birkaç defa elde edilen ürünlerin hepsinden aynı ölçülerle öşür alınır.

Öşürde esas arazidir, mal sahibi değildir. Bir öşür arazi vakfedilse, çocuklara veya mecnunlara ait bulunsa, yine ürününden "öşür" alınır.

Öşür arazisindeki bal ve kudret helvasından da onda bir nisbetinde zekât alınır. Ekilmeden başka bir işe yaramayan tohumlar ise, zekâta tâbi olmaz. Bunlar ticaret için olursa, ticaret mali kısmına girip zekâtları verilir.

Zeytin ve susam tanelerinden öşür aldığı takdirde, sonradan elde edilecek yağlarından tekrar öşür alınmaz.

Yine, öşürü verilen üzümler için sonradan tekrar zekât vacib olmaz.

Öşür arazisi ürünlerinden alınacak muayyen hisseler, ürünler tamamen yetişip elde edildiği zaman alınır. Bundan önce alınmaz. Öyle ki, daha bitmemiş ekinlerin ve belirmemiş meyvelerin öşürlerini vermek caiz değildir. Fakat bunlar bittiği ve belirdiği zaman, sahibleri dilerse öşürlerini verebilirler.

Daha öşürü verilmemiş olan ekinlerden veya ağaç üstündeki meyvelerden yememelidir.

Bununla beraber öşrünü hesab edip ödemek niyeti ile yenilmesi helâl olur. Çünkü yediğini ödemmiş olacaktır.

Öşür arazisi ürünlerinin öşürü veya memleket arazisinin icar bedeli zamanında verilmeyip sonradan zayı olsa veya sahibi olse, bunu ödemek gerekir.

Mer'aldan ve çayırlardan biçilipten toplanan otlardan, mubah kabul edilen dağlarda yetişip kendiliğinden büyüyen kerestelik ağaçlardan, kamışlardan veya kendiliğinden yetişmiş başka ağaçlardan, derelerden avlanan balıklardan öşür alınmaz.

Fakat dağlardan toplanan meyvelerden öşür alınacağı gibi, ağaçlık, kamışlık edinilen yahut çayır elde etmek için su verilen öşür arazisinden ve müslümanlara ait mülk araziden her yıl kesilip satılacak ağaçlardan, kamışlardan ve otlardan da öşür alınır.

Yine, bu arazide bulunup kendisi ile ipek böceği beslenilen dut yapraklarından öşür alınır, ipeğinden alınmaz. Bu ipek hayvana bağlıdır. İpek böceği öşre bağlı olmadığından, onun bir parçası sayılan ipek de öşre bağlı olmaz.

Öşür arazisi ürünlerinden veya memleket arazisi ürünlerinden bir kısmı, sahibleri tarafından ticaret maksadı olmaksızın anbarda saklanır da üzerinden bir yıl geçtikten sonra satılırsa, bedelleri olan paralar nisab mikdarı olsa bile, bunlara zekât vermek gerekmez. Çünkü zekât, öşür ile veya kira bedeli ile birleşmez. Ancak satılıp alınan bedeller üzerinden bir yıl geçerse o zaman zekât gerekir.

Yine bu ürünlerin sahibine bir ay veya bir sene yiyecek olmak üzere yetecek mikdardan fazlası nisab mikdarına ulaşır da, ticaret niyeti ile saklanırsa, üzerinden bir sene geçince zekâta bağlı olur.

MADENLERİN VE DEFINELERİN ZEKÂTİ

Yerlerin altında yaratılmış veya saklanmış olarak bulunan mallara "Rikâz" denir.

Yaratılmış olanlar madenlerdir.

Saklanmış olan mallar da definelerdir ki, bunlara "Kenz" de denir.

Madenler üç çeşittir.

1) Ateşle yumuşayıp eriyebilenler: Altın, gümüş, bakır, kalay, nikel ve demir madenleri gibi... Cıva da bu kısma girer.

Öşür ve haraç arazisinde veya sîrf mülk arazide veya sahralarda bu cins madenlerden beşte bir nisbetinde devlet adına hisse alınır. Geri kalan kısmı, sahibi varsa ona ait olur; yoksa bulanın olur.

Bu duruma göre, memleket arazisi içinde bulunan madenlerin de tamamen devlete ait olması gereklidir. Çünkü bunların sahibi, toplum adına devlettir. Fakat İmamı Azam'dan diğer bir rivayete göre, öşür arazisi ve haraç arazisi gibi bütün mülk arazilerde bulunan madenler sahiblerine aittir. Bunlardan beşte bir (humus) alınmaz.

2) Ateşle yumuşayıp erimeyen madenler: Kireç, alçı taşı, yakut, elmas, fiрузe gibi maddeler. Bu gibi madenlerden hisse alınmaz. Bunların tamamı sahibine, sahibi yoksa bulana aittir.

3) Sıvı halinde bulunan madenler: Su, tuz, zift, neft (petrol) gibi. Bunlardan da bir şey alınmaz. Bunlar tamamen arazi sahibine aittir.

Definelere gelince, bunlar da şöylece üç kısımdır:

1) İslâm definesi: Bu, üzerinde İslâm nişanı, tevhid kelimesi gibi bir alâmet bulunan para ve eşyalardır. Bunlar yitik eşya hükmündedir. Bunları bulanlar, fakir iseler kendilerine harcarlar, değilseler ya fakirlere veya devlete verirler.

2) Cahiliyet definesi: Üzerinde put resmi gibi cahiliyet devrine ait nişan bulunan gömülü para ve eşyalardır. Bunların beşte biri devlete verilir. Geri kalan kısmı arazi sahibine, arazinin sahibi yoksa bulana ait olur. Dağ ve sahra gibi mülk olmayan yerlerdeki böyle definelerin de beşte biri devlete, geri kalanı bulan kimseye ait olur. Bulanın zimmî olması da aynıdır. Bulma hakkına sahib olur.

3) Şüpheli define: Üzerinde özel bir alâmet bulunmayan, müslümanlara mı, yoksa müslüman olmayanlara mı ait olduğu bilinemeyen gömülü para ve eşyalarıdır. Bunlar bir görüşe göre, "Cahiliyet definesi" hükmündedir. Diğer bir görüşe göre de, yitik eşya yerinde sayılır.

Denizlerden çıkarılan incilerden, gömülüş geçer paralardan, balıklardan ve anberlerden zekât olarak bir şey alınmaz. Bu, İmamı Azam ile İmam Muhammed'e göredir. İmam Ebû Yusuf'a göre, denizden çıkarılan geçer paralardan, inciden ve anberden beşte bir nisbetinde bir hisse alınır.

(İmam Şafî'ye göre, altın ile gümüşten başka madenlerden zekât alınmaz. Altın ile gümüşten de, nisab mikdarından noksan olmamak şartı ile kırkta bir nisbetinde zekât alınır.)

ZEKÂTİ ÖDEME YOLLARI

Zekâta bağlı olan altın, gümüş, ekin, hayvanat ve ticaret mallarının zekâtlarını bizzat kendilerinden (aynilerinden) vermek caiz olduğu gibi, bunların kıymetlerini vermek de caizdir. Burada mal sahibleri serbesttir. Keffaretlerde, nezirlerde ve fitrelerde de hüküm böyledir. Çünkü İslâm şeriatında mal sahiblerine kolaylık gösterilmesi gerekli olmuştur.

Bu ibadetin vacib olmasındaki hikmet, fakirleri ihtiyaçtan kurtarmaktır. Bu hikmet, ise, bu malların kıymetlerini vermekle de gerçekleşir.

Bundan dolayı bir kimse, altının zekâti için gümüş, zahire veya kumaş verebilir. Saime olan hayvanlar için veya ticaret malları için de, nakden para verilebilir. Ancak burada fakirler için daha faydalı olan yönü seçmek iyidir.

(İmam Şafîî'ye göre, üzerlerine zekât gereken şeylerin aynen kendilerinden verilmesi lâzım gelir. Kiyimetleri verilmez.)

Zekâtı gerektiren bir eşya veya alacak karşılığında diğer bir eşyayı zekât vermek caiz olduğu gibi, bir borcu da ele geçirilemeyecek bir borç karşılığında fakire bağışlamak caizdir.

Fakat bir borcu, bir malın veya ele geçirilecek bir borcun karşılığında zekât olarak bağışlamak caiz değildir. Çünkü borç, maliyet bakımından maldan (ayinden) noksandır. Artık tam olan bir şey karşılığında noksan olan bir şey verilemez. Ele geçirilecek bir borç da, ayin (mal) yerindedir.

Bunun için bir kimse, elindeki üç lirasını veya üç lira kıymetindeki bir ticaret malını, yüz yirmi liradan ibaret olan bir nakid mevcudu için veya birisinde alacağı olan bu mikdar para için zekât olarak verebilir.

Yine, bir fakirdeki alacağını o fakire tamamen bağışlasa, zekâta niyet etmiş olsun olmasın, bu alacağın zekâtını vermiş olur. Fakat bu alacağının bir kısmını bu fakire bağışlasa, yalnız bu bağışlanan kısmın zekâtı verilmiş olur. Tahsil edeceğî diğer paranın zekâtı verilmiş olmaz.

Yine, bir kimse bir fakirdeki alacağını, kendi elindeki bir malın zekâtı için o fakire bağışlasa, bununla o malın zekâtını vermiş olmaz.

Yine, bir kimse bir fakirin üzerindeki alacağını diğer bir şahsin üzerindeki alacağının zekâtı için o fakire bağışlasa, bununla o şahistaki alacağının zekâtını vermiş olamaz.

Bir kimse, fakir olan borçlusunu borcundan kurtarmak ve kendisi de elindeki malların zekâtını kısmen olsun ödemek isterse, borçlusuna borcu kadar nakid bir parayı zekât niyeti ile verir. Borçlu da eline geçirdiği bu para ile borcunu alacaklısına öder.

Zengin bir kimsenin üzerindeki bir borç, üzerinden bir sene geçtikten sonra o zengine bağışlansa, sahih olan görüşe göre, bu borcun zekâtı düşmez.

Bir kimse, bir adamdaki alacağını, elindeki bir malın zekâtına saymak üzere, bir fakirin o parayı gidipmasına müsaade etse, bununla o zekât fakirin eline geçmesiyle ödenmiş olur.

Toplanmış olan nisabları ayırmak caiz olmadığı gibi, ayrılmış nisabları toplamak da caiz değildir.

Şöyle ki:

Bir kimsenin seksen koyunu bulunsa, yalnız bir koyun zekât vermesi gerekir. Yoksa koyunlar iki nisab mikdarına ulaştığı için iki koyun zekât vermek gerekmez. Fakat iki kişinin eşitlik üzere ortak seksen koyunu bulunsa, bunların iki koyun zekât vermesi gerekir. Çünkü her ortağın nisab mikdarı koyunu vardır. Bunlar toplanamaz. Bu koyunlar, yalnız bir kişinin malı imiş gibi sayılamaz.

İki kişi arasında ortak olan kırk koyun veya yirmi miskal altın ise, zekâta bağlı başka mallar bulunmayınca, zekât gerekmez. Çünkü ortaklardan hiçbirini nisab mikdarına tek başına sahib değildir.

İki ortaktan birinin hissesi nisab mikdarına ulaştığı halde diğerinininki ulaşmıyorsa, bu kimse zekât vermez. Nisaba malik olan verir. Birisinin koyunları kırk, diğerinin koyunları yirmi tane bulunsa, birincisi bir koyun zekât verir, ikincisi hiç vermez.

Aynı şekilde, zekât vermekle yükümlü olan bir kimse ile yükümlü olmayan arasında ortak olan mallar hakkında da hükm böyledir. Yükümlü olan zekâtını verir, yükümlü olmayan ortak ise, hissesi mikdarına göre zekâtını verir, diğerinin hissesinden zekât gerekmez.

Nisab mikdarında olan bir malın zekâtı, daha sene dolmadan erkene alınarak verilebilir. Çünkü vücuba sebeb olan nisab bulunmuştur. Sonradan ödenecek olan bir borcu öne alıp acele ödemek esasen sahihtir. Bu fakirler için yararlı olan bir iştir. Fakat nisab mikdarında olmayan bir mal için, böyle zekâtın yıl dolmadan önce verilmesi caiz değildir. Bu mal sonradan nisab mikdarına ulaşmış olursa, o andan itibaren bir sene sonunda ayrıca zekâtını vermek gerekir. Önceden verilmiş olan zekât, bir sadaka yerine geçer.

(İmam Malik'e göre, zekât acele edilerek vaktinden önce verilemez. İbadetler de aynı şekilde, vakitlerinden önce yerine getirilemez.

İmam Şafî'ye göre, yalnız bir senelik zekât önceden verilebilir. Daha fazla yıllar için önceden verilemez.)

Nisab mikdarındaki bir malın birkaç senelik zekâtı birden verilebilir. Yıl sonunda bu mikdar mevcut bulunmadıkça zekâtları verilmiş olur. Bu mikdar azaılırsa, verilen fazla kısım sadaka yerine geçer.

Bir kimsenin meselâ, yüz lirası olduğu halde, önceden acele olarak iki yüz liralık zekât verip de aynı yılda sahib olacağı diğer yüz liranın zekâtına ve sahib olmadığı takdirde bu mevcut yüz liranın ertesi sene için olan zekâtına sayılmasına niyet etse, bu niyeti caiz olur.

Bir kimsenin meselâ, bin lirası olduğu halde, iki bin lira sanarak ona göre zekât verecek olsa, bu fazla verdiği zekâtı ertesi senenin zekâtına sayabilir.

Bir kimse, her ikisi de, ayrı ayrı nisab mikdarında olan altın ve gümüşten ibaret mallarından yalnız birinin adına zekâtını acele ederek önceden vermiş bulunsa, bu zekât her ikisine sayılırak verilmiş olur. Çünkü bunlar, cinsleri bir sayılıp birbirine ilâve edildiğinden böyle bir ayırım boşunadır. Onun için bunlardan biri, yıl içinde helâk olsa, bu zekât tamamen diğerini için sayılmış olur. Fakat hayvanlar hakkında böyle değildir. Bu cins hayvanların zekâtını böyle acele olarak önceden vermek, diğerlerinin zekâtına sayılamaz.

Bir kimse, malının zekâtından bir fakirin borcunu, fakirin izni ile ödeyecek olsa, zekâtını vermiş olur. Fakat fakirin izni olmadan ödeyecek olsa, borç düşer; fakat zekât verilmiş olmaz.

Bir kimse, usul ve furuundan olmayan ve yalnız akrabalık yönünden nafakası üzerine düşen bir yetime, zekât niyeti ile elbise yaptırsa veya bir yiyecek verse, zekâtı yerine geçer. Fakat böyle bir yetimi kendi sofrasına alıp beraberce yedikleri yemeği zekâtına saymak isterse, bu İmam Ebû Yusuf'a göre caiz olursa da, İmami Azam ile İmam Muhammed'e göre caiz olmaz. Çünkü bu halde temlik bulunmaz.

Zekâtın, zekâta ehil olan kimseye temlik edilmesi (mülkiyetine geçirilmesi) şarttır. Onun için fakirlere ikram olarak yedirilen yemek zekât sayılmaz.

Yine, bir hayır işine harcanan para zekâta sayılamaz. Zekât parası ile hac yaptıramaz. Yine zekât parası ile ölülere kefen alınamaz veya borçları ödenemez. Fakat bir fakir, aldığı zekât parasını kendi rızası ile bu gibi hayır yollarına harcasa, bundan hem o fakir, hem de ona zekâtı vermiş olan şahıs sevab kazanmış olur.

Yine, bir fakiri bir evde oturtmakla zekâta saymak caiz olmaz. Çünkü bu bir temlik sayılmaz.

ZEKÂTIN VERİLECEĞİ YERLER

Zekât verilecek kimseler, müslüman fakirler, miskinler, borçlular, yolcular, mükâtebler (sözleşmeli köleler), mücahidler ve amiller (zekât toplayıcıları) olmak üzere yedi kısımdır. Şöyledir ki:

1) Fakir: İhtiyacından fazla olarak nisab mikdarı bir mala sahib olmayan kimsedir. Bu kimsenin temel ihtiyaçlarından olan evi, ev eşyası ve borcuna denk parası bulunsa da, yine fakir sayılır.

2) Miskin: Hiçbir şeye sahib olmayıp yemesi ve giymesi için dilenmeye muhtaç olan yoksul kimsedir.

3) Borçlu: Bundan maksad, borcundan fazla nisab mikdarı mala sahib olmayan veya kendisinin de başkasında malı varsa da, alması mümkün olmayan kimsedir.

Böyle borçlu olan kimseye zekât vermek, borcu olmayan fakire vermekten daha faziletlidir.

4) Yolcu: Bundan maksad, malı memleketinde kalıp elinde bir şey bulunmayan garib kimsedir. Böyle bir adam yalnız ihtiyacı kadar zekât alabilir. İhtiyaçtan fazla alması helâl olmaz. Bununla beraber bu gibi kimselerin mümkün olunca borç almaları, zekât almalarından daha iyidir.

Kendi memleketinde bulunduğu halde malını kaybeden ve böylece muhtaç durumda kalan kimse de yolcu hükmündedir. Bunlar, sonradan mallarını ele geçirerek, almış oldukları zekât paralarından arta kalanı sadaka olarak fakirlere vermeleri gerekmez.

5) Mükâteb: Bir bedel karşılığında azad edilmek üzere efendisi ile bir anlaşma yapmış olan köle veya cariye demektir. Böyle borç altına girmiş olan bir köleyi bir an önce hürriyetine kavuşturmak için ona zekât verilebilir. Fakat bir kimse, kendi mükâtebine zekât veremez. Çünkü bunun yararı kendisine dönmüş olur.

6) Mücahid: Bundan maksad, Allah yolunda gönüllü olarak savaşa katılmak istediği halde, yiyecekten, silâhdan ve diğer şeylerden mahrum olan kimse demektir. Böyle bir kimseye, ihtiyaçlarını gidermesi için zekât verilebilir. Buna: “*Fi sebi-lillah infak = Allah yolunda harcama*” denir.

7) Amil: Bundan maksad, idareci tarafından meydandaki zekât mallarının zekâtlarını toplamakla görevlendirilen kimsedir. Buna “*Sâî, tahsildar*” da denir. Böyle bir görevliye, bu çalışması süresince, fakir olmasa bile, ailesinin ve kendisinin ihtiyaçları için yeterince zekât verilebilir.

Bu yedi kısımdan her biri, zekâtın verileceği yerdir. Bir kimse zekâtını bunlardan herhangi birine verebileceği gibi, bir kısmına veya tümüne de dağıtabilir. Nisab mikdarına ulaşmayan bir zekâtın, bunlardan yalnız birine verilmesi daha faziletlidir. Çünkü bu ihtiyacı karşılamış bulunur.

Bir fakire bir elden nisab mikdarı zekât vermek caiz ise de, keraheti vardır. Ancak fakirin borcu varsa veya kalabalık nüfusu olur da bu zekâtı onlarla bölüştüğü zaman nisab mikdarı kendilerine düşmezse, bunda kerahet yoktur.

Bir fakir bir zenginden malının zekâtını isteyerek mahkemedede dava edemez. Çünkü zekâtın o davacı şahsa verilmesi bir borç değildir. Aynı zamanda bu bir ibadet olduğundan sahibinin din anlayışına bırakılmıştır.

KİMLERE ZEKÂT VERİLİR, KİMLERE VERİLMEZ?

Bir kimse, kendi zekâtını fakir bulunan zevcesine, usûlüne (babasına, dedesine, annesine ninesine...) ve fûrûuna (çocuklarına, çocukların çocuklarına...) veremez.

İddet beklemekte olan boşanmış zevcesine de veremez. Çünkü buna vereceği zekâtın yararı kısmen de olsa kendisine ait bulunmuş olur. Oysa bu yarar, tamamen kendisinden kesilmiş bulunmalıdır.

İmamı Azam'a göre, bir kadın da zekâtını, fakir bulunan kocasına veremez. Çünkü âdete göre, aralarında bir menfaat ortaklısı vardır. İki İmama göre, kadın fakir olan kocasına zekâtını verebilir.

Temel ihtiyaçlarından başka nisab miktarı bir mala sahib olana da zekât verilemez; çünkü bu kimse zengin sayılır. İhtiyaçtan fazla olarak elde bulunan malın ticaret eşyası, nakid para gibi artan bir mal yahut ev ve ev eşyası gibi artmayan bir mal olması fark etmez.

Fakat zengin bir kimseye, nafile şeklinde olan bir sadakanın verilmesi caizdir. Bu yönü iledir ki, vakıfların sadaka kısmından sayılan gelirlerini vakfiye sendi gereğince, zengin kimselerin almaları da helâl bulunmuştur. Bu bir bağış ve ikram yerindedir.

Haşim Oğulları ile bunların azadlılarına zekât verilemeyeceği gibi, öşür, adak, keffaret benzeri diğer sadakalar da verilemez. Zekât ve bunun cinsinden sayılan şeyler, insanların yıkantısı sayılır. Haşim oğullarının şeref ve kıymeti böyle bir şeyi kabulden beridir. Bunlara ancak bir ikram ve hediye şekli ile sadaka verilebilir.

Haşim oğullarından maksad, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Efendimizin amcaları Hazret-i Abbas ile Haris'in evlad ve torunlarından ve Hazreti Ali ile kardeşleri Akil ve Cafer'in neslinden gelenlerdir. Bu şahısların, ihtiyaçlarına göre, Hazine'nin ganimetler kısmından payları vardır. Bu paylarını almadıkları takdirde, ihtiyaçtan kurtulmaları için, zekât verilebileceğini söyleyen fıkıh alımları de vardır.

Kendisine zekât verilecek kimse, zekâtı alma zamanında zekât almaya ehil bulunmalıdır. Bu ehliyetin sonradan kaybolması, peşin verilen zekâtın sihhatine engel olmaz.

Buna göre, bir malın zekâtı daha sene dolmadan bir fakire verildikten sonra, sene henüz sona ermeden o fakir zengin olsa veya ölse, o malın zekâtını yeniden vermek gerekmez ve böyle verilen zekât da geri alınamaz. Çünkü verilmesinden beklenen sevab kazanılmıştır.

Bir kimse zekâtını, zengin bir erkeğin (büyük ermemiş) küçük çocuğuna veremez. Çünkü bu çocuk, babasının mali ile zengin sayılır. Fakat zengin bir kadının

fakir ve yetim olan ve babası müslüman olan çocuğuna zekât verilebilir. Çünkü bu çocuğun nesibi, baba tarafından sabittir; anasının serveti ile zengin sayılmaz.

Yine, bir kimse zekâtını, zengin bir adamın fakir ve müslüman olanbabasına veya zengin bir adamın fakir ve müslüman olan (büluğa ermiş) büyük çocuğuna veya o şahsin fakir ve müslüman zevcesine verebilir. Çünkü bunlar birer şahıs olarak tasarrufa ehildirler, birbirlerinin serveti ile zengin sayılmazlar.

Zekât, müslüman olmayanlara verilemez. Çünkü zekât müslim olan fakirlerin hakkıdır. Bir hadis-i şerifde: "Zekâti, müslümanların zenginlerinden alıp fakirlerine veriniz." buyru muştur. Bunun için müslüman olmayanlar zekât vermekle yükümlü degillerdir. Bu ibadet, müslümanlara ait dinî ve ictimâî (sosyal) bir görevdir. Bu görevde ortaklık etmeyenlerin bundan faydalananma hakları olamaz.

Yalnız İmam Züfer, zekâtın zimmîlere (İslâm idaresi altındaki gayri müslimlere) de verilmesini caiz görmüştür. Çünkü zekâttan maksad, bir ibadet yolu ile muhtaç kimseleri ihtiyaçtan kurtarmaktır. Bu maksad da, fakir zimmîlere zekâtı vermekle elde edilir. Bununla beraber nafile sayılan sadakaların zimmîlere verileceğinde ittifak vardır.

Zekâtı akrabaya vermek daha faziletlidir. Şöyled ki: Önce muhtaç olan erkek veya kız kardeşlere, sonra bunların çocuklarına, sonra amcalara, halalara, sonra bunların çocuklarına, sonra dayılara, teyzelere ve bunların çocuklarına, daha sonra akraba sayılan diğer yakınlara vermek daha faziletlidir. Bunlardan sonra da fakir komşulara ve meslek arkadaşlarına vermekte fazilet vardır.

Zekâti, malın bulunduğu yerdeki fakirlere vermelidir. Yıl sonunda başka memleketlerdeki fakirlere gönderilmesi mekruhtur. Ancak kendilerine zekât gönderilecek kimseler, akraba iseler veya malın bulunduğu yerdeki fakirlerden daha muhtaç iseler, o zaman uzakta olan bu gibilere gönderilmesinde kerahet olmaz.

Bununla beraber zekâti, daha senesi dolmadan başka bir memlekete göndermekte bir sakınca yoktur.

Bayramlarda ve diğer günlerde muhtaç olan hizmetçilere veya çocuklara veya müjde getiren fakir kimselere verilecek bahşilerin zekât niyeti ile verilmesi caizdir.

Verilen bir zekât, fakir tarafından veya fakir olan çocuğun ve mecnunun velisi veya vasisi tarafından alınmadıkça tamam olmaz.

Fakir olan bir bunağın veya büluğa yaklaşmışın veya paranın kıymetini bilip aldanmayacak bir yaşıta bulunan çocuğun zekâtı alması yeterlidir.

Bir kimse zekâtını vermek için araştırma yapıp zekâta ehil olduğunu anladığı bir adama zekâtını verir de, gerçekten o adamın zekâta ehil olduğu meydana

çıkarsa, ittifakla bu zekât caiz olur. Aksine durumu anlaşılamaz veya zengin olduğu sonradan meydana çıkarsa, İmamı Azam ile İmam Muhammed'e göre, yine zekât geçerli olur.

Fakat araştırma yapmaksızın ve zekâta ehil olup olmadığını hiç düşünmeden zekât verilecek olsa, geçerli olursa da, zekâta ehil olmadığı sonradan meydana çıkarsa, yeniden zekâtı vermek gereklidir. Çünkü araştırma içinde noksanlık yapılmıştır.

Zekâta ehil olup olmadığından şübhе edilen bir kimseye araştırma yapmaksızın verilen zekât, geçerli olmamak tehlikesindedir. Eğer sonradan o kimsenin fakir olduğu meydana çıkmış olursa, zekât yerini bulmuş olur, değilse olmaz.

FİTRE SADAKASI

Fitre sadakası, Ramazan ayının sonuna yetişen ve temel ihtiyaçlarından başka en az nisab mikdarı bir mala sahip bulunan her müslüman için verilmesi vacib olan bir sadakadır. Buna yalnız "Fitre"de denir. Fitrat sadakası, sevab için verilen yaratılış ikramı demektir.

Fitre sadakasının vacib olması, zekatın farz kılınmasından öncedir. Orucun farz kıldığı yıla rastlar. Bu bir yardımlaşmadır, orucun kabulüne ve can çekişme ile kabir azabından kurtuluşa bir yoldur. Yoksulların ihtiyaçlarını gidermeye, bayram gününün sevincine katılmalarına bir yardımındır. Bu yönü ile fitre sadakası, insanlık için bir hayır ve bir görevdir.

Fitre sadakası, Ramazan Bayramının birinci günü fecrin doğuşundan itibaren vacib olursa da, bundan önce ve bundan daha sonra da verilebilir. Önceden verilmesiyle fakirler bayramlık ihtiyaçlarını gidermiş olurlar.

(Üç İmama göre, fitre sadakası Ramazanın son akşamında güneşin batmasından itibaren vacib olur. Bayramdan sonraya bırakılması ile bu sadaka düşmez, kaza edilmesi gereklidir.)

Fitre sadakası, nisab mikdarı bir mala sahib olan her hür müslüman için vacibdir, ister çocuk olsun, ister mecnun olsun... Bunların velileri, bunların mallarından bu sadakayı vermezlerse, kendileri baliğ olduktan veya iyileştiğten sonra bu sadakayı ödemekle yükümlü bulunurlar. Bu mesele, İmamı Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göredir.

İmam Muhammed ile İmam Züfer'e göre, bunlara fitre sadakası vacib olmaz. Bu gibilerin babaları veya vasileri bu sadakayı onların mallarından verirlerse, onu ödemek zorunda olurlar. Bu sadakayı onlar adına vermek,babalar üzerine vacib olur. Fitrelerini babalar kendi mallarından verirler.

Bu nisabdan maksad, iki yüz dirhem gümüş veya yirmi miskal altın veya bunların kıymetine denk bir maldır. Bu mal, temel ihtiyaçlardan (borçtan, oturulan evden, ev eşyasından, bineceği at ve kuşanacağı silâhdan, ailesinin bir aylık veya bir yıllık geçiminden) fazla bulunmalıdır. Bu fazla malların para veya ticaret malı olması şart değildir. Bu fazla olan mal üzerinden bir yıl geçmesi de aranmaz.

İşte bu mikdar bir mala sahib olan her müslüman için zekât almak veya vacib olan sadakaları kabul etmek haramdır. Üzerlerine kurban kesmek de vacibdir.

(Üç İmam'a göre, Bayram günü ile bayram gecesine mahsus olmak üzere, kendi ile aile halkın yiyeceklerinden ve temel ihtiyaçlarından fazla fitre mikdari bir mala sahib olan bir müslüman için fitre sadakası vacib olur.)

Ramazan Bayramının ilk günü fecrin doğusundan önce vefat eden veya fakir düşen veya fecrin doğusundan sonra dünyaya gelen veya (İslâma giren) bir müslümana fitre sadakası vacib olmaz. Fakat fecirden sonra ölen bir müslümana vacib olur. Eğer vasiyet etmişse, terekesinin üchte birinden ödenir. Varislerin kendi mallarından vermeleri de caizdir.

Nisab mikdari mal, fitre sadakasının vücubundan sonra telef olsa fitre düşmez, çünkü verilmesi için önceden bir imkân hasıl olmuştu. Zekât ise böyle değildir, onda kolaylığı gerektiren bir imkân gereklidir.

Ramazanda bir özür sebebiyle oruç tutamayan kimseye de fitre sadakasını vermek vacibdir. Hasta, yolcu ve takatsız kalmış ihtiyar gibi...

Nisaba malik olan bir mü'min hem kendisi, hem bunak ve mecnun olan evladı, hem küçük yaşta olan çocukları ve hem de hizmetinde bulunan köle ve cariyeleri için fitre sadakasını vermekle yükümlüdür. Köle ve cariyeleri müslüman olmasalar da, bunlar için fitre vermesi yine vacibdir. Fakat ticaret için olan köle ve cariye-leden örtürü fitre vermek gerekmez. Çünkü bunlar zekâta bağlıdırlar. Bir maldan hem zekât, hem de fitre vermek olmaz. Bunlar birleşmez.

Yukarda açıklandığı gibi, İmam Muhammed'e göre, zengin olan çocuklar için de fitre sadakası vermek babalarının malına düşen bir borçtur.

Fakir bir çocuğun babası ölmüş olursa veya fakir düşerse, dedesi (babasının babası) nisaba malik ise, çocuğun babası yerine geçer ve fitre sadakasını verir. Bu-nunla beraber sahib görülen bir görüşe göre, bu çocuk için fitre vermek dedesi üzerine vacib olmaz.

Bir kimse, kendi zevcesinin ve akıl sağlığı yerinde büyük evlâdının fitre sadakasını vermekle yükümlü olmaz. Çünkü bunlardan her biri kendi başına tasarruf hakkına sahib mükellef kimselerdir.

Onun için bunlardan her biri nisaba malik ise, zekâtını kendi malından vereceği gibi, fitre sadakasını da kendi malından vermekle yükümlüdür.

Aynı zamanda sadakalarda bir ibadet mânâsı vardır. Koca, zevcesine ait bir ibadet görevini yüklenmek için evlenmemiştir.

Bir kimse, zevcesinin veya büyük yaştaki evlâdının fitrelerini onların izinleri ile kendi malından verecek olsa yeterli olur.

Bunlar kendi idaresinde ve geçimi altında bulundukları takdirde izinleri olmaksızın vermesi de yeterlidir. Çünkü bu durumda âdet bakımından izin var sayılır. Aile arasında bulunan diğer şahıslar hakkında da hüküm böyledir. Gerçek yönden veya âdet bakımından izin gereklidir. Çünkü fitre sadakasında niyet bulunmalıdır, niyetsiz verilemez. Böyle bir izin ise, niyet yerine geçer.

(İmam Şafî'ye göre, zevcenin fitre sadakası, kendisi zengin olsa bile, kocasına aittir. Kendilerine ücret tayin edilmeyen hizmetçiler hakkında da hüküm böyledir.)

Bir kimse, kendi geçimi altında bulunsalar bile, babasının ve annesinin fitre sadakasını vermekle yükümlü değildir. Baba fakir olduğu halde mecnun ise, fitresini vermek zorundadır.

Fitre sadakası dört cins maldan belli bir mikarda verilir. Şöyled ki:

Buğdaydan yarım sa' (Iraklı) ki, beş yüz yirmi dirhem verilir. Buğdayunu ile kavutu da, buğday hükmündedir. Arpadan, kuru üzümden ve kuru hurmadan da bir sa' (bin kırk dirhem) verilir. Bunların yerlerine kıymetlerinin verilmesi de caiz hatta daha faziletlidir. Fakat fakirlerin ihtiyacı bunların kendilerine daha çok ise, o zaman kendilerini vermek daha iyi olur.

(Bir sa' (Iraklı), 1040 şer'i dirhemdir. 910 örfi dirheme eşittir. O halde 520 şer'i dirhem de 455 örfi dirheme eşittir. Küsurlara bakılmazsa, 1040 şer'i dirhem 2917 kg.'dır. 1040 örfi dirhem de 3.333 kg. eder.

O halde, 520 şer'i dirhem 1.458 kg.'dır. 520 örfi dirhem de 1.667 kg.'dır.

Bir kg 357 şer'i dirheme ve 312 örfi dirheme eşittir. Bir kilo mikdarındaki bir şeyin, bir buğdayın fiati elli lira kabul edilecek olsa, 1.667 kg. buğdayın tutarı, $1.667 \times 50 = 83$ lira 35 kuruş olur.)

Burada dirhemden maksad, zekât nisabında olduğu gibi, şer'i dirhemdir. Bunuyla beraber her beldenin örfde kullandığı dirhem ölçüsünü esas kabul etmek gerektiğini söyleyenler de vardır. Örfi dirhem daha fazla olduğu için, fitre sadakasını bundan vermek ihtiyata uygundur ve ziyade sevabı vardır.

(Üç İmama göre, fitre sadakası buğdaydan da bir sa'dır. Fakat bu sa'dan maksad, Irak sa'yı değil, Hicaz sa'yı olan $693 \frac{1}{3}$ dirhem miktarıdır.)

Fitre sadakası için buğday, arpa, üzüm ve hurma birer değişmez ölçüdür. Çünkü bunlardan maksad, fakirin bir günlük ihtiyacını gidermektir. O da bunlarla karşılanır. Eğer belli bir para ölçü olarak gösterilmiş olsaydı, bu gaye elde edilemezdi. Çünkü yiyeceklerin fiyatı zaman zaman değişmektedir, belli para bazı yılarda bu maksadı karşılar ve bazan da karşılaşamazdı.

Fitre sadakası, zekât gibi niyet edilerek fakirlere temlik şekli ile verilir.

Yemeğin ikramı şeklinde verilemez.

Bu niyet, mali ayırmak yapabilecegi gibi, fakire verirken de yapılabilir.

Ancak fakire bunu verirken fitre olduğunu söylemek gerekmez.

Fitre sadakasını, aralarında zevciyet veya doğum bakımından ilgi bulunanların birbirlerine vermesi sahih değildir. Bir kimse fitresini, fakir olan karısına, babasına ve oğluna veremez.

Fitre sadakası, İmam Ebu Yusuf ile İmam Şafî'ye göre, fakir olan zîmmîlere de verilemez. Fetva da bu şekildedir. Çünkü bunun verilmesindeki maksad, bayram gününde fakir müslümanların ihtiyaclarını gidererek onların da bayrama sevinçle katılmalarını sağlamaktır. Bu maksad, fitrenin zîmmîlere verilmesi ile elde edilmez. Bununla beraber, fitrenin zîmmîlere verilebileceğini söyleyen alimler diyorlar ki: Bu sadakadan asıl maksad, mutlak olarak fakirlerin ihtiyacını bir ibadet niyeti ile karşılamaktır. Bu maksad, fakir zîmmîlere verilmekle de kazanılır. Çünkü onlara verilecek sadaka da bir ibadettir.

Bir kimse fitresini bir fakire verebilecegi gibi, birkaç fakire de dağıtabilir. Birçok kimseler de, fitrelerini birkaç fakire verebilecekleri gibi, bir fakire de verebilirler.

Fakat bir görüşe göre, bir fitre birkaç kimseye verilemez.

Birkaç fitre, gerek aynen ve gerek kıymet olarak sahiblerinin izni ile karıştırılmış bir halde fakirlere verilebilir. Her fitreyi diğerinden ayırmaya gerek yoktur. Bununla beraber fitrelerin ayrı ayrı verilmesi ihtiyata daha uygundur.

Fitre sadakası, yükümlünün bulunduğu yerdeki fakirlere verilmelidir. Başka yerlere gönderilmesi mekruhtur.

وَاللّٰهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى أَعْلَمُ الصَّوَابَ وَيُرِجِي مِنْ كَمَالٍ كَرِيمٍ التَّوْفِيقُ
وَالثُّوَابُ

"Eksiklikten ve fazlalıktan münezzeх ve yüce olan Allah, doğruluğu daha iyi bilir ve O'nun kereminiн kemâlinden başarıya ulaşmasını ve mükâfatlandırmasını umulur."

Hac Kitabı

HAC İLE UMRENİN MAHİYETLERİ

Hac, lugatta saygıdeğer makamları ve diğer yerleri ziyaret kasdında bulunmaktadır.

Din deyiminde ise: "Arafat'da özel vaktinde bir miktar durmakdan ve ondan sonra Kâbe-yi Muazzama'yı usulü üzere tavafl ederek ziyaret yapmaktan ibarettir.

Hac yapan kimseye Hâcc (Hacı) denir. Bunun çoğulu "Hüccac"dır.

Umre, lugatta ziyaret manasınadır. Din deyiminde: "Kâbe-yi Muazzama'yı tavaflan ve Safa ile Merve denilen iki yer arasında sa'y etmekten (koşar gibi gidip gelmekten)" ibarettir. Bunun için belli bir zaman yoktur. Senenin her mevsiminde yapılabilir.

Yalnız Arefe günü ile Kurban bayramının dört gününde yapılması mekruhtur. Ramazan ayında yapılması mendupdur.

Umre, müekked bir sünnettir. Bunu yapan kimseye "Mütemir" denir.

Farz olan hacca, Hacc-ı Ekber dendiği gibi, umreye de "Hacc-ı Asgar" denilir. Bununla beraber Arefe günü cumaya rastlayan bir farz hacca da "Hacc-ı Ekber" denilmektedir.

(Umre, İmam Malik'e göre de bir müekked sünnettir. Fakat İmam Şafii'ye göre, ömrde bir defa hemen yerine getirilmesi gerekmeyen bir farz-ı ayndır. Hanbelilere göre, hemen yerine getirilmesi gereken bir farzdır.)

HACCIN NEVİLERİ

Hac, farz, vacib ve nafile kısımlarına ayrıldığı gibi, ifrad hac ve kiran hac nevi lerine de ayrılır.

Şöyle ki:

1) Farz Hac, şartlarını kendisinde toplayan bir müslümanın ömründe bir defa yapmakla yükümlü olduğu hacdır.

2) Vacib Hac, nezredilen veya başlanılmışken bozulan nafile bir hacca karşılık, kaza edilecek olan hacdır.

3) Nafile Hac, bülüg çağına ermemiş olmakla mükellef bulunmayanın veya farz hacci yapmış bulunan bir kimsenin Allah rızası için nafile olarak yapacağı hacdir ki, bu hac tekrar tekrar yapılabilir.

(On iki yaşını bitirip henüz büluğa ermemiş olan erkek çocuğuna mürâhiç, dokuz yaşını tamamlayıp büluğa ermemiş olan kız çocuğuna mürâhiç denir.)

4) İfrad Hac, beraberinde umre yapmaksızın yalnız başına yapılan farz, vacib ve nafile hacdir ki, ihrama girerken yalnız hacca niyet edilir. Bunu yapana "Müfrid" denir.

5) Temettü Hac, hac mevsimide önce umre için ihrama girilip umre yapıldıktan sonra, aynı mevsiminde daha yurda dönmeden tekrar ihrama girerek usulü üzere yapılan farz hacdir. Bu hacci yapana "Mütemetti" denilir. Bu, ifrad haccinden daha faziletlidir.

6) Kiran Hac, hac aylarından önce veya hac ayları içinde mikattan evvel veya mikatta, umre ile farz hacci bir ihramda toplayıp, bir niyetle umre yapıldıktan sonra usulü üzere yerine getirilen hacdir. Bu şekilde hac yapılması Temettü hac yapılmasından daha faziletlidir. Bu hacci yapana da "Karin" denir. Bunların açıklaması ve uygulamaları ilerde gelecektir.

Haccın farz, vacib ve sünnet olan herhangi bir işine "Nüsük" denir. Bunun çوغulu "Menasik" dir. Bu söz, aslında ibâdet ve su ile bir şeyi temizlemek demektir.

HACCIN RÜKÜNLERİ

Haccın rükünleri, mahiyetini teşkil eden farzları ikidir. Biri, Arafat'da bir müddet beklemek, diğeri de Kâbe-i Muazzama'yi farz manada tavaf etmektir.

Arafat, Mekke-i Mükerreme'nin güney doğusunda, altı saat uzaklıkta bulunan bir yerdir. Hac yapacaklar için Arafat'ta durma zamanı, Zilhicce ayının dokuzuna rastlayan Arefe gününü zeval vaktinden itibaren Kurban bayramı ilk gününün fecrinin doğuşuna kadar olan zamanın herhangi bir kısmıdır. Bu müddet içinde bir dakika dahi olsa, beklemekle bu farz yerine gelmiş olur. Bu Arafat'da uyanık bir halde durmakla, uyumak veya baygınlıktan kaçınmak halleri eşittir.

Belirtilen müddetten önce veya sonra Arafat'da durmakla "Vukuf" farizası yerine getirilmiş olmaz. Ancak Zilhicce'nin hilalinde şübheler olur da Zilkade otuz gün olarak tamamlanmış bulunur ve sonradan Zilkade'nin yirmidokuz gün olduğu anlaşılrsa, bu taktirde Arafat'da durmanın ilk Kurban Bayramı gününe rastlamış bulunması istihsan yolu ile caizdir ve yeterlidir.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Hacıların Arefe günü sanarak Arafa'da durdukları günün Terviye (Zilhicce'nin sekizinci) günü olduğu anlaşılsa, bu bekleme yeterli olmaz. Arefe günü tekrar durmaları gereklidir. Şu kadar ki, bütün insanlar tarafından vakfe ve farz tavaf yapıldıktan sonra haccın sahih olmadığına (bir gün önce yapıldığına) dair ortaya çıkacak haberler ve şahidlilikler artık dinlenmez.

Arafat meydanının ortasında "Cebel-i Rahmet" yanında kibleye karşı durulup Allah'a ayakta dua edilmesi daha faziletlidir. Burası, manevi değeri çok büyük olan bir yerdir. Dünyanın her tarafından akıp gelen, yurduları, dilleri ve renkleri başka başka olan; fakat düşünce ve gayeleri bir olan yüz binlerce müslüman, Arafa'ta kefenlere bürünmüş, kabirlerinden dirilip Mahşer meydanına toplanacak bir muhteşem insan kitlesini andırır. Bunların hep birden duygulu bir dille Allah Teâlâ Hazretlerini tevhid ve tebcile başlamaları, Allah'dan bağış dilemeleri ve ikram beklemeleri, melekleri bile heyecana getirecek yüksek ve ruhanı bir manzara meydana getirir.

Şüphe yok ki, Allah Teâlâ Hazretleri, bu garib kullarına lütfedecek ve meleklerine söyle hitab buyuracaktır: "Şu uzak ülkelerden gelip toz-toprak içinde kalmış, kıyafetleri perişan bir halde, benim rahmet ve yardımımı dileyen kullarımı bakınız! Ben şanı yüce, onları bağıylayacağım ve mağfiretime erdireceğim." Böylece feyz ve bereketi nihayetsiz olan Yüce Allah'ın rahmet ve yardım denizleri dalgalandırıp duracaktır.

Ne kutsal bir tecelli, ne yüce bir başarı!..

(İmam Malik'e göre Arafa'ta bekleme müddeti, Arefe günü güneşin zevalinden gündüzün fecrine kadar devam eder. O günün güneşin zevalinden batışına kadar, bir an bile olsa, beklemek vacibdir. Güneşin batışından sonra da bir miktar beklemek gereklidir ki, farzdır.)

Kâbe-i Muazzama, Mekke-i Mükerremâ şehrinde Allah Teâlâ'nın emri ile İbrahim 'aleyhi's-selâm'ın ilk olarak ve yenilemek suretiyle yapmış olduğu dört köşeli ve yüksek mübarek bir binanın işgal ettiği kutsal bir yerdir. Burası bütün müslümanların kibledir. Bu kiblegâha, ilâhî bir mabed ve ilâhî rahmetin tecelli kaynağı olmasından dolayı Beytullah, Beyt-i Muazzam adı verilmiştir.

Kâbe-i Muazzama, Harem-i Şerif ve Mescidü'l Haram denilen büyük bir Mescidin ortasında bulunmaktadır. Bu mescidin etrafında kubbeler vardır. Geri kalan kısmı açıktır. Yedi minaresi, birçok kapıları, içinde minberi, Zemzem kuyusu ve İbrahim 'aleyhi's-selâm'ın makamı vardır.

Ziyaret tavafına gelince:

Bu, Arafat'da vakfeden sonra Kâbe-i Muazzama'nın etrafında yedi defa dolaşmaktan ibarettir ki, bunun dört defası farz olan bir rükündür.

Ziyaret tavafının vakti, Kurban Bayramının ilk günü fecir doğuduktan sonra hayatın son gününe kadar uzayan bir zamanın herhangi bir kısmında yapılacak bir tavaf ile hac farizası tamamlanmış olur.

TAVAFIN MAHİYETİ VE NEVİLERİ

Tavaf, lugatta ziyaret etmek ve bir şeyin etrafında dolanmak mânâsınaadır. Tavaf edene Taif ve tavaf edilen yere de Metaf denir.

Din deyiminde tavaf, Kâbe etrafında yedi defa dönmekten ibarettir.

Şöyle ki:

Kâbe'nin güney tarafındaki bir köşesine Rükn-ü Hacer ve diğer köşesine Rükn-ü Yemani denir.

Rükn-ü Hacer'de, Hacer-i Esved denilen mübarek bir taş vardır ki, tavafa bu radan başlanır. Beyt-i muazzama sola alınarak, Kâbe'nin kapısına doğru gidilmek suretiyle Beyt'in çevresinde dolaşılır.

Böylece Hacer-i Esved'den başlayarak yapılan bir dolaşım yine orada tamamlanmış olur. Buna bir "şavt" denir. Aynı şekilde yedi defa yapılan şavt ile tavaf biter.

Tavaf, bir nevi namazdır. Allah Teala'ya heyecan ve muhabbetle şavt tazimin bir nişanesidir. Allah'ın arşı etrafında dolaşan kutsal meleklerin hallerine bir benzeyiş şeklidir.

Kâbe-i Muazzama, bu yaşanılan âlemde, göremediğimiz melekler âlemindeki ilahî makamın bir görüntüsü yerindedir. Bu maddi Beyt'in çevresindeki beden hareketleri, melekler âleminde Arş çevresinde yapılan ruhani hareketlerin birer işaretidir.

Gerek tavafa başlarken ve gerek tavaf esnasında Hacer-i Esved'in önüne her geldikçe ona karşı durulur. Namaza durur gibi eller kaldırılır, tekbir ve tehlil getrilir. Mümkünse öpülür veya eller sürürlür. Bu da mümkün değilse, yalnız ona karşı eller kaldırılır, işaret yapılır ki, buna istilâm (selâmlamak) denilmektedir.

Hacer-i Esved'e böyle el koymak, Yüce Allah'a ibâdet ve itaat etmek üzere söz vermenin ve bunda kararlı olmanın bir nişanı demektir.

Tavafın nevilerine gelince: Bunlar aşağıda yazılılığı şekilde beş kısımdır:

1) Kudüm Tavafi: Taşradan Mekke-i Mükerreme'ye varlıncı ilk yapılan tavafdır. Bu tavaf, afaki (Mikat dışından gelenler) için sünnettir. Buna Tavaf-ı Lika da denir.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

(İmam Malik'e göre bu tavaf vacibdir.)

2) Ziyaret Tavafi: Arafat'dan döndükten sonra yapılan tavaftır. Buna "Tavaf-ı İfaze" denir. İşte haccin iki rüknünden biri bu tavafdır ki, dört şavtı farzdır.

3) Sader Tavafi: Hac esnasında Mina'da taşlar atıldıktan sonra, Mekke'ye inilince yapılan tavaftır. Buna "Veda tavafi" da denir. Bu tavaf, Mikat dışından gelenler (Afakî'ler) için vacibdir. Bununla hac işleri (menasik) tamamlanmış olur. Hacılar bu tavafla Kâbe'ye veda ederek vatanlarına dönmeye başlarlar.

(Bu tavaf, Şafii'lerde sünnettir.)

4) Nafile Tavaf: Mekke'de bulunan müslümanların Kâbe etrafında zaman zaman yaptıkları nafile tavafdır. Böyle bir tavaf, Mikat dışından gelenler için, nafile namaz kılmaktan daha faziletlidir. Çünkü onlar her zaman bu şerefi elde edemezler.

5) Umre Tavafi: Bunun dört şavtı umre'nin rüknünden olan tavafdır ve farzdır. Bunun yerine başka bir şey geçemez. Umre'de kudüm tavafi ile Sader tavafi yoktur. Umre'ye İhramla başlanır, tiraş olmak veya saç kısaltmakla umreye son verilir.

Tavaf esnasında tekbir ve tehlil getirilir, salât ve selâm okunur. Tavafta şavtları arka arkaya yapmak şart değildir. Bu tavaf henüz tamamlanmadan namaz için veya abdesti tazelemek için bırakılsa, tavaf bozulmaz. Geri kalan kısmı sonra tamaanabilir. Tavaf sırasında kadınların erkeklerle aynı hızada bulunmaları tavafi bozmaz.

HACCIN FARZ OLMASININ ŞARTLARI

Bir kimseye haccin farz olması için sekiz şart vardır:

1) Müslüman olmalıdır. Gayri müslimler hac ile mükellef değildir. Buna göre bir gayri müslim hac yaptıktan sonra müslüman olsa, diğer şartlar bulununca yeniden hac etmesi gereklidir.

Yine, bir mümin hac ettikten sonra, -Allah korusun- dinden çıkış da sonra tekrar tevbe ederek İslâmiyete dönse, diğer şartlar bulununca tekrar hac etmesi gereklidir.

2) Buluğa ermiş olmalıdır. Bir çocuk, aklı başında ve kâr ile zararı ayıracak durumda bile olsa, hac ile mükellef olmaz. Onun yapacağı hac nafile olur. Onun için buluğ çağına erer de hac şartlarını toplarsa, tekrar hac etmesi gereklidir.

Velisi ile beraber hacda bulunan çocuğa, velisi hac işlerini yaptırır. Taşları atırır, tavaf yapar ki, büyüğünce görevini daha iyi yapabilsin. Bu taşlamayı çocuk terk etse, bundan bir şey gerekmez. Çünkü çocuğa hac vacib değildir.

3) Akıl sahibi olmalıdır. Deli olanlar hacla yükümlü degillerdir. Bunlar iyileşir de hac şartlarını elde ederlerse, o zaman hac etmeleri gereklidir.

4) Hür olmalıdır. Köleler ve cariyeler hacla yükümlü degillerdir. Buların yaptıkları haclar birer nafıledir. Bunlar azad edildikten sonra diğer şartlara sahib bulunukları taktirde hac etmeleri gereklidir.

5) Haccın farz olduğunu bilmış olmalıdır. Şöyle ki: Küfür diyarında (dar-i harbde) gayri müslimlere ait bir memlekette bulunup İslâmı kabul eden bir kimse, haccın farz olduğunu bilmedikçe hac ile yükümlü olmaz.

Fakat İslâm ülkesinde böyle bilinmezlik özür sayılmaz. Onun için İslâm yurdunda bulunan bir gayri müslim, haccın farz olduğunu bilsin veya bilmesin, ihtiada eder de, şartlarına sahib bulunursa, hac ile mükellef olur.

6) Hac görevini güçlük olmaksızın gidip yerine getirmeye yeterli bir vakit bulunmalıdır. Bunun için bir kimse hac görevi için diğer şartlara tamamen sahip olduğu tarihten itibaren bu görevi yerine getirmeye elverişli bir vakit bulmadan ölürsse, bu farzla mükellef tutulmaz.

7) Hicaz'a gidip gelinceye kadar kendisinin ve aile halkının adete göre nafakaları bulunmalıdır. Temel ihtiyaçlardan sayılan malların bulunması ile hac farz olmaz. Fakat ihtiyaçtan fazla gelir getiren bir mal veya eşya bulunsa, bunları satıp hac etmek gereklidir.

Bir evde kira ile oturma da, haccın farz olmasına engel değildir.

Temel ihtiyaçlar için zekât bölümüne bakılsın!..

8) Kendi durumuna uygun binek vasıtası ve yolda yapacağı harcamaları karşılayacak parası bulunmalıdır. Buna Rahiliye, Zadü't Tarika (yol ağızına sahib bulunmak) denir. Şöyle ki:

Hac için yol ağızına ve binilecek vasıtaya gücü yeter olmak şarttır. Bu kudretin hac aylarında veya herkesin bulunduğu yerde haçların adet üzere hacca gidecekleri zamanda bulunması gereklidir.

Bu esnada temel ihtiyaçlardan başka, hacca yetecek kadar mala sahip olan kimseyin, diğer şartlara da sahip olması halinde, ona hac farz olur.

Bu malı başka yere harcayamaz. Harcansa, hac üzerinde borç kalmış olur.

Fakat bu zamandan önce elde edilen mal, bundan önce istenilen yere harcanabilir. Bundan dolayı kendisine hac görevi vacib olmuş sayılmaz.

Mesela:

Muharrem ayında hacca yetecek kadar mali olan kimse, bunu bir iki ay içinde başka bir yere harcayıp da, memlekette hacca gidilmesi adet olan bir zamanda

elinde mal kalmamış olsa, kendisine hac farz olmuş olmaz. Ödünç ve ikram suretiyle verilen azık ve binek yeterli sayılmaz. Bu ikram, mihnet altında bırakmayacak kimseler tarafından olsa bile hüküm aynıdır. Onun için Hac etmek üzere bağış yapılan bir malı kabul etmek her halde gerekmez.

Bununla beraber Mekke-i Mükerreme'ye onsekiz saatten yakın bulunan yerlerdeki müslümanlar için yaya yürümeye güçleri olunca binek bulunması şart değildir.

(İmam Malik'e göre, azık ve binit için yeterince imkân sahibi olmak şart değildir. Bu konuda Mekke'ye gidip en düşük şartlarla hac işlerini yerine getirmeye imkân bulunması yeterlidir. Onun için fazla güçlük bulunmaksızın yaya olarak veya kira ile karşılayabileceğin bir binek ile hac etmeye ve yiyecek harcamalarını sanatı ile yolda yürüdüükçe elde etmeye gücü olan bir müslümana canı ve malı için bir tehlike yoksa, hac farz olur. Yurdunda ailesine bir nafaka bırakıp bırakmaması fark etmez. Ancak nafakasız kalmakla helâk olmaları korkusu olunca, o zaman hac ile yükümlü olmaz.)

HACCİN YAPILMASINI GEREKTİREN ŞARTLAR

Haccin yerine getirilmesinin farz olması için şu beş şart vardır:

Şöyle ki:

1) Beden sağlıklı olmalıdır. Onun için hac görevini yerine getirebilmek için vücut sağlığına sahip olmayan kimseye hac farz olmaz. Kör ve kötüüm olanlar da böyledir. Fakat İki İmam'a ve İmam-ı Azam'dan bir rivayete göre, kendisini koruyup yol gösterecek kimsesi bulunan âmâya (iki gözü köre) diğer şartlara sahip olunca hac etmesi farz olur.

2) Haccin yerine getirilmesi için arzî engeller bulunmamalıdır. Bir kimse tutuklanırsa (habsedilirse) veya zorla hacdan engellenirse, hac ile yükümlü olmaz.

3) Yol emniyeti bulunmalıdır. Yolda tehlike bulundukça, hacca gidilmesi farz olmaz.

4) Sefer mesafesinden (en az on sekiz saatlik bir uzaklıktan) hac yapacak bir kadın için yanında kocası veya müebbeden mahremi bulunan bir erkek bulunmak şarttır. Bunların akıllı, bülüga ermiş veya büluğ çağına gelmiş olmaları gereklidir.

Beraberinde böyle bir kimse bulunmayan bir kadın için hac, farz değildir.

Kendisine hac farz olan bir kadının yanında böyle bir mahremi bulunduğu takdirde, kocası onu hacdan alıkoyamaz. Çünkü böyle bir farzı yerine getirmek, koca hakkından önde gelir.

Genç bir kadının yalnız süt kardeşi veya damadı ile hac etmesi, zamanın bozukluğu bakımından bazı alımlere göre caiz görülmemiştir.

5) Hacca gidecek kadın, kocasından boşanmış veya kocası ölmüş ise, iddeti bitmiş olmalıdır. Böyle bir iddet bekleme içinde bulundukça kadın hacca gidemez. Öyle ki, yola çıktıktan sonra Mekke'ye en az onsekiz saat uzak bir yerde iken kocasının orada ölmesi gibi bir sebeple iddet bekleyecek olan kadının, o yerden iddeti bitmeden önce çıkmaması gereklidir.

HACCIN SIHHATİNİN ŞARTLARI

Hac görevinin sahih olarak yerine getirilebilmesi için şöylece dört şart vardır:

1) İslâm olmak. Bu, haccin farziyetinin şartı olduğu gibi, sıhhatinin de şartıdır. Bir gayri müslim haccettikten sonra müslüman olsa dahi, önceden yapmış olduğu bu hacci sahih olmaz.

2) Özel yerlerde bulunup görev yapmış olmak. Bu yerlerden maksad, Arafat ile Kâbe'dir. Onun için Arafâ'ta vakfe yapmadıkça (beklenmedikçe) ve Kâbe'yi tavafl etmedikçe hac sahih olmaz.

3) Belli bir vakit olmak. Bundan maksad, Arafâ'taki vakfe zamanıdır ki, Arefe gününün zeval vaktinden Kurban Bayramı fecrinin doğuşuna kadar devam eden bir zamandır. Ziyaret tavafinin vakti ise, daha önce belirtildiği gibi, hayatın sonuna kadardır. Fakat bu tavafin vacib olan vakti, nahr (kurban) günleri, Kurban Bayramının ilk üç günüdür.

Bununla beraber İfrad haccının, Temettü haccının, Kiran haccının hac görevlerini (menasikini) yapmak için yine belli bir vakit vardır. Bu da Şevval ve Zilkade ayları ile Zilhicce ayının ilk on günüdür. Bu aylara Hac Ayları, Hac Mevsimi denir.

Bu aylar içinde en son hac vakti, Arefe günü ile Kurban günüdür. Arefe günü zevalden sonra Arafâ'ta az veya çok bulunup, Bayramın ilk gününde ziyaret tavafini yapan kimse, hac farzını yerine getirmiştir.

(Şafilere göre de, Arafâ'ta vakfe zamanı, Zilhicce ayının dokuzuncu günü zeval vaktinden sonra onuncu günün fecrine kadardır. Bu zaman içinde biran bile olsa vakfe yeterlidir.)

4) Hac niyeti ile ihram yapmış olmak. Şöyle ki: İhram, hacci veya umreyi veya her ikisini yerine getirmek için, mübah olan şeylerden bir kısmını geçici bir zaman için kendine haram kılmaktır, bunları yapmaktan sakınmaktr. Bu ihram, hacca veya umreye veya hac ile umreye niyet etmek ve "telbiye" getirmekle meydana gelir.

Telbiye, şu sözleri söylemektir:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ
إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ

"Lebbeyk Allâhümme, Lebbeyk Lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk. Înne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mûlk. Lâ şerîke lek"

Anlamı: "Allah'ım! Ben, Senin emrine boyun eğerim ve hazırlım. (Buyur.) Senin ortağın yoktur. Senin davetine ihlasla uyarım, Senin ortağın yoktur. Şüphe yoktur ki, hamd da nimet de Sana mahsustur, mülk de. Senin ortağın yoktur."

İhram yapana "muhrim" denir. Muhrim olmayana da "Helal" denir. İhlal da, ihramdan çıkmak ve bir şeyi harem sahasından dışarıya çıkarmak manasına gelir.

İhram, Beytullah için bir tazim alâmetidir. Öyle ki, dışardan bir iş ve ticaret için gelen bir müslüman, hac ve umre niyetinde bulunmasa da, yine ihrsamsız olarak Harem bölgесine giremez. Bu haramdır, hürmete aykırıdır.

İhrama giren bir erkek, dikişli elbiselerini çıkarır. Bir peştemal kuşanır. Üzerine de bir omuz havlusu alır. Başını ve ayaklarını açık bulundurur. Temizlenir, yıkanır ve abdest alır. İki rekât namaz kılır. Yüksek bir sesle "Lebbeyk Allahümme Lebbeyk..." diye telbiyede bulunur. Zevcesi ile cinsel ilişkiye terk eder. Zevcesini okşayıp öpmez. Güzel koku sayılan misk, anber ve kâfur gibi şeyleri sürünmeye. Bunları yatağına da sürmez. Kara av hayvanlarını avlamaz, avlayanlara da hayvanı göstermez. Harem bölgesindeki yeşil otları ve yeşil ağaçları kesip koparmaz. Saçlarını kesmez ve kısaltmaz, tiraş etmez. Hac veya umre işini tamamlayıcaya kadar bu yasakları gözetir.

Kokusundan hoşlanılacak her şey Tib (güzel koku) sayılır.

İhrama giren kadınlar elbiselerini çıkarmazlar, başlarını ve ayaklarını açık bulundurmazlar. Telbiye getirirken seslerini yükseltmezler.

İhrama girenlerin çadır altına sokulmaları, şemsiye tutmaları, yüzük takmaları, bellerine kemelerini bağlamaları, kolları içine sokup giyinmeksiz sırtlarına palto gibi bir şey almaları haram değildir.

Yalnız farz hac için veya Temettü hacci ile Kırân hacci için Şevval ayının birinci gününden Zilhicce'nin dokuzuna kadar herhangi bir günde İhrama girebileceği gibi, bundan önce de girilebilir. Çünkü İhram, haccın şartıdır. Şart ise, meşrutun vaktinden daha öne geçebilir, bu caizdir. Abdest almanın (taharetin) namaz vaktinden öne geçmesi gibi... Ancak İhrama daha önce başlanması, zamanın uzaması bakımından sakincalı olacağı için mekruhtur. Çünkü İhram sebebiyle yasak olan şeylerden korunmak, uzun zaman için kolay değildir.

(Şafii'lere göre hac için, hac aylarından önce ihrama girmek caiz değildir. Ancak umre için girilmiş olur.)

MİKAT İLE İLGİLİ BİLGİLER

Hac için afaktan (Mikat dışından) gelenler için ihrama girecekleri belli yerler vardır ki, bunlar beş yerdir. Bunların her birine "Mikat" denir. Çoğu "Mevakıt"tır.

Bunlar "Zülhuleyfe, Zati Irak, Cuhfe, Karn, Yelemlem" denilen yerlerdir.

Bu yerlere gelmeden önce ihrama girilebilir. Öyle ki, Süveyş yolu ile hacca gidenler "Rabiğ" hizasında ihrama girerler. Burası Şamlıların mikatı olan ve Mekke'ye üç merhale uzakta bulunan, bugün izi kalmamış "Cuhfe" kasabası yakınındadır.

Bir hac yolcusu, ihrsız olarak mikatı geçerse bakılır: Eğer henüz hac işlerini (menasikini) yapmaya başlamadan mikata dönerse, ihrama girerek telbiyede bulunur. Böylece kendisine bir ceza gerekmez. Fakat mikata dönmez de sonradan ihrama niyet ederse veya hac menasikinden birini yaptıktan sonra ihram için mikata dönerse, ceza olarak kurban (bir koynun kesmek) gerekir. Haccın kaçırılmasından korkulmazsa, mikata dönmek daha faziletlidir.

Mekke'de bulunanların hac için mikatları, bulundukları Mekke'dir. Bu şehirden ihrama girerler. İsterse Mekke halkından olmasınlar. Fakat umre yapmak için harem bölgesi dışına çıkar ve oradan çoğunuyla "Tenim" denilen yerden ihrama girerler. Bunun için bu yere Umre de denilmiştir.

Mekke şehri çevresinde belli bir sahaya "Mekke Haremi, Harem Bölgesi" denir. Bu bölgenin dışında olup mikatlara kadar uzayan sahaya da "Hill" adı verilir.

Hill bölgesinin Mekke'ye en yakın yeri, batı tarafından üç-dört mil uzaklıkta bulunan "Ten'im" adındaki yerdir.

Hill söyü, ihrama son vermek manasına da kullanılır.

Harem bölgesi ile mikatlar arasında bulunan kimseler, bulundukları yerlerden veya Mekke içinden ihrama girerler. Bunların yakınlıkları sebebi ile Mekke'ye girip çıkmamaları çok olacağını, onlara böyle bir kolaylık gösterilmiştir.

HACCIN FARZİYETİNİN SEBEBİ VE EDASININ FEVRİ OLUP OLMADIĞI

Hacı farz olmasına sebeb, Beytullah'ın (Kâbe'nin) bulunmasıdır. Bu kutsal mabedi ziyaret için Yüce Allah'ın emri ile hac farz kılınmıştır. Bu sebeb tekerrür etmediği için hacı farziyeti de tekrarlanmaz. Mükellef olan kimsenin ömründe bir defa hac etmesiyle bu farz yerine getirilmiş olur. Öyle ki, akıl ve baliğ olan bir

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

müslüman fakir iken yürüyerek hac yapmış olsa, sonradan zengin olmakla tekrar hac yapması gerekmekz.

Hac, Hazreti Peygamberin hicretlerinin dokuzuncu yılında farz kılınmıştır. Bu sene Rasûlullah Efendimiz sallallâhu 'alehi ve sellem tarafından Ebu Bekir Es-Siddîk (radîyallahu anh) Hac Emiri tayin buyurulmuştu. Hicretin onuncu yılında Peygamber Efendimiz Mekke'ye yönelik hac farızasını yerine getirmiştir.

Hac farızasını yerine getirmeye gelince, bu fevrî (farz olunca hemen yerine getirilmeli) midir yoksa ömrî (ömür içinde yapılması yeterli) midir? Burada iki görüş vardır. Bir görüşe göre, hac farızası ömrîdir. Yükümlü bunu hayatta bulundukça dilendiği sene yapabilir. Geciktirmesinden dolayı günah işlemiştir. Ancak hac farızasını yerine getirmeden ölüse günahkar olur.

Fakat sahîh görülen diğer bir görüşe göre, bunun edası (yerine getirilmesi) fevrîdir. Şartlarını kendinde toplayan kimsenin hemen zamanında hacca gitmesi ona farz olur. Bu tarihte hacca gitmezse günah işlemiştir. Öyle ki, sonradan bu şartları yitirse, hac üzerine borç kalır, bundan sorumlu bulunur.

Hac aylarında (mevsiminde) hac şartlarını kendinde toplayan ve yolculuğa yeterli bir müddet bulan kimseye de hac farz olur. Bu haccin farziyetinin yerine getirilmesi de bir görüşe göre ömrî ise de, daha sahîh görülen diğer bir görüşe göre fevrîdir. (Hemen o mevsimde hac yapmak gereklidir.)

HACCİN FARZİYETİNDEKİ ŞERİ'Hİ HİKMETLER

Bilindiği üzere, hac, İslâmın beş önemli esasından biridir. "İslâm dini beş esas üzerine kurulmuştur" hadis-i şerifi bunu bildirmektedir.

Hac, şartlarını kendinde toplayan her müslüman için çok kutsal bir farzdır. Namaz ile oruç birer bedeni ibâdettir. Zekât mali bir ibâdettir. Bu farz, hem bedende olan sıhhât ve selâmetin, hem de mal varlığının bir şükür görevi demektir.

Haccin yapılmasındaki değişik usûl ve adab, insanın ezeli ve ebedî olan mabduña yapacağı tazimatın, göstereceği kulluk tarzının, arzedeceği ihtiyacın en mükemmel şeklini kapsar.

İlim ve hikmet sahibi olan Yaratıcımızın kutsal bir mabedini ziyaret ederek yüce varlığına temiz kalble ve samimi duygularla yalvarıp yakarmak ve hürmette bulunmak, bir kul için ferahlık veren yüksek bir mânâ taşırlı.

Bundan başka bütün müslümanların kiblesi olan ve İbrahim 'aleyhi's-selâm gibi büyük bir peygamberin makamını içinde bulunduran yüce bir mabedde yapılacak ibâdet ve duaların sevab ve mükafatına nihayet yoktur. Resûlullah Efendimizin

içinde doğup büyüdüğü, İslâm güneşinin ilk doğmaya başladığı, İslâmiyetin binlerce kutsal anılarını içinde saklamış bulunduğu mübarek bir beldeyi ziyaretteki feyz ve bereket de her türlü düşüncenin üstündedir.

İslâm âleminin doğusundan ve batısından temiz bir heyecanla akan edip gelen binlerce dindaşın böyle kutsal bir yerde toplanmaları, aralarındaki din birliğini ve din kardeşliğini, din sevgisini canlandırmaları ve birbirlerinin durumlarını öğrene-rek fikir alışverişinde bulunmaları ne kadar büyük değer taşıyan bir harekettir.

Yolculüğün sağlık ve fikir yönünden sosyal faydalarını kabul eden yabancı milletler, dince mecbur olmadıkları halde, birçok zorluklara katlanarak dünyanın en uzak yerlerini gezip dolaşıyorlar. İslâmiyet ise, en yararlı bir yolculuğa bir kutsal ruh ve mecburiyet vermiş, müslümanları böyle bir yolculuğun sonsuz maddi ve manevi bereketlerinden faydalandırmıştır.

Farz olan hac görevini bir anlaşış içerisinde yerine getirecek müslümanların bundan ne kadar faydalananacakları pek aşikardır. Hele bu farzi yerine getirme mutluluğuna kavuşan anlaşılı bir müslümanın bu sayede birçok bilgiler kazanarak aydınlanacağı ve sonra dönüp kendi çevresini birçok yönden aydınlatacağı da şüphesizdir.

Sonuç olarak denir ki, haccın farz oluşundaki hikmet ve yararlar pek büyük-tür. İslâmın yayılmasına ve yükselmesine yöneliktir.

Zaten İslâm dininin emir ve tavsiye ettiği hangi ibâdet vardır ki, o müslümanların maddi ve manevi alanlardaki yükselmesini ve bereketini sağlamasın? Yeter ki müslümanlar kendi kutsal dinlerinin bu emir ve öğretelerini gereği üzere değerlendirek yerine getirmeye çalışmış olsunlar.

Ne mutlu mal varlığına ve beden sağlığına sahip olup da bu ve buna benzer din görevlerini yerine getirip başarınlara!..

HACCİN VACİBLERİ

Haccın vacibleri şunlardır:

1) İhraama mikat denilen yerlerden başlamak

Medine-i Münevvere tarafından hacca gidenler “Zül-Hüleyfe” den, Irak, Hora-san ve Maveraünnehr halkı “Zati Irak”tan,

Necidliler “Karn”dan,

Yemenliler de “Yelemləm”den ihraama girerler.

Yolları bu mikatlardan birine rastlamayan Müslümanlar da, bunlardan birinin hizasında bulunacak bir yerden ihraama başlarlar.

BÜYÜK İSLAM İLMİ HALİ

2) İhramın yasaklarını terk etmek: Dikişli elbise giyilmesi, av avlanması, ihramda iken saçların kesilmesi, çirkin söz söylemesi gibi...

3) Arafat'ta zevalden sonra güneş batıncaya kadar durmak.

4) Kurban bayramının birinci gününden, fecirden sonra ve güneşin doğmasından önce, bir saat bile olsa, Müzdelife'de durmak.

Müzdelife, Mekke'ye dört ve Arafat'a iki saatlik mesafede bulunan bir yerin adıdır.

5) Dört şavtli farz olan Ziyaret Tavafını yediye tamamlamak.

6) Ziyaret tavafını nahir (kurban kesme) günlerinden birinde (1.2.ve 3. günlerinde) yapmak.

7) Sader (veda) tavafi yapmak. Bu mikat dışından gelen ve afaki denilen hacılara aittir ki bu veda tavafindan ibarettir.

8) Tavaf esnasında abdestli olmak ve avret yerleri tamamen kapalı bulunmak.

9) Kâbe'yi tavafa daima Hacer-i Esved'in bulunduğu yerden (onun karşısından) başlayıp, Kâbe'yi sola alarak tavaf etmek. Bunu yürüyerek yapmak.

Hastalar ve güçsüzler omuzlar üzerinde taşınarak tavaf ettirilir.

10) Her tavaftan (yedi şavttan) sonra iki rekât namaz kılmak.

11) Tavafları Hatim denilen yerin dışından yapmak. Şöyled ki: Kâbe'de "Rükñ-i Iraklı" denir. Kâbe'nin altın olduğu, bu iki rükün arasında ve Hanefî Makamının önündedir. Bu olüğün akacağı yarımdairelik yer, bir yarımda duvarla çevrilmiştir. Bu duvara "Hatîm-Hazreti İsmail" ve bunun kuşattığı o yere de "Hicrû'l Kâbe" denir. Bu yerin bir kısmı Kâbe'den sayılır. Orada namaz klinir, dua edilir. Fakat bu yerin Kâbe'den olduğu, ahad haberi (tek kişilerin rivayeti) ile sabit olduğundan Beytullah'a yüzü çevirmeksiz bu duvara karşı namaz klinamaz. Bu duvarın her iki tarafı açiktır. İşte Harem-i Şerif için bu duvarın arkasından Kâbe tavaf edilir ki, bu vacibdir.

12) Hac mevsiminde Safa ile Merve arasında yürümek (sa'y etmek) ve buna Safa'dan başlamak. Özürleri olmayanların bunu piyade olarak yapmaları.

Safa ile Merve, Mescid-i Haram'ın hemen civarında yüksekçe birer tümseklerdir.

Bunlar, gidiş dönüşü olan büyük birer cadde ile birbirine bağlıdır. Safa'dan başlayıp Merve'ye dört, Merve'den Safa'ya üç defa gidip gelmek vacibdir. Bu yedi gidiş ve gelişe "Sa'y" denir.

Her defa Kâbe görülünceye kadar tümseklerin üzerine çıkarılır. Şimdi Merve tarafında yüksek binalar bulunduğu için Kâbe oradan görülmemektedir.

Farz hac için yapılan sa'y, Kudüm ve Ziyaret tavaflarından sonra yapıldığı gibi, Umre için yapılan sa'y da, Umre tavafindan sonra yapılır.

Bu sa'y yerine "Mes'a" denilir. Eni yaklaşık 20 metre, uzunluğu da 500 metredir.

(İmam Şafii'ye göre sa'y, haccin ve umrenin birer rüknüdür. Bunu yapmadan hac ve umre tamam olmaz.)

Bu şekilde hareket etmek, bütün kâinatın sahibi ve yaratıcısı bulunan Yüce Allah'a tazim ve dilekleri arz için Beytullah'ın mukaddes kapısı önünde şevk ve heyecanla gidip gelmenin, dileklerin kabulünü beklemenin bir işaretti demektir.

13) Mina denilen yerde küçük taş yığınlarına (cemrelere) ufak taşları atmak. Buna "Remy-i Cemerat = Taşları atmak" denir.

Şöyle ki:

Mekke şehrine iki saat mesafede bulunan Mina kasabasında birbirine bir ok atımı kadar uzak üç yerde taş yığını vardır. Bunlara Mina'dan Mekke'ye doğru sırası ile: "Cemre-i Ula, Cemre-i Vusta, Cemre-i Akabe" adı verilmiştir. Bu taş yığınlarının her birine Kurban Bayramını birinci, ikinci ve üçüncü günlerinde: "Bismillahi Allahü Ekber" denilerek yedişer taş atılır. Bu yedi taş birden atılsa, yeterli olmaz, bir taş yerine geçer.

Bu taşlar üç metre uzaklıktan atılır. Taşların cemre yakınlarına düşmesi de yeterli olur. İki metre kadar uzağa düşenler yeterli olmaz. Yeniden atılmaları gereklidir.

Taşları atacak olan şahıs hasta olsa, eline konulacak taşları atar veya bu taşları onun adına başkası atar. Bayığın düşen kimse adına da taşları başkası atar. Hac işlerinde böyle başkası yerine görev yapmak, zaruret sebebiyle caizdir.

Akabe cemresinde ilk taş atmakla Telbiye'ye son verilir. Artık "Lebbeyk Allähümme Lebbeyk..." denilmez. Yapılan telbiyelere bu anda karşılık manevi mükâfaat verilmiş olur.

(İmam Malik'e göre, Arefe gününün zevalinden sonra Telbiye'lere son verilir. Çünkü o gün Arafat'da durmakla yapılan ibâdetler kabul olunmuş ve haccin büyük bir rüknü yerine getirilmiş olur.)

Bu taşların atılmalarındaki hikmet, Yüce Allah'ın ilminde saklıdır. Bu, bizim için gerekli olan bir ibâdet emridir. Biz bunu yapmakla Yüce Allah'ın emirlerine kayıtsız şartsız itaat ve bağlılığımızı göstermiş oluruz. Bir de kötü ruhlara ve şeytan vesvesine karşı olan nefretimizin bir işaret ve belirtisidir. Hazret-i İbrahim 'aleyhi's-selâm'ın sünnetine bağlılığın da ince bir anlamını taşır.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

14) Mina'da taşlar atıldıktan sonra Kurban kesmek. Bundan sonra da Harem bölgesi içinde ve kurban bayramının ilk üç gününden birinde saçları tıraş etmek veya kısaltmak. Şöyle ki:

Kurban kesmek, hac ile umrenin her ikisini yapanlara vacibdir. Bu görevi yapmak, hac ile umreyi birlikte yerine getirme nimetine şükür karşılığıdır. Yalnız farz hac yapan ve mikat dışından gelenlere, misafir olduklarıdan kurban kesmek vacib değildir. İsterlerse nafile olarak kesebilirler.

Kadınlar saçlarının ucundan biraz kırkarlar.

Sağlarını tıraş etmeye Halk, biraz kısaltmaya da Taksir denir. Bunları yapmak İmam-ı Azam'a göre belli bir yer ve zamana bağlıdır. Yalnız Harem bölgesinde ve kurban kesme günlerinde yapılabilir.

İmam Ebu Yusuf'a göre bunlar bir yere ve zamana bağlı değildir. Bunlar sonrasında başka yerde de yapılabilir. İmam Muhammed'e göre zamana bağlı değilse de, belli bir yere bağlıdır. Buna göre, kurban kesme günlerinden sonra da yapılabilir. Fakat Harem bölgesinde yapılması şarttır. Başka bir yerde yapılrsa, ceza olarak bir koyun kurban etmek gerekir.

Tıraş olmak (halk), taksirden (saç kısaltmak) daha faziletlidir. Saçsız olanlar başlarının üzerine usturayı gevşirmekle bu vacibi yerine getirmiş olurlar.

Haccın vaciplerinden birini terk etmek, haccın sıhhatine engel olmaz. Fakat ceza olarak yalnız kurban kesmek gereklidir. Kurbanın eti Mekke fakirlerine dağıtılır. Bununla beraber terk edilen bir vacib yeniden yapılınca, ceza düşer. Abdestsiz yapılan bir tavafi yeniden yapmak gibi...

HACCİN SÜNNETLERİ

Farz haccin sünnetleri şunlardır:

- 1)** İhrama girerken gusletmek veya abdest almak. Bu yıkanma, yalnız temizlik maksadı iledir. Bundan dolayı hac için ihrama girecek bir kadın adet görmekte veya lohusa ise, temizlik için yıkanması sünnettir.
- 2)** İhramın sünneti niyetiyle iki rekât namaz kılmak. Bu namazın ilk rekâtında "Kafirun" suresini, ikinci rekâtında "İhlas" suresini okumalıdır.
- 3)** İhram için beyaz ve temiz iki parçadan ibaret örtüye bürünmek. Bunların yenişi ve beyaz renklisi, yıkanmışından ve başka renklerden daha iyidir.
- 4)** İhramdan önce gülyağı gibi hoş koku sürünmek.

5) İhramdan sonra her seher vaktinde, her namaz kılışta, her yokuşa çıkışta ve inişte, her yolcu kafilesi ile karşılaşmadı, orta bir sesle üç defa Telbiye getirmek. (Lebbeyk allahümmə lebbeyk.. demek)

6) Telbiyelerden sonra, Peygamber Efendimize çokça salât ve selâm okumak.

7) Salât ve selâmdan sonra Yüce Allah'a yalvarmak ve özellikle şu duayı okumak:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ رِضَاكَ وَالْجَنَّةَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ غَصَبٍ وَالنَّارِ

Anlamı: "Ey Allah'ım! Ben, Senden rızanı ve cennetini dilerim. Gazabından ve ateşinden Sana sığınırım."

İmam Muhammed'e göre, belli ve aynı duayı devamlı olarak yapmak, kalbin ince duygusunu giderir ve samimiyyete aykırı olur. Bir alışkanlık halini alarak tam bir anlayışla yapılmamış bulunur. Onun için herkes dileğişi şekilde dua etmelidir, bu müstehabdır. Bununla beraber Peygamber Efendimizden nakledilen duaları, beraketlenme maksadı ile okumak güzeldir.

8) Mekke-i Mükerreme'ye girmek için yıkanmak ve gündüz vakti girmek, Kâbe'yi görünce dua etmek, Beytullah'ın önünde tekbir ve tehlilde bulunmak.

9) Afakî olanlar (Mikat dışından gelenler) için kudüm tavafi yapmak.

Geç kalıp da Mekke'ye girmeden Arafat'a çıkanlardan bu kudüm tavafi düşer.

10) Mekke'de bulundukça zaman zaman nafile olarak tavaflı etmek.

11) Ziyaret tavafında erkeklerin "Iztiba" etmeleri. (Tavafa başlamadan önce, omuza alınan örtüyü sağ kolluğun altından geçirerek sol omuz üzerine atmaları.)

12) Ziyaret tavafinin ilk üç şavtında erkeklerin "Remel" yapmaları. (Adımlarını kısaltarak ve omuzlarını silkerek çalımlı bir şekilde yürümeleri.) Bu haraket hacıların güç ve sağlamlığına bir işaretettir.

13) Safa ile Merve arasında sa'y ederken oradaki iki yeşil direk (ışık) arasını erkeklerin koşarak geçmeleri ve sonra yavaşlamaları.

14) Zilhicce ayının yedinci günü öğle namazından sonra Mekke'de tek bir hutbe okunup insanlara hac işlerini (menasiki) öğretmek.

15) Zilhicce'nin sekizinci günü, güneşin doğmasından sonra Mekke'den Mina'ya çıkmak ve o gece Mina'da kalmak. Mina Harem bölgesindedir.

16) Zilhicce'nin dokuzuncu günü, güneşin doğuşundan sonra Mina'dan Arafat'a çıkmak.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Arafat'da en büyük İslâm idarecisi veya onun gövrendireceği kimse, ögle namazı ile ikindi namazını birlikte olarak ögle vaktinde kıldırır. Zevaldaen sona ve namazdan önce iki hutbe okur. İnsanlara Arafat ile Müzdelife'de bir müddet durup beklemelerini (vakfe yapmalarını) söyler ve hac ile ilgili bazı bilgiler verir.

17) Kurban bayramının ilk gününde bir hutbe okumak ve haccin geri kalan görevlerini anlatmak. Bu hutbe ile beraber üç hutbe okunmuş oluyor.

18) Arafat ve Müzdelife'de kılınan namazlarda yalvarıp yakararak dua etmek ve gözyaşı dökmek veya döker gibi bir tavır takınmak. Hem kendisi, hem de anababası için ve bütün müslümanlar için hayırlı dualar yapmak.

Arafat, Harem bölgesi dışında bulunan bir sahadır. Burada haciların duruşu cuma gününe rastlasa, cuma namazı kılınmaz.

19) Güneşin batışından sonra Arafat'a yavaş yavaş inmek. Müzdelife'ye varıldığı zaman gelip geçenlere engel olmamak için vadiden yüksekçe bulunup "Meşar-i Haram" denilen "Kuzah" tepesi yakınında konaklamak.

20) Bayram gecesi Müzdelife'de kalıp Bayram sabahı Mina'ya inmek. Nahr, (kurban kesme) günlerinde bütün yol eşyası ile beraber mina'da kalmak.

21) Mina'da taşlar atılırken Mina'yı sağa ve Mekke'yi sola almak. Sırasıyla önce Cemre-i Ula'yı, sonra Cemre-i Vusta'yı, daha sonra Akabe Cemresini taşlamak ve bu son cemrede aşağıdan yukarıya doğru atıvermek.

22) Taşlamaya ilk gün güneşin doğması ile zevali arasında, diğer günlerde ise zevali ile güneşin batışı arasında başlamak.

23) Mina'dan Mekke'ye acele inmek. İsteyen kimse için Zilhicce'nin o ikinci günü güneşin batışından önce yola çıkmak. Güneşin batışına kadar beklemek günahdır.

24) Mina'dan Mekke'ye inerken Muhibbet ve Ebtah denilen düz bir yerde açık duraklamak.

25) Veda tavafindan ve iki rekât namazdan sonra Zemzem suyundan, Kâbe'ye bakarak ayakta kana kana içmek ve bu mübarek sudan başa ve bedene dökünmek.

26) Hacer-i Esved ile Kâbe kapısı arasında bulunan Mültezem isimli yere göğsünü ve yüzünü koyup sürüvermek.

27) Kimseye zahmet vermemek sizin Kâbe'nin örtülerine yapışıp duada bulunmak. Kâbe içine girmek mümkün olunca, tam bir edeb ve hürmetle girip iki rekât namaz kılmak.

Kâbe'nin örtüsüne sarılmak, Mültezem'e sürünmek, Allah'ın rahmetine yakınlığın bir işaretidir. Beytullah'a olan muhabbetin ve Yüce Allah'ın mağfretini ısrarla istemenin ve Vacib Teâlâ Hazretlerine sığınmanın bir işaretidir.

28) Medine-i Münevvere'ye gidip, Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem'i ziyaret etmek.

Haccın sünnetlerini terk eden faziletten mahrum kalır. Daha doğrusu günah işlemiş olursa da üzerine kurban kesmek gibi bir ceza gerekmez.

(Şafilere göre, Arefe gecesi Mina'da kalmak sünnettir. Teşrik (bayrak) geceleinde kalmak ise vacibdir.)

HACCIN EDEBLERİ

Hac yolculuğunda bulunacak kimselerin gözetecekleri bir kısım edebler vardır. Başlıcaları şunlardır:

- 1)** Tam helal bir mal ile hac edilmelidir. Çünkü helal olmayan bir mal ile yapılması haramdır.
- 2)** Yola çıkmadan önce kul borçları varsa ödenmelidir.
- 3)** Günahlardan tevbe etmeli, kazaya kalmış ibâdetler varsa onları kaza etmemelidir.
- 4)** Gösterişten, övünüp böbürlenmekten, süs ve sultanattan sakınmalı, tevazu içinde olmalıdır.
- 5)** Hac yolculuğu üzerinde bilgi ve tecrübe sahibi kimselerle istişare yapmalıdır.
- 6)** Kimlerle arkadaş olacağına, hangi yoldan ve hangi vasıtalarla yolculuk yapacağına dair "İstihare" yapmalıdır. (İki rekât namaz kılarak Allah'dan hayırlısını dilemeliidir.)
- 7)** Gerekirse kendine yol gösterecek, yardımda bulunacak ve sabır tavsiye edecek iyi bir arkadaş edinmelidir.
- 8)** Yolda arkadaşları ile ve diğer yolcularla çekişip dövüşmekten sakınmalıdır.
- 9)** Düşmanları varsa, onları bağışlamaya ve anlayışla karşılamaya çalışmalıdır.
- 10)** Hac yolculuğuna ay başında Perşembe günü veya Pazartesi günü sabahleyin çıkmalıdır.
- 11)** Ailesi, komşusu ve dostları ile vedalaşmalı ve onların dualarını dilemeliidir. Onlar da kendisini hac dönüşünde karşılamalıdır ki, bu da bir sünnettir.
- 12)** Hacca giderken ve hacdan dönünce, evinde iki rekât namaz kılmalı ve dua etmelii.

FARZ HAC ÜZERİNDE UYGULAMA

Hac görevini vacibleri, sünnetleri ve edebleri ile yapacak olan kimse, şu şekilde hareket eder:

1) Helal ve temiz bir mal elde eder. Ödenmesi gereklili borçları varsa, onları öder. Kazaya kalmış ibâdetleri varsa, mümkün olduğu kadar onları kaza eder. Günahlarından tevbé eder ve Allah'tan mağfiret diler. Kendisini kötü söz ve hareketlerden korur. Güzel-ahlaklı olmaya çalışır. Tevazu hali içinde bulunur. Yola çakacağı zaman evinde iki rekât namaz kilar. "Bismillahi tevekkeltü alallahı la havle vela kuvvete illa billah" diyerek Allah'a sığınır. Ailesi, komşusu ve dostları ile vedalaşarak yola çıkar.

2) Mikat denilen yerlerden birine varınca yıkanır veya abdest alır. Giderilmesi gereken fazla kilları yok eder, tırnaklarını keser. Elbiselerini çıkarır, beyaz ve temiz olan iki parçadan ibaret dikişsiz-havlulara bürünür. Üstleri açık ve topukları kısa olan ayakkabı giyer. İhram için iki rekât namaz kilar. İhraama niyet edip "Allahümme inni üridü'l-hacce, feyessirhu lâ ve tekabelhu minnî = Ya Rabbi! Ben hac etmek istiyorum, onu bana kolaylaştır ve onu benden kabul et" diye dua eder. Sonra "Lebbeyk Allahümme Lebbeyk." diye telbiyede bulunur.

3) Böylece ihrama girdikten sonra, eğer zevcesi yanında ise, onunla ilişkide bulunmaz, öpmez ve okşamaz. Dikişli elbise giyinmez. Artık hoş kokulu şeyler sürünenmez. Saçlarını kesmez ve killarını gidermez, tırnaklarını kesmez. Güvercin ve geyik gibi kara av hayvanlarını avlamaz. Yeşil ağaçları ve otları kesip koparmaz. Fakat yıkanabilir ve para kesesini (kemerini) beline bağlayabilir.

4) Her namaz kıldıka ve yolcu kafilelerine rastladıkça, yokuş çıkışında ve yokuştan inince, yüksek sesle "Lebbeyk Allahümme Lebbeyk..." diye telbiyede bulunur. Mekke'ye varacağı zaman yıkanır veya abdest alır. Mekke'ye girince hemen Mescid-i Haram'a koşar. Beytullah'ı görünce telbiye getirir. "Allahü Ekber" diye tekbir alır, "La ilâhe illâllah" diye tehlilde bulunur. Salât ve selâm okuyarak "Allahümme zid beyteke teşrifen ve tazimén ve tekrimen ve birren ve mehabeten = Ey Allah'im! Beyt-i şerifine mahsus teşrifî, tazimi, tekrimi, ihsan ve yüceliği artır" diye dua eder.

Sonra Hacer-i Esved tarafına yönelerek tekbir alır. Hacer-i Esved'i selâmlar. Mümkünse, kimseye eziyet vermeden onu öper veya elini sürer. Sonra da Kâbe'yi sola alarak Hatim'in dışından Kudüm Tavafına başlayıp remel yapar. (Adımlarını kısaltıp omuzlarını silkerek çalımlıca yürüür.) Her dolaşmada Hacer-i Esved'in karşısına gelince onu selâmlar. Bu tavafi tamamladıktan sonra İbrahim 'aleyhi's-selâm'ın

makamında, eğer kalabalık ise Mescidin uygun bir yerinde iki rekât namaz kilar. Sonra yine Hacer-i Esved'i selâmlar.

5) Böylece Kudüm Tavafını tamamladıktan sonra, Sa'y için Safa ile Merve caddesine çıkar. Önce Kâbe'yi görebilecek şekilde Safa tümsegine çıkar. Kâbe'ye yönelerek tekbir ve tehlil getirir, salât ve selâmda bulunur. Sonra buradan Merve'ye doğru gider. Yolda bulunan iki yeşil direk (ışık) arasında biraz koşar. Bu şekilde dört defa Safa'dan Merve'ye karşı tekbir ve tehlil getirir, salât ve selâmda bulunur. Böyle her gidiş gelişte telbiye yapar. Koşarak yürüdüğü zaman: "Allahümme'ğfir verham ve tecavez amma ta'lem. Feinneke entel'aliiyül'azim = Ya Rabbi! Başıla ve merhamet et. Bildiğin kusurlarımıza bakma. Şüphesiz ki sen, yücesin, büyüğün" diye dua eder.

Bu gidiş ve gelişin (Şavtların) arka arkaya yapılması daha faziletlidir. Ara ve rerek yapılması da caizdir.

6) Yalnız hacca (ifrad) niyet etmiş olan kimse, böyle sa'y ettikten sonra da Mekke'de yine iħramlı olarak kalır. Kiran hacca niyet eden de böyledir. Dilediği zaman Kâbe'yi tavaf eder. Zilhicce'nin sekizinci (terviye) gününde sabah namazını yine iħramlı olarak Mekke'de kilar. Sonra Mina'ya çıkar. Orada arefe gününün sabah namazını kılincaya kadar durur. Sonra Arafat'a gider. O gün güneş batınca da, Arafat'tan Müzdelife'ye yönelip, geceyi Müzdelife'de geçirir. Akşam namazını yolda kılmayıp onu yatsı namazı ile beraber Müzdelife'de imamla beraber kilar. Kurban Bayramının birinci gününün fecri doğunca, hemen sabah namazını kilar. Sonra Müzdelife'de "**Meş'ar-i Haram**" denilen yere gider ve orada biraz durur. Bütün bu yerlere gidiş gelişlerde telbiyede bulunur.

7) Meş'ar-i Haram'da iken fecir tamamen açılınca henüz güneş doğmadan Mina'ya doğru vakar ve sükunetle yürümeye başlar. Mina'da "**Akabe Cemresi**" denilen yere yedi küçük (nohut büyüklüğünde) taş atar. Bu taşları sağ elinin baş parmağı ile şehadet parmağı arasında tutarak atar. Her birini attıkça tekbir getirir. Taşları atınca orada beklemez. Sonra dilerse kurban keser. Ondan sonra tıraş olur veya saçlarının uclarından parmak uçları kadar kırpar. Bunları yapınca bütün iħram yasakları kendisine helal olur; yalnız zevcesi ile yine ilişki kuramaz.

8) Bundan sonra yine aynı günde (Bayramın birinci gününde) veya ikinci ve üçüncü gününde Mekke'ye inip Ziyaret Tavafi yapar. Kudüm Tavafında remel yapmamış ise, bunu Ziyaret Tavafının ilk üç devresinde yapar. Bu tavafi bitirince iki rekât namaz kilar. Artık bu farz olan ziyaret tavafından sonra zevcesi ile ilişki kurabilir. Böylece bütün hac yasakları kalkmış olur.

Ziyaret Tavafi için Mina'dan Mekke'ye Bayramın üçüncü günü inmek daha faziletlidir.

9) Ziyaret Tavafını yaptıktan sonra tekrar Mina'ya gider. Cemrelere taş atmak için üç gün Mina'da oturur. Bayramın ikinci günü zeval vaktinden sonra, Mina'daki "Mescid-i Hayr" yakınında bulunan Cemre-i Ula'dan başlayarak cemrelerin üçünü de taşlar. Şöyle ki: Yürüyerek önce Cemre-i Ula'ya, sonra Cemre-i Vusta'ya yedişer taş atar. Her taşı atarken tekbir alır. Bu iki cemreden her birinin yanında bekleyerek hem kendisine, hem ana-babasına, hem de din kardeşlerine dua eder. Sonra Cemre-i Akabe yakınına gider. Buna da yedi taş atar, ancak burada dua için durmaz.

Bayramın üçüncü gününde de, zevalden sonra bu şekilde cemreleri taşlar. Eğer Mina'da iken Bayramın dördüncü günü de girecek olsa, o gün de böyle taşları atar. Bu güne ait olmak üzere cemre taşları zevalden önce de atılabilir. Bu şekilde atılan taşların sayısı yetmişé ulaşır. Bu taşlar Müzdelife'de iken veya Mina'ya gelirken toplanır. İhtiyat olarak taşlar yakanır. Bu taşları, cemrelerde biriken taşlardan alıp atmak mekruhtur.

10) Bundan sonra tekrar Mekke'ye döner veya yolda "muhassab" denilen düzlükte biraz durup dinlenir. Ondan sonra Mekke'ye giderek Harem-i Şerifi'e varır. Veda Tavafını yaparak iki rekât namaz kilar. Sonra Zemzem kuyusunun yanına gider ve Beytullah'a karşı durup kana kana içer. Bu su ile başını ve yüzünü yıkar. Mümkünse bedenine de döker. İçtiğe şöyledü eder:

"Allahümme es'elüke ilmen nafian ve rizkan vasian ve şifaen min külli dain = Allah'im! Ben senden faydalı ilim, geniş rizik ve her hastalıktan şifa dilerim."

11) Zemzem suyunu içtiğten sonra Kâbe'nin yüksek eşiğini öper. İmkân bulursa içine girip iki rekât namaz kilar. Yüzünü duvarına sürüp Yüce Allah'a hamd eder ve mağfiret diler.

Tam bir edeble tekbir ve tehlil getirerek Mültezem'e gelir. Yüzünü ve göğsünü oraya kor. Kâbe'nin örtüsüne yapışarak dua eder.

Artık Mekke'de kalmayacaksa, yüzünü Beytullah yönünden ayırmayarak ayrılık üzüntüsü ve kederi ile ağlaya ağlaya veya ağlar gibi bir durumda arka arka çekilip Harem-i Şerif'den çıkar. Dilediği gün memleketine döner.

Bu hac görevlerini (menasikini) yapmadı kadınlar da erkekler gibidir. Ancak kadınlar adetleri üzere elbiselerini giyinmiş, başlarını ve ayaklarını örtmüştüler. Bununla beraber yüzlerine dokunmamak üzere bir örtü (peçe) de kullanabilirler.

Telbiyelerde seslerini yükseltmezler. Tavafda Safa ile Merve arasında hızla yürümezler. İhramdan çıkmak için saçlarının uçlarından biraz kesmekle yetinirler.

Hacer-i Esved'i selâmlamak için, erkeklerin arasına sokulmazlar.

Adet görmeye başlayan bir kadın, haccın bütün görevlerini yapar. Fakat bu hali ile tavaf yapamaz. Tavafi sonraya bırakır. Bu geciktirmeden dolayı kendisine kurban kesmek veya başka bir ceza gerekmek.

Ziyaret tavafından sonra adet gören kadından vacib olan ziyaret tavafi düşer.

UMRENİN YAPILIŞ ŞEKLİ

Yukardaki uygulama, yalnız “İfrad Hac” hakkındadır. Sadece umre yapmak isteyen kimse şu şekilde hareket eder:

1) Umre haccı yapacak olan zat, afaki (mikat dışından) olduğuna göre, mikat yerinde ihrama girer. Daha önce açıklandığı gibi elbiselerini çıkarır ve iki parçadan ibaret dikişsiz ve beyaz örtülerini takınır. Sonra: “Allahümme inni uridü’l-umre feyessirha lî ve tekabbelha minnî = Allah’ım! Ben umre yapmak istiyorum. Onu bana kolaylaştır ve onu benden kabul buyur” diye yalnız umreye niyet eder. Sonra “**Lebbeyk Allahümme Lebbeyk..**” diye telbiyede bulunur. Farz hacda yasak olan işler, umrede de iheramda bulundukça yasaktır. Yolculukta telbiye getirmeye devam eder.

2) Mekke’ye girince, Umre için tavafda bulunup bildiğimiz şekilde Kâbe etrafında yedi defa dolaşır. Hacer-i Esved’i her defasında selâmlar. İlk üç şavtında (devrine) sürat gösterir, tekbir ve tehlilde bulunur.

3) Bu tavafdan sonra, Safa ile Merve arasında, daha önce yazıldığı gibi sa'y eder. Bundan sonra başının saçlarını tıraş eder veya kısaltarak umresini tamamlar. Böylece iheramdan çıkış olur. Artık Mekke’de kaldıkça, dileğiği vakitlerde Kâbe'yi tavaf eder. İstediği elbiseyi giyebilir. Kendisine iheramda haram olan şeyler helal olur.

Tavafın dört şavtı (devri) umrenin rüknüdür. Ondan sonra geri kalan üç şavt ile Safa-Merve arasında yedi defa yürümek, saçlarını tıraş etmek veya kısaltmak da umrenin vaciblerindendir. Umre'nin sünnetleri ve edebleri de, Hacda Safa-Merve arasında olan sa'ydan itibaren sonuna kadar olan sünnetleri ve edebleri gibidir.

TEMETTÜ HACCININ YAPILIŞ ŞEKLİ

Daha önce yazıldığı gibi Temettü Hacci, farz olan hac ile umreyi ayrı ayrı iki iheram ile toplayıp hac mevsiminde yapmaktadır. Mikat dışından (uzaktan) gelen hacilar, iheramda fazla kalmamak için daha çok bu nevi hac etmeyi tercih ederler. Şöyle ki:

1) Bir afaki (mikat dışından gelen kimse) iherama başladığı zaman: “Ya Rabbi! Ben umre yapmak istiyorum, bu umreyi bana kolaylaştır ve onu beden kabul

buyur" diye umreye niyet ederek telbiyede bulunur, iki rekât namaz kilar. Diğer işleri de yerine getirir.

2) Mekke'ye girince usûlüne göre umre için Kâbe'yi yedi kere tavaf eder. Sonra iki rekât namaz kilar. Daha sonra Safa-Merve arasında sa'y görevini yapar. Arkasından saçlarını tiraş eder veya kısaltır. Böylece umresini tamamlar.

3) Bu şekilde umresini yapmış olan kimse, ihramdan çıkış olur. Artık ihrama girmemiş insanlar gibi Mekke'de kâfir. Asıl elbiselerini giyer ve mubah olan diğer işleri yapabilir.

4) Umresini yapmış olan bu zat, Mina'ya çıkulacak gün veya daha önce Mekke'de tekrar ihrama girer ve (farz) hacca niyet eder, telbiyede bulunur. Artık yalnız hacca (ifrad hacca) niyet eden kimse gibi, daha önce yazıldığı üzere hac görevlerini yerine getirir. Bundan başka Mina'da bir kurban keser.

Bu kurban, hac ile umreyi bir arada yapmaya başarı kazanmanın bir şükürlü yerdindedir. Akabe Cemresi taşlandıktan sonra nahr günlerinin birinde kurban kesilir. bu kurbanı kesmeden önce saçları tiraş edilmez ve kısaltılmaz. Bu kurban bir koyun olabileceği gibi, kurban edilemeyecek bir deve veya sığırın yedide biri veya tümü de olabilir. Böyle bir kurban keşmekten aciz ise, Arefe gününde üç gün tamamlanmış olmak üzere oruç tutar. Ayrıca memleketine döndükten sonra veya dileği bir yerde yedi gün ki, toplam on gün oruç tutması vacib olur.

5) Bu uygulama, Temettü hacında bulunup da, beraberinde Hedy (kurbanlık) Mekke'ye götürmemiş veya göndermemiş olan kimseye göredir. Eğer böyle bir kurban bulunursa, yalnız umreyi yapmakla ihramdan çıkış olmaz. Umre için tavaf eder, sa'yda bulunur ve terviye gününe (zilhiccenin sekizinci gününe) kadar ihramda kâfir. Bunun arkasından hac için niyet ederek ihrama girer. Kurban Bayramının ilk gününde Akabe taşlarını attıktan sonra Kurbanını şükür olarak keser. Ondan sonra saçlarını tiraş eder veya kısaltır. Artık o anda iki ihramdan çıkış olur.

KIRAN HACCI NASIL YAPILIR?

Kiran Hac, farz olan hac ile umrenin ihramını birlikte yapmaktadır.

1) Kiran hac yapacak olan kimse, mikatta veya mikat yerinden önce hac ile umreye birlikte niyet eder. Yine iki rekât namaz kilar. Sonra "ey Allah'ım! Ben hac ve umreyi yapmak istiyorum. Bunları bana kolaylaştır ve bunları benden kabul buyur" diye dua eder ve telbiyede bulunur. Ihrama girmiş olan kimseye yasak olan şeyler aynen buna da yasaktır. Bunları gözetmeye çalışır.

2) Bir kimse Mekke'ye girince, önce umresini yapar. Beytullah'ı tavaf eder. Safa ile Merve arasında sa'y yapar. Sonra ihramdan çıkıştan menasikini,

evvelce yazıldığı gibi, yapar. Bayramın birinci günü Akabe taşlarını attıktan sonra, iki haccı bir arada başarmanın şükürlük olarak bir kurban keser ki, bu vacibdir. On-dan sonra saçlarını tıraş eder veya kısaltır. Böylece ihramdan çıkış olur. Bir kurban bulup kesemeyecekse, son gün arefe gününde bitmek üzere üç gün oruç tutar. Yedi gün de bayram günları çıktıktan sonra dileği yerde veya memleketinde tutar. Böylece on gün oruç tutması gereklidir. Bu oruçları ayrı günlerde tutabilir.

3) Kiran hacca niyet eden kimse, Umre'yi yapmadan Arafat'a gidecek olsa, umresi bozulmuş olur. Artık kendisine şükür kurbanı gerekmeyez. Ancak niyet ettiği umreyi bozmuş olduğundan, onu kaza etmesi ve bir ceza kurbanı kesmesi gereklidir.

Temettü haccı ile Kiran haccı afakilere (Mekke dışından gelenlere) mahsus-tur. Mekke'de veya Mekke ile mikatler arasında bulunanlar bunları yapmazlar. Çünkü bu iki haccı yapanlar, hac süresi içinde bir müddet aileleri yanına dönüp gitmemeleri gereklidir. Oysa ki, bunların aile efradından uzaklaşmaları zordur.

HEDY'İN MAHİYETİ VE HÜKÜMLERİ

Yüce Allah'ın rahmetine yaklaşmak veya işlenen bir cinayete keffaret olmak için Harem bölgesinde kesilmek üzere götürülen veya kendisi veya parası gönderilen kurbanaya "Hedy" denir. Bu da en az bir yaşındaki koyun ile altı ayını doldurup bir yaşındaki koyun gibi görünen tokludur. Beş yaşını tamamlamış deve ile iki yaşını doldurmuş sığır da olabilir. Bunların erkekleri ile dişileri birebir. Kurbanlık hayvanlarda aranan vasıflar, aynen buralarda da gereklidir.

Koyun cinsinden olan kurbanaya "Dem", deve ve sığır cinsinden olana da "Be-dene" denir. Hedyin en iyisi bedenedir.

Bir hayvanın hedy olması ya açık şekildedir veya delalet şekli iledir.

Meselâ: "Hedy için" denilerek satın alınıp Mekke'ye gönderilen bir koyun açık şekilde hedy olmuş olur.

Hedy olmasına kalben niyet edilen bir koyun veya hedy olmasına niyet edilmeksizin Harem bölge sine kesilmek üzere gönderilen bir koyun veya deve, delalet sureti ile hedy olmuş olur.

Hedy hayvana binilmesi, yük yükletilmesi, bir zaruret olmadıkça caiz değildir. Bu hürmete aykırıdır. Bu yüzden kıymetinde bir noksantılı olursa, bu noksantı mikdarını sadaka olarak vermek gereklidir.

Hedy kurbanının sütünü, etini yemek, kendisine caiz olan bir kurban olsa bile, içmez. Memelerini soğuk su ile yıkayarak, sütünü kesmeye çalışır. Hayvana zarar

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

verecekse, yapılmaz. Bu durumda sütü fakirlere sadaka olarak verilir. Eğer kurban sahibi sütünden faydalansırsa veya sütünü zenginlere verirse, bunun kıymetini (bedelini) fakirlere sadaka olarak vermesi gereklidir.

Allah rızası için bağışlanan bir şeyin aynını sadaka vermek caiz olduğu gibi, kıymetini ve bir rivayete göre dengini de sadaka vermek caizdir. Buna göre, bir kimse kendi koynlarından belli birini hedy olmak üzere tayin etse, bunun kıymetini veya dengini hedy olarak Harem-i Şerif'e gönderebilir.

Nafile olarak verilen bir hedy yolda çalınsa veya ölse, yerine başkasını göndermek gerekmez. Vacib olarak gönderilmiş olunca, yerine başkasını göndermek gereklidir. Fazla kusurlandığı takdirde de noksanın bedelini sadaka vermek gereklidir. Ancak hedy kurbanının sahibi fakir ise, o zaman bu kusurlu hedy yeterli olur.

Yine, Harem'de kesilip de, eti henüz sadaka verilmeden çalınsa, artık başkasını kesmek gerekmez. Çünkü vacib yerinde yapılmıştır.

Önce de yazıldığı gibi, Temettü hacci ile Kiran haccından dolayı hedy (Harem bölgesinde kurban kesmek) vacibdir. Bunun koyn cinsinden olması da yeterlidir. Bu kurbanlar, Bayramın birinci, ikinci ve üçüncü günlerinde kesilebilir. Fakat birinci gününde kesilmesi daha faziletedir. Bu, bir şükür kurbanı olduğundan, bunun etinden sahibi de yiyebilir. Geri kalanını Mekke fakirlerine dağıtmakta fazilet vardır.

Hac mevsiminde nafile olarak Harem'de kesilen her cins kurban da birer hedydir. Bunların etlerinden sahibleri yiyebilir.

Hacla ilgili cinayetlerden (yapılması yasak şeyleri yapmaktan) dolayı ceza ve keffaret olarak kesilecek kurbanlar da hedy sayılır. Ancak bunların etlerinden sahibleri ile zevceleri, usul ve fıruları yiyemezler. Çünkü bu ceza kurbanları zekât, adak kurbanı ve fitre sadakası yerinde sayılırlar. Bunların etinden yiyecek olurlarsa, kıymetlerini fakirlere sadaka verirler.

Bedene (deve-sığır) cinsinden olan kurbanlıklar, nafile, adak, Temettü hacci ve Kiran hacci olunca, bunların bir nişanla kurbanlık olduklarını belirtmek müstehabdır. Bu, başkalarına güzel bir örnek olur. Fakat ceza ve keffaret kurbanlarına böyle bir alâmet konulmamalıdır. Çünkü bunların açığa vurulması değil, gizli tutulması uygundur.

Hedy kurbanlarının kesileceği yer, mutlak surette Mekke'nin Harem bölgesidir. Bunların Mina'da kesilmesi şart değildir, bir sunnettir. Ancak yolda sakatlanmış olan nafile bir hedy yolda kesilebilir. Bu durumda etinden yemek sahibine helal olmaz, bütünü sadaka vermek gereklidir. Çünkü bunun etinden sahibinin yiyebilmesi, bunun Hareme kavuşması şartına bağlıdır.

HAC VE UMRE İLE İLGİLİ YASAKLAR

Hac veya Umre için ihraama girmiş olanların din yönünden yapmaları yasak olan şeylere “Cinayetü'l Hac = Hac Yasakları” denir. Burada kasıt, yanılma, hataşa düşme ve unutma birdir.

(Şafilerce hata ve unutma cezası bağışlanmıştır.)

Hac ve Umre'ye ait yasaklar (cinayetler) şu beş kısma ayrıılır:

1) Yapılmalarından dolayı yalnız birer dem (koyun veya keçi) kurban edilmesi gereken cinayetler.

Büyük çağına ermiş olup da ihraama girmiş bulunan bir kimse bir uzunguna (organına) tamamen veya bir uzuv mikdari olacak şekilde değişik yerlerine hoş kokulu bir şey sürmesi, başına kına yakması, yağ sürünenmesi, tam bir gün akşamaya kadar dikişli elbise giyinmesi veya başını örtülü bulundurması, başının en az dörtte birini tıraş ettirmesi, fazla tüplerini gidermesi, tırnaklarını kesmesi, haccın vaciblerinden birini (mikatta ihraama girmeyi) terk etmesi, cünub veya haiz olarak kudüm veya veda tavafi yapması veya abdestsiz olarak ziyaret tavafında bulunması gibi...

Kiran haccında bu yasaklardan biri yapılrsa, iki iheramın hüremetini korumak için iki kurban (dem) gereklidir.

Böyle irade ile yapılmalarından dolayı kurban kesilmesi gereklili olan şeylerden biri, bir zaruret ve illet sebebiyle yapılsa, bu işi yapan serbest kalır; dilerse Harem'de bir kurban keser, dilerse istediği yerde üç gün oruç tutar, dilerse altı fakire birer fitre mikdari sadaka verir. Bu sadakanın Mekke fakirlerine verilmesi daha faziletlidir.

Verilecek bu sadakada temlik caiz olduğu gibi, ibahe (ikram suretiyle yemek yedirme) de caizdir.

(İmam Muhammed'e göre ibahe caiz değildir.)

2) Yapılmasından dolayı Bedene (deve veya sığır) kurban edilmesi gereken cinayetler:

Bunlar, Arafat'da vakfeden sonra daha tıraş olmadan veya saçları kısaltmadan önce kurulan cinsel ilişki ile, ziyaret tavafını cünüb, hayz veya nifas hallerinde yapmaktan ibarettir. Bununla beraber herhangi bir tavaf, taharet halinde yeniden yapılırsa cezası düşer.

Arafat'da vakfeden sonra saçları tıraşdan veya kısaltmadan önce bir mecliste cinsel ilişki tekrarlansa, yalnız bir Bedene (deve veya sığır) gereklidir. Meclis değişecek olsa, birinci ilişkiden dolayı bir bedene (deve veya sığır), diğerleri için de dem (koyun) gereklidir. Çünkü birinci ilişkide tavafa noksantılı gelmiştir. Böyle noksantı-

olan bir tavaf için de "Dem" yeterli olur. Fakat tıraş olduktan sonra veya saçları kısalttıktan sonra, ziyaret tavafının tamamından veya ilk dört şavtından önce cinsel ilişkide bulunsa, yalnız bir koyun kesmek yeterli olur. Buna göre, ziyaret tavafının tamamından veya dört şavtından sonra kurulacak cinsel ilişki ile ceza olarak ne bedene ne de dem gereklidir.

3) Her birinin yapılmasından dolayı yarım sa' (bir fitre miktarı) beş yüz yirmi dirhem sadaka verilmesi gereken cinayetler:

Bunlar, ihramda bulunan bir kimse, uzuvlarından (organlarından) birinin az bir kısmına hoş kokulu bir şey sürmesi, bir günden az dikişli elbise giymesi veya başını örtemesi, başının dörtte birinden azını tıraş etmesi, yalnız bir tırnağını kesmesi, başkasını tıraş etmesi, başkasının tırnağını kesmesi, abdestsiz olarak Kudüm tavafi veya Veda tavafi yapması gibi şeylelerdir.

Tedavi için hoş kokulu şey kullanılması, ceza gerektirirse de, zeytin yağı gibi bir yağ kullanılması ceza gerektirmez.

Kırık bir tırnağı koparmak da caizdir; çünkü bunda büyüme hali kalmamıştır.

4) Her birinin yapılmasından dolayı bir fitre miktarından yarım sa'dan (beş yüz yirmi dirhem buğdaydan) az bir sadaka vermesi gereken cinayetler:

Bunlar, ihramda bulunan kimse, çekirge öldürmesi, kendi üzerinde bulunan biti öldürmesi veya onu yere atması, başkasının üzerindeki biti öldürmesi için onu göstermesi gibi işlerdir.

Ihramda iken bunlardan birini yapan kimse, dileği bir miktar sadaka verir.

Öldürülen bitler üçten çok ise, bir fitre miktarı sadaka verilir. Yolda görülen bir biti öldürmek yasak değildir, bunun için cezası yoktur. Çünkü bu aslında eziyet veren bir hayvan olduğundan; öldürülmesi caizdir.

Ihramda bulunan kimse, ihramdan çıkışcaya kadar hazır, perişan ve mütevazi bir hal içinde ihtiyacını Yüce Allah'a arzetmesi gerekiğinden, üstे başa düzen verilmemesi, bir kulluk ve ihtiyaç nişanının bir ifadesi olur.

5) Her birinin yapılmasından dolayı bedel değer ödemek (Zıman) gerektiren yasaklar (cinayetler):

Bunlar da ihramda bulunanın av hayvanlarını öldürmesinden veya Harem bölgesindeki yaş ağaçları ve yeşil otları kesip koparmasından ibarettir. Bunun için ihramda olan kimse (muhrim), gerék Harem bölgesinde ve gerekse Harem dışında hiçbir kara hayvanını öldürmez ve öldürülmesi için de onu başkasına gösteremez.

Yine, ihramda olan bir kimse, Harem bölgesindeki yaş ağaçları ve yeşil otları kesemez. Bunları yapınca, kıymetlerini öder. Şöyled ki:

Öldürülen hayvan eti yenmeyen hayvanlardan ise, onun cezası bir koyun veya keçi kurban etmekten ziyade olmaz. Fakat eti yenilir hayvanlardan ise, öldürüldüğü yerdeki kıymeti, iki adalet sahibi kimse tarafından belirlenerek tamamen sadaka verilir. Eğer bu kıymet bir fitre mikdarından az ise, buna karşılık bir gün oruç tutmak da yeterlidir.

Bununla beraber kıymetli bir kurban değerine eşitse, yasağı işleyen serbesttir. Dilerse bu kıymetle bir kurban alır ve Harem dahilinde keser, etini fakirlere dağıtır. Dilerse bu kıymet karşılığında fakirlere dağıtmak üzere fitre mikdari arpa, bugday veya hurma alır. Dilerse her fitre mikdari karşılığında birer gün oruç tutar. Bu oruç değişik zamanlarda da tutulabilir.

Öldürülen hayvan av için öğretilmiş doğan ve köpek gibi bir hayvan ise, sahibine öğretilmiş olduğuna göre kıymeti ödenir. Ayrıca öğretilmemiş olduğuna göre de, fakirlere kıymeti sadaka olarak verilir.

Ağaçlara ve otlara gelince, bunlar kendiliğinden bitmiş olup kimseye ait değilse, Harem bölgesinin hakkını korumak için kıymetleri sadaka olarak verilir. Fakat bir kimsenin mülküne ait ise, birer kıymetlerini de sahiblerine vermek gerekir.

Harem bölgesindeki bir ağaçın yalnız yapraklarını almak, ağaca zarar vermezse caizdir. Bundan dolayı ceza gerekmez.

HAC İLE UMRENİN YASAKLARINA DAİR ÇEŞİTLİ MESELELER

Bir hayvanın ayağını kırmak, bir kuşun kanadını kırıp onu uçamaz hale getirmek, bir kuşun yumurtasını kırmak, ihramda olan kimse için, o hayvanı veya kuşu öldürmek hükmündedir.

Bir hayvanın tüylerini ve killarını kesmek veya kaçip kurtulmasına engel olmayacak bir şekilde bir uzvunu (organını) kesip kırmak da, onun kıymetin getireceği noksantalık mikdarını sadaka vermeyi gerektirir. Eğer bu şekilde hayvanın yaralanması sonunda hayvan iyileşirse, ceza vermek gerekmez.

Ihramda olan kimsenin avladığı hayvan kendiliğinden ölmüş olursa yine cezayı gerektirir. Çünkü hayvanı ele geçirmesi, onu yok etme sayılır.

Ihramda olanın, av hayvanını satın alması da yasaktır. Çünkü o hayvan, ihramda olan kimse için kıymeti bulunan bir mal sayılmaz.

Fakat ihramda bulunmayan kimsenin, kendisi için veya ihramda olanın emri bulunmaksızın onun için harem dışında avlamış olduğu hayvanın etinden kendisi yiyebileceği gibi, ihramda olan da yiyebilir.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

İhramda olan kimse, tavuk ve koyun gibi, yaratılış gereği olarak kaçıp ürkmenen evcil hayvanları kesecék olsa, onun etinden kendisi de başkaları da yiyemez. Çünkü bu ölü (besmelesiz kesilmiş) yerindedir. Deniz kuşlarını da avlayamaz; çünkü bunlar aslen kara hayvanıdır. Bunları öldürmek cezayı gerektirir.

Harem bölgesinde öldürülen av, İki İmam'a göre, ölü (besmelesiz) hükmündedir. Bunu öldüren ihmamlı, onun etinden yese istigfar etmesi gereklidir. İmam-ı Azam'a göre, cezasını ödedikten sonra etinden yese, yediği mikdarın kıymetini sadaka olarak vermesi gereklidir.

Harem bölgesindeki bir avı atıp vurmak yasak olduğu gibi, Harem'de olan kimse de, Harem dışındaki bir aya atıp onu vuramaz. Bunların ikisi de haramdır. Çünkü Harem'deki av güvence altındadır. Harem dahilinde olan kimse de, dışardaki ava bir şey atmaktan yasaklanmıştır.

Mekke'nin Harem bölgesindeki av hayvanlarını avlamak, kendiliğinden bitip yetişen yeşil otlarını koparmak, yani kendiliğinden yetişmiş yaşı ağaçları kesip koparmak, yalnız ihmama olana değil, olmayıana da helal değildir. Onun için Mekke halkından ihmama girmemişler için bunları avlamak veya koparıp kesmek, kıymetini ödemeyi (fakirlere sadaka olarak vermeyi) gerektirir. Bunun karşılığında muhram (ihramda olan) gibi oruç tutmak yeterli olmaz. Çünkü işleri yapmak, ihmama bulunmayan Mekkeli hakkında bir borçlanmadır, keffaret değildir. İhramda olmayanın böyle bir şeye yol gösterip yardımcı olması da.gunahtır. Fakat bu hareketinden dolayı kendisine bir borç ödemesi gerekmekz.

Harem bölgesinde hayvanları olatmak ve kendiliğinden biten otları biçmek helal değildir. Fakat Mekke samanı denilen "İzhir" otu ile mantarları kesip toplamakta bir sakınca yoktur.

Yine, kurumuş ağaçları kesmek, bir ağacın kırık bir dalını koparmak caiz olduğu gibi, ekilmiş ekinleri ve sebzeleri kesip toplamak da helaldır. Aynı zamanda insanların yetiştirdiği cinsten olup da kendiliğinden biterek yetişen ağaçları da kesmek helaldır.

Yalnız insanların yetiştirdiği cinsten olmayıp da, kendiliğinden biten ağaçları kesmek cezayı gerektirir. Böyle bir ağaç birkaç kişi beraberce kesmiş olsalar, hepsine sadece bir ceza gereklidir. O da bu ağacın kıymetini ödemekten ibarettir.

İhramda bulunan birkaç kişi, bir av hayvanını öldürerek olsa, İmamı Azam'a göre, bunlardan her birine tam bir ceza gereklidir. (İmam Şafii'ye göre, hepsine yalnız bir ceza gereklidir. Aynı şekilde ihmama olmayanların Mekke'de Harem bölgesinde öldürrecekleri bir av hayvanından dolayı da yalnız bir ceza gereklidir.)

Bir kimsenin yapmış olduğu cinayetlerin cinsleri ve meclisleri bir olursa, bir ceza yeterlidir. Fakat cezaların cinsleri ve işlendikleri yerler değişik olursa, ceza da ona göre çok olur.

Örnek: İhramda olan bir kimse, bir zaruret olmaksızın bir mecliste birkaç uzvuna (organına) hoş kokulu bir şey süre veya bir elinin veya bir ayağının veya iki eli ile iki ayağının tırnaklarını keserse, hepsi için bir dem (bir koyun) kurban etmek yeterlidir. Fakat bir mecliste veya başka başka meclislerde ellerinin tırnaklarını kesip başını tıraş ettirse ve bir uzvuna da hoş kokulu bir şey süre, yapmış olduğu bu yasaklıdan her biri için ayrıca bir kurban gereklidir. Çünkü yasakların cinsi değiştiği gibi meclis de değişmiştir.

İhramda olan bir kimse, hastalık gibi bir özürden dolayı gündüzleri bir müddet dikişli elbise giyip geceleri çıkaracak olsa, bundan dolayı ceza olarak bir kurban yeterli olur.

Fakat bu hastalık gittikten sonra başka bir hastalıktan dolayı tekrar böyle dikişli bir elbise giyecek olsa, bunun için de ayrıca bir kurban gereklidir.

İhramda bulunan bir kadının eline kına yakması kurban kesmeyi gerektirir.

Erkeklerin sakallarını kına ile boyamaları, sadaka vermeyi gerektirir, kurban değil.

Arafat'da vakfeden önce, bir insanın guslü gerektirecek şekilde ön veya arka yönünden ailesi ile yapacağı temastan dolayı hac bozulur ve ceza olarak ertesi sene kaza etmesi gereklidir. Bununla beraber bu bozulan hac da noksan bırakılmayı ta-mamlanır. Yapılan yasak işden dolayı da bir kurban kesmek gereklidir.

(İmam Şafii'ye göre, bir bedene (deve veya sığır) kurban etmek gereklidir.)

Hac için ihmala giren zevc ile zevce, Arafat'ta vakfeden önce cinsel ilişki kursaları, her ikisi de aynı şekilde cezalandırılır. Her birine bir dem (bir koyun) kurban etmek gereklidir. Ertesi yıl ihmala girdikleri zaman birbirlerinden ayrırlırlar, başka başka yollardan giderek Arafat'da durur ve bozulan haclarını kaza ederler. Birbirleriyle ilişki korkusu olunca, böyle birbirlerinden ayrı yürümeleri mendubdur.

Şehvetle bakmak, öpmek veya okşamak veya iki yoldan biriyle olmaksızın cinsel ilişkisi kurmak haccı bozmaz, meni gelmiş olsa bile... El ile meni getirilmesi ceza olarak kurban kesmeyi gerektirir. Uykuda rüyalanmadan (ihtilam) dolayı bir şey gerekmez.

Umre için ihmala giren kimse, henüz tavafin dört şavtını (devrini) yapmadan cinsel ilişkide bulunsa, umresi bozulur. Bununla beraber bu umreyi tamamlamaya devam eder ve ceza olarak bir koyun kurban eder. Sonra da bozulan umreyi bir va-

cip olarak kaza eder. Tavafın dört şavtından sonra cinsel ilişkide bulunursa, umresi bozulmaz, yalnız bir kurban kesmesi gereklidir.

İhramda olan kimse, zarar veren karga, çaylak, akrep, yılan, fare, sinek, karınca, pire, kene, arı, kelebek gibi av cinsinden olmayan ve insanın bedeninden doğmayan böcekleri ve üzerine saldıran köpeği ve yaratılışında eza bulunan kurt gibi herhangi bir yırtıcı hayvanı öldürmesi bir ceza gerektirmez.

İhramda bulunan bir kimse, ihramdan çıkmak kasrı ile birçok av hayvanını vurup öldürerek olsa, yalnız bir dem (ceza olarak bir koynun kesmek) gereklidir. Çünkü bu iş cinayet işlemek kasrı ile değil, ihrama son vermek niyetiyle yapılmıştır.

İhramda bulunan kimse, yanındaki kafeste olan kuşu veya evinde olan bir hayvanını salıvermesi gerekmeydir. Çünkü bu durum av hayvanına saldırısı sayılmaz.

(İmam Şafii'ye göre böyle hayvanları salıvermek gereklidir. Çünkü avi mülkte tutmak, ona saldırısı demektir.)

BEDEL (VEKÂLET) YOLU İLE HAC

Hac için bir bedel tutmaya, "İhcac" denir. Böyle kendi yerine başkasını gönderen kimseye de "Âmir", "Menub", "Mahcucun Anh" denir.

Bir kimse, hac etmeye gücü bulunsun veya bulunmasın, nafile olarak kendi yerine müslüman olan veya aklı yerinde bulunan birini tayin edebilir. Naib olan zat, o kimse tayin ettiği yerden gider ve onun adına niyet ederek hac yapar.

Kendi adına nafile hac için bedel gönderen zat, bu haccın sevabını kazanır. Çünkü bu iş, Allah rızası için Hak yolunda mal harcamak demektir.

Böyle bir harcama, bizzat olabileceği gibi, niyabet suretiyle de olabilir.

Bir kimse, kendisine farz olan bir hacci, başkasına niyabet (vekâlet) vererek yaptırılabilmesi için, aşağıdaki şartların bulunması gereklidir:

1) Âmir (bedel gönderecek kimse) için hac farz olmuş bulunmalıdır. Farz olmadan niyabet yolu ile yapılan hac, bir nafile olur. Sonradan o bedel gönderene hac farz olunca, tekrar hac edilmesi gereklidir.

2) Âmir (bedel gönderecek kimse) bizzat hac etmekten aciz olmalıdır ve bu aciziyeti de, naib tayin ettiği andan itibaren ölümüne kadar devam etmelidir. Onun için bir aralık aciziyeti kalkmış olsa, bizzat hac etmesi gereklidir. Daha önce niyabet suretiyle yaptırmış olduğu hac nafile sayılır. Âmâ ve yatalak olma halleri bu hükmün dışında kalır. Niyabetle bunların yaptırmış olduğu hacdan sonra özürleri kalksa, haccın yeterli olmasını engellemez.

İmam Ebu Yusuf'a göre, hangi acziyet olursa olsun, niyabetten sonra yaptırılan hacdan sonra kalkarsa, haccın yeterli olmasına zarar vermez.)

3) Âmir, kendi adına hac etmesini naibe emretmelidir. Amiran emri olmaksızın başkasının onun adına yapacağı hac yeterli olmaz.

4) Âmir, adet üzere yol masrafını vermelidir. Onun için naib kendi malı ile haderse, kendi adına hac etmiş olur. Fakat kendi malından harcadığı mal, nisbet olarak amirinkinden çok az ise, bu niyabet caizdir.

5) Amiran yapacağı niyabet için bir ücret şart koşmamalıdır. Bir ücret karşılığında hac eden kimse, kendi adına hac etmiş olur. Bu ücreti almaya hak kazanamaz. Çünkü hac tam bir ibâdet olduğundan ücret karşılığında yapılamaz.

(Malikilere göre, hacda beden ibâdeti mal ibâdetinden daha üstün olduğu için, farz olan bir hacda bedel tutmak caiz değildir. Bunun için ücret vermek caiz değildir, hükümsüzdür. Fakat nafile hac için niyabet kerahetle caizdir.

Şafii ve Hanbelilere göre hac ibâdeti, niyabet kabul eden ibâdetlerdir. Bunuñ için hac veya umre yapmaktan aciz olan kimsenin, başkasına bir ücret karşılığında veya nafakasını karşılamak suretiyle hac veya umre yaptırması sahihdir.)

6) Amiran verdiği mal, binitli olarak hacca elverişli olunca, naib binitli olarak hacca gitmelidir, isterse amir piyade olarak gitmesine izin vermiş olsun. Aksi halde naib, harcayacağı malı amirine borçlanıp amiran binitli olarak hac ettirmesi gereklidir. Fakat verilen mal binmeye elverişli değil ise, piyade olarak yapılan hac yeterli olur.

7) Amiran vasiyet etmiş olduğu mal yeterli ise, vatanından hac edilmesi gereklidir. Değilse, yeterli olacağı bir yerden hac edilir.

Bizzat veya niyabet üzere hac etmek için yola çikan kimse, yolda vefat edip tarafından hac edilmesi vasiyet edilmiş bulunsa, İmam-ı azam'a göre, vatanından (ikamet yerinden), iki imama göre de vefat ettiği yerden hac ettirilir.

Yine, kendisi için beldesinden başka bir yerden hacca gidilmesini vasiyet eden kimsenin, vaziyetine göre hac ettirilir.

Ölen bir kimse adına beldesinden hacca gidilmesi gerekirkiden, vasisi başka bir beldeden hac ettirecek olsa, bu hac varisinin adına olur. Ölüm için ayrıca hac ettirmesi gereklidir. Eğer o iki yer arasındaki uzaklık bir günde gecelemeden gidip gelinerek kadar ise, o zaman ölü adına hac sahih olur.

8) Naib hac işlerine başlamadan önce veya ihrama girerken, âmir adına hac etmeye niyet etmelidir. Dili ile de: "Lebbeyk Allahümme Lebbeyk an fülanın..." diye telbiyede bulunmalıdır. Yalnız kalbi için niyet etmesi de yeterlidir.

9) Naib, âmir adına bizzat hac etmelidir. Eğer bir engel sebebiyle başkasına para verip hac ettirirse, bu hac âmir adına sahib olmaz. Almış olduğu yol masrafını ödemesi gereklidir. Fakat âmir, tayin etmiş olduğu naibe "Başkasını gönder" veya "Dilediğini yap" diye izin vermiş olursa bu sahib olur. Çünkü bu durumda vekil hac için her yetkiye sahip bulurmuş olur.

10) Naib haccını bozmamış olmalıdır. Şöyle ki: Naib Arafat'da vakfe yapmadan önce zevcesi ile cinsel ilişkide bulunsa, haccını bozmuş olur. Artık sonradan kaza edecek hac, âmir adına olmamış olur. Bunun için almiş olduğu masraf bedeli âmire ödemesi gereklidir.

Eğer naib, Arafat'da durduktan sonra cinsel ilişkide bulunsa, masrafi ödemesi gerekmeyez. Çünkü haccın asıl rüknü yerine getirilmiştir. Ancak ziyaret tavafini yapmadan geri dönerse, zevcesine karşı ihamlı olarak kalır ve kendi malı ile gidip ziyaret tavafini yapmadıkça ihamdan tamamen çıkış olmaz.

11) Naib, âmire aykırı bir davranışta bulunmamalıdır. Amir, ifrad hacci emretmişken, naib, umre veya kıran hacci veya temettü hacci yapmış olsa, âmir adına hac etmiş olmaz. Bu durumda aldığı yol masrafını ödemesi gereklidir.

Fakat naib, âmirin emrini yerine getirmekle beraber, kendi parası ile kendisi için de ayrıca umre yapabilir. Aynı şekilde yalnız umre yapmaya memur olan kimse de, bunu yaptıktan sonra kendi parası ile kendi adına hac edebilir. Fakat önce kendisi için hac yapıp, sonra âmir adına umre yapması caiz değildir.

12) Naib, yalnız âmir adına hac için ihamra girmelidir. Biri kendi adına, diğeri âmir adına olmak üzere iki ihamra niyet etse, âmir adına hacci caiz olmaz. Ancak kendi adına olan ihamra bırakıp da, âmir adına ihamra devam ederse, bu âmir için sahib olur.

13) Naib, telbiyeyi yalnız âmir adına yapmalıdır. İki kişinin niyabetini kabul edip bunların adına telbiye ederse, hiçbirini adına caiz olmaz. Almış olduğu masrafları öder. Fakat bunlardan yalnız birini tayin ederek ihamra bulunursa, onun için caiz olur, diğeri için olmaz. Bundan aldığı parayı ona öder. İki kişiden herhangi birini tayin etmeksızın ihamra girecek olsa, İmam Ebu Yusuf'a göre, yapacağı hacci bunlardan birine ayıracaktır.

14) Naib, hacci kaçırılmamış olmalıdır. Onun için başkası adına hac yapacak olan bir bedel, kendi işleri ile uğraşır da belirtilen senede hac yapamazsa, almiş olduğu parayı sahibine öder. Fakat hastalık gibi elinde olmayan bir sebeble hac edemezse, almiş olduğu bedeli geri vermesi gerekmeyez, yeniden hac etmesi gereklidir.

15) Amiran tayin etmiş olduğu naib, âmir adına hac etmiş olmalıdır. Buna göre: "Benim adıma başkası değil, filan adam hac etsin" diyen bir âmirin emrine aykırı

olarak, o adam gerek hayatı iken, gerekse öldükten sonra başkasına hac ettirilecek olsa, bu hac âmir adına caiz olmaz.

Fakat âmir, "Başkası değil, ancak falan kimse benim adına hac etsin" dediği taktirde, o kimsenin ölümü halinde başkasına hac ettirilebilir.

Aynı şekilde, hiçbir kimseyi göstermeksızın adına hac yaptırılmasını vasiyet eden bir kimse için, ölünce varisleri toplanarak diledikleri bir adamı "Naib" olarak hacca gönderebilirler.

16) Âmir ile naib, müslüman, akla sahib ve hac işlerini anlayacak durumda olmalıdır. Onun için bir müslümanın gayrimüslimi ve bir gayrimüslimin de bir müslümanı bedel tayin edemeyeceği gibi, bir akıllı, deliyi ve bir deli de akıllı bedel yapamaz. Haccın nasıl yapılacağını ayırt edemeyecek olan bir çocuk da naib tayin edilemez.

Bir kimse, anası veya babası adına, onların emirleri olmaksızın hac edebilir. Çünkü bu bir velayet ve niyabet değildir. Yapılan ibâdetin sevabını onlara bağışlamak demektir.

HAC KONUSUNDA NİYABET, VASİYET VE ADAKLA İLGİLİ BAZI MESELELER

Hac için bedel olacak şahsın, daha önce kendi adına hac etmiş bulunması, İmam Şafii'ye göre şart ise de, biz Hanefilerce şart değildir.

Bu iki ayrı görüşten kurtulmak için, daha önce kendi adına hac etmiş bulunan ve hac işlerini bilen bir kimseyi bedel göndermek daha faziletlidir. Bununla beraber efendilerinin izni ile köleler, yanlarında mahremleri bulunmak şartı ile kocalarının izni ile zevceler (kadınlar), bedel olarak hacca gidebilirler. Ancak kadınların niyabeten (bedel olarak) hacca gönderilmeleri mekruhtur. Çünkü onların hacları, erkeklerle kıyasla noksandır. Telbiyelerde seslerini yükseltemezler, Remel ve Her vele gibi bazı hac işlerini yapamazlar.

Naib, binitli olarak gidip gelmek şartı ile israftan ve sıkı davranışmaktan kaçınarak âmirin parasını harcar. Artan parayı da kendisine veya varisine geri verir. Ancak âmir veya mükellef durumda olan varisler bu parayı naibe verirken: "Bundan artacak mikdar senin olsun, onu sana bağışladık" diye vekâlet verirlerse, bu parayı kendi adına bir bağış olarak kabul edip alabilir.

Naib, hacdan sonra Mekke'de kalabilir ve ikinci yılda kendi parası ile kendi adına hac edebilir. Fakat hacdan sonra dönmek daha faziletlidir.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Naibe masraf olarak verilen para Mekke'de veya buna yakın bir yerde kaybolsa veya tükense de naib kendi malından harcamada bulunsa, adına hac yapmış olduğu ölüünün malına (terekesine) dönüp kendi harcadığı parayı alabilir, yeter ki kendi kusur veya kasdı bulunmuş olmasın.

Hac ile yükümlü olan kimse, hemen mükellef olduğu sene hac için yola çıkar da, daha hac etmeden vefat ederse, hac için vasiyet etmesi gerekmekz. Niyetine göre sevabını alır. Fakat haccını geciktirmiş olursa, vasiyet etmesi gerekir, etmezse günahkar olur.

Bir kimse malının üchte biri olarak hac için vasiyet ettiği mal, birkaç hacci karşılaşacak olursa, bakılır: Eğer bir defa hac edilmesini vasiyet etmişse, bir defa hac ettirilir ve artan mal varislerine verilir. Fakat yalnız bir hac edilmesini açıkça söylememiş ise, bu paranın mikdarına göre, bir senede veya birkaç senede birkaç hac yaptırılır. Burada vası serbesttir. Fakat ibâdet konusunda erken davranışması istendiğinden, bunların bir yıl içerisinde yapılması daha iyidir.

Bir ölüünün varisi, ölüünün vasiyeti bulunsun veya bulunmasın, terekesine başvurmak üzere kendi parası ile ölü namına hac etse, bakılır: Eğer ölü, onun böyle hac etmesini vasiyet etmiş ise, bu hac o ölü adına caiz olur. Fakat böyle bir vasiyet yapmamışsa caiz olmaz, varis bu parayı terekeden alamaz, kendi bağışi olur.

Ölüünün vasiyeti bulunsun veya bulunmasın, onun varisi terekesine başvurmaksızın kendi parası ile ölü adına hac etse, bu ölü üzerine farz olan hac yerine geçmez. Fakat bazı alımlere göre, onun farz hacci yerine geçer.

Bir ölü, kendi adına hac edilmesi için belli bir kimsenin gönderilmesini vasiyet etmemiş ise, ona vası olan zat, başkasını göndermeyip kendisi naib olarak hacca gidebilir.

Bir kimse, varislerinden birine terekesinden şu kadar masrafla namına bedel olarak hac etmesini vasiyet etse, o kimse öldükten sonra bu varis diğer varislerin iznini almadıkça hac edemez. Vasiyet edilen mal, mirasa dahil olur.

Bir ölü adına belli bir senede hac etmek üzere, ölüünün varisi tarafından tayin edilen kişi yol masrafını aldığı haldé, o serie hac etmeyeip de ertesi yıl hac edecek olsa, ölü adına caiz olur, masrafi geri ödemez.

Bir ölü adına varisi tarafından naib tayin edilen kişi, yolda hastalanıp almış olduğu hac parasını tamamen harcmış olsa, geri dönmesi için vasiden para isteğinde bulunamaz. Fakat vası tarafından naibe: "Eğer paran yetmezse borç al, ben öderim" denilmiş ise, bu geçerli olur.

Bir kimse ölmeden evvel, on altın bir zata, on altın fakirlere ve on altın da hacci için şeklinde vasiyet etmiş olduğu halde terekesinin üchte biri yirmi altın tutarında

olsa, bu üçte bir olan yirmi altın o üç yere eşit olarak bölünür. Sonra fakirlere düşen miktar hacca düşen mikdara ilave edilir. Hac yapıdırıldıktan sonra bir şey artarsa, o fakirlere verilir. Çünkü farz olanın önce yerine getirilmesi daha iyidir.

Bir kimse: "Adağım olsun, Allah rızası için hac edeyim veya falan işim görüülürse adağım olsun, hac edeyim" şeklinde mutlak (şartsız) veya muallak (şarta bağlı) adak yapmış olsa, birinci şekilde mutlak olarak ve ikinci şekilde görülünce hac etmesi gereklidir. Çünkü bu gibi adaklar vücub sebeplerindendir.

İmam-ı Azam'dan rivayet edilene göre, sadece yemin keffareti ile bu adağın sorumluluğundan çıkmaz.

(İmam Malik'e göre de, hac etmeyi adayan kimsenin bu adağını yerine getirmesi gereklidir.)

İmam Şafii'den bir rivayete göre, hac etmeyi adayan kimse serbesttir; dilerse adağına bağlanarak hac eder, dilerse yemin keffareti verir. Diğer bir rivayete göre de, yalnız yemin keffareti gereklidir.)

Bir kimse, hayatı iken, malının üçte birini zekâtna, adağına ve haccına ve diğer yerlere harcanmak üzere vasiyet etse ve bu mal da bunların hepsini yerine getirmeye kâfi gelmese, bakılır: Eğer bunlar zekât ve farz hac gibi farz ibâdetlerden ise, önce söylemiş olduğu farz ibâdet yerine getirilir. Fakat biri farz, diğeri adak veya nafil ise, farz tercih edilir ve o yerine getirilir. Biri adak, diğeri nafil ise, adak tercih edilir. İster adağın farzdan önce ve nafileyi de adaktan önce söylemiş olsun...

"Allah için adağım olsun, Beytullah'a veya Kâbe'ye veya Mekke'ye gideyim" diye adak yapıldığı taktirde, hac veya umre gereklidir. Adağı yapan bunlardan dileğini seçebilir.

"Allah için Harem'e veya Mescid-i Haram'a veya Medine Mescidine veya Mescid-i Aksa'ya gideyim" diye adak yapılması, İmam-ı Azam'a göre geçerli değildir. Çünkü örfde böyle bir ibâdeti benimsemeye yoktur. Fakat **"Harem'e veya Mescid-i Haram'a gideyim"** şeklindeki bir adak, iki imama göre de geçerlidir. Hac ile umreden birini seçmek gereklidir.

Piyade olarak hac etmeyi adayan kimse, sahih olan görüşe göre, evinden ve diğer bir görüşe göre, ihrama gireceği yerden itibaren piyade olarak gidip hac eder. Ziyaret tavarfını yapmadan önce vasıtaya binse, kurban kesmesi gereklidir. Bir adak olmaksızın hac yolunda canını korumak ve usanmadan sakınmak için binitli olmak, piyade olmaktan daha faziletlidir. Bununla beraber yürümeye gücü yeten kimse için, piyade olarak gidip hac etmenin daha faziletlili olduğunu söyleyenler de vardır.

İHSARLA İLGİLİ MESELELER

İhsar, lugatta, bir kimseyi istediği yere ulaşmaktan alikoymak ve hapsetmek manasındadır. Din deyiminde: "Hac için ihraama girmiş bir kimsenin, Arafat'ta vakfe ile Ziyaret Tavafından alikonması, Umre için ihraama girmiş olanın da tavaftan engellenmesi" demektir. Bu şekilde engellenen kimseye "muhsar" denir.

Hac yolunda bulunan kadının kocası veya mahremi ölüse, o kadın "muhsar" sayılır.

İhsar, bir nevi zorunlu cinayet sayılır. Onun için bundan dolayı kurban kesilmesi ve bu şekilde ihramdan çıkışması gereklidir. Bu kurbana "İhsar demi" denir.

Örnek:

Ihraama girmış olan kimse, bir hastalıktan veya düşmandan veya parasının tükenmesinden dolayı haccını yerine getiremezse, Harem bölgesinde kesilmek üzere Mekke'ye bir koynun veya onun parasını gönderir. Bunun kesileceği saat arkasından ihramdan çıkışmış olur.

İhsardan dolayı ihraama son vermek için, İmam-ı Azam ile İmam Muhammed'e göre, yalnız kurban kesilmesi yeterlidir. Ayrıca tiraş olmak veya saçları kısaltmak gerekmeyez. İmam Ebu Yusuf ve İmam Şafii'ye göre, tiraş olmak veya saç kısaltmak da gereklidir. Bunlar hac işlerindendir.

Bir görüşe göre de, Harem bölgesi içinde meydana gelen bir ihsardan dolayı ihramdan çıkışmak için tiraş olmak veya saç kısaltmak gereklidir. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem efendimiz, Hudeybiye'de böyle yapmıştır.

Muhsar'a ait kurbanın nahr (kurban kesme) günlerinin içinde kesilmesi, İmam-ı Azam'a göre şart değildir. Bu günlerden önce ve sonra da kesilebilir.

Bir muhsar fakir olsa bile, kurban kesmedikçe ihramdan çıkışamaz.

(İmam Şafii'nin bir görüşüne göre, fakir olan muhsar, kurban yerine on gün oruç tutar.

Yine İmam Şafii'ye göre ihsar kurbanı, ihsarın meydana geldiği yerde de kesilebilir.)

Bir kimse, Kiran Hacca niyet ederek ihraama girdikten sonra hacdan engellenirse, (muhsar olursa) Harem bölgesinde kesilmek üzere iki adet kurban gönderir. Bunlardan biri farz hacci, diğeri de umresi içindir. Böyle iki kurban kesmedikçe, ihramdan çıkışmış olmaz.

Hac veya umreden engellenen bir muhrim, gönderdiği kurban ile ihramdan çıktıktan sonra aynı mevsimde hacca veya umreye imkân bulsa, alikonduğu hacca veya umreye bedel hac veya umre etmesi gereklidir. Bunlardan birini yapmadıkça

ihamdan çıkış olmaz. Çünkü bu muhrim, başlamış olduğu bir haccı veya umreyi kaçırılmış olan kimse gibi sayılır.

Kiran Hacca niyet etmiş olan kimse, hac ile umreden engellendiği cihetle Harem bölgesinde kesilmek için kurban gönderip de ihamdan çıktıktan sonra, engeller kalktığı için Harem'e gidip umresi ile haccını yapmaya imkân kazansa, üzerine bir hac ile iki umre gerekir. Bunlardan bir hac ile bir umre kaza olarak gerekir. Çünkü bunlar iherama girmesi ile kendisine gerekli olmuştur. Diğer bir umre de, bunlara ait olan ihamdan çıkış olmaktan dolayı gerekir. Bu farz hac ile iki umre, değişik zamanlarda yapılabilir.

Yalnız umre için iherama giren bir insan, umrenin rükünleri olan tavaf ile sa'ydan engellenen olsa, ihamdan çıkış için Harem bölgesinde bir kurban gönderir, bu umresini de ilerde imkân bulduğu zaman kaza eder. Bu umreye "**Umretu'l Kaza**" denir.

(İmam Malik'e göre umre yapan kimse, ihsardan dolayı kurban kesmekle ihamdan çıkış olmaz; çünkü umrenin vakti belli günler değildir, kaçırılmasından korkulmaz.)

Ihamda olan kimse hacdan engellenmekle kurban gönderip de, ondan sonra engelin kalkması sebebiyle haccı yapmaya imkân kazansa, hemen haccını yerine getirmeye başlar, çünkü aslı yerine getirmeye imkân bulmuştur. Bu durumda kurbanına daha kesilmeden yetişirse, ona sahib olur ve onu istediği gibi kullanabilir. Çünkü onu kesme zorunluluğundan kurtulmuştur.

Bir insan Arefe günü Arafat'ta durduktan (vakfe yaptıktan) sonra, ziyaret tavafindan ve diğer hac işlerinden engellense, bununla muhsar olmaz. Çünkü hacını tamamlamaya imkân vardır, kaçırılmasından korkulmaz. Ziyaret tavafi her zaman yapılabilir.

Aksine olarak Arafat'ta vakfeden engellendiği halde, yalnız ziyaret tavafinı muvaffak olan kimse de muhsar değildir; çünkü haccı kaçırın kimse, tavaf ile ihamdan çıkış olur. İhsardan dolayı kurban gerekmeyez. Kaçırmış olduğu haccı kaza etmesi gerekir.

Mikattan farz hacca veya adadığı hacca veya nafileye niyet ederek iherama giren kimse, arefe günü zevalden sonra Bayram gününün fecrine kadar bir an bile olsa, Arafat'ta bulunmazsa (vakfe yapmazsa), hac kaçırılmış olur. Artık ihamdan çıkışması için umre yapması ve bu haccı da gelecek yıl kaza etmesi gerekir. Bu umre için de ayrıca iheram gerekmeyez. O kaçırılan haccın iheramı buna da yeterlidir. Bu umreye başlayınca telbiyeye son verir.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Bu kimse eğer Kiran Hacca niyet etmişse, iki defa umre yapması gereklidir. Onun için iki defa tavaflar ve iki defa da Safa ile Merve arasında sa'y eder. Bunların birincileri, niyet edilmiş hac ile umreye bedeldir. İkincileri de, haccin ihramından çıkmak içindir. Bu ikinci umreye başlayıp Hacer-i Esved-i selâmlaması anında telbiyeye son verir.

Bedel (naib) olarak ihrama giren bir kimse, hacdan engellenirse, Harem'e gönderilecek olan kurbanın bedelini ödemek âmire gereklidir. Çünkü âmirinin adına bu işe katlanmıştır. Bundan kurtulmak için âmirinin yardımına ihtiyacı vardır. Bu durumda naib, âmirinin malından yapmış olduğu harcamaları ödemesi gerekmeyez. Çünkü bu bir arzadır, naibin isteğiyle olan iş değildir. Fakat bir naib, hac yasaklarından birini kendi iradesiyle yapacak olursa, gereken kurbanın bedeli kendisine ait olur. Çünkü yasak olan o işi, kendi iradesi ile yapılmıştır.

RESÜLULLAH EFENDİMİZİN KABRİNİ ZİYARET ETMEK

Hac yolculuğunda bulunanların Medine-i Münevvere'ye giderek, Resulullah sallallâhu 'aleyhi ve sellem Efendimizin Mescid-i Şeriflerini ve Kabr-i Saadetlerini ziyaret etmeleri pek önemli bir görevdir.

Bazı alimlerin açıklamalarına göre, önce hac görevini yerine getirmeli ve bu sebeple Yüce Allah'ın bağışlaması ile günahlardan arınmalı da ondan sonra Hazret-i Peygamberin ziyaretine gidilmelidir. Bununla beraber, hac yapmadan önce Medine-i Münevvere'ye gidilebilir.

Şam yolcuları gibi, Mekke'ye gitmek üzere yolları Medine-i Münevvere'ye uğrayanlar için, önce Peygamber Efendimizi ziyaret etmek bir görevdir. Allah'ın rahmetine kavuşmaya bir vesiledir. Bunu bir an önce yapmamak bir gevşeklik sayılır. Bu ziyaret, namazların evvellerinde olan sünnetlerine benzer.

Bu durumda hac ve umre için ihram sonraya bırakılmış olur. Mekke'ye gidiceği zaman, Medineliler gibi Zülhüleyfe'den ihrama girilir. Medine halkının mikatı, Zülhüleyfe'dir.

Resulullah sallallâhu 'aleyhi ve sellem Efendimizin nur dolu Kabri Saadetlerini ziyaret, Allah rızasına kavuşmanın en faziletli ve en şereflişidir. Nasıl olmasın ki, bütün kainat, o şanı büyük peygamberin nurundan yaratılmıştır. Bütün beşeriyyetin en büyük ve muhteşem rehberi (öncüsü) O'dur. Bütün insanlara Yüce Allah'ın hak dinini, mübarek kitabını tebliğ ederek, onları hakdan, faziletten ve gerçek medeniyetten haberdar eden O'dur. Hazreti Peygamber sallallâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz, şanı yüksek bir peygamberdir ki, onun temiz hayatı, bütün işleri ve kutsal sözleri üstün insanlık âlemini hayrete düşürecek bir fazilet ve hikmet kaynağıdır.

O, öyle değeri yüksek bir peygamberdir ki, bütün insanlığın selâmet ve mutluğuna çalışarak yeryüzünde en mutlu bir devrim meydana getirmiştir.

O, öyle büyük bir peygamberdir ki, saadet dolu kabrinde her an ilâhî nurlar parıldayıp durmaktadır. O, öyle yüksek bir varluktur ki, onun saadet Mescidi bir güven yeri olup, nurlu kabri ile mübarek minberi arası Cennet bahçelerinden hoş bir bahçedir.

O, öyle yüce bir peygamberdir ki, mübarek vücudunun topraklarına sonsuz bir şeref ve üstünlük vermiş olduğu pâk belde, ilâhî vahyin son tecelli yeri olup, içinde İslâmiyetin binlerce kutsal anılarını ve şerefli olaylarını saklamaktadır. Artık hayat ve yaşıntısı kutsal olan Peygamberin şeref dolu kabirlerini ziyaret etmek önemli bir görev olmaz mı?

Resulullah Efendimizin şerefli kabirlerini ziyaret etmenin faziletine nihayet yoktur. Bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur: *"Beni, ahirete göç edişimden sonra ziyaret eden, beni hayatında ziyaret etmiş gibi olur. Kabrimi ziyaret edene şafaatım vacibdir."* Bunun için her müslüman ve özellikle hacca giden her iman sahibi, büyük bir engel karşısında kalmadıkça, muhakkak gidip Peygamber sallallâhu 'aleyhi ve sellem Efendimizi ziyaret etmelidir.

Bütün peygamberlerin sonucusu olan o büyük Peygamberin yüceliği sayesinde hak ve hakikatten haberdar olup hidayete ve mutluluğa eren bir müslüman, nasıl olur da, mübarek Hicaz bölgесine gitmişken, o kutsal Peygamberin, o eşsiz nimet sahibinin pak kabrini, yüksek Mescidini ve mübarek beldesini ziyaret etmeksızın yurduna donebilir?

Üstelik bir hadis-i şerifde: *"Beytullah'ı ziyaret edip de beni ziyaret etmeyen, bana eziyet etmiş olur."* buyrulmuştur.

Diğer bir hadis-i şerifin de anlamı şöyle: *"Durumu elverişli iken beni ziyaret etmeyen bana eziyet etmiş olur."*

Medine-i Münevvere'ye gideceklerin gözetmeleri gereken bazı haller vardır.

Şöyle ki:

1) Medine-i Münevvere'ye gidecek olan bir kimse, Peygamber Efendimizin kabr-i şerifini ve Mescidini ziyaret niyetinde bulunmalıdır. Yolda sık sık salât ve selâm okumalı, mübarek beldeye yaklaşınca yılanmalı, yeni elbiselerini giymeli, yenileri yoksa yılanmışları giymeli. Bir zaruret yoksa piyade olarak edeb ve saygı ile yürümeli. O nurlu bölgeye girince de, duaya başlamalı. Kâinatın efendisi olan Peygamberin hicret ettiği, Cibril-i Emin'in son ilâhî vahyi indirmiş olduğu kutsal bir beldede bulunma şerefine kavuştuğunu düşünerek, salât ve selâma devam etmelidir.

2) Medine-i Münevvere'ye girerken Besmele ile:

وَ قُلْ رَبِّ اذْخُلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ
وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا

"De ki: Rabbim! Beni herhangi bir yere girdirirken, doğru ve mükemmel bir girişle girdir. Beni her nereden çıkarırsan, doğru ve makbul bir çıkışla çıkar ve bana kendi tarafından yardımcı olacak hak bir kuvvet ver." gibi bir ayet-i kerime okumalı ve şöylece Yüce Allah'a yalvarmalıdır:

اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَارْزُقْنِي زِيَارَةً رَسُولَكَ كَمَا رَزَقْتَ
أَوْلِيَائِكَ وَاهْلَ طَاعَتِكَ وَاغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي يَا خَيْرَ مَسْؤُلٍ

"Rabbim! Bana rahmetinin kaplarını aç, Peygamberin sallallâhü aleyhi ve selimin ziyaretini bana nasib et, velilerini ve sana itaat edenleri rızıklandırdığın gibi... Beni bağısla, bana merhamet et; ey kendisine yalvarılanların en hayırlısı!"

3) Peygamber Efendimizin Mescid-i Saadetleri görülünce, tam bir tevazu ile salât ve selâmi artırmalı. Mescidin içine girince, minber-i şerifin yanındaki direk sağ omuz hizasında olmak üzere "Tehiyetu'l Mescid = Mescide Hürmet" olarak iki rekât namaz kılmalıdır. Çünkü orası Peygamber Efendimizin dardukları mutlu yerdir. Bu minber ile Kabr-i Saadet arasındaki alan, bir Cennet bahçesi demektir.

Bu nimete kavuşmaktan dolayı iki rekât da şükür namazı kılmalı. Hatırlanan ve bilinen dualar okunmalı, kimse aleyhinde dua etmemelidir.

4) Sonra Resul-ü Ekrem hazretlerinin Kabr-i Saadetlerine, mübarek ayakları tarafından gidip şerefli yüzleri karşısında üç metre kadar uzakta edeb ve huzur içinde durmalıdır. O şanı büyük peygamberin nurlu bakışlarının kendisine yönelikliğini, selâmını alacağını, dualarını iştip "Âmin" diyeceğini düşünerek şöyle selâm vermelii, hayırlı şeyler hakkında dua etmelidir:

السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيَّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ. السَّلَامُ عَلَيْكَ
يَا سَيِّدِي يَا رَسُولَ اللهِ. السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حَبِيبَ اللهِ.

"Esselâmü 'aleyke eyyühe'n-nebiyyu ve Rahmetu'l-lâhi ve berekâtu'h. E's-selâmu 'aleyke yâ seyyidî, yâ Rasulallâh, e's-selâmu 'aleyke yâ Habîballâh."

Resul-u Ekrem Efendimize tebliğ edilmek üzere bazı kimseler tarafından emanet edilen selâmlar varsa, onları da o kimseler adına Peygamber Efendimize arzeturmelidir.

Kabr-i Saadet önündeki duvara yaklaşıp el sürmekten ve yüksek sesle dua etmekten sakınmalıdır. Çünkü bunlar hürmete aykırıdır.

5) Bu ziyaretçi bir metre yürüyerek Ebu Bekir es-Siddîk (râdiyallahu anh)’ın mübarek başları karşısında durmalı. Şöylece selâm ve hürmetlerini sunmalı:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَلِيفَةَ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ
وَأَنِسِيهِ فِي الْغَارِ وَرَفِيقِهِ فِي الْأَسْفَارِ وَأَمِينِهِ عَلَى الْأَسْرَارِ
جَزَّاكَ اللَّهُ تَعَالَى خَيْرًا

“E's-selâmu 'aleyke yâ halifete Resulullâhi. E's-selâmu 'aleyke ya sâhibe Resulallah ve enîshî fi'l-ğâri ve refîkahî fi'l-esfâri ve emînihî 'ale'l-esrâri cezâka'l-lâhu teâlâ hayren”.

(“Sana selâm olsun, ey Resulullah’ın Halifesi! Sana selâm olsun, ey Resulullah’ın arkadaşı, mağarada dostu, seferlerde yoldaşı, gizli işlerde sırdaşı. Yüce Allah sana hayırlı mükafatlar versin.”)

Sonra bir metre daha yürüyerek Ömer’ul Faruk (râdiyallahu teala anh)’ın mübarek başları karşısında durmalı. Şöylece selâm ve hürmetlerini arzedip, dua etmelidir:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ يَا نَاصِرَ الْمُسْلِمِينَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا
مُشَتَّتَ شَمْلِ الْمُشْرِكِينَ جَزَّاكَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْ خَيْرِ الْجَزَاءِ

“Esselâmu aleyke yâ emirel-mü'minîn, yâ nâsire'l-müslimîn. Esselâmu aleyke yâ müşettîte şemli'l-müşrikîn. Cezâkallâhu teâlâ annâ hayre'l-cezâi.”

(“Sana selâm olsun, ey müminlerin emiri, ey müslümanların yardımcısı! Sana selâm olsun ey müşriklerin topluluğunu dağıtip perişan eden! Bizlere olan iyiliklerinden dolayı Yüce Allah sana hayırlı mükâfatlar versin.”)

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Bundan sonra yine dönüp Rasûl-ü Ekrem Hazretlerinin mübarek huzurları karşısına bir miktar daha dua, salât ve selâmda bulunmalıdır.

6) Bundan sonra da ashab-ı kiramdan Ebu Lübabe (radiyallahü teala anh) Hazretlerine nisbet edilen ve Kabr-i Saadet'le minber-i şerif arasında bulunan direğin yanına gelerek, kerahet vakti dışında dilediği kadar nafile namaz kılmalı, tevbe ederek Yüce Allah'dan dileklerde bulunmalı.

Rivayet edildiğine göre, Ebu Lübabe (radiyallahu teala anh) Hazretleri Tebük savaşına katılmamış. Bundan dolayı pişman olup tevbesinin kabul edilişi zamanına kadar kalmak üzere kendisini bu direğe bağlamıştı. Tevbesinin kabul edildiği müjdesi üzerine bundan kurtulmuştu.

7) Ziyaretçi bundan sonra, Mescid-i Saadet'te "Üstüvane-i Hannane" denilen direğin yanına varmalı, orada namaz kılarak salât-selâm etmeli.

Resul-ü Ekrem Efendimiz, Mescid-i Saadet'de daha minber yapılmadan mihrab civarında bulunan hurma ağacından bir direğe dayanarak hutbelerini okurları. Hicretin sekizinci yılında minber yapılıncı, hutbelerini bu minberden söylemeye başlamıştı. Hazret-i Peygamberin o direkten ayrılmışından dolayı bu mübarek direk bir mucize olarak inilti yapmakla, Hazret-i Peygamber Efendimiz, minberden inerek onu kucaklaşmış ve sükûnete kavuşturmuştur. Halen onun bir nişanı olan bu direk, Hazreti Peygamber'in emri ile minberin altına gömülüdür.

8) Ziyaretçi, bundan sonra da Bakî mezarlığına gitmeli. Fatimatüzzehra (radiyallahu anha) validemizin mescidinde namaz kılmalıdır. Bu mezarlıktaki mübarek şehidlerin ve İslâm mücahidlerinin, birçok ashab-ı kiramın kabirlerini ziyaret etmeli, özellikle orada gömülü bulunan Hazret-i Abbas'ın, Hazret-i Osman'ın, Peygamberin pak zevceleri validelerimizin ye muhterem mahdumu Hazret-i İbrahim'in Hazret-i Hasan ile Zeynül Abidin ve Muhammed Bakır ile Cafer-i Sadık Hazretlerinin kabirlerini ziyaret edip, onların fazilet ve çalışmalarını düşünmeli, onların güzel çalışmalarına ve iyi ahlâklarına kavuşma dileğinde bulunmalıdır.

Peygamber Efendimizin halası ve Zübeyr İbni Avvam'ın annesi Hazreti Safiyye ile Hazreti Ali'nin annesinin kabirleri de Bakî kabristanı yanındadır.

9) Bundan sonra Uhud dağı tarafına giderek, Şehidlerin efendisi Hazreti Hamza (radiyallahu teala anh) ile diğer Uhud şehidlerinin mübarek kabirlerini ziyaret etmeli. Ondan sonra cumartesi günü Kuba Mescidine gidip iki rekât namaz kılmalı. Kapısının yanında bulunan Eris kuyusunun suyundan içmelidir. Daha sonra da Sel dağının bir parçası üzerinde bulunan Mescid-i Fethi ziyaret etmelidir.

Resul-ü Ekrem Efendimiz her cumartesi günü Kuba Mescidine giderdi. bu mübarek mescidin ilk taşlarını önce Peygamber Efendimiz, sonra Hazreti Siddik, sonra

Hazreti Ömer, sonra Hazreti Osman koymuştur. Peygamber Efendimizin mübarek yüzükleri Hazreti Osman'ın elinden hilafeti sırasında bu “eris” kuyusuna düşmüş ve bir daha bulunmamıştı.

10) Sonuç: Bir hac yolcusu Medine-i Münevvere'de bulundukça buradaki mu-kaddes makamları ziyaret etmeli. Özellikle Mescid-i Resul'e devam etmeli, orada namazlarını kılmalıdır. Resul-ü Ekrem'in Kabr-i Saadetlerini ziyaret etmeyi pek bü-yük bir nimet ve ganimet bilmelidir.

Hazreti Peygamber Efendimizin komşularına bir şeyler ikram etmeli. Mekke-i Mükerreme'ye veya memleketine gideceği zaman Hazreti Peygamber'in mescidine iki rekât namaz kılarak veda etmeli. Dilediği hayırlı dualarda bulunarak, tek-rar salât ve selâmi okuyarak hürmetlerini arzetmeye çalışmalıdır. Bunları yapmak müstehab, güzel görülmüştür.

Feyiz ve yardımına nihayet bulunmayan Allahü Teala Hazretlerinden niyaz ederiz ki, bu ziyaret şerefine bizleri de kavuştursun, amin...

Kurban ve Av Kitabı

KURBANIN MAHİYETİ, VÜCUBU VE ŞERİ HİKMETİ

Kurban Yüce Allah'ın rahmetine yaklaşmak için ibâdet niyeti ile kesilen özel hayvandır. Kurban bayramı günlerinde (ilk üç günde) böyle Allah rızası için kesilen kurbana (Udhiyye), bunu kesmeye de "tazhiye" denilir.

Kurban Bayramında ibâdet niyeti ile kurban kesmek, hür, mukîm (yolcu olmayan), müslim ve zengin kimseye vacibdir. Zenginden maksad, temel ihtiyaçlarından başka, artıcı olsun olmasın, en az iki yüz dirhem gümüş değerinde bir mala sahib olan, fitre vermekle yükümlü olan kimselerdir. (Zekât bölümüne bakılsın!..)

Kurban kesme günlerinde (kurban bayramının ilk üç gününde) kurban kesmeye gücü varken kurban kесmeyip de sonra fakir düşse, buradaki vücub üzerinden düşmüş olmaz.

Kurban kesme yükümlülüğü için, İmamı Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göre, akl ve bülüg şart değildir. Bundan dolayı zengin olan bir çocuğun veya bir delinin malından bunların velisi kurban keser. Bu çocuk veya bu mecnun o kurbanın etinden yer. Geri kalan kısmı da, elbise gibi aynından faydalananacakları bir şeyle değiştirilir.

Fakat İmam Muhammed'e göre, kurban yükümlülüğü için akl ve bülüg şarttır. Bundan dolayı çocukların ve mecnun olanların mallarından kurban kesilmesi gerekmek. Fetva da buna göredir. Velileri onlar adına mallarından kesecek olsalar, kurban bedelini onlara ödemeleri gereklidir. Ancak bir kimsenin kendi malından çocuğu için kurban kesmesi mendubdur.

(İmam Malik ile İmam Şafî'ye göre, kurban vacib değil, müekked bir sünnettir.)

Vacib olan kurban görevi, Hak yolunda fedakârlığın bir nişanıdır, Yüce Allah'ın verdiği nimetlere karşı yapılan bir şükürdür. Bunun sonucu da sevaba ulaşmak ve birtakım belâlardan korunmaktır.

Şu gerçek de bilinmeli ki, insanların ihtiyaçları için yeryüzünde yüz binlerce hayvan kesiliyor. Fakat bunlardan yalnız durumları yeterli olanlar yararlanıyor. Kurban Bayramında ise, Hak rızası için birçok hayvan kesiliyor. Bunların etlerinden ve derilerinden çok fakir kimseler de yararlanıyor. İktisadî olan mesele, dînî

ve ahlâkî bir mahiyet kazanıyor. Şahıs menfaati yerine toplumun menfaati bulunmuş oluyor. Bunun için kurban kesilmesi, İslâma ait insanî ve sosyal büyük bir fedakârlık demektir.

Kurban kesilmekle, kesilen hayvanların sayısı çok artmış olmaz; çünkü kurban kesilen günlerde kasapların kestiği hayvan sayısı azalır ve böylece o günlerde aynı mikdar hayvan kesilmiş olur.

Kendi zevkleri için hergün binlerce hayvanın kesilmesini çok görmeyenlerin, senede bir defa Allah rızası için bir mikdar hayvanın muhtaçlar yararına olarak Kurban adı altında kesilmesini çok görmeleri, doğrusu büyük bir düşüncesizliktir.

Sonuç: Kurbanın meşru olması, din, ahlâk ve toplum yararı bakımından birtakım hikmet ve hacetlere dayanır. Bunu değerlendiremeyecek bir akıl sahibi olamaz.

KURBANIN CİNSİ VE KUSURLU OLUP OLMAMASI

Kurbanlar yalnız koyun, keçi, deve ve sığır cinsi hayvanlardan kesilebilir. Mandaclar da sığır cinsindendir. Bunların erkekleri ile dişileri eşittir. Ancak koyun cinsinin erkeğini kurban etmek daha faziletlidir. Keçinin erkeği ile dişisi kıymetçe eşit olsalar, dişisini kesmek daha faziletli olur. Aynı şekilde devenin veya sığırın erkeği ile dişisi et ve kıymet bakımından eşit olsalar, dişisinin kurban edilmesi daha faziletlidir.

Koyun ile keçi ya birer yașını doldurmalı veya koyunlar yedi-sekiz aylık olduğu halde birer yaşında imiş gibi gösterişli bulunmalıdır. Deve, en az beş yaşı, sığır da en az iki yaşı bitirmiş bulunmalıdır.

Tavuk, horoz ve kaz gibi evcil hayvanlar kurban olamaz. Bunları kurban niyeti ile kesmek tahrîmen mekruhtur. Çünkü bunda Mecûs'lere benzeyiş vardır. Etleri yenilen vahşî hayvanlar da kurban edilmez.

Koyun ve keçiden her biri yalnız bir kişi adına kurban edilir. Bir deve veya bir sığır, bir kişiden yedi kişiye kadar kimseler için kurban edilebilir. Ancak bu ortakların hepsi müslüman olup her biri kendi hissesine malik olmalı ve Allah rızası için bir ibâdet niyeti taşımalıdır.

Ortaklar kesilen kurbandan hisselerini tartışılı ile ayıırlar, göz kararı ile ayıramazlar.

(İmam Malik'e göre bir sığır, manda veya bir deve bir aile halkından yedi ve daha çok kimse için kurban olabilir, bu caizdir. Fakat başka başka aileler için, yediden az olsalar da caiz olmaz.)

Kurbanlık hayvanın şası, topal, uyuz ve deli olmasında, doğuştan boynuzlu veya boynuzsuz veya boynuzunun azi kırık bulunmasında, kulaklarının delinmiş veya

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

enine yarılmış olmasında, kulaklarının uçlarından kesilip sarkık bir halde bulunmasında, dişlerinin azı düşmüş olmasında, cinsel organı bulunmamasında, burulmuş olarak bulunmasında bir sakınca yoktur; bu hayvanlar kurban edilebilirler.

İki gözü veya bir gözü kör, dişlerinin çoğu düşmüş veya kulakları kesilmiş, boy-nuzlarının biri veya ikisi kökünden kırılmış, kulağının veya kuyruğunun yaridan fazlası veya memelerinin başları kopmuş, kulakları veya kuyruğu yaratılışında bulunmayan bir hayvan kurban olamaz.

Kurbanın semiz olması daha faziletlidir. Kemikleri içinde iliği kalmamış de-recede zayıf veya aksak ayağını yere basıp kesileceği yere kadar gidemiyen topal veya aşıkâr bir halde hasta bulunan bir hayvan da kurban olamaz.

Kurban kesmekle yükümlü olan bir kimsenin satın aldığı kurbanda yukardaki kusurlardan biri sonradan meydana gelse, yerine başkasını alıp kesmesi gereklidir. Fakat fakir bir kimsenin aldığı kurban böyle kusurlanırsa, yine kurban olarak kesilmesi caiz olur, yerine başkasını alması gerekmeyez. Hatta böyle kusurlu bir hayvanı satın alıp kurban kesmesi de yeterli olur. Çünkü bu kurban o fakir için bir nafıledir. Nafılelerde ise, genişlik ve kolaylık vardır.

(Üç İmama göre, zengin için de yeterli olur. Başkasını almaya gerek yoktur.)

Zengin kimsenin aldığı kurban henüz kesilmeden ölse, yerine başkasını alması gereklidir. Fakir kimsenin aldığı kurban ölse, başkasını alması gerekmeyez.

Zengin kimsenin aldığı kurban kaybolduktan veya çalındıktan sonra yerine başkası kurban edilmiş olsa ve ondan sonra kaybolan kurban bulunsa bunu da kesmesi gerekmeyez. Çünkü üzerine düşen vacibi yerine getirmiştir. Fakat bu duruma düşen fakirin o bulunan kurbanı kesmesi gereklidir; çünkü fakirin satın aldığı kurban, kurban olmak üzere belirlenmiştir; kendisine vacib olmadığı halde, bunun kurban olmasını kendisine gerekli kılmıştır.

Kurban için alınan hayvan çalındıktan veya kaybolduktan sonra onun yerine başkası alınıp ondan sonra nahr (kurban kesme) günleri içinde bulunsa, bakılır: Sahibi zengin ise bu iki kurbandan dilediğini keser. Ancak sonradan almış olduğu hayvanın kıymeti ilk hayvandan daha az olur da bunu kesmiş olursa, aradaki kıymet farkını sadaka olarak vermesi gereklidir. Fakat kurban sahibi fakir ise o iki hayvanı da kesmesi gereklidir. Çünkü bu kurbanlar fakir hakkında birer adak yerindendir. Bir görüşe göre de, bunlardan yalnız birini kesebilir.

Kaybolan kurbanlık yerine alınan ikinci kurbanlık hayvan daha kesilmeden nahr günlerinden sonra önceki kayıp hayvan bulunsa, bunların sahibi hiçbirini kesmez, bunların en kıymetlisini sadaka olarak verir.

Bir kimse aldığı kurbanlık hayvanı satıp onun yerine dengini almış olsa, İmam Ebû Yusuf'a göre caiz olmaz. Çünkü bunun aynına Allah'ın hakkı geçmiştir. Fakat İmami Azam ile İmam Muhammed'e göre, bu kerahetle caiz olur.

Kurbanlık bir hayvan kesilmeden önce doğursa, yavrusu da kendisi ile beraber kesilir. Çünkü yavru anasına bağlıdır. Eğer yavru kesilmeyip satılırsa, parasını sadaka olarak vermek gereklidir.

KURBANIN KESİLME VAKTİ

Kurbanın kesilme zamanı nahr (Bayramın birinci, ikinci ve üçüncü) günleridir. Fakat birinci günde kesilmesi daha faziletedir.

Kurbanlar, bayram namazı kılınan şehir gibi yerlerde, bayram namazı kılınmamış sonra, bayram namazı kılınmayan yerlerde ise bayram gününün fecrinden sonra kesilir. İlk vakti budur. Kurbanı geceleyin kesmek tenzihen mekruhtur.

(İmam Şafî'ye göre, kurbanlar bayramın dördüncü günü güneş batincaya kadar kesilebilir.)

Kurbanlar kibleye karşı yatırılarak “**Bismillâhi Allahü Ekber**” diye kesilir. Kurbanı, elinden geliyorsa sahibi kesmelidir, değilse uygun gördüğü bir müslümana emredip kestirmeli ve kendisi de başında bulunmalıdır. Şu ayet-i kerimeyi de okumalıdır:

إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ

“Benim namazım, ibâdetlerim, yaşayışım ve ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir ki, O'nun ortağı yoktur.” (En'am: 162)

Yalnız kurban sahibinin Besmelesi yeterli olmaz; onu kesenin Besmele'yi getirmesi şarttır. “**Bismillahi Allahü Ekber**” demelidir.

Kasden Besmele terkedilirse, kurbanın eti yenmez. Kurban sahibinin eli hayvanı kesenin eli üzerinde olarak hayvanı kesecek olsalar, her ikisinin de Besmele çekmesi gereklidir. Bunlardan biri Besmele'yi terk ederse, hayvanın eti yenmez.

Kurban Bayramında kesilmek üzere satın alınmış kurbanlık hayvan, nahr (kurban kesme) günlerinde kesilmemiş olsa, o hayvan mevcutsa aynını sadaka vermek gereklidir.

Helâk olmuşsa kıymetini sadaka olarak fakirlere vermek icab eder, ertesi semeye bırakılmaz.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Kurbanın vacib olmasına nahr günlerinin sonu esastır. Bunun için Kurban Bayramının üçüncü günü güneş batmadan önce zengin olan kimsenin kurban kesmesi gereklidir. Daha önce fakir olması bunu etkilemez. Aksine olarak o günün güneş batışından önce fakir düşen veya ölen müslümanlardan bu kurban kesme yükümlülüğü düşer.

Zilhiccenin onuncu günü olduğuna şahadet edilip de Bayram namazları kılındıktan ve kurbanlar kesildikten sonra, günün henüz arafe günü olduğu anlaşılırsa, müslümanların itaat ve ibâdetlerini koruma bakımından, kılınan namaz ve kesilen kurbanlar geçerli sayılır. Çünkü böyle hatalardan kaçınmak her zaman için mümkün değildir.

Zilhicce'nin onuncu günü zeval vaktinden önce gerçekleşse, Bayram namazı kılınır. Ondan sonra kurbanlar kesilir. Fakat Zeval vaktinden sonra gerçekleşmiş olsa, o gün Bayram namazı kılınmaz, kurbanlar kesilebilir. Ertesi gün de, Bayram namazı kılınır.

Hayvani, kesim yerine yumuşak bir davranışla getirmeli ve keskin bıçak kullanılarak hayvana eziyet verilmemelidir. Fazla acı duymaması için, hareket hali sona erdikten sonra onu yüzmelidir. Kurban sahibi, kurban kesildiği gün, ilk yemeğini kurbanın ciğerinden seçmelidir, bu mendubdur.

KURBANIN ETİ VE DERİSİ ÜZERİNDE YAPILACAK ŞEYLER

Adak olarak kesilmeyen kurbanın etinden sahibi zengin olsun olmasın, yiyeceği gibi fakir olmayanlara da yedirip dağıtabilir. Fetva bu şekildedir.

Bununla beraber üçe birini fakirlere sadaka olarak vermelidir. Eğer kurban sahibi orta halli olur da, geçimlerini karşılamak zorunda olduğu kimseler kalabalık ise, o halde kurbanın etini onların yemeleri için alıkoyabilir, bu mendubdur.

Diğer bir görüşe göre, kurban bayramında kesmek üzere bir fakirin satın aldığı kurbandan kendisi yiyemez. Çünkü kendisine kurban vacib olmadığı halde böyle kurbanlık alıp kesmesi, bir adak sayılır. Adak yapan kimse ise, kendi adağından yiyemez. Onun etini zevcesine, usul ve furuuna ve zengin kimselere yediremez. Bunu lara yedirirse, yedirdiğinin kıymetini fakirlere vermesi gereklidir.

Kurbanlık hayvanın sütünden yararlanmak, etini veya postunu satıp parasını almak veya demirbaş olmayacak bir şeyle değiştirmek mekruhtur. Böyle bir iş yapılrsa, kıymetini sadaka vermek gereklidir. Kurbanlıktan kasab ücreti de verilmez.

Kurbanın postu sadaka diye verilir veya ondan seccade ve sofra gibi evde kullanılacak eşya yapılır. Kurban edilecek hayvanı kesilmeden önce kırpmak mekruh-

tur. Yünleri kırkılacak olursa, sadaka olarak verilmelidir. Fakat hayvan kesildikten sonra yünleri kırkılabilir ve kullanılabilir.

Birkaç kişi yanlışlıkla birbirinin kurbanını kesecek olsalar, her kesilen hayvan, sahibinin kurbanı olmak üzere caiz olur. Birbirlерine bir şey borçlu olmazlar.

Bu durumda herkes kendi hayvanını, eğer mevcutsa, alır. Kesilen hayvanlar yenmiş veya dağıtılmış ise, aradaki kıymet farkını birbirlерine helâl ederler. Eğer cimrilik gösterirler de helâl etmezlerse, her biri diğerine ait kurban etinin kıymetini öder. Bu durumda, bu kıymet farkını da sadaka olarak vermek gerekir. Çünkü bu, kurban etinin bedeldir.

Bir kimse, kendisine bırakılan bir kurbanı, sahibinin izni olmaksızın bayram günü sahibi adına kesecek olsa, bunu ödemesi gerekmek. Sahibinden kurban yükümlülüğü düşer. Çünkü buna delâlet yolu ile izin vardır.

Bir kimse zorla ele geçirmiş olduğu bir hayvanı kendi adına kesecek olsa, diri halindeki kıymetini ödemek şartı ile, sahib olur.

Fakat bir insan, kendisine emanet sureti ile bırakılan bir hayvanı böyle kurban kesecek olsa, sahib olmaz; çünkü hayvana kesimden önce tazmin etme hükmü ile sahib olmamıştır. Rehin olarak bırakılan hayvan da, rehini elinde bulunduran kimseye nazaran kurban hususunda bir görüşe göre gasbedilen (zorla alınan), diğer bir görüşe göre de emanet (vedia) hükmündedir.

Bir kimse kendi malından sevabını ölüye bağışlamak niyeti ile bayram günü kestiği kurbanın etinden yiyebilir, başkalarına da verebilir. Tercih edilen hüküm budur. Fakat bir kimse, murisin emri ile murisi adına keseceği kurbanın etinden yiyemez. Bunun tümünü sadaka vermesi gerekir.

Bir kimse, tek başına kesmek niyeti ile satın aldığı kurbanlık bir deve veya sığırı sonradan altı kişiyi ortak yapmaya razı olursa, bunu birlikte kurban olarak kesmeleri caiz olur. Ancak bunda kerahet vardır. O kimse verdiği sözden caymış sayılır. Ortaklarından alacağı parayı sadaka olarak vermelidir.

Bir görüşe göre de, adam fakir olduğu takdirde başkalarının ortak olmasına razı olamaz. Çünkü onun keseceği bu kurban, bir adak yerindedir. O fakir bu kurbanı satın almakla kendine onu vacib kılmıştır.

Udhîyye'nin (Kurban kesmenin) rüknü kan akitmaktadır. Hayvan boğazlanmadıkça vacib olan kurban ibâdeti yerine getirilmiş olmaz. Onun için kurbanlık hayvanın kesilmeden sadaka olarak verilmesi caiz olmaz. Fakat alınan kurban herhangi bir sebeple bayramın kurban kesme günlerinde kesilemezse, bunun diri olarak sadaka edilmesi gerekir. Çünkü bu halde, kan akitma işi sadaka vermeye dönüşmüştür. Artık bunun etinden sahibi yiyemez.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Bir kurbanı kitab ehlinden olan birinin (bir gayr-i müslimin) kesmesi mekruh-tur. Mecûsîlerin, pütperestlerin kesmesi ise caiz değildir. Fakat kurban etinden herhangi bir gayr-i müslime bağış yolu ile vermekte bir sakınca yoktur.

Kurban, Hicretin ikinci yılında meşru kılınmıştır. Bunun meşru olması, kitab, sünnet ve icma ile sabittir. (Şafîlere göre, kurban, tek bir şahis için sünnet-i ayndır. Bir aile halkı için ise, sünnet-i kifayetdir. Ailenin geçimini sağlayan kimse, kurban kesince, artık diğerlerinin üzerinden sünnete uyma borcu düşer.)

AKÎKA KURBANI

Yeni doğan çocuğun başındaki tüyüne (Akîka) denir. Böyle bir çocuk için Cenab-ı Hakk'a şükür yerine geçmek üzere kesilen kurbana da "Akîka" adı verilmiştir. Bu-nun müslümanlarca asıl adı "Nesîke"dir.

Akîka, bizce mubah ve güzeldir. Üç İmama göre ise sünnettir. Zahiriyye mez-hebinde vaciptir.

Akîka kurbanı, çocuğun doğduğu günden bülüğ çağına erinceye kadar kesilebilir. Fakat yedinci günü kesilmesi daha faziletlidir. Çocuğun yedinci doğum günü adı konulur ve başının saçları kesilip ağırlığınca altın veya gümüş sadaka verilir. Aynı günde bu kurban kesilir; çünkü böyle yapılması üç İmama göre müstahabdır.

Kurbana elverişli olan hayvan akîkaya da yeterli olur. Erkek çocuk için bu kurban kesilebileceği gibi, kız çocuk için de kesilir.

Bunlardan her biri için bir koyun kesilmesi yeterli olur. Erkek çocuk için iki kurban kesilmesi gerektiğini söyleyenler de vardır.

Akîka kurbanının kemikleri, çocuğun sağlık ve selâmetine bir hayır dileği olsun diye, kırılmayıp yalnız ek yerlerinden ayrılrı ve öylece pişirilir. Bunu yapmak müstahabdır. Diğer bir bakımdan da, çocuğun mütevazi olmasına ve kötü huylar-dan korunmuş olmasına bir işaret olsun diye kemiklerin kırılması müstahab gö-rülmüştür.

Akîka kurbanının etinden sahibi yiyebilir, başkalarına da yedirebilir, sadaka da verebilir.

ZEBH, ZEBİHA VE TEZKİYENİN MAHİYETLERİ

Zebh, hayvanın boğazına bıçak vurup boğazlamak ve damarlarını kesmek de-mektir. Boğazlanmış veya boğazlanacak hayvana da "Zebîha" denir.

Tezkiye de, boğazlamak anlamında olup dinimizde iki türüdür:

Birisi hakîki ve ihtiyarî tezkiyedir. Bu da bir hayvanı usulü üzere keskin bir aletle boğazlamaktır. Diğerî de, hükmî ıztırarî tezkiyedir. Bu da, bir avın aldığı yaradan ibarettir. Bir av, şartlarına uygun olarak bu yaradan ölürse, boğazlanmış sayılır.

Bir hayvanın göğüsü üstünden bıçak vurup damarlarını kesmeye "Nahr" denir. Deveyi, zebh etmek (çenesinin altından kesmek) mekruhtur.

Zebh (Boğazlama) İşlemi:

Din kurallarına uygun olarak boğazlama, nefes borusu ile yemek borusunun ve bunların yanlarında bulunan iki damarı kesmekte yapılır. Bu dördünden üçünün kesilmesi, İmamı Azam'a göre yeterlidir. İmam Ebû Yusuf'a göre, Nefes borusu ile yemek borusunu ve iki damardan da birini kesmek şarttır. İmam Muhammed'e göre de, bu dört organdan çوغunu kesmiş olmalıdır.

Hayvanları boğazlamak hususunda damarlarını kesip kanlarını akitacak kesici bir alet yeterlidir. Bıçak kâfi olduğu gibi, keskin kamış kabuğu ve cam parçası da yeterli olur. Ancak bu alet, hayvana eziyet vermeyecek şekilde keskin olmalıdır. Hayvanı yere yatırdıktan sonra bu aleti bileylemeye çalışmak mekruhtur. Hayvanı ayağından tutarak kesim yerine çekmek ve sürüklemek de mekruhtur. Hayvanı boynunun altından (boğazından) değil de üstünden kesmek ve daha hayvanı soymadan kafasını kesip atmak da mekruhtur.

Hayvanı boğazlarken Besmele çekmek şarttır. Boğazlamada Yüce Allah'ın mübarek isimlerinden herhangi birini söylemek yeterlidir. Allahü Ekber, Allahü Azam, Allah denilmesi gibi... Fakat Allah Tealâ'nın ismini dua maksadı ile söylemek yeterli olmaz. "Allahümmeğfir-lî" denilmesi gibi.

Hayvanı keserken: "Bismillahi Allahü Ekber" denilmesi müstahabdır. Hayvanı kible tarafına çevirerek kesmek sünnet olduğundan bunu yapmamak mekruhtur.

Besmele kasden terk edilirse hayvanın eti yenmez, haram olur. Fakat unutarak terk edilirse, böyle kesilen hayvanın eti yenir. Çünkü unutarak yapılan kusurlar bağışlanmıştır.

(İmam Şafîî'ye göre, hayvanı sadece boğazlamak yeterlidir. Besmele okunması bir müekked sünnettir. "Bismillâh" denmese de, kesilen hayvanın eti yenir, haram olmaz. Bu görüş, Ebû Hüreyre ile İbnî Abbas'dan (radîyallâhü anhüm) rivayet edilmiştir. Ancak bu görüş diğer müctehidler tarafından kabul edilmemiştir. Bununla beraber Şafîîlerce de, besmeleyi terk etmek mekruhtur.)

ETLERİ YENEN VE YENMEYEN HAYVANLAR

Yaratılışında vahşet ve bayağlık olmayan, iğrenç görülmeyen hayvanların etleri din ölçülerini içinde helâldir, yenebilir. Tavuk kaz, ördek, zürafa, deve kuşu, bağırtılan kuşu, güvercin, bildircin, koyun keçi, deve, sığır, manda, ekin kargası, tavus, kırlangıç, baykuş, tavşan ve turna gibi hayvanlar bu kısım eti yenen hayvanlardandır. Serçe ve sığircık kuşlarını yemekte de bir sakınca yoktur.

Yarasa kuşunun yenip yenmemesinde, haram veya mekruh olup olmamasında ihtilâf vardır. Hüdhûd kuşunu yemek mekruhtur.

Saksagan, kumru, bülbül, keklik kuşlarının eti aslen helâldir. Ancak bunların etlerini yiyeceklerin bir belâya tutulacakları halk arasında söyleti haline geldiği için yenmeleri iyi değildir.

(Şafîlere göre, kırlangıç, tavus, hüdhûd ve papağan kuşlarının etleri haramdır. Martı ve balıkçıl kuşları ise helâldir.)

Azı dişleri ile kapıp avlayan ve parçalayan, kendisini koruyan hayvanların etleri haramdır, yenilemez.

Kurt, ayl, aslan, kaplan, pars, sincap, samur, sansar, maymun, sırtlan, fil, köpek, kedi, keler, tilki, gelincik gibi hayvanlar etleri haram hayvanlardır. Azı dişleri olduğu halde bunlarla başkasına saldırmayan bir hayvanın eti de yenebilir; deve gibi...

Tırnakları ile kapıp avlanan, tırmalayan ve yaratılışında bayağı olan kuşların etleri de haram veya tahrimen mekruhtur. Kerkenez, çaylak, kartal, kuzgun, akbabâ, alaca, karga, yarasa, atmaca, şahin gibi... Bunlar leş yemekten çekinmezler. Tırnaklı olduğu halde bununla hayvanları avlamayan bir kuşun eti yenilebilir, güvercin gibi...

Yaratılışı bakımından iğrenç olan birtakım hayvanların etleri de haramdır, yemez; Fare, yaban faresi, akrep, yılan, kene, kurbağa, kara ve deniz kaplumbağası, arı, kara sinek, sivrisinek, köstebek, kirpi, bit, pire gibi böcekler.

Görülüyorki, bu haram olan hayvanlardan bir kısmı yırtıcı bir yaratılışa sahibdir, yaratılışında zararlıdır ve bayağlık vardır. Bir kısmı ise iğrençtir ve nefret edilir haldedir. İnsan ise temizdir, mükerrem bir yaratıktır.

Bunun için insanlar, bu gibi bayağı ve zararlı hayvanların etlerinden korunmuşlardır. Besinlerin insanlar üzerinde iyi ve kötü tesir bıraktığı inkar edilemez. İnsanlar kendisi için yararlı olanı ararsa, İslâm dininin müsaade ettiği şeylerden yararlanmalı, yasaklılığı şeylerden de kaçınmalıdır. Bundan başka selâmet yolu yoktur.

Pislik gibi temiz olmayan şeyleri yemiş olan tavuk, koyun, sığır ve deve gibi hayvanların etleri, bu hayvanlar bir müddet hapsedilmeden kesildikleri takdirde,

mekruhtur. Çünkü bu halde etleri fena bir kokudan kurtulmuş olamaz. Bunların hapsedilme müddeti tavuklar için üç gün, koyunlar için dört gün, sığır ve develer için de on gündür. Böyle pislik yiyen bir hayvana Celâle denir.

Bu hayvanlar, etleri, kokmayacak şekilde pis şeylerden yiyecek olsalar, hapse-dilmeleri gerekmez, etleri kerahetsiz olarak yenebilir.

Domuz sütü ile beslenmiş kuzuların yenmesi helâldir; çünkü süt, tüketilerek eseri kalmaz.

Eti yenilir bir hayvan şarap içip de arkasından kesilecek olsa, bunun eti kera-hetle helâl olur.

Yalnız süt emip de başka bir şey yiymeyen küçük kuzuların öldükten sonra karınlarından çıkarılan peynir mayaları temizdir. Aynı şekilde koyn ve deve gibi ölmüş hayvanların memelerinden çıkacak sütlər de temizdir. Bedenlerin temiz ol-maması, sütlərini etkilemez.

Atlar savaşa yarayan kıymetli hayvanlardır. Bu bakımından bunların etlerini ye-mek İmamı Azam'a göre, tahrimen mekruhtur. İki İmama göre ise, tenzihen mek-ruhtur.

Yabanî olmayan (ehli) merkeblerin ve anaları merkeb olan katırların etleri ha-ram veya tahrimen mekruhtur. Yabanî merkeblerin ve anaları sığır olan katırların etleri ise haram değildir. Hayvanlar yenme bakımından anaya bağlıdır.

(İmam Malik'den rivayete göre, ehli merkeblerin etleri mekruh, bir rivayete göre de haramdır. Meşhur olan görüşe göre, atların etleri de haramdır.

İmam Şafîî ile İmam Ahmed'e göre, atların etleri mekruh değildir.)

Devamlı olarak suda yaşayıp barınan hayvanlardan her nevi balık etleri ye-nebilir, helâldir. Kalkan balığı, sazan balığı, yunus balığı, yılan balığı bunlardandır. Fakat diğer su hayvanları çırkin şeylerden sayılır, yenmeleri caiz olmaz. Yengeç, midye, istiridye, istakoz gibi olanlar helâl değildir, etleri yenmez.

Yine, deniz insanı, deniz aygırı, deniz hinziri gibi balık şeklinde bulunmayan deniz hayvanlarının yenmeleri helâl olmadığı gibi, avlanmaları da helâl görülme-mektedir.

Dıştan bir etki olmaksızın kendi kendine suda ölüp su yüzüne çıkan balıklar yenmez.

Fakat suyun açılıp kurumasından, fazla sıcak veya soğuktan ölen veya kuşlar tarafından öldürülün, su içinde bağlı tutulmakla ve buz içinde sıkışmakla ölen ba-lıklar yenir. Balıklarda boğazlamaya gerek yoktur.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Göle veya denize atılan balık otunu yemekle göl veya deniz içinde ölen veya avlamış da sudan çıkarılmadan başlarına tokmakla vurulup öldürülen ve ağ içinde kurtulamayıp ölen balıkların yenmeleri de helâldir.

Balıklar temiz olmayan suların içinde bulunmuş olsalar da etleri yenebilir.

Avlanan bir balığın içinden çıkan bir balık sağlam ise, o da yenebilir, sağlam değilse yenmez.

Boğazlanan bir hayvanın karnından çıkan yavrusu, İmamı Azam'a göre yenebilir. Anasının boğazlanmış olması, yavrusu için yeterli olmaz. Bir canlının boğazlanması ile iki canlı boğazlanmış olamaz. Çıkan yavru canlı ise boğazlanmak suretiyle yenilebilir.

(Üç imamın (Şafîî, Malik ve İmam Ahmed) görüşleri de böyledir.)

Canlı olup olmadığı bilinemeyen bir hayvan boğazlanırken hareket ederse veya boğazlanan diri hayvanlardan çıkan kan gibi bir kan çıkarsa, eti yenebilir. Çünkü bunlar hayat alâmetleridir. Ancak, sadece gözünü veya ağını açması veya ayağını uzatması bir hareket sayılmaz. Böyle bir hayvanın kesilirken gözünü yumması, hayatın varlığına delâlet eder.

Hayvanların "Demi mesfuh = Akar kan" denilen kanları temiz değildir. Burada Besmele ile kesilmiş olup olmamaları eşittir.

Eti yenen hayvanlardan Besmele ile kesilenlerin içlerinde kalıp akmayan kanları temizdir. Bunların karaciğer ve dalakları da temizdir. Bunlardaki kanlar pâktır.

Kesilen bir koyunun ödü, bezesi, idrar torbası, cinsel organları, yumurtaları mekruhtur, bunlar yenmemelidir.

Domuzun bütün cüzleri pistir, bunlar temiz olmazlar, hiçbir şeyi helâl değildir. Yalnız killarından yararlanıp yararlanılamayacağı konusunda ihtilâf vardır.

İki İmam ile İmam Şafîîye göre domuzun killarından badana fırçası yapılması ve bunlarla ayakkabı dikilmesi caizdir. Öyle ki, bu killardan bir mikdar az su içine düşecek olsa, o su İmam Muhammed'e göre pislenmiş olmaz. Çünkü bu killarla yararlanmaya izin verilmesi, temizliğine delildir.

Fakat İmam Ebû Yusuf'a göre, bu yararlanma için olan izin, bir zaruretten dolayıdır, suya düşme halini kapsamaz. Onun için, içine düştüğü az bir suyu temizlikten çıkarır, bozar.

Domuzların İslâm ülkesi olmayan yerlere götürülüp orada müslüman olmayanlara satılması caizdir.

Bir misafire ikram olmak üzere Besmele ile kesilen herhangi bir eti yenen hayvanın eti yenebilir; ikram niyeti olunca Allah rızası için boğazlanmış olur. Fakat

herhangi bir adamın gelişine hürmet olsun diye sadece o şahıs için kesilirse, besmele olsa bile, yenmez. Çünkü bu Allah için misafire ikram değil, o büyük görülen zata tazim için kesilmiş sayılır. Onun için misafirliği gözterek insana ikramda bulunmalı ve yedirmeli, niyet bu olmalıdır.

Yine, herhangi bir ölüye tazim için kabir üzerinde kesilen kurbanın eti de helâl olmaz. Kurban Allah rızası için kesilir ve onun sevabı istenilen bir müslümana bağışlanabilir.

KİMLERİN BOĞAZLAYACAGI HAYVANLARIN ETİ YENİR VEYA YENMEZ

Müslümanların ve kitab ehli olan Yahudî ve Hıristiyanların, kadın dahi olsalar, Besmele ile (Allah'ın adını anarak) boğazlayacak oldukları hayvanların, eti yenen hayvanlar olmak şartıyla etleri yenir. Besmele tam kesim altında olacaktır, bu şarttır. Kesim altında bir şey yemek suretiyle veya başkası ile konuşmakla önceki besmeleye ara verilerek meclis değiştirse, bu yeterli olmaz. Yeniden Besmele getirmek gerekir.

Müslüman veya kitab ehlinden olan ve Bismillâh demeye gücü yeten bir çوغun veya delinin, dilsizin, sünnetsizin ve sarhoşun Besmeleye kesecekleri bu tür hayvanların etleri de yenebilir.

Besmelenin unutularak terk edilmiş olması zarar vermez. Hatta kitab ehlinin Besmele deyip demedikleri bilinmediği takdirde de kestikleri eti yenen hayvanlar helâl olur. Çoğuunuğun görüşü budur.

Mecûsîlerin, putlara tapanlarının, hak dinden çikanların (mürtedlerin), Besmeleyi kasden terk eden müslümanların veya kitab ehlinin kestikleri yenemez. Bu hayvanların etleri haram olur.

MEYTENİN MAHİYETİ VE HÜKMÜ

Kendi başına ölmüş olan herhangi bir hayvana Meyte (Leş) denir. Böyle bir hayvan temiz değildir, yenmez. Boğazlanmayıp da boğulmuş olan, başı koparılan, başına tokmak vurulan veya kulak tozuna şiş saplanan ve böylece öldürülen hayvanlar da meyte hükmündedir; çünkü meşru şekilde boğazlanmamışlardır.

Yüksek bir yerden düşüp ölen, başka bir hayvanın tepmesi veya toslamasıyla veya bir taş ve ağaç parçasının çarpmasıyla ölen, bir yırtıcı hayvan tarafından parçalanarak ölen herhangi bir hayvan da meytedir. Onun için eti yenmez.

Fakat aslen eti helâl olan ve üzerinde hayat eseri bulunan böyle bir hayvan Besmele ile boğazlanırsa eti yenebilir. Bu İmamı Azam'a göredir. İmam Ebû Yusuf'a

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

göre, eğer onun benzeri bir hayvan yaşamayacak bir halde ise, boğazlanmakla onun eti helâl olmaz. İmam Muhammed'e göre de, eğer henüz boğazlanan hayvanın yaşayabileceği pek az bir mikdardan biraz daha ziyade yaşayabilecek bir halde ise, boğazlanınca eti helâl olur; değilse, olmaz.

Eti yenen bir hayvanın boğazlanmadan önce, ondan kopan ve kesilen herhangi bir parçası yenilemez, bu meyte hükmündedir. Bundan yalnız balık ile çekirge mütesnadır. Çünkü bunlarda boğazlamaya gerek yoktur. Bir de, bir hayvanın kesildikten sonra kendisinde hayattan henüz eser varken kopan parçası, meyte hükmünde değildir. Ancak bu parçayı yemek mekruhtur.

AVIN MAHİYETİ VE CAİZ OLUŞU

Sayd (av), yaratılışında vahşi olup insandan kaçınan, eti yensin yemesin, herhangi bir hayvandır ki, ele geçirilmesi ancak bir hile ile mümkün olabilir. Böyle bir av hayvanını kaçamaz bir hale getirip elde etmeye İstiyad (Avlamak) denir. Bir av hayvanına karşı bir köpeğini salivermeye "İrsal", kıskırtıp sıçratmaya da "İgra" denir. İgra irsalden sonra olur.

Ava kendiliğinden varan öğretilmiş köpek gibi bir hayvanın arkasından yapılacak "İgra", irsal hükmündedir.

Vahşi hayvanları avlamak caizdir. Bu mubah olan bir kazanç yoludur. Fakat diğer kazanç yolları bundan daha faziletlidir.

Zevk ve eğlence için av avlamak uygun değildir. Kalbe katilik ve gaflet getirir. Yaratıklara karşı şefkat duygularını azaltır.

Bununla beraber Yüce Allah bu hayvanları insanlar için yaratmıştır. İnsanlar ya bir ihtiyaç veya kendi cesaretlerini denemek veya bir genişlik bulmak için bazı hayvanları avlayabilirler.

Çok kez yenecek hayvanlar yemek için, yenmeyecek hayvanlar da derileri, dişleri veya zararlarını kaldırırmak için avlanır.

Ancak bunları avlamak için başkalarının ekinlerini yok etmek, onları evlerinde rahatsız etmek caiz değildir.

Nelerle Av Yapılır?

Av, ya öğretilmiş köpek, doğan, pars, atmaca ve şahin gibi bir hayvanla yahut yaralayan ve öldüren bir silâhla veya tuzak kurmakla, çukur kazmak, bıçak, kılıç ve kamış gibi keskin bir şeyi yere dikmekle yapılır. Bir hayvanın av için öğretilmiş hale geldiği, ya anlayış üstünlüğü ile veya bilen kimselere başvurarak sabit olur. Çünkü

bu gibi hayvanların öğretim süreleri onların durumlarına göre değişir. Bunun için belirli bir süre yoktur. Bu, İmamı Azam'a göredir. İki İmama ve İmamı Azam'dan diğer rivayete göre de, azi dişleri olan hayvanların öğretilmiş hale gelmeleri de, salverildikten sonra çağrıldıkları zaman hemen koşup gelmeleri ile bilinir.

Pars gibi hayvanların öğretilmiş bir hale gelmiş olmaları da, hem yemeyi terk, hem de çağrılinca dönüp gelmeleriyle belli olur. Çünkü bunların yaratılışlarında hem yırtıcılık, hem de ürküp kaçmak vardır.

Av için öğretilmeye elverişli olmayan aslan, kaplan ve ayı gibi hayvanlarla ve tamamen necis (pis) olan domuzla av yapmak caiz değildir.

Bir av hayvanının öğretilmiş olmadığı sonradan anlaşılsa, meselâ:

Öğretilmiş olduğuna hükmedilen azi dişli bir hayvan, avladığı hayvanın etinden yeşen veya tırnaklı bir avcı hayvanın çağrıldığı halde geri dönüp gelmese önceki den ve sonradan avladığı hayvanın eti haram olur. Çünkü bu durumda hayvanın henüz öğretilmiş bir hale gelmediğçe, avlayacağı hayvanlar yenilmez.

Av Hayvanında Aranan Şartlar

Bir av etinin yenilebilmesi için şu şartlar gereklidir:

1) Av, dinimizce eti yenen hayvanlardan olmalıdır.

2) Avcı, hayvan boğazlamaya ehil bir müslüman veya kitab ehlinden olmalıdır. Bunlardan Besmeleyi bilen ve av kasdinde bulunan bir çocukun veya delinin veya bir sarhoşun avladığı av helâldir.

Fakat hac veya umre için ihramda bulunan bir müslümanın Harem Bölgesi dahilinde ve haricinde avlayacağı av helâl olmaz.

Yine, bir mecûsî, putperest veya mürtedin (hak dinden çekmişin) avladığı hayvanın eti de haramdır, bunlar yenmez.

3) Avcı ava silah atarken veya hayvanı saliverirken gerçekten veya hükmene Besmele çekmiş olmalıdır. Besmeleyi unuttuğundan dolayı terk eden bir avcı, hükmene besmele getirmiştir olur. Besmele kasden terk edilmiş olursa, avın eti yenmez, haramdır.

(İmam Şafîîe göre, Besmele getirmek şart değildir, fakat bunu terk mekruhtur.)

4) Avlanan hayvan, avcının henüzeline geçmeden almış olduğu yaradan dolayı ölmüş olmalıdır. Onun için henüz ölmeden ele geçirilirse, boğazlanması gereklidir. Bu durumda boğazlanmadan ölüse, eti yenmez.

5) Avcı silâhi ile vurdugu veya öğretilmiş av hayvanı ile tutturup yaraladığı avi durdurmakzsızın ele geçirmek için peşine koşmalıdır. Çünkü bu durumda avi

daha ölmeden yakalayıp boğazlaması mümkünür. Bu boğazlama mümkün olukça hükümen boğazlama yeterli olmaz. Onun için bir süre durduktan sonra veya başka bir şeyle uğraşıp av gözden kaybolduktan sonra gidip de avı ölmüş bulsa, onun eti yenmez. Çünkü bu halde başka bir sebeble ölmüş olması düşünülebilir. Fakat böyle beklemeksiz hemen gidip de avı yaralı olarak ölmüş bulsa, eti yenebilir. Buna göre hükümen bir boğazlama bulunmuş olur.

6) Ava saldırın eğitilmiş hayvan da, bir süre durmayıp hemen ava doğru yürümelidir. Kensisine de eğitilmiş olmayan başka bir hayvan iştirak etmemiş olmalıdır. Pars gibi öğretilmiş bir hayvanın, saliverildikten sonra dinlenmek için değil de, avını avlamak için hile olarak bir saklanıp duruvermesi, zarar vermez.

7) Av köpekleri gibi öğretilmiş ażi dişli av hayvanları, tuttukları avların etinden kendileri hiç yememelidir. Eğer bu avcı hayvanlar, tuttukları avları parçalayıp etlerinden yiyecek olurlarsa, artık avlanan hayvanların etleri yenmez. Fakat tırmaklı olan öğretilmiş hayvanların tutup etlerinden yedikleri hayvanlar, insanlar tarafından da da yenir. Çünkü bu ikinci kısım hayvanların öğretilmiş olmaları, yemeyi terk suretiyle değildir; çağrıldıkları zaman geriye dönüp gelmeleri iledir.

Avla İlgili Çeşitli Meseleler

Avlanacak birçok hayvan için bir Besmele yeterlidir.

Şöyle ki:

Avcı silah atarken veya öğretilmiş hayvanı saliverirken bir kez “Bismillâhi Allâhü Ekber” dedikten sonra bir kaç hayvan aldığı yara sebebiyle ölmüş olsalar, hepsinin etleri yenebilir.

Yine, bir kimsenin belli bir av hayvanına Besmele ile attığı ok veya kurşun, diğer bir avı yaralayarak öldürse, onun da eti yenebilir. Çünkü bu şekilde yapılan Besmele, o belli ava değil, atılan alete veya saliverilen hayvana aittir. Bununla beraber yükümlülük, güce göredir. Avcının gücü ise, yalnız atmayaradır, yoksa dilediği ava isabet ettirmek değildir.

Bir ava karşı öğretilmiş bir köpeği veya doğan gibi diğer bir hayvanı Besmele ile salmak da bu hususta kurşun atmak hükmündedir.

Fakat avcı bir alet üzerine Besmele okuduğu halde, diğer bir aleti atacak olsa, bu aletin isabet edeceğii avın eti, o av Besmele ile kesilmekçe yenmez.

Aynı şekilde, bir kimse boğazlamak üzere olduğu bir hayvanı, Besmele okuduktan sonra bırakıp da onun yerine önceki Besmele ile başka bir hayvanı boğazlayacak olsa, bunun eti helâl olmaz. Çünkü bu ikinci hayvan üzerine Besmele yapılmamıştır.

Atılan bir kurşundan aldığı bir yara sonunda henüz elde edilmeden ölen veya bir av köpeğinin açtığı yaradan dolayı hemen ölen bir av yenebilir. Fakat atılan taşın ve diğer bir merminin sadece ağırlığından dolayı yara bulunmaksızın ölen veya bir av köpeğinin sadece çarpmasından veya boğmasından dolayı ölen bir av yenmez. Çünkü yaralama, hükmən bir boğazlamadır. Yara bulunmayınca, boğazlama da yapılmamış olur. Kabul edilen fetva budur.

Av hayvanının yenebilmesi için, sadece yaralama yeterli değildir. Bununla beraber kan da akmiş olmalıdır. Fakat bazı alımlere göre kan akması şart değildir. Diğer bazı alımlere göre de, yara büyük ise, kan çıkışması gerekmek, değilse gerekir.

İmam Ebû Yusuf ile İmam Şafî'ye göre, aslında yara gerekli değildir. Yara bulunmasa da, öğretilmiş hayvanların öldürdükleri hayvanların etleri yenebilir.

Dişli öğretilmiş hayvanlar, tutukları avların kanlarını içseler veya sahiplerinin kendilerine atacağı et parçalarını yeseler veya sahibleri avı elde ettikten sonra bunun etinden yiyecek olsalar, bu işler avlanmış olan hayvanın etinin yenmesine engel olmaz.

Yaralı olduğu halde henüz canlı iken elde edilen bir av, besmele ile boğazlanmazsa, eti yenmez. Ancak ele geçen bir hayvanın hayatı, yeni boğazlanmış bir hayvanın hayatı gibi hemen sönmek üzere ise, onun boğazlanması gerekmek. Bununla beraber boğazlanması daha iyidir.

Öğretilmiş bir av hayvanı, avladığı avı yaraladıktan sonra, yere çarpıp tekrar yaralayarak öldürse, eti helâl olur. Çünkü tutacağı avı bir defa yaralayıp tekrar yaralamaması hayvana öğretilemez. Onun için bu bağışlanmıştır.

Avcı tarafından atılan bir şeyle yaralanan bir av, ilk önce yere düşüp de hemen ölse, yenebilir. Çünkü bundan kaçınmak mümkün değildir.

Fakat suya, dam üzerine veya bir ağaç üzerine, oradan da yere düşerek ölse, eti yenmez. Çünkü su ile veya dama düşmekle veya ağaca çarpmakla ölmüş olması düşünülebilir.

Fakat başka bir görüşe göre, eğer aldığı ilk yara hemen öldürücü bir yara ise, eti yenebilir, değilse yenmez.

İki avcıdan biri silâh atarak bir avı yaraladığı halde, diğeri de silâh atarak öldürse, bakılır: Eğer bu iki avcıdan biri silâh atıp da avı kaçamaz hale getirdikten sonra, diğeri de silâh atarak onu öldürse, eti yenmez. Çünkü bu takdirde o avı tutup boğazlamak mümkündür. Artık ikinci avcı, bu avın yaralı durumundaki kıymetini birinci avciya öder. Fakat bu av, ilk yaradan dolayı, artık yaşaması umulmayacak bir hale gelmişse, eti yenebilir. Çünkü bu durumda ölmesi, birinci avcının silâhına bağlanır, ikinci avciya da kıymet ödemek gerekmez.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Yakınlık kazanmış olan av hayvanlarını da boğazlamak gereklidir. Evde beslenen geyik gibi...

Aksine olarak koyun ve deve gibi ehil bir hayvan yabanileşip de ele geçirilmesi zor olsa veya kuyuya düşüp de boğazlanması mümkün olmasa, herhangi bir alet veya silahla yaralamak (mesela kurşun atmak) suretiyle öldürülmesi caiz olur. Böylece eti yenir. Çünkü o hayvanın gerçekten boğazlanması, imkansız olmuştur.

Bir kimse öğretilmiş hayatı, Besmeleyle bir ava gönderdiği halde o hayvan, arkaya arkaya birçok av hayvanlarını avlayacak olsa, hepsi de yenebilir.

Yine, bir ava attığı ok veya kurşun birkaç av hayvanına isabet ederek bunları yaralasa ve öldürse, hepsi de yenebilir.

(İmam Malik'e göre, ilk avlanan yenebilir, diğerleri yenmez. Çünkü bu İmama göre, ava hayatı göndermek veya silâh atmak halinde avi belirlemek şarttır. Bu belirleme ise, yalnız birinci av için olmuştur.)

"Doğrusunu en iyi bilen Allah'dır ve asıl güzel olan Allah katında güzel olandır."

Kerahet ve İstihsan Kitabı

Mübarek dinimizde helâl, haram, mubah, mekruh, müstahsen veya gayri müstahsen şeylerin bir kısmı fıkıh kitablarımızdır: "Kitabu'l-Kerahiye ve'l-İstihsan, Kitabu'l-Hazer ve'l-İbaha, Kitabu'l-Zühdi ve'l-Vera", Kitabu'l-Et'ime ve'l-Eşribe" gibi başlıklar altında yazılı bulunmaktadır. İşte bu ilmihalimizin bu sekizinci kitabı, bu kısma ait bazı meseleleri kapsamaktadır.

BAZI DİNÎ DEYİMLER

İstihsan, bir şeyi güzel saymak ve güzel sanmaktır. Fıkıh usulünde, "Zahiren kıyası bırakıp insanların ihtiyacına daha uygun olanı almakdır." Diğer bir ifade ile: "Kolaylık için güç olanı terk etmek ve herkesin alışık olduğu işlerde, din yönünden bir müsaadeye bağlı, kolaylık tarafını arayıp benimsemek" demektir. Burada İstihsan'dan maksad, çok gerekli ve çok güzel birtakım dînî meseleleri açıklamaktır.

Dinimizin güzel gördüğü ve müstahab saydığı şeylerden her birine "Müstahsen" denir. Bunun karşıtı da "Gayr-i müstahsen"dir.

Kerahiyet, lûgat anlamı bakımından, zahmet, meşakkat, şiddet ve bir şeyi fena görmektir. Din deyiminde ise, yapılmaması daha iyi olan bir şeyin terk edilmeyip yapılması demektir. Buna "Kerahet"de denir. (Mükellefelerin İşleri Bölümüne bakılsın.)

Hazer, lûgat anlamı bakımından engellemek demektir. Mahzur yerinde kullanılır ki, yasak anlamındadır. Din yönünden yapılması yasak olan şeylere denir. Çoğu "Mahzurat"dır.

İbaha, mubah kılmak bir şeyin yapılmasını ve yapılmamasını eşit tutup caiz görmektir. Bir şeyin yapılmasına verilen izin, bir ibahadır. Bir yemekten bir kimseyin yemesine yetkili zatın verdiği izine de "İbaha" denir. (Mükellefelerin İşleri Bölümüne Bakılsın.)

Zühd, bir şeyden yüz çevirmek ve kaçınmak anlamındadır. Dünyaya yönelmemip ibâdet ve hayır işleri ile fazla uğraşmak demektir.

Vera', harama düşmek korkusu ile şüpheli şeylerden kaçınmak demektir.

Buna "Takva ve ittika"da denir. Vera ve takva sahibine de "Müteverri" ve Müttakî" denir.

Met'umat, yenen ve içilip tadılan şeylere denir. Her yenen şeye "Taam" denir. Bunun çوغulu "E'ime"dir.

Meşrubat, içilen sıvı şeylerdir. Lûgatta her içilen sıvıya "şarab" denilir. Bunun çوغulu "Eşrike"dir.

Din deyiminde ise şarab, sarhoşluk veren herhangi bir sıvı demektir. "Hamr" denilen içkiye de "Şarab" denegelmıştır.

(Helâl, haram, mübah ve mekruh tabirleri için "Mükellefin İşleri" bölümune bakılsın.)

HER MÜSLÜMAN İÇİN ÖĞRETME VE ÖĞRENMENİN GEREKLİLİĞİ

İlim elde etmek, her müslüman erkek ve kadın için bir görevdir. Şöyled ki: Her müslümanın yapmakla yükümlü bulunduğu din görevlerini yerine getirmek, hak ile batılı, helâl ile haramı ayırmak için yeterince bilgi sahibi olması üzerine farzdır. Bir hadis-i şerifte buyrulmuştur:

"Her müslüman erkek ve kadına ilim öğrenmek bir farzdır."

Başkalarına muhtaç oldukları şeyleri öğretmek için ilim öğrenmek de sünnettir, bir ibâdettir. Bundan fazlasını bir kemal ve bir şeref olmak üzere öğrenmek de mubahtr. Başkalarına karşı ögünmek, mücadele edip büyütlenmek için ilim elde etmek ise mekruhtur.

İlim öğrenmek aslında hem ferdler için, hem de cemiyet için gereklidir. Bu bir zarurettir. Böyle zaruret mikdarı ilim öğrenmek, bir İslâm toplumunun bütün ferdlerine yönelen bir farzdır. Ancak ilimlerin bir kısmı, her kişi için gerekli olduğundan bu kısmın öğrenilmesi bir farz-ı ayndır. Herkesin öğrenip bilmesi ve onu yapması gerekdir.

İlimlerin bir kısmı da, her ferd için değil, cemiyet hayatı için gerekli olduğundan bunun öğrenilmesi de bir farz-ı kifayedir. Tib, hesab, harb ve teknik ilimleri gibi... Bu ilimleri herkes elde edemez. Bunlarla toplumun bazı kişileri meşgul olabilirler. Bunları bir kısım şahıslar öğrenirse, bu farz yerine getirilmiş olur. Fakat bu ilimlerde, İslâm toplumunu meydana getiren şahısların hiçbirini meşgul olmazsa, o toplumun bütün ferdleri Allah yanında sorumlu olurlar.

İslâm dininde ilmin kıymeti pek büyktür. İlim bir nurdur, bir hayattır, bir cemiyetin yaşamasına ve yükselmesine sebebdır. Cahillik ise, bir karanlıktır, bir ölüm, bir felâkettir.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Resülü Ekrem Efendimiz sallallâhu 'aleyi ve sellem, Lokman Hekîm'in oğluna şöyle bir öğüt vermiş olduğunu buyurmuştur:

"Yavrum! Alimlerin meclisine devam et, hekimlerin sözlerini dinle. Çünkü Yüce Allah yeryüzünü çisenti ile dirittiği gibi, ölü bir kalbi de şübhesiz hikmet nuru ile diriltilir."

İslâmda her meslek sahibi için, o meslekle ilgili dinî meseleleri bilmek bir farzdır, önemli bir görevdir. Ticaretle uğraşacak kimselerin ticaretle ilgili helâl ve haram gibi işleri önce öğrenmeleri gereklidir. Böylece yapacakları işlemlerde dine aykırı bir şey bulunmamış olur.

İslâm kadınları, abdest, namaz ve oruç gibi dinle ilgili bir kısım meseleleri ya kocaları ve mahremleri aracılığı ile öğrenir veya kocalarının izni ile ara sıra bir ilim meclisine giderek öğrenmeye çalışırlar. Fakat kocalarının rızası olmadıkça bir ilim meclisine çıkmak gidemezler. Ancak bir kadına dinle ilgili bir meseleyi öğretmek gereği yüz gösterirse, bakılır: Eğer kocası bu meseleyi çözer veya ehlinden öğrenip kendisine bildirirse maksad elde edilmiş olur. Fakat kocası bunu çözemez ve sorup öğrenmekten çekinirse, kadın o meseleyi gidip ehlinden öğrenmek yetkisine sahibdir. Yeter ki o kadın, İslâm adabına uygun hareket etmiş olsun.

İlim alanında hakka yardım için, bir hakkın açıklanmasını ortaya çıkarmak için, ilim üzerinde bilgilerin artmasını sağlamak için yapılan karşılıklı görüşmeler ve münazaralar caizdir. Bunlar ibâdetten sayılır. Fakat bir müslümanı aşağı düşürmek ve mahcub etmek için, bir mala veya bir rütbeye kavuşmak için yapılacak etkili konuşmalar ve tenkidler haramdır, İslâm ahlâkına aykırıdır.

İlim alanında "Mira Mücadele" denilen söz söyleme şekli asla caiz değildir. "Mira" başkasının sözlerinde veya anlamında görülen bir noksandan dolayı hemen ona itiraz edivermektir. Bu itiraz, kendini büyük görmekten ve göstermekten ileri gelir. Onun için söylenilen bir sözü hemen düzeltmeye kalkışmamalıdır. Ancak din yönünden bir yarar varsa, o zaman yumuşaklığa ve kibarca hareket etmelidir.

Bir hadisi şerifde şöyle buyrulmuştur:

"Kul, haklı olduğu halde bile mirâyi (yersiz mücadeleyi) terk etmedikçe, imanın hakîkatini tamamlamış olmaz."

Hak olan şeyde ısrarla direnmek ve büyülüklük taslamak asla caiz değildir. Böyle bir durum, gösterişten, kinden, çekememezlikten ve hırsdan ileri gelir. Bu, insan için pek büyük bir noksankıltır.

"Kabul edilmeye en lâyık olan hakdır."

İSLÂM'DA VA'ZIN VE ÖĞÜT VERMENİN ÖNEMİ

İslâm dininde va'z etmek ve öğüt vermek pek önemli bir görevdir, bir farz-ı kifayedir. Kürsülerde ve minberlerde insanlara öğüt kasrı ile söylenen sözler (hutbe) sünnettir. Peygamberimizin yoludur. Din hükümlerine uygun olarak ihtiyaca göre tatlı ifadelerle yapılan konuşmalardan, verilen, öğütlerden herkes faydalıdır. Bunlar birer uyarmadır. Bu uyarmalar müminler için çok yararlıdır. Nasihat (öğüt), aslında hayır istemektir. Bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur:

"Şübhe yok ki din, Allah için, Allah'ın kitabı ve Peygamberi için, müslümanların imamları için ve hepsi için hayır istemekten, (öğüt vermekten) ibarettir."

Doğrusu Allah'ın dinine hizmet için çalışmak, başkalarının hidayete ermelebine, mutluluğa kavuşmalarına ve selâmetlerine hizmet için uğraşmak ne büyük bir hayır severliktir, ne yüksek bir harekettir!...

Bunun içindir ki, bir hadis-i şerifde buyrulmuştur: *"Yüce Allah'ın bir kimseyi, senin aracılığınla hidayete erdirmesi, senin için, güneşin üzerine doğduğu ve battığı seylerin hepsinden daha hayırlıdır."*

Nasihat, gerçekten bir hayır işidir, çok sevimli bir hizmettir. Yalnız baş olmak sevgisi ile veya mala ve insanların takdirine kavuşmak maksadıyla yapılan öğütler ve konuşmalar, sahibleri için birer gunahtır. İyi niyet bulunmadığı için de, Yüce Allah katında makbul değildir.

Allah rızası için bir hayır olarak yapılan öğütü kabul etmemek, ilmi üstün olan kimsenin hakka bağlı emir ve tavsiyelerine boyun eğmekten kaçınmak için temerrûd (inatçılık) denen kötü bir huydur. Bu da, kıskanmaktan, kendini beğenmekten ve nefsin arzusuna uymaktan ileri gelir.

İslâmda iyiliği emretmek ve kötülükten alikoymak da bir öğüt ve hayır dilemekten ibaret çok önemli bir görevdir. Müslümanlar bu görevi gereği üzereyene getirmiş olmakla diğer milletlerden seçkin bir millet olmuşlardır. Kur'an-ı Kerimde de övülmüşlerdir.

Maruf yaratlışa uygun ve dince güzel görülen şeydir. Münker de, aksine yaratlışa aykırı ve dince çirkin bulunan şeydir. Onun için her müslüman kendi din kardeşi hakkında ve bütün insanlık hakkında hayır ister, iyiliği emreder ve öğüt verir. Kötülüklerden sakındırmayı da bir din görevi bilir. Ancak bu görevin dereceleri vardır. Şöyle ki: Bu yol gösterme görevinin yapılmasında, karşı taraftan bir kötülüğün ortaya çıkacağı düşünülmüyorsa, bu görev işe el koymakla, değilse söyle yapılır. Bu da tehlikeli ise, yalnız kalb ile yapılır. İyiliğin yapılması, kötülüğün terk edilmesi için kalb ile dua yapılır.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Bir müslüman yapacağı iyiliği tavsiye ve kötülükten alıkoma görevinin zararsız olarak kabul edileceğini üstün görüşü ile anlamış olursa, bu görevi yapmak ona vacib olur, bunu terk edemez. Fakat bu yüzden doğume ve sövülme gibi bir tepki göreceğini anlarsa, bu görevi bırakması daha iyidir. Sözünün benimsenmeyeceğini bilmekle beraber böyle bir tepki de olmayacağıni anlarsa, serbesttir; isterse öğüt verir, isterse vermez. Fakat öğüt vermesi daha iyidir. Bu yolda bazı zorluklara katlanmak bir mücahededir.

Bir kimsenin emrettiği veya yasaklıdığı şey, hakka ve ihtiyaca uygun ise, kabul edilmelidir. Öğüt veren, söylediğini yapmamış olsa bile, doğru olan şey kabul edilir. Şu da gerçektir ki, bir emir ve yasağın ruhlara tesir edebilmesi için, bu görevi yapmaya çalışan kimse şu beş vası kendisinde bulundurmalıdır:

- 1) Bilgi sahibi olmalıdır. Çünkü bilgisi olmayan kimse bu görevi güzelce yapamaz.
- 2) Söylediği şeyle kendisi de amel etmelidir. Değilse: "*Niçin yapmadığınız şeyi söyleyorsunuz?*" azarına muhatap olur.
- 3) Bütün sözlerinde Yüce Allah'ın rızasını ve Müslümanların yükselmelerini gözetmelidir. Bunu hedef edinmelidir.
- 4) Dinleyiciler hakkında şefkat göstermeli, işihad görevini tatlılık ve yumuşaklığa yapmalıdır.
- 5) Sabırlı ve iyi huylu olmalı. Sertlikten ve şiddetten kaçınmalıdır.

Şunu da ekleyelim ki, halk tabakasından olan kimselerin, ilim ve irfan sahibi şahıslara iyiliği emretmeleri ve kötülüğü yasaklamaları uygun değildir. Böyle bir davranış edebe aykırıdır. Kendi haklarında bilmeyerek bir zarara sebeb olabilir.

MUKADDESATA HÜRMET VE SAYGI

Yüce Allah ile ilgili olan, din yönünden pâk ve temiz bulunan manevî büyülüğu kazanan şeylere Mukaddesat (Kutsal Şeyler) denir.

Yüce Allah mukaddes olduğu gibi, onun bütün isimleri de mukaddestir. Öyle ki, bir yüce ismi de "Kuddüs"dür.

Yine, Yüce Allah'ın kitabları, Peygamberleri ve velileri de birer kudsiyet kazanmışlardır.

İslâm ibâdetleri birer mukaddes görevdir. İslâm mabetleri de mukaddes ve mübarek yerlerdir.

Biz müslümanlar, bütün mukaddes varlıklara son derece saygı ve hürmetle mükellefiz.

Mukaddesata saygı ve hürmet etmeyen kimse, ruhu sönmeye başlamış, yüksek duygulardan yoksun kalmış, gaflet içine düşmüş bir insan demektir. İnsanlık değerini kaybetmiş olur.

Mukaddesata yapılacak hürmet ve saygının şekli, mukaddesatin hüviyet ve maneviyeğine göre değişir. Biz burada bunların bir kısmına işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Herhangi mukaddes bir ibâdete veya hayırlı bir işe başlayacağımız zaman, Yüce Allah'ın adını anarak Besmele okumamız gereklidir. Bir hadis-i şerifde byurulmuştur:

"Herhangi hayırlı bir işe Bismillâh sözü ile başlanmazsa, o iş bereketsizlidir, güdüktür."

Biz mukaddes mabudumuzun mübarek isimlerini anarken "Tealâ, Celle Celâlühu" gibi bir ifade kullanırız. Allah Tealâ, Hak Celle ve Alâ deriz. Veya "Rabbimiz Celle Celâlühu Hazretleri" deriz. Bunları söylemek, birer İslâm terbiyesi gereğidir.

Büyük Peygamberimizin yüksek isimlerinden biri anılıncaya salât ve selâm okuruz. "Hazret-i Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem" deriz. Mübarek isimlerinden birini yazdığımız zaman da "aleyhissalâtü vesselâm, sallallâhü aleyhi ve sellem" diye yazar veya okuruz.

Diğer Peygamberlerin mübarek adlarını da "Selâm" ile anarız. "Âdem 'aleyi's-selâm, İbrahim 'aleyi's-selâm" deriz. İki peygamber anılırsa: "'aleyhime's-selâm", ikiden çok olurlarsa, "'alehimü's-selâm" denilir.

Peygamberlerden başka kimseler, yalnız başına oldukları zaman salât ve selâm ile anılmazlar. Ancak bunlar peygamberlerle beraber anılıncaya, salât ve selâm'a katılabılırler. Ebû Bekir 'aleyi's-salâtü ve's-selâm veya 'aleyi's-selâm, demeyiz. Yine Allah Tealâ Ashab-ı kirama salât ve selâm buyursun, demeyiz. Ancak şöyle deriz: "Allah Tealâ, Hazret-i Muhammed'e, onun âl ve ashabına salât ve selâm buyursun."

Peygamberlerle onlara uyan ashabı kiramın aralarını ayırmak ve saygıdaki farka işaret etmek için böyle yapmak, İslâm adabından olarak bütün alimler arasında kabul edilmiştir.

İsimleri yalnızca anılan seçkin ashab hakkında, "radîyallahü anh" deriz. Bundan iki kişi için, "radîyallahü anhüma" ve ikiden çok kimseler için de, "radîyallahü anhüm" deriz.

Diğer alimler için, "rahmetullahi aleyh, rahmetullahi aleyhima, rahmetullahi aleyhim" denilir.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Evliya-i kiramdan tanınmış zatlar için: "Kaddesallahü Esrarehü, esrarehüma, esrarehüm" denilebilir. Bütün bunlar, İslâm adâbi gereğidir.

Bütün ashabı kıram ve din büyüklerini hayırla anmak, hepsine karşı sevgi ve saygı göstermek, hiçbirine dil uzatmamak gereklidir. Onlar arasında geçen bazı olayları ileri sürerak haklarında hürmete aykırı sözler söylemek hiçbir müslümana yakışmaz ve asla caiz olmaz.

Kur'an-ı Kerimi okurmaya "Euzu çekerek ve Besmele okuyarak" başlanır. Rabbimizin bu mukaddes kitabından gereğince yararlanmak için her halde yüce varlığına sığınmamız ve kendisinden yardım dilememiz lazımdır.

Bir Kur'an-ı Kerim ele alınarak okunacağı zaman abdestli bulunmak gereklidir. Okurken kibleye dönümlü, toparanıp saygılı bir duruma geçmelidir. Abdestsiz kimse kilifsız (bir mahfaza içinde olmayan) Kur'an-ı Kerimi ele alamaz. Kutsal kitabı ancak temiz ve abdestli olan eller tutabilir.

Kur'an-ı Kerim, temiz yerlerde, avret yerleri kapalı olan kimselerin yanında, onu dinlemeleri şartı ile, açıkça okunabilir. Pis yerlerde veya avret yerleri açık olanlarla başka işle uğraşanlar yanında açıkça okunması mekruhtur.

Dışarda bulunup okunan Kur'an-ı Kerime karşı saygılı bir vaziyet takınmaya-
cak kimselerin işitecekleri şekilde aşikâre Kur'an okunması uygun değildir. Bu du-
rum, Kur'an-ı Kerime saygısızlığı ve halk için de manevî sorumluluğu gerektirece-
ğinden buna sebebiyet vermemelidir.

Hattat olan bir yazar, yazacağı Kur'an-ı Kerim'in yapraklarını yüksekçe tutup
ince olmayan bir kalemlle ve temiz bir mürekkeble beyaz kâğıt üzerine yazmalı,
satırlarını seyrekçe bırakmalıdır. Kur'an-ı Kerim nûshalarını pek küçük boyda ince ka-
lemlerle yazmak, tenzihen mekruhtur. Bu mübarek nûshaların altın veya gümüşle
süslenmesi, bir saygı ifade ettiğinden caiz görülmüştür.

Kur'an-ı Kerim'i, Hacer-i Esved'i, Kâbe'nin eşğini hürmet için öpmek caizdir.
Buna "Diyanet öpmesi" denilir. Mübarek bir adamın elini öpmeye de "Tahiyye
öpmesi" denir. (İmam Şafî'ye göre ekmeği öpmek, mubah veya hasen olan bir
bid'attır. Bu öpmek, Hanefilerce de mubah görülebilir.)

Kur'an-ı Kerimle, diğer din kitapları ile, yanında (yüzüğün taşında) Kur'andan
bir şey yazılı yüzüğü elinde taşıyarak, bir zaruret bulunmadıkça, helâya (tuvalete)
girilmez, hürmete aykırıdır. Bunları helâya girmeden önce çıkarmalı ve temiz bir
yere bırakmalıdır.

Bir Kur'an-ı Kerim okunamayacak hale gelince, temiz bez parçası içine konup
ayak basılmayacak bir yere gömülmelidir. Bu, Kur'an'ı bir küçümseme değil ona bir

ikramdır. Bununla beraber üzerine toprak atılmamalı, tahtadan bir çatı yapılmalıdır. Bu gibi Kur'an-ı Kerimleri yakmak caiz değildir.

Kur'an'dan başka diğer din kitapları eskiyince hem gömülebilir, hem de akar suya bırakılabilir, hem de içlerindeki mukaddes isimler silindikten sonra yakılabilirler. Bu gibi kitapların kâğıtlarına bir şey sarmak dine ve ilme karşı hürmetsizliği doğuracağından caiz olmaz.

Yine, içlerinde Yüce Allah'ın veya Resûl-ü Ekrem'in isimleri yazılı kâğıt parçalarına da, bu isimler silinmeksızın bir şey sarılması mekruhtur.

Mabedlere karşı saygılı olmak da vacib olan bir görevdir. Bir cami veya mescede hürmetle girilir. Bunların içinde edeb ve saygı ile oturulur. Biçimsiz ve yersiz hareketlerden gereksiz konuşmalardan kaçınırlar.

(Mescidlere ait hükümler bölümüne bakılsın.)

Kur'an-ı Kerim'e, din ve imana, Peygamberlerden herhangi birine Peygamberin bir sünnetine, bir hadis-i şerife, bir İslâm mabedine -Allah korusun- sövmek, hakarette bulunmak veya bunlardan birini küçümseyip hiçe saymak küfürdür. Bundan hemen tevbe etmek, Allah'dan mağfiret dilemek ve böylece imanı ve nikâhi tazelemek icab eder.

Bir insanın sarhoş halinde böyle çırkin bir işte bulunması, küfrünü gerektirmez. Çünkü küfür inanç bölümündedir; aklın gitmesiyle beraber küfür gerçekleşmez.

Böyle bir kimse için gerekli olan günahından tevbe etmek ve içkiye son vermektedir. Böyle bir harama devam etmemektir.

İnsan, aslında en güzel şekilde yaratılmış olan muhterem bir yaratıktır. Hiçbir kimseye sövülmemesi gereklidir. Hele ağıza sövülmesi büyük bir günahdır. (Hakimin takdir edeceği ölçüde) tazir cezasını ve tevbe etmeyi gerektirir. Öyle ki, bazı fıkıh alimlerine göre, bir müminin ağzına sövülmesi küfrü gerektirir. Çünkü müminin ağızı iman ve Kur'an yeridir. Onun ağzına söven, Kur'an'a dil uzatmış gibidir. Onun için böyle yapan kimsenin imanını ve nikâhını tazelemesi gereklidir.

Kur'an-ı Kerim'i veya herhangi bir din kitabı bilerek temiz olmayan bir yere atmak, Kur'an-ı Kerim ayetlerini ve kelimelerini sihir (büyü) gibi bir maksadla temiz olmayan şeylerle yazmak ve yine bu maksadla hürmete aykırı sözler söylemek küfrü gerektirir. Onun için bu gibi sözlerden son derece kaçınmak gereklidir.

Sihir (büyü), bedenlere, ruhlara ve gönüllere tesir eden, insanı hasta bırakın, öldüren, kari-koca arasını açan birtakım dökümlerden, yazı, dua ve efsunlardan ibarettir ki, bütün din alimlerince (mütchehidlerce) kesinlikle haramdır. Böyle bir şey, fasik kimselerin ellerinden çıkabilir. Öyle ki, bazı mütchehidlere göre, sihri öğrenip başkalarına öğretten kimseler, dinden çıkışmış olurlar, öldürülmeleri gereklidir.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Ancak bu işin cevazına inanmayarak yalnız kendisini büyünün fenaliğinden korumak için sihir yapmayı öğrenen kimse, dinden çıkışmış olmaz.

“Büyüler ve şeytanlar her istediklerini yaparlar!” diye bir inanca sahib olmak da küfrü gerektirir.

Sihrin (büyünün) bir gerçek tarafı var mıdır, yoksa bir sanattan, bir gözbağcılıktan ibaret midir? Üç İmâma göre, sihrin gerçek bir yönü vardır. Bazı büyüler Yüce Allah'ın dilemesiyle tesir ederler. Fakat İmamı Azam'dan rivayet edildiğine göre, sihrin ne hakikati vardır, ne de eşya üzerinde bir tesiri vardır. Bazı olaylar bir rastlantı eseri olabilir. Bununla beraber sihrin çeşitleri vardır. Bir çeşidi sadece bir sanattan ibarettir, bir üstünlüğü yoktur.

Sihir yapanların tevbeleri, bazı müctehidlere göre kabul olunur, bazlarına göre olmaz. Muhakkak dünyada ceza görmeleri lazımdır. Çünkü bu bir zindikliktir.

Kehanette bulunmak (gaybdan haber vermek), yıldızlardan birtakım hükümler çıkarmak, **“Remil”** atmak da haramdır. İslâm dini bu gibi işleri kesinlikle yasaklamıştır. Bunlarla zaman öldürmek, aydın ve düşünen insanlara asla yakışmaz.

DİN VE MUAMELÂTTA SÖZLERİ KABUL EDİLECEK VE EDİLMEYECEKLER

Sadece dinle ilgili Allah'la kul arasındaki bir ibâdet işinde adaletli olan kimse-lerin sözleri kabul edilir. Fasikların ve gayr-i müslimlerin sözleri kabul edilmez. Bir suyun temiz olmadığını adalet şahibi bir müslüman haber verir de, başka su bulunmazsa, teyemmüm caiz olur.

Fakat bunu fasik veya ne olduğu bilinmeyen veya gayr-i müslim bir kimse haber verirse, araştırma yapmak gereklidir. O suyun gerçekten temiz olup olmadığı araştırılır. Sonunda kuvvetli görüşe göre işlem yapılır. Şöyled ki: Eğer bu haberi veren kimsenin doğru söylediğine kuvvetli bir zan hasıl olmuşsa, yalnız teyemmüm yapılır. Yalan söylediğine hakkında kuvvetli zan varsa, o su ile abdest alınır ve ihtiyat olarak da teyemmüm edilir.

Bir suyun temiz olduğunu bir adil müslüman ve temiz olmadığını, diğer adil bir müslüman haber verse, bu suyun temiz olduğunu hükmedilir. Çünkü suda asıl olan temiz olmaktadır. Fakat ölü bulunan bir hayvanın boğazlanmış olduğunu bir adil ve boğazlanmamış olduğunu da diğer bir adil şahıs haber verse, burada en kuvvetli olan kanaata göre işlem yapılır.

Bir gayri müslimin ihtiida ettiğini (İslâmi kabul ettiğini) bir müslüman haber verse, onun üzerine cenaze namazı kılınması caiz olur.

Alım-satım ve benzeri muamelelere gelince, bunlarda adalet şart değildir. Fasıkların ve gayr-i müslimlerin sözleri de bu işlerde kabul edilir. Hatta bunların bu muameleler içinde saklı helâl ve harama ait sözleri de geçerlidir.

Misal:

Bir gayr-i müslim, yanında bulunan bir et hakkında: “**Ben bunu bir müslümandan veya bir kitab ehlinden aldım**” dese, o eti bir müslümanın yemesi helâl olur. Aksine olarak “**bir Mecûsiden aldım**” dese, helâl olmaz.

Muamelât denilen işler, çok geniş ve çok kapsamlıdır. Onun için bu işlerde gayr-i müslimlerin de sözlerini kabul etmek sosyal bir zarurettir.

İSLÂM'DA AİLE VE AKRABALIK İLİŞKİLERİ

Müslümanlar arasında bir din kardeşliği vardır. Bu, din bakımından genel bir yakınlık ve akrabalıktır, en kuvvetli bir bağdır. Bu yönden müslümanlar, herhangi ırka, herhangi yurda bağlı olurlarsa olsunlar, birbirine bağlıdırlar, birbirini sever, birbiri hakkında hayır isterler. Bir ayet-i kerimede şöyle buyrulmuştur:

“Mü'minler şüphe yok ki kardeşler.”

Bundan başka müslümanlar arasında birbirinden farklı derecelerde bir soy, bir neseb, bir hissîmlik ve akrabalık vardır. Bu bakımından da aralarında birtakım görevler haklar ve hükümler bulunur. Bunların gözetilmesi dinimizce gereklidir.

Müslümanların çoğalmaları ve kuvvetlenmeleri, yurdlarını ve varlıklarını savunabilmeleri aralarında aile ocağının gelişmesine bağlıdır. Bu yönü ile aile kurmak ve bu ailenin devamına çalışmak İslâm'da önemli bir görevdir. Şöyledir ki: Aile yuvası kurmaya gücü yeten ve kendisinde kuvvetli bir meyîl bulunan müslüman için evlenip aile sahibi olmak vacib veya farzdır. Nefsi taşkin olmayan bir müslüman için de bir müekked sünnettir.

Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur: “*Evleniniz, çoğalınız; çünkü ben, kiyamet günü ümmetlere karşı sizinle ögünürüm.*”

Fakat kadına zulüm ve eziyet edileceği bilinerek zevce haklarını çiğneyecek olan kimseyin evlenmesi haramdır. Çünkü bu durumda aile hayatından beklenen yararlar elde edilemez.

Talâk (boşama) işine gelince: Bu bir yönden meşru ise de, diğer bir yönden yasaktır ve sakıncalıdır. Şöyledir ki: Aile hayatından beklenen şeyler elde edilmeyince veya ifset ve geçim bakımından bir fenalık yüz gösterirse, boşama meşrudur, müstahsendir. Fakat böyle bir gerek ve zaruret bulunmadıkça boşama kötüdür, müstahsen değildir. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

"Allah katında helâl olan şeylerin en sevimsizi boşanmaktır."

Onun için aile hayatı yaşatmaya çalışmalı, gereksiz olarak ayrılma ve boşama olaylarına meydan vermemelidir. Bunun sorumluluğundan çekinmelidir.

Her müslüman için aile hayatı ile ilgili din meselelerini yeteri kadar bilip onları uygulamak da bir görevdir. Kimlerin birbiri ile evlenemeyeceğini, kimlerin evlenebileceğini ve kimler arasında mahremiyet bulunduğu bilmek gerekir.

Nikâh denilen evlenme akdi (sözleşmesi) karı-koca olacak müslümanlar veya bunların velileri veya vekilleri arasında iki mümin erkeğin veya bir erkekle iki mümin kadının şahidlikleri ile gerçekleşir. Çiftlerden biri tarafından teklif ve diğerinin tarafından kabul olur. Şöyle ki: "Ben seni zevce edindim" diye yapılan teklife, karşı taraf da "Kabul ettim" der. Çiftlerin veli veya vekilleri de şöyle der: "Ben falanın kızı falanın velisi veya vekili olduğum falan için zevce kabul ettim." diye yapılan teklife karşı: "Ben de falan kimseyi, velisi veya vekili bulduğum falan-caya veli veya vekil olarak evlendirdim." der. Buna da şahitler şahadet ederler. Böylece icab ve kabul tamamlanıp akid yapılmış olur. Ayrıca kadına "Mehir" adı ile emsaline kuyasla bir mal verilmesi veya anılması gerekir. Bu "mehir" her iki tarafın rızası ile daha önce de tayin edilebilir. Kadın bu mehrini sonra kocasına bağışlayabilir.

Babalar, dedeler, anneler, nineler, erkek ve kız kardeşler, amcalar, dayılar, halalar ve teyzeler arasında bir soy yakınlığı ve ebedî bir mahremlik vardır. Bunlar arasında nikâh asla caiz değildir. Bir kimse, hiçbir zaman bunlardan herhangi birini nikâhlayamaz.

Yine, bir kimse, kendi kardeşinin kızını ve bunun torunlarını da alamaz. Fakat bir kimse, amcasının, halasının veya teyzesinin kızını alabilir. İki kardeş çocukları birbirleriyle evlenebilirler. Bunlar arasında akrabalık varsa da mahremiyet yoktur.

Süt emme ile meydana gelen mahremiyet de, soyla sabit olan mahremiyet gibidir. Onun için bir kimse ile süt babası; süt anası, süt dedesi, süt ninesi, süt kardeş evlâdi, süt halası, süt teyzesi arasında ebedî bir mahremiyet vardır. Bunlar birbirleri ile evlenemezler.

Süt mahremiyetinin gerçekleşmesi için, süt emen çocuğun iki buçuk yaşından küçük olması ve emdiği sütün boğazından geçmiş olması şarttır. Bu iki buçuk yıl dan sonra emilen veya içilen süt ile süt evladlığı veya kardeşliği olmaz. Bu müddet İmamı Azam'a göredir. İki İmama göre süt emme müddeti iki senedir.

Zevcenin kocasının bazı akrabaları ile ve kocasının bazı akrabaları ile Sıhriyet (Hısmalık) bakımından mahremiyetleri olur. Bu ise nikâhın cevazına engeldir. Şöyle ki:

Bir kimse, kendi karısının anasını, ninesini, başka kocasından olan kızını veya torununu asla nikâhlayamaz. Karı koca arasındaki evlilik kalkmış olsa bile...

Bir insan eğer bunlardan birine, helâl olmadıkları halde yaklaşmış olsa veya bunların bir uzvunu, harareti duyurmayacak bir engel olmaksızın şehvetle tutsa veya öpse, bunun karısı kendisine ebedî olarak haram olur. Buna “**Hürmet-i Müsahere**” denir.

Bir kadın da kendi kocasının babası ile veya başka zevcesinden olan oğlu ile, torunu ile evlenemez. Bunların arasında da ebedî bir hürmet vardır. Eğer aralarında helâl olmayan bir yakınlık (temas) veya şehvetli bir ilişki (dokunma) meydana gelse, bu zevce ebediyen kocasına haram olur.

Bir erkekde, kendi karısının kız kardeşi, halası veya teyzesi arasında geçici olarak bir hürmet vardır. O erkeğin zevcesi ile boşama gibi bir sebeble nikâh (zevciyet) kalkınca, iddet çıktıktan sonra bunlardan herhangi birini nikâhlayabilir.

Bir kimse, üvey annesi ile, kendi oğlunun veya torununun karısı ile asla evlenemez. Nikâh kalksa bile bu caiz olmaz. Bunlar arasında da “**Hürmeti müsahere**” vardır. Eğer bir kimse oğlunun veya torununun zevcesine veya babasının zevce siyle gayr-i meşru ilişkide bulunsa veya şehvetle dokunsa, bu kadın kocasına ebedî olarak haram olur.

Hısimlikten doğan haramlık, meşru olmayan ilişki ile de meydana gelir. Şöyle ki: Bir kimse, gayr-i meşru surette ilişki kurduğu veya şehvetle tuttuğu veya öptüğü veya tenasül organına şehvetle baktığı bir kadının neseb veya süt yönünden anasını, ninesini, kızını, torununu asla alıp nikâhlayamaz. Bunlarla kendisi arasında ebedî bir haramlık bulunmuş olur. Bu yapmış olduğu haram işin bir nevi cezasıdır.

Bir müslüman başkasının nikâhında veya iddetinde bulunan bir kadını alamaz. Yine, bir müslüman Kitab Ehli denilen bir Yahudî ve Hıristiyan kadınlara evlenebilirse de, bir Mecusî veya putperest kadını nikâh edemez. Ancak kadın şirkini terk ederse, o zaman caiz olur.

Müslüman bir kadın ise, hiçbir gayr-i müşlimle evlenemez. Bu İslâm dininde kesinlikle haramdır. Böyle bir durum, İslâm şerefine, İslâm yararına, müslüman kadının selâmet ve mutluluğuna aykırıdır.

Müslümanların karşılıklı olarak birbirleriyle ilişkilerinde bir hürmet ve nezaket vardır.

Bir müslüman, başkasının evine rızası olmadan giremez. Başkasının evi içine, izni olmadan dışardan bakamaz. Sözleri ile kimseyi rahatsız edemez.

Erkekler, göbekleri altından diz kapakları altına kadar olan yerleri müstesna olmak üzere, birbirlerinin diğer bütün organlarına bakabilirler.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Kadınların birbirlerine veya kocaları olmayan erkeklerle bakmaları da, erkeklerin birbirlerine bakmaları gibidir. Onun için müslüman kadın, diğer bir kadının veya bir erkeğin göbeği altından diz kapakları altına kadar olan kısmına bakamaz, diğer uzuvalarına bakabilir. Ancak bir şehvet duygusu, kalben bir istek ve meyil bulunmamalıdır.

Bir erkek, kötü bir niyet olmaksızın yabancı olan (kendisine nikâh düşen) bir kadının yalnız yüzüne ve ellerine bakabilir. Fakat kendisine ebedî olarak haram bulunan anasının, kızının ve teyzesi gibi kimselerin yüzlerine, başlarına, göğüslerine, kulaklarına ve baldırlarına, yine aralarında şehvet korkusu olmamak şartı ile bakabilir.

Erkekler zevcesi arasında özel durum olduğundan bunlar şehvetle veya şehvetsiz olarak birbirlerinin bütün vücutlarına bakabilirler. Yalnız cinsel organlara bakılmaması daha iyidir, edebe uygun olan budur.

Bir doktor tedavisinde bulunan bir kadının hasta olan herhangi bir organına zaruret mikdari bakabilir. Fakat onun tedavisini bir kadına öğreterek ona yaptırması daha uygundur.

İSLÂM'DA KAZANCIN (KESBİN) ÖNEMİ

İslâmda kazanç (geçim sağlama) alanına atılmak, aslında ilim gibi bütün müslümanlar için pek önemli bir görevdir. Bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur:

طَلَبُ الْحَلَالِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ

"Çalışarak kazanç sağlama yollarını aramak, Müslüman olan her erkek ve kadın için bir farzdır."

Çünkü her müslüman, yükümlü olduğu görevleri kazanç sayesinde yerine getirebilir. Bu görevlerin yapılması kuvvet ve sağlığa bağlıdır. Kuvvet ile sağlık da gitmeye ve diğer ihtiyaçlara bağlıdır. Bunlar da ancak kazançla sağlanabilirler.

Onun için kazanç alanına atılmak önemli bir görevdir, bir farzdır. Şöyled ki:

Herhangi bir müslüman kendi nefsinı ve geçimleri üzerine gereklî olan kimse-lerin geçindirmeye ve borçlarını ödemeye yetecek kadar helâldan kazanmakla yükümlüdür, bu bir farzdır. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Her müslüman üzerine helâli aramak vacibdir."

Fakirlere yardım, düşkünlere iyilik etmek için yetecek mikdardan fazla kazanç sağlamak menduptur (iyidir). Böyle bir kazanç nafile ibâdetten daha faziletlidir. Çünkü bunun yararı başkalarına dokunur.

Geniş bir dirliğe ermek ve fazla nimetlenmek için daha fazla kazanç sağlamak mubahtır. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Salih (iyi ve dürüst) insan için, yararlı mal ne güzeldir."

İnsanlara karşı büyüklenmek ve övünüp gururlanmak için yapılan kazançlar haramdır. Helâl yoldan kazanılmış olması fark etmez. İnsanlara karşı serveti ve mevkii ile çalınm satan kimseler ahirette Yüce Allah'ın gazabına uğrayacaklardır.

ÇEŞİTLİ KAZANÇ YOLLARININ ÜSTÜNLÜK DERECELERİ

Çeşitli kazanç yolları vardır. Bunlardan en faziletli, cihad yoludur. Sonra sırası ile ticaret, ziraat ve sanattır. Bazlarına göre, ziraat ticaretten daha faziletlidir. Şöyle ki:

Müslümanlar için gerekiğinde cihada koşmak, İslâmiyeti yükseltmek, İslâm yurdunu ve varlığını korumaya çalışmak farzdır. Bu farz duruma göre genişler. Eli silâh tutan müslümanların bir kısmına ve yetişmezse hepsine yönelen bir farz olur. Bu uğurda düşman ile çarpışan ve düşmanı sindiren İslâm mücahidleri gazi ve ölenler de şehidlik rütbesini kazanırlar.

Şehidlere ölü denilmesi doğru değildir. Onlar ebedî bir hayatı sahibdirler. Onlar yüce Allah'ın manevî huzurunda rızıklanır dururlar. Onun için şehidlik büyük bir rütbedir.

İşte bu cihad sonunda müslümanların galip gelerek mal elde etmeleri, en faziletli bir kazançtır. Çünkü bu sayede İslâm üstün kılınmış olarak maddeye de sahib olunur. Bu mallar İslâm devlet başkanı tarafından bir ölçü içerisinde mücahidlere bölünür. Bu malları mücahidlerin kendilerinin almaları, karışıklığa sebeb olacağı, diğer mücahidlerle hazinenin haklarına aykırı düşeceği için helâl değildir.

İslâmda ticaret de pek önemli bir kazanç yoludur. Çünkü ticaret cemiyetlerin yükselmesine ve mutluluğuna sebebdir. Bir hadis-i şerifde:

"Rizkin onda dokuzu ticarettedir." buyrulmuştur.

Düzen bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur:

"Muamelesi doğru müslüman bir tacir, peygamberlerle, siddiklerla, şehidlerle bir arada bulunur."

İslâmda ziraat da pek önemli bir kazanç yoludur. Bunun yararı çok genişir. Ekincilik insanlarla beraber doğmuştur. Bununla ilk uğraşan zat, Hazret-i Âdem 'aleyhi's-selâm'dır. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Rizki yerin altında bulunan şeylerde arayınız."

Bu yüksek emir, hem ziraat, hem de madencilik için geçerlidir.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

İslâmda san'at da, pek geçerli bir kazanç yoludur. Birçok sanatlar vardır. Bunların bir kısmı cemiyet hayatı için gereklidir. İnsan kendine, en yararlı ve seçkin sanatlardan birini seçmelidir. Bir hadis-i şerifin anlamı şöyledir:

الْحِرْفَةُ أَمَانٌ مِّنَ الْفَقْرِ

"San'at, fakirlikten koruyan bir güvencedir."

İslâmda dilemme aslında bir kazanç yolu değildir. Az çok kazanabilmeye gücü yeten bir müslüman için dilemme haramdır. Müslüman yüksek bir şerefe sahib olduğu için onun ruhu dilenmeye tenezzül etmez. Ancak kazançtan tamamen aciz kalan bir kimse için dilemme gerekli olur. Böyle aciz bir kimse, dilenmeyi bırakıp açılıktan ölecek olsa, günah işlemış olur. Çünkü kendisini tehlikeye atmış ve bir nevi intihar etmiş sayılır. Bu durumda dilemek bir mecburiyet olduğu için zillet sayılmaz. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Dilenme, kulun en son kazancıdır."

Bir fakir dilenemeyecek durumda olursa, halini anlayan her müslüman için ona yardım edip yedirmek veya başkasını vasıta kılmak ve böylece onun hayatını kurtarmak farz olur. Bu farz yapılmazsa, durumundan haberi olan Müslümanlar gınahta ortak olurlar. Şu da biliinmelidir ki, bir günlük yiyeceği olan bir fakirin dilemesi helâl değildir.

ALIŞ-VERİŞİN ÇEŞİTLERİ VE KÂR (KAZANÇ) MİKTARI

Satış, "Malı malla değişmek" demektir. Bir kimse, elindeki malını aza çoğa satabilir mi? Bu mesele açıklanmaya muhtaçtır. Şöyle ki: Satış işlemi başlıca dört kısma ayrılır:

1) Bir malı maliyet fiyatına satmaktadır. Buna "Tevliye" denir ve caizdir. Bir satıcı, bazan elindeki malını hiç kâr gözetmeksizin aldığı fiyatla satar. Bu kendi hakıdır. Ancak burada gözetilecek şey, maliyet fiyatını doğru söylemektir. Değilse satıcı, Allah katında sorumlu olur. Alıcı da, dilerse alış muamelesini bozdurur, dilerse fazla bedeli geri alır.

2) Bir malı maliyetinden noksana satmaktadır. Buna da, "Vazi'a" denir. Burada da doğrulu söylemek gerekmek. Burada alıcıya düşen ahlâkî bir görev vardır. Şöyle ki: Eğer malını böyle noksan fiyatla satmakta olan kimse fakirse, onun zararına meydan vermemeli, o malı değeri ile satın almalıdır. Bu bir yardım ve sadaka yerine geçer.

3) Bir mala masraflarını ilâve ederek maliyetini çıkardıktan sonra bir miktar fazlası ile satmaktadır. Buna da “**Murabaha**” denir. Sermayenin ve masrafların hepsini tam olarak tayin eden bir tüccar, elindeki malı az çok bir kârla satabilir, bu caizdir. Ancak alıcının o mala olan ihtiyacından faydalananmaya kalkışmamalı, insafı elden bırakmamalıdır. Aksi halde, bu muamele kerahetten ve sorumluluktan kurtulmaz.

4) Bir malı, maliyetini söylemeksizin az çok istenilen bir bedel karşılığında satmaktadır. Buna da “**Müsaveme**” denir. Böyle bir satış da caizdir. Hatta yalan söylemiş olmak ve sermayenin tayininde hataya düşmüş olmak tehlikesinden kurtulmak için bu tür satış iyidir.

Ancak satıcı alıcıyı aldatırsa, onun piyasayı bilmemesinden faydalananarak o malın başka bir yerde bulunamayacağını ve malın çok kıymetli olduğunu söyleyerek aldatırsa ve böylece o malı Gabn-i Fahiş (aşırı aldanma) ile satarsa bu yaptığı iş helâl olmaz.

Satıcı, Allah katında sorumlu olur. Alıcı da, böyle bir aldatmadan dolayı o malı geri verebilir.

Gabn-i fahiş (aşırı aldanma), mal ve eşya cinsinden olan bir şeyi değerinden yüzde yirmi fazlaıyla, hayvanı yüzde on fazlaıyla, emlak ve akarı da yüzde beş fazlaıyla veya daha çoga satmaktadır. Fakat böyle bir aldatma bulunmayınca yapılan satış muamelesi zorla bozulamaz.

İHTİKÂRIN MAHİYETİ VE HÜKÜMLERİ

İhtikârın lûgat anlamı, azalsın ve kıymetlensin diye bir malı saklamaktır. Din deyiminde ise: “İnsanların ve evcil hayvanların yiyecek ve içecekleri olan maddeleri ucuz yerlerden alıp kıymetleri yükselsin diye kırk gün bekletmektir.” Böyle yapan kimseye “**Muhtekir**” denir.

İhtikârın kırk gün ile bağlanması, dünyaca yapılacak ceza bakımındandır. Yoksa bir gün bile ihtikâre meydan veren kimse günahkar olup ahiret azabına hak kazanır.

Bir beldeye dışardan gelecek malları, şehirde serbest satılmaması için şehir dışında karşılayarak satın almak da bir nevi ihtikârdır.

İhtikâr, tarifinden de anlaşıldığı gibi, İmamı Azam'a göre yalnız yenecek ve içilecek maddelerde olur. Fakat İmam Muhammed'e göre, elbiselik mallarda da ihtikâr olur. İmam Ebû Yusuf'a göre de, topluma zarar veren herhangi bir maddede ihtikâr olur. Altın, gümüş, demir ve diğer maddeler gibi...

İhtikârın hükümlerine gelince: Topluma zararlı olan bir ihtikâr, tahrîmen mekrûhtur. Yüce Allah katında sorumluluğu gerektirir.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

İhtikârin sonu iflâstır. İhtikâr yapan, kendi adı yararı için toplumu zarara ve sıklıkla sokuyor. Bunun sonucu olarak da toplumun hayatına kasdetmiş oluyor. Onun için yetkili idareci, ihtikâr mallarını satmasına hükmü verebilir. Eğer satmaz da karşı çıkarsa, uygun şekilde cezalandırılır ve o mallar ihtikârcının adına satılır.

İhtikâr zamanında yetkili olan idareci eşyaya kıymet koyabilir. Şöyled ki: İdareci veya yetkili kıldığı kimse, bir zaruret görülmedikçe, ticaret mallarına kıymet biçemez. Bu durumda mallara "fiyat koymak" mekruhtur. Çünkü ticaretin gelişmesine engel olabilir. Bir hadis-i şerifde buyruğmuştur: "Gerçekte kıymet takdir buyuran, daraltan, genişleten ve rizik veren Yüce Allah'dır." Fakat bu malların sahibleri aşırı giderlerse ve böylece en az iki kat fiyatla satmaya başırlarsa, idareci veya yetkili kilacağı kimse, bu konuda bilgi sahiblerinin fikirlerini alarak mallara fiyat koyabilir. Bunda bir sakınca yoktur. Hattâ İmam Malik'e göre, kithâk yıllarda fiyatları belirlemek, vali bulunan zat üzerine vacib olur; isterse fiyatlarında bir aşırılık bulunmasın.

Bir kimse, kendi arazisinin ürünlerini hapsetmekle ihtikâr yapmış sayılmaz. Çünkü bu ürünler kendisinin katıksız bir hakkıdır. Buna toplumun hakkı girmez. Bir kimse, kendi arazisini ekmeyebilir. Bunun için ürününü de satmayabilir. Ancak kithâk ve pahalılık zamanını beklediği için günaha girer. Çünkü müslümanlar için kötü bir niyette bulunmuş olur.

Başka bir memleketten kendi memleketine getirmiş olduğu bir mali hapseden kimse, İmamı Azam'a göre ihtikâr yapmış sayılmaz. Çünkü toplumun hakkı, bulunduğu memleketten veya o memleketin çevresinden toplanan mallarda olur. Bununla beraber dış memleketlerden getirilen malları satmak müstahabdır. Bunları hapsetmeye kerahet bulunur.

İmam Ebû Yusuf'a göre, bu kimse de ihtikâr yapmış sayılır. Bunun hakkında muhtekir işlemi uygulanır.

İmam Muhammed'e göre ise, âdeteye uygun olarak dışardan getirilen malları hapsetmek (bekletmek) mekruhtur. Fakat âdeteye aykırı olarak pek uzak yerlerden getirilen malları bekletmek mekruh değildir. Çünkü bunlarda toplumun hakkı bulunmaz.

Sonuç: İhtikârda hayır yoktur. Bu, şefkat ve merhamet duygularına aykırıdır. İnsanlık ve hayırseverlik duygularına karşı olduğundan bundan kaçınmalıdır.

RİBANIN (FAİZİN) MAHİYETİ VE NEVİLERİ

Riba'nın lûgat anlamı ziyade demektir. Din deyiminde, alış-verişlerde bir karşılık olmaksızın akıdler arasında ziyade bir miktar şart koymaktır. Bir dirhem gümüşü, on bir dirhem gümüş karşılığında satmak gibi.

Riba, tartı ile satılan altın ve gümüş gibi mallarda ölçükle satılan buğday, arpa, hurma, tuz, kuru üzüm gibi şeylerin alış-verişinde olur.

(Malikîlere göre riba, yalnız altın ile gümüşte ve geçim sağlanan erzakta olur. Şafîlere göre de, yalnız altın ve gümüşle, yiyecek sayılan şeylerde olur.)

Riba, iki nevidir: Riba-i Fazl ve Riba-i Nesîe. Riba-i Fazl, tartılan veya ölçülen bir cins eşyanın kendi cinsi karşılığında peşin olarak ziyadesi ile satılması şeklinde olur. Onun için altın, gümüş, bakır, buğday, arpa ve tuz gibi bir madde, kendi cinsi ile hemen değiştirilecek olsa, mikdarları birbirine eşit olması gereklidir. Birinin mikdarı biraz fazla olunca, bu bir riba olmuş olur. Bu fazlalık haramdır. Allah yanında cezası pek büyüktür. Aynı cinsten olan bu iki kısım eşyadan biri sanat ve kıymet bakımından veya biri diğerinden iyi olma bakımından farklı olsalar bile, yine riba olur.

Altın ile gümüş, sanat bakımından veya darb edilmiş para haline geçmekle tartıya bağlı olmaktan çıkmazlar. Ağırlıkları ile işlem görürler. Çünkü bunların tartıya bağlı olmaları dinin bir hükmüdür. Misal: On gram altın, yine on gram altın karşılığında peşin olarak satılır, On bir gram karşılığında satılamaz. Bu bir gram fazlalık riba olur.

Yine, on kile buğday, on kile buğday karşılığında peşin olarak satılabilir. Fakat dokuz veya on bir kile karşılığında satılamaz. Ziyade olan mikdar ribadır.

Riba-i Fazl'dan kurtulmak için, bir cinsten olan riba ile ilgili mallardan her birini ya tamamen veya kısmen kendi cinslerinden başkası ile değiştirmelidir.

Misal: On gram altın, yüz gram gümüş karşılığında ve on kile buğday, on beş kile arpa karşılığında peşin olarak satılmalıdır. Yine on gram altın, dokuz gram altın ile bir miktar gümüş ağırlığı karşılığında veya on kile buğday, beş kile buğday ile sekiz kile arpa karşılığında peşin olarak değiştirilebilir.

Riba-i Nesîe'ye gelince: Bu da tartılan ve ölçülen şeyleri, birbiri karşılığında veresiye olarak değiştirmektir. Mikdarları eşit olsa bile, haramdır.

Örnek:

On gram gümüş, bu ağırlıktaki gümüş para karşılığında veresiye olarak satılamaz. Çünkü bunların cinsleri ve mikdarları birdir. Biri peşin, diğeri veresiyedir. Bu şekilde aralarında bir fark vardır. Onun için bu bir riba işlemidir ve günahdır.

Yine, eldeki bir kile buğday ile sonradan harman zamanında verilecek bir kile buğday satın alınamaz. Bunlar iyi veya düşük cins olma bakımından farklı olsalar da yine ribadır. Çünkü cinsleri ve mikdarları aynıdır. Böyle olmakla beraber biri peşin, diğeri veresiyedir. Veresiye ise, peşine karşılık olamaz. Arada bir fazlalık bulunmuş olur.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Tartıya bağlı olan şeyler, cinsleri değişik olsa da, birbirleri ile veresiye olarak değiştirilemezler. Şu kadar kilo demir karşılığında, o kadar kilo bakır veresiye olarak satılamaz. Çünkü bunlar ağırlığa bağlı olma bakımından birdirler.

Yine, şu kadar kile buğday o kadar kile arpa karşılığında veya tuz karşılığında veresiye olarak satılamaz. Çünkü bunlar ölçüye bağlıdır.

Bu esastan yalnız nakit paralar müstesnadır. Şöyledir ki: Nakit paralar karşılığında, nakit cinsinden olmayan tartılır ve ölçülü şeyler peşin olarak alınabileceği gibi, veresiye olarak da alınabilir. Çünkü alış-veriş için buna ihtiyaç vardır.

İSTİKRAZ (ÖDÜNÇ ALMA) MESELELERİ

İstikraz (borç alıp verme) muamelesi, altın ve gümüş gibi yalnız misliyat denilen tartılış şeylerde, ölçüye bağlı buğday ve arpa gibi şeylerde ve taneleri arasında kıymet değiştirecek derecede fark bulunmayan yumurta ve ceviz gibi sayıya bağlı şeylerde olur. Hayvanlarda ve kumaş gibi değere bağlı şeylerde olmaz.

Gerek altından ve gümüşten ve diğer maddelerden olan nakid paralar, gerekse diğer tartılan veya ölçülen şeyler, sonradan yalnız misilleri alınmak üzere borç olarak alınıp verilebilir. Buna "Karz-ı Hasen" denilir. Sosyal bir yardım olduğundan büyük bir sevabdır. Fakat bunun karşılığında fazla bir şey verilmesi şart kılınır, bu bir faiz olur ki,riba hükmündedir. Borç verenin bir veya birkaç kişi olması arasında bir fark yoktur.

Borç alınan şeyler, sonradan kendi misilleri ile ödenir. Borç alınan bir altın para, yine aynı bir altın para olarak ödendiği gibi, bir altın para ile bir miktar buğday, yine fazlalık yapmaksızın aynı altın para ve aynı ölçek buğdayla ziyade yapmaksızın ödenir. Ancak borç alınan para, geçer kâğıt para iken sonradan piyasada bulunmasa veya geçmez bir hale gelse, kabul edilen fetvaya göre, son geçerli olduğu tarihteki kıymeti ile ödenir.

Bir kimse, borç verdiği para ve başka şeylerin tamamını veya bir kısmını borçlusuna bağışlayabilir. Borç alan da, arada bir şart olmaksızın alacaklı olan kimseye hediye verebilir.

Sonuç: İstikraz işlemlerinde iki taraftan birine şart kılınan bir menfaat helâl değilse de, şart koşulmayan bir menfaat helâldir. Onun için bir borçlu, borcunu ödemekle beraber kendiliğinden, bir adet olmayarak, bir miktar fazla verse, bu helâl olur.

Bir kimsenin bir parayı, başka bir yerde bulunan bir adama ödemek şartı ile borç alması mekruhtur. Fakat böyle bir parayı aralarında bir şart bulunmaksızın, borç verenin izni ile, başka bir yerde bulunan bir adama götürüp vermesi mekruh

değildir. Hattâ böyle bir şart ve adet bulunmaksızın, biraz da fazla vermesinde bir haramlık yoktur. Bu bir bağış olur.

Bir kimsenin bir adama, her ay veya her yıl belli bir miktar ödemek üzere para vermesi, caiz değildir. Verilen bu ödünç paraya karşı alınan fazla paralarriba olmuş olur. Fakat belli bir parayı belli işte kullanıp elde edilecek kârından belli bir nisbette, üçte bir veya dörtte bir gibi, vermesi şartı ile para verilmesi caizdir. Çünkü bu bir ticaret ortaklıği işlemidir. Bu durumda o kimsenin zarara da sermayesi nisbetinde ortak olması gereklidir.

Komşular arasında ekmekler, ister sayı ile ve ister tartı ile borç alınıp verilebilir. Bu husustaki işlem bir kolaylık ve zaruret esasına bağlıdır. Bu, İmam Muhammed'in görüşüdür ve fetva da buna göredir.

Faizin dinde yasak olmasının birçok hikmetleri vardır. Önce, muhtaç bir kimseye verilen bir paradan, daha sonra fazla birşey alınması sosyal yardımlaşma görevine aykırıdır. Sonra bir paranın bu şekilde artırılması, çok kere insanın çalışma gayretini azaltır. Onu tenbelliğe sevkedebilir. Bununla beraber borç alınan paradan borç alanın bir kazanç elde edip etmeyeceği kesin değildir. Bir ihtimalden ibarettir. Çok kere alınan borç paralar boşuna harcanarak karşılığında birçok zararlara katlanmak gereklidir. Rehin verilen nice kıymetli malların bu yüzden hiç bahasına elden çıktıığı daima görülür. Oysa ki, verilecek fazla miktar belli ve kesindir. Onun için düşünülen bir kazanç, kesin ve belli olan bir mala karşı tutulamaz.

Aslında kesin bir lüzum görülmektedir, borç almamalıdır. Borç huzuru ve rahati kaçırır, hürriyeti kısıtlar. Borç verecek durumda olanlar da, ellerinden gelen yardımını muhtaçlardan esirgememelidirler. Sadece Allah rızası için "Karz-ı Hasen" sureti ile borç verip mükâfatını Allah'dan beklemelidir. Yerinde olarak verilen borç para, sadaka vermekten daha faziletlidir. Bununla beraber borç alacak olanlar da, güvenilir ve sözünde durur, ilk fırsatla borcunu öder kimselerden olmalıdır. Bu gibi iyi duygulardan yoksun olmak, yardımlaşma görevini de bozar.

İSLÂM'DA YAPILMASI YASAK ŞEYLER

Ferdlerin ve cemiyetlerin selâmetine, selâmet ve mutluluğuna aykırı olan şeyleler, İslâm dininde yasaktır, haramdır. Bunların yapılması, hem dünyaca, hem de ahiretçe sorumluluğu gerektirir. Bunlara: "Günah, masiyet, ism" denir.

Günah olan şeyleleri bizzat yapmak caiz olmadığı gibi, o gibi şeylelere razı olmak ve bir zorlama olmadıkça yardım etmek de caiz değildir. Misal: Bir kimse, bir eşya çalamaz, bu haramdır, cezayı gerektirir. Bir kimse bir şeyin çalınmasına razı da olamaz, ona yardım da edemez. Bu da haramdır, yasaktır.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Günah olan şeylere razı olmak veya yardım etmek, yerine göre ya haram, ya da mekruh olur. Bu, dinde bir esastır. Bunun üzerine çeşitli binlerce mesele bina edilebilir.

Misal: Bir kimse, herhangi bir haksızlığı geçerli kilmak için bir kimseden bir mal alamaz. Bu rüşvettir, haramdır. Onun için bir haksızlığı geçerli kilmak için bir insan bir mal veremez ve böyle bir malın verilmesine aracı da olamaz. Bunlar da haramdır, yasaktır. Çünkü böyle alınması yasak olan bir şeyin, verilmesi de, verilmesine aracı olunması da haramdır, yasaktır. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Yüce Allah rüşvet alana da, rüşvet verene de, bunların arasında rüşvete aracı olana da lânet etsin."

Bir kimse, murisinin (miras bırakanının) gayr-i meşru bir sebeble elde etmiş olduğu malından veraset hissesi almamalıdır, iyi olan budur. Bu bir takva ve zühd fâziletidir. Böyle bir hisseyi almak, helâl olmayan bir harekete razı olmak demektir.

Bunun için insan helâl olan hisse ile yetinmeli. O malın asıl sahibi biliniyorsa, ona geri verilmelidir. Bilinmiyorsa, fakirlere sadaka olarak dağıtılmalıdır. Çünkü böyle kötü bir maldan kurtulmanın çaresi, sahibine çevrilme imkânı olmayınca, sadaka olarak vermektr.

Alacağım bir gıda maddesini haram hale getireceği veya alacağım genç bir köleye fena muamelede bulunacağı veya satın alacağım silâhi kötülükte kullanacağı anlaşılan bir kimseye bunları satmamalıdır. Bu satış tenzihen mekruhtur.

YENİP İÇİLMESİ HELÂL OLAN VE OLMAYAN ŞEYLER

Eşyada yenip içilme bakımından asıl olan mubah olmaktadır. Bütün eşya, aslında insanların yararlanması için yaratılmıştır. Onun için aslında temiz olan, akla ve sağlığa zararlı olmayan bir kısım hayvan etleri ve buğday, arpa, pirinç gibi ürünler, sebzeler, meyveler ve sıvılar helâldir. Bunlar yenip içilebilir.

Fakat bazı şeyleri yeyip içmek, insanlara zararlı, hikmet ve ihtiyaca aykırı olduğu için İslâm dininde haramdır.

Hayvanlardan yaratılış gereği iğrenç olanların, dişleri veya tırnakları ile kendilerini savunup başkalarına saldırılanların etleri haramdır. (Eti Yenen ve Yenmeyen Hayvanlar bölümünde bakılsın.)

Bitkilerden insanı öldüren veya aklını gideren, vücudu zehirleyen veya herhangi bir şekilde sağlığa zararlı olan şeyleri yemek haramdır.

Misal: Afyon, haşhaş, penç gibi sarhoşluk veren ve aklı bozan şeyleri yemek caiz değildir. Bunlardan sarhoş olanlar için, İslâm ahkâmına göre, tazir cezası gerekir.

Tazir ise, yetkili hakim tarafından uygulanacak hapis, döğme, azarlama ve uyarı gibi cezalardır.

Sivilardan bedene zararlı olan, insana sarhoşluk veren şeyleri içmek haramdır. Çünkü sarhoşluk veren bir sıvının aza da, çoğu da müctehidlerin çoğunluğuna göre haramdır. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur.

مَا أَسْكَرَ كَثِيرٌ فَقَلِيلٌ حَرَامٌ

"Çoğu sarhoşluk veren şeyin aza da haramdır."

Bu gibi sıvıların içilmesindeki zararlar, herkes tarafından bilinmektedir. Bu içkilerin cemiyet bünyesinde açtığı yaralar çokacidir. Bunların ahiretteki sorumlulukları ise çok daha büyüktür. Hele hamr (şarab) denilen içkinin bir damlasını bile içmek ittifakla haram olup dinde had denilen cezayı gerektirir.

Sonuç: Bu pek zararlı olan şeylerden kaçınmalıdır. Bunlardan kaçınmak, gerek ferdler, gerekse cemiyet için selâmettir.

Temiz olan içilecek bir sıvı, bedene zarar verecek bir hale gelmedikçe bozulması ile haram olmaz. Fakat etler kokunca yenmesi haram olur. Süt, tereyağı, zeytinyağı kokmakla haram olmaz. Yiyeceklerle gelince, bunlar bozulur da kesinleşirse temizliklerini yitirir. Onun için yenmeleri haram olur.

Hamamların ve benzeri yerlerin pis sularını sebze bahçelerine akıtmak mekruttur. Fakat bu gibi pis sularla sulanan bostanların sebzelerini yemek haram değildir. Birçok alımlere göre, mekruh da değildir.

İnsan pisliğini satmak mekruttur; fakat başka maddelerle karıştırılmış olan pislikleri ve herhangi bir hayvan gübresini satmak mekruh değildir.

Pâk olmayan, kokmuş et gibi şeyleri yiyebilecek olan hayvanlara yedirmek caiz değildir.

İçine temiz olmayan bir şey düşen veya akıtılan belli bir ölçüdeki sıvı temizliğini kaybederek içilmesi haram olur. Belli bir ölçünün üstünde bulunan geniş havuzlarda da, içine düşen pisliğin tad, koku ve renginden biri kendini gösterirse yine temiz olmaktan çıkar. Artık içilmesi haram olur. (İkinci Kitaba (Tahâret/Temizlik Kitabı'na) bakılsın.)

Yukarda haram oldukları yazılan şeyler zatları bakımından haram (haram iyihi) dir. Bir de başka bir sebeple haram olan (haram ligayrihi) şeyler vardır ki, onlar da başkalarına ait olan mallardır. Şöyle ki: Başkasının malını rızası olmaksızın haksız yere almak haramdır. Aksi halde mal hürriyeti kalmaz, insanların mülkiyet ve tasarruf haklarına sahib olarak cemiyette yaşanmaz.

Bir baba, muhtaç olmadıkça, yaratılısta kötü davranışlı olan evlâdının malını kendi kendine yiyez. Fakat bir ihtiyaç bulunmasa bile, iyi olan evlâdının malını alıp yiyebilir.

Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur: "Sen de, senin malın da babanındır."

Tedavi için temiz olan ilaçları yiyp içmek ve kullanmak caizdir. Çünkü Peygamber Efendimiz buyurmuştur:

"Ey Allah'ın Kulları! Tedavi olunuz; çünkü Yüce Allah yarattığı her hastalık için bir deva (ilâç) yaratmıştır. Yalnız bir tane müstesnadır ki, o da ihtiyarlıktır."

Onun için birçok hastalıklar tedavi sebebiyle giderilir. Allah'ın düzeni böyle devam edegelmiştir. Bununla beraber şifayı ilâctan değil, yüce Allah'dan bilmelidir.

Helâl ve temiz olmayan şeylerle tedavide bulunmak esas olarak caiz değildir. Ancak bazı fikih alımlerine göre, başka bir ilaç bulunmayınca müslüman ve ehliyet sahibi bir doktorun göstereceği lüzum üzerine caiz olabilir. Şöyled ki:

Bir hastalığın veya bir hastalığa sürükleyecek bir halsizliğin tedavisi için mubah (helâl) bir ilaç bulunmazsa böyle bir doktorun "şifa ümidi vardır" diye tavsiyesi üzerine, aslında haram olan bir şeyle zaruret mikdarı tedavi caiz olur. Fakat yalnız görünüşte yararı olan semizleme gibi bir şey için böyle bir ilâci kullanmak caiz değildir. Bunda tedavi mahiyeti yoktur. Onun için bunun haram olduğunda ittifak vardır.

Görülen lüzum üzerine, bir organında ameliyat yapılacak olan bir kimseye, aklını giderecek temiz bir ilaç içirilmesinde bir sakınca görülmemektedir.

YIYİP İÇME MİKDARI VE BUNLARIN EDEBLERİ

Ölmeyecek kadar yiyp içmek farzdır. Çünkü böyle bir yemekle insan oruç tutmaya ve ayakta namaz kılmaya güç kazanabilir. Öyle ki, insan canını helâk olmaktan kurtaramayacak kadar helâl bir şeý bulamazsa, haram olan birşeyden ölmeyecek kadar yiyebilir. Yine, boğazında kalan bir lokmayı gidermek için başka bir su bulamayınca, yeteri kadar haram bir içkiden içebilir. Fakat fazlasını yiyp içemez. Çünkü zaruretler, kendi mikdarlarına göre değerlendirilirler.

Bir insan kuvvetlenmek ve kuvvetini artırmak için doyuncaya kadar yiyp içebilir, bu mubahtır.

Bundan daha çok yiyp içmek haramdır. Bunun ölçüsü, mideyi bozacağına üstün kanaat hasıl olacağı mikdardır. Bununla beraber ikram için veya ertesi gün tutacağı oruca kuvvet kazanmak için biraz fazla yiyp içmekte bir sakınca yoktur.

Misafir için veya her birinden bir miktar yemek suretiyle ihtiyaca yetecek şekilde gıda alabilmek için, sofrada çeşitli yemek bulunmasında bir sakınca yoktur. Bununla beraber gereğinden fazlası israf sayılacağından uygun olmaz.

Sofrada çeşitli yemişlerin bulunmasında da bir sakınca yoktur. Fakat yapılması daha iyidir. Fazla çeşitli şeyler mideyi bozabilir.

Sonuç: Mubah olan şeyleri bir gerek olmaksızın çoğaltmak da israf sayılır, bundan kaçınılmalıdır. Sofra üzerinde gereğinden fazla ekmek bulundurmak da böyledir.

Ayakta su içilmemesi daha iyidir. Fakat yürüken su içilmesi zararlı olduğundan uygun olmaz. Suyu bir nefeste içmek sağlık bakımından zararlı görülmektedir.

Farz olan ibâdetleri yapamayacak şekilde yiyp içmeyi azaltıp riyazette bulunmak caiz değildir. Fakat orta bir şekilde yapılacak bir riyazet mubahtır.

Yiyp içmenin edeblerine gelince: Yemekten önce ve sonra eller yıkanmalıdır. Bir hadis-i şerifde buyru muştur:

“Yemekten önce el yıkamak bir hasenedir. Yemekten sonra ise iki hasenedir, iki kat sevabdır.”

Cünüb olan erkekler ve kadınlar için, ellerini ve ağızlarını yıkamadan yiyp içmek mekruhtur. Âdet görmekte olan kadınların da yemekten önce ellerini ve ağızlarını yıkamaları iyidir.

Yemeklerin başında “Besmele” okumalı, sonunda da “Elhamdülillâh” demelidir.

Bu nimeti bize veren, bu nimetten yararlanma kuvvetini bize ihsan eden merhameti geniş ve ikramı bol olan Allah’ımıza bu sebeble hamd ederek şükremelidir. Yemeğin başında Besmele unutulursa, hatırlanınca “Bismillâhi alâ evvelîhi ve ahîrihi” denilmelidir.

Yemeğe başlarken, Besmeleyi sofra başında bulunanların işitebileceği şekilde okumalıdır. Bu bir uyarma ve hatırlatma olur. Fakat yemek sonunda işitilecek bir sesle “Elhamdülillâh” denilmesi uygun değildir. Ancak sofradakilerin hepsi yemeklerini tamamlamış ise söylenir.

Yemeklere az bir tuzla başlamak ve tuz ile tamamlamak yararlıdır, sünnettir. Ekmek parçalarına hümet etmeli, bunların üzerine bir eşya koymamalı, bunlara parmakları, ağızı ve bıçakları silip atmamalıdır. Yemekler pek sıcak olarak yenmemelidir. Yemekler koklanmamalı, yemeklere ve sulara üflenmemelidir. Bunları yapmak edebe aykırıdır.

Yemek yerken konuşulmaması mekruhtur. Yemek yerken iyi kimselerin hallerini anlatmalıdır. Güzel bir şekilde konuşmalıdır. Hele misafirlerin yanında ev sahibinin susması hiç doğru değildir.

Ev sahibi misafirlerin yanından ayrılmamalı, bizzat onlara hizmet gayretinde bulunmalı ve hizmetçisini misafirlerin yanmda azarlamamalıdır. Yemek arasında ısrar etmeksizin "buyurunuz" demekle yetinmelidir. Böyle davranışın müstahabdır.

Ev sahibi, misafirlerine ağırlık verecek olan kimseleri, misafirlerle beraber bulundurmamalıdır. Misafirler de, ev sahibinin rızası bilinmedikçe başkalarını beraberinde davete getirmemelidirler. Ziyafetten sonra ev sahibinden izin istemeden ve "Allah'a ismarladık, Allah'a emanet olunuz" gibi sözler söylemeden çırıp gitmemelidirler.

GİYİLMESİ VE KULLANILMASI GEREKLİ VE CAİZ OLUP OLMAYAN ŞEYLER

Her müslüman için ayret yerlerini örtecek şekilde sıcaktan ve soğuktan korunacak kadar elbise giymek farzdır. Bu elbiselerin etekleri, erkeklerde bacakların yarısına kadar, kadınlarında ayaklarının yüzlerine kadar uzamalı, kollar da parmak uclarına kadar uzun bulunmalıdır.

Erkeklerin elbisesi kırmızı veya sarı olmamalı, siyah veya beyaz renkte olmalıdır. Bu renkler müstahabdır. Yeşil renk de sünnete uygundur.

Elbise ne çok yüksek, ne de çok bayağı olmalı, orta derecede bulunmalıdır. Çünkü her şeyin hayırlısı orta halde olanıdır. Bununla beraber Yüce Allah'ın verdiği nimeti gösterip şükremek için süs olarak yeterinden fazla elbise edinmek müstahabdır. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Allah sana ihsan edip nimet verdiği gibi, sen de nefsine ikramda bulun."

"Şüphe yok ki Yüce Allah nimetinin eserini kulunun üzerinde görmeyi sever."

Cuma ve bayram günlerinde, toplantınlarda iyi ve güzel elbise giymek mubahır. Fakat böyle elbiselerle daima bezenip durmak uygun değildir. Bu bir gurur eseri olur ve çok kere muhtaç durumda olanların kinini çeker. Böbürlenmek ve büyülmek için elbise giymek ise mekruhtur.

Büyülmek maksadı ile yapılan her şey mekruhtur. İnsaniyete yakışmaz. Onun için başkalarına karşı böbürlenmek ve zorba kılığına girmek maksadı ile pek kaybetli elbiseler giyilmesi ve pek yüksek binalar yaptırılması mekruhtur. Hele böyle bir davranış israf derecesine varırsa harama dönmüş olur. Akı kemal üzere olan kimse, yalnız gururlanmak için ve yalnız gösteriş için israfa düşmez. Parasını boş şeylere harcayarak tutuma ve tedbire aykırı hareket etmez. Başkalarına kötü örnek olacak şekilde, cemiyet hayatında gedikler açılmasına sebebiyet vermez.

Fakirlerin veya geçimleri orta halde olanların büyük zenginleri taklid ederek israfa düşmeleri caiz değildir. Bu çok acıdacak bir haldir. Bir zengin için giyilmesi mubah olan bir elbise, bir fakir için mekruhtur, hatta haram olabilir. Herkes haline ve servetine göre hareket etmeli, takdire rıza göstirmelidir. Din ölçülerini içinde hayatını düzenlemeye çalışmalıdır.

İpek kumaşlardan elbise giymek kadınlar için caizdir; erkekler için caiz degildir. Beden ile elbise arasında bir engel bulunsun veya bulunmasın eşittir. Fakat yalnız uzatma iplikleri ipek olan veya üzerinde dört parmak eninde ipek işlemeler, saçaklar ve kenarlar bulunan kumaşlardan elbise giymek erkekler için de caizdir. Bir de erkeklerin savaş halinde ipekli elbise giymeleri, iki İmam'a göre caizdir. Bu gibi elbiseler mücahidleri düşmana karşı heybetli gösterir ve kılıç darbelerine karşı dayanıklı bulunur.

Erkekler için ipek kumaşlar ve ipek takkeler mekruhtur. Erkek çocuklara da, ipekli ve altın sırmalı kumaşlar giydirmek kerahetten kurtulmaz. Fakat bir erkek ağriyan gözüne ipekli bir mendil bağlayabilir, bunda bir sakınca yoktur.

İpekli eşyadan başka bir şekilde yararlanılabilir. İbrişimden dokunmuş bir secade üzerinde namaz kılınabilir, bunda bir kerahet yoktur. Yine evin iç kısmını ipekli kumaşlarla süslemek de caizdir. Fakat bunlar bir övünme için olmamalıdır.

Yüzleri ipek kumaştan yapılan minderler üzerine oturmak ve böyle yataklarda yatmak da İmamı Azam'a göre helâldir.

Üzerinde "Maşallah" veya "Elhamdülillâh" gibi bir yazı işlenmiş bir seccadeyi veya herhangi bir dösemeyi yere sermek mekruhtur. Yazlarının araları açılmış ve bazı harflerin üzerine örgü örülümsü olsa bile fark etmez, keraheti vardır. Çünkü tek başına yazılan harflere de saygı göstermek gereklidir. Harflerdeki bitişikliği kaldırırmak keraheti gidermez.

Altın-gümüş ve diğer müceverat ile kadınların süslenmeleri caizdir. Erkekler ancak süs maksadı olmaksızın gümüşten halkalı mühür kullanabilirler. Süs için olsa bile, gümüşlü kemeri, altın yıldızlı ve işlemeli kılıç kullanabilirler. Fakat altından, demirden, tunçtan, şişeden ve taştan halkalı mühür kullanamazlar; bu haramdır.

Mühürde kaşa değil, halkaya itibar edilir. Mühürün kaşı taştan akıdan, yakkuttan ve diğer şeylerden olabilir. Ancak ihtiyaç olmadıkça mühür kullanılmaması daha iyidir.

Yalnız süs maksadı ile evlerde altın ve gümüş kaplar, tabla ve benzeri şeyler bulundurmak caizdir. Fakat altın ve gümüş kaplardan yemek yenmesi, su içilmesi, yağılanılması ve koku sürünlmesi hem erkekler, hem de kadınlara mekruhtur. Gümüş veya altın çatal-kaşıkla yemek yenmesi de böyledir. Gümüş veya altın kalem

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

veya hokka kullanmak da kerahetten boş değildir. Ancak altın veya gümüş bir kap içinde bulunan bir yiyeceği başka bir kaba aktararak sonra yemek, içmek ve kullanmaka bir kerahet yoktur.

Yine gümüşle süslenmiş kaplardan su içilmesi de mekruh değildir. Yeter ki gümüşlü tarafi ağıza alınmasın.

Kalaylanmış bakır ve tunç kaplardan yemek yenmesi mekruhtur. En iyi olan porselen cinsi kaplardır. Şişeden, billurdan ve akikden yapılmış kapların kullanılmasında bir kerahet yoktur. Bunların temizlenmesi kolaydır. Bunlar, sağlık yönünden madenî kaplardan daha iyidirler.

Sallanan bir dişi gümüş bir tel ile bağlamak caizdir. Fakat altın bir tel ile bağlamak, İmamı Azam'a göre caiz değildir. İmam Muhammed'e göre, her ikisi ile de bağlamak caizdir, bunda bir kerahet yoktur. Bir rivayete göre, İmam Ebû Yusuf'un ictihâdi da böyledir.

Yine, çıkan bir dişi yerine koyarak gümüş veya altın bir tel ile bağlamak, İmamı Azam'dan bir rivayete göre mekruhtur; çünkü bu diş ölümün diş hükmündedir. Bunun yerine besmele ile boğazlanmış bir koyunun diş gümüş bir tel ile bağlanabilir. Bunun yerine gümüşten bir diş de edinilebilir.

Fakat İmam Ebû Yusuf'a göre, çıkan bir dişi yerine koyarak gümüş veya altın bir tel ile bağlamakta veya onun yerine gümüşten bir diş edinilmesinde bir sakınca yoktur. Çıkan bir dişin yerine konulmasına İmamı Azam'ın da katıldığı, İmam Ebû Yusuf'dan rivayet edilmiştir, İmam Muhammed'e göre ise, çıkan dişin yerine gümüşten de, altından da diş konulabilir.

Düşmüş veya kesilmiş bir burun yerine altından burun yapılabilir. Fena kokağı için gümüşten yapılmaz.

Nazar değmesin diye, çocukların elbiselerine boncuk işlenmesi ve nazarlıklar takılması caiz değildir. Bunlar cahiliyet devrine ait âdetlerdir.

Fakat ekin tarlalarında ve bostanlarda birer değnek üzerine hayvan kafası takılmasında bir sakınca yoktur. Bunlar hem birer korkuluktur, bazı zararlı kuş ve hayvanların buralara sokulmasına engel olur, hem de göz değmemesine sebeb olabilir. Çünkü göz değmesi, çok kez olagelen bir afettir. İnsana da, hayvana da, mala da degebilir. Onun için tarlaya ve bostana bakacak kimselerin gözleri, önce bu yüksek korkuluklara değer. Artık ondan sonra ekin ve diğer şeylere dokunmasında bir zarar kalmayabilir.

Nazardan (göz değmesinden) Yüce Allah'a sığınmalıdır. Peygamber Efendimiz sallallâhu 'aleyhi ve sellem buyurmuştur: "Bir kimsenin kendisinin veya kardeşinin bir şeyi hoşuna giderse, bereketle ona dua etsin çünkü göz değmesi hakdır."

Bereketle dua ise şöyle yapılır:

تَبَارَكَ اللَّهُ أَكْثَرُ الْخَالِقِينَ اللَّهُمَّ بَارِكْ فِيهِ

"Şekil verenlerin en güzeli olan Allah ne yücedir! Allah'ım, buna bereket ver."

Bizlerce: "Maşallah Tebarekallah" denilmesi âdet olmuştur. Bir hadis-i şerifde de: "Her kim hoşuna giden bir şeyi görünce, "Maşallah lâ kuvvete illâ billâh" derse, ona göz zarar vermez." diye buyrulmuştur.

LUKATALARIN (BULUNTU MALLARIN) MAHİYETİ VE HÜKÜMLERİ

Bir yerde bulunan ve sahibi bilinmeyen yitik bir mala "Lukata" denir. Bunu o yerden alıp kaldırımıya "İltikat" ve bunu kaldırıp alan kimseye de "Mültakıt" denir.

Başkalarının rızası olmaksızın mallarını haksız yere almak haram olduğu gibi, yitik malları alıp benimsemek de haramdır.

Bir kimse bir yerde yitik bir mikdar para veya eşya bulsa, bunu sahibine vermek üzere, oradan alıp kaldırabilir. Fakat kendisi için alıp kaldırılamaz. Bu bir hırsızlık sayılır.

Yitik eşyayı alıp kaldırırmakta şu hükümler vardır:

- 1) Görüldüğü yerde alınmayı bırakıldığı zaman zayı olmasından korkulmayan bir yitiği alıp kaldırırmak mubahtır.
- 2) Alınmayı bırakıldığı takdirde zayı olmak ihtimali bulunan bir yitiği almak ve sahibi için saklamak mendubdur.
- 3) Zayı olacağı anlaşılan bir yitiği almak ve saklamak vacibdir.
- 4) Herhangi bir yitiği sahibine vermeyip kendisine mal edinmek maksadı ile almak haramdır.

Bir kimse, bir yitiği bulunca bunu sahibine vermek üzere aldığına başkasını şahid tutar, sonra sahibi çıkışınca, kendisine ait olduğunu isbat edince malı ona teslim eder. Sahibine verilmek üzere şahidlilik huzuruna alınıp saklanan bir yitik, onu bulanın yanında bir kusuru olmaksızın zayı olsa, sahibine bedelini ödemesi gerekmek.

Yitikleri hükümete teslim etmek de caizdir. Hele gayrimüslimlere ait olduğu anlaşılan yitikler, devlet hazinesine konmalıdır. Sahibleri çıkışsa, aynen kendileğine verilir, eğer satılmışlarsa, bedelleri ödenir. Sahibleri çıkmazsa, toplumun ihtiyaçlarına harcanır.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Yitiği bulan, kendisindeki yitiği uygun bir şekilde ilân eder ve yitiğin kıymetine göre uygun bir müddet bekler. Sahibi çıkmazsa onu fakirlere sadaka olarak verir. Onu bulan fakir ise, bundan faydalanabilir. Fakat sonradan sahibi çıkarsa bedelini borçlanır.

Sahibinin aramayaceği anlaşılan pek az şeyler ise, bir müddet beklemeye gerek yoktur. Bir kuruş, bir meyve, adı bir mendil gibi...

Yollarda, bostanlarda, ağaçların altlarında bulunan başaklarla meyveler hakkında da yitik hükümleri uygulanır. Bu konuyu açıklamak gereklidir. Şöyle ki: Yazın şehirlerde ağaçların altlarına dökülen meyveler, açık olarak veya âdete bağlı olarak herkesin faydalanamasına bırakılmışsa, bunlar alınıp yenilebilir; değilse, yenilemez, haramdır.

Şehirlerde bahçe ve bostan içinde bulunan meyveler, ceviz gibi bozulmayıp kalabilecek şeylelerden, sahiblerinin açık izni bulunmadıkça yenmez. Çabuk bozulacak şeylelerden ise, sahih görülen görüşe göre, açıkça veya âdet bakımından yasaklı yoksa alınıp yenebilir. Diğer bir görüşe göre de, sahiblerinin rızaları bilinmedikçe alınıp yenmez.

Bu durum köylerde olunca bakılır: Eğer meyveler bozulmayıp kalabilecek şeylelerden ise, sahiblerinin izinleri bilinmediğçe, onlar alınıp yenmez. Fakat bozulacak şeylelerden olurlarsa, sahih görüşe göre, yasaklandığı bilinmediğçe (ortaya çıkmadıkça) alınıp yenebilir.

Ağaç üzerinde bulunan meyvalara gelince, bunlar her nerede bulunurlarsa bulunsun, sahiblerinin izinleri bulunmadıkça, iyi olan alınıp yenmemesidir. Ancak çok bol olur da, yemesi sahiblerine ağır gelmezse, yenilebilir. Bu durumda o meyvalardan bir miktar alınıp orada yenebilir. Fakat toplanıp başka bir yere götürülemez, bu caiz değildir.

Akar ırmak suları üzerinde bulunan meyveleri, çok olsa da, toplayıp yemek caizdir. Çünkü bunlar, bu halde bırakılırlarsa, çabuk bozulurlar. Onun için bunları toplamaya hal delâleti ile izin vardır. Fakat böyle bir su üzerinde bulunan ağaçlara gelince, bakılır: Eğer sudan çıkarılacakları zaman kıymetleri yoksa, alınmaları helâl olur. Fakat kıymetli şeyleler ise, alınmaları helâl değildir, bunlar üzerinde yitik işlemi uygulanır.

Bahçe ve bostanların içinde, duvarların diplerinde değil de, başka yerlerde dağınık veya toplu olarak bulunan meyveler hakkında da yitik eşya hükmü uygulanır. Sahipleri biliniyorsa onlara, bilinmiyorsa fakirlere verilir. Bunları bulan kimse fakir değilse, onlardan kendisi faydalananamaz.

Yollara dökülmüş olan ağaç yaprakları, eğer dut yaprakları gibi kendisi ile yararlanacak şeyler ise, bunları başkalarının toplaması caiz değildir. Yoksa bunların değerini ağaç sahibine ödemek gerekir. Fakat bunlar, yararlanılmayacak şeyler ise, toplanıp alınabilirler, ödenmeleri gerekmez.

Ekin ve bostan tarlalarında ekinler ve bostanlar alındıktan sonra, başkalarının toplamasına âdet olarak izin verilmişse, arta kalan ekin veya kavun, karpuz, hiyar gibi döküntü şeylerleri, başkalarının toplaması caizdir.

Sünnet veya düğün toplantılarında şeker veya para serpmekte bir sakınca yoktur. Bu serpilen şeylerleri, orada bulunanlar toplayıp alabilirler. Bunları almak için avuçlarını ve eteklerini açanlar, avuçlarına veya eteklerine düşen şeylere sahib olurlar, bunları başkaları alamazlar. Alırlarsa, kendilerinden geri alınabilirler.

İSLÂM'DA EĞLENCE VE YARIŞMALARIN HÜKMÜ

İslâmda meşru sayılan eğlenceler mubahtır. Oyun ve eğlence denilen birtakım zararlı ve faydasız eğlenceler ise caiz değildir. Bunların bir kısmı haramdır. Bir kısmı da harama yakın mekruhtur. Bunlar aslında boş şeylerdir. İnsanın hayatı ise çok kıymetlidir, daima yararlı şeylerde harcanmalıdır. Zararlı ve faydasız şeylere harcanması doğru olmaz.

Örnek: Kumar oyunu haramdır. Çünkü bunun zararı herkesçe bilinen şeydir. Kumar yüzünden kurtuluşa eren kimse gösterilemez. Fakat kumar yüzünden helâk olmuş, perişan olmuş, acı ve kederler içine düşmüş binlerce insan ve aile gösterilebilir.

Tavla, satranç gibi oyunlar harama yakın mekruhtur. Bunlar kıymetli zamanın kaybolmasına sebep ve kumara itici olacağı için, iyi şeyler değildir.

Yalnız İmam Şafîî Hazretleri, bir rivayete göre de İmam Ebû Yusuf Hazretleri satrancın mubah olduğunu söylemişlerdir. Fakat satrancın bu mubah görülmesi, kumar şeklinde oynanmadığı ve bir vacibi terke sebeb olmadığı takdirdedir. Değilse, ittifâkla haramdır.

Bir hadis-i şerifte: “Üç oyundan başka diğer bütün oyunlar (eğlenceler) müslümâna haramdır. Bu üç şey, ailesi ile eğlenmesi, atını eğitmesi ve oku ile yarışmasıdır.”

Bunlar yararlı olan meşru eğlencelerdir. Aile ile eğlence, aile hayatının bir muhabbet ve neş'e içinde devamını sağlar. Binek atlarını terbiye edip savaşa hazırlamak ve silâh eğitimi görmek İslâm yurdunun korunması için çok gerekli bir hizmettir. Bu önemli yararlarından dolayı bunlar caiz bulunmuştur.

Boş bir eğlence ve kumar maksadı olmaksızın savaş için spor ve kuvvet kazanmak için yapılan yarışmalar caizdir. Bunlarla yararlı bir gayeye ulaşmak imkânı elde edileceği için, bunlar oyun ve eğlence sayılmazlar. Bunlar birer alışma ve cihad için hazırlıktır. Güreşler, silâh atmalar, piyade ve binitli olarak yapılan yarışmalar hep bu kısımındandır. Bu yarışmalara katılanlara mükâfat olarak para ve hediyeye verilmesi caizdir. Bunlar cihad yapmaya bir hazırlık ve teşviktir.

İSLÂM'DA İNSANLARIN HAYAT VE ORGAN DOKUNULMAZLIĞI

İnsanların bedenleri ve organları hayatı olduğu gibi, ölüktен sonra da hürmet edilmeye lâyiktr ve dokuñulmazlığı vardır.

Onun için herhangi bir insanın hayatına haksız yere kasdedilmesi haramdır, bir cinayettir. Yine bir insanın herhangi bir organını, kendi hayatına ait bir zaruret bulunmaksızın haksız yere kesmek ve yarmak da haramdır, bir suçtur. Bir insanı hadim etmek, haksız yere dögmek de caiz değildir.

İnsan hürmete değer bir yaratık olduğundan onun organlarından hiçbir ile koparılarak faydalanañlamaz. Onun saç, tırnak ve çekilmiş diş gibi, herhangi bir parçası satılamaz, bunları gömmek gerekir. Onun için bir kadının saçları alınıp başka bir kadının saçlarına katılamaz. Böyle bir davranış insanın şerefine bir tecavüzdür, bir nevi uydurmacılıktan ibarettir. İnsanoğlunun bir parçası ile faydalananmak demektir. Öyle ki, bir kadın kendi saçlarına, kendisinin dökülmüş olan saçlarını da ilâve edemez, bu da kerahetten beri değildir. Fakat insandan başka temiz bir yaratığın saçlarını ilâve edebilir.

Yiyecek bir şey bulamayıp çaresiz kalan bir insan, kendi vücudundan et koparıp yiyemez. Başka birinin organlarından da, onun izni ile kesip yiyemez. Böyle bir emir ve müsaade doğru değildir. Fakat böyle çaresiz kalan kimse, bulacağı bir ölüden, hayatını kurtaracak kadar yer. Eğer yemez de ölüse, günaha girmiş olur. Oruç tutan kimse de, aynı şekilde ölünceye kadar bir şey yemezse, günah işlemış olur. Yine, yiyecek bir şey bulunduğu halde, ondan yemeyip açlıktan ölen kimse de günahkar olur.

Ana rahminde bulunan bir bebeği düşürmek de caiz değildir, keraheti vardır ve bir nevi cinayettir. Ancak henüz canlı hale gelmemiş bulunan bir yavru, gerçek bir zarurete dayanarak tibbi bir danışma sonunda düşürülebilir.

Bir de gebe bulunan bir kadın, vücudunun sağlığı için ilaç içebilir. Bunun etkisi ile düşecek bebekten dolayı sorumlu olmaz.

Çocuk olmasın diye azilde bulunmak (geri çekilerek korunmak) uygun değildir. Fakat zevcesinin muvafakatı ile caizdir. Ancak bir hastalık ve fesad korkusu ile

(zevce muvafakatı olmadan) azil yapılabilir. Netice olarak, İslâm nüfusunu azaltacak şeylere başvurmak doğru değildir.

Bir müslüman için intihar, ahirette büyük bir azabı gerektirdiği gibi, kendi ölmünü istemek de caiz değildir. Bir öfke veya geçim sebebiyle ölümü istemek mekruhtur. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Sizden biriniz, kendisine dokunacak bir zarardan ve felâketten dolayı ölümü istemek zorunda kalırsa; Ey Rabbim! Benim hakkında yaşamak hayırlı ise beni yaşat, eğer ölmek hayırlı ise beni öldür, diye dua etsin."

Bazı hayatı zaruretlerden dolayı insanlar üzerinde ameliyat yapılması caizdir. İçinde taş bulunan bir mesaneyi usulüne göre yarmak veya bütün vücuda dağılacak olan bir hastalıktan dolayı bir organı kesmek caizdir, bunda sakınca yoktur. Ölen bir kadının rahminde diri bir bebek bulunsa, bu çocuğu kurtarmak için, o kadının karnını sol taraftan yarmak gerekir.

Yine, ana rahminde bulunan bir çocuk, parçalanmaksızın çıkarılamayacak şekilde bulunuyorsa, bu durum ana için bir tehlike arz eder. Onun için bakılır: Eğer çocuk hayatı değilse, parçalanarak çıkarılır. Eğer hayatı ise, böyle parçalanarak çıkarılması caiz değildir. Çünkü bir hayat sahibini kurtarmak için diğer bir günahsızı parçalamak gerekecektir.

İnsanlara yararlı ve temizliğe yardımcı olduğundan dolayı Hitan (sünnet) işlemi, öteden beri bir sünnettir.

Bilindiği gibi, erkek çocukların sünnet edilmelerine "Hitan" denilir. Bu, bir İslâm alâmetidir. Bunun müstahab olan zamanı, çocuğun yedinci yaşından on ikinci yaşına kadardır. Daha önce de sünnet yapılması caizdir.

Büluğa ermiş bir kimse sünnet edilmemişse, ya bizzat kendisi veya başarıbiliyorsa zevcesi tarafından sünnet edilir. Bu da mümkün olmayınca bir sünnetçiye baş vurulur.

İhtida eden (İslâmi kabul eden) bir gayrimüslim, yaşlılığı sebebiyle sünnete dayanamayacağı, yetkililer tarafından haber verilirse, sünnet yapılmayabilir. Çünkü bir özre dayanarak vacibin bile terk edilmesi caizdir. O halde sünnetin terki daha elverişli olur.

HAYVANLARA YUMUŞAK DAVRANMANIN GEREKLİLİĞİ

İslâm dininde bütün yaratıklara şefkatle muamele yapılması bir görevdir. Özellikle hayvanlara zulüm yapılmayıp iyi bakılması gerekdir. Hayvanları fazla yormamalıdır, dövmemelidir. Hayvanlara eziyet cezası ağırdır. Çünkü hayvanların Allah'dan başka yardımcısı ve koruyucusu yoktur.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

"Allah'dan başka yardımcı bulunmayanlara zulmedenler hakkında Hak Tealâ'nın gazabı pek şiddetli olacaktır." diye buyrulmuştur.

Hayvanların gözetilecek hakları vardır. Bir kısmı: Evcil hayvanların yiyecek ve içeceklerini zamanında vermek, timarlarına bakmak, onlara yumuşak davranışın iyİ muamele yapmak gereklidir. Her cins hayvan ayrı bir hizmet için yaratılmıştır. Buna aykırı davranışmamalıdır. Misal:

Sığır cinsi öküzler, arabalara koşulmak ve tarlalarda çalıştırılmak için yaratılmıştır. Bunlara binilmemeli, yük vurulmamalı, merkeb gibi kullanılmamalıdır.

Zararlı olmayan serçe ve hüdhud gibi kuşları ve hayvanları boş yere öldürmemelidir.

Hiçbir hayvanın yüzüne vurmamalıdır, yüzünü dağlamamalıdır. Hiçbir hayvanı nişan almak için hedef edinmemelidir. Kuşların yuvalarına geceleyin gitmemelidir. Geceler, onlar için bir güven ve istirahat zamanıdır.

Zararlarını kaldırmak için, yılan, akrep, fare, çaylak, kara karga, kudurmuş köpek gibi hayvanlar öldürülür. Bununla beraber hiçbir hayvanı ateşe atmak suretiyle öldürmek caiz değildir.

Öldürülecek bir yılanın veya akrebin eşi intikam alır, diye söylenen sözün aslı yoktur. Bunların intikamından korkmak, fazla bir korkaklıksızlık eseridir, erkeklerde yassisaz.

İSLÂM'DA MADDÎ VE MANEVÎ TEMİZLİK

İslâm dini, hem maddî, hem de manevî temizliğe büyük bir önem vermiştir. Bu iki kısım temizlik arasında büyük bir ilgi vardır. Bunlardan biri diğerinden ayrılmaz.

Öyle ki bunlardan her biri, bir bakımından maddî ise, diğer bir bakımından da manevîdir. Abdest gibi...

İslâmda, maddî şeylerle kirlenen bir vücudu, bir elbiseyi, bir yeri temizlemek bir görev olduğu gibi, günah denilen manevî kötüüklerle kirlenmiş bulunan bir ruhu temizlemek de bir vazifedir.

Başlıca **Maddî Temizlikler** şunlardır:

1) İslâmda, maddî şeylerle kirlenen bir vücudu, bir elbiseyi, bir mekânı (yeri) ve diğer şeyleri su ile temizlemek esastır. Bu temizleme işlemi, temizlenecek şeyin durumuna göre farz, sünnet ve müstahabdır.

2) İslâmda namaz kılabilmek için abdest almak ve gerekince gusletmek farz olan bir temizlik görevidir.

3) Müslümanlar için, yüzde, kulakta, burunda, tırnaklarda ve saç-sakallarda bulunan kirleri gidermek, saçları tarayıp bağlamak ve insanların tıksınmesine meydand vermemek sünnet olan bir temizlik görevidir.

4) Her müslüman için haftada bir kez olsun, vücudunu yıkamak müstahabdır. Fazileti çok olan cuma gününde yıkanmaktır. Çünkü cuma, Müslümanların bir bayramıdır, bir toplantı zamanıdır. O gün her yönden temiz olmak pek güzeldir.

5) Müslümanlar için, uzayan tırnakları ve fazla uzayan bıyıkları kesmek müstahabdır. Sakalda sünnet olan bir kabza mikdari uzun olmaktadır. Ondan fazlasını kesmeye bir sakınca yoktur.

6) Koltuklarla kasıklarda bulunan tüyleri yolkmak veya tıraş etmek müstahabdır. Bunlar haftada veya on beş içinde bir temizlenmelidir. Bunu kırk güne kadar uzatmak harama yakını mekruhtur.

7) Erkeklerin veya kadınların, temizlenmek için özel hamamlara gitmelerinde bir sakınca yoktur. Genel bir ihtiyaçtan dolayı bu caiz görülmüştür. Yeter ki avret yerlerini örtsünler. Erkeklerin kendi aralarında, kadınların da kendi aralarında peştemal tutmayarak açık bir halde yıkanmaları haramdır. Hatta bir kimse yalnız başına bir yerde yıkanacağı zaman bir peştemal tutmalıdır. Edebe uygun olan budur. Tenha bir yerde peştemal sıkmak veya temizlik yapmak için az bir zaman peştemalsız durmak caiz olabilir.

8) Hamamda vücudun baştan göbeğe kadar ve dizlerden topuklara kadar olan kısmını tellaka ovdurmakta bir sakınca yoktur. Fakat bazı alımlere göre, bir zaruret bulunmadıkça ovdurmak mekruhtur. Göbek ile dizler arasındaki kısmı ovdurmak ise, caiz görülemez. Ayakları ovdurmak da edebe aykırıdır. İhtiyacından dolayı bu hizmeti gören kimseyi küçültmemelidir.

Başlıca Manevî Temizlikler de şunlardır:

1) Kalbleri güzel ahlâkla, güzel niyetlerle temizleyip süslemeye ve nurlandırmaya çalışmalıdır. Manevî temizlik bunlarla ortaya çıkar.

2) Günahlarla kirlenen kalbleri tevbe ve istigfarla temizlemeye çalışmalıdır. Biliindiği gibi, günahlar büyük ve küçük diye iki kısımdır. Büyük günahların başıcları şunlardır: Yüce Allah'ı inkar etmek, Yüce Allah'a ortak koşmak, kesinlikle sabit olan bir dinî hükmeye inanmamak. Bu üçü, Allah korusun, küfürdür. Allah'ın rahmetinden ümidi kesmek, Allah'ın azabından ve mekrinden emin olmak. Günah üzerrine devam edip ısrar etmek (herhangi bir günahı devamlı olarak işleyip durmak). Namazı, orucu terk etmek. Allah yolunda cihaddan kaçınmak. Anaya ve babaya ası olmak. Yalan yere şahidlikte bulunmak ve yemin etmek. Bir kimseyi haksız yere öldürmek. Bir kimsenin bir organını haksız yere kesmek veya işlemez hale sokmak.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Faiz yemek, hırsızlık etmek ve rüşvet almak. Yetim malı yemek. Zina ve livata denen çirkin işleri yapmak. İffetli kadınlara fuhuş isnad etmek.

İşte bunlar, dereceleri farklı olan birer büyük günahdır. Diğer birçok günahlar da küçük günahlardır.

3) Günahların bir kısmı, yalnız Allah Tealâ'nın hakkına aiddir. Diğer bir kısmı da insanların hakları ile ilgilidir.

Birinci kısım günahlar için insan kalbi ile pişman olup Yüce Allah'dan af dilemeli ve bir daha öyle bir günah işlememeye kesinlikle karar vermelidir. O günah küfrü gerektiren bir iş ise, hemen imanı yenilemeli ve nikâhi tazelemelidir. Namaz ve oruç gibi, kazası gereken bir ibâdetin terkinden ibaret ise, hemen onu kazaya çalışmalıdır.

Günahların insanlarla ilgili kısmında ise, yine kalben bir pişmanlık duyarak hem Yüce Allah'dan af dilemeli, hem de hakkına tecavüz edilen kimseden mümkünse, helâllik istemelidir. Hak sahibini razi etmeye ve tecavüz edilen hakkı ödemeye çalışmalıdır. Ruhların seyyiat (kötülükler) denilen günah kirlerinden temizlenmesi, ancak böyle yapmakla olabilir.

Görülüyorki, kutsal İslâm dini, hem maddî hem de manevî temizlikleri birer dinî hükme bağlamış, bunları yalnız insanların keyiflerine bırakmamıştır.

Peygamber Efendimiz de: "Temizlik imandandır." buyurarak temizliğe büyük önem vermiş, onun değerini göstermiştir.

Diğer bir hadis-i şerifde de şöyle buyurmuşlardır: "Süphe yok ki, Yüce Allah temizdir, temizliği sever. İkramı boldur, ikramı sever. Cömerttir, cömertliği sever. Artık evlerinizin çevresini temiz tutun; Yahudilere benzemeye çalışmayın."

Bilindiği gibi, Yüce Allah bizi imtihan için yaratıp bu dünyaya getirmiştir ve bir takımı görevlerle yükümlü tutmuştur. Bizim mutluluğumuz ancak bu görevleri yapmakla olur. Bu görevleri yapmayanlar, Yaraticımızın kutsal emirlerine aykırı davranışmış olurlar. Böyle bir kimsenin kıymeti alçalmış, kalbi kararmış, ruhu kırlenmiş ve kendisi azaba hak kazanmış olur. Artık bu durumda yapılacak şey tevbedir. Allah'dan mağfiret dilemektedir. İlâhi emirlere göre hareket etmektir. Kirlenen bir ruhun temizliği, ancak bunları yapmakla olur.

İnsan, temiz ve günahsız olarak dünyaya getirilmiştir. Artık kirli ve günahkar bir halde ahirete gitmekten sakınmalıdır.

İnsan şöyle bir düşünmelidir: Kendisini yaratan Yüce Allah'ın kutsal emirlerine karşı nasıl karşı çıkabilir! İnsanın ruhu böyle bir isyandan dolayı sızlamalı değil mi? İnsan, kudret ve büyülüğüne nihayet olmayan O büyük Yaradan'ından korkmalı, O'nun tükenmez nimetlerine kavuştuğunu düşünerek utanmalı değil mi?

İnsan, insanlık gereği olarak günahdan kurtulamıyor, bu bir gerçektir. Fakat insanın kalbi bu günahdan dolayı sizlərin, ruhunda pişmanlık duysun, hemen Allah'ına yönelsin. Günahının bağışlanması ve örtülməsini dilesin, daha tevbe imkânları elde iken günahlardan kurtulmaya çalışın.

Allah Tealâ Hazretleri buyuruyor: "Ey Müminler! Hepiniz Allah'a tevbe ediniz ki, kurtulasınız."

Resûlü Ekrem Efendimiz de: "Günahından tevbe eden, günah işlememiş kimse gibrildir." buyurmuştur.

Artık bizim görevimiz, günahlarımızdan dolayı, için için yanarak Hakk'a dönmek ve istigfarnın başı denilen şu mübarek cümle ile Hak Tealâ Hazretleri'nden tevbe ve istigfar ederek, af ve kerem dilemektir.

أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَقِّ الْقَيُومُ وَأَتُوْبُ إِلَيْهِ

"Hayy olan, Kayyûm olan, Kendisinden başka bir İlâh bulunmayan Yüce Allah'tan mağfiret (af) dilerim."

Ya Rabbi! Bizi uyandır, bizim dualarımızı ve tevbelerimizi kabul buyur, amîn... Vel-hamdü leke yâ Rabbe'l-âlemîn (Hamd Sana mahsustur, ey bütün âlemlerin Rabbi)!

İslâm Ahlâkı Kitabı

AHLÂKIN MAHİYETİ, NEVİLERİ VE AHLÂK İLMİNİN KİSİMLARI

Ahlâk sözcü, hulk kelimesinin çoğuludur. Hulk, insanın ruhundaki "huy" dediğimiz bir meleke, özel bir hal demektir. Böyle bir meleke, ya hayırı bir semere verir veya hayırsız ve zararlı bir semere verir. Bu bakımdan ahlâk özellikleri güzel ve çirkin diye ikiye ayrılır. Şöyled ki: Güzel huylara ve bunların güzel meyve ve neticelerine: "Ahlâk-ı Hasene, Ahlâk-ı Hamide, Mehasin-i Ahlâk, Mekârim-i Ahlâk (Güzel Huylar)" adı verilir. Aksine çirkin huylara ve bunların meyvelerine de: "Ahlâk-ı Kabiha, Ahlâk-ı Zemîme, Mesavi-i Ahlâk, Rezail-i Ahlâk (Çirkin huylar)" denir. Örnek: Edebi, tevazu, kerem, birer güzel huy eseridir. Sefahat, kibir, cimrilik de birer çirkin huy eseridir.

İşte bütün bu huylardan ve neticelerinden bahsededen ilme "Ahlâk İldi" denilmektedir.

Ahlâk ilmi, nazarî ve amelî ahlâk diye iki kısma ayrılır.

Nazarî ahlâk: Ahlâk esaslarına ve kanunlarına ait görüşleri ve fikirleri gösterir.

Amelî Ahlâk: Ahlâkla ilgili görevlerin nelerden ibaret olduğunu bildirir.

İnsanlar, hayatlarındaki uygulama bakımından nazarî ahlâktan çok, amelî ahlâka muhtaçırlar. Biz de bu eserimizde bu amelî ahlâk kısmını biraz anlatacağız.

Yalnız şunu da belirtelim ki, filozofların birtakımı, ahlâk esaslarını lezzete, zevke, maddî menfaate, kalbin duygularına veya görev ve kemal duygusuna dayandırmak istemişlerdir. Oysa ki, bunlardan hiçbiri, ahlâk için yeterli bir dayanak olamaz.

Bunlara dayanan ahlâk müesseseleri, insanların bu konudaki ihtiyaçlarını karşılayamaz. Ancak hak bir dine bağlanan ve dayanan, bu yönden İlâhî bir mana taşıyan ahlâk müessesesi, insanın manevî ihtiyaçlarını karşılar ve yükselmesine yeterli olur.

İşte, Allah'a hamd olsun, bizler İslâm dini sayesinde böyle yüksek bir ahlâk müessesesine sahip bulunmaktayız.

Ahlâkin Önemi ve Arındırmaya Elverişli Olması

İslâm dini, ahlâka pek büyük bir kıymet ve önem vermiştir. Aslında İslâm, bir ahlâk ve fazilet, bir hikmet dinidir. Öyle ki, Peygamber Efendimiz buyurmuştur:

بَعْثَتُ لِأَنَّمِّ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ

"Ben, ancak mekârim-i ahlâkı (ahlâkin iyi ve güzel olanlarını) tamamlamak için gönderildim."

İslâmda, insanların manevî kıymetleri, sahib oldukları ahlâka göredir.

Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

أَحْسَنْتُكُمْ إِيمَانًا أَحْسَنْتُكُمْ خُلُقًا

"Sizin imanca en güzeliniz, ahlâkça en güzel olanınızdır."

Peygamber Efendimiz sallallâhu 'aleyhi ve sellem diğer bir hadis-i şerifde buyurmuştur:

"Allah Tealâ'ya, kollarının en sevgilisi, ahlâkça en güzel olanıdır."

Peygamber Efendimiz sallallâhu 'aleyhi ve sellem şöyle dua buyururdu:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصِّحَّةَ وَالْعَافِيَةَ وَحُسْنَ الْخُلُقِ

"Allah'ım! Ben, Senden sağlık, afiyet ve güzel ahlâk dilerim."

İnsanların ahlâkı değişimdir. Çırın huyları güzel huylara çevirmek işine "Tehzib-i ahlâk" denir. Bu değiştirmeye her halde mümkün değildir. Mümkün olmasaydı, Peygamber efendimiz:

"Ahlâkinizi güzelleştirin" diye emretmezdi.

Nefisleri ile mücadele eden çok kimselerin başarıya ulaşarak çok güzel huylar kazandıkları daima görülmektedir.

Nefis terbiyesi (riyazet-alıştırma) hayvanlara, otlara, çiçeklere ve hatta taşlara tesir edip dururken, insanlara tesir etmez mi?

"Huy canın altındadır. Can çıkmadıkça huy çıkmaz." sözü, her yönü ile doğru değildir. Bazı huyları değiştirmek güçtür; fakat imkânsız değildir.

Tedavi sayesinde bazı hastalıklar tesirsiz hale geldiği gibi, terbiye ve mücahede sayesinde de bazı huylar, hiç olmazsa, tesirini gösteremez bir hale gelir, güzel huyların karşısında siner kalır.

GÖREVLERİN MAHİYETLERİ (ESASLARI) VE NEVİLERİ

Görev, yapılması dinen zorunlu olan veya tavsiye edilen herhangi bir hayır, bir kemal ve güzel bir şey demektir. Bu tarife göre, görevler iki nevidir. Biri, dince zorunlu olan görevlerdir ki, bunları yapmamak herhalde azabı ve sorumluluğu gerektirir. Namaz, oruç, zekât gibi...

Diğer nevi, dinen her halde zorunlu olmamakla beraber istenen ve tavsiye edilen ahlâkî birtakım görevlerdir ki, bunlara riayet edilmesi bir kemaldir ve iyi halidir. İnsanın sevaba kavuşmasına ve övülmesine sebeb olur. Yapılmaması ise, bir noksan olmakla beraber her halde bir sorguyu ve azabı gerektirmez. Nafile kılınan namazlar, fakirlere verilen sadakalar, insanlara karşı yapılan güzel ve kibar davranışlar gibi...

İnsanlara ait bütün görevler, İslâm dininin çerçevesi içinde bulunmaktadır. Bunlardan dinen mecburi olan görevleri ve yapılması zorunlu işleri, kitabımızın ibâdetler kısmında yazmış bulunuyoruz. Bu ahlâkî kısmında ise, en ziyade ahlâkî, ihtiyârî görevlerden bahsedeceğiz.

Görevler, diğer bir bakımdan başka bir bölüme tâbi bulunmaktadır. Şöyle ki:

Görevler, ya sîrf Allah için veya insanın kendi şahsına ve ailesine karşı veya-
hut da cemiyete karşı yapılır. Bu bakımdan görevler, İlâhî, Şâhsî, Ailevî ve İçtîmâî
(toplumsal) nevilerine ayrılrı.

İlâhî Görevler

Her akıl sahibi ve baliğ kimse, Allah Tealâ Hazretlerini bilip O'na kullukta bulunmakla yükümlüdür. Bir insan için bu kulluktan daha büyük bir nimet ve şeref olamaz. Biz önce büyük yaratamızın varlığını, birligini, kudret ve azametini, kutsal emirlerini ve yasaklarını bilir ve doğrularız. Bunlar bizim inançla ilgili görevlerimizdir. Sonra da, namaz, oruç, zekât ve hac gibi sîrf bedenî veya sîrf malî veya hem bedenî ve hem de malî olan ibâdetlerle yükümlü bulunduğuuzu bilir ve bunları seve seve yaparız, bunlardan feyz alır, büyük zevk duyarız. Bunlar da bizim birer ameliî görevimizdir.

İslâm yurdunu koruma ve savunma da İlâhî bir görev demektir. Cihad, İslâm yurdunu koruma görevi bazan farz-ı kifaye, bazan da farz-ı ayin olur. Kesin bir zareeret bulunmadığı halde, İslâm ordusuna katılmakla cihada, İslâm yurdunu korumaya gönüllü olarak katılmak İlâhî ve vatanî bir ahlâkî görevidir.

Dine ve İslâm varlığına hizmetten daha büyük ne olabilir? Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Müşriklere karşı mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle cihad edin."

Onun için Allah yolunda cihad, beden ile olacağı gibi para ve dil ile de olur. Diğer bir hadis-i şerifde de şöyle buyrulmuştur:

"Cennetin kapıları, kılıçların gölgesi altındadır."

İşte bütün bunlar, İslâmda askerliğin, dine ve İslâm yurduna hizmetin ne kadar kıymetli olduğunu göstermeye yeterlidir. Ne mutlu İslâm askerlerine, İslâm'ın kahraman mücahidlerine!..

Nefs ile mücadele de büyük bir cihaddır. Bundan dolayı çok önemli İlâhî bir görevdir. İslâmiyetin verdiği bir terbiye içerisinde nefşini korumayan kimse, ne kendisine ne de İslâm yurduna gereği gibi hizmet edemez. Yüksek fedakârlıklar, yüksek bir İslâm terbiyesi sayesinde meydana gelir. Buna dünya tarihi şahiddir.

Bunun içindir ki, Peygamber Efendimiz bir savaştan döndükleri zaman ashab-ı kirama şöyle buyurmuşlardır:

"Biz şimdi küçük bir cihaddan büyük bir cihada dönmiş bulunmaktayız." Bu-nunla nefisle mücahedeye işaret buyurmuşlardır.

Bir kısım nafile ibâdetler de birer İlâhî görevdir. Örnek: Biz, Yüce Allah'ın rızasını kazanmak için nafile namaz kilar, oruç tutarız. Kalblerimizin nurlanması için zaman zaman Kur'an-ı Kerim okuruz. İmanımızın nurunu artırmak için her şeyden yüce olan Yaratıcımızın kutsal isimlerini anarız (zikrederez). Anlayışlı ve uyanık bir ruha sahib olmak için büyük Yaratıcımızın yüce kudretini ve eserlerindeki yükseliği derin derin düşünürüz. İşte bütün bunlar, birer İlâhî görevdir.

Şahsa Ait Görevler

İnsanların kendi nefislerine karşı da birtakım görevleri vardır. Bu görevlerin bir kısmı bedenlerine, bir kısmı da ruhlarına aittir. Başlıcaları şunlardır:

1) Beden terbiyesi: Öyle ki, her insan için temiz ve pâk olmak, güçlü bir bedene sahib olmak gereklidir. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur: *"Kuvvetli olan mümin, zayıf olan bir müminden hayırlıdır."*

2) Sağlığı koruma: Sağlık büyük bir nimettir. Onun için sağlığa zararlı şeyle-rden kaçınmak ve gerektiğinde tedaviye önem vermek gereklidir. Bir hadis-i şerife göre: *"Ölümden başka her hastalığın bir devası vardır."* Yeter ki, ilâç bulunsun...

3) Zararlı riyazetlerden kaçınmak: İslâmda Ruhbanîyet (toplumdan ayrılmış yalnız başına ibâdetle uğraşmak) yoktur. Geceli gündüzü aç durmak, helâl şeyle-rden büsbütün nefşini kesmek caiz değildir.

Dinimizin emrettiği ibâdet ve riyazetler orta bir halde olup hayatın mutluluğuna pek ziyade elverişlidir. Bunlara aykırı olarak yapılan riyazetler hayatı ters

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

yönden etkileyip gevşeklik getireceği için caiz olmaz. Bir hadis-i şerifte buyrulmuştur: "Nefsin senin bineğindir, artık ona yumuşak davranış."

4) Vücudu yıpratacak şeylerden sakınmak: İslâmda içki haramdır. Herhangi bir organı kesin bir gerek bulunmaksızın kesmek haramdır. İntihar denilen cinayet haramdır. Çünkü bunları yapmak, Yüce Allah'ın insanlara ikram ettiği hayatı suikasd demektir. Onun için bu gibi haram şeylerden kaçınmak şahısla ilgili bir görevdir. Aksi halde insan birçok pişmanlıklardan ve azablardan kurtulamaz.

5) İradeyi kuvvetlendirmek: İnsan, sağlam bir irade sahibi olmalıdır. Yararlı şeyleri öğrenip yapmalı, yararsız şeyleri de, sırı şunu bunu taklid hevesi ile yapmamalıdır. İnsan bir inanca ve bir huya sahib olmalıdır. Hakkı kabul etmeli, haksız ve zararlı olan bir şeyi de, herhangi bir düşünce ile öne sürüp kıymetlendirmeye çalışmamalıdır. Böyle bir hafiflik insana yakışmaz.

6) Aklı ve zihni ilim, irfan nurları ile aydınlatmak, kalbde yararlı ve yüksek duyguları uyandırmak, İslâmda ilim ve marifet kazanmak pek önemli bir görevdir. İnsan akıllıca yaşamalı ve daima gerçek arkasından koşmalıdır. Yanlış fikirlerden, aldatıcı sözlerden, yaldızlı muhakemelerden, zararlı törelerden, batıl inançlardan, hasis duygulardan kaçınmalıdır. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur: "İnsanın dayanacağı şey akıldır. Aklı olmayanın dini de yoktur."

Ailevi Görevler

Aile hayatı, toplumsal varlığın başlangıcıdır. İslâmda aile teşkilâti pek önemlidir. Aile ferdleri, başta zevc ile zevceden ve bunların çocuklarından ibarettir. Bunalın karşılıklı görevleri vardır:

1) Kocanın başlıca görevleri: Zevcesi ile güzel geçinmek, onu korumak, onun nafakasını (geçim ihtiyaçlarını) karşılamak, kendisine doğruluktan ayrılmamaktır. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Sizin hayırlılarınız, kadınları için hayırlı olanlarınızdır."

Diğer bir hadis-i şerif de şöyle:

"Kadınlara ancak kerim olanlar ikram eder, kötü olanlar da ihanet eder."

2) Kadınların başlıca görevleri: Kocasının dine uygun olan emirlerini tutmak, onun namus ve şerefini korumak, bulunduğu hale kanaat etmek, israftan kaçınmak, ev hanımı olacak bir şekilde bulunmaktır. Mutlu bir şekilde yaşamanın yolu budur.

3) Çocukların ana-babalarına karşı başlıca görevleri: Onlara saygı gösterip itaat etmektir. Kendilerinin hayatına sebep olan, kendilerini yıllarca sevgi ve şefkatla kucaklarında beslemiş bulunan ana-babalarına karşı "öf" bile demeleri caiz

değildir. Ana-babasına bakmayan, onların dine uygun emirlerini dinlemeyen, onların ihtiyaç zamanlarında yardımcılarına koşmayan bir çocuk, hayırlı evlâd olma şerefinden yoksun kalır, toplum içinde yararlı olmaktan çıkar, hem de Yüce Allah'ın azabını hak etmiş olur.

Babalar saygı bakımından, analar da yardım bakımından önde gelirler. Bununla beraber ananın hakkı babadan iki kat fazladır. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Cennet anaların ayakları altındadır."

Hayırlı çocukların, yalnız babalarına ve analarına değil, onların ölümünden sonra onların dostlarına da saygı gösterir ve mezarlarını ziyaret ederler. Çünkü bu saygı da, ana-babaya hürmet kısmındandır.

4) Ana-babanın çocuklarına karşı görevleri: Dünyaya gelmelerine sebeb oldukları bu yavrularını güçleri yettiği kadar beslemek, terbiye etmek ve okutup bir kazanç yoluna koymaktır.

Baba ile ana, çocuklarına karşı eşit hareket etmeli, onları okşamak ve gözetmek hususunda eşit tutmalıdır ki, bir kırgınlık ve bir çekememezlik duygusu meydana gelmesin.

Ana ile baba, çocuklarına yumuşak davranışmalı, kendilerini isyana götürmeyecek şekilde onları terbiye etmeye çalışmalı ve onlara karşı güzel bir fazilet örneği olmalıdır. Dokuz yaşına giren çocukların yataklarından ayırmalı, on üç yaşına girdikleri zaman namaz kılmayan çocukların hafifçe dövmeli, on altı yaşına giren çocukların da bir engel yoksa evlendirmeye çalışmalıdır. İyi çocuklar, Allah'ın birer kıymetli ihsanı demektir.

5) Kardeşlerin başlıca görevleri: Birbirini sevmek, birbirine yardım edip saygı ve merhamet göstermektir. Kardeşler arasında pek kuvvetli bir bağ vardır; bunu daima korumalıdır. Hele büyük kardeşler, baba ve ana yerindedirler. Bunlara karşı büyük bir saygı göstermelidir.

Maddî bir yarar yüzünden birbirine düşman kesilen kardeşler, iyi ruhlu kimse-ler sayılamazlar. Birbirine tutkun olan kardeşler, hayatı daima başarı sağlarlar.

Şunu da ekleyelim ki, hizmetçiler de aile ferdlerinden sayılırlar. Bunlara karşı da iyilik ve tatlılıkla hareket edilmeli, güçleri yetmeyecek olan işleri onlara yüklemelidir.

Hizmetçiler de, insanlık bakımından efendilerine eşittirler. Bunların da mümkün olduğu kadar terbiyelerine ve güzelce yaşamalarına bakmalıdır. Kusurlarını bağışlayarak onların hallerini güzellikle düzeltmeye çalışmalıdır.

İçtimai (Toplumsal) Görevler

Bilindiği üzere, insanlar yaratılış bakımından medenidirler. Toplu bir halde yaşamak ihtiyacındadırlar. Bu yönden aralarında karşılıklı bir takım görevler bulunur. Bunlar gözetilmedikçe, toplum hayatı devam edemez, hiçbir işte düzen bulunamaz. Bu görevlerin başlıcaları şunlardır:

1) Cemiyet ferdlerinin hayatını gözetmek: Her insan yaşamak hakkına sahibdir. Hiçbir kimsenin hayatına haksız yere tecavüz edilemez. İslâm gözünde bir insanı haksız yere öldüren, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Aksine bir insanın yaşammasına sebeb olan bütün insanları hayata kavuşturmuş gibi olur.

2) Ferdlerin hürriyetini gözetmek: Yüce Allah aslında bütün insanları hür olarak yaratmıştır. Hiçbir kimse meşru bir sebep olmaksızın esir edilemez. Ancak hürriyetlerin çerçevesi belirlidir. Her insan her istedğini yapmak yetkisine sahib değildir. Öyle olsa, cemiyetin hürriyeti kaybolur gider. Herhangi bir sebeple esir olmuş kimseleri hürriyetlerine kavuşturmak, İslâmda büyük bir hayır sayılmaktadır.

3) Ferdlerin vicdanlarını gözetmek: Vicdan İlâhi bir kuvvettir, ruhun bir özelliğidir. İnsan, bozulmayan bir vicdanla, iyi şeyle kötü şeylerin arasını ayırabılır. Vicdanın kıymeti dışardaki eserlerinden anlaşılır. Fena harekette bulunan insanın, iyi bir vicdانا sahib olduğu söylenemez. İslâm, bütün insanların hidayet ve mutluluğunu isteyen vicdanlara büyük önem verir. Kirli vicdan sahiblerinin de hallerine acır, kendilerini doğru yola getirmeye çalışır. Fakat hiçbir kimsenin vicdannı başkalarının musallat olmasına cevaz vermez. İnsanlar birbirlerini iyilikle uyandırmaya ve hallerini düzeltmeye çalışırlar. Birbirlerinin vicdanına hakim olmaya çabaşamazlar. Vicdanlara bakan ancak Yüce Allah'dır. Herkesi vicdanındaki duygularından dolayı mükâfatlandırır veya azab eder. Yalnız şunu da söyleyelim ki, kötü vicdanları düzeltmek için yapılacak olan bilinçli uyarıları ve öğretleri, vicdanlara karsıma şeklinde anlamak doğru değildir.

4) Ferdlerin ilmî görüşlerini gözetmek: İslâmda onun bunun fikrine, ilmî görüşüne tecavüz edilmesi caiz değildir. Şu kadar ki herhangi bir fikrin ve kanaatin doğru olup olmadığına, yine ilmî bir şekilde müdafale etmelidir. Çünkü bir halkın meydana çıkması, ancak bu sayede mümkün olur. Bir batılın kötülüğüünden cemiyetin kurtulabilmesi de ancak böyle yapmakla mümkündür.

5) Ferdlerin namus ve şereflerini gözetmek: İslâm dininde herkesin namus ve şerefi saldırıldan korunmuştur. Böyle bir saldırı ağır bir cezayı gerektirir. Bunun içindir ki, İslâmda giybet, iftira, alay etme, sövme ve kötü söyleme haramdır. Başkalarının namus ve şerefine saygı göstermeyen kimse, namus ve şeref duygusundan yoksundur. Cemiyetin kutsal duygularına saldıran bir canavar gibidir.

6) Ferdlerin mülkiyet haklarını gözetmek: İslâmda herhangi kimsenin mülkiyet hakkına, mülküne ve tasarruf hakkına tecavüz etmek haramdır.

Herkesin kazancı kendine aittir. Herkesin meşru surette kazandığı malları tecavüzdenden korunmuştur. Cemiyetin ilerlemesi ve medenî bir halde yaşayabilmesi, ancak bu korunma ile mümkün olur. Bir cemiyeti meydana getiren ferdlerin servet ve meslek bakımından değişik derecelerde olmaları, hikmet ve ihtiyaç gereğidir. Herkes Allah'ın taksimine razı olmalıdır. Herkes meşru şekilde çalışıp servet kazanmalıdır. Temiz ve huzurlu bir cemiyet hayatının başka şekilde devamına imkân yoktur.

İSLÂM'DA MUAŞERET (GÜZEL GEÇİNME) ÂDÂBI

İslâm dini, insanların muaşeretine (birbiriyle görüşüp konuşmalarına, toplum halinde medeniyet üzere yaşamalarına) büyük bir önem vermiştir.

Müslümanların birbirleriyle geçinmelerinde samimiyet, tevazu, sadelik, zorlanchıma, karşılıklı yardım, nezaket, saygı, sevgi ve hayırseverlik bir esastır.

İslâmda halk ile geçinmenin çeşitli yönleri ve dereceleri vardır. Bunların bir kısmı şunlardır:

1) Herkese karşı tatsı dilli, güler yüzlü, açık kalpli olmak. Bir müslüman daima güleryüzlü bulunur. Hiçbir kimseyi aşık bir yüzle karşılamaz. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Şüphe yok ki, Allah yumuşak huylu, açık yüzlü kimseyi sever."

2) Herkesle güzel şekilde görüşmek, insanlara eziyet vermekten kaçınmak. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Müslüman odur ki, dilinden ve elinden müslümanlar selâmette bulunur."

3) İnsanların eziyetlerine katlanmak, kötüüğe karşı iyilik yapmak. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Siddîkların (özü-sözü dosdoğru olanların) derecelerine geçmek istersen, senden ilgiyi kesene bağlan, senden esirgeyene sen ver, sana zulmediği de bağısla."

4) Darginliği hemen son vermek. Müslümanlar arasında bir darginlik olursa hemen barışırlar, birbirlerinden üç günden ziyade ayrı kalmazlar. Müslümanların gönüllerinde düşmanlık ve kin duyguları yaşamaz. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Üç günden ziyade kardeşine dargin kalmak bir müslümana helâl olmaz."

5) Darginların arasını düzeltmeye çalışmak. Bir müslüman, iki din kardeşi arasında her nasılsa bir darginlik olduğunu görünce aralarını bulmaya ve o küskünlüğü gidermeye çalışır. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

"Sadakanın en faziletlisi, darginların aralarını bulup düzeltmektir."

6) İnsanların kusurlarını araştırmamak ve yaymamak, aksine örtmeye çalışmak. Müslümanlar kimsenin kusurlarını araştırmazlar. Kimsenin ayibini ve kusurunu araştırıp ortaya çıkarmaya ve göstermeye çalışmazlar. Buna aykırı hareket dinde yasaktır. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Bir kul bir kulun kusurunu örterse, Allah Tealâ Hazretleri de onu kiyamette örter (günahlarını açığa vurmaz)."

7) Dostları arkalarından savunmak. Bir musliman gerektiğinde dostlarını, din kardeşlerini arkalarından savunur. Onlarlarındaki yanlış fikirleri düzeltmeye çalışır. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Bir kul kardeşine yardımında bulundukça, kendisine de Allah daima yardım eder."

8) İnsanların kalblerini kötü zandan korumak için sakıncalı yerlerden uzak durmak. Buna aykırı davranış birçok kimselerin günaha girmesine sebab olur, insanlar arasında dedi-koduya ve nefrete yol açar. Bir hadis-i şerifde söyle buyrulmuştur:

"Töhmet yerlerinden kaçınız..."

9) Değişik halk sınıfları ile makamlarına göre sohbet edip ilişki kurmak. Herkese kabiliyet ve durumuna göre hitab etmeli. Bir alimden, bir zahidden, bir zenginden beklenen vasıfları, bir cahilden, bir fasıdkdan, bir fakirden beklememelidir.

10) Yaşlılara hürmet, çocuklara, düşkünlere merhamet ve şefkat göstermek. İslâmda büyüklerle karşı saygı, küçüklere karşı sevgi bir esastır. Bu esas, aileler arasında bir kat daha önemlidir. Anaya-babaya pek ziyade hürmet etmek bunun bir örneğidir. Bunları adları ile çağrılmak terbiyeye aykırıdır. Bir kadının kocasını adı ile çağrıması da edebe aykırı olduğundan mekruhtur.

Bir hadis-i şerifin anlamı şöyledir: *"Bir genç bir yaşlıya sadece yaşıdan dolayı hürmet etti mi, Allah da ona bir mükâfat olmak üzere, ihtiyarlığı zamanında hürmet edecek bir kimseyi muhakkak yaratır."*

Bu mübarek hadis, yaşlılara saygı gösteren gençlerin sevab kazanacaklarını ve çok yaşayacaklarını müjdelemektedir. Artık ihtiyarları bir yük kabul eden gençler, bunu biraz düşünmelidirler.

11) Hayırsever olmak, yardım etmek ve arka çıkmak. Şöyle ki: Müslümanlar herkes için hayır ister, herkese yardımda bulunmaktan haz duyar. Müslümanların din ölçülerinde birbirlerine yardım etmesi ve şefaatta bulunması, aralarındaki kardeşliğin bir gereğidir. Kendisi için hayatı görüp istediği bir şeyi, başkaları

için de istemeyen kimse, İslâm muaşeretinin temiz esaslarını gözetmemiş olur. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Sizden biriniz kendi nefsi için sevip istediği bir şeyi kardeşi (veya komşusu) için de sevip istemedikçe, gerçek mümin olamaz."

12) Selâm vermek. Şöyled ki: Müslümanlar arasında selâm vermek bir sünnettir, bir dostluk ve hayırseverlik alâmetidir. Selâm almak da bir farzdır. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Siz iman etmedikçe cennete gitmeyeceksiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız. Size bir şey göstereyim mi ki, onu yaptığınız zaman birbirinizi sevmış olursunuz: Aranızda selâmi yayınız."

Selâm vermenin bazı edebleri vardır. Bunlardan bir kısmı: Bir topluluğun yanına girilirken konuşulmadan önce "Esselâmu aleyküm" diye selâm verilir.

İçinde insan olmayan bir yere girildiği zaman "Esselâmu aleyna ve alâ ibâdillâhissâlihîn" denilir.

Gençler yaşlılara, süvariler yayalara, yürüyenler oturanlara, arkadan gelenler önden gidenlere selâm verirler.

Bir topluma verilen selâma: "Ve aleykümüsselâm" diye içlerinden birisi karşılık verirse, diğerlerinden selâm alma görevi düşmüştür. Fakat o topluluk içinde hiçbiri karşılık vermezse, hepsi de günahkar olur.

Bir toplantıdan ayrılırken de selâm vermek iyidir.

Kendisine selâm verilen kimse, daha güzel bir karşılıkta bulunarak şöyle der: "Ve aleykümüsselâm ve rahmetullahi ve berekâtuh."

Bunu söylemek yerine göre pek güzeldir.

Bir kimsenin selâmını getirip tebliğ edene "aleyke ve 'aleyi's-selâm" diye karşılık verilir. Bir mektubla selâm yazılmış olursa, ya dil ile veya yazı ile: "Ve aleykesselâm" denilir.

Selâma karşılık veremeyecek durumda olanlara selâm vermek mekruhtur. Onun için yemek yiye, Kur'an okuyana, hutbe dinleyene, namaz kılan selâm vermemelidir. Verilirse, cevablanması mutlaka gerekmek. İşlediği günahı açıkça söylemekten çekinmeyen kimselere (fasıklara) selâm vermek mekruhtur.

Sonuç: Selâm verip almak, bir dostluk belirtisidir, sevgi alâmetidir. Fakat selâm verirken aşağı doğru bükülmek mekruhtur. Öyle ki, bazı alımlere göre, selâm ve rükû haline yakın eğilmek, secde etmek gibidir. Yaratıklara saygı için yapılacak bir secde ise imana aykırıdır.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

13) Musafaha etmek (El Sıkışmak, Tokalaşmak). Şöyled ki: İki müslüman bir araya gelince birbirinin elini tutarlar. Salât-selâm getirerek birbirinin hatırlar. Bu da sevgi ve dostluk nişanıdır. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Birbirine rasgelenen iki müslüman musafahada bulundu mu, onlar daha birbirinden ayrılmadan bağırlanırlar."

14) Teşmitte bulunmak (aksırana hayır ve bereket dilemek). Şöyled ki: Bir müslüman aksırınca: "Elhamdülillâh" der. Yanındaki müslüman kardeşi de: "Yerhamükallah = Allah sana rahmet etsin" diye dua eder. Aksıran adam da: "Yehdina ve yehdikümullah = Allah, bizleri de sizleri de hidayet üzere bulundursun" diyerek karşılık verir.

15) Toplantılarda temiz bulunmak ve edebe uygun davranış yapmak. Şöyled ki: Müslümanlar, toplantıda yıkanmış olarak temiz bir halde bulunurlar. İçleri ve dışları temiz olur. Toplantılarda ilim sahipleri ve yaşlılar baş tarafa geçilir. Gerek olmadıkça söyleme karışmazlar, söylenilen yararlı şeyleri dinlerler. Toplantıya sonradan gelenlere yer verir ve birbirlerine karşı güleryüzlü bulunurlar.

Muslimanlar toplantıda kendiliklerinden baş tarafa geçip oturmazlar. Kendilerine saygı için kalkarak yer vermek isteyenlerin hemen yerlerine oturmazlar. İki kişinin arasında rızaları olmadıkça girip oturmazlar. Bir toplantıda üç müslüman dan ikisi başbaşa verip gizlice konuşmazlar. Böylece üçüncü kimsenin üzülmESİNE ve yanlış fikre kapılmasına meydan vermezler.

Muslimanlar bulundukları bir toplantıdan, arkadaşlarından izin alarak ayrılırlar. Geçici olarak toplantıdan ayrılanların yerine de hemen oturmazlar.

16) Dostları ziyaret etmek. Muslimanlar uygun zamanlarda gidip din kardeşlerini, büyüklerini ve yakınlarını ziyaret ederler. Bu ziyaret de bir sevgi ve bağlılık nişanıdır. Ancak bu ziyaret, usandırıcı ve pek sık olmamalıdır. Ziyarete gelen misafirlere, mümkün olduğu kadar ikram edilmesi gereklidir. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Sizi ziyarete gelenlere ikram ediniz."

17) Davetlere (ziyafetlere) ictabet etmek. Bir musliman, din kardeşinin davetine uyar, ziyafetinde bulunur. Böylece aralarındaki sevgi ve yakınlık artmış olur. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Sizden birinizi, kardeşi düğün yemeğine veya başka bir şeye çağırırsa, ona ictabet etsin (uysun)."

Yeter ki, ziyafet yerinde haram bir şey bulunmasın. Çünkü bir musliman, haramların işleneceğini bildiği bir yere gidemez. Ancak o haramları engelleyebilecekse veya kendisine saygı için işlenmeyecekse gidebilir.

Ziyafetlerde, misafirlere ağırlık verecek kimseleri bulundurmamalıdır. Misafirler gitmek isteyince, ev sahibi ısrar etmeksiz biraz daha oturmalarını istemelidir. Toplantılar sade ve külfetsiz olmalıdır.

18) Saygı için ayağa kalkmak. Müslümanlar, yanlarına gelen din kardeşlerine karşı ayağa kalkabilirler. Bu bir hürmet belirtisidir. Mescidde bulunan veya Kur'an okuyan bir kimsenin, hürmet edilmeğe hak kazanmış bir kimse için ayağa kalkması mekruh değildir. Bir toplantıya gelenler için ayağa kalkılması âdet olan yerlerde, ayağa kalkılması müstahabdır. Böyle yapılmazsa, kin ve nefrete yol açılmış olabilir.

19) Değerli zatların ellerini öpmek. Müslümanlar, alimlerin, takva sahibi kimselerin ve adaletli hakimlerin ellerini sevgi ve saygı göstermek niyetiyle örperler, onlarla musafahada bulunurlar; bunda bir sakınca yoktur. Bunlardan başka büyüklerin ellerini dindarlıklarına saygı ve ikram için öpmek de caizdir. Fakat dünyaya ait bir maksad için öpmek mekruhtur. Bir de, bir Müslümanın, başkası ile karşılaştiği zaman kendi elini öpmesi tahrime mekruhtur.

Alimlerin ve diğer büyüklerin huzurunda yerleri öpmek de haramdır. Bunu yanalar ve yapılmasına razı olanlar günaha girmiş olur. Bu, bir nevi putlara yapılan ibâdeti andırır. Bir müslüman için asla caiz değildir.

20) Komşuluk haklarını gözetmek. Şöyle ki: İslâmda komşuluğun büyük önemi vardır. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Ev satın almadan önce komşu, yola çıkmadan önce de yoldaş arayınız."

Komşulara ikram bir sünnettir. Bir müslüman komşusunun hakkını fazla gözetir, ona güleryüz gösterir, gereğinde ödünç verir, bir kederi olunca onu teselli etmeye çalışır, taziyede (baş sağlığı dileğinde) bulunur. Komşusuna eziyet verecek şeyleri yapmaktan sakınır. Evin akıntı suları ile ve çöplerle komşularını rahatsız etmez. Yüksek sesle devam eden çalgı ve radyo sesleri ile komşularını rahatsız edenler, hasta ve okur-yazarlarını düşünmeyenler komşuluk haklarını gözetmemiş olur ve topluma karşı görevlerini çiğnemiş sayılırlar.

Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Kötülüklerinden komşusu emin olmayan kimse, gereği üzere Allah'a iman etmiş olmaz."

Sonuç: İnsan, komşularının sevgi ve övgülerini kazanmalıdır. Hazret-i Ömer (radiyallahu anh) buyurmuştur: "Komşusu, yakını ve yol arkadaşı tarafından övülen kimsenin güzel hal ve ahlâk sahibi olduğundan şüphe etmeyiniz."

21) Hastaları ziyaret etmek. Müslümanlar hasta olan dostlarını ve komşularını uygun zamanlarda yanlarına giderek ziyaret ederler. Sağlıklarına duada bulunurlar.

BÜYÜK İSLAM İLMİ HALİ

Bu da sevgiyi kuvvetlendirmeye ve kalbleri hoşlandırmaya yardım eden bir görevdir. Bunun da bir takım edebleri vardır. Şöyled ki: Bu ziyaretler pek sık yapılmamalıdır, hastanın yanında çok oturmamalı, hastanın canını sıkacak sözler söylememelidir.

Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Beş şey vardır ki, bunlar kardeşine karşı müslümana vacib olur: Verilen selâmi almak, aksırana teşmit (hayır dua) etmek, davete gitmek (icabet etmek), hastayı ziyaret etmek, cenazelerin arkasından gitmek."

22) Cenazeleri teşyî etmek (uçgırlamak). Bu da önem ve sevabı çok olan bir kardeşlik görevidir. Müslümanlar ölen din kardeşlerinin cenazelerini mezarlarına kadar üzgün ve düşünceli olarak götürürler. Rahmet toprağına bırakırlar. Hakkında rahmet isteyerek duada bulunurlar. Bir hadis-i şerifte buyrulmuştur:

"Bir cenaze üzerine namaz kılana bir kırat, gömülmesinde bulunana da iki kırat (sevab) vardır. Bir kırat ise Uhud dağı kadardır."

23) Müslümanların mezarlarını ziyaret etmek. Müslümanlar kendi arasında, ahirete göçmüş olanların, özellikle yüksek alimlerin ve salih kimselein, mezarlarını zaman zaman ziyaret ederler, onları rahmetle anarlar. Bu da bir vefakârlıktır, değer bilmedir. Bir hadis-i şerifde beyan olunduğu üzere, mezarları ziyaret etmek ölümü hatırlatır, uyanmaya sebeb olur. Onun için kabirleri saygı ve ibretle ziyaret etmeli, insanlığın acıklı sonucunu düşünerek gaflet içinde yaşamaktan kaçınmalıdır.

GÜZEL VE ÇIRKİN HUYLAR

İttika: Yüce Allah'dan korkmak, haramdan ve şüpheli şeylerden sakınmaktır. Böyle bir hale "Takva" denir. Bunun sahibine de "müttakî" denilir. Müttakî olan bir zat, güvenilir ve itimat edilir bir insan demektir. Ondan hiçbir kimseye zarar gelmez.

İslâm önünde insanlar esasen birbirine eşittirler. Bunların seçkinliği ancak takva iledir. Kur'an-ı Kerim'de buyrulmuştur:

إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقَانُكُمْ

"Şüphe yok ki, Allah yanında en iyiniz, en çok müttakî olanızdır."

İttikanın karşıtı **fisk**'dır, **fükür**'dur. Daha açığı, doğru yoldan çıkmak, Allah'a ası olmak, haram ve şüpheli şeylerden kaçınmamaktır. Böyle bir halin sonucu da felâkettir, azabdır.

Edeb: Güzel terbiye ve güzel huylarla vasıflanmaktadır, utanılacak şeylerden insanı koruyan bir hal demektir.

Edeb, insan için büyük bir şerefdir. Edebin karşıtı isaet'dir ki, kötülük yapmak ve terbiyeye aykırı davranış demektir.

Edeb, insanın süsüdür. Edeb, insanı nefsin arzusuna uymaktan korur ve kurtarır.

“İnsanın edebi, zehabinden (altından) iyidir.” denilmiştir.

Edebden yoksun olan bir insan, bir toplum için zararlı mikroblardan daha tehlikelidir.

İhsan: Bağışlama, iyilik etme, bahşış verme, hayır olarak yapılması uygun olan bir şeyi yapma demektir. İhsan, adaletin üstünde bir faziletdir. Bir ayet-i kerimede buyrulmuştur:

“İhsan ediniz; şüphe yok ki, Allah ihsan edenleri sever.”

Düger bir ayet-i kerimede de buyrulmuştur:

“Yüce Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de ihsan et.”

İhlâs: Herhangi bir işi güzel bir niyetle ve saf bir kalb ile yapmak, işe başka bir şey karıştırmamaktır. Böyle bir hâle, “Hulûs”da denir. Yapılan görevlerin değerleri ihmâsa göre artar. İhlâsin karşıtı *riya*(gösteriş)dir. Bir görevi yalnız bir gösteriş için veya maddî bir yarar için yapmaktadır.

Riyakâr bir insan, temiz ruhlu, iyi bir insan değildir. Yaptığı işlerin mükâfatını Allah'dan dilemeye yüzü olmaz. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

“Şüphe yok ki Allah, sadece Kendisi için yapılan ve Kendi rızası için istenen bir işi kabul eder.”

İstikamet: Her işte doğruluk üzere bulunmak, adaletten ve doğruluktan ayrılmayıp din ve akıl çerçevesi içinde yürümek demektir. Din ve dünya görevlerini olduğu gibi yapmaya çalışan bir müslüman, tam istikamet sahibi bir insandır. Böyle bir insan toplumun en önemli bir organı sayılır.

İstikametin karşıtı, **hiyanettir** ki, doğruluğu bırakıp verilen sözü gözetmemek, caymak, emanete riayet etmemektir, insanların haklarına tecavüz etmektir. Bir ayet-i kerimede, Peygamber Efendimize hitaben şöyle buyrulmuştur: *“Emrolunduğun gibi istikamette bulun.”* İşte bu ayet-i kerime, istikametin ne kadar önemli ve gereklili olduğunu göstermeye yeter.

İtaat: Üst âmirin dince yasak olmayan emirlerini dinleyip ona göre yürümek tür. Yüce Allah'ın buyruklarını dinleyip tutmak bir taattir. İnsanın mutluluğu da bu taata bağlıdır. Bunun karşıtı **isyandır**. Yüce Allah'ın emirlerini dinlemeyen bir insan

günahkar ve hayırsız bir kimsedir ki, kendisini tehlikeye atmış olur. Artık böyle bir kimseden insanlık ne bekleyebilir? Kur'an-ı Kerîmde şöyle buyrulmuştur:

"Allah'a itaat ediniz; Allah'ın Peygamberine de, sizden olan idarecilere de itaat ediniz."

İtimad: Güvenmek ve emniyet etmek, bir şeye kalben güvenip dayanmak demektir. Halkın güvenini kazanmak bir başarı eseridir. İktisadî ve içtimaî hayatın devamı itimadin varlığına bağlıdır. Onun için insan, güzel ve doğru hareketleriyle herkesin güvenini kazanmaya çalışmalıdır. İtimada aykırı olan şey, hiyanettir, işi kötüye kullanmaktadır ki, bunun sonucu pek korkunçtur.

İktisad: Her işte denge üzerinde bulunmaktır. Gereğinden fazla veya noksan harcama yapmaktan kaçınmaktır. İnsan iktisada uyma sayesinde rahat yaşar. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"İktisad üzere bulunan fakir olmaz."

İktisadın karşıtı **israf**dır, aşırı gitmektir. Israf, yemek, içmek, giyinip gezmek gibi işlerde belli bir ölçüyü aşmaktadır ki, haramdır.

Ferdlerin ve cemiyetlerin yıkılmasına sebebdır. Bunun içindir ki, Kur'an-ı Kerîmde şöyle buyrulmuştur:

"Allah israf edenleri sevmez."

Bir de "Takdîr" vardır ki, bir şeyi gereğinden çok fazla kısmaktır. Bu da uygun değildir.

Ülfet: Uygun kimselerle güzel bir şekilde görüşüp konuşmak demektir. İnsanlar devamlı olarak yalnız başlarına yaşayamazlar. Birbirleri ile görüşmek zorundadırlar. Güzel bir ahlâka sahib olan kimse, herkesle güzel görüşür, onların sevgisini kazanır. Bu hale, "ünsiyet"de denir.

Bunun karşıtı "uzlet" kenara çekilmek, yalnız başına kalmak, herkesten uzaklaşmaktadır. Herkesle görüşmek uygun olmadığı gibi, herkesten kaçınmak da uygun değildir. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Mümin ülfet eder ve ülfet olunur. Ülfet etmeyen ve ülfet olunmayan kimsede ise hayır yoktur. İnsanların hayırlısı, insanlar için hayırlı olanıdır."

Emniyet: Bir şeye güvenmek manasına geldiği gibi, insanda doğruluktan ileri gelen bir huy anlamına da gelir. İnsanların sırlarını ve mallarını güzelce saklamak da, bir emniyet halidir. Emniyetin karşılığı "hiyanettir", sözünde durmamaktır.

Ferdleri arasında emniyet bulunmayan bir toplum geleceğinden güven içinde bulunamaz. Emniyeti kötüye kullanmak münafıklık alâmetidir. Bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur:

"Münafıkın alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler, söz verince cayar, emanet edilince hiyanette bulunur."

İnsaf: Adalet içinde hareket etmek ve gerçeği kabul etmektir. İnsaf, ciddî ve iyi huylu bir insanın alâmetidir. Bunun karşılığı zulümdür, haksızlık etmektir, hak olan şeyi inkardır. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"İnsaf dinin yarısıdır."

Çünkü gerçek din, faydalı olan şeylerin kabul edilerek yapılması ve zararlı şeylerden sakınılması demektir. İnsaf sahibi olan kimse, muhakkak dinin yarısını teşkil eden o yararlı şeyleleri anlar ve kabullenir. Böylece insaf, kendisinde dinin yarısı gibi sayılır.

Beşaşet: Güleryüzlü olmak ve hoş bir hale sahib olmak demektir. Beşaşet, ruh-taki saflik ve neş'enin yüzde parıltısı demektir. Karşılığı **ubuset**, yüz ekşiliğidir. İnsan daima güler yüzlü olmalı, hiç kimseye karışık kaşlı bulunmamalıdır. Güler-yüzlülük bir sadaka ve bahıştır. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Allah muhakkak ki, yumuşak huylu ve parlak yüzlü kulunu sever."

Te'dib: Terbiye etmek, edeb ve ahlâk üzere yetiştirmek demektir. Bunun karşılığı da, **terbiyeyi terk etmek**, yapmamaktır. Terbiye içinde asla gevşeklik yapmamalıdır. Kendi çocuklarını güzelce terbiye etmeye çalışmak, her aile idarecileri için vacib olan bir görevdir. Burada yapılacak dikkatsizliğin zararları yalnız bir aileye ve ferde değil, koca bir topluma aittir. Denmiştir ki: "Baba ile ananın terbiye etmediğini, gece ile gündüz (zaman) terbiye eder. Zamanın terbiye etmediğini de, Cehennem terbiye eder."

Teenni: Bir işte acele etmeyip düşünerek hareket etmektir. Böyle bir davranışa "teüde" denir. Vakti gelip çatan hayırlı bir iş için teenniye (yavaş davranışa) gereklidir. Fakat henüz zamanı gelmeyen bir iş içinde acele etmek, pişmanlık doğuracağından doğru değildir.

Teenni'nin karşıtı **istical**, acele etmektir. Bir şeyi zamanından önce elde etmeye çalışmaktadır. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Yavaş davranışmak (teennî) Rahman'dan, acele ise Şeytandandır."

Diger bir hadis-i şerifde de şöyle buyrulmuştur:

"Ahiret işi müstesna, her işte yavaş ve tedbirli davranışmak hayırlıdır."

Ta'zîm: Hürmete değer bir kimse hakkında, büyük sayıldığını gösterecek şekilde güzel bir davranışta bulunmak demektir. Bunun karşıtı "**tahkîr**"dır, küçümseme hareketidir ki, asla caiz değildir.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

İlim, edeb ve yaş bakımından bizden büyük olanlara saygı göstermek, bizden küçük olanlara da sevgi göstermek bizim için bir görevdir. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Bizim büyüklerimize saygı göstermeyen ve küçüklerimize merhamet etmeyen bizden değildir."

Tefe'ül: Bir şeyi uğur saymak, bir olayı bir hayrin başlangıcı görmektir. Bu güzel bir zan işi olduğunda iyidir. Bunun karşıtı "teşe'üm ve tâtayyür"dür. Bu da bir şeyi ugursuz görmek, nefsin nefret duyduğu bir işi ugursuzluğa bir alâmet saymak demektir. Bir kuşun ötüşünü veya bir tarafa uçuşunu ugursuzluğa yormak gibi...

Bu ise, kötü bir zan ve kuruntu eseri olduğundan caiz değildir.

Herhangi bir olaydan ugursuzluk hükmü çıkararak ümitsizliğe ve kuruntuya saplanmak doğru değildir. Bazı günlere ve zamanlara ugursuzluk yorumunda bulunmak da uygun değildir.

Peygamber Efendimiz buyurmuştur:

"Hayira yorma, güzel söz, temiz lâf hoşuma gider."

İnsan hayırlı söz söylemeli, fena ve ugursuz sözlerden dilini korumalıdır.

Tefekkür: Düşünmek ve bir iş üzerinde fikri geliştirmek demektir. Yüce Allah'ın kudretine delâlet eden varlıklarını düşünmeye dalmak bir ibâdettir. Birçok maddî ve manevî buluşlar ve yükselmeler hep tefekkür (düşünme) sayesinde olmuştur.

Tefekkürün karşıtı, gaflettir. Düşünceden yoksun olmaktır ki, insana asla yaklaşmaz. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Yüce Allah'ın yaratmış olduğu şeyler üzerinde düşününüz; fakat Allah'ın zati hakkında düşünmeyiniz, helâk olursunuz."

Tevazу: Kendini büyük görememek, bulunduğu dereceden daha aşağı derecede saymaktır. Bunun karşıtı "tekebbür"dür, "tecebâbür"dür. Kendini büyük görmek, bulunduğu derecenin çok üstünde saymak, geçici şeylere güvenerek ona buna çalım satmak ve gururlanmaktır ki, çok kötü bir huydur. Bir hadis-i şerif şu anladadır:

"Yüce Allah ölçülü davrananı zengin eder, israf edeni de fakir düşürür. Tevazu göstereni yükseltir, büyüklenen kimseyi de kırıp geçirir."

Tevekkül: Allah'a güvenmek, kulluk görevini yaptıktan sonra başarıyı Allah'dan beklemek ve insan gücünün yetişmediği şeyleri Yüce Allah'a bırakıp ümitsizlige ve keder içine düşmemektir. Tevekkülden yoksun olmak büyük bir noksantılıktır. Bir mümin bilir ki, herhangi bir işin elde edilmesi için, sadece sebeplerin varlığı yeterli değildir. Allah'ın dilemediği bir iş, hiçbir zaman meydana gelemez. O'nun

dilediği bir şeyi de hiç kimse engelleyemez. Bununla beraber tevekkül, sebeblere sarılmaya engel değildir. Yüce Allah olayları birer sebebe bağlamıştır. Bu konuda İlahî kanunlara uymak gereklidir. Peygamber Efendimiz, devesini bir şeye bağlamaksızın dışarıda bırakıp Peygamberin huzuruna gelen Amr ibni Umeyye'ye şöyle buyurmuştur: "Deveni bağla da, tevekkül et."

Sebat: Sözde durmak, verilen sözü yerine getirmek, bir işte, bir inançta veya bir düşüncede kararlı bulunmak demektir. "Sabit (kararlı) olanlar nabit (başarılı) olurlar" sözü meşhurdur. Sebat başarının bir şartıdır. Doğrusu hayırli ve hakka bağlı olan işlerde sebat etmek bir fazilettir. Faydasız olan boş şeyleerde sebat göstermek ise, aklın noksantalığına ve insafın yokluğuna delâlet edeceği için büyük bir kusurdur.

Cûd: Cömert davranışmak, insanlara ihtiyaçlarını bildirmelerine meydan vermeksin ihsan ve ikramda bulunmaktadır. Verilmesi uygun olan şeyleeri, uygun yerlere kolayca vermek huyudur ki, buna **sehavet** de denir.

Cûd ve seha (cömertlik), insana yaraşan iyi bir huydur. Bunların karşıtı, **hassislik, cimrilik ve tama'**dır ki, insanlara asla yaklaşmaz. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Cömert kimseyi yemeği şifadır. Hasis (cimri) kimseyi yemeği de hastaliktır."

Hazm: Anlayışla yürümek, tedbirli davranışmak ve sonucu bilinmeyen şeylere hemen atılmamaktır. Karşımı, **tedbirsizlik**tir. Tedbirli hareket edenler pişmanlık duymazlar. Bununla beraber hazm (ihtiyatlı bulunmak), bazan kötü kuruntularдан da ileri gelir. Onun için hazm deyip de teşebbüste tereddüt ve kuruntuya düşmemelidir. Onun için bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur:

"Hazm bir kötü zan'dır."

Hüsünzan: Güzel sanma veya birşeyin iyiliği üzerinde inanç beslemedir. Bunun karşıtı **suizan** (kötü sanma)dır. İnsan kötü zan beslemekte hiçbir zaman aşırı gitmemelidir. Hiç kimse hakkında da yok yere kötü zanda bulunmamalıdır.

Doğrusu, herhangi bir kimse hakkında körük körüğe "Pek iyi bir insandır" diye hüküm vermek de hüsnüzannı kötüye kullanmak olacağınılarından iyi bir davranış değildir. Onun bunun işlerini araştırmak, kusurlarını öğrenme arzusunda bulunmak, tecessüs denilen, kötü zandan doğan ve ahlâka aykırı olan bir harekettir ve haramdır. Bunun hakkında Kur'an-ı Kerimde buyrulmuştur:

"Şüphe yok ki, zannın bir kısmı günahdır."

Hıfz-ı Lisan: Dili gereksiz sözlerden koruyup ihtiyaçtan fazla söz söylememek halidir ki, çok iyidir. Bunun karşıtı "malâyanı" denilen faydasız şeyleerde uğraşmak ve ağıza gelen gelen her şeyi söylemektir.

Akllı olanlar çok kez susarlar. Gerek görülmedikçe söz söylemek istemezler. Susmak çok güzel bir şeydir. Yeter ki, bir hakkın kaybolmasına veya bir gerçeğin yanlış anlaşılmasına sebebiyet vermiş olmasın.

Peygamber Efendimiz *sallallâhu 'aleyhi ve sellem* buyurmuşlardır:

"Her kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa, hayır söylesin veya sussun."

Hakk: Yüce Allah'ın mübarek bir ismidir. Her doğru olan ve değişmeyen şeye de hak denir. Bunun karşıtı "batıl" sözidür.

Herkesin meşru bir şekilde elinde bulundurduğu yetkiye veya mülke de hak denilmiştir. Bunun çوغulu "hukuk"dur.

Her hak karşılığında bir görev vardır. Bir insan hayat (yaşama) hakkına, namus ve şeref hakkına sahibdir. Bunlara hiç kimsenin tecavüz hakkı yoktur. Her insan karşılıklı olarak bu hakka sahib olduğu için herkes karşısındaki hakkını kabul ve ona uygun hareket etmeyecektir ve bu görevleri korumakla yükümlüdür. Bu haklara tecavüz haramdır, cezayı gerektirir. Toplum düzenine engel olur.

Hak hiçbir zaman değişmez. Hakka, kuvvet ve diğer şeyler üstün gelemez. Geçici olarak kaybolan bir hak, bir gün dünyada değilse bile ahirette meydana çıkacaktır.

Hikmet: İlim ile amelin birleşmesinden meydana gelen yüksek bir sıfattır. Bilmeyen veya bildiği ile amel etmeyen kimse hikmet sahibi değildir. Her şeyin aslini öğrenmek için edinilen bilgiye de hikmet denir. Âdâba, ahlâka, öğütlerle ait güzel sözlere ve fıkralara da hikmet denir.

Hikmet sahibi olan insanda, zekâ, ezberleme, güzel düşünme, kolaylıkla öğrenme, açık zihin, iyi anlayış ve kavramları hafızada tutma gibi duygular belirir. Bir ayet-i kerimede buyrulmuştur:

"Kendisine hikmet verilen kimseye, muhakkak birçok hayır verilmiş olur."

Bir hadis-i şerif de şöyle:

"Hikmet, müminin yitiğidir. Onu nerede bulursa alır."

Hilm: Şiddete sabredip tahammül etmek, öfke ateşini söndürmek ve nefsi helyecandan korumaktır. Yerinde yapılan böyle bir davranış büyük bir fazilettir. Bunun karşıtı "hiddet, tehevvür"dür. Bu da bir öfke, titizlik ve kızgınlık halidir. Hoşa gitmeyen bir olaydan dolayı gazab kuvvetinin parlayıp meydana çıkmasıdır.

Kızgınlık ve darılma halleri, kalbdeki kanın taşması zamanında meydana gelen bir nefis değişikliğidir ki, haksız yere olunca bir kusur sayılır, pişmanlığı gerek-

tirir. Fakat akla uyarak haksızlığa karşı olan bir öfke iyidir. Çünkü kutsal inançlar bununla korunur.

Hilm, ilim ve hikmete bağlı olmalıdır. Bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur:

"Hiçbir şeyin bir kimsede birleşmesi ilimle hilmin birleşmesinden daha üstün olamaz."

Hamiyet: Kutsal şeyleri ve milletin haklarını gözetmek, namus ve şerefi suçlamadan koruma üzerinde gösterilen ve fikirleri korumak yolunda gösterilen çabaya denir. Pek çok medhedilmiş bir haslettir. Batılı fikir ve inanışları korumak yolunda gösterilen çabaya da "cahilce hamiyet" denir ki, bu pek kötüdür.

Hayâ: Utanma, hicab, ar, namus manalarına gelir. Çırın şeylerden nefsin darlanması, edebe aykırı bir işin meydana çıkmasından dolayı kalbin duygulanıp sıkıntı içinde kalması demektir. Bunun eseri hemen yüzde belirmeye başlar.

Hayâ pek güzel bir huydur. Bunun karşıtı vakahat (*utanmazlık*)tır. Batılı hak şeklinde görüp çekinmeksiz onu yapmaktadır. Hayâsızlık, insanı insanlıktan çıkarır, hayvanlardan daha aşağı düşürür. Hadis-i şerif:

"Hayâ imandan bir bölümdür."

"İnsanlardan utanmayan Allah'dan da utanmaz."

Huşu: Tevazu göstermek, hakka boyun eğmek, korku ile sevgi karışımı olan saygılı bir tavır takınmak demektir. Karşılı, gaflet içinde kendini büyük görme, kalb huzurundan yoksun olmadır. Bir ibâdetin değeri, huşa olan yakınlığı nisbetinde artar. Haşyet de, saygı ile karışık kalble ilgili bir korkudur. Allah korkusuna "haş-yetullah" denir. Kalbinde Allah korkusu bulunmayan kimsenin her çeşit fenaliği yapması mümkündür. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Hikmetin başı Allah korkusudur."

Yüce Allah'ın kudret ve azametini düşünen her müminin kalbinde Allah korkusu parlar ve onu daima iyiliğe götürür.

Hayır: İyilik demektir. Her helâl olan mal ve yarar da bir hayırdır, Allah'ın ihsanıdır. Allah rızasını kazanmaya sebeb olan her güzel iş bir hayırdır. Geçerli olan asıl hayır da budur.

Hayrin karşıtı "şerr"dir. Hakka ve yaratılışa uymayan ve kötü bir sonucu gerektiren her şey bir şerdir, fenaliktir.

Herkes için iyilik istemeye "hayırhahlik" denir. Bu ruhun temizliğinden ileri gelir. Bütün hayır müesseseleri, hayırseverliğin bir eseridir. Başkasının fenalığını istemek de, "bedhahlik"tir. Bu, bir ruh hastalığıdır ki, sahibinin kötü kimse olduğuna bir alâmettir.

İşte "hased", çekememezlik ve kıskançlık denilen kötü hal, bu kötülük severlikten başkası değildir.

Başkasının hak kazanarak elde ettiği nimetlerden rahatsız olup da o nimetlerin kaybolmasını istemek bir hasedden ibarettir. Bu pek fena bir huy olduğundan bundan çok sakınmalıdır. Bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur:

"Hasedden kaçınız; çünkü ateş odunları yakıp bitirdiği gibi, hased de güzel işleri (salih amelleri) yer bitirir."

Kötülüğe alet olan bir varlığın kaybolmasını istemek hased sayılmaz. Yine başkasının elde ettiği bir nimetin benzerine kavuşmayı istemek de hased değildir. Bu istege "gibta ve münafese" denir ki, bazı hallerde caizdir. Yüksek bir alimin ilmine ve faziletine gibta edilmesi (imrenilmesi) gibi...

Dostluk: İki ve daha çok kimseler arasında meydana gelen samimi bir sevgi ve bağlılık demektir. Allah için olan dostluk devam eder. Dünya için olan dostluk da bir akan yıldız gibi parlayıp söner.

Dostluğun karşıtı, **düşmanlık**, adavet ve kindarlıktır. Bütün müslümanlar birbirine dosttut. Çünkü aralarında sönmeyen bir din kardeşliği vardır. Peygamber Efendimiz *sallallahu 'aleyhi ve sellem ümmetine* şöyle emretmiştir:

"Birbirinize kin tutmayın, hased (kıskançlık) etmeyiniz, birbirinizden yüz çevirmeyiniz, ey Allah'ın kulları!... Kardeş olunuz. Bir müslümanın müslüman kardeşine üç günden çok dargin kalması helâl olmaz."

Başkasının bir kederinden ötürü sevinmek de bir düşmanlık eseri olduğundan caiz değildir. Buna "**Şemaset**" denir. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Kardeşin için şemaset eyleme (kötü haline sevinme); sonra Allah ona merhamet eder de, seni belâya düşürür."

Diyanet: Dindarlık yapmak, dinin kutsal emirlerine uyarak gereği üzere hareket etmektir. Karşıtı **dinsizliktir**, din hükümlerine aykırı davranıştır, bütün feodallıkların en büyük kaynağıdır.

İnsanların kurtuluşu, temiz bir halde yaşayışı ve mutluluğa ermesi, ancak diyanet sayesindedir.

Diyanet doğuştan vardır. Gerek ferdler için ve gerekse cemiyetler için zorunludur. Onun için diyanete sımsıkı şarılmalıdır. Bu, insanlığın yararı ve selâmeti bakımından son derece gereklidir.

Zikir: Anmak ve hatırlamak manasındadır. Yüce Allah'ın kutsal isimlerini anmak vacib olan bir görevdir, en yüksek bir zikirdir.

Yüce Allah'ı zikretmek, ya büyülüğünü düşünmekle olur ki, bundan yüceltme ve tazim meydana gelir. Ya da Allah'ın sonsuz kudretini düşünmekle olur. Bundan da korku ve üzün doğar. Bir de nimetlerini anmakla olur ki, bundan şükür ve hamd meydana gelir. Yahut pek acaib ve üstün olan eserlerini düşünmekle olur. Bundan da uyanma ve ibret alma yüz gösterir.

Zikrin karşıtı, "nisyan (unutma)"dır. Yüce Allah'ın mübarek isimleri ile kuluñ gönüñü süslememesidir. Bu çok acınacak bir dalgınlık eseridir. Bir ayet-i kerimede şöyle buyrulmuştur:

وَادْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

"Allah'ı çok zikrediniz ki, kurtulasınız."

Bir hadis-i şerifde de: "Zikrin en faziletlisi Lâ ilâhe illallah'dır. Duanın da en faziletlisi Elhamdüllah'dır." buyrulmuştur.

Rıza: Hoşnut olmak, uygunluk göstermek herhangi bir hükmü veya işi kalben hoş görüp kabul etmektir. Bunun karşıtı kabul etmemek, red etmek, itiraz etmektir.

Yüce Allah'ın her hükmüne ve her takdirine razı olmak bir kulluk görevidir. Gerçek olan bir şeye razı olmamak bir ahmaklık işaretî olduğu gibi, batıl bir şeye razı olmak da bir taşkınlık ve isyan eseridir.

Bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur:

"Allah bir kulu severse, yalvarmasını dinlemek için onu bir sıkıntıyla sınar."

Rıfk: Yumuşaklık, yavaşlık, nezaket ve tatlılıkla iş yapmak, sonu güzel olan bir şeye güzelce boyun eğmek anlamındadır. Bunun karşıtı "unf (siddet), sertlik, kabalık"dır ki, katı yürekli olmaktan, sertlik göstermekten, nezakete aykırı davranıştan ibarettir. İnsan, yumuşaklık, sayesinde en güç neticeleri elde edebilir. Düşmanca davranışmak yüzünden de, elde edilmesi pek yakın olan şeyleri imkânsız bir hale getirmiş olur. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Şüphesiz ki, Allah, yumuşak huyludur ve yumuşak huyluluğu sever. Ve sertlik üzerine vermediği şeyi yumuşak huyluluk üzerine verir."

Diger bir hadis-i şerifde de şöyle buyurmuştur:

"Yumuşaklıktan yoksun olan, hayırdan da yoksun bulunur."

Sa'y: Çalışmak, bir maksadın elde edilmesi için gereken gücü harcamaktır. Karşıtı "Atalet, bataet, meskenet (gevşeklik, miskinlik umursamazlık)"dır. Bu İslâm ruhuna asla uygun değildir. İnsan hak olan şeyleri elde etmek için düzenli bir ç-

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

lışma ve gayret sahibi olmalıdır. Bütün ilerlemeler gayret ve çalışmanın neticesidir. Kur'an-ı Kerim'de buyrulmuştur:

"İnsan için çalıştığından başkası yoktur."

Ayıpları örtmek: İnsanların kusurlarını örtmek, görmemezlikten gelmek, başkalarına açıklamamak demektir. Karşıtı "kusurları yayma"dır.

Başkalarının kusurlarını arkalarından söylemek gıybettir. Öyle ki, bir kimse'nin arkasından boyuna, elbisenesine, yiyp içmesine, gezip yürümesine varincaya kadar bir kusurunu dil göz veya el ile işaret ederek göstermek de bir gıybettir. Çünkü bunları öğrenince üzüleceğinde şüphe yoktur.

Başkalarına, yapmadıkları kusurları yüklemek de iftiradır, buhtandır. Bunlar İslâm terbiyesine aykırıdır, kesinlikle haramdır.

Bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur:

"Ne mutlu o kimseye ki, kendi kusuru kendisine, başkalarının kusurlarını görmeye zaman bırakmaz."

Onun için insan, kendi kusurunu görüp onu düzeltmeye çalışmalıdır.

Ancak uygunsuz işleri hiç çekinmeksızın yapıp duran günahkar kimselerin bu çirkin hallerini arkalarından söylemek gıybet sayılmaz. Bu söyleme ile çirkin işler kötülenmiş ve başkaları bundan korunmuş olur. Bir İslâm toplumuna karşı, küstahça hareket ederek ahlâka uymayan şeyler açıkça yapıp duran kimselerin bu rezaletini söylemek, toplumsal anlayışın güzel bir tepkisidir. Yeter ki, bu söyleyiş şahsi bir kurgunlık neticesi olmasın.

Gıybetin sorumluluğundan kurtulmak için, mümkünse gıybet edilen kimse'den helallik dilemeli, özür dilemelidir. Bazı alımlere göre, yapılan gıybetten pişman olup istığfarda bulunmak yeterlidir. Çünkü durumu haber verip gıybet edilen kimseden helallik dilemek, bir üzüntüye, bir darginliği sebebiyet vermiş olabilir. Ancak o kimse bu gıybetten haberdar olmuşsa, o zaman kendisinden özür dileyecek helallik istemek gereklidir.

İki dargının özür dilemek için musafaha yapması (görüşüp el sıkışması) helâllaşmak sayılır.

Şecaat: Yiğitlik, kahramanlık, kalb metinliği, gereğinde tehlikelere atılabilmek özelliği demektir. Karşıtı "cebanet (korkaklık)"dır. Hak yolunda mukaddesatı korumak için gösterilen yiğitlik (şecaat), çok kıymetli bir huydur.

Sefkat: Korku ile karışık merhametten ileri gelen acıyp esirgeme halidir. Başkalarının başına gelen veya gelmesi düşünülen fena bir hal karşısında kendisini

gösterir. Bunun karşıtı merhamet ve yumuşaklık duygusundan yoksunluktur ki, pek kötü bir huydur.

Şefkat, temiz ve saf kalblerin bir özelliğidir. İslâmda, "Yüce Allah'ın emirlerine saygı, yaratıklarına şefkat" büyük bir esastır.

Şükür: Görülen iyiliğe karşı, söz veya işe memnuniyet göstermek ve yapılan iyiliğin kıymetini bildirmektir. Görülen bir iyiliği överecek anmak da bir şükürdür. Karşılı "küfran-ı nimet (nimeti inkar)"dır.

Biz her an binlerce nimetlerine kavuştuğumuz Yüce Allah'a şükretmeğe borçlu bulduğumuz gibi, iyiliğini gördüğümüz kimselere karşı da teşekkür etmeye borçluyuz. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"İnsanlara şükretmeyen, Allah'a da şükretmez."

Şehvet: İstek, nefse uygun olan bir şeyi istemek, hayat hareketi için insanların birbirlerine karşı olan doğal meyilleri demektir.

Dinde yasak olmayan bir şey hakkında kararınca bir şehvet ve meyil iyidir. Dinde yasak olan bir şey hakkında ise, şehvet hayvanî bir hal olduğundan pek kötüdür, zararladır. Bundan kaçınmak gereklidir.

Heva, boşuna arzu, meşru bir sebeb olmaksızın nefsin bir şeye meyletmeyi de. **Heves** de, bir şey üzerinde gösterilen ham ve noksan bir aşk ve sevda demektir. Bunların ikisi de iyi değildir. İnsanın feyz ve şerefine engel olurlar. Peygamber Efendimiz şöyle ederlerdi:

"Ya Rabbi! Beni ahlâkin çirkin olanlarından ve hevalardan uzak bulundur."

Sabır: Aciya katlanmak, bedene uygun düşmeyen hallere telâş göstermeksızın karşı koymaktır. Bunun karşıtı **sabırsızlık** (ceze)dir. İnsan yaşadıkça bir takım acı olaylar karşısında kalır. İşte bunlara karşı sabretmek gereklidir. Bir ayet-i kerimede de şöyle buyrulmuştur:

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

"Şüphe yok ki, Allah sabredenlerle beraberdir."

Sabırın sonu selâmettir, başarıdır. Sabıracidir; fakat sonucu tatlıdır. Sabırsızlık ruhun gevşekliğinden ileri gelir.

Ancak, dine uymayan şeyler hakkında sabır caiz değildir. Bunlara karşı kalben bir acı duyulması ve mümkün ise mücadele yapılması gereklidir. Savulması mümkün olan kötülükler veya ihtiyaçlara katlanmak sabır değil, bir aciziyet ve miskinliktir. Peygamber Efendimiz sallallâhu 'aleyihi ve sellem buyurmuşlardır:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسْلِ

"Allah'im! Ben acziyetten ve tembellikten Sana siğınırmış."

Sadakat: Doğruluk, gerçeğe uygun olan doğru sözdür. Garaz lekesinden temizlenmiş ve her yönden halis bir dostluk da sadakatdır. Herhangi bir doğruluğa da sadakat denir. Doğruluğun karşıtı yalandır. Sadakatın karşılığı hiyanettir, doğruluktan yoksun olmaktadır. İnsanlara sıdk ve sadakat yakışır. Yalancı bir kimseyi ne Allah sever, ne de kulları...

Yalan haramdır. Yalancı bir kimsenin insanlık bakımından hiçbir kıymeti olamaz. Söylediği yalan sözleri ile insanları aldatan, yaptığı hile ve uydurmalarla ötekinin berikini saptırmaya çalışan kimseler çok büyük günahkardır. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur: "Bize hiyanet eden bizden değildir. Hile ve aldatmayı yapanlar cehennemdedirler."

Sonuç olarak, insanın sözü de, özü de doğru olmalıdır. Doğru olmayanlar için mutluluk kapıları kapalıdır. İslâmiyet gibi, hikmet ve gerçek esasları üzerinde kurulmuş bir dinde doğruluğa aykırı bir şey asla yer bulamaz.

Salah: İyi hal, her hayatı kendinde toplayan faziletlerden ibaret yüksek bir sıftır. Karşılı "fesad ve fücur"dur. Bir millet, kendi ferdlerinin iyiliğine çalışmalıdır. Çalışmazsa, fesadçıların eline esir düşer. Bir müslüman din ve dünya görevlerini öğrenip güzelce uygulamadıkça iyi hal sahibi olamaz.

Silâ-i Rahim: Akrabayı arayıp sormak, akrabanın kusurlarını bağışlamak, muhtaçlarına yardım etmektir. Akraba ile görüşmek, sohbette bulunmak, kendilerine selâm ve hediye göndermek silâ-i rahim sayılır. Yakın bulunan akrabayı, mümkün ise, bulundukları yerlere gidip ziyaret etmek, uzak akraba ile de mektuplaşmak gereklidir. Karşılı "kat-i Rahîm (akrabayı unutup onlarla ilgisi kesmek)"dir. Böyle bir tutum, İslâmin öğrettiği ailevi ve ictimai görevlere aykırıdır. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Silâ-i rahim, ömrü uzatır."

Salabet: Metin olmak, kutsal varlıklarını korumak için insanın sahib olduğu kalb kuvveti demektir. Karşılı, gevşeklik ve inanç bozukluğuudur. Salâbet çok kıymetli bir huydur. Bazan salâbet yerine taassub da kullanılır. Taassup, aslında âdet ve geleneklerde veya maddî ve manevî şeylerde fazla direnip taraftarlık yapmaktadır. Bu yöneden iki türlüdür: Biri dine uygun olan taassubdur. İnançlara ve din gerçeklerine gösterilen sebattır. Bu çok iyidir. Diğer ise, batıl ve faydasız âdetler, modalar, fikirler, yapılmış yapılmamasında dinî bir sakınca bulunmayan işler üzerinde gösterilen taassubdur ki, bu pek kötüdür. Ne yazıkta ki, bazı kimseler, bu ikinci kısımdan olan asilsiz şeylere dört elle sarıldıkları halde, mukaddesata ve din esaslarına

bağlı kalan kimselere bir kusur olmak üzere taassub isnad etmekten kendilerini alamazlar. Bu, cahilce bir görüşün sonucudur, bundan kaçınılmalıdır. Gerçeği gerçek, batılı da batıl görmeye çalışmalıdır.

Zarafet: İncelik, kibarlık, ince zekâ eseri hoş söz ve işler ile vasıflanma huyudur. Karşılık, kabalık denilen bir haldir. Bu, ruhlar üzerine fena tesir yaptığından kötüdür. Yaratılısta olan zarafetler, ölçüyü taşımamak şartıyla iyidir. Fakat her işte ve her sözde zarafet göstermeye çalışmak, vakar ve ciddiyete aykırıdır, hafiflikten ibarettir. Onun için bu hususta aşırı davranışmamalıdır.

Adl, Adalet: Hakka yönelik, haksızlıktan kaçınmak, her hakkı sahibine vermeye çalışmaktadır. Karşılık “zulüm, gadr”dır, insafsızlıktır. Dünyanın bütün düzeni ve düzgünlüğü adaletle kazanılır. Yüce Allah bize adaleti emrediyor. Onun için insan, her davranışını bir ölçü ve adalet içerisinde yapmaya çalışmalıdır. Görevinde adaleti gözetmeyen bir insan, kendisine de, vatanına da, bütün insanlığa da fenalık etmiş olur. Herhangi bir hakkın kaybolmasına veya geciktirilmesine sebeb olmak bir zulümdür. Her hangi kimseden haksız yere birşey almak zulümdür. Herhangi bir insana veya hayvana haksız yere eziyet vermek de bir zulümdür. Zulmün sonucu ise, azabdır, felâkettir. Bir hadis-i şerifde şöyle buyru muştur:

“Zulme uğramışın duasından kork; çünkü onunla Allah arasında perde yoktur.”

Azim: Bir işe kesinlikle niyet etmek, bir işi yapmaya kalbi bağlayarak yönelmektedir. Karşılık, “tereddüt ve terahi (geciktirme)”dir. Haklı gayeler uğrunda azimli olmak bir özelliktir. Bir ayeti kerime şu anlamdadır:

“Azmedince de Allah'a tevekkül et, artık tereddüt etme, şüphe yok ki Allah Tealâ tevekkül edenleri sever.”

Aşk: Fazla sevgi ve ilgiden bir şey hakkında kalbin pek ziyade ilgi ve çekicilik kazanmasıdır. İnsanlar, maddeten veya manen güzel ve lezzetli buldukları şeylere karşı kalblerinde bir meyil duyarlar. Bu meyil ilimli olursa “muhabbet”, pek kuvvetli olursa “aşk” adını alır. İnsanlar hoşlarına gitmeyen şeylere karşı da bir “nefret” duyarlar. Bu nefret ilimli olunca “buğz”, pek kuvvetli olunca da “makt (kin)” adı ile anılır.

Mukaddesata karşı olan meylin bir aşk derecesinde bulunması pek sevilmelidir. Fakat ölümlü varlıklara, geçici güzelliklere karşı aşk derecesinde olan meyil, kalbin gevşekliğinden, düşüncenin noksantalığından ileri geldiği için kötüdür. Mukaddesat hakkında aşka: “*Gerçek aşk, Rahmanî aşk*” denir. Geçici ve nefsanî şeyler hakkında aşk da “*mecazî aşk, himarî aşk*” adını alır. Onun için bu ikinci kısımdan kaçınmak, her faziletli insan için bir görevdir.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

İsmet: Günahlardan kaçınma huyuna sahib olmak, Hak Tealâ'nın korkusu ile bütün çirkin şeylerden beri bulunmak demektir. Fena şeylerden uzakta kalmak da, Yüce Allah'ın bir koruması olduğundan bir ismet sayılır.

İsmetin karşıtı, suçluluk ve **günahkarlık** halidir. İnsanın asıl güzelliği ve şerefi kazandığı ismet sayesindedir.

Iffet: Namus, perhizkârlik, nefsi hayvanî sarkıntılıklardan engellemek huyudur. Karşısı "fuhş"dur. Namusa aykırı harekettir. Ruhların temizliği iffettedir. İffetsiz bir kimse, zehirli mikroplardan daha zararlı bir yaratiktır, kendisinden her halde uzaklaşmak gereklidir.

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "*Allah'im! Ben, Senden dünyam, dinim, ehlim ve malim hakkında iffet dilerim.*"

Af: Bağışlamak, suçtan geçmek, günahkar kimse hakkında lâyık olduğu azarlamayı bir lütuf olarak terk etmek anlamındadır. Safh da bir meseleden dolayı göz yummak, başa kâkmamaktır ki, af ile beraber kullanılır.

Af ve safh'ın karşıtı, **intikam** ve muahaza (azarlama)dir. İntikam ki, acı çıkarmak, fena bir işe karşı göğüs ferahlığı için diğer bir fena iş yapmaktan ibarettir, bazı şartlarla caiz olabilir. Fakat af ile muamele yapmak, şüphe yok ki daha iyidir. Affin zevki, intikamın zevkinden daha çoktur. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Yüce Allah bir kula af sebebiyle, izzetten başka bir şey artırmaz."

Bir şahsa karşı kalben tutulan bir buğz, öfke ve zarar verme arzusuna da "kin" denir ki, bu da çok defa insanlığa uygun olmaz. Yalnız mukaddesata düşman olanlara karşı, kalbde devamlı bir kin ve düşmanlık beslenmesi gereklidir.

Ahd: Söz vermektedir. Gözetilmesi gereken sözleşmeye de "**ahd**" denir. Ahdin (sözleşmenin) gereğine uymak vacibdir. Verilen sözü yerine getirmemek bir zulümdür. İnsanlar verdikleri sözde durmalıdır. Bundan sorumludurlar. Verilen bir sözde, haklı bir sebeb olmaksızın durmamak insanın kıymetini ayaklar altına alacak kadar büyük bir alçaklıktır. Bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur:

"Ahdin güzelliği (verilen sözün yerine getirilmesi) imandandır."

Fazl, Fazilet: Üstünlüğe, iyilik ve ihsana, ilim ve marifete "**fazl**" denir. İlim ve irfan bakımından olan yüksek dereceye ve ahlâk görevlerine bağlanmak huyuna da "**fazilet**" denir. Fazlin karşısı, kötülük, hasislik ve cehalettir. Faziletin karşısı da, rezillik ve alçaklıktır. Faziletin çوغulu "**fezail**" dir. Hikmet, adalet, şecaat ve iffet sıfatlarına "**Fezail-i asliye**" adı verilmiştir. Bunlardan birçok faziletler doğar. İnsan, fazl ve faziletle vasıflanmalıdır. İnsanlık şerefi ancak bu sayede kazanılmış olur.

Fütüvvet: Yiğitlik, nefis şerefi, iyilik ve cömertlik, dostların kusurlarını af ve bağışlama demektir. Bunun karşısı, cebanet (korkaklık), zillet, hasislik ve ürkükliktir.

Yiğitlik, sahibini dine ve iyiliğe aykırı işlerden korur, fedâkârlığa ve efendiliğe götürür. Onun için yiğitlikle (fütüvvetle) vasıflanmaya çalışmalıdır.

Feraset: Zihin uyanıklığı, bir şeyi çabukça anlayış kabiliyeti, bir insanın ahlâk ve davranışını yüzünden anlamak halidir.

Feraset iki türlüdür: Biri, bir çeşit ilham eseridir ki, sebebi bilinmeksizin meydana gelir. Diğer kazanılan bir haldir ki, çeşitli huylara dair bilgi edinmek sebebiyle olur.

Ferasetin karşıtı, **belâhet (anlayışsızlık)**, zekâdan yoksunluktur. Ferasetli insanların yanında uyanık olmalı, edeb ve fazilete aykırı şeylerden kaçınmalıdır. "Müminin ferasetinden sakınınız; çünkü o, Allah'ın nuru ile bakar." buyrulmuştur.

Kadirşinaslık: Herkesin gerçek yerini ve değerini bilip hakkında ona göre işlem yapmaktadır.

Karşıtı, Kadirşinaslık (**değer bilmemezlik**)dir.

Sosyal hayatı, değer bilmenin büyük bir önemi vardır. Kiymet bilen milletler arasında ilim ve hüner sahipleri çoğalır. Kadir ve kıymet bilmeyen milletler de, bilgi ve marifetten yoksun kalırlar. Bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur:

"İnsanları kendi yerlerine indiriniz (herkese derecesine göre muamele ediniz)."

Kanaat: Kismetle razı olmak, yemek ve içmek gibi şeylerde tutumlu olarak orta bir halde hareket etmektir. Karşıtı, **israf (savurganlık)**dır. Kanaat yanlış anlamamalıdır. Kanaat, mutlaka az ile yetinip tembellik içinde yaşamak değildir. Hırsla hareketten kaçınmak, başkalarının nimetlerine göz dikmeyip hakkına razı olmak ve bir gönül huzuru ile yaşamaktır. Birçok hırsızlıklar ve cinayetler, kanaatsızlığın sonucudur. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Kanaat tükenmez bir hazinedir."

Gerçekten kanaat sahibi bir kimse, işini yoluna kor, başkalarına muhtaç olmaktan kurtulur. Hazinelere sahibmiş gibi, şeref ve huzur içinde yaşar. Diğer bir hadis-i şerifde de şöyle buyrulmuştur:

"Kanaat eden aziz olur, hırslı olan da zelil olur."

Herhangi bir işte bilinen mikdari aşmak bir israfıdır. Bir şeyi boş yere dağıtmak, uygun olmayan yerlere harcamak bir tebzir (savurganlık) dir. Bir şeyin elde edilmesini hasislikle karışık bir şekilde isteyip durmak da tama'dır ki, bunlar kesinlikle kötü huylardır.

Hırs'a gelince, bu da bir şey hakkında gösterilen aşırı bir istek ve meyilden ibarettir ki, iki türlü olur: Biri, adı şeyler hakkında olan hıristir ki, bu kötüdür. Kalbin ih-

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

tiyacından ve gevşekliğinden ileri gelir. Diğer ise, yüksek ve güzel şeyler hakkindaki hıristir. Bu iyidir, ruhun iyiliğine ve himmetine delâlet eder.

Kerem: Cömertlik, şeref, kıymetli şeyleri gönül hoşluğu ile vermek demektir. Bunun karşıtı, hasisliktir.

Kerem, yüksek bir huy üzere yaratılmış insanlara ait bir özelliktir.

Lutf: İyilik ve güzelliktir. Yumuşaklığa ve okşama ile muamele yapmaktadır ki, insanlık nişanıdır. Karşıtı, cevr (eziyet)dir ki, insanlığa yakışmaz. Yaratıklar hakkında gösterilen lütuf ve kerem, yaratıcının yardımına kavuşmaya bir yoldur.

Lâtife, Mizah: Şaka ve hoş duygulu söz demektir. Karşıtı, **ciddiyet**'dir. Sırf bir eğlence ve iltifat için yapılan ve hiçbir kimsenin gönlüne dokunmayan lâtifeler caizdir. Yeter ki hoş olsun, gereğinden fazla olmasın.

Lâtifenin çokluğu gülmemeyi arttırır, kalbi öldürür, heybeti giderir, düşmanlığa sebeb olur. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"İnsan bir söz söyleken bununla yanındakiler gülüşürse, kendisi Süreyya'dan (yıldızdan) daha uzağa uçar gider."

Şeref ve heybeti havaya gider, demektir. Bundan dolayı, bu gibi lâtifelerden çekinmelidir.

Mubahat: Öğünme, böbürlenme, maddî ve manevî bazı vasıflardan dolayı ögünmek demektir. Takdir edilmeye değer yüksek şeylere sahib olmaktan dolayı övünmede bulunmak caizdir. Fakat herhangi bir geçici varlıktan dolayı ögünmek, kendisini yüksek görmek asla caiz değildir. Böyle bir davranışa "Ucb, gurur, cahilce övünme" denir ki, pek kötüdür.

Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Üç şey helâk edicidir: Fazla cimrilik, kendisine uyulan heva (nefis arzusu), kişinin kendi nefsinı beğenmesi."

Metanet: Sağlamlık, dayanıklık manasındadır. Deyim olarak: İnsanın fikrinde sabit olması, tutumunda kuvvetli ve inancında köklü bulunması demektir. Bunun karşıtı, gevşeklik ve kuvvetsizliktir. Hak uğrunda metanet göstermek, kıymetli bir huydur.

Medh: Övmek, irade ile yapılan güzel işlerden dolayı dil ile övme demektir. Karşıtı, zem (yermek)dir. Birinin aleyhine fena sözler söylemek, onun kötü hallerini meydana koymaktır.

Övgüye lâyık kimseleri övmek, cemiyet arasında fazilet ve kemalin artmasına sebep olabileceği için iyidir. Fakat övülmeye lâyık olmayanları övmek, gerçeğe ay-

kırı, ahlâka zid ve başkalarını aldatmaya sebeb olacağından pek kötüdür. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Övüçüleri gördüğünüz zaman yüzlerine toprak saçınız."

Doğrusu, şahsî bir çıkar düşüncesi ile lâyik olmayanları övmeye kalkışanlar, böyle bir muameleye hak kazanırlar. Herhangi bir insanı haksız yere yermek de haramdır.

Müdara, Mümaşat: Yüze gülmek, görünüşte dost olmak, insanlara karşı güzel davranışlıarda bulunmak, başkalarının fikirlerine uyarcasına hareket etmek, sükûn ve anlayış üzere durmaktadır. Din esaslarına uygun olarak yapılan müdara iyidir, başarıya sebeddir. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"İnsanlara müdara etmek bir sadakadır."

Düzen bir hadis-i şerif de şöyle:

"Ben farzlarla emrolundugum gibi, insanlara müdara ile de emrolundum."

Fakat güzel bir sonuç düşünücesiyle olmaksızın, herhangi bir kimsenin makamından ve servetinden dolayı yüzüne gürmek, ona müdarada bulunmak çok kötüdür. Böyle bir davranışa, temellük, tabasbus, müdahane (yağcılık), yaltaklanmak, dalkavukluk denir ki, insaniyete asla yakışmaz. Dince yasak, aklen de çirkindir.

Muhabbet: Sevgi, dostluk ve lezzet duyulan bir şeye gönlün meyletmesi demektir. Bunun karşıtı **buğz** (nefret), düşmanlıktır.

Muhabbetler iki türlüdür: Biri sebebi kaybolan muhabbetlerdir. Bir kimseyi yalnız dünyalığından dolayı sevmek. O dünyalık aradan kalkınca, muhabbet de aradan kalkar. Diğer sebebi kaybolmayan muhabbettir. Herhangi bir insanı, yalnız Allah için sevmek gibi... Bu tür muhabbetler devam eder. İşte ahlâkça bir fazilet sayılan muhabbetlerden maksad da, bu tür sevgilerdir. Bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur: *"Yüce Allah'a amellerin en sevilisi, Allah için muhabbet ve Allah için buğzdur."* Onun için insan Yüce Allah'ın sevdigi şeyleri sevmeli ve sevmediği şeyleri de sevmemelidir.

Merhamet, Rahm: Esircemek, acımak, şefkat göstermek, çaresizlerin hallerine kalben acıyarak kendilerine yardımدا bulunmak demektir. Merhamet, temiz ruhların bir süsüdür. Yalnız insanlara değil, hayvanlara da merhamet etmeli, acımalıdır. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Yerde olanlara merhamet ediniz ki, gökte olanlar size merhamet etsin."

Mürüvvet: Erkeklik, insanlığa uygun olan şeyi yapmak, güzel görünen şeyleri alıp yerilmeyi gerektiren hallerden kaçınmak demektir. Bunun karşıtı, **namerdilik**tir.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Açıkça yapılmasından utanılacak bir işi, gizlice yapmamak da bir mürüvvet sayılır. Görülen bir iyiliği unutmamak ve fırsat düştükçe karşılığında iyilik yapmak da bir mürüvvet eseridir.

Müşavere: Danışma, bir işin hayatı olup olmadığını anlamak için uygun görülen kimselerle görüşüp fikirlerini almak demektir. Karşıtı **dediğim dediklik ve kendini beğenmişliktir.**

Müşavere bir sünnettir. İnsan danışma sonunda aydınlanır, bilmediği ve hatırına gelmeyen şeyleri öğrenir, tedbirli olarak hareket etmiş olur. Yalnız kendi fikri ile hareket eden, çok kez pişmanlık çeker. Bir hadis-i şerifin anlamı şöyledir:

"Müşavere eden (danışan); zarar görmemiştir."

Ancak kendisine danışılacak kimse, doğru sözlü, tecrübeli, danışılan iş üzerinde bilgili, hıddet ve gurur gibi hallerden beri olmalı, düşüncesini olduğu gibi söylemekten çekinmemelidir.

Muavenet, Teavün: İnsanların birbirine yanında ve hizmette bulunmaları demektir. İnsanlar daima birbirlerinin yardımına muhtaçtır. İnsan, elinden gelen yardımı akrabasından ve dostlarından, din kardeşlerinden esirgememelidir. Ancak yardımlar iyi işlerde olmalıdır. Kötü işlerde yardımcı olmak günahtr, zarardır.

Kur'an-ı Kerimde buyrulmuştur: *"Birbirinize iyilik ve takva üzere yardım ediniz. Günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın."*

Minnet: İyilik etmek manasına geldiği gibi yapılan iyilikleri birer birer sayaarak başa kakmak anlamına da gelir. Bu ikinci anlamda olan minnet, fena bir huydur, yapılan iyilikleri siler. Bir ayet-i kerimedede buyrulmuştur:

"Ey Müminler! Sadakalarınızı, minnet altında bırakarak ve eziyet ederek boşça çıkarmayın."

Fakat iyilik edilen kimse nankör olursa, uyarılabilir, nankörlüğe son verilmesi kendisinden istenebilir.

Namus: Şeref, iffet, edeb, haya, emniyet ve istikamet gibi faziletlerin tümünden ibaret olan pek kıymetli bir vasıftır. Şeriata ve kanuna da namus denir. Melik Cibril-i Emîn'e Namus-i Ekber denilmiştir. Namusun karşıtı, iffet ve istikametten yoksun bulunmaktadır.

Namus, değişmeyen bir gerçektir. Onun bunun anlayışına göre değildir. İslâm ahlâk ve âdâbına uymayan herhangi bir şeyin namus vasfi ile ilgisi yoktur. Onun için İslâm ahlâkına uymayan şeylerden kaçınmak gereklidir.

Nifak: İki yüzlü olma, dil ile mümin veya dost görünüp kalbde küfür ve düşmanlığı gizlemek anlamındadır. Böyle bir insana Münafık, Zülvecheyn (iki yüzlü) denir. Bir hadis-i şerifde şöyle buyurmuştur:

"İki yüzlü olan kimse, Allah katında bir mevki sahibi olamaz."

Onun için insan samimi olmalı, dili kalbine, sözü de özüne uygun bulunmalıdır.

Nemime: Söz gezdirmek, koğuculuk yapmak, bir kimse aleyhine söylenen sözleri bir kötülük maksadı ile o kimseye ulaştırmak demektir. Bu çok kötü bir huydur. Bu yüzden nice dostların arası açılır, nice düşmanlıklar yüz gösterir. Bir hadis-i şerifde buyrulmuştur:

"Koğucu olan Cennet'e giremez."

Böyle bir müslüman azaba hak kazanır demektir. Doğrudan doğruya cennete girmeye lâiyik olamaz. Ne büyük bir korkutmalı.. Böyle çirkin bir halden Allah'a sığınırız.

Va'd: Söz vermektedir. Söz verilen bir şey, bir kimsenin yapacağına dair söz verdiği iştir. İnsan gerek olmadıkça bir şey için söz vermemelidir. Söz verince de "İnşallah" deyip onu yerine getirmelidir.

Bir hadis-i şerifde şöyle buyrulmuştur:

"Va'd (verilen söz) borçtur." Onun için verilen sözü yerine getirmek insanlık borcudur.

Vefa: Verilen sözü yerine getirmek, borcu ödemek, din ve akla uygun olarak gereken şeyi yerine getirip altından çıkmak demektir. Bu pek şerefli bir görevdir. Karşıtı hulf, caymak, **sözünde durmamak**, verilen sözü yerine getirmemek tır ki, bu haramdır. Eski dostluğu korumaya da "**Vefakârlık**" denir. İnsan vefalı olmalı, dostluk haklarını unutmamalıdır.

Vakar: Ağırbaşlı olmak, yapılacak işlerde tedbirli ve yavaş davranıştır. Bunun karşıtı "**hafiflik**" dir. Samimi olan vakar, insanın kıymetini yükseltir. Bu nın işaretî, insanlar arasında ve yalnızlıkta eşit bir hal üzere bulunmaktadır. Hafiflik ise, insanın şerefini giderir.

Vakar, bir büyüğlenme hali değildir. Düşünceden ve şerefi koruma duygusundan, ilmin ve hilmin kuvvetinden ileri gelir. Hafiflik ise, ahmaklık ve az akılîlik nişanıdır. Gereksiz yere öteye beriye bakıp durmak veya gidip gelmek, bazı organları oynatmak, her söze önemle kulak vermek, gereksiz sorular sormak, soru ve cevablarda acele etmek, elbise ve kıyafete gereğinden fazla düzen vermek hep hafiflik eseridir. Onun için insan, böyle hafif sayılacak hareketlerden kendisini korumalıdır.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Himmet: Yüksek bir irade, kalbin bütün ruh kuvveti ile Yüce Allah'a ve kutsal amaçlara yönelmesi demektir. Bunun karşıtı, huyun aşağılığı ve bayağı şeylere istek göstermesidir. İnsan himmetine göre yükselir. "Himmetin yüksekliği iman-dandır." Yüksek gayelere yetişmek arzusu, üstün bir himmetin nişanıdır.

Daima yükseklik aynasına gözünü dik ki,
Gözünden himmet nuru yansıyıp parlasın...

Yüsř: Kolaylık, zenginlik, bir şeyin yapılması veya yapılmaması üzerinde kolaylık göstermek demektir. Karşıtı **usr** (güçlük) sözdür. Çetinlik demektir. İslâm'da kolaylık bir esastır. Peygamberimiz sallallâhu 'aleyhi ve sellem buyurmuşlardır:

"Müjdeleyiniz, tiksindirmeyiniz. Kolaylık gösteriniz, güçlestirmeyiniz."

Onun için insanların kalplerini sevindirmek, nefret doğuracak şeylelerden kaçınmak ve insanlara her işte kolaylık göstermek esastır.

Bir hadis-i şerifin yüksek anlamı şöyledir:

"Din kolaylıktır. Dinde üstünlük yarısına çikan herhangi bir kimseye, din muhakkak üstün gelir."

Artık kutsal İslâm dininin bütün insanlık için rahmet olan bu mübarek esasını güzelce bilmeli, onun her yönü ile kolay olan ve uygulanması çok uygun olan emirlerine hükümlerine gereği üzere bağlanmalıdır.

Onun gösterdiği geniş ve nurlu yolu izlemeye çalışmalıdır. İnsan ancak bu şekilde selâmete ve hidayete kavuşur, mutluluğa erer.

Bizleri böyle yüksek bir dine kavuşturan Yüce İlâhimize ne kadar şükretsek yine kulluk görevimizin milyonda birini yerine getirmiş olamayız.

Ancak onun ezelî ve ebedî olan yüce varlığına sığınarak kusurlarımızın ve günahlarımızın bize bağışlanması kırık bir duyguya ile, degersiz bir ifade ile istirham eder, af ve keremlerine kavuşmayı şu degersiz ve günahkar yalvarışımızla dileriz.

الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِنَا

مُحَمَّدٍ وَعَلٰى أَلٰهٖ وَصَاحِبِهِ أَجْمَعِينَ

"Övgü (hamd) ve sevgi Âlemlerin Rabbine, yardım ve teslimiyetler Efendimiz Muhammed'e, soyundan gelenlere ve bütün sohbet dostlarına olsun."

Peygamberler Tarihi

PEYGAMBERLERE AİT SİYERİN ANLAMI, YARARLARI VE KAYNAKLARI

Peygamberlerin siyeri, mübarek peygamberlerin yüksek hayatlarına ait bilgiler olup, genel tarihin pek kıymetli bir bölümüdür.

Bilindiği gibi, Yüce Allah önce insanlara kendi içlerinden zaman zaman peygamberler göndermiştir. İnsanların bir kısmı bu mukaddes peygamberlere uymuşlar ve böylece hem dünya, hem de ahiret görevlerini yapmışlardır. Düzenli medeniyetler kurmuş ve faziletlere ermişlerdir.

Diğer bir kısmı da, bu mübarek peygamberlere karşı çııp onlara karşı aykırı harekette bulunmuşlardır. Bu tutumları ile gerçek insanlık vasfindan yoksun kalmış ve küfrü imana, rezaleti fazilete tercih etmişlerdir. Bu yüzden de sonunda felaketlere düşüp, sönüp gitmişlerdir.

İşte “Siyer-i Enbiya (Peygamberler Tarihi)” dediğimiz Peygamberlerin hayatı ile ilgili bilgiler, onların güzel hallerini bildirir, onların ümmetlerini ne şekilde dine çağırıklarını gösterir, kavimleri ile olan bazı olayları ve savaşları kaydeder. Bunlar bizim için ibret alınacak ve yararlanacak birer büyük öğüt olur.

Peygamberler Tarihinin birçok yararları vardır. Şöyled ki: İnsan, peygamberler tarihini okuyunca, bazı peygamberlerin yüksek varlıklarını ve güzel ahlaklarını öğrenir. Onların hak yolunda ne kadar çalışıklarını, insaniyete ve medeniyete ne kadar yükseklik kazandırdıklarını anlar. Böylece zihni açılır ve zekası artar, kendisinde bir uyanıklık olur. Kalbinde din duygusu kuvvetlenir. Din büyüklerine saygı çoğalır ve onların güzel ahlakları ile ahlaklanması çalışır.

Peygamberler tarihinin kaynaklarına gelince: Bunların başlıcası Kur'an-ı Kerim ile hadis-i şerif kitaplarıdır.

Bunlar iki kutsal kaynaktır. En doğru bilgi, ancak bu iki gerçek kaynaktan alınır. Şu da bir gerçek ki, bir kısım peygamberlere dair mevcut Tevrat'ta, İncil'de ve diğer önceki din kitaplarında olan bazı bilgiler değişikliğe uğramış olduğundan, bunlara asla güvenilemez.

Tarih kitaplarına gelince, bunların verdikleri bilgilerin çoğu da birer sağlam bilgiye dayanmadığından, olduğu gibi kabul edilemez. Zaten Peygamber Efendimizin

zamanından önceki çağlara "İlk Çağlar" denir ki, bu çağlara ait tarih bilgileri pek noksandır. Bunun içindir ki, birçok peygamberlerin hayatları bizce bilinmemektedir.

Büyük peygamberler arasında bütün hayatı bilinen peygamber, ancak bizim peygamberimiz Hazreti Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem'dir. Peygamber Efendimizin bütün kutsal hayatı, olanca ayrıntılarına kadar tamamen kaydedilmiştir. Bu özelilik ve şeref, dünyada başka hiçbir kimseye nasip olmamıştır.

Peygamberlerin yüksek hayatı üzerinde yazılmış birçok siyer kitapları vardır. Fakat bunların en geniş ve mükemmelleri, bizim Peygamberimizin yüksek hayat hallerine dair olanlardır.

Peygamber Efendimiz hakkında olan ilk siyer kitabını yazan zat, Tabiin'den (ashabi görenlerden) "Urve" ile, talebelerinden "Zühri"dir. Diğer bir rivayete göre, Peygamber Efendimizin kutsal sıretlerini ilk yazan zat, hicretin 150. yılında Bağdat'ta vefat eden Muhammed İbni İshak'tır.

Bugün elde bulunan siyer kitaplarının en eskisi ve en güvenilir olanları şu üç eserdir: 207 tarihinde Bağdat'ta vefat etmiş olan Vakidi'nin Siyer kitabı, 313'te vefat eden Basralı İbni Hişam'ın Siyer kitabı, 315 yılında Bağdat'ta vefat eden Muhammed Taberi'nin yazmış olduğu Siyer kitabıdır.

İslam alimleri, Peygamber Efendimiz hakkında daha birçok kitaplar yazmış oldukları gibi, Avrupalı şarkiyatçı tarihçiler de bu konuda pek çok kitaplar yazmışlardır.

MÜBAREK İSİMLERİ KUR'AN-I KERİM'DE ANILAN PEYGAMBERLER

Yüce Allah, önceleri birçok peygamberler göndermiştir. Fakat bunların yalnız yirmi beşinin mübarek adları Kur'an-ı Kerim'de açıklanmıştır. Bizlere ait bir uyarı ve ders olmak üzere, o kutsal peygamberlerin yüksek hallerinden haber vermiştir.

Biz kendilerine iman etmekle yükümlü bulunduğuuz o büyük peygamberlerden kısaca bilgi vereceğiz:

ÂDEM ALEYHİSSELAM

Bütün insanların ilk babası ve ilk peygamberi Adem 'aleyhi's-selâm'dır. Şöyle ki: Yüce Allah, bu âlemi yoktan var etmiş, birçok devirler geçtikten sonra da, yeryüzünde insan cinsinin ilk babası olmak üzere büyük kudreti ile Hazret-i Adem'in cesedini topraktan yaratmış ve onu ruhla, ilimle seçkin kılmış ve ona eş olmak için de Hazreti Havva'yı yaratmıştır.

Bütün melekler Hazreti Allah'ın emri ile Hz. Adem'e secde ettiler, yalnız meleklerin arasında yaşayan ve aslında cinlerden bulunan İblis (Şeytan), kendisinin ateşten yaratılmakla Adem'den daha üstün olduğunu söyleyerek büyüğlenmiş ve secde

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

etmekten kaçınmıştır. Bunun cezası olarak da melekler arasından kovulmuş ve lânete uğramıştır.

Yüce Allah özel bir ikram olarak Hz. Adem ile Hz. Havva'yı Cennet'e koymuş ve hikmeti gereği olarak Cennet'te bulunan bir ağacın meyvesinden yemelerini kendilerine yasaklamıştır. Oysaki Şeytan, bir yol bularak Cennet'e girmiş ve bunlara kuşku verip, demiştir ki: Bu meyveden yerseniz, devamlı olarak burada kalırsınız! Hem de onlara bunu yemin ederek söylemiştir.

Hz. Adem ile Hz. Havva, yasağın durumunu unutarak o meyveden yemişler; bunun üzerine Cennet'ten çıkarılarak tekrar yeryüzüne indirilmişlerdir. Rivayete göre, Adem 'aleyhi's-selâm, Serendib Adası'na; Hazreti Havva da Cidde'ye indirilmiş, sonradan Mekke civarında, Müzdelife denilen yerde buluşmuşlardır.

Hazreti Adem ile Hazreti Havva hemen pişman oldular, tevbe edip istigfarda bulundular. Yüce Allah tevbelerini kabul buyurmuş ve Hz. Adem'i kendi evlat ve torunlarına peygamber yapmıştır. Kendisine on sahifelik bir kitap vermiştir.

Rivayete göre, Adem 'aleyhi's-selâm bin sene veya dokuz yüz otuz sene yaşamıştır.

Vefat edince, Serendib adasında veya Mekke-i Mükerreme'de Ebu'l-Kubeys dağında gömülümüştür.

Nuh 'aleyhi's-selâm tarafından gemiye alınmış olan mübarek cesetlerinin sonradan Beyt-i Makdis'e gömülümuş olduğu da rivayet edilmiştir.

Hazreti Adem'den bir sene sonra da Hazreti Havva vefat edip, Cidde'de veya Hazreti Adem'in yanında gömülümüştür.

Bilindiği gibi, Yüce Allah kudrât ve hikmet sahibidir, dileğini dilediği şekilde yaratır. Onun için Adem 'aleyhi's-selâm'ı insanların ilk babası olmak üzere mükemmel bir şekilde yaratmıştır. Yoksa bir başka yaratıktan tekamül yolu ile meydana getirmiş değildir. Buna aykırı olan sözler, birer kuru görüşten ibarettir. İnsanların kadrini ve şanını bozduğu ve din bilginlerince aykırı bulunduğu için, bizce hiçbir önemi yoktur.

Adem 'aleyhi's-selâm'dan sonra peygamberlik, Allah tarafından Hazreti Şît'e verilmiştir. Şît 'aleyhi's-selâm, Hazreti Adem'in en güzel ve en sevgili ogludur.

Rivayete göre Hazreti Adem'in yaratılışından yüz yirmi sene sonra doğmuş ve 912 sene yaşamıştır. Ölünce Ebu Kubeys dağında Hazreti Adem'in yanına gömülümüştür.

Hazreti Şît'e peygamberlik, tevhid ve tesbih esaslarını kapsayan ellî sahifelik bir kitap verilmiş ve Hazreti Adem'in vasiyeti üzerine kardeşlerinin reisi bulunmuştur.

Bir rivayete göre Kabe-i Muazzama'yı Hazreti Adem, diğer bir rivayete göre de Hazreti Şit ilk kez olarak taştan bina etmiştir.

Şit'in anlamı "Hibetullah" (Allah'ın Bağıştı) dir. Hazreti Adem'e Kabil tarafından şehid edilen Habil'e bedel olarak Allah tarafından ihsan buyurulmuş demektir. Bu zata "Şis" de denilmektedir.

İDRİS ALEYHİSSELAM

Hazreti İdris büyük bir peygamberdir. Hazreti Şit'ten sonra peygamber olmuştur.

Hz. İdris, Hz. Adem'in altıncı göbekten torunudur. Aynı zamanda Hz. Nuh'un da büyük dedesidir. Asıl adı Uhnuh, babasının adı ise Yerda'dır.

Allah'ın vahyine mazhar olmuş, kendisine otuz sahife nazil buyurulmuştur. Çok kitap okuduğu ve ilahi derslerle çok fazla meşgul olduğu için kendisine "İdris" ismi verilmiştir.

Kuran'da adı sadık bir nebi olarak zikredilmiştir. Hz. İdris, Allah'ın gönderdiği peygamberler içinde Hz. Adem ve Hz. Şit'ten sonra üçüncü sıradadır.

Birçok ilimlere, hikmetlere, göklerin esrarına dair bilgisi vardı.

Bir rivayete göre ilk yazı yazan ve ilk elbise giyen Hazreti İdris'tir.

Yüce Rabbi ona da nice mucizeler ihsan etmiştir.

O çok güzel öğüt verir, Allah'ın kollarını tevhid dinine davet ederdi. Şu sözler kendisine aittir:

- Kim ilim ve salih amel sahibi olmak isterse, elini bilmediği işlerden çeksin.
- Dünya sevgisi ile ahiret sevgisi bir kalpte eşit olarak bulunmaz.
- Rabbinize dua ettiğiniz zaman halis niyet ile dua ediniz.
- Yalancılarla sözleşme yapmayınız. Onlarla istişarede bulunmayınız.
- Kötü işlerden uzak durunuz.

Cenaze namazı kıldıracağı zaman, kuşandığı kemerde şu yazılı idi:

- Mutlu kişi, nefsin bilip gören ve Rabbi katında amelleri kendisine şefaatçı olan kimsedir.

- Hiç kimse, kollarına verdiği nimete denk şekilde Allah'a şükretmeye muvafak olamaz.

- Dünyalık mala mülke bakıp da, insanlara haset etmeyiniz. Zira onların bunlardan faydalanan süreleri pek azdır. Ölüm, onları bu nimetlerden ayıracaktır.

- Yetecek kadarla yetinemeyene hiçbir şey yetmez.
- Nefsin hayat bulması hikmet iledir.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Yeryüzünde üç yüz altmış sene yaşadığı rivayet edilir.

Sonunda Hak Teala tarafından yüksek bir makama kaldırılmıştır.

NUH ALEYHİSSELAM

Hazreti Adem'den sonra insanlar çoğalmış, birçok yerleri imar etmiş; fakat Allah'ın birliğine dayanan gerçek tevhid dinini bırakıp putlara tapınmaya başlamışlardı. Kendilerine kırk veya elli yaşılarında bulunan Hazreti Nuh 'aleyhi's-selâm peygamber olarak gönderildi.

Cihanı bir hikmet üzere yaratan Allah, elbette iman eden kullarına yardım edecekti. Kafirlerin azgınlığına karşı kırk sene yağmurları kesti. Bu zaman zarfında iman etmeyenlerin malları ve hayvanları helak oldular. Bağları bahçeleri kuruyup, kadınları doğum yapamaz oldular. Nesilleri kesilmek üzereydi. Sanki göklerden felaket iniyordu üzerlerine. Hz. Nuh ile alay eden şimarık zenginlerin bütün ümit dalları kurumuştu.

Açlık ve kıtlıktan perişan olan bu insanlar Hz. Nuh'un huzuruna gelerek ona dertlerini anıttılar. Bu sıkıntılarından nasıl kurtulacaklarını soruyorlardı. Kendilerine bir yol göstermesini istiyorlardı Hz. Nuh'tan.

Hz. Nuh gelişen bu olaylara karşılık, kavmini düşünçeye, Allah'a imana ve şükretmeye davet ediyordu. Fakat bu kadar sene öğüt ve mucizeler ile kendilerine nasihatte bulunulan bu insanlar nasıl iman edeceklerdi ya da hangi düşüncelere istinaden Allah'tan yardım isteyeceklerdi?

Hz. Nuh defaattle şunları dile getiriyordu:

- Ey kavmim, insafa geliniz. Hiçbir şeye zararı ya da kârı dokunmayan putlara tapmaktan vazgeçin. Sizi bekleyen ebedî bir azaptan ve dehşetli bir beladan Allah'a sığının...

Bu çağrı ve nasihatleri hiçbir fayda vermedi; bu muhterem peygamberin dokuz yüz elli sene süren öğütlerini dinlemediler. Sonunda Hazreti Nuh, Yüce Allah'ın emri ile bir gemi yaptı. İnananlar Allah'ın adını anarak gemiye bindiler. O gün Receb ayının onuncu günü idi. Gemiye binen insanların sayısı ancak seksen kadardı. Hz. Nuh'un 950 senelik uzun bir mücadeleinin neticesinde ancak bu kadar kişi ona ve söylediklerine inanmıştı.

Bu gemi tamamlandıktan sonra gökten yağmurlar yağmaya, yeryüzünden sular fışkırmaya, denizler kaynayıp taşmaya başladı, sular dağların tepelerini bile aştı. Buna "Tufan" olayı denir ki, beş veya yedi ay devam etmiştir.

Nuh 'aleyhi's-selâm, Sam, Ham ve Yafes adındaki üç oğlu ile diğer müminleri ve uygun gördüğü hayvanlardan birer çifti gemiye almış, bunun dışında kalanlar suların içinde boğulup gitmişlerdir. Hazreti Nuh'un Yam veya Kenan adındaki oğlu da, kendisine inanmadıp bu günahkar kavim arasında boğulup gitmiştir.

Daha sonra yağmurlar kesilmiş, sular çekilmeye başlamış, Hazreti Nuh'un gemisi de Musul civarında "Cudi" denilen dağın üzerine Muharrem'in onuna rastlayan "Aşura" gününde oturmuştur.

Rivayete göre kırk erkek, kırk kadın olmak üzere seksen kişiden ibaret bulunan gemi halkı karaya çıkmış, Yüce Allah'ın dinine bağlı kaldıkları için selamete ermişlerdir.

Hazreti Nuh'a İkinci Adem denir. Çünkü yeryüzündeki insanlar Tufan'dan sonra onun neslinden türeyip yeryüzüne dağılmış, aralarında başka diller meydana gelmiştir.

Rivayete göre, Hazreti Nuh'un oğlu bulunan Sam Arabların, Farsların, Rumların; Ham Sudan kavminin; Yafes de Türklerinbabasıdır.

Hazreti Nuh, Tufan'dan sonra altmış sene veya üç yüz elli sene kadar daha yaşamıştır.

Nuh 'aleyhi's-selâm ve diğer kimselerin çok uzun seneler yaşamış oldukları çok görülemez. Yüce Allah ilk insanları hikmeti gereği çok yaşamıştır. Allah'ın kudretine göre güçlük yoktur. Zaten varlığımızın her anı O'nun kudreti ile ayaktadır. Yoksa bir an bile yaşamak mümkün değildir. Onun için Yüce Allah dileğini uzun ömre kavuşturur. Artık bu seneleri ay ve mevsimlere çevirmeye gerek yoktur.

Tufan olayına gelince; bu, alimlerin çoğunuğuna göre genel olmuştur, bazı alimlere göre de özel bir bölgede olmuştur; yalnız Hazreti Nuh'un bulunduğu Babil bölgесine ve etrafına aittir. Gerçekini Allah Teâlâ Hazretleri bilir.

HUD ALEYHİSSELAM

Nuh Tufanı sona ermiş, kainatta yepyeni bir hayat başlamıştı. Hz. Nuh ile beraber selamete çıkan insanların zürriyeti günden güne çoğalıyordu. Hızla çoğalan bu insanlar, Arap Yarımadası'nın çeşitli bölgelerine yayılıyorlar, oralarda kendilerine mekan tutuyorlardı.

İşte Hazreti Hud, Yemen'deki Hadremut civarında, "Ahkaf" denilen yerde yaşayan "Ad" Kavmine peygamber gönderilmiştir. Şöyled ki:

İnsanlar, Tufan felaketinden sonra yine azıtmışlar, yollarını sapıtmışlar, Allah'ın dinine aykırı işlere sarılmışlardır. Bunlardan bir kısmı da "Ad" Kavmi idi.

Bunlar birçok nimetlere ve kuvvetlere kavuşmuş, muhteşem binalar yapmış; fakat Yüce Allah'ın birliğini inkar ederek, putlara tapınmakta bulunmuşlardır.

Zenginliğin afetlerinden biri de nimeti vereni unutmaktır. Ad Kavmi de nimetler içinde yüzüyordu. Nesil çoğalmış, peygamberler devri epeyce gerilerde kalmıştı. Ad

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Kavmi kendilerine verilen bu kadar nimetin kim tarafından verildiğini iyiden iyiye unutmuşlardır.

Onlara Hud 'aleyhi's-selâm gönderildi.

Zenginliğin ve ihtişamın en yüksek olduğu bir zamanda bir peygamberden gelen öğüt ve nasihatler, bu kavim için sadece azgınlıklarının artmasından başka bir şeye yaramıyordu. Farklı zamanlarda Hz. Hud'un yanına gelerek ondan değişik mucizeler istemek suretiyle onunla dalga geçiyorlardı. Kavmine gösterdiği mucizeler, onlar için tatmin olmaları yönünde bir neden olmadığından bunun üzerine Hz. Hud onlara söyle seslenmiştir:

- İşte ben Allah'ı şahid tutuyorum ve siz de şahit olun ki ben, Allah'tan başka O'na ortak koştugunuz ortakların hiçbirini tanımıyorum. Onlardan uzağım. Artık hepiniz toplanın, bana istedığınız tuzağı kurun, sonra bir dakika bile düşünmeyin...

Bu muhterem peygamber, birçok mucizeler gösterdi. Fakat inanmadılar. Yedisekiz gün devam eden şiddetli bir rüzgar ile helak oldular.

Hazreti Hud da, kendisine iman edenlerle beraber oradan ayrılp Mekke'ye doğru yola çıktılar. Artık yeni mekanları Mekke olacaktı.

Ad Kavminin helakından kurtulan insanların oluşturduğu topluluk da sonradan Semud Kavmi olarak isim almıştır.

Hz. Hud'un yüz elli sene yaşadığı ve Mekke-i Mükerreme'de veya Hadremut'ta gömüldüğü rivayet edilmiştir.

SÂLİH ALEYHİSSELÂM

Ad Kavminin helak olmasından sonra, yeryüzünde bir tek canlı kalmamıştı. Helak olmaktan kurtulan sadece inananlardı. Şimdi ise yerleşecek yeni yerler bulmak, yeni mekanlar ve yeni topraklar edinmek üzere Arabistan'ın çeşitli bölgelerine dağılmışlardı.

Ad Kavminden Hz. Hud ile birlikte kurtulanlardan biri de Hz. Nuh'un oğlu Sam'ın neslinden gelen Semud idi.

İrfan sahibi inanan müminler, Arabistan'ın çeşitli bölgelerine yerleşirken, Semud da Medine ile Şam arasında, Arabistan Yarımadası'nın kuzeybatisında, bugün Vadil-Kura diye bilinen Hicr bölgesinde karar kılmış ve oraya yerleşmişti.

İşte Hazreti Salih, Şam ve Hicaz arasında "Hicr" denilen bu yerde yaşayıp "Semud" Kavmine peygamber gönderilmiştir.

ÖMER NASUHİ BİLMEN

Semud Kavminin nesli çok kısa zamanda hızla çoğalarak büyük bir kavim haline gelmişti. Zenginlik, refah,f ve maddi imkanlar arttıkça manevi duyguları körelmeye, insanlık ve doğruluğa dair hemen hemen bütün değerleri bırakmaya başlamışlardı.

Zenginlikleri had safhaya ulaşmıştı.

Bu kavim de dağları delmiş, taşları oymuş, kendilerine pek sağlam binalar yapmışlardı.

Fakat bunlar da doğru yoldan çıkmış bulunuyorlardı.

Bu çılginca gidiş ne kadar daha devam edecekti?

Bu kavme dedeleri Semud'a nisbetle Semud Kavmi dendiği gibi, Hz. Hud'dan sonra meydana gelen Ad Kavminin devamı olduğundan da Ad-i Sani (İkinci Ad) de denmiştir.

Hz. Salih, olgunluk yaşına gelmiş bir çağında peygamber olarak gönderilmişti. Fakat Semud Kavmi, Hazreti Salih'in yirmi yıl devam eden emirlerine ve öğütlerine muhalefet ettiler.

"Bu deveye dokunmayınız" dediği ve bir mucize olarak taştan Allah'ın emri ile çıkardığı hayvanı boğazladılar.

Şöyle ki, kendi ellерindeki imkanları son haddine kadar kullanan ve bundan sonrası için Hz. Salih'ten mucize isteyen Semud Kavmi için Allah, Hz. Salih'e bir deve göndermiştir. Hz. Salih bu deveye dokunmayınız diyerek onun mucize olduğunu anlatmışsa da Semud Kavmi bu emre uymamış ve deveyi kesmişlerdir.

Fakat, Hz. Salih yaşanan tüm olay ve gelişmelerden ümidi kesmemiş, yine kavmini nasihat ve öğüt ile uyarmaya devam etmiştir.

Tüm çabalarına karşılık bir ilerleme göremeyen Hz. Salih'in kavmi olan Semud'a bir uyarı gelecekti. Herkes bunu beklemeye başlamıştı.

Nihayet şiddetli bir gürültü ile yerlere serilip helak oldular.

Kuran'da bu manzara şöyle zikredilir.

"Azap emrimizin vakti gelince, Salih'i ve beraberinde iman etmiş olanları, tarafımızdan bir merhametle kurtardık. Gerçekten senin Rabbin çok kuvvetlidir. Her şeye galip gelendir."

O zulmedenleri ise korkunç bir gürültü yakalayıverdi. Evlerinde çöküp helak oldular." (Hud, 66-67)

Salih Peygamber de, kendisine iman edenlerle beraber çıkış önce Şam'a, Filistin'e, sonra da Mekke-i Mükerreme'ye gitti.

Seksen beş sene veya iki yüz sene yaşadığı ve Mekke-i Mükerreme'de Rükün ile Makam arasında gömüldüğü rivayet edilir.

İBRAHİM ALEYHİSSELAM

Hazreti İbrahim, "Ulul-Azm (Azm Sahipleri)" denilen büyük peygamberlerden biridir. Bunlar, bizim peygamberimiz Hazreti Muhammed 'aleyhi's-selâm, Nuh 'aleyhi's-selâm, Musa 'aleyhi's-selâm ve İsa 'aleyhi's-selâm olmak üzere beş peygamberdir.

Nuh Peygamberin çocukları yeryüzüne dağıldıktan sonra Ham'ın soyundan "Nemrud" adında bir adam, birçok kabileleri başına toplayarak Babil'de, şimdiki Musul şehrinin bulunduğu yerlerde Babil hükümetini kurmuştu. Babil ülkesine "Geldanistan" dendiği gibi, hükümdarlarına da Nemrud denilir.

Babil halkı arasında "Saibe" denilen sapık bir din türemiştir. Bunlar Güneş'e, Ay'a, yıldızlara, putlara ve hükümdarlara tapmakta idiler.

Yüce Allah, Nemrud ibni Kenan zamanında Babil halkına İbrahim 'aleyhi's-selâm'ı peygamber olarak gönderdi. Ona on sahilîk kitap verdi.

Hazreti İbrahim, Babil halkına gerçek dini bildirmeye başladı, onları hak dine çağrırdı.

Doğup batan, sönüp giden şeylerin tapılmaya uygun bulunmadıklarını onlara söyledi. Fakat onlar aldırmadılar.

Bir bayram günü insanlar şehir dışına çıkmışlardı. İbrahim 'aleyhi's-selâm şehirde kaldı. Putların bulunduğu yere giderek putları kırdı.

Elindeki baltayı da büyük bir putun boynuna astı. İnsanlar şehrde dönüp bu durumu görünce, bunu Hazreti İbrahim'in yaptığını anladılar. Hazreti İbrahim de:

"Eğer söyleyebilirse sorunuz; bunu bu büyük put yapmıştır!" dedi.

Dediler ki: "Hiç cansız olan bir put böyle bir şey yapabilir mi?"

Hazreti İbrahim de: "Madem ki bunlar cansız, ellerinden bir şey gelmez şeylerdir, artık niçin bunlara tâpiyorsunuz?" dedi.

İbrahim 'aleyhi's-selâm bu cahil kavme ne kadar sapıklık ve anlayıssızlık içinde kaldıklarını bu hareketi ile anlatmak istemiştir.

Bunun üzerine hepsi biraz sustular, cahilliklerini anlar gibi oldular.

Ne yazık ki cehalet gururları tekrar baş gösterdi. Sapıklıklarında ısrar ettiler.

Hazreti İbrahim'i, yaktıkları büyük bir ateş içine attılar.

Fakat ateş, Yüce Allah'ın emri ile gül bahçesi kesildi, onu yakmadı. Bu, Allah'ın büyük bir mucizesi idi.

Bunu görenlerden bazıları iman ettiler.

Hazreti İbrahim de bu iman edenleri ve kendi aile halkını yanına alarak Şam memleketine hicret etti.

Bir aralık kıtlık olunca Mısır'a gitti. Sonra da dönüp Kenan ilinde, Beyt-i Makdis çevresinde bulundu.

İbrahim 'aleyhi's-selâm, rivayete göre Adem 'aleyhi's-selâm'ın yaratılışından üç bin üç yüz otuz yedi sene sonra Babil'de doğmuş ve yüz yetmiş beş veya iki yüz sene yaşamıştır.

Kudüs'e bağlı "Halilürrahman" kasabasında bir mağara içinde, zevcesi Hz. Sare'nin yanında gömülümustür.

Hazreti İbrahim'e "Halilullah" (Allah'ın Dostu) denir. Ona bütün milletler saygı gösterir.

Son derece misafirsever idi.

Minberde hutbe okumak, misvak kullanmak, sünnet olmak, tırnak kesmek işleri, Hazreti İbrahim'in bazı sünnetlerindendir.

Kabe-i Muazzama'yı oğlu İsmail 'aleyhi's-selâm ile ilk olarak veya yenileyerek inşa etmiştir.

LUT ALEYHİSSELAM

Hazreti Lut, İbrahim 'aleyhi's-selâm'ın kardeşi Haran'ın oğludur.

Onunla beraber Şam'a hicret etmişti. Sonra Sedom memleketine peygamber gönderildi.

Adı Sedom olan bu bölgenin halkı, dinden çıkışmış ve o zamana kadar hiçbir kavmin yapmadığı fenalıklara atılmışlardı. Akıl ve hayâdan tamamıyla uzaklaşmış, her türlü ahlaksızlığın yollarına sapmış bir hayat yaşamaktaydılar. Bu kavme peygamber olarak gönderilen Hz. Lut, onlara şöyle sesleniyordu:

"Gerçekten ben size gönderilen güvenilir bir peygamberim. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin." (Şuarâ, 161-163)

Ona inanmayan ve yaşadıklarında ısrarlı olan kavmin cevabı ise şöyle olmuştur:

"Ey Lut, söylediklerinden vazgeçmezsen, yemin olsun ki muhakkak (memleketimizden) çıkarılanlardan olacaksın." (Şuarâ, 167)

Sedom Kavmine peygamber olarak gönderilen Hz. Lu'tun omuzlarında gerçekten ağır bir yük vardı. Zira Sedomlular gerçekten sapık bir kavim idi. Erkekler hem cinsleri ile ilişkiye giriyor (oğlancılık, eşcinsellik), kadınlar ile evlenmiyorlardı.

Hz. Lu'tun tüm çaba ve gayretleri, onları bu yoldan alikoymak için elinden geleni yapmaktı. Bu doğrultuda nasihatlerine devam etmesine rağmen, olumlu anlamda hiçbir netice alamamıştır.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Tüm mücadelelerinden sonra Allah, Hz. Luť'a insan kılığında yardımcı melekler göndermiştir. Bu melekler çok güzel erkek suretinde gelmişler ve Sedomlular bu meleklerde yanaşmak istemişlerdir. Bu olay üzerine Hz. Luť'un duası şu olmuştur:

"Keşke size karşı bir kuvvetim olsa, yahut sağlam bir topluluğa dayansam."
(Hud, 80)

Bu yakarış üzerine melekler şöyle cevap vermişlerdir:

"Ey Lut, gerçekten biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar asla sana dokunamazlar. Hemen gecenin bir kısmında ev halkanla çok git ve içinizden hiçbir burada kalmasın. Ancak karın müstesna. Çünkü kavmine isabet edecek olan azap, ona da gelecektir. Onların helak zamanı, sabah vaktidir. Sabah yakan değil mi?" (Hud, 81)

Tüm bu hadiseler cereyan ederken Sedomlular, Hazreti Luť'un öğütlerini dinlemediler. Sonunda başlarına taşlar yağıdı. Gönderilen meleklerle yurtları alt-üst oldu.

Lut 'aleyhi's-selâm da oradan ayrılarak, İbrahim 'aleyhi's-selâm'ın yanına gitti. O da Halilürrahman kasabasında gömülüdür.

İSMAIL ALEYHİSSELAM

Hazreti İsmail, İbrahim 'aleyhi's-selâm'ın oğludur. Hacer adındaki zevcesinden dün yaya gelmiştir.

Bu muhterem Hz. Hacer bir cariye idi. Bunu Mısır hükümdarı, İbrahim Peygamber'in zevcesi Hz. Sare'ye bağıtlamıştı. Hz. Sare de bunu kocası İbrahim 'aleyhi's-selâm'a vermiştir. Sahih görülen bir rivayete göre Hz. Hacer, Hz. Sare'den önce vefat etmiştir.

İbrahim 'aleyhi's-selâm, Allah'ın emri ile Hz. Hacer'i ve oğlu İsmail'i alıp Hicaz'da Kabe'nin bulunduğu yere kadar götürdü. Onları orada bıraktı.

Yemen'den gelmekte olan "Cürhüm" kabileleri de bunlara arkadaşlık ettiler.

O zamana kadar issız ve susuz bulunan Mekke vadisini bunlar imar ettiler.

Bunların ayakları bereketiyle "Zemzem" denilen su meydana çıktı. Artık oralar şenlenmiştir.

Hazreti İbrahim bir aralık bir rüya gördü. Yüce Allah'ın bir vahyi idi. Ona oğlu İsmail'i kurban etmesi emrolunmuştu.

Bunun üzerine henüz on iki yaşında bulunan oğlu Hazreti İsmail'i, Mekke'de Sebir Dağı'nın eteğinde tenha bir yere götürdü. Onu, Allah rızası için kurban etmek istiyordu.

Bu sevgili yavru da: "Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap! İnşaallah beni sadeğenlerden bulursun." diyordu.

Bu, Allah yolunda olan fedakarlığın en yüksek bir nişanı idi. Fakat Yüce Allah lütfetti. Baba ile oğulun bu teslimiyetine mükafat olarak Hz. İsmail'in yerine kurban edilecek bir koç ihsan etti. Böylece bu masum yavru, kurban edilmekten kurtuldu.

İsmail 'aleyhi's-selâm büyüdü ve Cürhüm kabilelerinden bir kızla evlendi. On iki çocuğu oldu. İbrahim 'aleyhi's-selâm ara sıra gelir, oğlunu görürdü. Sonra Hz. İsmail'in oğulları ve torunları çoğalıp etrafına hakim olmuşlardır.

Hazreti İsmail, babası Hazreti İbrahim'in şeriatı (dini) ile amel etmek üzere, Yemen kabilelerine ve Amalika denilen eski bir kavme peygamber olarak gönderilmiştir.

Hazreti İbrahim'den kırk sene sonra, yüz otuz yedi yaşında vefat ettiği ve anası Hz. Hacer'in "Hicr"deki kabri civarına gömüldüğü rivayet edilir.

İSHAK ALEYHİSSELAM

Hazreti İshak, İbrahim 'aleyhi's-selâm'ın ikinci oğludur.

Hazreti İbrahim'in ilk eşi Hazreti Sare annemizin çocuğu olmuyordu ve Hazreti İsmail, Hazreti İbrahim'in ikinci eşi olan Hazreti Hacer'den doğduğu zaman buna üzülmüştü.

Yüce Allah lütfederek Hz. Sare'ye de ihtiyarlığı zamanında Hazreti İshak'ı verdi.

İlahi hikmet nedeni ile Hz. Sare gençlik yıllarında çocuk doğuramamıştı. Artık yaşlı bir kadının doğum yapabilmesi için olması gereken yaşıdan oldukça ilerideydi. Hz. İbrahim ise yüzlü yaşları çoktan geçmişti.

İşte o iki mübarek insanın yaşlı hallerinde, Yüce Allah, bir müjde ve hediye olarak Hz. İshak'ı onlara bahsetmiştir. Zira Allah bu konuda ayetinde şöyle seslenmektedir:

"Bir de ona salihlerden bir peygamber olmak üzere İshak'ı müjdeledik."

(Sâffât, 112)

Ve yine bir başka ayette de:

"Ve onu, bir bilgin oğul olarak müjdelediler." (Zâriyat, 24-25)

Yaşının bir hayli ilerlemiş olmasından dolayı, gerçekleşmemesi beklenen bu olayı hayretlerle karşılayan Hz. Sare'ye söyle seslenilmiştir:

"Bu konu sana dediğimiz gibidir. Bunu Rabbin buyurdu. Şüphesiz ki O, alimdir, hakimdir." (Zâriyat, 30)

İshak 'aleyhi's-selâm, kırkli yaşlara geldiğinde, daha Hazreti İbrahim hayatı iken Şam ve Filistin halkına, Allah tarafından peygamber olarak gönderildi.

Hz. İshak ilim ve hikmetle nimetlendirilmiş bir peygamberdi.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Babası Hz. İbrahim'e çok benzediği rivayetler arasındadır.

Şam'da peygamberlik görevini yaptığı dönemde evlenmiş ve iki oğlu dünyaya gelmiştir. İsimleri Yakub ve İlys'dir. Bu çocukların ikiz olarak dünyaya gelmişlerdir.

İbrahim 'aleyhi's-selâm'ın vefatından sonra onun yerine geçti. Soyundan da birçok peygamberler gelip geçti. Rivayetlere göre, yüz altmış ya da yüz yetmiş yaşına kadar yaşamıştır.

Kuran'da onyedi yerde ismi geçmektedir. Kavmini babasının dinine davet etmiş ve onlara nasihat vermek suretiyle peygamberlik görevini yerine getirmiştir.

Vefatından sonra Hazreti İbrahim'in yattığı mağarada gömülmüştür.

Annesi Hz. Sare de rivayetlere göre yüz yirmi yedi yaşında Şam'da vefat etmiştir.

YAKUB ALEYHİSSELAM

Hazreti İbrahim, Babil halkına peygamber olarak gönderilmiştir. Hz. İbrahim'in vefatından sonra Hz. İsmail ve Hz. İshak olmak üzere iki oğlu dünyada kalmışlardır. İşte Hazreti Yakub, İshak 'aleyhi's-selâm'ın oğludur.

Rivayete göre Hz. İshak'ın iki oğlu vardır. Biri Ays diğer ise Yakub'tur. Ays ve Yakub ikiz bebeklerdir.

Hz. Yakub'un lakabı, "İsrail" olduğundan oğullarına ve torunlarına "Ben-i İsrail" (İsrail Oğulları) denmiştir.

Hazreti İshak'tan sonra, yerine peygamber olarak Kenan ilinde kalmıştır.

Kardeşi ile aynı yerlerde yaşamışlardır. Babasının vefatından önce tavsiyesi üzereine Şam'a göç etmiş ve orada yaşama devam etmiştir.

Birçok çocuğu dünyaya gelmiştir. Rahil adındaki eşinden Hz. Yusuf dünyaya gelmiştir. Hz. Yusuf'u dünyaya getirdikten kısa bir süre sonra annesi vefat etmiştir.

Hazreti Yusuf küçük yaşta öksüz kalmıştır. Hz. Yusuf dünyaya geldiğinde Hz. Yakub ise doksanlı yaşlara ulaşmıştır.

Hz. Yakub çocukların arasında Hz. Yusuf'a diğerlerinden daha farklı ve büyük bir şefkat ve sevgi besliyordu. Bunun nedenleri arasında onun küçük yaşta öksüz kalması da vardı.

Fakat Hz. Yusuf diğer çocukların从中 çok farklı bir fitrat üzereydi. Güzellik ve sevimlilikte eşsiz bir çocuktu. Hz. Yakub, Hz. Yusuf'un diğer evlatlarından çok daha farklı özelliklere sahip olduğunu hissediyor, ona karşı duyduğu derin sevgi ve merhametini diğer kardeşlerinin kıskanmasından endişe ettiğinden bunu pek göstermiyordu.

Fakat Hz. Yusuf'un kıskanılmaması mümkün değildi. Nitekim Yusuf Kissasında bu konuya daha ayrıntılı yer verilecektir.

82. 83. İnegiller bir kaba yazılır. O su 5 gün peşpeşe içilince şahac ve deliye
ve testir eder.

ÖMER NASUHİ BİLMEN

Hz. Yakub, daha sonradan Mısır'a gitmiş ve orada vefat etmiştir.

Oradan da vasiyeti üzerine, dedesi Hazreti İbrahim'in gömülü bulunduğu "Halilürrahman" kasabasındaki mağaraya taşınmıştır.

YUSUF ALEYHİSSELAM

Hazreti Yusuf, Yakub 'aleyhi's-selâm'ın ogludur. Hazreti Yakub'un on iki oğlu vardı. Fakat hepsinden çok Hazreti Yusuf'u severdi. Onda başka bir güzellik, başka bir zeka ve kabiliyet belirtisi vardı.

Daha on iki yaşında iken, bir gece rüyasında on bir yıldız ile Güneş'in ve Ay'ın kendisine secdे ettiğini görmüştü.

Bu rüyاسını babası Hazreti Yakub'a anlattı. O da kıskançlık doğurmasın diye: "Çocugu! Bu rüyayı kardeşlerine söyleme." dedi.

Hz. Yusuf'un kardeşleri, babalarının Hz. Yusuf hakkındaki sevgisini kıskanıyorlardı. Nihayet bir gün onu eğlence maksadı ile kira götürüp kör bir kuyuya attılar. Sonra gelip kuyudan çıkarılan bir kafilye, kölemdir diyerek sattılar. Eve döndükleri zaman da, babalarına: "Yusuf'u kurt yedi!" diye yalan söylediler.

Kafile, henüz on yedilarında bulunan Hazreti Yusuf'u alıp Mısır'a götürdü. Orada Mısır'ın Azizi'ne (Maliye Bakanı Kitfir'a) sattılar.

Yusuf 'aleyhi's-selâm çok güzeldi. Yüzünden gözünden nurlar akardı. Kendisine önce hikmet ilmi, sonra da peygamberlik verilmiştir. Aziz'in zevcesi Züleyha'nın kendisine olan meylini, son derece iffet ve temizliğinden dolayı kabul etmemiştir. Bunun üzerine iftiraya uğrayarak yedi sene zindanda kaldı. Sonra suçsuzluğu anlaşilarak zindandan çıkarıldı. Mısır'a maliye bakanı oldu. İffet ve temizliğinin mükafatına kavuştu.

Hz. Yusuf zindanda iken, Amalika kavminden olan Reyyan İbni Veli'd adındaki Firavun'un (kralın, Mısır hükümdarnın) aşısı ile şerbetçisi de zindana atılmışlardı. Bunlar gördükleri birer rüyayı Hazreti Yusuf'a anlatarak yorumlamasını istediler.

Hazreti Yusuf da bunlara önce biraz öğüt verdi. Sonra da rüyalarını yorumladı.

Bunlar bir zaman sonra Hazreti Yusuf'un yorumuna uygun olarak zindandan çıkarıldılar.

Biri Firavun'a yine şerbetçi oldu, diğeriler de asıldı. Hazreti Yusuf bir müddet daha zindanda kaldı.

Sonra Mısır hükümdarı da bir rüya gördü. Bunu kimse yorumlayamadı. Şerbetçinin uyarması üzerine Hazreti Yusuf'a başvuruldu.

Bu rüyaya göre, yeryüzünde yedi yıl bolluk, ondan sonra yedi yıl kıtlık olacak, sonra da bir yıl halk pek ziyade varlık görecekti.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Hazreti Yusuf'u zindandan çıkardılar. Mısır'ın Azizi vefat etmişti. Hazreti Yusuf'u Mısır'a maliye bakanı tayin ettiler. Rivayete göre bu hükümdar, Hz. Yusuf'a iman etmiştir.

Yusuf 'aleyhi's-selâm'ın emriyle bolluk senelerindeki fazla ekinler, başakları ile beraber ambarlarda biriktirildi. Sonra kıtlık yılları başladı. Artık insanlar bu ambarlara koşup duruyorlardı.

Hazreti Yusuf, bu kıtlık günlerinde bazen aç kalırlardı.

Ona: "Elinin altında bu kadar yiyecek bulunduğu halde, neden aç kahyorsun?" denildiği zaman şu cevabı veriyordu: "Aç kalanların hallerini anlayabilmek için!"...

Yusuf 'aleyhi's-selâm'ın kardeşleri de zahire almak için iki kez Kenan ilinden çıkış Mısır'a geldiler. Sonunda Hazreti Yusuf kendisini kardeşlerine tanıttı ve şöyle dedi:

"Yüce Allah, merhamet edenlerin en merhametlisidir. Bana yapmış olduğunuz işten dolayı siz bugün kınanmayacaksınız."

Böylece onlara büyük bir ikramda bulundu. Muhterem babası Yakub 'aleyhi's-selâm ile annesini ve bütün kardeşlerini Mısır'a davet etti.

Yakub 'aleyhi's-selâm'ın artık sevgili ogluna kavuşma zamanı gelmişti. Zevcesi ve oğulları ile beraber Mısır'a şeref verdiler. Hazreti Yusuf'un sarayında hepsi şükür secdesine kapandılar. Yusuf 'aleyhi's-selâm'ın evvelce görmüş olduğu rüya da böylece gerçekleşmiş oldu. Bu tarihten başlayarak İsrail Oğulları Mısır'da yerleşip kaldılar.

Rivayete göre, Hazreti Yakub, Mısır'da on yedi sene kalmıştır. Hazreti Yusuf da, babasından sonra elli dört yıl daha yaşayıp yüz on yaşında vefat etmiştir.

Daha sonra Hazreti Musa, Mısır'dan çekarken Hz. Yusuf'un mermer tabut içinde bulunan mübarek naaşını da beraber çıkarıp götürmüştür.

Kabri, Hazreti İbrahim'in gömülü bulunduğu mağaradadır.

EYYUB ALEYHİSSELAM

Hazreti Eyyub, İshak 'aleyhi's-selâm'ın Iys adındaki oğlunun soyundan olup, Hazreti Yusuf'la aynı asırda yaşamış büyük bir peygamberdir.

Mütevaziliği ve sabrı ile bilinen bu peygamber için Kur'an'da şöyle denmiştir:

"Sen Eyyub'u da an. O muhterem peygamberin kissasını da zikret. O vakit Rabbine tazarru ve niyazla duada bulundu ve dedi ki: Şüphe yok ki, beni nefsime ait bir zarar, hastalık ve zafiyet buldu, bedenimin her tarafını sardı. Ve sen Rabbim, merhametlilerin en merhametlisisin. Artık beni de rahmetinden mahrum etme. Dertleyim, medet eyle. Benim bu rahatsızlığını benden uzaklaştır." (Enbiyâ, 83)

Hıza Eyyub, başına gelen çok çetin imtihanlarla verdiği mücadelelerden dolayı sa-
bir kahramanı olarak bilinmekte ve anılmaktadır.

Dedesi Hz. İshak, büyük dedesi Hz. İbrahim'dir. Annesi Hz. Lut'un kızıdır.

Hıza Eyyub, Ürdün'ün güneyinde bulunan ve bugün adına Belka denilen yerde
dünyaya gelmiştir.

Allah'ın rahmeti ve bereketi onu bütünüyle sarmış, dedesi Hz. İshak'ın duası be-
reketi ile birçok nimetlere nail olmuştur.

Bağlar, bahçeler, birçok mallar elde etmiş, çok sayıda çocukları olmuş, kalabalık
ve asıl bir soya sahip bir hayat yaşamıştır.

Allah'ın imtihani bir peygamber için en zor olan şeydir. Nitekim Hz. Eyyub için
de durum böyle olmuştur.

Kısa bir zaman içinde, Yüce Allah tarafından bir imtihan olarak bütün malları
elinden çıkmış ve çocukları da ölmüştü. Kendisi de ağır bir hastalığa tutulmuştu. Zev-
cesi Rahme ve Liyya ona bakıyordu. Rivayete göre Rahme, Yakub 'aleyhi's-selâm'ın kı-
zıdır. Liyya da, Yusuf 'aleyhi's-selâm'ın oğlu Efrayim'in kızıdır.

Eyyub 'aleyhi's-selâm, bütün musibetlere sabretmiş, sonunda Yüce Allah ona şifa
vermiştir. Kısa bir zaman içinde yeniden birçok mala ve evlada kavuşmuştur.

Bu durum Kur'an'da şöyle zikredilmektedir.

*"Ey Eyyub, ayağınla yere vur. İşte hem yıkanaçak (şifa bulacak) hem de se-
rinleyecek bir su."* (Sâd, 42)

Ne kadar leziz ve tatlı bir suydu bu! Hemen yıkandı. Yıkaması henüz bitmişti
ki, elem ve ızdıraplardan kurtuldu.

Sabırın sonu her zaman selametti. Bunu da ancak sabrı gösterebilenler anlaya-
caklıydı.

Bu anlamda Hz. Eyyub çok derin ve etkili bir örnek olarak insanlık tarihindeki
yerini almış oldu.

Bazı kaynaklarda Hz. Eyyub'un hastalığını anlatırken çok tahlir edici ve çirkin
ifadeler ile bu hastalık anlatılmış, insanlara olayın derinliğini anlatmababında tuhaf
ve farklı neticeler çıkarılmıştır.

Fakat, Eyyub 'aleyhi's-selâm'ın hastalığı, insanların kendisinden kaçınacağı şekilde
değildi. Bazi tarihçilerin bu konudaki sözleri gerçeğe aykırıdır. Bütün peygamberler,
insanların kendilerinden kaçmalarını gerektirecek hallerden korunmuşlardır. Taşı-
dıkları peygamberlik görevi bunu gereklî kılar.

Hazreti Eyyub'un doksan üç yaşında vefat ettiği ve kendisinden sonra "Bişr"
adındaki oğlunun da Şam'da peygamber olduğu rivayet edilir. Bu peygambere "Zül-
kifî" denilmiştir.

Hazreti Zülkifl babasının vazifesini devam ettirmiştir.

ŞUAYB ALEYHİSSELAM

Hazreti Şuayb, İbrahim 'aleyhi's-selâm'ın torunlarından veya onunla beraber Şam diyarına hicret etmiş olan bir kabiledeendir. Büyük annesi Lut 'aleyhi's-selâm'ın kızıdır.

Kendisi Medyen ve Eyke kavimlerinin putlara tapan halkına peygamber olarak gönderilmiştir.

Kuran'da kendisine verilen bu görev şöyle anlatılmaktadır:

"Medyen Kavmi'ne de kardeşleri Şuayb'i peygamber olarak gönderderik. Onlara şöyle dedi: "Allah'a ibadet ve itaat edin. O'ndan başka hiçbir ilahiniz yoktur. İşte size Rabbiniz tarafından bir mucize geldi..." " (Atâf, 85)

Medyen halkın kimlerden oluştuğuna gelince; öncelikle Medyen, Hz. İbrahim'in oğullarından birinin adıdır. Hz. İbrahim'in oğulları farklı bölgelere gidip yerlesirken, Medyen de Arap Yarımadası'nın kuzyebatısında, Hicaz ile Filistin arasında Kızıldeniz sahilinde yaşamaya elverişli olan bu yere yerleşmiştir. Bu zatin neslinden meydana gelen bu kavme Ashab-ı Medyen, oturdukları kasabaya da Medyen adı verilmiştir.

Hz. Şuayb'in babası bu kavmin eşrafından, Mekil isimli bir zattır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Hz. Şuayb, Medyen ve Eyke ahalisine peygamber olarak gönderilmiştir.

Eyke, yumuşak ağaç bitiren bataklık manasına gelen bir isimdir. Kızıldeniz sahilinde, Medyen istikametinde meşe ağaçlarıyla kaplı bir yerdir. Burada mekan olarak yaşayan kavme de Ashab-ı Eyke adı verilmiştir.

Her kavmin ayrı bir hayatı, başka hususiyetleri vardır. Bu sebeple cihani yaratın Allah, her kavime ayrı ayrı peygamberler göndermiştir. Fakat Hz. Şuayb'i iki kavmin irşadı için görevlendirmiştir. Biri kendi kavmi Medyen, diğer ise komşuları olan Eyke halkıdır.

Bu iki kavim, hem mevki itibariyle birbirlerine yakın hem de yaşayış ve hayat tarzı itibariyle aynı özelliklere sahiptiler. Bu kavimlerin halkı puta tapmanın yanı sıra, ahlaksızlıkta da son derece ileriшли gitmişlerdi.

Kavmin ileri gelenleri, ticari piyasaya hakim olmuşlar, her şeyi kendi elleri ile yönetiyorlardı.

Hiç kimse onlardan hesap sormaya cesaret edemiyordu.

Böyle bir durumda, bu kavme peygamberlik yapma gayretindeydi Hz. Şuayb.

Onlara çok dokunaklı, çok güzel öğütler vermiştir. Fakat inançtan yoksun, ahlaksızlığı yaşam tarzı haline getirmiş bu insanlar, verilen öğütleri dinlemediler. Kötü davranışlarını bırakmadılar.

Kuran'da bu konu ile ilgili ayet şöyledir:

" - Ey kavmim, Allah'a ibadet edin. Sizin O'ndan başka hiçbir ilahınız yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Ben sizi bir hayır ve bereket içinde görüyorum. Bununla beraber hileye devam ederseniz, ben sizi kuşatacak olan bir günün aza-bindan korkuyorum. " (Hud, 84)

Hız. Şuayb'in sözlerine karşılık aldığı cevap şuydu:

" - Ey Şuayb, babalarımızın taptıkları şeyleri terk etmemizi, yahut mallarımızda dilediğimizi işlemekten vazgeçmemizi, sana namazın mı emrediyor? Doğrusu sen yumuşak huylusun. Çok akallısın. " (Hud, 87)

Hız. Şuayb onların gözlerindeki gaflet sürmesini silmek, üzerlerindeki gaflet toprağını atmak için onlarla tatlı, duru ve yumuşak bir eda ile konuşuyordu. Fakat bu çabaların hiçbiri sonuç vermedi.

Sonunda Eyke halkı, yedi gün süren şiddetli bir sıcak arkasından üzerlerine bir buluttan yağan ateş yağmuru ile yok oldular.

Medyen halkı da, bir azabin gürültüsü ile, bir yer sarsıntısı ile helak oldu.

Bu durum Kuran'da şöyle anlatılmaktadır:

"Nihayet onları, o korkunç zelzele yakalayıverdi. Böylece evlerinde çöküp helak oldular. " (Arâf, 91-92)

"Suayb'ı yalanlayanlar, onun risalebine ve peygamberliğine inanmayanlar, sanki yurtlarında hiçbir gün kalmamış gibi oldular. " (Arâf, 91-92)

Şuayb 'aleyhi's-selâm, Arapça konuşurdu. Fesahat ve belagat sahibi idi.

Çok etkileyici olan hikmetli konuşmalar yapardı. Bundan dolayı Peygamberimiz sallallâhu 'aleyhi ve sellem ona "Hatibü'l-Enbiya" ünvanını vermiştir.

Hazreti Şuayb'in Mekke'ye hicret ettiği ve üç yüz yaşında vefat ettiği, Rükn ile Makam arasında (Kabe önünde) gömüldüğü rivayet edilmiştir.

MUSA ALEYHİSSELAM

Hazreti Musa, Ben-i İsrail'den (İsrail Oğulları'ndan) İmran adındaki bir şahsin oğludur.

Mısır'da doğmuştur. İsrail Oğulları, Mısır'da çoğalarak on iki kabileye ayrılmışlardı.

Bunlara Ben-i İsrail Esbatı (İsrail Oğullarının Torunları) denirdi.

Bunların böyle çoğalmaları, Mısır'ın eski halkı olan Kipti'lerin hoşuna gitmiyordu. Onun için bunlara eziyet ediyorlar ve dedelerinin ili olan Kenan yurduna çöküp gitmelerini engelliyorlardı.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Bir gün Mısır kahinlerinden biri, Firavun'a şöyle bir haber vermişti: "İsrail Oğulları'ndan gelecek bir çocuk, Mısır devletinin batmasına sebep olacak."

Firavun da İsrail Oğulları'nın yeni doğan çocukların öldürmeye başlamıştı. İşte bu sırada Hazreti Musa doğdu.

Annesi onu, Firavun tarafından öldürülmesin diye bir sandık içine koyarak Nil nehrine atmayı uygun buldu. Nil nehrinin kenara attığı bu sandığın Firavun'un zevcesi Asiye ele geçirip açtı. İçinden çıkan pek sevimli ve nurlu çocuğu sevdi ve onu kendisine evlat edindi. Hazreti Musa'nın annesi de bir yolunu bularak, kendisini bu seçkin çocuğa süt anne tayin etti.

Hazreti Musa, kendisine düşman olacak Firavun'un sarayında besleniyordu. Bu, Yüce Allah'ın ibret alınacak pek büyük bir hikmeti idi.

Hazreti Musa büydü. Bir gün İsrail Oğulları'ndan biri ile sokakta kavga eden bir Kipti'ye bir tokat attı. Kipti yere düşüp can verdi.

Hazreti Musa yaptığına pişman oldu. Firavun'dan korkarak Medyen şehrine çıkip gitti. Orada Şuayb 'aleyhi's-selâm'ın kızı "Safura" ile evlendi.

Bir süre sonra Mısır'a dönüp gitmek üzere zevcesi ile beraber yola çıktı. Giderken Tur Dağı'na uğradı. Orada Yüce Allah'ın hitabına kavuştu, kendisine peygamberlik verildi.

Büyük kardeşi Hz. Harun ile, Firavun'u dine çağrırmaya Allah tarafından görevli kıydılar.

Hazreti Musa'nın eli ay gibi parlardı. Elindeki asa da dileğiği vakit büyük bir ejderha oluverirdi. Bunlar birer mucize idi. O zaman Mısır çevresinde büyülü çok ilerlemişti. Firavun bu mucizeleri birer şehir (büyü) sanmıştı. Büyücülerini topladı. Bunlar Hz. Musa'ya meydan okudular. Fakat Hazreti Musa'nın asa mucizesini görünce, büyülülerin hepsi iman ettiler. Bunun bir büyü olmadığını hemen anladılar. Çünkü bu asa bir ejder kesilerek büyülülerin ortaya atmış olduğu hünerlerin hepsini yuttu. Eğer Hz. Musa'nın gösterdiği şey bir gözbağcılık olsaydı, böyle yok etme üstünlüğü meydana gelemezdi.

Çekinmeden Rab olma davasında bulunan Firavun ile Mısır'ın eski halkı Kiptiler, Hazreti Musa'nın bu mucizesini gördükleri halde, ne yazık ki iman etmediler. Daha sonra bir gece, Musa 'aleyhi's-selâm İsrail Oğulları'ni alıp Mısır'dan çıktı. Süveyş Denizi bir mucize olarak yarıldı. On iki yola ayrıldı.

İsrail Oğulları'nın on iki kabilesi bu yollardan karşıya geçtiler. Bunları izleyen Firavun ile onun ordusu, suların tekrar kapanması üzerine boğulup gittiler. Yalnız Firavun'un cesedi, suların çarpması ile sahile atılmıştı. Kendi ölümlü varlığına güven-

nerek Yaradan'ını unutmuş, Tanrılık davasında bulunmuştu. İşte böyle bir gaflet içine düşen bir şahsin akibeti bir ibret levhası olmuştu.

Musa 'aleyhi's-selâm, artık Firavun'dan kurtulmuş, İsrail Oğulları ile beraber selametle denizi geçerek Tiyh sahrasına gelmişlerdi. Onları burada bırakarak, Tur-i Sina denilen Tur Dağı'na gitti. Orada kırk gün kadar Yüce Allah'a ibadette ve yalvarışta bulundu.

Mekandan ve zamandan münezzeх olan Yüce Allah'ın hitabına kavuştu. Kendisine Tevrat kitabı verildi.

Hazreti Musa, Tur-i Sina'dan Tiyh sahrasına dönünce, kavminin bir kısmını Samiri adında birinin altından yapmış olduğu bir buzağıya tapar halde buldu. Buna çok üzülmüştü. Bunlar Harun Peygamber'in öğütlerini dinlemeyerek böyle bir sapıklık içine düşmüştlerdi. Sonra tevbe edip yaptıklarına pişman oldular.

Musa 'aleyhi's-selâm, Kenan topraklarını, Arz-i Mukaddes'i almak için Amalika ile savaşmak istiyordu. İsrail Oğulları ise savaştan kaçındılar. Böylece o mübarek peygamberin bedduasına uğrayarak kırk sene Tiyh sahrasında kaldılar. Aradan bir hayli zaman geçti. İsrail Oğulları arasında çölde büyümüş yiğitler yetişti. Hazreti Musa bunları alıp Lut Gölü'nün güney taraflarına götürdü. Daha ileriye giderek Amalika'dan Avc İbn Unk adlı hükümdara savaş açtı. Şeria Nehri'nin doğu tarafındaki beldeleri elde etti.

Hazreti Musa bir aralık gidip İbrahim 'aleyhi's-selâm'ın zamanından beri yaşıyan ve Hazreti İbrahim ile hicret eden kimselerin soyundan olan Hızır 'aleyhi's-selâm ile görüşmüştür, ona verilen "**Ledün İlmine**" (Allah'ın verdiği özel ilme) şahit olmuştur.

Hızır 'aleyhi's-selâm'ın bir peygamber olduğunu ve kiyamete kadar yaşayacağını söyleyenler vardır. Zülkarneyn ile yolculukta bulunmuş, hayat kaynağına varıp abı hayattan (ölmezlik suyundan) içmekle böyle uzun bir ömre kavuşmuş olduğu söylmektedir. Bir kısım alımlere göre de ölmüş bulunmaktadır.

Zaten bu gibi büyük şahsiyetlerin ölümleri ile hayatları birdir. Onlar sonsuz ve yüksek bir hayatı kavuşmuşlardır.

Musa 'aleyhi's-selâm, rivayete göre, Kenan ili hududuna yakın bir yerde, yüz yirmi yaşında olduğu halde vefat etmiştir.

Hazreti Musa'ya "**Kelimullah**" denir. (Yüce Allah kendisi ile arada bir vasıta bulunmaksızın, niteliği bilinmez bir şekilde doğrudan doğruya konuştuğu için bu ismi almıştır.)

Pek büyük bir peygamberdir. Dağınık bir halde yaşayan İsrail Oğulları'nu bir araya toplamış, onları esaret altından kurtarmış ve özgürlüğe kavuşturmuştur. Ne yazık ki, İsrail Oğulları daha sonra zaman zaman yoldan çıkmış, gerçek dinlerini yitirmiş, tekrar esareten esarete düşmüşlerdir.

HARUN ALEYHİSSELAM

Hazreti Harun, Musa 'aleyhi's-selâm'ın ana-baba bir kardeşi ve peygamberlik görevlerinde yardımcı (veziri) idi.

Allah, Hz. Harun'a da peygamberlik görevi ihsan etmişti. Hayatta olduğu müddetçe Hz. Musa'ya yardım etti.

Hz. Musa'nın dilinde hafif bir pelteklik vardı. Ve Allah'a kendinin sahip olduğu bu durumundan dolayı Hz. Harun'u kendisine yardımcı olarak göndermesini istemiştir.

Ve Allah'a şöyle seslenmiştir:

- Ey yaratıcı Rabbim, kardeşim Harun'u bana vezir olarak gönder.

Hz. Musa'nın bu duası üzerine Allah, Hz. Harun'u ona vezir ve yardımcı olarak göndermiştir.

Hazreti Harun, çok güzel ve beyaz yüzlü, konuşması açık-seçik, karakter olarak ise yumuşak huylu bir zat idi.

Hz. Musa, İsrail Oğulları'na peygamber olarak gönderilmiştir. Onları Firavun'un zulmünden kurtaracak, mukaddes topraklara götürecekti.

Hz. Musa, Firavun'un yanına, kendisine verilen peygamberlik görevini ve dinini anlatmak için gittiğinde Hz. Harun sürekli olarak onun yanında ve onun sözcüsü olarak yer almıştı.

Hazreti Musa, farklı zamanlarda, Tur Dağı'na Allah'tan gelen vahiyle almak için gittiğinde de kavminin başına Hz. Harun'u elçi olarak bırakmıştır. İsrail Oğulları kavmi ile Hz. Harun ve Hz. Musa'nın arasında geçen bu diyaloglar tafsılatalı olarak Kur'an'da Tur ve Taha Surelerinde anlatılmaktadır. Nitekim o ayetlerden birinde:

"(Hazreti) Musa kardeşi Harun'a şöyle demişti: "Kavmimin içinde yerimi tut ve onların hallerini düzeltmeye çalış da fesat çıkarılanların yoluna gitme." (Arâf, 142)

Hazreti Musa, Tur'a gittiği zaman, Harun 'aleyhi's-selâm İsrail Oğulları'nın başında bulunmuş ve buzağıya tapanlara: "Siz bu yüzden fitneye düşmüş bulunuyorsunuz. Sizin Rabbiniz, Rahman ve Rahim olan Yüce Allah'tır. Bana uyunuz, benim sözümü dinleyiniz. Samiri gibi bir münafığın sözüne bakmayınız." diyerek onlara etkili öğütler vermişse de, kabul etmediklerinden bir tarafa çekilerek Hazreti Musa'nın dönüşünü beklemiştir.

Bu Samiri hadisesi ise şöyle cereyan etmiştir:

Hz. Musa, Tur Dağı'na Allah'tan ilahi vahiyle almak için gittiğinde, kavminin başına kardeşi Hz. Harun'u koymuştur.

Bu kavim arasında Samiri adında, kuyumculuk işi ile uğraşan biri vardı. Hz. Musa onların yanlarında iken, ona inanmış gibi davranan fakat gerçekte hiçbir şekilde iman etmeyip, putlara inanmakta devam eden biriydi.

Hz. Musa'nın Tur Dağı'na çıkışını fırsat bilen bu kişi, altından büyük bir heykel yaptıırıp, insanları buna inanmaları noktasında ikna etmeye çalışmıştır. Nitekim bu eyleminde başarılı da olmuştur. Zira İsrail Oğulları, Hz. Harun'u dinlememiş ve dikkate almamıştır.

Hz. Harun ise, onları ikna etme sürecinde, İsrail Oğulları bölünüp iki kısma ayrılmaların ve birbirleriyle mücadele etmesinler diye, daha ileriye gitmemiştir.

Hz. Musa, Tur Dağı'ndan döndükten sonra durumu görmüş, Hz. Harun ile de görüşükteden sonra, yapılan buzağıyı kırıp Samiri'yi kovmuştur.

Rivayete göre Hazreti Harun 'aleyhi's-selâm, Hazreti Musa'dan yedi ay önce veya üç sene önce, yüz yirmi üç yaşında olduğu halde Tiyh saharasında ölmüştür. Tur-i Sina civarında "Mürran" dağındaki bir mağarada gömülmüştür. Kabri meşhurdur.

Her ikisine selam olsun, Hazreti Musa ve Hazreti Harun'dan sonra, Hz. Musa'nın halifesi bulunan ve sonradan kendisine peygamberlik verilen Yuşa 'aleyhi's-selâm, İsrail Oğulları'nı alıp çolden çıkarmış ve Kenan ilini Kenanilerden almış, Şam diyarını fethetmiştir.

Yuşa 'aleyhi's-selâm, yirmi sekiz sene kadar İsrail Oğulları'na hakim olup, yüz on yaşında vefat etmiştir.

Kendisinden sonra, on altı kadar daha hakim gelip İsrail Oğulları'na reislik yapmışlardır. Bunların sonucusu "İşmuil" 'aleyhi's-selâm'dır. Bu zamana "Hakimler Devri" denir.

Sonra İsrail Oğulları, kendilerine "Talut" adındaki bir zati, hükümdar tayin ettiler. Bu tarihten sonra da, İsrail Oğulları arasında "Melikler (Krallar) Devri" başlamıştır.

DAVUD ALEYHİSSELAM

Allah'ın peygamberlikle şerefleştirdiği Hazreti Davud'un nesibi Hz. İbrahim'e kadar uzanmaktadır.

Hazreti Davud, Yakub 'aleyhi's-selâm'ın oğlu Yehuda'nın soyundandır. İşmuil 'aleyhi's-selâm'ın vefatından sonra, kendisine peygamberlik verilmiş ve kayınpederi Talut'un ölümünden sonra da İsrail Oğulları'na hükümdar olmuştur.

Hazreti Davud'a verilen "Zebur" adlı kitap, hep öğretlerden, iman esaslarından ve dualardan ibaretti. Şeriata ait hükümleri kapsamıyordu. Yani içeriğinde haram ya da

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

helale dair ahkamlar yer almıyordu. Zebur 150 sureden ibaret olup, nasihat ve öğütlerden ibaret bir kitaptı. İbrani diliyle Ramazan'da nazil olmuştur. Hz. Davud, Musa 'aleyhi's-selâm'ın şeriatı ile amel etmiştir.

Hazreti Davud elbette sıradan bir insan değildi. Allah onu peygamberlik şerefi ile şerefleştirmiştir. Diğer peygamberler gibi o da üstün bir ahlak ve meziyete sahipti. Çok ibadet eder, çok oruç tutardı. Hayatı boyunca bir gün yemek yiyeip bir gün oruç tutmuştur. Günümüzde bilinen Hz. Davud Orucu buradan gelmektedir.

Kuran'da onunla ilgili şöyle buyrulmuştur:

"Şanım hakkı için, biz Davud'a tarafımızdan bir fazilet verdik. Ey dağlar ve kuşlar, Davud ile beraber tesbih edin dedik." (Sebe, 10)

"Gerçekten biz dağları onun emrine bağlı kaldık da, akşam ve kuşluk vakti onunla tesbih ederlerdi." (Sâd, 18)

Davud 'aleyhi's-selâm'ın çok hoş bir sesi vardı. Zebur'u okudukça, dinleyenler pek ruhani zevklere dalarlardı.

Bir mucize olmak üzere, mübarek elleri ile demiri mum gibi yumusatır ve demirden zırh yapardı.

"Ve onun için demiri yumuşattık." (Sebe, 10)

Kendi elinin emeği ile yiyeceğini kazanırdı. Devlet hazinesinden para almak istemezdi.

İnsanlara daima öğütler verir, adaletle hüküm vermeye çalışır dururdu.

Kudüs şehrini fethederek, hükümet merkezi yaptırmıştı. Ummam beldelerini, Haleb'i, Nusaybin'i, Ermenistan'ı ele geçirmiştir.

Kırk sene hükümette bulunduktan sonra, yetmiş yaşında vefat etmiştir.

Bir başka ayette de onun hakkında şöyle denmiştir:

"Kuvvetli kulumuz Davud'u da hatırla. Çünkü o Allah'ın rızasına daima döndü." (Sâd, 17)

Hz. Davud hayatı boyunca, saltanat ve peygamberliği şahsında toplamıştı. Allah onu birçok lutuf ve ihsanlara mazhar kılmıştı.

Ona en büyük ihsan ve ikramlardan biri de, Hz. Süleyman'ın kendisine hediye olarak gönderilmesidir. Zira Hz. Süleyman da kendisi gibi hem peygamber hem de sultan olacaktı.

Rivayetlere göre Hz. Davud, Hz. Musa'nın vefatından yaklaşık 535 sene sonra vefat etmiştir.

O vefat ettiğinde Hz. Süleyman, henüz on iki yaşlarında bulunuyorlardı.

Eğer dünya ebedi kalınacak yer olsaydı, Allahu Teala onu peygamberlerine verirdi. O güzide hak elçileri bile bu köprüden geçmiştir.

Hayat bölüm bölümdür, gençlik ve ihtiyyarlık;

Hakk'a kul oldun ise bir budur bahtiyarlık...

SÜLEYMAN ALEYHİSSELAM

Hazreti Süleyman, Davud 'aleyhi's-selâm'ın oğludur. Onun ölümünden sonra on üç yaşında olarak yerine geçmiş, sonra kendisine peygamberlik de verilmiştir.

Bu bakımdan, babası gibi peygamberlikle hükümet etme görevlerini bir arada toplamıştır.

Hazreti Süleyman'a doğuda ve batıda olan hükümdarlar boyun eğip itaat ederek kıymetli hediyeyle göndermişlerdir.

Yemen Melikesi Belkis dahi, kendisi ile görüşmeye gelmiştir.

Kızıldeniz'de hazırlattığı donanmayı Okyanus sahillerine yollamıştır. Tetmür ve Baalbek şehirlerini ve yedi senede Mescid-i Aksa'yı yaptırmıştır.

Süleyman 'aleyhi's-selâm, bir mucize olmak üzere kuşların dillerini ve maksatlarını anladı.

Onun hükmü insanlara ve cinlere, hatta rüzgarlara geçerdi.

Ahlak ve hikmete dair yazıları vardı. Kırk yıl pek muhteşem bir hüküm sürdürdüktün sonra, elli üç veya altmış yaşında vefat etmiştir.

Hazreti Süleyman'dan sonra İsrail Oğulları iki devlete ayrıldı.

Bunlardan biri "Yahuda" Devleti'dir ki, hükümet merkezi Kudüs şehri idi. Bu devlet, insanlar arasında çok itibar kazanmıştır.

Diğeri de İsrail Devleti idi. İdare merkezi de Nablus ve daha sonra Samire şehri olmuştu.

Bu devletler, sonradan doğru yoldan çıktılar. İsrail Devleti, Asuriler tarafından yok edildi. Yahuda Devleti de, Buhti Nassar'ın saldırısına uğradı. Yahudilerin bir çoğu Babil esaretine düştü.

Daha sonraları İsrail Oğulları, İranlıların, Yunanların ve Romalıların hakimiyetleri altına düşerek, kendi hakimiyetlerini elden çıkardılar.

Buhti Nassar, Kudüs'ü ele geçirdiği zaman Beyt-i Makdis'i yıkmış, Tevrat nüshalarını yakmıştı.

Üzeyr 'aleyhi's-selâm ile Daniyel 'aleyhi's-selâm'ı da diğer İsrail alimleri ile beraber Babil'e götürmüştü. Daha sonra İran'daki Kiyanıyan Hükümeti, Babil'i ele geçirip

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Geldaniye Hükümetini yok edince, İsrail Oğulları esaretten kurtularak vatanlarına dönmüşler ve Beyt-i Makdis'i yeniden inşa etmişlerdi.

Rivayete göre, Hazreti Üzeyr de, Tevrat'ı ezber okuyup yeniden yazdırılmış ve böylece çoktan beri unutulmuş olan Musa Peygamber'in şeriatı meydana çıkmıştır.

* * *

Kur'an-ı Kerim, Hazreti Üzeyr'e dair bilgi vermektedir. Fakat peygamber olup olmadığını açıklamamaktadır. İslam alimlerinden bir kısmına göre, Hazreti Üzeyr bir peygamber değildir, velilerden büyük bir zattır. Önceleri Yahudilerden bazıları, Hazreti Üzeyr için "Allah'ın oğludur" diyerek şirke saplanmışlardır.

Kur'an-ı Kerim'de isimleri anılan Hazreti Zülkarneyn ile Hazreti Lokman'ın peygamberliğinde de ihtilaf vardır.

Zülkarneyn'in adı, bir rivayete göre Mus'ab'dır. İbrahim 'aleyhi's-selâm'ın zamanında yaşadığı rivayet edilir. Dünyanın doğusuna ve batısına gitmiş, Ye'cuc ve Me'cuc denilen bir kabileye karşı bir séd (engel) yapmış, pek büyük başarılar elde etmiştir. Her halde Yunanlıların İskender'inden başkasıdır. Bunun hayatı bizce tamamen bilinmemektedir.

Hazreti Lokman'a gelince, bu da rivayete göre Davud 'aleyhi's-selâm'ın zamanında yaşamış ve ona kavuşmuştur. Salih ve hikmet sahibi bir zattır. Yunus 'aleyhi's-selâm'ın zamanına kadar yaşamış olduğu rivayet edilir. Oğluna olan çok önemli öğütleri Kur'an-ı Kerim'de anılmıştır.

* * *

İLYAS ALEYHİSSELAM

Hazreti İlyas, İsrail Oğulları'na gönderilmiş mübarek bir peygamberdir.

Hazreti Süleyman vefat ettikten bir süre sonra, İsrail Oğulları Yahuda ve İsrail olmak üzere iki devlete ayrılmışlardı.

Yahuda Devleti bazı manevi kaynakların kendilerinde bulunması sebebiyle uzun bir müddet istikametini muhafaza edebilmiştir.

İsrail Devleti ise, Kudüs-ü Şerif, Mescid-i Aksa, Tevrat-ı Şerîf'in devamlı okunması gibi önemli noktalardan mahrum olduğu için, kısa bir zaman içinde Hazreti Musa'nın şeriatinden tamamen uzaklaşmış ve dalalete saplanmışlardır.

İsrail Oğulları, Hazreti Süleyman'dan sonra ayrılda düşmüşler; içlerinden bazıları, Başbek hakiminin yaptırmış olduğu "Ba'l" adındaki bir puta tapmaya başlamışlardır.

İşte Hz. İlyas, İsrail Oğulları'nın Hz. Süleyman'ın şeriatinden koptukları bu sırada Ba'lbek'de doğmuştur.

Hz. İlyas'ın doğumlu, Hz. İsa'nın doğumundan dokuz asır öncesine rastlamaktadır.

Bu kavim, kendilerine Allah tarafından bir lütuf olarak gönderilen peygamber Hazreti İlyas'ın öğütlerini dinlememişler ve bu peygamberi beldelerinden çıkarmışlardır.

Kuran'da Hz. İlyas ile ilgili şu ayet geçmektedir:

"Doğrusu İlyas da gönderilen peygamberlerdendi. O vakit kavmine şöyle demişti: Siz Allah'tan korkmaz mısınız? O en güzel yaratani bırakıp Baal isimli puta mı tâpiyorsunuz?" (Sâffât, 123-125)

Hazreti İlyas'ın öğütlerini dinlemeyince pek fena bir kıtlığa tutuldular, yaptıklarına pişman oldular.

İlyas 'aleyhi's-selâm'ı arayıp buldular. Bir süre onun öğütlerini dinlediler.

Bunun üzerine Allah, onların üzerinden bela ve musibet bulutlarını aldı. Yeni den bereket ve nimet verdi.

Fakat bir süre sonra, yine isyana başladılar. Hâk'tan yüz çevirdiler.

Yaşanan bu olaylardan sonra Hz. İlyas çok mahzun olmuştu. Artık onların hidayet ve saadet yoluna gelmeyeceklerine iyice kanaat getirdi ve Allah'a duada bulundu.

- Ey Rabbim beni bu günahkar kavim arasından selamete çıkar...

Allah, Hazreti İlyas'ın duasını kabul ederek, onların yanından ayrılp başka bir yere gitmesine izin vermiştir.

O da, bir yerde kutsal bir şekilde yalnız yaşamayı tercih etmiştir.

Bazı rivayetlerde Hazreti İsa ve Hazreti Hızır gibi Hz. İlyas'ın da hayatı olduğuna dair bazı görüşler vardır.

Zira ayetlerde şöyle geçmektedir:

"Biz ona sonradan gelenler içinde, bir yad bıraktık. Bizden saadet ve selam olsun İlyas'a. Gerçekten biz mümin kullarımızı işte böyle mükafatlandırırız. Doğrusu o mü'min kullarımızdanlı." (Sâffât, 129-132)

ELYESA' ALEYHİSSELAM

Hazreti Elyesa, Ben-i İsrail peygamberlerindendir.

Babasının adı Ahtup'tur. Muhterem annelerinin adı bilinmemektedir. Hz. İsa'dan sekiz asır evvel Ba'lbek'te doğmuşlardır. Kendisine "İhtiyar Hanımın Oğlu" anlamına gelen "İbn-i Acuze" denilmektedir. Hz. İlyas'dan sonra peygamberlik ile görevlendirilmiştir.

Kuran'da iki yerde ismi zikredilmektedir:

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

"İsmail'e, Elyesa'ya, Yunus'a, Lut'a hidayetle peygamberlik ihsan ettik. Hep-sini alemler üzerine üstün kıldık." (En'am Suresi, 86)

Ayette Elyesa 'aleyhi's-selâm, tıpkı Hz. İsmail, Hz. Yunus ve Hz. Lut gibi üstün bir peygamber olarak zikrediliyor. O da tıpkı diğer peygamberler gibi ümmeti için hidayet rehberi kılınmıştır.

Hz. Elyesa kavmini ilahi vahye davet etmiş, onlara sayısız öğüt ve tavsiyelerde bulunmuştur.

Fakat İsrail Oğulları, İlyas 'aleyhi's-selâm'dan sonra bu peygamberin de öğütlerini kabul etmediler.

Olan bu gelişmeler üzerine, Hz. Elyesa kavmine şöyle seslenmiştir:

- Ey kavmim, putperestlikten dönmez ve Allah'a iman etmezseniz, pek yakında üzerinize bir azap gelecektir. Geliniz, iman ediniz..

Netice itibariyle İsrail Oğulları kendilerine gelmediler, ilk atalarından olan Hz. Musa'nın şeriatını bırakarak ve hiçbir şekilde Hz. Elyesa'nın tavsiyelerini dikkate almayarak birbirleri ile uğraştılar.

Sonunda üzerlerine Asuriye Devleti musallat oldu ve hakimiyet kurdu.

Allah bu konu ile alakalı Kur'an'da şöyle buyurmuştur:

"İşte biz, zalimlerden kimini kimine günahları yüzünden böyle musallat ederiz."

Hazreti Elyesa, İsrail Oğulları'nın bu yolsuz hareketlerinden usanarak, hilafeti Zülkifl 'aleyhi's-selâm'a bıraktı ve arkasından da vefat etti.

Rivayetlere göre Hz. Elyesa yüz yirmi veya yüz yirmi yedi sene yaşamıştır.

Kuran'daki ayet şöyle demektedir :

"İsmail'i, Elyesa'yi, Zülkifl'i de an. İşte bütün bunlar hayırlı insanlardı" (Sâd, 48)

(Ulema bu ayetle, peygamberlerin gınahtan masum olduklarına delil getirmişlerdir. Çünkü Allah, hepsinin en hayırlılardan olduğunu söylemiştir. Bu hayrlılık onların fillerine ve sıfatlarına da şamildir.)

ZÜLKİFL ALEYHİSSELAM

Hazreti Zülkifl, muhterem bir peygamberdir. Elyesa hazretlerine halife olduktan sonra peygamberlige kavuşmuştur.

Peygamberlerin her biri kendilerine verilen bu ilahi vazifeleri gerçek bir ciddiyet ile yapmışlar, karşılaştıkları her türlü zorluklara da metanet ile sabır ve sebat göstermişlerdir.

Zülkifl 'aleyhi's-selâm da büyük bir ibadet zevkine sahip biri idi. Allah'tan büyük bir feyz ve nasibe sahip olduğundan kendisine Zülkifl ismi verilmiştir. Kifl, "Nasip" de-

mektir. Zira o, bütün gün oruç tutmayı, bütün gece uyumayın ibadet etmeyi ve insanlar arasında hiç öfkeye kapılmadan adaletle hükmetsmeyi, tevekkül ile adet edinmişti.

Bazlarına göre Hazreti Zülkifl, peygamber değil sadece bir velidir.

Hazreti Zülkifl, kavmini tevhid dinine çağrırmış, kendilerine birçok etkili öğütler vermiştir.

İlahi vahiy ve işaret ile Suriye'ye gelmişler ve Şam'da uzun seneler yaşamışlardır. Şam ve civarında yaşayan insanları tevhid dinine ve Allah yoluna davet etmiştir. Bu beldede Allah, rızık yollarını kendisine açmış, ona çok büyük bir servet ve evlatlar ihsan etmiştir. Şam ahalisi de Hz. Zülkifl'e iman etmişlerdir.

Halkının öğüt ve nasihatlerine teslim olmaları Hz. Zülkifl'in şanını ve onurunu artırılmış ve kavmi için gerçek manası ile bir hakim konumunda bulunmuştur.

Hazreti Zülkifl'in ne zaman öldüğü bilinmemektedir. Bitlis şehri yakınında gömülü bulunduğu rivayet edilir. Şam ve başka yerlerde makamı vardır.

YUNUS ALEYHİSSELAM

Hazreti Yunus, İsrail Oğulları'ndan gelen mübarek bir peygamberdir. Annesine nisbetle "Yunus İbni Metta" diye anılır.

Asuriye Devleti'nin hükümet merkezi olan bugünkü Musul şehrinin karşısında harabesi görünen "Ninova" halkına peygamber gönderilmiştir.

Putlara tapmakta olan Ninova halkı, Hazreti Yunus'un otuz üç sene devam eden öğretlerini dinlemediler. Hazreti Yunus da Allah tarafından kendisine izin verilmeden Ninova'yı terk etti. Dicle kenarına gitti. Bir gemiye binerek bir tarafa gitmek istedî. Fakat gemi yürümedi.

İçinde bulunanlar: "Aramızda bir suçlu var" demeye ve suçluyu bulmak için kura atmaya başladilar. Hazreti Yunus, "O suçlu kul benim. Rabbimden izin almadan kavmimi bırakıyorum." diyerek kendisini suya attı. Hemen büyük bir balık tarafından yutuldu. Bereket versin ki, hemen tevbe ve istifâfa başlamış oldu. "Lâ ilâhe illâ ente sâhbâneke inni küntü minezzâlimin. = Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni bütün noksantalıklardan tenzih ederim. Hiç şüphesiz ben, böyle yapmakla zalimlerden oldum." diyerek Allah'ı tesbihe devam etti. Bir süre sonra balık kendisini çıkarıp sahile attı.

Yunus 'aleyhi's-selâm'dan sonra Ninova şehrinin korkunç bir kara duman sarmıştı. Oranın halkı hemen Yüce Allah'a yalvararak tevbe ettiler, yaptıklarına pişman oldular. O duman da üzerlerinden açılıp gitti. Başlarına gelecek belalardan kurtulmuş oldular.

Hazreti Yunus tekrar Ninova'ya gelip bir süre daha kutsal görevine devam etmeye çalıştı. Sonra bu şehri bırakarak yalnızlık köşesine çekildi ve orada vefat etti.

Asur Devleti sonradan yıkılmıştır. Şöyled ki: Medya Hükümdarı ile Babil Valisi, Ni-nova şehrini çembere alarak yakıp yıktılar.

Asurilerin son hükümdarı bu duruma çok üzüldü. Ailesi ve halkı ile beraber yaktırıldığı büyük bir ateşin içine atılarak yanıp gittiler. Bu şekilde sona eren Asuri Devleti'nin yerinde Medya ve Geldan devletleri kuruldu.

ZEKERİYYA ALEYHİSSELAM

"Zekeriyya'yı da hatırla. Hani Rabbine, "Rabbim, beni yalnız bırakma. Sen varislerin en hayırlısın." diye dua etmişti." (Enbiyâ, 89)

Hazreti Zekeriyya, Süleyman 'aleyhi's-selâm'ın soyundan gelen, pek büyük bir peygamberdir.

Beytül Makdis'te reis idi. Kendisine peygamberlik ihsan edilmişti.

Yukarıda geçen ayette Hz. Zekeriyya'nın ettiği dua üzerine Allah, onun duasını kabul buyurmuştur.

Hz. Zekeriyya duasında şöyle diyordu:

"Ey Rabbim, beni yalnız bırakma. (Zira kendisinin yaşı oldukça ilerlemiştir, ailesi ve kavmi için kendinden sonra halife olabilecek birisinin olmasını arzu ediyordu.)

Bana ihsan buyurduğun ilim ve hikmete varis olacak erkek evlattan beni mahrum etme. Sen varis olanların en hayırlısın. Herşeyin kudreti Senin elide. Bütün mahlukattan sonra baki kalacak olan Sensin. Eğer son demimde Sen bana varis bulunmaz isen de Sen bana kafisin. Sen benim Mevlamsın."

Nitekim, Hazreti Zekeriyya'nın zevcesi İsha'nın kızkardeşi ve İmrân'ın hanımı olan Hanne, Meryem adında bir kız doğumuştu. Daha önce yapmış olduğu adağa dayanarak, bu kızını Beyt-i Makdis'in hizmetine adamıştı.

Zekeriyya 'aleyhi's-selâm da, bunu alıp teyzesi İsha'nın yanına götürdü. Hz. Meryem teyzesinin yanında büyüğünden sonra, Beytül Makdis'de kendisine özel olarak ayrılan bir odada ibadetle meşgul oluyordu.

Bir gün Zekeriyya 'aleyhi's-selâm, Hz. Meryem'in bulunduğu yere gitti. Hz. Meryem'in yanında çeşit çeşit yiyecekler ve meyveler vardı. Ona sordu:

- Ey Meryem, bunlar sana nerden geldi?

Hz. Meryem dudaklarında tarifsiz bir tebessüm ile:

- Allah tarafından; şüphe yok ki Allah, dileğine hesapsız ihsan eder.

(Âl-i İmrân, 37)

Hz. Meryem'in bu denli saadet ve keremi elde etmesini gören Hz. Zekeriyya, kendisine mahsus olan ibadethanesine yöneldi. Bu ilahi hikmeti anlamaya çalışıyordu. Rabbine dua etmeye başladı.

Duasında halini, durumunu ve kendinden sonra kavmi için bir halife olmasını ne kadar arzu ettiğini anlatıyordu. Diğer yandan da Hz. Meryem'in bu denli ilahi hikmete muhatap olmasını anlamaya çalışıyordu.

Gelişen ve değişen olaylar üzerine, bu pek temiz ve iffetli kız, koca yüzü görmediği halde, Yüce Allah'ın bir kudret ve hikmet eseri olarak gebe kaldı. Hazreti İsa'yı doğurdu.

Hazreti İsa'nınbabasız olarak doğmasından dolayı, Yahudiler şüpheye düştüler. "Babasız çocuk olmaz!" diyorlardı.

Oysaki Adem 'aleyhi's-selâm'ın hem babasız, hem de anasız yaratılmış olduğuna inanıyorlardı.

Hazreti İsa'nın da bir mucize çocuk olduğunu görüp duruyorlardı.

Sonunda Zekeriyya 'aleyhi's-selâm gibi şanı pek yüksek olan bir peygambere iftira ederek, yaşı halinde onu şehid ettiler.

Rivayete göre, Zekeriyya 'aleyhi's-selâm, oğlu Yahya 'aleyhi's-selâm'ın şehid edilişinden sonra şehid edilmiştir.

Hz. Zekeriyya'nın yaşamı içerisinde Allah'a bolca dua ve niyazda bulunduğu ve dualarının karşılığı olarak kendisine Hz. Yahya'nın gönderildiği de Kur'an'da zikredilmiştir:

"Bu sana okuyacağımız ayetler, Rabbinin kulu Zekeriyya'ya olan rahmetini bir anıstır.

O Rabbine gizlice yalvardığı zaman şöyle demişti:

"Ey Rabbim, doğrusu benim kemiğim zayıflayıp gevşedi. Başındaki saçlar bembezay oldu. Ben sana dua etmekten hiçbir zaman mahrum olmadım."
(Meryem, 1-4)

"Hakikatte ben, kendimden sonra yerime gelecek, akrabalarım için endişeye düştüm. Karım da kısırıdır. Bana tarafından bir oğul ihsan et ki bana da mirasçı olsun, Yakub hanedanına da mirasçı olsun. Sen onu rızana kavuştur."
(Meryem, 5-6)

Hz. Zekekeriyya'nın bu nidasına Allah şöyle cevap vermiştir:

"Ey Zekeriyya, gerçekten biz sana bir oğul müjdeliyoruz. Adı Yahya'dır. Bunden önce ona hiçbir adaş yapmadık." (Meryem, 7)

Hz. Zekeriyya, ilerlemiş yaşına ve eşinin de kısır olmasına rağmen Allah tarafından bir çocukla müjdelenmiştir. Adı ise Yahya'dır. Bunu Kur'an bize haber vermektedir. Fakat yukarı da da beyan ettiğimiz gibi, Hz. Zekeriyya kavmi tarafından şehid edilmiştir.

YAHYA ALEYHİSSELAM

Hazreti Yahya, Zekeriyya 'aleyhi's-selâm'ın oğludur.

Hazreti Zekeriyya, yaşı çok ilerlemiş bir çağında iken çocuk sahibi olmuştu. Hz. Yahya, Hz. Zekeriyya'nın duası üzerine Allah'tan kendisine bir mucize olarak verilmiştir. Babası yaşılı iken, annesi İsa'dan doğmuştur.

Daha genç yaşta kendisine peygamberlik ihsan edildi.

Ciddiyet, vakar, akıl, idrak ve hikmet temel kişisel özelliklerindendi.

Henüz çocukluk yaşlarında iken kendisine ilim ve hikmet verilmiştir. Ayette şöyle denmektedir:

"Henüz sabi (çocuk) iken ona hikmet verdik." (Meryem, 12)

"Tarfımızdan ona bir kalp yumuşaklığı ve temizlik verdik. O çok muttaki (takvalı) idi." (Meryem, 13)

"Dünyaya getirildiği günde, öleceği günde, diri olarak (kabrinden) kaldırıldığı günde ona selam olsun." (Meryem, 15)

Rivayete göre Hz. Yahya, Hazreti İsa'dan üç sene veya altı ay önce doğmuştur.

İlk önce Hazreti Musa'nın şeriatı ile amel etmiş, sonra İncil'in Hazreti İsa'ya verilmesi üzerine, İsa 'aleyhi's-selâm'ın şeriatı ile amel etmeye görevlendirilmiştir.

Yahya 'aleyhi's-selâm, Hazreti İsa'nın şeriatı ile amele başladığında, İsrail Oğulları'nın reisi Kral Heredos, kendi kardeşinin kızını almak istemiş, fakat Hazreti Yahya, İsa Peygamber'in şeriatine dayanarak, bu nikahın caiz olamayacağını bildirmiştir. Bu nedenle hırsı kapılan Kral, o masum peygamberi henüz otuzlu yaşlarında iken, başı kesilerek şehid etmiştir. Bu şehid edilişi rivayete göre, Hazreti İsa'nın göge yükseltimesinden bir yıl önce meydana gelmiştir.

Bu cinayeti işleyenler, bunun cezasını çekmiştir. Yurtları harap olmuş, nesilleri kesilip gitmiştir. Ahirette görecekleri azab ise, çok daha kötü olacaktır.

Hazreti Yahya, Kudüs'te Sibtiye isimli mekanda gömülüdür. Mübarek başı ise Suriye - Dimeşk'de, Ümmiye Camii civarındadır.

İSA ALEYHİSSELAM

İsa 'aleyhi's-selâm, Hazreti Meryem'in oğludur. Onun doğuşu büyük mucize olmuştu. Yahudiler bunu anlayamadılar. Kötü zanna düşerek Hazreti Meryem'i cezalandırmak istediler. Fakat Hazreti İsa daha beşikte yatan bir çocuk iken, Yüce Allah'ın kudreti ile konuşmaya başladı:

"Ben, Allah'ın kuluyum, bana kitap verdi, bana peygamberlik verdi. Beni, her nerede bulunursam bulunayım, mübarek kıldı." dedi. Bu mucizeyi gören Yahudiler, Hazreti Meryem'i cezalandırmaktan el çektiler.

Rivayete göre, Hazreti İsa, Beyt-i Makdis'e birkaç kilometre uzaklıkta bulunan "Beyt-i Lahm" köyünde, Aralık ayının yirmi dördüncü rastlayan Çarşamba gecesi doğmuştur.

Hazreti Meryem, kocaya varmamış olan ve melekler kadar temiz ve iffteli bir halde bulunan bir hal içinde yaşarken, sadece Allah'ın kudreti ile İsa'ya gebe kalmıştır. Kur'an-ı Kerim bunu açıkça beyan buyurmaktadır. Bütün müslümanlar bu inancı taşımaktadır. Yüce Allah'ımızın büyük kudretini düşünenler, O'nun nice mucizeler gösterdiğini hatırlayanlar, Hazreti Adem'in anasız-babasız yaratıldığını düşünenler, artık Hazreti İsa'nın bu yaratılışını uzak görmezler. Bunu hiçbir zaman inkar edemezler. Hazreti İsa'nın böyle bir mucize olarak yaratılışını inkar etmek, Kur'an-ı Kerim'in şahidiğini yalanlamak demektir. Bunu ise hiçbir mümin yapamaz; çünkü imandan çıkışmış olur.

Hz. İsa'nın böylebabasız yaratılmış olduğunu inkar etmek, Yüce Allah'ın kudretini hudutlandırmak, Kur'an'ın açık ifadesini değiştirmek, milyonlarca müslümanın asırlardan beri devam eden gerçek inancını bozmak demektir ki, böyle yanlış bir düşündeden Yüce Allah'a sığınırız.

İsa 'aleyhi's-selâm otuz yaşına erince, mübarek İncil'e ve peygamberlik görevine kavuştu. Yahudileri doğru yola çağırıcı, kendilerine güzel öğütler verdi. Onlara büyük mucizeler gösterdi.

Fakat kendisine pek az insan iman etmişti. Onlara "Havariler" denilir. Rivayete göre bunlar on iki kişiden ibaretti.

Hazreti İsa, bir süre annesi ile beraber Ürdün'e bağlı "Nasira" köyünde oturdu. Bundan dolayı kendisine bağlı olanlara "Nasara" ve dinlerine de "Nasraniyet" denilmiştir. Bu böyle rivayet edilmektedir.

Yahudiler nihayet Hazreti İsa'yı öldürmeye karar verdiler. Ona benzettikleri bir adamı tutup Kudüs'te darağacına astılar. İsa 'aleyhi's-selâm ise Allah'ın emri ve kudreti ile göge yükseltildi. Orada melek şekline büründü. Kendisine "Ruhullah" denir. Babasız olarak bir kudret ilhamı ile meydana gelmiş olduğu için bu seçkin ünvana sahip olmuştur.

Nasara'nın inançlarına göre, Hazreti İsa, İskender'in Babil'e üstün gelmesinden üç yüz altmış sene sonra doğmuştur. Hazreti İsa doğduğunda annesi Meryem henüz on üç - on beş veya yirmi yaşında bulunuyordu. Hazreti İsa otuz yaşında peygamber olmuş, doğduğundan otuz iki sene sonra göge kaldırılmıştır. Hazreti Meryem de

bundan sonra altı yıl daha yaşamıştır. Hazreti İsa'yı öldürmek isteyen Yahudiler, sonradan cezalarını çektiler.

Şöyle ki: Romalılar, Kudüs şehrini ele geçirerek Beyt-i Makdis'i yaktılar, kitapları yaktılar. Yahudilerin bir kısmını öldürdüler, bir kısmını da esir ettiler. Bunun sonunda ne gerçek Musevilikten, ne de gerçek İsevilikten eser kalmadı.

Gerçekten Hazreti Musa dini gibi, Hazreti İsa'nın dini de asıl halini yitirmiştir, hiç de yeryüzüne yayılmamıştır.

Şu da bir gerçek ki, Hazreti İsa'nın vasiyeti üzerine Havarilerden bazıları öteye beriye dağılıp Hazreti İsa'nın dinini yaymaya çalıştır. Fakat o zaman dünyadan her tarafı cehalet, küfür ve şirk içinde kalmış bulunuyordu. Yahudilerle putperest olan Romalılar da, Hazreti İsa'ya bağlı olanların azılı düşmanları idiler. İsa dinini kabul edenler, dinlerini gizliyor, gizlice ibadet ediyorlardı. Bundan dolayı Nasraniyet üç yüz sene kadar genişleyemedi. Bu süre içinde de asıl özelliğini yitirmiştir, ilahi bir din olmaktan çıktı.

Yahudiler, Hazreti İsa dinine karşı açık bir düşman kesilmişlerdi. Fakat ne olursa olsun, din duygusu yaratılmışta vardır. Bundan kalpleri büsbütün yoksun bırakacak bir kuvvet yoktur.

Romalılar görünüşte üstün bir durumda iken, Hazreti İsa dinine manen yenildiler. Söndürmek istedikleri bir dini parlatmaya hizmet ettiler. Ancak gerçek bir din yerine, onun adını taşıyan, Hristiyanlık da denilen aslını yitirmiştir ve değiştirilmiş bir din yerleşmiş oldu. Roma İmparatoru Konstantin, Hazreti İsa'nın doğusundan üç yüz on sene sonra, siyasi bir maksada dayanarak Hazreti İsa'ya nisbet edilmiş olan muharref dini kabul etti. Bayraklarına haç işaretü koydu. Yenilen ordusuna güç kazandırmak istedii. Hristiyanlığın yayılması için de birçok gayretler gösterdi. Konstantin, eski Bizans kasabasının bulunduğu yerde Konstantiniye (İstanbul) şehrin kurdu. Hükümet merkezini de Roma'dan buraya nakletmiştir.

Bu tarihe kadar mukaddes İncil'in asıl nüshaları kaybolmuş, İncil adında birçok risaleler ve tarih kitapları yazılmıştı. Bundan dolayı Hristiyanlar arasında pek çok ayrılık vardı.

Konstantin'in emri ile "İznik" şehrinde bir din meclisi toplandı. Bu meclisin binen fazla üyesi vardı. Birçoğu birbirinin dilini anlamıyordu. Yüzlerce risale ve kitaplarından yalnızca dördü, hem de üyelerinin sadece bir kısmı tarafından seçilerek, İncil'de sadece bunlara verildi.

Roma İmparatorluğu daha sonra, doğu ve batı imparatorluğu adıyla ikiye ayrılmıştır. Bu devletler birbirini kıskanıyordu. Nihayet mezhep bakımından da ikiye bördüler. Roma'da Rimpapa'ya bağlı kalanlara "Katolik" denildi. İstanbul Patriği'ne

bağlı kalanlara da "Ortodoks" denildi. Daha sonra, bir de "Protestanlık" ortaya çıkmıştır. Buna göre, bugün Hazreti İsa'ya bağlı olanların başlıca mezhepleri üçtür. Bunların da birtakım dalları vardır.

Sonuç: İsa 'aleyhi's-selâm'ın bildirmiş olduğu "Tevhid" inancına dayanan bir din, sonradan aslini yitirmiş, sekilden şekilde girmiştir. Bu dîne bağlı olanlar, Hazreti İsa'ya ve diğer yaratıklara uluhiyet (tanrılık) makamı vermişler, mabedlerini resim ve haçlarla doldurmuşlar, böylece müşriklerin mabedlerine benzer bir hale getirmiştir.

Milattan itibaren altı asır geçmiş, cihanın her tarafı cehalet ve sapıklık içinde kalmıştı.

Gerek Roma Hükümeti, gerek İran'daki Sasaniyan Devleti, ahlak bozukluğu yüzünden çökmeye yüz tutmuştu.

Bütün milletler arasında dinsizlik ve ahlaksızlık başta geliyordu. Bu bir fetret (boşluk) devri idi.

Artık dünyayı hak ve hakikate çağrırmak, dünyayı düzeltmek için, En Büyük ve En Son Peygamber'in gelmesine ihtiyaç vardı.

Bunun üzerine Yüce Allah, beşeriyyete ihsanda bulunarak, onlara En Büyük Peygamber'i ve Peygamberlerin Sonucusu Hazreti Muhammed Mustafa sallallâhu 'aleyi ve sellem Efendimiz'i gönderdi.

Artık insanlık ufuklarını yeni bir hidayet nuru, o ana kadar görülmemiş bir azamet ve letafetle aydınlatmaya başlamış oldu.

*Hakkan en parlak nuru ortaya çıktı;
Doğu Kur'an güneşi, karanlık gece bitti...*

Hazreti Muhammed Mustafa

(sallallâhü 'aleyhi ve sellem)

Yüce Allah'ın bütün insanlara Son Peygamberi olan Hazreti Muhammed sallallâhü 'aleyhi ve sellem Efendimiz, Arabistan'da Mekke-i Mükerreme şehrinde, miladın 571. yılında dünyayı şerefleştirmiştir.

İslam'ın ilk yayıldığı yer Arabistan'dır. Buraya Ceziretü'l-Arab (Arab Yarımadası) da denir. Burası Asya Kıtاسının güney batısında büyük bir yarımadadır. Hicaz, Yemen, Umman, Hadremut, Necd bölgelerine ayrılır. İşte Mekke-i Mükerreme ile Medine-i Münevver şehirleri, bu araziden olan Hicaz bölgесindedir.

Arabistan'da oturanlar, öteden beri Arab kabileleridir. Bunlar şu dört kısma ayrılmıştır:

1) Arab-ı Baide: Bunlar Arabistan'ın en eski halkıdır. Ad ve Semud kavimleri bunlardandır. Tarihleri bilinmemektedir. Onlar sönüp gitmişlerdir.

2) Arab-ı Arike (Mütearibe): Bunlar, Yemen'de hükümet kurmuş olan Kahtan'a mensupturlar. Kahtan'ın asıl dili, Süryani idi. Bunların evladı, Arab-ı Baide'ye karışlığından, bu Arab-ı Arike türemiş ve Arapça konuşmaya başlamışlardır. Cürhüm kabilesi bunlardandır. Bu Arabların da nesilleri kesilip gitmişlerdir.

3) Arab-ı Müstaribe: Bunlar, İsmail 'aleyhi's-selâm'a mensupturlar. Hazreti İsmail'in evladı, Arab-ı Arike arasına karışmış olduğundan, bu Arab-ı Müstaribe meydana gelmiştir. Hazreti İsmail'in asıl dili İbrani iken, Cürhüm kabilesi arasında yaşamakla Arapça konuşmuş ve bu dili evladına iletmıştır.

Arab-ı Müstaribe, birçok kabilelere ayrılmıştır. Hz. Peygamberimiz'in zamanında Arabistan halkı da bu Arab-ı Müstaribe'den ibaretti. Bu kabilelerin en seçkini Kureyş Kabilesi'dir.

4) Arab-ı Müsta'cime: Bunlar, İslamiyet'in ortaya çıkışından sonra, İslamiyet'i kabul edip Araplaşmış olan kavimlerdir. Suriye, Irak, Mısır ve Mağrib halkı bunlardandır. Bunlar da kendi dillerini bırakarak Arapça konuşmaya başlamışlardır.

PEYGAMBERİMİZ'İN MÜBAREK NESEPLERİ

Resûl-ü Ekrem sallallâhü 'aleyhi ve sellem Efendimiz, Kureyş kabilesindendir. Haşim ailesinden gelmiştir. Muhterem babasının adı Abdullah, dedesinin adı Abdülmüttalib ve annesinin adı "Amine"dir.

Peygamber Efendimiz'in baba tarafından mübarek nesepleri (soyları) şöyledir:

Hazreti Muhammed sallallâhu 'aleyhi ve sellem İbni Abdullah, İbni Abdulmuttalib, Haşim, Abdi Menaf, Kusey, Hakim, Mürre, Kâ'b, Lüey, Galib, Fîhr, Malik, Nadir, Kînane, Hüzeyme, Müdrike, İlyas, Mudar, Nizar, Mead, Adnan. Adnan da İsmail 'aleyhi's-selâm'ın oğlu "Kiyzar"ın neslindendir. Adlarını yazdığımız bu zatlardan her birinin evladı birçok kabilelere ayrılmıştır. Malik'in oğlu Fîhr'in evladından da Kureyş kabilesi meydana gelmiştir.

Peygamber Efendimizin anne tarafından yüksek nesepleri de şöyledir:

Hazreti Muhammed sallallâhu 'aleyhi ve sellem İbni Amine, binti Vehb, İbni Abdi Menaf, İbni Zühre, İbni Hakim.

Buna göre, Peygamber Efendimizin babası tarafından mübarek nesepleriyle ana tarafından nesepleri Mürre oğlu Hakim'de birleşiyor.

Kureyş kabilesiinin reisi bulunan Abdulmuttalib, hem Peygamber Efendimizin dedesi hem de Kâbe'nin Mütevellisi idi (Kâbe'nin idare ve ihtiyaçlarını görüyordu). Bunun Ebû Tâlib, Ebû Leheb, Haris, Zübeyr, Hamza, Abbas, Abdullah ve diğerleri olmak üzere on üç oğlu vardı.

Fakat bunlardan en ziyade Abdullah'ı severdi. Çünkü onda başka bir güzellik, başka bir nuraniyet vardı.

Abdulmuttalib bu sevgili oğluna Beni Zühre Reisi Vehb'in kızı olan ve Kureyş kızları içinde her yönden seçkin bulunan Hazreti Amine'yi nikahlandı. İşte bu iki kutsal varlıktan Peygamber Efendimiz dünyaya şeref vermiştir.

Abdullah Hazretleri, Peygamber Efendimizin doğusundan iki ay önce bir tıcart kaflesi ile Medine-i Münevvere'ye gidip orada vefat etti. O zaman yirmi beş yaşındaydı. Böylece Peygamber Efendimiz yetim kalmıştı.

HAZRETİ PEYGAMBER'İN ÇOCUKLUĞU VE İLK EVLENMELERİ

Peygamber Efendimiz'in çocukluk çağrı, pek kutsal bir halde geçti. Daha doğar doğmaz birtakım mucizeler belirmiş, kavim ve kabilesi arasında bir bolluk ve bereket meydana gelmişti. Kâbe-i Muazzama içinde bulunan müşriklere ait putlar, yüzüstü yere düşmüş, ateşe tapanların ateşleri sönmüş, acayıp rüyalar görülmüştü.

Peygamber Efendimiz'in dedeleri arasında evlattan evlada geçen bir nur vardı. Bu nur sonunda Peygamber Efendimiz'e geçti ve Onun mübarek yüzünde parlamaya başladı.

Mekke-i Mükkerreme halkı, yeni doğan çocukları, havası hoş olan yerlerde yaşayan ve dilleri pek açık olan aşiretlerden birer süt anneye verirlerdi.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Hazreti Muhammed'i de, Beni Sa'd kabilesinden Haris'in hanımı Halime'ye verdiler. Halime, bu meleklerden daha güzel ve daha pak olan çocuğu bağrına bastı, yurduna alıp götürdü. Onu dört yıl besledi. Bu süre içinde Hazreti Muhammed'de gördüğü üstün hallere ve yurdunda beliren berekete nihayet yoktu. Artık onu getirip annesi Amine'ye teslim etti. Hazreti Amine de bu masum yavrusunu alıp dayı çocukları bulunan Neccar oğullarını ziyaret için Medine-i Münevvere'ye götürdü. Bir süre orada kaldılar. Sonra Mekke'ye dönerken Hazreti Amine, Ebva denilen yerde daha yirmi yaşında iken vefat etti. Peygamber Efendimiz henüz altı yaşında iken annesini de kaybederek öksüz kalmış oldu. Ümmü Eymen adındaki dadısı, kendisini alıp Mekke'ye getirdi ve dedesi Abdulmuttalib'e teslim etti.

İki yıl sonra da Abdulmuttalib vefat etti. Ondan sonra Peygamber Efendimiz, amcası Ebu Talib'in yanında kaldı.

Ebu Talib, kardeşinin oğlu Hazreti Muhammed'i pek çok sever, pek ziyade korurdu. Ebu Talib bazen ticaret için kafile ile Şam tarafına gidiyordu. Henüz on iki yaşında bulunan Hazreti Muhammed'i de beraber götürdü. Busra denilen yere kadar gittiler. Alış-verisi bitirip birkaç gün sonra geri döndüler. Peygamber Efendimiz on yedi yaşında iken de, diğer amcası Zübeyr ile Yemen'e gidip az sonra dönmüşlerdi.

Hazreti Peygamber Efendimiz artık Kureş arasında büyük bir şeref ve şan sahibi olmuştu. Kendisine Muhammedü'l-Emin deniliyordu. Kureş kabilesinin pek şerefli ailesinden Huveylid kızı Hadice adında çok muhterem ve zengin bir hanım vardı. Daha genç iken dul kalmıştı. Bazı adamlara sermaye vererek ticaret yaptıryordu. Peygamber Efendimiz'e de sermaye verdi. Kölesi Meysere'yi de beraberine verip Şam tarafına gitmelerini istedi. Peygamber Efendimiz bu teklifi kabul ederek Busra'ya kadar gitti. Orada işlerini görüp birkaç gün içinde geri döndüler.

İşte Peygamber Efendimiz'in gençliğindeki seyahatleri bundan ibarettir. Bu seyahatler süresince kendisinden bazı mucizeler olmuş, kendisinin büyülüüğünü bazı kimseler görüp anlamışlardı. Fakat yazdığımız gibi, bu yolculuklar uzun bir zaman devam etmediği için, Peygamber Efendimiz birtakım şahıslarla görüşme imkanını bulamamıştı.

Peygamber Efendimiz henüz yirmi beş yaşında idi. Hazreti Hatice de, kırk yaşını geçmişti. Pek yüksek bir ruha sahip olan ve çok şerefli bir aileye mensup bulunan Hazreti Hatice, Peygamber Efendimiz'in muhterem zevcesi olmak şerefine her yönden layıktı. Onun için Peygamber Efendimiz, Hazreti Hatice ile evlenmiş, o mübarek annemiz de ilk zevcesi olmak şerefine kavuşmuştur.

Peygamber Efendimiz'in azatlı cariyesi Hazreti Mariye'den doğan İbrahim adındaki oğlundan başka, bütün erkek ve kız evladı Haticetü'l-Kübra validemizden

dünyaya gelmiştir. Önce Kasım adındaki oğlu doğmuş, bunun üzerine Hazreti Peygamber'e künye olarak Ebû'l-Kâsim (Kâsim'ın Babası) denilmiştir. Sonra oğlu Abdullah ile Zeyneb, Rukiye, Ümmü Gülsüm ve Fatimatü'z-Zehra adındaki kızları dünyaya gelmiştir. Kasım, İbrahim ve Abdullah Hazretleri daha çocuk iken vefat etmişlerdir. Peygamber Efendimiz'den sonra yalnız Hz. Fatma kaldı. O da altı ay geçmeden Peygamber Efendimiz'den sonra vefat etmiştir; böylece iki oğlu Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin öksüz kalmıştır. Yüce Allah hepsinden razı olsun.

PEYGAMBER EFENDİMİZİN ALLAH'IN VAHYİNE VE ELÇİLİĞİNE KAVUŞMASI

Hazreti Muhammed sallallâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz, çocukluğundan beri üstün bir fazilet ve çok güzel bir ahlak içinde yaşamıştı.

Kavminin cahilce yaptıkları işlerden ve âdetlerden tamamen uzaktı.

Kimseden bir şey okumamış, bir şey yazmamıştı. Kimse ile dini konulara ait bir şey konuşmamıştı.

Onun üzerinde kimsenin hocalık hakkı olamazdı. O, bütün cihanın en büyük hocası ve en yüksek mürşidi olmaya adaydı.

Onu Yüce Allah bir mucize olarak yaratmıştı. Onun kalbine bütün ilim ve hikmetleri doğrudan doğruya Cenab-ı Hak bırakacaktı.

O, tam bir masumiyet içinde kırk yaşına yaklaşmıştı. O sırada mübarek gözlerine melekler görünür, "Yâ Muhammed!" diye ortalıktan seslenilirdi. Kendisine taşlardan ve ağaçlardan selam sesleri gelirdi.

Akı, zekası, maddi-manevi sağlığı üstün bir şekilde mükemmel oldu.

Hazreti Muhammed sallallâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz tam kırk yaşına girince, peygamberlik şerefine kavuştu.

Şöyle ki: Peygamber Efendimiz, Mekke halkından bazı büyüklerin âdetleri üzere kırk yaşlarına yakın yılda bir ay kadar gider, Hira Dağı'nda bir mağarada bekleyip Yüce Allah'ın kudret ve azametini düşünür, oradan geçen yolculara yiyecek ve içecek verirdi.

Tam kırk yaşına girince, önce altı ay kadar rüyasında gördüğü şeyler sabah aydınlığı gibi açık olarak meydana çıkmaya başladı. Bu, Peygamberliğin bir başlangıcı idi. Yüce Allah'ın vahiy suretiyle vereceği hükümleri ve indireceği Kur'an ayetlerini kavrayabilmesi için bir alıştırma demekti.

Bu altı aydan sonra, yine Hira'da iken bir gün Melek Cibrîl-i Emin geldi. "İkra" Sûresinin ilk ayetlerini getirdi. Kendisini peygamberlikle müjdeledi.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Peygamber Efendimiz, Kur'an-ı Kerim'in inmeye başlaması suretiyle tecelli eden ilahi vahyin dehşetinden titremiş, kim bilir ne büyük manevi haz ve heyecan içinde kalmıştı.

Hemen muhterem zevcesi Hz. Hatice'nin yanına giderek durumu anlatmış, böylesce peygamberlige kavuştuğu gerçekleştirmiştir.

Bundan sonra bir süre İlahi vahiy kesildi. Kur'an-ı Kerim'in ayetleri inmedi. Çok şiddetli olan Allah'ın vahyine güç kazanabilmek için ve tam bir istek kazanmak için böyle bir süre beklemeye gerek vardı. Bundan sonra tekrar Cibril-i Emin göründü. Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini getirmeye başladı. Peygamber Efendimiz de, gerek kendi kavmini ve gerekse diğer bütün insanları hak dine (İslam'a) çağrımaya görevlendirilmiş oldu.

Peygamber Efendimiz'in Allah tarafından aldığı görev Nübüvvet, Risalet denildiği gibi, Bi'set ve Meb'usiyet de denir. Onun için Hazreti Muhammed sallallâhu 'alehi ve sellem, Yüce Allah'ın bir Nebisidir, bir Resûlüdür, bir Mebusudur (Elçisi ve Peygamberidir). O bütün peygamberlerin sonuncusu ve en faziletlidir.

Peygamber Efendimiz'e Allah tarafından Kur'an ayetlerinin gelmesine "Nüzul-i Kur'an" denir. Bu ayetleri Cibril-i Emin'in getirmesine "İnzal, Tenzil", Kur'an-ı Kerim'e de "Kitab-ı Münzel" denilmektedir.

İSLAM'IN ÇIKIŞINDA ARABİSTAN'IN DİNİ VE İÇTİMAİ DURUMU

Peygamber Efendimiz'in doğduğu ve daha sonra peygamberlige kavuşmakla İslam dinini her tarafa yaymaya başladığı zaman, bütün dünya gibi Arabistan da büyük bir cehalet ve sapıklık içinde bulunuyordu.

Araplar o zaman değişik batıl din ve mezheplere bağlı idiler. Birçoğu yıldızlara, ağaçlara, taşlara ve heykellere tapmaktaydı. Hepsi de cahil idi. Aralarında okur-yazar kimseler çok azdı. Medeniyetten yoksundular. Dağınık bir halde yaşırlardı. Bazı kabileler yeni doğan kız çocuklarını diri diri toprağa gömer de bundan acı bile duymazlardı.

Arabistan, önceleri böyle açıkçı bir cehalet ve gaflet içinde yaşamakla beraber, Bedevilik sayesinde asıl geleneklerini bir dereceye kadar koruyabilmişlerdi. Yaratılış bakımından zeki ve cesur idiler. Misafire hürmet eder, emaneti gözetirlerdi. Yalan söylemekten kaçınırlardı. Özellikle aralarında güzel söz söylemek ve şiir okumak sanatı ileri bir düzeyde idi. Çok şairler ortaya çıkmış, pek parlak kaside ve manzumeler söylemiş ve yazılmıştı. Artık bunlar da, bütün insanlık âlemi gibi, İlahi bir dine muhtaçtılar. Gerçek bir din sayesinde yüksek ve temiz bir ha-

yata kavuşmaya muhtaç idiler. Yüce Allah onlara lütfetti, İslam dini sayesinde bu ihtiyaçtan kurtuldular.

Cihanda misli görülmemiş bir yükselişe kavuştular. Az bir zaman içinde dün-yanın doğusuna ve batısına hakim kesilerek bütün beseriyeti uyandırmaya çalış-tılar.

Hak ve hakikati, fazilet ve medeniyeti öğretmeye koyuldular ve başarı sağla-dılar. İslamiyet'in yüksek esaslarına ve prensiplerine sarıldıkça yükselişten yükse-lişe, başarıdan başarıya kavuştular.

İSLAMIYET'İ İLK KABUL EDENLER

Resûl-i Ekrem Efendimiz kendisine peygamberlik gelince, ilk önce çevresinde bulunan bazı kişileri özel şekilde İslam dinine çağrırdı.

Bu daveti ilk önce Hazreti Hatice validemiz kabul edip İslamiyet şerefine ka-vuştı. Sonra Kureyş'in büyüklerinden olan Hz. Ebu Bekir ile Peygamberimiz'in azad-lısı Hz. Zeyd İbni Harise ve Peygamberimiz'in amcası Ebu Talib'in oğlu olan 9-10 yaşlarındaki Hazreti Ali kerremallâhu vechehu İslâm'ı kabul etmişlerdi.

Az sonra da Hazreti Ebu Bekir'in delaleti ile Osman İbni Affan, Abdurrahman İbni Avf, Sa'd İbni Ebu Vakkas, Zübeyr İbni Avvam, Talha İbni Ubeydullah hazret-leri İslamiyet ile şerefrendiler.

Peygamber Efendimiz, daha sonra insanları açıkça dine çağrımaya başladı.

Herkese Yüce Allah'ın birliğini, varlığını ve büyülüüğünü anlatarak, O'ndan başka hiçbir şeye tapılmamasını söyledi.

Bunun üzerine gerçeği anlayanlar müslüman olmaya can atıyorlardı. Cehalet-ten kurtulup mutluluğa eriyorlardı.

Bir süre sonra Peygamberimiz'in amcalarından Hazreti Hamza, İslamiyet'i kabul etti. Bundan az sonra da Ömer İbni Hattab müslüman olarak İslam dininin ya-yılmasına çalıştı. Artık müslümanların sayısı günden güne artıyordu.

Peygamber Efendimiz'i görüp de ona iman edenlere, çoğul olarak Sahabe ve Ashab denir, tekili "Sahabi"dir; bu şerefe kavuşan hanımlara da "Sahabiyyat" de-nir, tekili "Sahabiyye"dir.

Ashab-ı Kiram'ın en büyüklerinden Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali Hazretle-ri "Hulefa-i Raşidin, Çaryar-i Güzin" denir, bunlar Hazreti Peygamber'den sonra sırasıyla halifelik makamına geçmişlerdir. İslam dinine pek çok hizmetler etmiş-lerdir. Bu dört sahabi ile Abdurrahman İbni Avf, Sa'd İbni Vakkas, Zübeyr İbni Av-vam, Talha İbni Ubeydullah, Said İbni Zeyd, Ebu Ubeyde İbni Cerrah Hazretlerine

de Aşere-i Mübeşere (Cennet'le Müjdelenen On Kişi) denir ki, bunlar Hazreti Peygamber tarafından Cennet ile müjdelenmişlerdir.

Peygamber Efendimiz'i görüp de oña iman edenlerin hepsi de mübarek, muaddes, her yönden saygıdeğerdirler. Onların değer ve şerefleri diğer bütün müslümanlardan daha yüksektir. Bu da Peygamber Efendimiz'e kavuşma şerefine erişmelerinin ve İslam dinine ilk hizmet etmenin bir neticesi, bir mükafatıdır.

Onun için biz o yüksek zatların hepsine istisnásız hürmet ve sevgi besleriz. Onların arasında meydana gelmiş bazı olaylar, birer içtihada ve hikmete dayandığından biz o olayları kurcalamayız. O olaylardan dolayı hiçbirine dil uzatamayız. Hz. Peygamber'in ve diğer din büyüklerinin bizlere emir ve öğretleri de bu şekildedir.

Allah'a hamd olsun ki, Sünnet Ehlinden olan bütün müslümanlar bu şekilde hareket eder, bütün Ashab-ı Kiram'ı "radıyallahu anhüm = Allah onlardan razi olsun" diyerek hayır dua ile anarlar. Yüce Allah Hazretleri bütün Ashab-ı Kiram'dan razi olsun, âmin...

İLK MÜSLÜMANLARIN ÇEKTİKLERİ EZİYETLER, HABEŞİSTAN'A HİCRETLERİ VE ÇEMBER İÇİNDE KALMALARI

Peygamber Efendimiz'i doğrulayıp İslam dinini kabul eden Ashab-ı Kiram'dan birçokları, bu uğurda pek çok eziyetler çekmiş, birçok maddi mahrumiyetlere katlanmış, dinleri uğrunda mallarını ve canlarını vermişlerdir. Peygamber Efendimiz dahi birçok eziyetlere uğramış, hiçbir peygamberin görmediği eza ve cefaya uğraşarak bunlara sabretmiş ve metanet göstermiştir. Yüksek peygamberlik görevini en üstün bir şekilde çalışarak yerine getirmiştir.

Kölelerden ilk önce müslüman olan "Bilâl-i Habeşi" idi. Bu zat müslüman olunca, görümediği eziyet kalmamıştır. Müşrikler bu muhterem zatın boynuna ip takmışlar ve onu çocukların eline vererek sokaklarda ve kızgın kumların üzerinde dolandırmışlardır. Onu bayiltincaya kadar dövmeye devam etmişlerdir. Fakat Hazreti Bilâl: "Allah birdir, Allah birdir" diyerek dininde direniyor, bu eziyetlere katlanıyordu. Sonra onu Ebu Bekir Hazretleri satın alarak azad etmiştir. Dinindeki sebat ve metanetinin mükafatıdır ki, onun mübarek ismi asırlardan beri bütün İslam ümmeti tarafından saygı ile anılıp durmaktadır. (Allah ondan razi olsun.)

İslamiyet'i kabul edenlerden bir kısmı da, gördükleri eziyet yüzünden vatanlarını terk ederek Habeşistan'a hicrete mecbur kalmışlardır.

Şöyle ki: Bunlardan ilk defa 11 erkek ile 4 kadın, sonra 82 erkek ile 20 kadın hicret etmiştir. Peygamberimiz'in muhterem kızı Hz. Rukiye ile kocası Hazreti Osman da bu ilk hicret edenlerdendir.

Habeşistan hükümdarı olan Necası bu muhacirlere çok hürmet etmiş, onlara yer göstermiş ve sonra da İslamiyet'i kabul etmişti.

Peygamberimiz'e elçilik görevi verildiğinin yedinci senesi olmuştu. Mekke'deki müşrikler, Müslümanların günden güne artmakta olduğunu ve güçlendiklerini görerek onlara bir kat daha şiddet kullanmaya başladilar. Peygamber Efendimiz'in mensup olduğu Ben-i Haşim (Haşim Oğulları) ile alışverişe kesmiş, onlara yararlı olan şeyleri engellemeye karar vermişlerdi. Onların yoksulluk içinde yaşamaları için kendileriyle her türlü ilgiyi kesmek hususunda bir sözleşme yazıp Kâbe'nin bir duvarına asmışlardı.

Artık Haşim Oğulları'ndan gerek müslüman ve gerekse müslüman olmayanlar, "Şib-i Ebu Talib" denilen bir mahallede çember altına alınmış duruma sokulmuşlardı. Son derece sıkıntı içinde vakit geçiriyorlardı. Diğer müslümanlar da gelip bu mahallede toplanmışlardı. Fakat bu sözleşmenin başındaki "**Bismikallahümme (Allah'ımızın adı ile)**" yazısından başka bütün yazılarını güvelerin yemiş olduğunu, Peygamber Efendimiz bir mucize olarak haber vermişti. Onlar gidip baktılar, bu gerçeği anlayınca biraz utandılar. Böylece müşrikler Haşim Oğulları'na karşı olan sözleşmelerini bozdular. Haşim Oğulları da diğer müslümanlar gibi, bu çemberden kurtulup biraz nefes aldılar.

EBU TALİB İLE HZ. HATİCE'NİN VEFATLARI

Amcası Ebu Talib, Peygamberimiz'i çok sever, pek ziyade korurdu. Efendimiz'in pek muhterem ve pek doğru sözlü bir zat olduğunu bilirdi. Fakat kavminin dedikodusundan çekinerek görünüşte iman etmiş değildi. Kalben iman etmiş olduğu kendisine isnat edilen bazı şirlerinden anlaşılmaktadır. Gerçeği ancak Yüce Allah bilir. Seksen yaşında olduğu halde, risaletin onuncu yılında vefat etmiştir.

Ebu Talib ölümüne yakın bir zamanda Kureyş büyüklerini yanına çağırarak onlara şöyle bir öğüt vermiş: "Ey Arab'ın seçkinleri! Kimsesizlere sevgi, fakirlere yardım ediniz. Namus ve fazileti gözetiniz. Daima birlik ve beraberlik içinde hareket ediniz. Özellikle Muhammedü'l-Emin'e itaat edip Onu gözetiniz. İyi biliniz ki, Hazreti Muhammed her sözünde doğrudur. O, Allah'ın hidayetine, başarısına kavuşmuştur. Bütün Kureyş oymakları ve bütün çevre insanları Onun emrine boyun eğecek, Onun çağrısına koşacaktır. Eğer daha yaşayacak olsaydım, her türlü zorluklara katlanarak Ona yardıma devam ederdim."

Ebu Talib'den üç gün sonra da "**Hadiceü'l-Kübra**" validemiz vefat etmiştir. Bunların ölümleri Peygamber Efendimiz'i çok duygulandırmıştı. Peygamber Efendimiz, Hazreti Hatice'den çok memnundu. Onun üzerine başkası ile evlenmemiştir.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Onun için şöyle buyurmuştur: "Bana ondan daha hayırlı bir zevce nasip olmadı. Beni kimseler doğrulamadığı bir zamanda o doğruladı. Benden herkes malını esirgerken o, mallarını bana harcadı. Benim dünyada bir dostumvardı; o da Hatice idi."

Peygamber Efendimiz, Hazreti Hatice'nin vefatından sonra Zem'a'nın kızı "Sevde" validemizle, Hazreti Ebu Bekir'in kızı "Aişe-i Sıddıka" validemizle, daha sonra Hazreti Ömer'in kızı "Hafsa" validemizle, Hazreti Ebu Süfyan'ın kızı "Ümmü Habibe" validemizle evlenmiştir. Yüce Allah hepsinden razı olsun.

PEYGAMBERİMİZ'İN KABİLELERİ DİNE DAVETİ VE AKABE BEYATI

Mekke'deki müşrikler, Ebu Talib'in öğütlerini dinlemediler. Onun ölümünden sonra Hazreti Peygamber'e daha ziyade düşmanlık ettiler. Eziyet etmeye kalkıştılar.

Peygamber Efendimiz de azadlısı olan Hz. Zeyd ile beraber Mekke'den çırıp Taif'e gitti. Önce civarda bulunan "Bakr ibni Vail" kabilesi ile "Kahtan" kabilelerinden birini dine davet etti; fakat bunlar daveti kabul etmediler. Sonra Taif'e vardılar. Orada "Ben-i Sakîf" kabilesini dine çağrırdı; onlar da kabul etmediler, uygunsuz sözler söylediler. Hazreti Peygamber, Mekke'ye döndü.

Mekke'ye bir konaklık mesafede bulunan Batn-ı Nahle vadisine gelince, bir gece orada kalıp ibadetle meşgul oldu. "Er-Rahman" Sûresini okurken, cinlerden bir bölüm gelip okunan ayetleri dinlediler ve Peygamber Efendimiz'e iman ettiler. Duyduklarını gidip diğer cinslere de anlattılar. Bu bir gerçektir. Bunu Kur'an-ı Kerim bildirmektedir.

Peygamber Efendimiz yalnız insanlara değil, cinslere de peygamber gönderilmiş bulunmaktadır. Bunun içindir ki, kendisine Resûlü's-Sakaleyn (İnsanların ve Cinlerin Peygamberi) denilmiştir. Meleklerde peygamber olarak gönderilmiş bulunduğu söyleyenler vardır. Gerçek şu ki, Onun varlığı bütün âlemler ve yaratıklar için Allah tarafından bir rahmet olmuştur.

Peygamber Efendimiz, Taif'ten Mekke'ye döñünce, yine her türlü eziyetlere katlanarak halkın İslâm dinine çağrırmaya devam etti. Her sene hac mevsiminde civardan Mekke'ye gelen ve "Suk-ı Uruz" denilen panayırda toplanan kabilelerle görüşüp onları İslâm dinine çağrıryordu. Bunlardan bir kısmı daveti kabul ederek müslüman olmuş ve böylece İslamiyet yavaşça Arab Yarımadası'na yayılmaya başlamıştı.

Mekke müşrikleri de, bu yayılmanın önüne geçmek istiyorlardı. Peygamberimize iftira ediyor, ona şair, kahin, mecnun, sahir (büyüğü) demek küstahlığında bulunuyorlardı.

Ne gariptir ki, içlerinden "Velid ibni Mugire" gibi cin fikirli adamlar, Hazreti Peygamber için söyle diyorlardı:

"Biz Muhammed'e sallallâhu 'aleyhi ve sellem nasıl kahin diyebiliriz ki, onun sözleri asla kahinin sözlerine benzemiyor. Biz ona nasıl mecnun diyelim ki, onda asla cinctet alameti yoktur. Biz ona şair de diyemeyiz; çünkü biz şiirin bütün kısımlarını biliriz. Onun sözleri bunlardan hiçbirine benzemiyor. Ona büyüğü veya sihirbaz da diyemeyiz; çünkü o ne okuyup üflüyor, ne düğüm bağlıyor, onun neresi sihirbaz'a benziyor? Doğrusu bu dediklerimizin hiçbirini ona yakışmıyor."

Birtakım hayırsız kimseler, Hz. Peygamber'de görülen ilahi nurları ve olgunluk hallerini anlayamayıp Ondan yararlanamadıkları gibi, başkalarının da yararlanmasına engel oluyorlardı. Fakat zavallilar bilmiyorlardı ki, Yüce Allah'ın gündeşini hiç kimse perdeleyemez.

Allah'ın nurunu kimse söndüremez. Böyle tehlikeli hareketlerde bulunanlar ve kötü kuruntu taşıyanlar yıkılıp giderler. Allah'ın nuru yine anlayış sahibi müminlerin gönlünü aydınlatmaya devam edip gider. Dünya tarihi buna şahittir.

Peygamberliğin on birinci yılı idi. Peygamber Efendimiz yine hac mevsiminde kabileleri dine davet ediyordu. Medine halkından ve Hazrec Kabilesi'nden bir topluluğa "Akabe" denilen tepede rastgeldi. Kendilerine İslam dinini anlattı. Kalbleri duygulandıran ve aklı düşünmeye götüren Kur'an-ı Kerim ayetlerinden bir miktar okudu. O muhterem topluluk da, İslamiyet'in ne yüksek bir din olduğunu anlayarak Allah'ın Peygamberi'ni doğruladılar ve iman ettiler. Bir yıl sonra bunlardan beş kişi ile yine Medine halkından diğer yedi kişi gelip Akabe isimli yerde Hazreti Peygamber ile görüşüştüler. "Bundan sonra Yüce Allah'a ortak koşmayacaklarına, hırsızlık ve zina etmeyeceklerine, hiç kimseye iftirada bulunmayacağına, kız çocuklarını öldürmeyeceklerine" dair Hazreti Peygamber'e söz verip, and içtiler. İşte bu şekilde yapılan sözleşmeye (anda) Birinci Akabe Beyati denir. Birinci Akabe Beyati'nı yapan Ashab-ı Kiram, Medine'ye döndüler, orada İslamiyet'i yaymaya başladılar.

Peygamberliğin on üçüncü yılında, Medine'deki Evs ve Hazrec kabilelerinden yetmiş üç erkek ile iki hanım yeniden geldiler. Ebu Eyyüb El-Ensari de bunların arasında idi. Peygamber Efendimiz ile Akabe denilen yerde buluşular ve İslamiyet'i kabul ettiler. Ayrıca Peygamberimiz'i Medine'ye davet ettiler. Medine'ye şeref verdikleri zaman da kendisini canları gibi koruyacaklarını ve emirlerine uyacaklarını, Müslümanların fakirlerine ve zayıflarına yardım edeceklerini yemin ederek kabullendiler ve buna söz verdiler. İşte bununla İkinci Akabe Beyati meydana gelmiştir.

AY'IN BÖLÜNMESİ VE MİRAC MUCİZELERİ

Ay'ın iki parçaya ayrılması, peygamberliğin sekizinci yılında olmuştur. Şöyle ki: Müşriklerden bir kısmı kimseler, mehtaplı bir gecede, Ay'ın ikiye ayrılmış sona birleşmesini Peygamber Efendimiz'den istediler. Böyle bir mucize gösterilmekçe, iman etmeyeceklerini söylediler. Hazreti Peygamber de Yüce Allah'a dua etti.

Ay da Yüce Allah'ın kudreti ile iki parçaya ayrıldı. Bir parçası Nur (Hira) Dağı'nın bir tarafında, diğer parçası da öbür tarafında yüksektenden göründü. Sonra birleşip eski halini aldı.

Bu mucizeyi, o gece bazı yolcular da görmüştü. Mekke'ye geldikleri zaman bu olayı anlattılar. Ne yazık ki müşrikler yine iman etmediler, bu olayı bir sihir sandılar. Oysaki, Yüce Allah'ın kudreti her şeye yeterlidir. Bir peygamber için mucize olmak üzere böyle bir olayı meydana getirmesine ne engel vardır? Gökyüzünde nur saçan birçok yıldızların veya Güneş'ten ayrılan diğer varlıkların onun çevresinde bir düzen kurduklarını bugünkü alimler iddia edip duruyorlar. Artık bu üstün âlemleri yaratıp düzene sokan Yüce Allah böyle bir mucizeyi yaratamaz mı?..

Çok yazicktır ki, inkarcı ve gafil insanlar, Yüce Allah'ın sonsuz kudretini hudgettirdiğini oluyorlar da, bundan haberleri olmuyor. Doğrusu böyle tabiatla ilgili mucizeleri inkar etmeye veya başka türlü yorumlamaya asla ihtiyaç yoktur.

Peygamberliğin on üçüncü senesinde de Mirac mucizesi olmuştur. Şöyle ki: Peygamber Efendimiz sallallâhu 'aleyi ve sellem Hazretleri'nin Medine'ye hicretlerinden sekiz ay önce Recep ayının yirmi yedinci gecesi idi. Cibril-i Emin geldi ve "Burak" adında bir binit getirdi. Peygamberimiz'i alıp Kudüs'teki "Mescid-i Aksa"ya götürdü. Oradan göklere çıktı. Hz. Peygamber Efendimiz nice âlemler gördü. Diğer peygamberlerin ruhları ile görüştü. Sidretü'l-Münteha denilen makama kadar vardi. Yüce Allah'ın birçok tecellisine kavuştu. Hz. Peygamber'in kendisine ve ümmetine beş vakit namaz farz kılındı. Aynı gece ve kısa bir zaman içinde evine geri getirildi. Sabahleyin bu olağanüstü olayı insanlara haber verince, müminler onu tebrik ettiler. Müşrikler ise, "Boyle bir şey olamaz!" diyerek inkarda bulundular.

O bilgisiz ve düşüncesiz insanlar hayvanlara, taşlara ve ağaçlara taptılar. Yüce Allah'ın kudretini de bu taptıkları şeylerin kudrette ve kuvvetine benzeterek böyle üstün bir olayın meydana gelmesine imkan göremiyordu. Eğer bunlar, bu kainatı yaratanın nasıl büyük bir yaratıcı olduğunu biraz bilseler ve eğer o hikmet sahibi Allah'ın şu üstümüzdeki sonsuz boşlukta milyonlarca büyük-küçük käreleri tutup büyük bir hızla hareket ettirmekte olduğunu düşünserlerdi, böyle bir mucizeyi inkara gerek görmezlerdi. Zavallı insanlar!.. Kendi yapacakları taşıtlarla, füzelelerle Merih'lere ve Zühre'lere yükselp çıkabileceklerini düşündükleri halde, Miraç

olayının sadece Allah'ın kudreti ile olmasını nasıl uzak görebilirler?.. Şüphe yok ki, Yüce Allah'ın gücü her şeye yeter.

İSLAMIYET'İN MEDİNÉ'DE YAYILMASI VE MÜSLÜMANLARIN ORAYA HİCRETİ

Medine'nin eski adı "Yesrib" idi. Oraya Yemen'in Ezd Kabilesi'nden bir toplum gelip yerleşmişti. Bu toplumun başkanı Haris ölünce, Evs ve Hazrec adındaki iki oğlunu bırakmıştı. O toplum da ikiye ayrıldı. Bir kısmı Evs'e, diğer bir kısmı da Hazrec'e bağlandı. Böylece Medine'de Evs ve Hazrec adında iki kabile türemiş oldu. Daha sonra bunların arasına şiddetli düşmanlık girdi. Daima birbirleriyle çarpışıp dururlardı.

Dünyayı verseler aralarını bulmak ve kalplerini birleştirmek mümkün değildi. Fakat ne zaman ki İslamiyet nurları parlamaya başladı, hemen o eski düşmanlığı unuttular.

Bu düşmanlık yerine bir sevgi ve bir kardeşlik meydana geldi. Birbirine din bağı ile bağlandılar ve birbirinin selametine, mutluluğuna çalışılar.

Böylece ortak düşmanları Yahudilere üstün geldiler.

İşte İslamiyet, Medine'de bu iki kabile arasında günden güne hızla yayılıyordu.

Ashab-ı Kiram'dan Hz. Mus'ab bin Umeyr, bunlara Kur'an-ı Kerim'i ve İslam ahlakını öğretmek için Medine'ye gönderilmişti. Sonra başkanları olan "Sa'd ibni Muaz ve Üseyyid ibni Hudayr" da müslüman olunca, bu iki kabile arasında İslam olma nimetine kavuşmayan kalmamış gibiydi.

Mekke'deki müslümanlar, müşriklerden çekilemeyecek derecede eziyet görüyordular. İkinci Akabe Beyati'ndan sonra, azar azar gizlice Medine'ye hicrete başladılar. Yalnız Hazreti Ömer, Mekke'den çıkacağı zaman Kâbe'yi ziyaret edip orada toplanmış bulunan müşriklere açıkça söyle söyledi: "Siz ne akılsız kimselersiniz ki, taştan ve ağaçtan yapılmış şeyleri mabud tanıyorsunuz!.. İşte ben gidiyorum... Babasını evlatsız, evladını babasız, karısını kocasız bırakmak isteyenler varsa, beni izlesin!" Bu konuşmayı açıktan yaparak çıkış gitmişti.

Medine-i Münevvere'ye hicret eden Ashab-ı Kiram'a, Muhacirin (Göç Edenler) denir. Medine halkından olan Ashab-ı Kiram'a da Ensar (Yardım Edenler) denir. Bu zatlar Muhacirler'e çok büyük yardımlarda bulundukları için kendilerine "Ensar" ünvanı verilmiştir. Yüce Allah hepsinden razı olsun.

PEYGAMBERİMİZ'İN MEDİNE'YE HİCRETLERİ VE ORADAKİ BAZI ÇALIŞMALARI

Peygamberliğin on dördüncü yılı idi. Mekke'deki müslümanlar Medine'ye hicret etmişlerdi. Mekke şehrinde yalnız Hazreti Peygamber ile aile halkı ve Hazreti Ebu Bekir ile Hazreti Ali kalmışlardı.

Müslümanların böyle Medine'ye gidip orada bir kuvvet meydana getirmeleri, Mekke'deki gayrimüslimleri düşündürüyordu. Darü'n-Nedve denilen bir binada toplandılar. Müslümanların en büyük düşmanı olan Ebu Cehil adındaki şahsın sözüne uydular. Hazreti Peygamber'i öldürmeye karar verdiler. Her kabileden bir şahıs ayrılarak geceleyin Hazreti Peygamber'in evini kuşattılar. Uyumasını bekliyorlardı. Onu öldüreceklerdi.

İşte o gece, Cibril-i Emin geldi, durumu Hazreti Peygamber'e bildirdi ve Medine'ye hicret için kendisine izin verildiğini söyledi. Hazreti Peygamber kendi yatağına Hazreti Ali'yi yatırıldı. Yerden bir avuç toprak alıp dışarda bekleyen müşriklerin üzerine saçtı. Hiçbirisi görmeksızın aralarından çöküp gitti. O gece bir yerde kaldı.

Gündüzün öğle vakti Hazreti Ebu Bekir'in evine gitti ve beraberce hicret edeceklerini müjdeledi.

Rebiülevvel ayının ilk günleri idi. Peygamber Efendimiz, Hazreti Ebu Bekir ile geceleyin Mekke'den çıktılar. Mekke'ye bir saatlik uzaklıkta bulunan "Sevr" Dağı'na gittiler. Orada "Athal" denilen bir mağarada saklandılar. O gece orada kaldılar. Mekke müşrikleri durumu öğrenince, Hazreti Peygamber'in peşine düştüler. Her tarafı yokladılar. Öyle ki, bu mağaranın yanına bile geldiler. Fakat mağaranın kapısına örümcekler hemen ağlarını örmüş, güvercinler de oracıkta yuva kurmuşlardır. Orada kimseyin bulunamayacağını anlayarak geri döndüler. Bu bir mucize idi.

Peygamber Efendimiz muhterem arkadaşı ile mağaradan çıktı. Daha önce Abdullah ibni Ureykit adında biri aracılığı ile hazırlmış oldukları iki deveden birine Hazreti Peygamber ile Hazreti Ebu Bekir, diğerine de Hazreti Ebu Bekir'in oğlu Abdullah ile Âmir ibni Füheyre binerek Medine tarafına yöneldiler. Yolda birçok üstün haller meydana geldi.

Hazreti Peygamber sallallâhu 'aleyihi ve sellem Efendimiz'in Mekke'den çıkışını öğrenen müşrikler, Hz. Peygamber'i ve arkadaşı Hz. Ebu Bekir'i yakalayıp duğunu Hazreti Peygamber'ı ve arkadaşı Hz. Ebu Bekir'i yakalayıp getirecek kimselere yüz deve vereceklerini ilan etmişlerdi. Bunu almak için Ben-i Müdlic Aşireti'nden Süraka adında biri Peygamberimiz'in arkasına düştü. Kudeyd

istedi ve onu Hz. Peygamber'den aldı, bu şekilde kurtuldu. Mekke'nin fethinde de İslamiyet'i kabul etti.

Ben-i Eslem Kabilesi'nden Büreydetü'bnü'l-Huseyb adındaki biri de, yetmiş kadar athi ile Hazreti Peygamber'i yakalamak sevdasına düştü. Fakat Hazreti Peygamber'e yetişince, fikrini değiştirdi. Kalbinde iman parlamaya başladı, beyaz sarığını çözdü: "Ey Allah'ın Resülü! Sizin böyle bayraksız yürümenize gönlüm razı olmuyor; izin veriniz de, alemdarınız (sancaktarınız) olmak şerefine kavuşayım." dedi ve aldığı izin üzerine, sarığını kargasının ucuna bağladı. Medine'ye bir saat uzaklıkta olan "Kuba" Köyü'ne kadar Hz. Peygamber'in yanından ayrılmadı. İslam'ın ilk bayrağı bu mübarek sarıktr.

Peygamberimiz'in Medine'ye varacağını Medineliler işittiği. Her sabah Medine dışına çıkar, sıcaklar basıncaya kadar beklerlerdi. Bir pazartesi günü, Hz. Peygamber ile mağara arkadaşı Hz. Ebu Bekir'in gelmekte oldukları görüldü. Hemen karşılamaya koştular ve Kuba Köyü'nde onlarla buluştular.

Peygamber Efendimiz, Kuba'da üç gün kaldı ve meşhur Kuba Mescidi'ni yaptırdı. İslam'da yapılan ilk mescid budur. Sonra Hazreti Ali arkadan yetişip Kuba'da Hazreti Peygamber ile buluştu. Ashab-ı Kiram'dan meşhur Hz. Selman-ı Farisi de Kuba'ya gelip İslam dinini kabul etti.

Peygamber Efendimiz, Rebiülevvel ayının on altısına rastlayan Cuma günü, sabahleyin Müslümanlardan yüz kişi ile Kuba'dan ayrılp Medine'ye yürüdüler. Yolda "Ranuna" denilen derenin üst tarafına indiler. Peygamber Efendimiz orada çok açık ve güzel bir hutbe okuyup Cuma Namazını kıldırdı. Hazreti Peygamber'in ilk kıldırdığı Cuma Namazı budur.

Peygamber Efendimiz, o gün Medine'ye şeref verdiler. O gün müslümanlar için bayram olmuştu. Her ağızdan: "Yâ Resûlallah, hoş geldiniz" sesleri yükseliyordu. Her yüzde bir neşe ve sevinç parlıyordu. Güzel şiirler okunuyordu. Ensar-ı Kiram'dan her biri: "Yâ Resûlallah! Benim evimi şereflemdir." diye yalvarıyordu. Fakat Peygamber Efendimiz, hiçbirinin gönlü kalmasın diye: "Devemi bırakınız. Yüce Allah tarafından görevlendirildiği tarafa gidiyor. Bakalım nerede duraçak!" buyurdu. Deve de önce Malik ibni Neccar'ın evi önündeki boş arsada çöktü. Sonra kalkıp Ben-i Neccar'dan Halid Ebu Eyyüb El-Ensarı'nın evinin önünde çöktü. Oradan da kalkıp yine eski yerine dönerek orada durdu. Peygamber Efendimiz, "İnşallah konağımız burasıdır." diyerek Hazreti Halid'in evini şerefleştirdi. Yedi ay o evde oturdu.

Ensar-ı Kiram (Medineli Ashab), her gün Hz. Peygamber'i ziyaret ederek nöbetle yemek getirir ve hizmette bulunurlardı. O süre içinde, boş arsa on miskal altınına satın alınarak üzerinde bir mescid bina edildi.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Bugün imarına pek büyük önem verilerek yapılmış olan Mescid-i Nebevi (Peygamberin Mescidi) işte aslen bu mübarek mesciddir. Bunun çevresinde yapılmış olan hücreler (odalar) tamamlanınca Peygamber Efendimiz bunlara taşındı. Mekke'de kalmış olan müminlerin annesi Hazreti Sevde ile Peygamberimiz'in diğer aileleri Medine'ye getirildi. Artık Medine-i Münevvere bu mübarek müminlerin ikinci yurdu olmuştu.

Müslümanlar tarafından kabul edilen "Hicri Tarih", Peygamber Efendimiz'in Medine'ye hicret ettikleri yılın Muharrem ayından başlar.

Bu tarihten itibaren müslümanlar için pek parlak bir ilerleme ve açılma devresi başlamış oldu.

Mescid-i Nebevi (Peygamberin Mescidi) yapıldıktan sonra, Ashab-ı Kiram toplanıp beş vakit namazı cemaatle kılmaya başlamışlardı. Fakat namaz vakitlerini ilan edip bildirmek gerekiyordu. Başka milletlerin ibadete çağrı için boru öttürmek, çan çalmak, yüksek bir yerde ateş yakmak gibi kabul etmiş oldukları işaretler İslamiyet'e yakışmazdı. Bir aralık Hazreti Ömer'in teklifi ile "Essalâte Câmiaten (Topluca Namaza)" diye seslenildi. Sonra Ensar-ı Kiram'dan Hz. Abdullah ibni Zeyd'e rüyasında bildiğimiz şekilde Ezan öğretildi. Hazreti Ömer de böyle bir rüya gördü. Peygamber Efendimiz bunu iştirince: "İnşallah bu rüya haktır, namaza böyle çağrılmalıdır." diye emretti. Sonra bu rüya, Allah'ın vahyi ile de sağlamlaştırıldı. Artık namaz vakitleri bu şekilde ilan edilir oldu.

Yeryüzünde namaz vakitleri değişik saat ve zamanlara rast geldiği için, hiçbir saat yoktur ki, orada Muhammedi Ezan okunmasın. Bu şekilde Yüce Allah'ın birliği ve büyülüğu, Peygamberimiz'in elçiliği, namazın kurtuluşa sebep olduğu bütün insanlık âlemine yüksek bir sesle ilan edilmiş oluyor.

Peygamber Efendimiz'in ilk müezzini Hz. Bilal-i Habeşi'dir. Hz. Ebu Mahzure Samure ile Amr ibni Ümmi Mektum ve Sa'dü'l-Karaz da Peygamberimiz'in müezzinlerindendir. (radiyallahü teâlâ anhüm)

PEYGAMBERİMİZ'İN CİHADA MEZUNİYETİ VE BAŞLICA DÜŞMANLARI

Bilindiği gibi Peygamber Efendimiz, bütün âlemlere rahmettir. O, insanlık âlemi bir kardeşlik düzeni üzere yaşatmak ve yükseltmek isterdi. Cehalet karanlıklar içinde kalmış insanları hidayet nurları ile aydınlatmaya çalışırdı. Bunun için kavmine çok güzel öğütler verdi.

On üç senede çok yumuşaklık ve tatlılık gösterdi. Ne yazık ki, onlardan birçokları bu mutlu hayatı kiyimetini bilemediler. Müslümanların canlarına saldırmaktan geri durmadılar.

Sonunda onları yurtlarından çıkmaya da mecbur bıraktılar. Fakat bununla da yetinmediler. Diğer Arab kabilelerini de Müslümanların aleyhine kıskırttılar. Bazı şairleri alet kullanarak Müslümanların şereflerine dil uzatmaktan çekinmediler.

Artık öğüt ve tatlılıkla hareket etmek zamanı geçmiş, müslümanlar kuvvet bulmuş, İslam fazilet ve medeniyetini bütün dünyaya yaymak zamanı gelmişti. Hicretin birinci yıl idi. Yüce Allah tarafından cihad için Müslümanlara izin verildi. İslam dinini söndürmek isteyenlere karşı kuvvet kullanılmasına müsaade edildi. Bunun üzerine birçok savaşlar yapıldı, düşmanlara karşı birlikler gönderildi. Bütün bunlar, İslam varlığını koruma yolunda yapılmıştır.

Peygamber Efendimiz'in bizzat bulunduğu savaşlara "Gazve" denilmiştir ki, çoğulu "Gazevat"tır. Ashab-ı Kiram'dan bir zatin kumandası altında savaşa giden az bir kuvvette de "Seriyye" adı verilmiştir. Bir seriyye, beş kişiden dört yüz kişiye kadar olan seçkin askeri bir birlik demektir.

Peygamberimiz'in gazveleri (savaşları) sayı olarak yirmi yedidir. Seriyyelerin sayısı da kırk dört veya ellidir.

Peygamber Efendimiz'in karşısında bulunan başlıca düşmanlara (gayrimüslimlere) gelince, bunlar üç sınıf idiler. Şöyled ki:

Birinci Sınıf: Mekke'de bulunup da henüz iman etmemiş olan Kureyş Kabilesi idi. Bunlar baştan beri müslümanların en büyük düşmanı kesilmişlerdi. Peygamber Efendimiz Mekke'de bulunduğu süre içinde onları tatlılıkla ve hoş bir şekilde öğütlerle yola getirmeye çalıştı. Fakat bunların düşmanlık ve saldıruları Hicretten sonra da devam ettiğinden, artık onlara karşı silah kullanılmasında mecburiyet görülmüştür.

İkinci Sınıf: Târâfsızlar idi. Bunlar, işin sonunu gözlüyorlardı. Bunların bir kısmı müslümanları severdi; Ben-i Huzaa Kabilesi gibi. Diğer bir kısmı da müslümanların ilerlemesini istemezdi; Ben-i Bekr Kabilesi gibi...

Üçüncü Sınıf: Bunlar müslümanlarla sülh ve anlaşma yapan Yahudi kabileleri idi. Ben-i Kuraya, Ben-i İvadir, Ben-i Kaynuka kabileleri gibi...

Bunlar Hicretin birinci yılında Hazreti Peygamber ile sözleşme yapmışlardır. Müslümanlara asla saldırılmayacakları. Buna karşılık da kendileri dini ayinlerini serbestçe yapabilecekler, nesi ve conakları korunmuş olacaktı. Fakat bunlar verdikleri sözde durağadılar. Müslümanlarını aleyhinde bulunmuşlardır.

BÜYÜK İSLAM İLMİ HALİ

Yukarıdaki üç sınıfın başı bir de "Münafiklar Topluluğu" meydana çıkmıştı. Bunlar görünüşte müslüman idiler; fakat içерden müslümanlığın aleyhinde bulunuyorlardı, bozgunculuk çıkartıyorlardı. Hazrec Kabilesi'nden Abdullah ibni Ubeyy ibni Selül ve Evs Kabilesi'nden Haris ibni Süheyel gibi...

Bir de bazı şairler vardı. Bunlar önceden kabilelerinin en büyük adamları sayılıyordu. Yazdıkları şiirlerle insanların fikirlerine hakim bulunurlardı. Bunlar cahiliyet duygusu ile müslümanların aleyhine şirler söyleşirler, putperestliği överlerdi. Übeyyetü'bnü Ebi Salt bunlardandır.

Bu gayrimüslim şairlere karşı, müslümanların da pek seçkin şairleri vardı. Bunlar İslam dinini savunurlar, gayimüslim şairlere cevap verirlerdi. Ensar'dan Hassan ibni Sabit, Ka'b ibni Malik, Abdullah ibni Revahe gibi...

MÜSLÜMANLARIN İLK SANCAKTARI VE İLK SERİYYESİ

Mekke'de bulunan gayrimüslimler, Müslümanları bu mübarek yurtlarından çırkarmışlar, mallarını ellerinden almışlar, canlarına da düşman kesilmişlerdi. Yüce Allah buna karşılık cihada izin vererek bunların mallarını, canlarını ve yurtlarını müslümanlara helal kılmıştır.

Bunun için Hicretin ikinci yılında, Mekkelilerin ticaret için Şam'a gönderdikleri bir ticaret kervanına taarruz edilmesine karar verildi. Böyle yapılmakla, düşmanların müslümanlar aleyhindeki tecavüz hareketleri son bulacak, kuvvet ve cesaretleri de kırılacaktı.

Peygamber Efendimiz altmış süvari ile bu kafileyi izlemeye çıktı. Ben-i Damre Kabilesi'nin yurduna kadar vardı, fakat kafileyeye rastlanamadı. Ben-i Damre Kabilesi ile karşılıklı yardımlaşma esası üzerine bir sözleşme yapıldı ve Medine'ye döndü.

Bu sefer esnasında, Peygamber Efendimiz'in amcası Hazreti Hamza sancaktar tayin edilmiştir. Kendisine beyaz bir sancak verilmiştir. İşte Müslümanların ilk sancaktarı Hazreti Hamza'dır. İlk sancağı da bu sancaktır.

Yine Hicretin ikinci yılı idi. Ebu Cehil'in idaresi altında Şam'dan Mekke'ye bir Kureyş kervanı dönmüş bulunuyordu. Bunu vurmak üzere Hazreti Hamza'nın komandası altında otuz kişilik bir kuvvet hazırlandı. Bu kuvvet, üç yüz kişiden ibaret olan Kureyş kaflesine ansızın rastgeldi. Aralarında savaş çıkacağı sırada, iki tarafla da barışık bulunan "Cüheyne" Kabilesi'nden Amr oğlu Mecdi ortaya çıktı.

Yatıştırıcı sözlerle bunların arasını buldu ve anlaştırdı. İslam birliği bir ganimet sağlayamadı. Fakat kendisinden sayıca on kat fazla olan bir düşmanı korkut

tup anlaşmaya mecbur etti. Bu bakımdan maneviyat yönünden büyük bir başarı kazanmış oldular.

İşte ilk İslam seriyesi de bu otuz kişilik kuvvettir.

BİRİNCİ VE İKİNCİ BEDİR SAVAŞLARI

Kureyş Kabilesi'nden bir çete, Medine civarına kadar sokulup müslümanların hayvanlarını vurmışlardı. Peygamber Efendimiz bunu öğrenince, Hazreti Ali'yi sancaktar tayin ederek Muhacirler'den bir birlik ile bu çeteyi izlemeye çıktı. Bedir denilen yere kadar gittiler. Fakat çete savuşup gittiğinden, geri döndüler. İşte buna Birinci Bedir Savaşı denmiştir.

İkinci Bedir Savaşı'na gelince, bu da Hicretin yine ikinci yılı Ramazan ayında olmuştur. Buna "Bedr-i Kübra" da denilir. Şöyledir ki:

Hızır. Peygamber Efendimiz, Mekkelilere ait olup (savaş hazırlığı için) Şam'dan geri dönmüş bulunan bir ticaret kafesini elde etmek için üç yüz beş kişi ile Medine'den "Revha" denilen yere çıkmıştı. Bu askerlerin altmış dörtü Muhacirler'dendi. Geri kalanı da Ensar'dandı. Müslümanların ilk ordusunu bunlar teşkil ediyordu. Ticaret kafesi bunu öğrenince, başka bir yola saparak Mekkelilere haber göndermişlerdi. Mekkeliler dokuz yüz elli kişilik bir ordu ile kafileyi kurtarmaya koştular. Kafilenin Bedir'den savuşup kurtulduğunu öğrendikleri halde, Ebu Cehil'in ısrarı üzerine geri dönmediler. Bedir'e kadar geldiler. Müslümanlarla savaşmak istiyorlardı.

Peygamber Efendimiz, düşmanın bu hareketini öğrendi. Ashabı ile müşavere (danışma) yaptı. "Kafileyi mi izleyelim, Kureyş ordusuna karşı mı çıkalım? Yüce Allah bunlardan birini bana vaad etmiştir." buyurdu. Ashabdan bazıları, "Biz böyle bir kuvvetle savaşacağımızı bilmiyorduk, yoksa daha hazırlıklı olurduk." diyerek kafileyi izlemek istediler. Fakat Hazreti Peygamber'in savaş etmeye meyilli olduğunu anlayınca: "Yâ Resûlallah! Biz sana bağlıyız; sen ne tarafa yürürsen, biz de seninle beraberiz. Denizlere atılacak olsan, biz de beraber atılıriz." şeklindeki sözleri ile dinlerindeki sağlamlığı ve Hazreti Peygamber'e olan bağlılıklarını ispat ettiler.

Böylece İslam Ordusu, Bedir'e doğru yürüdü. Peygamber Efendimiz mübarek elleri ile: "Burası Kureyş'ten falanın, şurası da falanın ve falanın öldürüleceği yerdir." diyerek işaret etti. Sonra hep öyle oldu.

Düşman ordusu önceden Bedir suyunu tutmuş olduğundan İslam Ordusu susuz kalmıştı. Yüce Allah o gece müslümanlara tatlı bir uykú verdi. Karşlarında düşman yokmuş gibi, korkusuzca uyuyup yorgunluklarını giderdiler. Ertesi gün de yağmurlar yağdı, dereeler aktı. Müslümanlar su sıkıntısından kurtuldular. Bulundukları

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

yer savaşa elverişli bir hale geldi. Nihayet savaş başladı. Düşman tarafından atılan bir ok ile Hazreti Ömer'in azadlığı olan Hz. Mihca şehit düştü. Peygamber Efendimiz, "Mihca şehidlerin seyyididir." buyurmuştur. Müslümanlardan savaş meydanında ilk şahid budur. Allah ondan ve diğerlerinden razı olsun...

Peygamber Efendimiz: "Allah'ım! Müslümanlara zafer ver. Eğer bugün bu İslam topluluğunu helak edersen, yeryüzünde Sana ibadet edecek kimse bulunmayacaktır." anlamında dua etti ve yerden bir avuç ufacık taşlar alarak, "Yüzleri kara olsun" deyip düşmanların üzerine saçtı. Bu taşlardan her biri bir mucize olarak müşriklerden birinin gözüne veya kulağına isabet etti. Sonunda düşman ordusu fena bir halde bozuldu. Hain Ebu Cehil iki müslüman genç tarafından öldürüldü. Düşmandan yetmiş kişi öldürülmiş, yetmiş kişi kadar da esir alınmıştı. Müslümanlar ise on dört şahid vermişlerdi.

Düşmandan alınan esirlerin bir kısmı para karşılığında bir kısmı da parasız azad edilmişti. Bazıları da, Ensar'dan on çocuğa yazı öğretmek şartı ile azad edilmişti. Esirleri öldürmeye Peygamber Efendimiz razı olmamıştı.

Bedir Savaşı'nın İslam tarihinde önemi pek büyültür. Bu savaşa birçok melekler katılmış, Müslümanların kuvvetini artırmışlardı.

Bedir Savaşı'nda düşman ordusu, İslam kuvvetinin üç mislinden fazla idi. Fakat yine de İslam Ordusu'na yenildiler. Çünkü düşmanların arasında kavmiyet (ırkıçılık) duygusundan, cahilce bir gururdan başka bir bağ yoktu. Müslümanlar ise dine ve insanlığa hizmet etmek arzusunda idiler. Aralarında din bağlılığı vardı. Manevi kuvvetleri çok yüksek idi. Şehidlik rütbesinin çok yüksek olduğuna inanmışlardır. Baş kumandanları olan Hz. Peygamber *sallallâhu 'aleyhi ve sellem* Efendimiz'in her emrine itaat ediyorlardı.

Din uğrunda can vermeyi mutluluk biliyorlardı. İşte bu duygularla parlak bir zafere ulaştılar. Müslümanlar kuvvet buldu. Birçok kimseler gelip İslam'ı kabul etti.

Bedir Savaşı'nda bulunan Ashab-ı Kiram ile özürlerinden dolayı bulunamayan sekiz kişiye "Ashab-ı Bedir" denir ki, bunların hepsi üç yüz on üç sahabidir. Seçkin ashab arasında bunların dereceleri pek yüksektir. Yüce Allah onların hepsinden razı olsun.

BEN-İ KAYNUKA VE UHUD SAVAŞLARI

Peygamber Efendimiz, Medine'nin "Aliye" denilen bölgesinde oturmakta olan Ben-i Kaynuka Yahudileri ile sözleşme yapmıştır. Sonra bir müslümanı haksız yere öldürerek verdikleri sözü bozdular. İslamiyet'in ilerlemesinden telaşa düşmüşteler. Müslümanlar arasında gizlice bozgunculuk yapıyorlardı.

Peygamber Efendimiz onların reislerini çağırarak ona şöyle dedi: "Ey Kaynuka Oğulları! Benim gerçek bir peygamber olduğumu biliyorsunuz. Bana iman ediniz ki, Kureyş'in (Bedir'de) uğradığı felakete uğramayacınız." Onlar da şu cevabı vermişlerdi: "**Sen bizi Kureyş gibi savaş bilmez mi sanıyorsun? Biz savaşa hazırlız!**" Bunun üzerine İslam Ordusu, Hicretin ikinci yılında onların çok sağlam olan kalelerini on beş gün kuşattı. Teslime mecbur oldular ve alındıkları izin üzerine yedi yüz kişi oldukları halde Şam tarafına çöküp gittiler. Kendilerinden alınan ganimet mallarının beşte biri ilk olarak Devlet Hazinesine yatırıldı. Geri kalanı da gaziler arasında bölüşüldü.

Uhud Savaşı'na gelince: Bu savaş Hicretin üçüncü yılında olmuştur. Şöyledi ki: Mekke'de bulunan gayrimüslimler toplanmışlar, üç bin kişiden ibaret bir ordu ile Medine'ye yakın Uhud Dağı'nın civarına kadar gelmiş ve yerleşmişler, Bedir Savaşı'nın acısını çıkarmak istemişlerdi. Yanlarında on beş kadın da vardı.

Peygamber Efendimiz bu sırada bir rüya görmüştü. Bu rüyasında bir sığırın boğazlandığını, Zülfikar adındaki kılıçının ucu kırılıp bir gedik açıldığını ve arkasına sağlam bir zırh giyip elini o zırhın yakasına soktuğunu gördü. Bu rüyayı tabir ederek: "Boğazlanan sığır, ashabdan bazlarının şehid olacağına, kılıcındaki gedik de Ehl-i Beyt'imden birinin şehid olacağına, sağlam zırh da Medine'ye işaretettir." buyurdu. "**Bunun için Medine'den çıkmayalım. Düşman saldırırsa, savunma yapalım.**" diye ögütledi.

Medine'nin her tarafi bina ve duvarlarla çevrilmiş bir kale halinde bulunduğuandan, bu şekilde hareket pek uygun olacaktı. Fakat Bedir Savaşı'nda bulunamamış gençler, bu defa düşmanla çarpışarak cihad şerefine kavuşmak istediler. Yüce Allah'ın aslanı olan Hazreti Hamza'nın da Medine'de kapanıp kalmaya gönlü yatarımyordu. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz, Medine dışına çıkmaya karar verdi ve üstüste iki zırh giydi. Kılıçını kuşandı.

Hazreti Peygamber'in tavsiyesine aykırı olarak fikir yürütenler pişman olup: "**Yâ Resûlallah! Biz senin emrine bağlıyız, nasıl uygun görürseniz öyle yapalım.**" dediler. Fakat Hazreti Peygamber: "**Silahını kuşandıktan sonra savaş yapmadan geri dönmek, bir peygambere yaklaşmaz.**" buyurdu ve bin kişiden ibaret bir kuvvetle şehir dışına çıktı.

Münafikların başı olan Abdullah bin Ubeyy İbni Selül: "**Resûlullah gençlerin sözüne uydu da şehir dışına çıktı!**" diyerek başlarında bulunduğu üç yüz münaficla geri döndü. İslam Ordusu'ndaki kuvvetin sayısı yedi yüze indi.

Nihayet iki ordu karşılaştı. Peygamber Efendimiz, ashabdan Hz. Abdullah bin Cübeyr'i elli ok atıcı ile bir derenin ağzında görevlendirdi. Onlara şu talimatı

verdi: "Buradan düşmanın saldırısı beklenir. Sakın benden emir almadıkça ayrılmayınız."

Savaş sonunda düşman fena bir şekilde bozularak kaçmaya yüz tutmuştu. Hz. Abdullah'ın kumandası altındaki erler, düşmanın tamamen bozulmuş olduğunu sanarak arkalarına düşmek ve ganimet malı almak istediler. Komutanlarının emrini dinlemeyerek dağıldılar. Düşman bunu görünce, o dereden İslam Ordusu'nun sol yanına saldırdı. İslam Ordusu'nda ansızın bir yenilgi baş gösterdi. Bu esnada Hazreti Hamza ile daha birçok sahibi şehid olmuştu.

Peygamber Efendimiz savaş meydanında yalnız kalmıştı. Yanlarında birkaç kişi bulunuyordu. Mübarek dudağı yarılmış, bir dişi kırılmış, zırhının iki halkası kırılmış ve güllerden daha nazik olan vücutuna saplanmıştı. Bir ara Peygamberimiz'in şehid düştüğüne dair bir haber yayılmıştı. Bu esnada Hazreti Ali, Peygamberimiz'e saldıran düşman kuvvetlerini geri püskürtüyordu. Hz. Sa'd ibni Ebi Vakkas da düşmana ok atıp duruyordu. Ümmü Ümare denilen Nesibe adındaki muhterem kadın da vücutu kanlar içinde kaldığı halde savaşa devam ediyordu, Hazreti Peygamber'i düşmanlardan koruyordu.

Peygamber Efendimiz'in şehid edildiğine dair yayılan haberden dolayı, müslümanlar büsbütün perişan olmuş, her biri kendi başının çaresine düşmüş, merkezlerini kaybetmiş yıldızlar gibi hareketlerini şaşırarak dağılmışlardı. Oysaki, Peygamber Efendimiz savaş meydanında Yüce Allah'ın koruması ile ayak diretiyordu. Bu durumu ilk önce ashabdan Hz. Ka'b ibni Malik görmüştü. "İşte Resûlullah! Hamd olsun sağ ve selamette!" diye seslenmişti. Bunun üzerine müslümanlar tekrar toplanmaya başladılar. Düşmanın saldırısını kırdılar.

Düşman daha fazla savaşmaya cesaret edemeyip geri döndü. Yirmi iki kadar ölü vermişlerdi. Müslümanların şehidleri ise yetmiş iki kadardı.

Bu mübarek şehidler birer, ikişer ve üçer olarak gömüldü. Yüce Allah hepsinden razi olsun.

Müslümanlar Uhud Savaşı'nda sarsıntıya uğrayarak üzgün bir şekilde Medine'ye dönmüşlerdi. Fakat bu savaş onlar için bir uyarı olmuştu. Çünkü içlerinden bir kısmı, Hazreti Peygamber'in arzusuna aykırı olarak şehirden dışarı çıkmak istemişti. Bir kısmı da korumakla görevlendirildikleri yeri bırakıp ganimet peşine düşmüştü. Böylece savaşın sonu da, Hazreti Peygamber'e uymamanın ve verilen görevi yerine getirmemenin ne kadar tehlikeli bir şey olduğunu gösterdi. Gelecekte müslümanlar için bir ibret levhası ve bir uyanma dersi oldu. Bir de savaş sonrasında gerçek müslümanlar seçilmiş oldu, münafık olanlar anlaşıldı. Dost düşman belirlendi.

BEN-İ NADİR, HENDEK VE BEN-İ KURAYZA SAVAŞLARI

Ben-i Nadir Yahudileri, Medine'ye iki saat uzakta olan "Zühre" köyünde otururlardı. Müslümanların aleyhinde çalışmamak üzere verdikleri sözü bozmaya başladılar.

Uhud Savaşı'ndan sonra da fikirlerini büsbütün bozdular. Yapılan uyarmaları dinlemediler. Hicretin dördüncü yılı Rebiülevvel ayında, Hazreti Peygamber tarafından kaleleri on beş gün kuşatıldı. Aldıkları izin üzerine, bir kısmı Hayber'e, bir kısmı da Şam ve Filistin'e gittiler.

Hendek Savaşı'na gelince, bu da hicretin beşinci yılında olmuştur. Şöyled ki:

Yahudilerin teşvikiyle, Kureyş topluluğu diğer birtakım kabileleri birlikleri içine alarak on bin kişiden fazla bir ordu ile Medine'ye doğru yürüdüler.

Hazreti Peygamber sallallâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz, Ashab-ı Kiram'la istişarede bulundu. Hz. Selman-ı Farisi'nin tavsiyesi üzerine Medine şehrinin düşman gelecek yönüne hendek kazdılar ve savunma durumuna geçtiler.

Hendek kazma işinde Peygamberimiz de arkadaşları ile çalışıyordu. O sırada büyük bir kaya çıkmış, çalışmaya engel olmuştu. Durumu Peygamber Efendimiz'e bildirdiler. Hazreti Peygamber mübarek eline aldığı bir balyozu, "Bismillah" diyeerek kayaya indirdi. Kayanın üçte birini kopardı. Kayadan bir kivilcim çöküp Yemen tarafına sıçradı. Peygamber Efendimiz: **"Allahu ekber, bana Yemen'in anahtarları verildi. Şu anda San'a'nın kapılarını görüyorum."** dedi. Sonra "Bismillah" diyerek bir daha vurdu. Kayanın bir parçası daha koptu. Bu defa da çıkan kivilcim, Şam tarafına sıçradı. Hazreti Peygamber: **"Allahu ekber, bana Şam'in anahtarları verildi. Şam'ın kırmızı köşklerini görüyorum."** dedi. Bir daha vurunca, kaya büsbütün parçalandı. Bu defa da çıkan kivilcim İran tarafına sıçradı. Peygamber Efendimiz: **"Allahu ekber, bana Fars bölgesinin anahtarları verildi. Medayin'de Kisra'nın beyaz köşklerini görüyorum."** dedi. Sonra Selman-ı Farisi Hazretlerine şöyle buyurdu: **"Ey Selman! Bu fetihler benden sonra ümmetime nasip olacaktır."** Doğrusu bu müjdeyi verdiği gibi oldu.

Diğer taraftan münafiklar da: "Muhammed sallallâhu 'aleyhi ve sellem bize, Kayser'in ve Kisra'nın hazineğini vaad ediyor. Biz ise Medine'nin dışına çıkamayıp hendek kazmakla uğraşıyoruz!" diye mırıldanıyordu.

İki hafta içinde Hendek işleri bitmişti. Düşman da görünmeye başladı. Fakat önlerine çıkan hendeği görünce şaşırıldılar. O zamana kadar Arabistan'da böyle bir savaş usulü görülmemişti. Hendeği geçmek isteyenler, beri taraftan ok ve taşlarla engelleniyorlardı. Hendeği atlayarak beri tarafa geçen ve bir bölüm süvariye denk tutulan Amr İbni Abdi Vud adında bir düşman eri, Müslümanlara meydan okumaya

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

başladı. Benimle çarpışacak er varsa karşıma çıksın, dedi. Karşısına çıkan Hazreti Ali (kerremallahu vechehu) tarafından çatışma sonunda öldürüldü.

Kuşatma on beş gün kadar uzadı. Mevsim soğuktu. Düşmana usanç gelmeye başlamıştı. Bir gece çıkan şiddetli bir fırtına ile çadırları alt-üst oldu.

Artık ertesi gün dağılıp gittiler. Bıraktıkları yiyecekleri ve develeri müslümanlar elde ederek kitlik sıkıntısından kurtuldular. Hendek Savaşı'nda Müslümanlar beş şehid vermişlerdi, düşmanın da dört eri ölmüştü.

Hendek Savaşı'nda, Necd diyarında bulunan Gatfan ve Ben-i Eslem gibi birçok kabileler düşmanla birlikte olmuşlardı. Bunun için bu savaşa "Ahzab (Hizibler) Savaşı" da denilmiştir. Bundan sonra meydan artık müslümanlara kalmıştı...

Ben-i Kurayza Savaşı'na gelince: Bu da Yahudilerin hıyanetinden ileri gelmişti. Şöyled ki: Medine'ye yakın bir köyde oturan Ben-i Kurayza Yahudileri, Hendek Savaşı'nda düşmanlarla birleşmiş, önceden Hazreti Peygamber ile yapmış oldukları sözleşmeyi bozmuşlardır. Müslümanları zor bir duruma sokmuşlardır. Hazreti Peygamber henüz Hendek Savaşı'ndan dönerek müminler silahlarını bırakmıştı ki, Cibril-Emin geldi. Ben-i Kurayza üzerine yürütmesi için Yüce Allah'tan emir getirdi. Peygamber Efendimiz tekrar silah kuşandı. Üç bin kişilik bir ordu ile Ben-i Kurayza kalesini on beş gün kuşattı. Kalede bulunanlar, ashabdan Sa'd İbni Muaz (radıyallahu anh) Hazretlerinin vereceği hükmeye razı olacaklarını bildirdiler. O da hükm verdi: Eli silah tutan erkekler öldürüldü. Toprakları Ensar'ın rızası üzere Muhacirler'e verildi. Artık Ben-i Kurayza'nın haince sözleşmeyi bozma olayı da böyle uygun bir ceza ile son buldu. Tarihin ibretli sayfalarına karıştı.

HUDEYBİYE ANTLAŞMASI VE HAYBER SAVAŞI

Hicretin altıncı yılı idi. Peygamber Efendimiz, Beytullah'ı ziyaret için Zilkade ayının başında bin beş yüz kadar ashabla Medine'den çıktı, Mekke'ye yöneldi. Maksatları savaş olmadığı için, müslümanlar yanlarına mükemmel savaş aletleri almadı, yalnız birer kılıç kuşanmışlardır.

Mekke müşrikleri, Hazreti Peygamber'in Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktığını haber alınca, bir ordu halinde Mekke'den çıkışmış ve "Hudeybiye" denilen yeri tutmuşlardır. Peygamberimiz'in Mekke'ye girmesine engel olmaya karar vermemişlerdi. Hazreti Peygamber sallallâhu 'aleyhi ve sellem, onlara Hazreti Osman'ı gösterdi. Maksatlarının savaş değil bir Umre ziyareti olduğunu bildirdi. Fakat onlar yine razı olmadılar.

Urve bin Mesud, yolda Peygamber Efendimiz'e rast gelerek müslümanların davranışlarına dikkat etmişti. Müslümanların Hazreti Peygamber etrafında pervane

gibi dolaştıklarını, bütün emirlerini hemen yerine getirdiklerini, huzurlarında son derece edeple hareket ederek yavaşça konuşuklarını, Hz. Peygamber abdest alırken serpileren damlaları alıp yüzlerine ve gözlerine sürdüklerini görmüştü.

Urve, Mekkelilerin yanına gidince: "Ey cemaat! Ben Kayser'in, Kisra ile Necası'nın divanlarında bulundum. Birçok hükümdarlarla görüştüm. Vallahi ben, Muhammed sallallâhu 'aleyhi ve sellem hakkında arkadaşlarının yaptığı hürmet ve itaatin bir benzerini görmedim. Bunlar öyle kolay kolay dağılacak bir toplum değil!" diyerek kendilerini uzlaşmaya götürmek istediler. Mekkeliler, Arabların en güzel söz söyleyeni olan Amr oğlu Sühey'l'i Hz. Peygamber'in huzuruna gönderdiler. Sonunda on sene müddetle sulha karar verildi. Buna "**Hudeybiye Musalahası (Barış Antlaşması)**" denir.

Hudeybiye Barış Antlaşması sırasında, Hazreti Osman'ın Mekke'de şehid edildiğine dair bir haber yayıldı. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz bir ağaçın altına oturdu. Bütün Müslümanlar toplandı. Ölünceye kadar direnip savaştan kaçmayaçaklarına dair Hz. Peygamber'e söz verdiler. Buna "**Beyatü'l-Ridvan**" denilmiştir. Çünkü böyle söz verip, beyat eden Müslümanlardan Yüce Allah razı olduğunu Kur'an-ı Kerim'de bildirmiştir.

Fakat Hazreti Osman hakkındaki bu haberin doğru olmadığı anlaşıldı. Düşmanlar, Müslümanların bu kararını duyunca korktular. Hazreti Osman'ı serbest bırakırlar. Sulh antlaşması imzalandı. Hazreti Peygamber ile Ashab-ı Kiram kurbanlarını keserek Medine'ye döndüler.

Hudeybiye Barış Antlaşması'nın başlıca şartları şunlardır:

- 1) Müslümanlarla karşı taraf arasında on sene savaş olmayacak, iki tarafın hiçbiri diğerinin malına ve canına el atmayacak.
- 2) Müslümanlar bu yıl Beytullah'ı ziyaret etmeksızın geri dönecekler. Gelecek yıl üç günden fazla olmamak üzere Mekke'ye gelip Beytullah'ı ziyaret edecekler. Bu üç gün içinde Mekkeliler şehir dışına çıkacaklar.
- 3) Müslümanlardan Kureyş'e sığınacak olursa, geri döndürilmeyecek, fakat onlardan Müslümanlara sığınanlar geri döndürülecek.
- 4) Müslümanlardan Hac, Umre ve ticaret için Mekke'ye gideceklerin canları ve malları güven altında olacak. Kureyş tarafından Mısır'a ve Şam'a gidenlerle ticarette bulunmak üzere Medine'ye gelenlerin de canları ve malları güven altında bulunacak.
- 5) Kureyş'ten başka diğer kabileler isterlerse Müslümanların, isterlerse Kureyş'in koruması altına girebilecek.

Bu anlaşma üzerine Huzaa Kabilesi, Müslümanların ve Ben-i Bekr Kabilesi de Kureyş'in koruması altına girdiler.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Hudeybiye Antlaşması'nın önemi İslam tarihinde pek büyüktür. Bunun çok yararları görülmüştür. Bu, büyük bir başarı demekti. Fakat önceden bunu bilen sadece Peygamber Efendimiz olmuştur.

Bu yararların bir kısmı şunlardır:

1) Ashab-ı Kiram savaş için hazırlanmamışlardı, silahları noksandi. Düşman ise son derece hazırlıklı idi. Bu durumda âdete göre savaş yapılması uygun değildi. Bu antlaşma ile böyle bir savaş önlenmiş oldu.

2) Müslümanlar çok iyi bir şekilde eğitilmiş oldukları için, belki de düşmanlarına üstün geleceklerdi; fakat kesin bir gerek olmadığı halde savaş ile Mekke'ye girmek, Kâbe'ye saygısızlık olacaktı. Bununla beraber Mekke'de kalıp da İslam oldukça saklayan bazı müslümanlar da çiğnenmiş olabilirdi. Bu anlaşma böyle işlere engel olmuştu.

3) Mekkeliler, Medine'de kurulan İslam Hükümetini o zamana kadar tanımadırları. Bu antlaşma ile müslümanlar kendi devletlerini onlara tanıtmış oldular.

4) Müslümanlar bu antlaşma sebebiyle Kureş'in saldırısından emin olarak başka düşmanları ile uğraşmaya zaman kazandılar. Başka yerlerde fetihlerde bulundular.

5) Bu antlaşma ile birçok kabile müslümanlarla serbestçe görüşerek İslam'ın yüksekliğini anlamış oldular. İslamiyet'i kabul edenlerin sayısı birden bire çoğaldı. Sonuç bakımından Hudeybiye Antlaşması açık bir zaferdi.

Hayber Savaşı'na gelince:

Bu da Hicretin yedinci yılında olmuştur. Şöyledir ki: Hayber, Medine'nin Şam yönünde dört günlük uzaklıkta bulunan bir şehirdi. Çevresinde birçok kaleler, hırmalıklar ve tarlalar vardı.

Bu ülkede Yahudiler oturuyordu. Birçok İslam düşmanları da bunlara katılıyordu. Bunlar, Müslümanlar için bir tehlike oluyordu.

Hicretin yedinci yılı Muharrem ayında Peygamber Efendimiz *sallallâhu 'aleyyi ve sellem* Hazretleri dört yüz piyade ve iki yüz süvari ile burasını kuşattı.

İslam Ordusu'nun Hayber'e ulaşması geceye rastlamıştı. Fakat bir kavmi açısından habersiz bir şekilde basmak Peygamberimiz'in âdetleri değildi. Sabaha kadar beklenildi.

Sabahleyin kuşatma başladı. Hayber kaleleri çok sağladı. İslâm sancağı her gün ashabdan büyük bir zata teslim ediliyordu. Fakat kesin sonuç alınamıyordu. Sonra bir gece Hazreti Peygamber şöyle buyurdu:

"Yarın İslam sancağını öyle bir kimseye teslim edeceğim ki, o devamlı olarak düşmana saldırır, asla geri çekilmez. O, Allah'ı ve O'nun Peygamberi'ni sever; Allah ve O'nun Peygamberi de onu sever. Allah onun elli ile fetih (zafer) verecektir."

Ertesi gün Hazreti Ali, Medine'den gelip orduya yetişti. Göz ağrısından rahatsız olduğu için geri kalmıştı. Peygamber Efendimiz İslam sancağını Hazreti Ali'ye verdi. O da, hemen Kamus kalesi üzerine yürüyüp önünde sancağı diktı. Birçok Yahudi ile mübarezede (açık çarpışmada) bulundu ve hepsini öldürdü. Sonunda Kamus kalesini ele geçirdi. Diğer kaleler de birer birer ele geçirildi.

Hayber arazisi Devlet Hazinesi'ne bırakıldı. Halkı da bu araziyi ekip gelirinin yarısını Hazine'ye vermek üzere yerlerinde bırakıldı.

O tarihe kadar İslam Ordusu'nda yalnız reislere ait olmak üzere bir sancak bulundu. Hayber Savaşı'nda ise askerlere de bayraklar verilmiştir. Hayber Savaşı'nda müslümanlar on beş şehid vermişti. Düşmanın kaybı da doksan üç kişi idi.

Hayber Savaşı'ndan sonra, Haris kızı Zeyneb ismindeki bir Yahudi kadın, Peygamberimiz'e hediye diye kızartılmış bir koyun ikram etti. Peygamber Efendimiz bundan bir lokma alır almaz: "Bu zehirlidir, sakın yemeyiniz!" buyurdu. Sonra mübarek omuzları arasından kan aldırdı. Bu kadını da kendisi için cezalandırmayıp bağışladı. Fakat Bera oğlu Bişr adındaki sahabı, yediği zehirli lokma yüzünden hemen öldü. Zeyneb de suçunu itiraf ettiğinden, Hz. Bişr'in varislerinin isteği üzerine Zeyneb kısas cezası ile öldürülüdü, cinayetinin cezasını çekti.

HAZRETİ PEYGAMBER'İN HÜKÜMDARLARI İSLAM DINİNE DAVET ETMESİ

Hazreti Peygamber sallallâhu 'alehi ve sellem Efendimiz, bütün milletlere peygamber gönderilmiş olduğundan, İslam dinine davet için Hicretin yedinci yılı Muhamrem ayında birer davet mektubu yazdırıp onları mühürledikten sonra, birer elçi ile çevredeki hükümdarlara göndermişti. Bu mektuplar, Necâsi denilen Habeş Hükümdarı "Ashane"ye, Mısır Hükümdarı "Mukavkîs"a, Doğu Roma İmparatoru "Hirakî"e, Şam Meliki olup Hirakî'in bir valisi hükmünde olan "Haris"e, Yemame Meliki Hristiyan "Hevze"ye, İran Hükümdarı "Hüsrev Perviz"e ve başkalarına hitap edilecek yazılmıştı.

Necâsi, Hazreti Peygamber'in mektubunu alır almaz öpüp yüzüne gözüne sürümüştür ve Habeşistan'a hicret etmiş bulunan Hazreti Cafer'in huzurunda İslamiyet'i kabul etmiştir.

Mısır Hükümdarı iman etmemekle birlikte, Hazreti Peygamber'in elçisine hürmet etmiş ve Peygamberimiz'e dört cariye ile Düldül adındaki meşhur katırı hediye

olarak göndermişti. Bu cariyelerden biri Hz. "Mariye"dir (radiyallahu anha) ki, Peygamber Efendimiz'in İbrahim adındaki oğlu bundan doğmuştur. Rum Kayseri de birçok hediyeler göndermiş, fakat kavminden çekindiği ve sultanatına düşkün olduğu için müslüman olamamıştı.

Haris ise Hz. Peygamber'in mektubunu yere atmış olduğundan Hz. Peygamber'in duası ile az sonra kahrolup Cehennem'e gitmiştir. Yemame Meliki de "**Hazreti Peygamber beni kendisine Başvezir yaparsa Müslüman olurum, değilse kendisi ile savasırım!**" diye terbiyesizce hareket ettiğinden az sonra helak olmuştur. Acem Hükümdarı da, mektubu alır almaz parçalamış olduğundan Peygamber Efendimiz şöyle dua etmişti: "**Allah'ım! O benim mektubumu nasıl parçaladıysa sen de onun mülkünü öyle parçala!..**" Az sonra İran Devleti parçalandı, büsbütün sönüp İran ülkesi müslümanların eline geçti.

UMRETÜ'L-KAZA VE MUTE SAVAŞI

Peygamber Efendimiz, Hicret'in yedinci yılı Zilkade ayında Umre için (Kâbeyi tavaf ve sa'y için) Medine'den iki bin ashabı ile çıktı.

Ashabın ileri gelenlerinden meşhur şair Hz. Abdullah İbni Revahe de önde yüryerek güzel şiirler okuyordu. Peygamber Efendimiz, Hudeybiye Antlaşması'na dayanarak Mekke'de yalnız üç gün kaldı. Sonra Medine'ye döndü.

Bu Umre, Hicretin altıncı yılında yapılması istenilen ve fakat Hudeybiye olayı sebebiyle yerine getirilemeyen Umre'ye bedel olduğundan buna "**Umretü'l-Kaza (Kaza Umresi)**" denilmiştir.

Mute Savaşı'na gelince: Bu da Hicretin sekizinci yılında olmuştur. Peygamber Efendimiz, Busra valisine, Hz. Haris İbni Umeyr ile bir mektup gönderdi. Hz. Haris, Şam diyarında "**Mute**" denilen yere varınca, elçi olduğu bilindiği halde, Rum Kayseri'nin kumandanlarından Şürahbil tarafından şehid edildi. Bundan dolayı Şürahbil üzerine üç bin kişilik bir ordu gönderildi.

"Vadi'l-Kura"da düşmanla savaş yapıldı. İlk saldırIDA düşman bozuldu. İslam Ordusu, Maan'a vardı. Kayser'in yüz bin askerden ziyade bir ordu çıkardığı duyuldu. Fakat İslam Ordusu geri dönmemiş Mute'ye kadar yürüdü. Burada şiddetli bir savaş oldu. Mute Savaşı'nda İslam sanacağını tutan Hz. Zeyd İbni Harise, sonra Hz. Cafer İbni Ebu Talib ve daha sonra Hz. Abdullah İbni Revahe şehid düştüler.

Sonunda Allah'ın Kılıcı (Seyfullah) ünvanını taşıyan meşhur Hz. Halid İbni Veli, İslam askerlerini başına topladı. O gün başarı ile savaştı. Ertesi gün yine askanca savaşa başladı.

Ordunun iki kanadında yer değiştirdi. Müslümanlara yardımcı kuvvet gelmiş zanni ile düşmanın gözü yıldı. Sonunda düşman ordusu bozulup geri çekildi. Hazreti Halid de bundan faydalananarak İslam Ordusu ile Medine'ye döndü.

Muslimanların Romalılarla yaptıkları ilk savaş bu Mute Savaşıdır. Bu savaşta üç bin müslüman, yüz bin Rum'a galip gelmişti. Bu olay, muslimanların ne yüksek manevi bir kuvvete sahip olduklarını ispat etmektedir.

Bu savaş Mute'de devam ederken, Peygamber Efendimiz savaş alanında neler olduğunu, gözleri önünde imiş gibi görüyordu. İslam sancaktarlarının şehid düştüklerini, gözleri yaşlı olarak yanında bulunan ashaba haber veriyordu. Hazreti Cafer'e kesilen iki koluna karşılık, Allah tarafından iki kanat verildiğini de müjdeliyordu. Bundan dolayı bu muhterem şehide Cafer-i Tayyar (Uçan Cafer) denilmiştir. Yüce Allah bütün Ashab-ı Kiram'dan razı olsun, âmin...

MEKKE'NİN FETHİ

Hicret'in sekizinci yılında Ben-i Bekr Kabilesi, muslimanların koruması altında bulunan Huzaa Kabilesi üzerine ansızın saldırdı. Kureyş Reislerinden bazıları da Ben-i Bekr Kabilesi'ne yardımda bulunmuştu. Bu arada Huzaa Kabilesi'nden yirmi üç kişi öldürülmüştü. Böylece Mekkeliler, Hudeybiye Antlaşması'ni bozmuşlardır.

Huzaa Kabilesi'nden bir cemaat Medine'ye gelerek, uğradıkları felaketi anlattı ve yardım istediler. Peygamber Efendimiz, Ramazan ayının onuncu gününden sonra, on bin kişilik bir ordu ile Medine'den yola çıktı. Yolda "Ben-i Süleym" kabilesi de bu orduya katıldı. Mekke'ye doğru yürüdüler. Peygamber Efendimiz'in muhterem amcası Hz. Abbas rādiyallāhu 'anh evvelce musliman olmuştu; fakat Mekke'de oturduğu için muslimanlığını gizlemiştir. Bu defa İslam olduğunu açığa vurarak Medine'ye doğru gelmekte iken, İslam ordusuna rastgeldi. Bu kutsal ordu ile tekrar Mekke'ye döndü. Peygamber Efendimiz buna çok sevindi ve ona şöyle hitap etti: "Ey Abbas! Sen muhacirlerin sonucusu oldun."

Peygamber Efendimiz: "Kureyş tarafından bize saldırı olmadıkça savaşmayın." diye emretmiştir.

İslam Ordusu savaşmaksızın Mekke'ye girdi. Tekbir sesleri dağları, taşları titretiyordu.

Yalnız Hazreti Halid İbni Veli'din kumandası altındaki birlik, "Handame" denen yerde düşmanın saldırısına uğradığından savaşmaya mecbur olmuş ve bir saldırırda düşmanı dağıtıp Mekke'ye girmiştir.

Peygamber Efendimiz Mekke'ye girmeden önce İslam Ordusu'nu gözden geçirmiştir. Bir an Mekke'den yalnızca hicret ettikleri zamanı hatırladı. Bir de bu büyük

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

başarayı düşündü. Hemen Yüce Allah'ın büyük ihsanına karşı devesinin boynu üzerine secdeye kapandı. Ne yüksek bir kulluk ifadesi, ne büyük bir şükür belirtisi!..

Cuma günü idi. İnsanlar Harem-i Şerîf'te toplanmıştı. Önceden Hazreti Peygamber'e verdikleri eziyetleri hatırlayarak kendilerinden bugün nasıl bir intikam alınacağını düşünüyorlardı. Oysaki, o yüce Peygamber hepsini bağıtlamıştı. Hepsine merhamet ve şefkat gösterdi. "Hepiniz haydi gidiniz, hürsünüz." diye onlara dokunmadı.

Kâbe'yi temizlettı. Ötede beride bulunan putları da kirdirdi.

Mekke'de bulunan erkekler ve kadınlar akın akın gelip müslüman oldular. Artık çok yüksek bir inkılâb (devrim) olmuştu. O zamana kadar taşlara, ağaçlara ve insanlara tapanlar, şimdi sadece Yüce Allah'a tapmaya başlamışlardı. Şimdiye kadar Hazreti Peygamber'e düşman olanlar, şimdi Onu canlarından çok seviyorlardı. Yeryüzünün bu mübarek beldesinden tabaka tabaka karanlıklar kalkıp açılmış, onların yerine hidayet, fazilet, diyanet ve gerçek medeniyet nurları yerleşmişti.

Hazreti Peygamber, Mekke-i Mükerreme'ye, pek genç yaşta bulunan fakat her yönü ile yeterli olan Attab bin Esid'i râdiyâllâhu 'anh vali tayin etti. Zilkade ayının son günlerinde Medine-i Münevvere'ye döndü.

HUNEYN SAVAŞI İLE EVTAS OLAYI

Mekke'nin fethi üzerine, birçok kabileler müslüman oldular. Ancak en büyük kabilelerden olan "Ben-i Havazin ve Ben-i Sakîf" kabileleri savaşa kalkıştılar. Taif ile Mekke arasında "Huneyn" denilen yerde toplandılar. Hz. Peygamber, henüz Mekke'de idi. Sevval ayının yedinci günü on bin kişilik bir ordu ile Huneyn'e doğru yürüdü.

Müslümanlardan bazıları: "Bu ordu, hiçbir zaman azlıktan dolayı yenilmez!" demişti. Bu, yanlış bir düşünce idi. Çünkü zafer ancak Allah tarafındandır. Askerin çöküğü ise görünüşte olan bir sebeptir. İnsan bu sebepleri hazırlamalı, fakat başarıyı Yüce Allah'tan beklemelidir. İşte kendilerine bir uyarı dersi olmak üzere, müslümanlar bu savaşta önce bozuldular. Fakat sonra Yüce Allah'ın lütfu ile yine üstün geldiler. Şöyle ki:

Büyük kumandan Halid İbni Velid Hazretleri, yanındaki erlerle beraber tedbirsiz yürüken pusuda bulunan Mekkeli müslüman erler de dağıldı. Böylece bütün İslam ordusuna sıçradı. Savaş alanında yalnız Peygamber Efendimiz ile ashabdan birkaç kişi kalmıştı.

Hazreti Peygamber'in gösterdiği metanet ve cesaret çok üstünüdü. Şöyle sesleniyordu: "Ey Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım edenler! Nereye gidiyorsunuz? Geliniz, ben Allah'ın Kulu ve Peygamberi'yim!.."

Sonra müslümanlar uykudan uyanır gibi uyandı, toparlanmaya başladılar. Düşmana çok şiddetli bir saldırIDA bulunarak şanlı bir zafer kazandılar...

Evtas Olayı'na gelince: Huneyn Savaşı sonunda Ben-i Havazin kabilesi İslamiyet'i kabul ettiği için azad edilmişti. Kaçan düşmanlardan bazıları "Evtas" denilen vadide toplanmışlardı. Gönderilen bir İslam birligi tarafından esir edildiler. İçlerinde Ben-i Sa'd kabilesinden Haris'in kızı "Şeyma" da vardı. Hz. Şeyma, Hazreti Peygamber'in süt kızkardeşi idi. Hazreti Peygamber onun esir düşüğünü öğrenince üzüldü ve mübarek gözlerinden yaşlar aktı. Ona birçok ikramda bulunduktan sonra kabile-sine gönderdi.

Savaştan kaçan Ben-i Sakif kabilesi de gidip Taif'e kapanmışlardı. Taif şehri İslam ordusu tarafından on sekiz gün kuşatıldı. Fakat o sırada fethedilemedi, çember kaldırıldı. Bir yıl sonra Taif halkı gelip müslüman oldular.

TEBÜK SAVAŞI

Hicretin dokuzuncu yılı idi. Romalıların Şam'da İslam'a karşı büyük bir ordu hazırlamış oldukları haberi geldi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz otuz bin kişilik bir ordu ile Medine'den çıkararak "Tebük" denilen yere kadar vardi. Yirmi gün orada kaldı.

Fakat düşmandan hiçbir hareket görülmeli. Artık Şam'a kadar gidilmesi uygun görülmeyerek Medine'ye dönüldü.

Tebük Seferi sırasında, Medine'de kıtlık vardı. İslam Ordusu güçlükler içinde hazırlanmış olduğundan, bu orduya Ceyşü'l-Usre (Güçlük Ordusu) denilmiştir. Bu orduya zenginlerin yanı sıra fakirler de yardımına koşmuştu. Birçok kadınlar küpe-lerini, bileziklerini ve mücevherlerini bağış yapmıştır.

Hazreti Ebu Bekir, bütün malını getirip teslim etti. Hazreti Ömer, malının ya-rısını verdi. Hazreti Osman, Şam'a göndermek üzere hazırladığı bir ticaret kerva-nını tamamen bağışladı. İşte bunlar, bizler için Allah yolunda yapılan birer feda-karlık örneğidir.

Tebük Seferi esnasında bazı kabileler ile münaflikardan birçokları, birer ba-hane ile sefere katılmayıp geri kalmışlardır.

Bir kısım münaflıklar da: "Böyle sıcak bir mevsimde yola çıklırmı? Muham-med sallallâhu 'aleyhi ve sellem, Roma Devleti'ni oyuncak mı sanıyor?" diye insan-lara korku ve ürküklik veriyorlardı. Hatta yolculuk esnasında Hazreti Peygamber'in devesi kaybolmuştu. Münafıklardan biri: "Muhammed sallallâhu 'aleyhi ve sellem pey-gamberim diyor, yerden gökten haber veriyor, fakat devesinin nerede oldu-ğunu bilmiyor!" demiştir.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Zaten münafikların ve İslam düşmanlarının âdetleri budur. Her olaydan yarlanarak Müslümanları şüpheye düşürmek, temiz inançlarını sarsmak ve böylece onların kutsal varlığını perişan etmek isterler. Fakat ileri görüşlü müslümanlar onların asıl maksatlarının ne olduğunu, ne gibi bozuk fikirler taşıdıklarını çok güzel bilir ve değerlendirirler.

Sonuç: Peygamber Efendimiz o münafikların yukarıda geçen cahilce sözlerini, Yüce Allah'ın bildirmesiyle ashaba anlatmış ve: "Vallahi ben Yüce Allah'ın bildirdiği şeylelerden başkasını bilmem. Şimdi Yüce Allah bana bildirdi: Deve falan derededer, yuları bir ağacın dalına sarılıp kalmıştır. Gidin getirin." diye emretti. Onlar da koşup gittiler ve deveyi o hal üzere buldular. Oradan alıp getirdiler.

Tebük Seferi'nden savaş yapılmaksızın dönülmüştü. Fakat bu seferin birçok yararları görülmüştür. Bir kısmı: Müslümanların koca bir Roma İmparatorluğu'na böyle meydan okuması herkese dehşet saldı. İslam ruhundaki kahramanlığı gösterdi. Birçok memleket idarecileri, müslümanlara cizye ismi ile vergi vermeyi kabul ettiler. Yemen'den, Necd'den ve diğer yönlerden birçok kabileler müslüman olmak üzere Medine'ye elçiler gönderdiler.

Artık Arab Yarımadası'nda müslümanlara karşı durabilecek bir kuvvet kalmaşıtı. Müslümanlığın çevreye yayılması beklenmedik bir genişlemeye varmıştı.

VEDA HACCI

Hicretin onuncu yılında Veda Hacci olmuştur. Şöyled ki:

Zilhicce ayına on gün vardi. Hazreti Peygamber Efendimiz, Hac farizasını yine getirmek için, ashabdan kırk bin kişi ile Mekke'ye yollandı.

Arefe, Cuma gününe rastlamıştı. Peygamber Efendimiz, yüz binden çok müslüman ile birlikte Hacc-ı Ekber yaptı. O gün çok etkili bir hutbe okudu, ümmetine öğüt verdi.

Şöyledir buyurdu:

"Ey İnsanlar! Dinleyiniz, anlayınız ve biliniz ki, müslümanlar hep birbirinin kardeşidir. Bir kimseye kardeşinin malî helal olmaz; ancak gönül rızası ile olabilir. Sakin nefislerinize zulmetmeyiniz.

Ey İnsanlar; kadınlarınızın üstünde sizin hakkınız var, fakat sizin üzerinizde de onların hakları vardır.

Onlar, sizin haklarınızı gözetmelidirler. Siz de onlara güzel davranışmalısınız. Ey İnsanlar! Ben size gerekli olan din hükümlerini tebliğ ettim ve size birşey bırakmadım."

tim ki, ona sarıldıkça hiçbir zaman sapıklığa düşmezsiniz. O da, Allah'ın kitabı ile Peygamberinin sünnetidir."

Daha birçok yüksek öğütlerden sonra:

"Ey İnsanlar! Kiyamet gününde, "Muhammed size risaletini tebliğ etti mi?" diye sorulur. O vakit siz ne cevap verirsiniz?" diye sordu. Onlar da: "Evet, tebliğ etti, diye şahidlik ederiz." dediler.

Bunun üzerine Hazreti Peygamber, üç kez: "Şahid ol, Allah'ım!" dedi.

O gün akşamüstü:

"Bugün size dininizi tamamladım." ayet-i kerimesi nazil oldu. Bu ayet-i kerime, İslam dininin en mükemmel ve en son din olduğunu gösteriyor. Bu din ile müslümanlara en büyük nimetler verildiği ve İslam'dan başka hiçbir dinin geçerli olmadığı adı geçen ayet-i kerimenin devamından açıkça anlaşılıyor.

Her müslüman, kavuştuğu bu büyük nimet ve mutluluğu bilir, takdir eder, buna aykırı hiçbir söz ve hareket aklına gelemez.

Bu ayet-i kerime, Hazreti Peygamber'in ahiret alemine göceceklerine işaret ediyordu. Çünkü artık Hz. Peygamber'in kutsal görevi tamamen yerine getirilmiş, insanlar kışım kışım İslam dinine girmiş ve girmeye devam ediyordu. Artık Hz. Peygamber'in Yüce Allah'ın sonsuz rahmetine kavuşması zamanı gelmişti.

Hazreti Peygamber "Mina" denilen kasabaya inince bir hutbe daha okudu. İnsanlara şöyle hitab etti:

"Ey İnsanlar! Her birinizin canı ve malı diğerine haramdır. Kiyamet gününde Rabbinizin huzuruna çıkacaksınız. O da size yaptıklarınızdan soracak ve yaptıklarınızın karşılığını verecektir. Sakın benden sonra, gayrimüslimler gibi, ayrılığa düşerek birbirinizin boynunu vurmayın. Ey Topluluk! Hac işlerini ve yapılmış şeklini benden öğreniniz. Bilmem ama, belki bundan sonra benimle bir daha burada buluşamazsınız."

Bu hac, Peygamber Efendimiz'in son hacci olmuştu. Bu hac görevini Mekke'de on gün içinde tamamladı. Oradaki müminlerle vedalaşarak Medine'ye döndü. Bundan dolayı bu hacca "Haccetü'l-Veda (Veda Hacci)" denilmiştir.

PEYGAMBER EFENDİMİZ'İN AHİRETE GÖÇ ETMELERİ

Peygamber Efendimiz, Veda Hacci'ndan sonra ahiret hazırlıklarına başlamıştı. Hicretin on birinci yılı, Sefer ayının son günlerinde şiddetli bir baş ağrısı ile ateşli bir hastalığa tutuldu. Hastalığı ağırdı, buna rağmen Mescid-i Saadet'e çıkış bir hutbe okudu. Ashab-ı Kiram'a çok yüksek bir ifade ile hitap etti. Onlara yüksek bir adalet, fazilet ve bir hakseverlik dersi vermek için söyle buyurdu:

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

"Ey İnsanlar! Her kimin arkasına vurmuşsam, işte arkam! Kalksin bana vursun. Her kimin bende alacağı varsa, işte malim! Gelsin alsın."

Kendisinden sonra, Arab Yarımadası'ndan müşriklerin çıkarılmasını emretti. Çevreden gelecek elçilere ikramda bulunulmasını öğtledi. Sonra ahiret âlemine göceceğine işaret eden şu konuşmayı yaptı:

"Yüce Allah, kulunu dünya ile Kendisine kavuşma arasında serbest bırakı. O kul da O'na kavuşmayı seçti."

Peygamberimiz'in hastalığı ağırlaşınca, Ensar "Acaba halimiz ne olacak?" diye endişelenmişlerdi. Bunu duyan Peygamber Efendimiz, Hazreti Ali ile amcası Hazreti Abbas'ın oğlu Hz. Fadıl'ın kollarına dayanarak tekrar Mescid-i Şerif'e çıktı. Etkili bir hutbe okudu. Şöyledir öğüt verdi:

"Ey İnsanlar! Benim vefat edeceğimi düşünerek telaşlanıymışsunuz. Hiçbir peygamber ümmeti arasında ebedi kalmadı ki, ben de sizin aranızda ebedi kala'yım. Ey Ensar! Size öğdüüm şudur: İlk muhacirlere hürmet ediniz ve onları gözetiniz. Ey Muhacirler! Size de öğdüüm şudur: Ensar'a güzel muamele yapınız. Ey İnsanlar! Günah, nimetin kaybolmasına sebep olur. Eğer insanlar Allah'ın emirlerine boyun eğерlerse, onların âmirleri de öyle olur. İnsanlar âsi olursa, onların âmirleri de böyle olur."

Peygamber Efendimiz hasta olduğu halde, her ezan okundukça Mescid-i Şerif'e çıkıyor, Ashab-ı Kiram'a imam olup namaz kıldırıyordu. Fakat göcmelerine üç gün kala, hastalığı arttı. Artık Mescid'e çıkamaz oldu. *"Ebu Bekir'e söyleyiniz, imamet etsin."* diye buyurdu.

Rebiülevvel ayının on ikinci Pazartesi günü, Ebu Bekir Hazretleri, Ashab-ı Kiram'a Sabah Namazını kıldırıyordu. Hazreti Peygamber kendisinde bir kuvvet buldu, Mescid'e çıktı.

Ashabının saf saf olup ibadet ettiklerini görünce, bundan pek hoşlandı ve Hz. Ebu Bekir'e uyup namaz kıldı. Ashab-ı Kiram, Peygamberimiz'in iyileştiğini sanarak çok sevinmişlerdi. Oysaki Peygamber Efendimiz namazdan sonra saadetli evlerine dönüp rahat döşeğine yattı. Artık Yüce Allah'ın manevi huzurlarına kavuştacakları zaman gelmişti. O güllerden daha tatlı olan mübarek yüzleri bazan kızarıyor, zaman sararıyordu. Alnından jaleler gibi ter damlaları serpiliyordu. Nihayet zeval vakti semaya doğru kaldırdı: "Allah'ım! idi ki, birer hidayet yıldızı olan o güzel gözlerini semaya doğru kaldırdı: "Allah'ım! Beni en yüce dosta kavuştur." diye dua etti.

Sonra da mübarek başları aşağıya doğru meylediverdi. Artık kutsal ruhu en yüksek mertebeye uçup gitti. *sallallâhu 'aleyhi ve sellem*

HZ MUHAMMED
MUSTAFA (S.A.V.)

PEYGAMBER EFENDİMİZ'İN GÖÇMELERİNDEN DOĞAN ÜZÜNTÜLER

Hazreti Peygamber'in ahirete göçmeleri Ashab-ı Kiram arasında pek büyük üzüntüler uyandırdı. O büyük Peygamber'in Ehl-i Beyt'i ağlayıp sızlamaya başlamıştı. Hazreti Fatima: "Ah babacığum!.." diye ağlıyordu.

Hazreti Aişe validemiz de, Peygamber Efendimiz'in yüksek ahlakını ve büyük olgunluklarını anarak: "Eyvah! Şanı yüce o Peygamber'e ki, dünyayı asla önemsememi, ümmetinin günahlarını düşünerek bir gece olsun, döşeğinde rahat uuyuyamadı. Müşriklerin her türlü eziyetlerine katlanarak asla ümitsizliğe düşmedi. Yoksulları ve zayıfları lütuf ve ihsanından mahrum bırakmadı." diye hazin hazin ağlıyordu.

Diğer Ashab-ı Kiram ise konuşamaz bir halde kalmışlardı. Hazreti Ömer, Hz. Peygamber'in ahirete göç ettiğine inanamaz bir halde idi.

Sonra Hazreti Ebu Bekir gelip Hazreti Peygamber'in yanına girdi. Hz. Peygamber'in pak cismini örten örtüyü kaldırdı ve o pak vücudu öptü. "Ey Peygamber, senin ölümün de hayatın gibi güzel!.." diye ağladı.

Ehl-i Beyt'e teselli vermeye çalıştı. Sonra Mescid-i Şerif'e gidip minibere çıktı. İnsanlara şöyle hitap etti: "Ey insanlar! Kim ki Hazreti Muhammed'e tapiyorsa, bilsin ki, o vefat etti. Her kim Yüce Allah'a tapiyorsa, bilsin ki Allah hayat sahibidir, olmez."

Sonra hiçbir peygamberin dünyada ebedi olarak kalmadığını söyledi. Dinlerinden döneceklerin asla Allah'a zarar veremeyeceklerini, İslam dininde sebat gösterenlerin mükafata kavuşacaklarını açıklayarak Ashab-ı Kiram'ın kendine gelmesini sağladı.

Ashab-ı Kiram'ın bütün seçkinleri Ben-i Saide sofاسında toplandılar. Biraz münakaşadan sonra Ebu Bekir Hazretleri ittifakla Hazreti Peygamber'e halife seçildi. Ondan sonra Peygamber Efendimiz'in techiz ve tekfini tamamlanarak hastalığında yattığı hücrede (odada) gömüldü. Önce Hazreti Peygamber'in Ehl-i Beyt'i, sonra diğer erkekler, kadınlar, gençler ve köleler takım takım gelip teker teker namazını kıldılar. Vakit uzadı, ancak Çarşamba gecesi seher vaktinde mübarek kabrine konularak saadet bahçesine gömüldü.

Allah'ın yardımı, müminlerin bağlılık ve teslimiyetleri her zaman Onun ve Onun yolunda gidenlerin üzerine olsun.

* * *

PEYGAMBERİMİZ'DE GÖRÜLEN OLGUNLUK VE GÜZELLİKLER

Bilindiği gibi, insanlara ait olgunluk halleri başlıca iki kısımdır. Bir kısmı insanın iradesine bağlı olmayıp doğuştan sahip olduğu kemallerdir; asalet, güzel biçim, akl ve zeka üstünlükleri gibi.

Diğer kısmı da, insanların tamamen istekleri ve çalışıp kazanmaları ile elde edilen kemallerdir; ilim ve irfan sahibi olmak, doğruluk, emanet, tevazu, zühd ve takva gibi güzel huylar edinmek bu kısımdandır.

Bu iki kısım kemallerden yalnız biri veya birkaçı bir insanda bulunursa, ona büyük bir şeref verir, onun için bir övünme sebebi olur.

Ya bu kemallerin hepsi bir insanda toplanırsa, artık onun ne kadar büyük bir şerefe ve yüksek bir mertebeye ulaşmış olduğunu düşünmelidir!

İşte Hazreti Peygamber Efendimiz'de bu iki kısım kemallerin tümü ve güzelliklerin hepsi pek yüksek bir şekilde toplanmıştır. Bunlardan başka peygamberlik şerefine de kavuşmuştur. Onun çok yüksek güzel huylarından bazılarını kısaca anlatacağız:

Hazreti Peygamber'in Asaleti

Bilindiği gibi Peygamber Efendimiz, Kureyş kabileinden ve Haşim ailesinden gelmiştir. Kureyşiler ise, Hazreti İsmail'in soyundan bulundukları için pek büyük bir asalet ve şerefe sahip idiler. Bununla beraber, öteden beri en kutsal bir mabed olan Kâbe'nin hizmet ve idare işlerini yürütüyorlardı. Daima başkanlık görevinde bulunmuşlardır.

İşte Peygamber Efendimiz böyle şerefli bir kavme ve seçkin bir aileye bağlı idi. Bu bağlılık da, Onun başarısına yardım etmiştir.

Hazreti Peygamber'in Şekil Güzelliği

Hazreti Peygamber bütün yaratılmışların en güzelidi. Azalarının hepsi birbirine uygundu.

Kıyafetinde aşırılık yoktu, yakışıklı idi. Mübarek vücudu güclü ve kuvvetli idi. Ne zayıf, ne de semizdi; orta halde idi, etleri sıkıca idi. Nurlu cildi ipektan yumuşaktı. Latif cisminin kokusu çok hoş idi. Okşadığı şeylerden günlerce güzel kokular alınırdı. Pak vücudu beyazdı, nurlu idi. Bu beyazlık içinde hoş bir pembelik parıldardı.

Pek sevimli olan mübarek boyu, ne kısa ve ne de uzundu. Bununla beraber yanında bulunanlardan daima uzun görünürdü. Göğüsü berrak ve mübarek omuzlarının

arası genişti. Nurlu omuzlarının arasında güvercin yumurtası gibi bir kırmızı ben vardı ki, bu "Nübüvvet Mühürü" idi.

Parmakları uzunca, bilekleri kalınca idi. Mübarek başı uyumlu ve çok güzel bir ölçüde büyükce idi. Ön dişleri seyrekçe idi. Söz söyledikçe inci tanelerinden daha berrak olan dişlerinin parıltısı görüldürdü. Parlak alnı genişti. Hilal kaşları uzunca idi. Kaşlarının arası açıkça idi. İki kaşının arasında öfkelendiği zaman kabarıp beliren bir damar vardı. Letafet nişanı olan kirpikleri, uzun ve siyahtı. Mübarek sakalı sıkça idi, bir tutam boyunda bulunurdu. Ahirete göcmeleri sırasında mübarek başının ve sakalının beyaz killarının sayısı henüz yirmi kadardı.

Sümbüllerden daha zarif ve daha hoş kokulu bulunan saçları ne pek kıvırcık ne de pek düzdü ve boyca kulak yumuşaklarını geçmezdi.

Hz. Enes (radiyallahu anh) demiştir ki: "Ben, Allah'ın Resülü'nden daha güzel bir kimse görmedim. Mübarek yüzünde sanki güneşin nurları parlardı. O güzel yüzünde parlayan letafet nurları, gülümstedikçe latif dişlerinden saçılan berraklık parıltıları, karşısında bulunan duvarlara yansındı."

Evet.. Peygamber Efendimiz'in bütün azaları, bütün duyuları ve kuvvetleri pek mükemmelidi. Başkalarının göremeyecekleri ve duyamayacakları kadar uzak yerlerde bulunan şeyleri görür, sesleri de işitti. Pek vakarlı olan yürüyüşü, yokuştan aşağı iner gibi hızlıca idi.

Onda her yönden bir mükemmellik ve üstünlük görünürdü. Onu ilk gören kimse, muhabbet içinde kalırdı. Onunla görüşüp konuşmak şerefine kavuşan kimse, Ona karşı derin bir sevgi duyardı. Onun yüksek hallerini görüp anlatanlar, Onun bir dengini ne daha önce ne de sonra görmediklerini itiraf ederlerdi. **Sonuç olarak:** O, bir letafet ve mükemmel yetme mucizesi idi. Sallallâhü aleyhi ve Sellem.

Hazreti Peygamber'in Pek Yüksek Akıl ve Zekası

Peygamber Efendimiz'in mübarek akıl ve zekası, her düşüncenin üstündedir. Onun pek yüksek akı ve zekası yanında, en büyük dahilerin ve en parlak fikir adamlarının akıl ve dehaları pek sönükkalırdı. Bu gerçeğe, Onun büyük hayatı pek güzel şahittir. Arab Yarımadası'nın peygamberlik döneminden önceki durumu ile, peygamberlik döneminden sonraki durumunu düşünmek yeterlidir. Yüce Allah'ın o büyük ve Son Peygamber'i kadar insanların ruhi hallerini anlamış, insanları güzel bir siyasetle idare etmiş, insanları doğru yola getirip hallerini düzeltmeyi başarmış, bu konularda gereken esasları hazırlamış bir akıl ve hikmet sahibi gösterilemez.

Hazreti Peygamber'in Fesahat ve Belagatı

Hazreti Peygamber Efendimiz yaratılışça pek fasih (açık ifadedi) idi.

Yüksek maksatlarını açıkça ve parlak bir şekilde söylerdi. Huzurlarına gelen elçilerin konuşmalarına pek açık bir şekilde karşılık verirdi.

Onun mübarek sözleri arasında birçok manaları toplayan öyle yüksek parçalar vardır ki, onlara "Cevami'ül-Kelim" denir. Yine Onun mübarek sözleri arasında öyle güzel ve hikmet dolu parçalar vardır ki, bunlara "Bedayı'ül-Hikem" denilir.

Şu anlamdaki hadis-i şerifler, bu ahlak ve hikmet esaslarından bazısıdır:

"Hikmetin başı Allah korkusudur."

"İnsanlar altın ve gümüş madenleri gibidir."

"İnsanlar, tarak dişleri gibi, hukuk bakımından eşittirler."

"Kendi değerini bilen kişi helak olmaz."

"Kendisi için istedığını senin için de istemeyen kimseyin dostluğunda hayır yoktur."

"Kendisi için sevdığıni, kardeşi için de sevmediğe, kişinin imanı kâmil olmaz."

"Yalan yere yemin etmek yurtları harabeye çevirir."

"Emaneti, sana güvenen kimseye teslim et; sana hıyanet edene sen hıyanet etme."

"Eski dostluğu devam ettirmek, imandandır."

"Alış-verişinde en çok ziyan eden o kimsedir ki, başkasının dünyası uğrunda, kendi ahiretini yitirir."

"Kardeşinin uğradığı musibetten dolayı sen sevinç gösterme; yoksa Yüce Allah onu kurtarır da seni musibete düşürür."

"Cezası en çabuk verilen şey, zulümdür."

"İnsanlara kendini sevdirmek aklın yarısıdır."

"Kanaat tükenmez bir hazinedir."

"Pişmanlık bir tevbedir..."

Hazreti Peygamber'in Mübarek Ahlakı

Hazreti Peygamber'in ahlakı, tamamen Kur'an-ı Kerim'e uygundu. Kur'an-ı Kerim'in gösterdiği güzel huyların hepsini kendisinde toplamıştı. Onun kadar güzel ahlaka sahip bir kimse görülmemiştir.

Onun içindir ki, hakkında Kur'an ayeti ile: "Şüphe yok ki sen, pek büyük bir ahlak üzere yaratılmış bulunuyorsun." buyurulmuştur.

Bir hadis-i şerifte de buyurmuştur ki: "Ben, ahlak güzelliklerini tamamlamak için gönderildim."

Gerçekten Peygamber Efendimiz, ahlakin en güzel ve en iyi hallerini kendinde toplamış, bunları ümmetine de öğütlemiş ve kendisine uyanları melekler derecesine yükseltmiştir.

Hazreti Peygamber'in Pek Yüksek İlim ve İrfanı

Hazreti Peygamber, Yüce Allah'ın vahiy ve ilhamı ile pek büyük gerçeklere ve ilme ulaşmıştır. Hiç kimse ilim ve irfan bakımından Onun derecesine yetişmemiştir, yetişemez de... Semavi kitaplardaki şeriatların hükümlerine, geçmiş ümmetlerin tarihine, her kavmin siyaset ve idare hallerine, harp fenlerine ve daha birçok yüksek ilimlere sahip bulunuyordu. Meydana getirdiği dini müessesesinin büyülüğu buna şahittir. Kendisi hiçbir medrese ve hoca görmemiş, okuyup yazma öğrenmemiş (bir ümmi) idi. Böyle olduğunu bütün kavmi ve kabilesi biliyordu. İşte Onun bu üstün hali bir mucize idi. Artık Onun, Allah'ın vahyine kavuştuğundan ve büyük bir peygamber olduğundan nasıl şüphe edilebilir?

Hazreti Peygamber'in Üstün Nezafeti

Peygamber Efendimiz nezafete ve temizliğe çok önem verirdi. Onun beden bakımından temizliği çok üstün olduğu gibi, hal ve gidişat bakımından da nezafetleri her türlü düşüncenin üstündeydi. Öyle ki, bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır:

"Nezafete fazlasıyla önem veriniz. Allah İslam dinini nezafet (temizlik, paklık) üzerine bina etmiştir. Cennet'e ancak nezafeti olanlar girecektir."

Mübaret vücutlarının çok güzel bir rayihası (kokusu) vardı. Bu hoş rayiha, yaratılıstan vardı. Bununla beraber hoş koku da kullanırdı.

Hazreti Peygamber'in Çok Büyük Cömertliği

Peygamber Efendimiz, son derece cömert ve mükemmel idi. Hiçbir dilenciye "Yok" diyerek cevap vermezdi. Eğer yanlarında verilecek bir şey bulunmazsa, ya ashabından ödünç alarak verir, yahut "Yarın gel." gibi bir şey söylerdi.

Huneyn Savaşı'nda ganimet mallarından bir vadide toplanmış olan develer için, Safvan İbni Umeyye: "Ne iyi develer!" deyince, Peygamber Efendimiz: "Öyle ise, onlar senin olsun!" deyip bu yüz deveyi Safvan'a bağışlamıştı.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Safvan bu ikramı görünce: "Bu kadar cömertlik ancak peygamberlerde bulunur." diyerek hemen müslüman olmuştu. Oysaki müslüman olmak için evvelce dört ay süre talep etmişti.

Hazreti Peygamber'in Eşsiz Cesareti

Peygamber Efendimiz, son derece yüksek bir cesarete, kuvvet ve kahramanlığa sahip idi. Birçok savaşlarda nice zırh giymiş kahramanlar kaçmaya mecbur kaldıklarını gördükleri halde o sebat etmiştir. Uhud ve Huneyn savaşlarında gösterdiği metinlik ve cesaret, her türlü düşüncenin üstündedir.

Bir gece Medine dışından korkunç bir gürültü işitilmişti. Düşman tarafından bir baskın olduğu sanılmıştı. Herkesten önce Hazreti Peygamber kılıçını kuşanarak gürültü tarafına koşmuş ve başkaları daha yeni hazırlanırken kendisi geri dönerek: "Korkacak bir şey yok!" diye halkı sükunete kavuşturmuştur.

Hazreti Ali der ki: "Savaşlarda Hazreti Peygamber kadar düşmana yaklaşan bir kimse bulunmazdı. Birçok kez, savaş kızışıp başımız dara düşünce, Hazreti Peygamber'e sığınındık."

Hazreti Peygamber'in Yumuşak Huyu, Bağışlaması ve Keremi

Peygamber Efendimiz son derece yumuşak huylu, bağışlayıcı ve mükrim idi. Öfkeleneneye yerlerde sükunetini korur, mübarek hayatına kastedenleri bile bağışladı. Uhud Savaşı'nda mübarek bir dişi şehid edilmiş, latif çehresi kanlar içinde kalmış olduğu halde, yine düşmanlarına bedduada bulunmamış:

"Yâ Rabbi! Kavmîme hidayet et; çünkü onlar bilmiyorlar." diye yalvarmıştır.

- Niçin bunların aleyhine dua etmiyorsun? diyenlere de:

"Ben lanetleyici olarak gönderilmemedim; insanları hak yoluna ve Allah'ın rahmetine çağrımak için gönderildim." diye cevap vermiştir.

Mekke'yi fethettikleri gün, Kureyş hakkında uygulanan lütuf ve ikram, Hazreti Peygamber'in ne derece büyük bir ihsan sahibi olduğuna şahittir.

Hazreti Peygamber'in Yüksek Hayâ Duygusu

Peygamberimiz, gerek yaratılış ve gerek dini hayâ bakımından da bütün insanların üzerinde idi. Kendisinde bulunan hayânın kemalinden dolayı hiç kimsenin sözünü kesmez, yüzüne uzun boylu bakmazdı. Utanılacak veya çırın görülecek şeyleri açıkça söylemeyeip kapalı bir şekilde anlatırdı. Hoşuna gitmeyen bir sözün bir

HZ. MUHAMMED
MUSTAFA (S.A.V.)

kimseden çıktığını işitince: "Falan kimse, neden böyle yaptı?" demezdi; "Bazı kimseler neden böyle yapıyormuş?" demekle yetinirdi.

Ashabdan biri, pek ziyade utangaç olduğundan bazı arkadaşları ayıplamak istemişlerdi. Hazreti Peygamber bunu duyunca: "Onu kendi haline bırakın; çünkü **hayâ (utanma) imandandır.**" buyurmuştur.

Diğer bir hadis-i şerifte de: "**Hayâ (utanma, ar) insan için bir süstür.**" buyurulmuştur.

Hazreti Peygamber'in Emsalsiz Vefası

Peygamber Efendimiz son derece vefakar idi. Ashabını, akrabasını, ehl-i beytine bağlı olanları unutmaz, daima onları arar ve sorar, gönüllerini hoş tutardı. Bir defa Habeş Hükümdarı Necâsi tarafından Hazreti Peygamber'in huzuruna elçiler gelmişti. Bunlara doğrudan doğruya kendisi hizmet etti. Ashab'dan bazıları: "**Ya Resûlallah! Biz hizmete yetişiriz.**" dediler. Şu cevabı verdi:

"Bunlar, Habeşistan'a hicret etmiş olan ashabına yer göstermişler ve ikram etmişlerdi. Şimdi ben de bunlara hizmet etmek isterim."

Bazan saadetli evlerine hediye gelince: "**Bunu falan hanımın evine götürün; çünkü o, Hatice'nin dostu idi, onu severdi.**" diye emreder, rahmetli zevcesinin hakkını gözetirdi.

Bir defa saadetli evlerine gelen bir hanımın hatırlını tam bir iltifatla sormuş, sonra buyurmuştu ki: "**Bu hanım Hatice zamanında evimize gelir giderdi. Eski bağlara riayet etmek imandandır.**"

Hazreti Peygamber'in Şefkat ve Merhameti

Peygamber Efendimiz, ümmeti hakkında son derece şefkatli ve merhametli idi. Ümmeti hakkında daima kolaylık tarafını seçerdi. Namazda iken bir çocuğun ağladığını işitse, ona acı�arak namazını hafifçe kılار, çocuğun sesini durdurmak isterdi.

Hele haktan kaçınanların hallerine pek acı duyar, iyi hale kavuþmalarına dua ederdi. O büyük Peygamber'in, o kutsal varlığın merhameti yalnız insanlara değil, hayvanlara, ağaclarla, ekinlere de şamil idi.

Mute Savaşı'nda bulunacak olan İslâm Ordusuna hitaben şu anlamda ögütler vermiþti:

"Yüce Allah'ın adına sığınarak O'nun ve sizin düşmanlarınızla savaşınız. Fakat gideceğiniz yerlerde dünyadan çekilmiş rahipler göreceksiniz. Onlara asla dokunmayın. Kadınlar ile çocuklara şefkatle muamele ediniz, hurma ağaçlarını kesmeyeiniz, evlerini yıkmayıñız."

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Hicretin onuncu yılı idi, muhterem oğlu Hazreti İbrahim, henüz onaltı aylık bir masum olduğu halde vefat etmiş, kızı Hz. Fatimatü'z-Zehra'dan başka bir evladi kalmamıştı. Bir gül goncası gibi açılmadan solan o masumun haline acıyarak ağlamış, mübarek gözlerinden şebnem gibi yaşlar dökülmüştü. Orada bulunan Hz. İbni Avf: "Yâ Resûlallah! Sen de mi ağlıyorsun?" demekle Hazreti Peygamber Efendimiz:

"Gözümüz ağlar, kalbimiz mahzun olur. Fakat bizden Allah rızasına aykırı bir söz çıkmaz." diyerek ruhundaki yüksek duyguyu göstermiştir.

Sonuç: O yüce Peygamber'in kutsal vücudu, bütün kainat için bir ilahi rahmet timsalidir. Bunun içindir ki, hakkında: "*Biz seni âlemlere bir rahmet olarak gönderdik*" ayet-i kerimesi nazil olmuştur.

Hazreti Peygamber'in Güzel Geçinmesi

Peygamber Efendimiz, insanlarla geçinme hususunda da insanların en iyisi idi. Herkesle güzel görüşür, daima güлeryüzlü bulunurdu. Sohbet esnasında kimsenin sözünü kesmezdi; ancak yersiz bir söz olması hali müstesna. Her kavmin büyüğlerine daima ikram eder, onları kendi kabilelerinin reisliğine tayin buyururdu.

Yapılan davetlere icabet eder, verilen hediyeleri kabul buyurur, karşılığında da hediyeler verirdi. Dine aykırı olmayan işlerde insanlara aykırı davranışta bulunmazdı. Hoşuna gitmeyen birşey görünce, görmemezlikten gelirdi. Ancak günühi gerektiren şeylerde böyle davranmaz, işi düzeltirdi.

Hele ashabı hakkında pek okşayıcı idi. Kendilerine rastgelince selam verir, elerini tutar ve müsafaha ederdi (tokalaşırdı). İçlerinde görünmeyenleri araştırır, hasta olanları ziyarete gider ve gönüllerini hoşlandırrırdı. Hatta ashabı ile bazen latifeler de yapardı. Bununla beraber şakalarında da birer gerçek parlardı. Hz. Enes diyor ki: "Ben Hazreti Peygamber'e on sene hizmet ettim. Hiçbir gün bana darılarak öf demedi. Yaptığım hiçbir şey için neden yaptın, yapmadığım bir şey için de neden yapmadın diye buyurmadı."

Hazreti Peygamber'in Yüksek Tevazusu

Peygamber Efendimiz, yaratıkların en şereflisidir. O kadar yüksek mertebeyle beraber pek ziyade mütevazi idi.

Fakirleri ve zayıfları daima okşar, misafirlerinin altlarına kendi mübarek elbiselerini döşeyecek kadar ikramda bulunurdu. Bir meclise girince, nerede boş yer bulursa orada oturmak ister, bulunduğu meclislerde elbiselerini toplu tutup, etrafaya yaymazdı.

Bununla beraber bulunduğu meclislerde herkesten çok vakarını korurdu. Sözde gerek görmedikçe susardı. Gülmek gerekince tebessümle yetinirdi. Huzurlarında bulunanlar da son derece edebe riayet eder, başlarını aşağıya eğerlerdi. Konuşurken seslerini yükseltmezlerdi. GÜLMELERİ de tebessümü aşmazdı.

Peygamber Efendimiz acizlere, yoksullara o kadar iltifat ve tevazu gösterdiği halde, kendileri ile görüşmelerde bulunduğu hükümdarlara karşı asla tezellül (küçülme) göstermez, risalet makamının ulviyetini korumaktan hiçbir zaman geri durmazdı.

Kayserlere, Kışralara gönderdiği mektuplarında daima mübarek ismini önce belirtir, mesela “**Allah'ın Kulu ve Peygamberi Muhammed tarafından Rum Büyüğu Hirakl'e**” şeklinde yazdırırırdı. Hiç çekinmeden onları İslam dinine davet ederdi. Kabul etmedikleri takdirde azaba uğrayacaklarını, sultanatlarının ellerinden çıkışacağını kendilerine açıkça duyururdu.

Hazreti Peygamber'in Pek Nezih Zühd ve Takvası

Peygamber Efendimiz, daima ibadetle meşgul olurdu. Allah'ın rızası için ümmetinin hidayet ve mutluluğuna çalışırırdı. Hatta geceleri o kadar namaz kılardı ki, çokça ayakta durmaktan mübarek ayakları şiserdi. “**Yâ Resûlallah! Neden kendine bu kadar eziyet veriyorsun? Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamış değil mi?**” diyenlere:

“**Ben Rabbimin çok şükreden kulu olmayayım mı?**” diye cevap verirdi. Hayatları boyunca, Arab Yarımadası fethedildi, Medine'ye her taraftan ganimet malları gelmeye başladı. Hükümdarlar tarafından kıymetli hediyeler gönderildi. Dünya olanca varlığı ile Ona yüz gösterdi, fakat O Yüce Peygamber, bunların hiçbirine önem vermedi. Bütün bunları fakirlere, gazilere, müslümanların yükselmelerine harcadı. Bir gün kendisine bir kese altın gelmişti. Onu ashabına dağıtmıştı. Saadet evlerinde yalnız altı altın kalmıştı. Gece uyumadı, kalkıp bunları da dağıttı. “**Şimdi rahat ettim.**” buyurdu.

Hazreti Aişe validemiz diyor ki:

Resûlullah dünyadan göç edişlerine kadar arka arkaya üç gün doyacak şekilde yemek yememişti. Halbuki isteseydi, Yüce Allah, Ona hatırlar ve hayale gelmedik nimetler verirdi. Bazan bir ay kadar, biz Peygamber zevcelerinin evlerimizde yemek pişirmek için ocak yanmazdı. Yiyip içtiğimiz, yalnız hurma ile sudan ibaret olurdu. Bazan Peygamber'in haline acır, ağlardım. Bir gün: “**Canım sana feda olsun, dünya dirliğinden yeterince kabul buyursan olmaz mı?**” diye sordum. Buyurdular ki:

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

"Ben nerede, dünya nerede! Kardeşlerim olan büyük peygamberler, bundan daha çetin hallere sabrettiler, öylece gidip Allah'a kavuştular. Yüce Allah da onlara büyük sevaplar, makamlar verdi. Şimdi ben geniş bir geçime kavuşursam, Yüce Allah'tan utanırım. Benim derecemin onlارinkinden aşağı kalmasından sıkılırm, benim en özlediğim, o kardeşlerime kavuşmaktır."

Mukaddes ve şanı büyük Peygamberimiz bu mübarek sözlerinden sonra dünyada ancak bir ay daha yaşamışlardı. Ahirete göç ettikleri zaman ailesine ne bir altın, ne bir deve veya bir koyun bırakmıştı. Geriye bıraktığı şey, yalnız silahları ile bindikleri katırdan ve gelirini bağışladığı ufak bir araziden ibaretti.

İşte Hazreti Peygamber Efendimiz bu kadar yüksek kalbe sahipti. Hak yolunda bu kadar samimi, bu kadar fedakardı. Onun yüksek maksadı, yalnız Allah'ına kulluk etmek, İslam dinini yaymak, insanları cehaletten kurtarmak, yeryüzünü insanlık ve medeniyet nurları içinde bırakmak idi.

Hazreti Peygamber'in Emsalsiz Başarıları

Hazreti Peygamber Efendimiz, sahip olduğu yüksek vasif ve tecelliler sayesinde, yayılmasına muvaffak olduğu yüksek ve ilahi din doğrultusunda hedef edindiği pek mukaddes gayeye erdi. Dünya tarihinde hiç kimseye nasip olmayan pek büyük başarılarla kavuştu.

Evet... O Yüce Peygamber, Hak Teâlâ'nın kitabını, beşeriyyete maddi ve manevi mutluluk yollarını gösteren Kur'an-ı Kerim'i, o ebedi mucizeyi bütün insanlara tebliğ etti. Bütün hükümleri akla, hikmete, ihtiyaca uygun ve her asırın ihtiyacına fazla-sıyla yetecek şeriatı, İslamiyet'i yaymaya muvaffak oldu. Kendisine uyan insanları gerçek hürriyete kavuşturdu. İnsanlar arasında bir eşitlik kurdu. İnsanlık bakımından, hukuk bakımından, Yüce Allah'a kulluk bakımından insanlar arasında fark olmadığını ilan ederek zorbaların bürünlerini kırdı. Kullukta bulunmak şerefinden bütün insanların aynı şekilde faydalananları gerektiğini bildirdi. Gerçek münevverliğin tam bir tevazu ile hakka boyun eğmek ve ibadetten, fazilet ve nezahet dairesinde yaşamaktan, diğer insanlara karşı üstünlük iddiasında bulunmaksızın kulluk görevini herkesle beraber aynı şekilde yerine getirmeye çalışmaktan ibaret olduğunu ilan etti. Ölümlü, maddi bilgilere ve servetlere güvenerek ona buna karşı cahilane bir gurura uyanların, Yüce Allah'ın fakir ve zayıf kulları ile beraber bulunarak kulluk görevini aynı şekilde yerine getirmekten kaçınanların münevver (aydın) değil, mana bakımından karanlıklar içinde kalmış zavallı kimseler olduğunu açıkladı. Ruhlarında kabiliyet olan bahtiyar kimseler, Onun bu yüksek beyanatını takdir ettiler, Onun mutluluk hayatına can attılar, mutluluğa erdiler.

Hazreti Peygamber, daha ahiret âlemine göçmeden müslümanların sayısı bir milyonu geçmiş ve kendisi yüz yirmi bin müslüman ile "Hacc-i Ekber" eylemiştir.

Bugün, yeryüzündeki Müslümanların sayısı milyarın üzerinde bulunmaktadır. Bu miktarın günden güne çoğalacağı da pek umulmaktadır.

Sonuç olarak, o kutsal Peygamberin mübarek ismi, bin dört yüz seneden beridir ki, daima milyonlarca dilleri süsleyip durmaktadır. Yayılmış olduğu kutsal İslam dini de yüzlerce milyon insanın nezih ruhlarına hakim bulunmaktadır.

Artık çocukluk zamanları, meleklerin üstünde bir saflik ve nezahetle geçmiş, kırk yaşlarından itibaren peygamberlik ve risalete ulaşmakla cihanı karanlıktan aydınlığa çıkarmış, altmış üç senelik mübarek hayatları bütün şeref ve kutsallık parıltıları ile çevrilmiş olan o büyük ve o en son şerefli Peygambere ümmet olduğumuzdan dolayı ne kadar sevinsek, ne kadar övünsek, Yüce Allah'a ne kadar şükretsek yine de azdır.

Ya İlahi! Sen bizi, o kutsal Peygamberin korumasından uzak düşürme. Sen o mübarek Peygamberine ve diğer aziz peygamberlerine ve hepsinin muhterem soyuna ve ashabına nihayetsiz salat ve selam buyur, âmin...

Ey Âlemlerin Rabbi! Hamd, Sana mahsustur...

Bu Eserin Başlıca Kaynakları

- Kur'an-ı Kerim, Sahih-i Buhâri, Sahih-i Müslim, Câmiu's-Sağîr, Kitâbu't-Terğîb ve't-Terhîb, Şemâ'il-i Tirmizi, Şifâ-i Şerîf, Mevâhib-i Ledünnîye.
- Akaid-i Nesefîye, Şerh-i Mekâsid, Şerh-i Mevakîf.
- Mebsut-ı Serahsi, El-Bedâyi, El-Hidâye, El-Bahru'r-Raik, Ed-Dûrer ve'l-Gurer, Mülteka, Halebi, Merakî'l-Felâh, Haşîye-i Tahtavi, Ed-Dûrrû'l-Muhtar, Reddû'l-Muhtar, Mecmua-i İbnî Abîdîn.
- Hindîyye, Feyzîyye, Behçe, Netice, Ali Efendi, Abdurrahîm Fetvaları ve Mecmua-i Cedide.
- Muhtasar-ı Ebî'z-Ziya, Şerh-i Ebî'l-Berekât, Haşîye-i Düsiki, Kitabu'l-Ümm, Tuhaftî'l-Muhtaç, Neylü'l-Meraib, Keşşafü'l-Kîna, Kitâbu'l-Muhallâ, Bidâyetü'l-Müctehid, Nihâyetü'l-Muktasît, El-Mizânü'l-Kübrâ.
- İhyâ'u'l-Ulûm, Tarîkat-ı Muhammediye, Şerh-i Şîr'atü'l-İslâm.
- Siyer-i İbnî Hişam, Tarih-i İbnî Esîr, Siyer-i Halebi.